Kęstutis Kilkus

2
4
6
8
10
10
8
6
4
2

- 200 aprašomų lankytinų objektų
- detalūs žemėlapiai
- batimetriniai planai

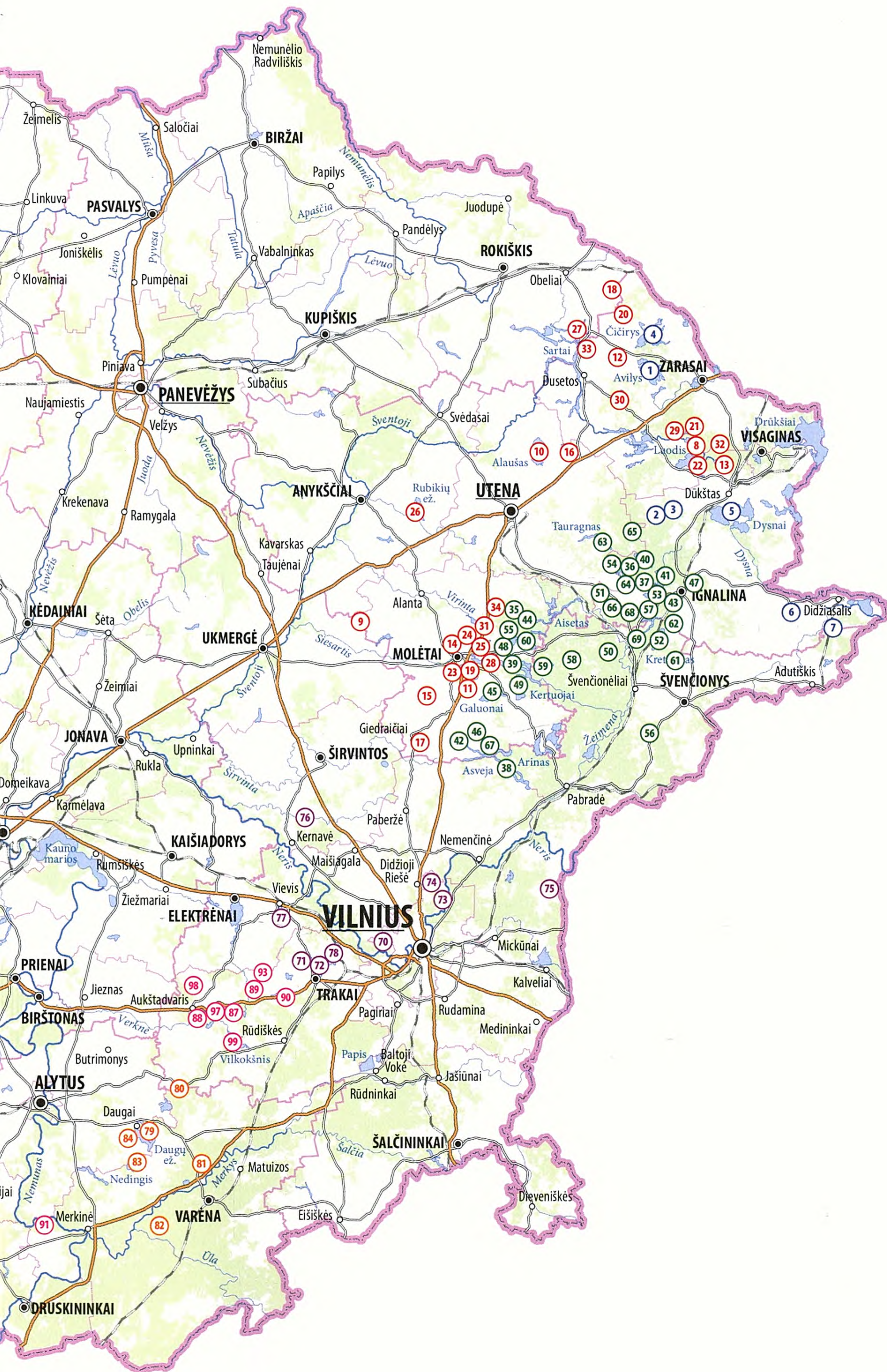
EŽERAI

119 Lietuvos ežerų

Alma littera

BALTIJOS JŪRA
Kuršių marios
MAŽEIKIAI
NAUJOJI AKMENĖ
Žagarė
Skaistgirys
SKUODAS
Ylakiai
Tirkšliai
Akmenė
Venta
Viekšniai
JONIŠKIS
Mosėdis
Bartuva
Varduva
Seda
Venta
Papilė
Švėtė
Salantai
Platelių ež.
Alsėdžiai
Tryškiai
Gruzdžiai
Meškuičiai
Mūša
Šventoji
Darbėnai
Plateliai
Kuršėnai
Kužiai
PAKRUOJIS
PALANGA
Kūlupėnai
TELŠIAI
Ginkūnai
Vydmantai
KRETINGA
Kartena
PLUNGĖ
ŠIAULIAI
Kairiai
Kretingalė
Virvyčia
Luokė
Rėkyvos ež.
Danė
Minija
RADVILIŠKIS
KLAIPĖDA
GARGŽDAI
Vėžaičiai
RIETAVAS
Varniai
Užventis
Venta
Šeduva
Lūkstas
Dubysa
Dovilai
Kražantė
Baisogala
Veiviržėnai
Laukuva
KELMĖ
Juodkrantė
Priekulė
Kaltinėnai
Tytuvėnai
Švėkšna
Kvėdarna
Minija
Jūra
ŠILALĖ
Tenenys
Pervalka
Kintai
Akmena
Krakės
Krokų Lanka
Skaudvilė
Viduklė
Preila
ŠILUTĖ
Vainutas
RASEINIAI
Šušvė
Žemaičių Naumiestis
Dotnuva
Nida
Rusnė
Juknaičiai
Girkalnis
Ariogala
Josvainiai
TAURAGĖ
Šešuvis
Šaltuona
Nemunas
Mituva
Dubysa
PAGĖGIAI
JURBARKAS
Raudonė
Veliuona
Seredžius
Babtai
Viešvilė
Smalininkai
Gelgaudiškis
Nemunas
Vilkija
Nevėžis
Šešupė
Lekėčiai
ŠAKIAI
Lukšiai
Kulautuva
Ežerėlis
Nova
KAUNAS
Garliava
Kudirkos Naumiestis
KAZLŲ RŪDA
Šešupė
Veiveriai
Pilviškiai
Kybartai
VILKAVIŠKIS
Jiesia
Virbalis
Igliauka
MARIJAMPOLĖ
Balbieriškis
Liudvinavas
Vištytis
KALVARIJA
Žuvintas
Šešupė
86
Šeštokai
Obelija
Dusia
102
92
LAZDIJAI
Metelys
101
94
Seirijis
95
100
96
Veisiejai
Leipalingis
85
Upių baseinai ir pabaseiniai
1 Dauguvos baseino ežerai
8 Šventosios pabaseinio ežerai
35 Žeimenos pabaseinio ežerai
70 Neries mažųjų intakų pabaseinio ežerai
79 Merkio pabaseinio ežerai
85 Nemuno vidurupio mažųjų intakų pabaseinio ežerai
101 Šešupės pabaseinio ežerai

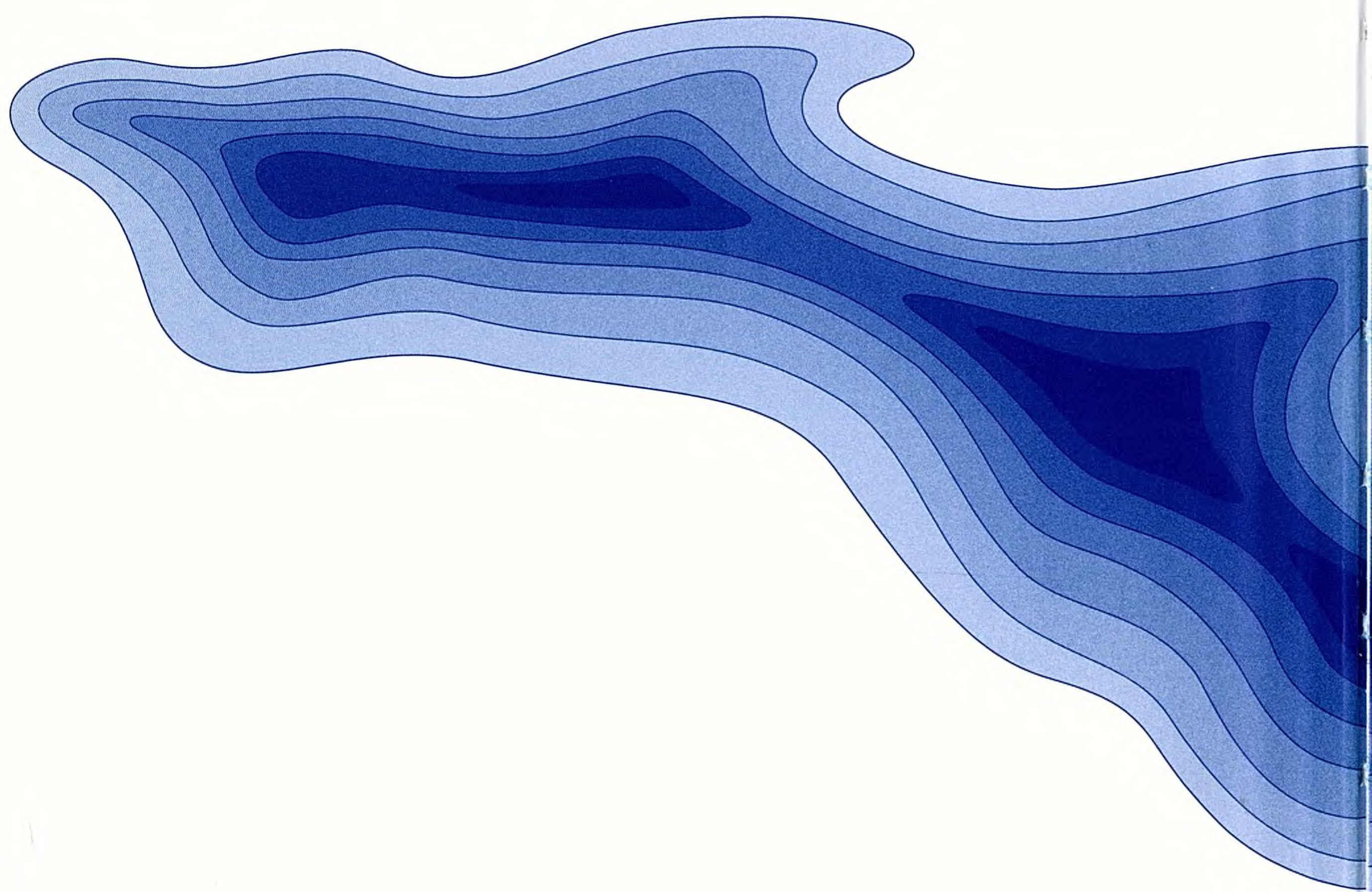

Nemunėlio Radviliškis
Žeimelis
Saločiai
BIRŽAI
Papilys
Linkuva
PASVALYS
Juodupė
Pandėlys
Joniškėlis
Vabalninkas
ROKIŠKIS
Klovainiai
Pumpėnai
Obeliai
KUPIŠKIS
Čičirys
Sartai
Piniava
PANEVĖŽYS
Subačius
Dusetos
Avilys
ZARASAI
Naujamiestis
Velžys
Svėdasai
Drūkšiai
VISAGINAS
Luodis
Alaušas
Krekenava
ANYKŠČIAI
Rubikių ež.
UTENA
Dūkštas
Ramygala
Tauragnas
Dysnai
Kavarskas
Taujėnai
Alanta
IGNALINA
KĖDAINIAI
Šėta
Didžiasalis
UKMERGĖ
Aisetas
MOLĖTAI
Švenčionėliai
ŠVENČIONYS
Adutiškis
Žeimiai
Kertuojai
Galuonai
Giedraičiai
JONAVA
Upninkai
ŠIRVINTOS
Rukla
Asveja
Arinas
Domeikava
Pabradė
Karmėlava
Kernavė
Paberžė
KAIŠIADORYS
Nemenčinė
Kauno marios
Rumšiškės
Maišiagala
Didžioji Riešė
Vievis
Žiežmariai
ELEKTRĖNAI
VILNIUS
Mickūnai
PRIENAI
Jieznas
Kalveliai
Aukštadvaris
TRAKAI
BIRŠTONAS
Pagiriai
Rudamina
Rūdiškės
Medininkai
Butrimonys
Vilkokšnis
Papis
Baltoji Vokė
Jašiūnai
ALYTUS
Rūdninkai
Daugai
Daugų ež.
ŠALČININKAI
Nedingis
Matuizos
Dieveniškės
Merkinė
VARĖNA
Eišiškės
DRUSKININKAI
Mūša
Nemunėlis
Apaščia
Lėvuo
Pyvesa
Tatula
Šventoji
Nevėžis
Juoda
Obelis
Virinta
Siesartis
Žeimena
Dysna
Širvinta
Neris
Verknė
Merkys
Šalčia
Ūla
Nemunas
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 87 88 89 90 91 93 97 98 99

EŽERAI

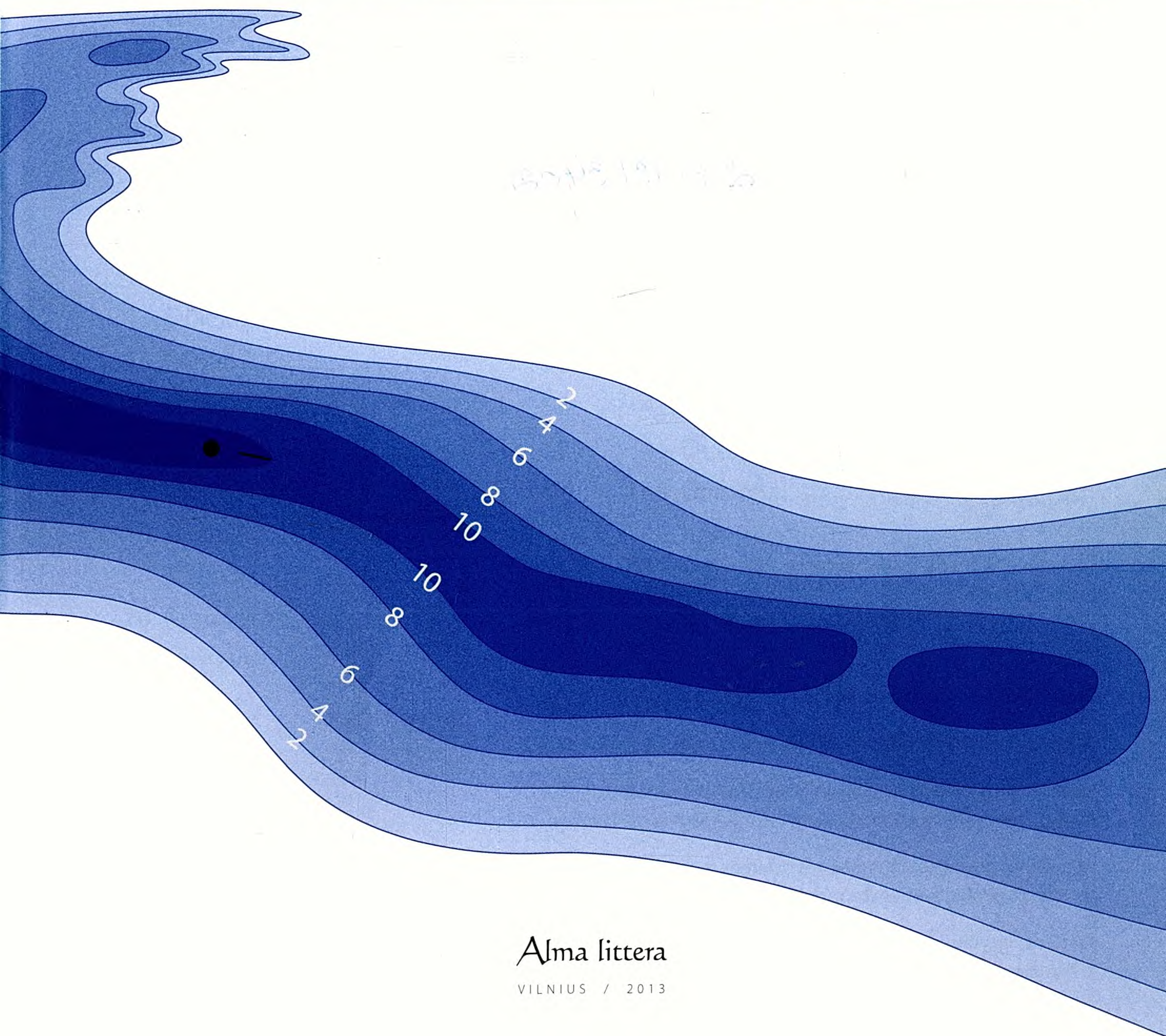
119 Lietuvos ežerų

Kęstutis Kilkus

EŽERAI

119 Lietuvos ežerų

Alma littera

VILNIUS / 2013

UDK 556.5(474.5)
Ki75

ISBN 978-609-01-0965-6

Žemėlapiams sudaryti panaudota:

GDB10LT © Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos, 2013

Lietuvos Respublikos saugomų teritorijų valstybės kadastro duomenys
© Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos, 2013

Valstybinės geologijos informacinės sistemos duomenys.
© Lietuvos geologijos tarnyba prie Aplinkos ministerijos

Kultūros vertybių registro duomenys
© Kultūros paveldo departamentas prie Kultūros ministerijos

TURINYS

EŽERINGOJI LIETUVOS JUOSTA . . 7
Kaip naudotis šia knyga 10
I. Dauguvos baseino ežerai 11
1. Avilys 12
2. Ažvintis 14
3. Sungardas 15
4. Čičirys 16
5. Dysnai 18
6. Erzvėtas 20
7. Svirkų ež. 22
II. Šventosios pabaseinio ežerai . . 24
8. Asavas (su Asavėliu) 25
9. Alaušai 26
10. Alaušas 28
11. Bebrusai 30
12. Dūburys 32
13. Dūkštas 34
14. Dūriai 36
15. Grabuostas 38
16. Indrajai 40
17. Kiementas 42
18. Dirdų ež. 44
19. Kirneilis 45
20. Kumpuolis 46
21. Samavas 47
22. Luodis 48
23. Luokesai 50
24. Malkėstaitis 52
25. Malkėstas 53
26. Rubikių ež. 54
27. Sartai 56
28. Siesartis 60
29. Šiurpys 62
30. Vencavas 63
31. Virintai 64
32. Šventas 66
33. Zaduojys 67
34. Želva 68
III. Žeimenos pabaseinio ežerai . . 70
35. Baltis 71
36. Almajas 72
37. Asalnai 74
38. Asveja 76
39. Baltieji ir Juodieji Lakajai 80
40. Baluošas 82
41. Dringis 84
42. Berža 86
43. Gavys 87
44. Duobulis ir Kreivasis 88
45. Galuonai 90
46. Ilgis (Molėtų) 92
47. Ilgis (Ignalinos) 93
48. Ilmėdas 94
49. Kertuojai 95
50. Liedis 96
51. Pakalas 97
52. Kretuonas 98
53. Lūšiai 100

54. Pakasas 102
55. Paštys 103
56. Sariai 104
57. Šakarvai 105
58. Peršokšnai 106
59. Rašia 108
60. Stirniai 110
61. Šaminis ir Šaminėlis 112
62. Vajuonis 113
63. Tauragnas 114
64. Ūkojas 117
65. Utenas ir Utenykštis 118
66. Žiezdras 120
67. Žvernas 121
68. Ūsiai 122
69. Žeimenys 124

IV. Neries mažųjų intakų pabaseinio ežerai 126

70. Gelūžė 127
71. Akmena 128
72. Trakų ežerai 129
73. Balsys 134
74. Gulbinas ir Mažasis Gulbinas . . 136
75. Lynas ir Raukovė 137
76. Spėra 138
77. Vievis 140
78. Šulininkų ež. 142

V. Merkio pabaseinio ežerai . . . 143

79. Didžiulis (Daugų) 144
80. Didžiulis (Dusmenų) 146
81. Glūkas 147
82. Lavysas 148
83. Nedingis 149
84. Suvingis 150

VI. Nemuno vidurupio mažųjų intakų pabaseinio ežerai . . . 151

85. Ančia 152
86. Atesys 154
87. Drabužis ir Drabužaitis 155
88. Aukštadvario tvenkinys 156
89. Ilgai 158
90. Margis 159
91. Kuleinis 160
92. Metelys 162
93. Monis 164
94. Prapuntas 165
95. Seirijis 166
96. Snaigynas 167
97. Šamukas 168
98. Škilietų ežerai 169
99. Vilkokšnis 170
100. Vilkas 172

VII. Šešupės pabaseinio ežerai . . 173

101. Babrai 174
102. Dusia 175

Svarbiausi literatūros šaltiniai . . 180

Apie autorių 180

ŽEMĖLAPIAI 181

EŽERINGOJI LIETUVOS JUOSTA

Dažnai sakome: „Lietuva – ežerų kraštas", nors skaičiai byloja priešinga: bendras Lietuvos ežerų plotas yra 914 km^2, o teritorijos ežeringumas siekia tik 1,4 %, t. y. artimas vidutiniam pasaulio sausumos (be Antarktidos) ežeringumui. Bet vidurkis suniveliuoja teritorinius kontrastus. Antai ežeringiausia yra rytinė Lietuvos dalis, kurios šerdis – jaunos Švenčionių ir Baltiškosios aukštumos bei jų papėdės, turtingos gilių vandens pripildytų duburių.

Ežerų kilmė

Didžiausi ežerai telkšo ledyno liežuvių išgulėtose ir galinių morenų patvenktose dubumose, o giliausi – rininiai ežerai, kurių dubenis išplovė ledyninės upės. Jos vertėsi triukšmingais kriokliais nuo ledyno pakraščio, smuko į jo plyšius – šulinius ir jau po ledu gremžė gilių duobių virtines – rinas. Taip gimė mūsų gilusis Tauragnas, ilgoji Asveja, Sartai ir daug (apie 65 %) kitų Lietuvos ežerų.

Prie Baltiškųjų aukštumų išorinio šlaito šliejasi smėlingosios lygumos. Ledynui tirpstant ir aižėjant, jose liko daug didesnių ar mažesnių ledo luistų, kuriuos palaidojo klaidžiojančių prieledyninių upių sąnašos. Poledynmetyje atšilus klimatui ir ištirpus palaidotiems ledo luistams, smėlynuose atsivėrė termokarstinių ežerų akys. Pasagos formos, išlinkusi iš šiaurės rytų į pietvakarius ežeringoji Lietuvos juosta išsiplėtė, atjaunėjo, jos vandenys galiausiai atrado kelius į artimiausius upynus.

Daugiausia ežerų – net 632 (jei skaičiuosime tik didesnius kaip 0,5 ha ežerus), pasirinko Šventąją, šiek tiek mažiau (479) – Žeimeną, o likusius pasidalijo Dysna (250), Šešupė (201), Merkys (161) ir mažesni, tiesiai į Nemuną, Nerį ar Dauguvą srūvantys upeliai. Šitaip pačios gamtos į upių baseinus ir pabaseinius suskirstyta ežeringoji Lietuvos juosta pateikiama ir mūsų leidinyje. Paantraštė skelbia, kad jame apibūdinti 119 ežerų, bet įdėmesnis skaitytojas pastebės, kad jų yra šiek tiek daugiau. Šio nesutapimo priežastis labai paprasta: dažnas didesnis ežeras turi mažybiniu vardu pavadintą prielipą, be to, savarankiškais ežerais kartais laikomos sudėtingos konfigūracijos ežerų (pavyzdžiui, Trakų) įlankos.

Batimetrinis planas

Ežero vizitinė kortelė – batimetrinis planas, kuriame linijomis (izobatėmis), jungiančiomis vienodo gylio taškus, pavaizduotas ežero duburio povandeninės dalies (dubens) reljefas. Batimetriniai planai yra daug darbo reikalaujantys kartografiniai kūriniai, todėl „vizitines korteles" turi tik išrinktieji – apie 800 Lietuvos ežerų, tarp jų ir aprašomi šioje knygoje. Ežerų batimetrinių planų skaitmeninės versijos pagamintos iš originalų, kuriuos sukaupė garsus ežerotyrininkas prof. Vaclovas Chomskis (rinkinys saugomas Vilniaus universiteto Hidrologijos ir klimatologijos katedroje), be to, panaudoti studentų geografų mokomosiose praktikose gimę kai kurių (iš viso devynių) mažųjų ežerų batimetriniai planai.

Vandens šaltiniai ir sudėtis

Ežerų dubenyse telkšantis vanduo yra sudėtingas mišinys, kurio fizikinės ir ypač cheminės ypatybės priklauso nuo mišinio sudedamųjų kilmės ir jų tarpusavio santykio. Į ežerą vanduo patenka trimis būdais: 1) iškrinta iš atmosferos tiesiog į ežero vandens ar ledo paviršių, 2) suplaukia iš maitinančiojo baseino upeliais ir duburio šlaitais (paviršinė prietaka), 3) išsilieja šaltiniais į povandeninę dubens dalį (požeminė prietaka).

Visais minėtais būdais gautas vandens kiekis per tiriamąjį laikotarpį (savaitę, mėnesį, metus ir pan.) sudaro ežero vandens balanso pajamas. Kuri balanso pajamų sudedamoji vyrauja ežere, daugiausia priklauso nuo santykinio baseino dydžio, t. y. santykio tarp maitinančiojo baseino ploto ir paties ežero vandens paviršiaus ploto: didesnis santykis – didesnė paviršinės prietakos ir, priešingai, mažesnė į vandens paviršių iškrintančių kritulių dalys vandens balanso pajamose. Didėjant santykiniam baseinui, didėja ir ežero vandens lygio svyravimų per metus amplitudė, greičiau atsinaujina ežero vandens tūris.

Tačiau su paviršiniu nuotėkiu atplaukia daug biogeninių medžiagų (azoto, fosforo ir kt. junginių), kurias greitai pasisavina dumbliai ir aukštesnieji vandens augalai; todėl didelius santykinius baseinus turintys ežerai sparčiau dumblėja, užauga (žydi), mažėja jų vandens skaidrumas, o prie dugno dažniau pastebimas deguonies stygius – net ir vasarą.

Kitaip yra mažus santykinius baseinus turinčiuose ežeruose, ypač jei jų nemaitina požeminiai vandenys. Šių ežerų vandens balanso pajamose vyrauja minkštas, t. y. mažai mineralinių druskų turintis kritulių vanduo, kuriame labai stinga karbonatų, galinčių neutralizuoti iš baseino, ypač miškingo, patenkančias organines rūgštis. Šios kaupiasi, vanduo darosi rusvas, bet gana skaidrus, nes rūgšti aplinka ir biogeninių medžiagų stygius slopina dumblių dauginimąsi. Mažą santykinį baseiną turintys ežerai dažniau aptinkami prie upelių takoskyrų, neretai jie būna uždari (neturi paviršinio nuotėkio), todėl kartais net sunku pasakyti, kuriam upės baseinui jie priskirtini. Paviršinio nuotėkio neturintys ežerai yra geri ilgalaikių klimato pokyčių indikatoriai. Nors per metus jų vandens lygis nelabai svyruoja (keliasdešimt centimetrų), daugiametė svyravimų amplitudė gali siekti 3 m ir daugiau.

Terminiai sluoksniai

Dauguma Lietuvos ežerų yra dimiktiniai, t. y. jų vandens masė du kartus per metus – pavasarį ir rudenį – gali savaime išsimaišyti, kai šylančio arba, atvirkščiai, vėstančio vandens temperatūra paviršiuje yra artima didžiausio tankio temperatūrai (apie 4 °C). Tačiau savaiminės sąmaišos trunka neilgai, ir likusią metų dalį ežerų vanduo būna stratifikuotas, t. y. susisluoksniavęs į skirtingos temperatūros, taigi ir tankio zonas.

Žiemą ši stratifikacija būna atvirkštinė (vandens temperatūra dugno link didėja), o vasarą – tiesioginė (žemiausia temperatūra – prie dugno). Jei temperatūrą gebėtume regėti, matytume, kaip vasarą po ilgesnio ramių orų tarpsnio susisluoksniuoja ežero vandens masė. Paviršiuje – plonas vienodos temperatūros sluoksnelis, ežerotyrininkų vadinamas epilimnionu. Giliau – temperatūros šuolio sluoksnis, arba metalimnionas; vandens temperatūra čia krinta labai staigiai – keliais laipsniais viename metre. Paskutinė – santykinės energinės rimties zona – hipolimnionas, kurioje vandens temperatūra beveik nekinta iki pat dugno.

Tačiau vasaros pradžioje, kai intensyviai kraunamas ežero šilumos „akumuliatorius", šių sluoksnių ribos dar labai nepastovios: gaivesniam vėjo šuorui pašiaušus ežero veidrodį, šiluma skverbiasi į gelmes. Plečiasi epilimniono valdos, išnyksta arba labai susispaudžia metalimnionas – visi sistemos elementai derinasi prie naujų sąlygų. Kiekvieno ežero – vis kitoks terminis susisluoksniavimas. Seklieji, taip pat ir gilesni, bet atviri vėjams (santykinai seklūs) ežerai dažniausia tik epilimnioną teturi. Ramiuose, santykinai giliuose miško ežerėliuose, atvirkščiai, šis sluoksnis labai plonas.

Žiemą šiluma pasiskirsto pagal gylį visuose ežeruose panašiai: vandens temperatūra monotoniškai didėja nuo 0 °C – paviršiuje (prie ledo) iki užšalimo metu buvusios vandens temperatūros – prie dugno. Pastaroji santykinai giliuose ežeruose būna artima 4 °C, o sekliuose ežeruose – žemesnė. Tačiau šitokį šilumos pasiskirstymą gali gerokai sujaukti į ežerą įsiliejantis požeminis vanduo. Kadangi jo temperatūra per metus kinta labai mažai (priklausomai nuo gylio – 6–8 °C), žiemą į povandeninę ežero duburio dalį įsiliejančio šiltesnio vandens tankis yra mažesnis už aukščiau slūgsančio ežero vandens sluoksnio (temperatūra žemesnė kaip 4 °C), todėl susidaro kylančioji vandens cirkuliacija po ledu.

Jeigu požeminio vandens debitas yra didelis, dėl kylančiosios cirkuliacijos išsimaišo visa ežero vandens masė ir jos temperatūra po ledu gali siekti net 5 °C ir daugiau. Stiprios kylančiosios srovės pakelia nuo dugno dumblą ir net vandens augalus, o šioms organinėms medžiagoms mineralizuoti naudojamos žiemą beveik nepasipildančios deguonies atsargos. Jos neatsinaujins ir pavasarį, nes ištirpus ledui ežero vandens temperatūra bus jau aukštesnė už didžiausio tankio temperatūrą, ir deguonies turintis paviršinis vandens sluoksnis nebegalės savaime grimzti gilyn – nebus „normaliems" ežerams būdingos pavasarinės konvekcinės sąmaišos laikotarpio. Pasekmės – anaerobinės bakterijos ežero priedugnyje, nepalanki aplinka aukštesniesiems organizmams, visiškai kita ežero raidos linija. Šitokie ežerai dažniausia būna nedideli (iki 10–20 ha), jų vandens skaidrumas, priešingai nei kitų ežerų, yra didžiausias vasarą (iki 5–6 m), o žiemą po ledu kartais nesiekia ir 2 m.

Jeigu į ežerą įsiliejančio požeminio vandens debitas yra menkesnis, o mineralizacija, priešingai, kelis kartus didesnė už ežero vandens mineralizaciją, iš požeminio vandens priedugnyje susidaręs ežero „lęšis" gali išvis niekada neišsimaišyti – nei pavasarį ežerui šylant, nei rudenį vėstant. Šitokie ežerai, o jų yra ir tarp mūsų pateikiamų ežerų, vadinami meromiktiniais (iš dalies išmaišomais), arba chemiškai susisluoksniavusiais, ežerais.

Ežerų ekosistema

Ežeras nėra amžinas: jo vandenyje ir dubenyje kaupiasi iš maitinančiojo baseino suplautos medžiagos ir per sudėtingus tarpusavio ryšius veikia visas ekosistemos (limnosistemos) grandis. Dulsvėja ežero vilnis, platėja atabrado augalų vainikas. Natūrali evoliucija – užaugantis, pelkėjantis ežeras. Šio proceso intensyvumas priklauso nuo ežero dydžio, gylio, pratakumo, aplinkinių uolienų tirpumo.

Geografai yra apskaičiavę, kad dabar Lietuvoje telkšo tik nedidelė paskutinio ledynmečio paliktų ežerų dalis. Daugelis jų jau nunyko: beveik du trečdaliai mūsų pelkių – ežerinės kilmės. Lėtas maisto medžiagų kaupimasis ežere ir gausėjanti pirminė organinė produkcija (dumblių ir aukštesniųjų vandens augalų) yra natūralus reiškinys. Ežerotyrininkai jį vadina eutrofikacija. Šiuo pagrindu ežerai net klasifikuojami į oligotrofinius (mažamaisčius), mezotrofinius (vidutinmaisčius) ir eutrofinius (daugiamaisčius). Tokia yra ežero natūralios evoliucijos seka.

Į kintančią aplinką reaguoja ir žuvys, todėl gilūs, skaidrūs, deguonies niekada nestokojantys seliavų ežerai palengva virsta karšiams, kuojoms, lydekoms, karosams veistis tinkamais ežerais. Tačiau ichtiologų prisegta etiketė ne visada atspindi tikrąjį turinį, ypač jei ežero dubuo sudėtingas – su duobėmis ir sėkliais, gilesnėmis ir seklesnėmis įlankomis, salomis ir pan. Taigi reikia atidžiai skaityti batimetrinį planą ir tikėti, kad ežere yra ir kitų žuvų... Sėkmės!

Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys
prof. habil. dr. Kęstutis Kilkus

LIETUVOS UPIŲ BASEINAI

KAIP NAUDOTIS ŠIA KNYGA

Aprašomo ežero eilės numeris

Žemėlapio lapo ir koordinačių tinklelio numeris, kuris palengvina ežero paiešką knygos gale esančiuose žemėlapiuose

2
8 B7

AŽVÌNTIS

Ignalinos r. savivaldybė, Dauguvos baseinas, absoliutus aukštis – 164,5 m BS.
Ežero plotas – 262 ha, maitinančiojo baseino plotas – 17,6 km², santykinis baseinas – 6,8.
Kranto linijos ilgis – 10,5 km, vingiuotumas – 1,83.
2 salos.
Didžiausias gylis – 23 m, vidutinis – 5,7 m, santykinis – 1,26 %.
Vandens tūris – 14,9 mln. m³.

Ežero charakteristikos

Ežeras telkšo apie 15 km į vakarus nuo Dūkšto miestelio, ilgos, beveik per 10 km nutįsusios rinos centrinėje dalyje. Toje pačioje rinoje į vakarus nuo jo įsitaisęs prielipas Ažvintaitis (plotas – 33 ha, didžiausias gylis – 6,5 m), o į rytus – Sungardo (Sągardo) ežeras (plotas – 123 ha, didžiausias gylis – 26,5 m). Su Ažvinč … takos. Ežerą juosia Ažvin… …i, bet aukštesni ir sause… …antai, prie jų priartėja ir… …ietinė duburio dalis išgu… todėl daug seklesnė, o p… …ur užpelkėjusios. Pakra… …imų (Margavonė, Traka… tėje įsikūrusiame … Jono Krikštytojo bažnyčia, pastatyta 1933 m., yra kaimo turizmo sodybų.

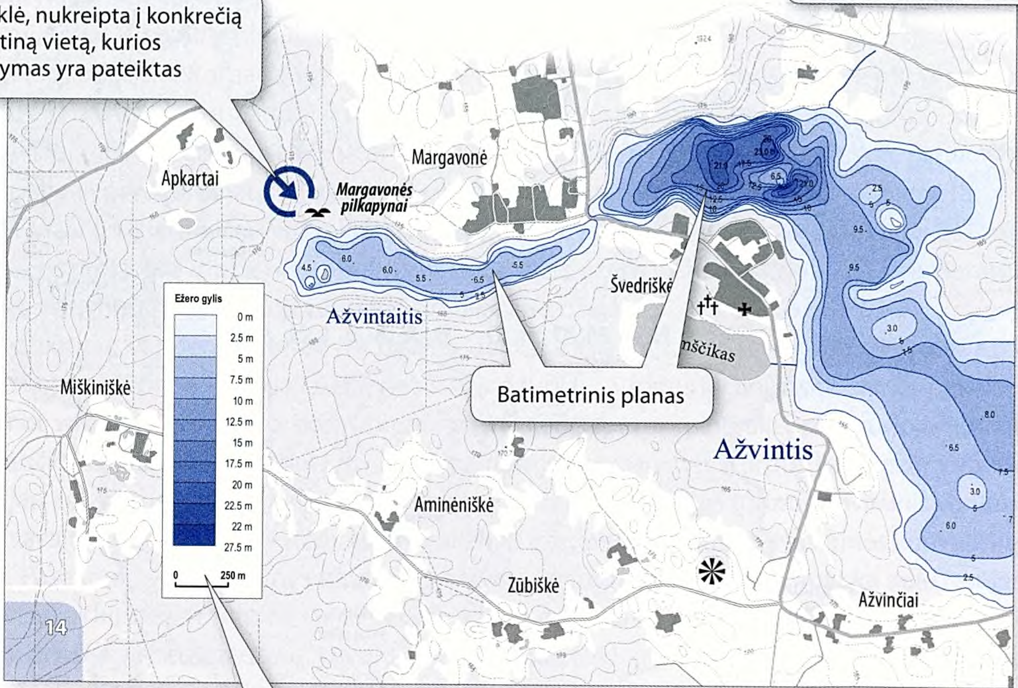
Žemėlapio lapo ir koordinačių tinklelio numeris, kuris palengvina lankytinos vietos paiešką knygos gale esančiuose žemėlapiuose

Kalbininkas Kazimieras Būga ežero pavadinimą išvedė iš šaknies *vent-*, kurią siejo su žvejyboje naudojamu tinklu venteriu. Ažvintį maitina nedidelis baseinas (tik nepilnus 7 kartus didesnis už paties ežero plotą), todėl ežero vandens balansui labai reikšmingi krituliai, iškrintantys į ežero vandens paviršių. Dėl to ir vanduo itin minkštas (ištirpusių druskų – apie 140 mg/l) ir skaidrus (vasarą – apie 4 m).

Margavõnės pilkapiai (Švedkapiai) archeologų išsamiau netyrinėti, V–XII a. būdingi laidojimo paminklai. Ypatingas jų bruožas – iš žemės supiltų pilkapių sampilų aukštis viršijantis 2 m. (8 A6)

Aprašomi lankytini objektai

Rodyklė, nukreipta į konkrečią lankytiną vietą, kurios aprašymas yra pateiktas

Žemėlapio mastelis ir gylis

I

DAUGUVOS BASEINO EŽERAI

1 3 E5 AVILỸS

Zarasų r. savivaldybė, Dauguvos baseinas, absoliutusis aukštis – 154,2 m BS.
Ežero plotas – 1258 ha, maitinančiojo baseino plotas – 73,7 km^2, santykinis baseinas – 5,8.
Kranto linijos ilgis – 39,4 km, vingiuotumas – 3,13.
31 sala, plotas – 60 ha, salingumas – 4,7 %.
Didžiausias gylis – 13,5 m, vidutinis – 3 m, santykinis – 0,034 %.
Vandens tūris – 36,3 mln. m^3.

Ežeras telkšo apie 8 km į vakarus nuo Zarasų, takoskyriniame moreniniame masyve, kurio pakraštyje supleišėjusio ledyno liežuvis paliko erdvią dubumą. Ją iš šiaurės ir pietų remia moreninių kalvų grandinės, o pati dubuma – švelniai banguota, išlyginta kadaise patvenktų tirpsmo vandenų. Ištirpusio ledyno paviršiuje ir plyšiuose buvusi moreninė medžiaga virto išsiliejusio ežero salomis – jų daugiausia kyšo pietrytinėje dalyje. Didesnės salos ir vardus turi: Ąžuolų, Liepų, Ledų, Sumnė, Relinė, Varnų ir kt. Ežero dugno reljefas panašus į banguoto apyežerio paviršių, vyrauja 4–6 m gylis. Atabradas platus, smėlingas ir žvyringas, tik upelių žiotyse padengtas dumblu. Aukštesni, bet plikesni krantai – vakaruose, o didesni miškų masyvai driekiasi šiaurinėje (Baltamiškis, Ažumiškis) ir rytinėje (Avilių, Romancų miškas) duburio dalyje.

Ežeras labai sudėtingos, vingiuotos formos, ištįsęs iš šiaurės vakarų į pietryčius per 8 km ir šiek tiek primena sparnus išskleidusį drugelį. Šiaurvakarinis sparnas siauresnis, kranto linija mažiau vingiuota, o pietrytinis – išplatėjęs, su daugybe įlankų ir pusiasalių. Aplinkui ežerą išsimėtę Rutuliškių, Ažuraisčių, Rapkiškių, Avilių, Petkūnų, Mozūrėlių, Karvelinės, Maršoniškių kaimai, yra populiarių kaimo turizmo sodybų (Mukulių kaimas), užpelkėjusiame Avilio–Imbrado tarpežeryje kyšo Golubiškių piliakalnio salelė.

Ežero pavadinime kai kas įžvelgia senosios drevinės bitininkystės pėdsaką, tačiau kalbininkai jį sieja su indoeuropietišku žodžiu *aulo-s* „pailga įduba, vamzdis". Beje, įpiečiau Avilio telkšo ir pirminį pavadinimą mažai pakeitęs Auslo ežeras – tartum ištįsęs vamzdis, į kurio šiaurinį galą įteka Avilė, plukdanti perteklinį Avilio ežero vandenį. Jį Avilio ežerui tiekia 15 upelių, iš kurių didžiausi – Kiaulinis (3,4 km), tekantis Avilių miestelio pietinėmis galulaukėmis, ir Izita (2,1 km), ištekanti iš tokį pat pavadinimą turinčio ežero. Kadangi Avilį maitinančiojo baseino plotas tik 6 kartus didesnis už paties ežero vandens paviršiaus plotą, vandens lygis ežere per metus svyruoja labai mažai – apie 35 cm, o ežero vandens balanso pajamose labai didelę dalį (28,5 %) sudaro ir krituliai, iškrintantys į paties ežero vandens paviršių. Ežeras, palyginti su plotu, yra itin seklus, vėjas jį nuolat išmaišo iki pat dugno, todėl vandens temperatūra nedaug skiriasi nuo oro temperatūros, o priedugnyje niekada nestinga deguonies. Vandens skaidrumas, kaip ir daugelyje kitų Lietuvos ežerų, priklauso nuo metų laiko (sumažėja dumblių žydėjimo laikotarpiu) ir siekia vidutiniškai 3 m. Ežere nestinga vandens paukščių, tarp jų ir juodakaklių narų, baublių, gyvena 28 rūšių žuvys (įveisti unguriai, karpiai, starkiai).

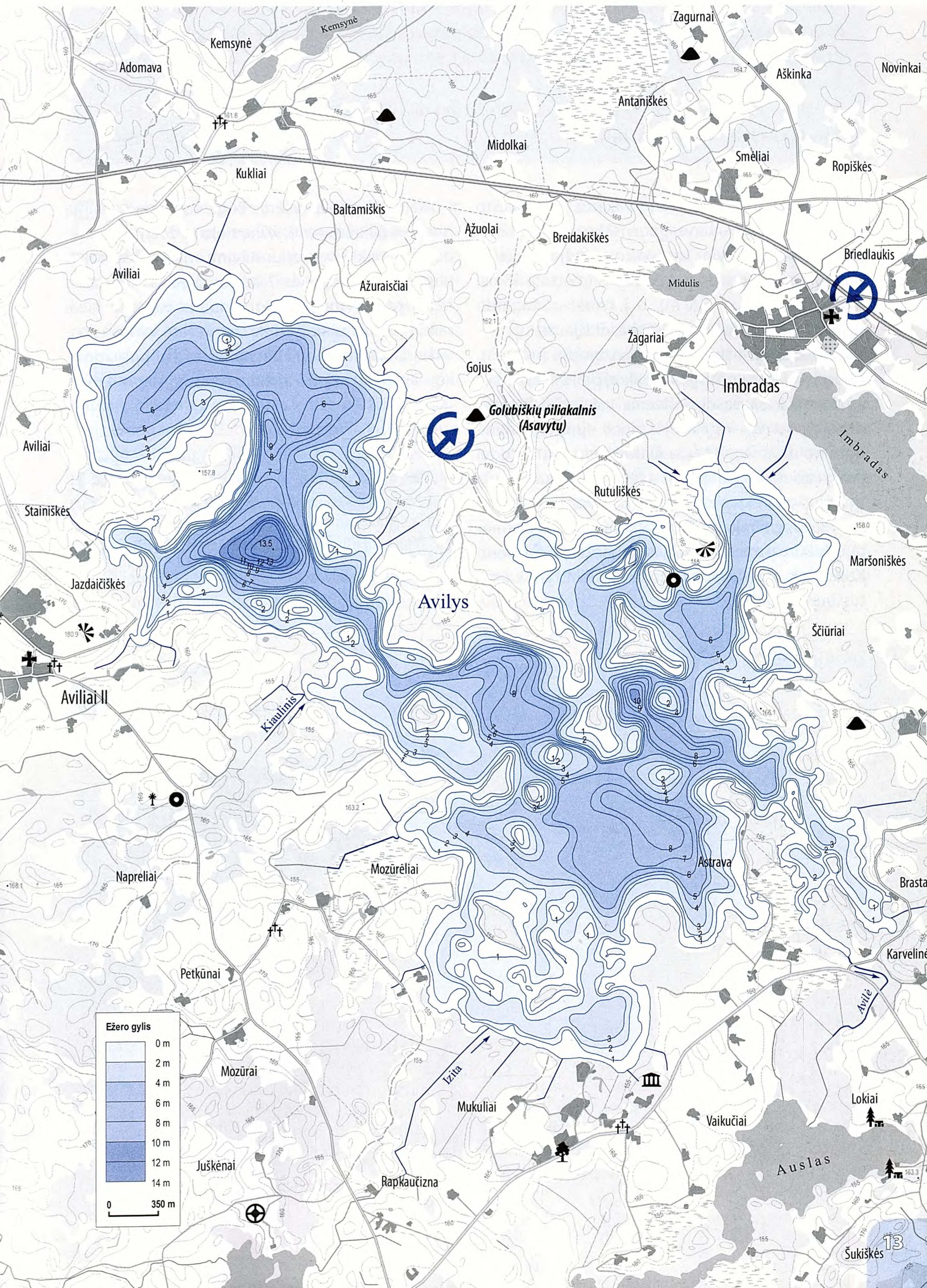

 Asavytų piliakalnis įrengtas atskiros kalvos viršuje. Jo aikštelė 35 × 10 m dydžio, pietiniame šlaite – 20 m pločio terasa. Piliakalnio šlaitai statūs, iki 12 m aukščio. Piliakalnis išsamiau netyrinėtas, datuojamas I tūkst. pr. Kr. – I tūkst. pr. (8 B1)

 Golubìškių (Ažuraisčių) piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje. Aikštelė 57 × 30 m dydžio, su terasomis, šlaitai statūs, 7 m aukščio. Piliakalnio papėdėje būta senovės gyvenvietės, čia rasta akmeninių kirvių, lipdytos keramikos fragmentų, geležies lydymo šlako. Radiniai datuojami I tūkst. pr. Kr. – I tūkst. pr. (3 E5)

 Im̃brado Nukryžiuotojo Jėzaus bažnyčią 1787 m. pastatė vietos dvarininkas Pranciškus Molis (atnaujinta 1891 m.). Bažnyčia liaudies klasicizmo stiliaus, su keturių mūrinių kolonų portiku ir dailiu bokšteliu ant stogo. Viduje išlikę trys vertingi barokiniai altoriai. (3 E5)

 Raĩstiniškių sentikių maldos namai pastatyti XIX a. pr. Per II pasaulinį karą ten gyvenusių žmonių vos neištiko Pirčiupių tragedija. Jie buvo uždaryti į maldos namus ir būtų buvę sudeginti už dalyvavimą nužudant vokiečių kareivį. Tačiau juos išgelbėjo rusų belaisviai, tą kaltę prisiėmę sau. Dabar mediniai maldos namai tušti. (8 D2)

Avilys
Imbradas
Auslas
Midulis
Kemsynė
Golubiškių piliakalnis
(Asavytų)
Kiaulinis
Izita
Avilė
Adomava
Kukliai
Aviliai
Stainiškės
Jazdaičiškės
Aviliai II
Napreliai
Petkūnai
Mozūrai
Juškėnai
Rapkaučizna
Mukuliai
Vaikučiai
Lokiai
Šukiškės
Karvelinė
Brasta
Astrava
Mozūrėliai
Šččiūriai
Maršoniškės
Rutuliškės
Žagariai
Gojus
Breidakiškės
Ąžuolai
Ažuraisčiai
Baltamiškis
Midolkai
Antaniškės
Zagurnai
Aškinka
Novinkai
Smėliai
Ropiškės
Briedlaukis
Ežero gylis
0 m
2 m
4 m
6 m
8 m
10 m
12 m
14 m
0
350 m

2
8 B6

AŽVÌNTIS

Ignalinos r. savivaldybė, Dauguvos baseinas, absoliutusis aukštis – 164,5 m BS.
Ežero plotas – 262 ha, maitinančiojo baseino plotas – 17,6 km^2, santykinis baseinas – 6,8.
Kranto linijos ilgis – 10,5 km, vingiuotumas – 1,83.
2 salos.
Didžiausias gylis – 23 m, vidutinis – 5,7 m, santykinis – 1,26 %.
Vandens tūris – 14,9 mln. m^3.

Ežeras telkšo apie 15 km į vakarus nuo Dūkšto miestelio, ilgos, beveik per 10 km nutįsusios rinos centrinėje dalyje. Toje pačioje rinoje į vakarus nuo jo įsitaisęs prielipas Aživintaitis (plotas – 33 ha, didžiausias gylis – 6,5 m), o į rytus – Sungardo (Sągardo) ežeras (plotas – 123 ha, didžiausias gylis – 26,5 m). Su Ažvinčiu juos jungia trumpos protakos. Ežerą juosia Ažvinčių girios pakraščiai; plikesni, bet aukštesni ir sausesni – šiaurės vakariniai krantai, prie jų priartėja ir giliausios rinos duobės. Pietinė duburio dalis išgulėta čia likusio ledo luisto, todėl daug seklesnė, o pakrantės – žemesnės ir kai kur užpelkėjusios. Pakrančių pakilumose yra senų kaimų (Margavonė, Trakai, Ažvinčiai); vakarinėje pakrantėje įsikūrusiame Švedriškės kaime stovi Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia, pastatyta 1933 m., yra kaimo turizmo sodybų.

Kalbininkas Kazimieras Būga ežero pavadinimą išvedė iš šaknies *vent-*, kurią siejo su žvejyboje naudojamu tinklu venteriu. Ažvintį maitina nedidelis baseinas (tik nepilnus 7 kartus didesnis už paties ežero plotą), todėl ežero vandens balansui labai reikšmingi krituliai, iškrintantys į ežero vandens paviršių. Dėl to ir vanduo itin minkštas (ištirpusių druskų – apie 140 mg/l) ir skaidrus (vasarą – apie 4 m).

 Margavõnės pilkapiai (Švedkapiai) archeologų išsamiau netyrinėti, V–XII a. būdingi laidojimo paminklai. Ypatingas jų bruožas – iš žemės supiltų pilkapių sampilų aukštis, viršijantis 2 m. (8 A6)

Apkartai
Margavonė
Margavonės pilkapynai
Ažvintaitis
Švedriškė
Rimščikas
Miškiniškė
Aminėniškė
Ažvintis
Zūbiškė
Ažvinčiai

Ežero gylis
0 m
2.5 m
5 m
7.5 m
10 m
12.5 m
15 m
17.5 m
20 m
22.5 m
22 m
27.5 m
0 250 m

3

8 B6

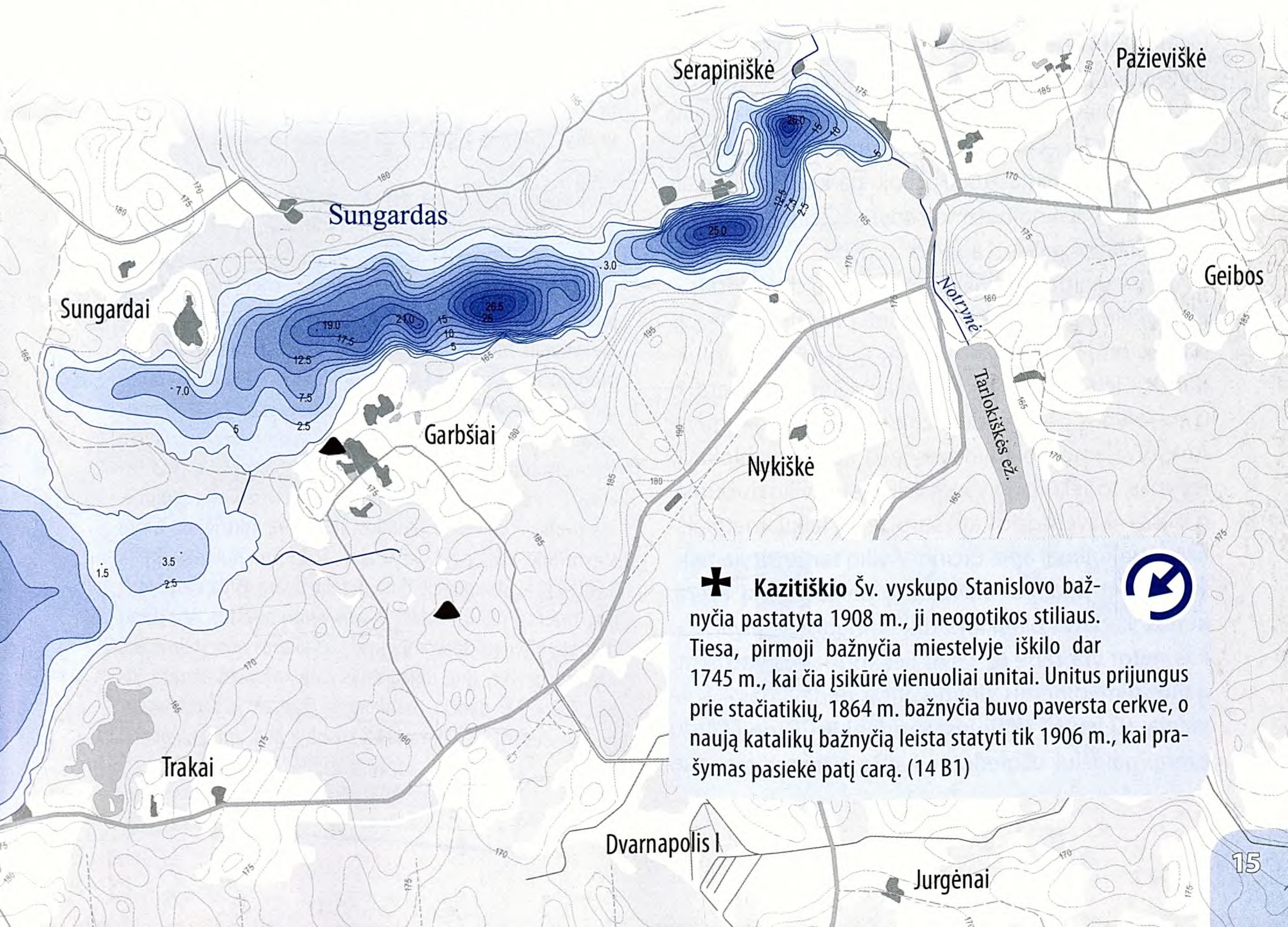
SUÑGARDAS (SÃ̧GARDAS)

Ignalinos r. savivaldybė, Dauguvos baseinas, absoliutusis aukštis – 164,3 m BS.
Ežero plotas – 123 ha, maitinančiojo baseino plotas – 34,4 km², santykinis baseinas – 28.
Kranto linijos ilgis – 8,8 km, vingiuotumas – 2,23.
1 sala.
Didžiausias gylis – 26,5 m, vidutinis – 7,6 m, santykinis – 2,11 %.
Vandens tūris – 9,38 mln. m³.

Ežeras yra apie 7 km į šiaurę nuo Kazitiškio ir 12 km į vakarus nuo Dūkšto, telkšo ilgos Ažvintaičio–Ažvinčio–Sungardo rinos giliausioje – rytinėje dalyje. Dugne ritmiškai kaitaliojasi daugiau kaip 20 m gylio duobės ir jas skiriantys seklesni balnai. Krantai aukšti, rytinėje duburio dalyje – skardingi, daug kur apaugę mišku (šiauriniame krante – Sungardų miškas, pietiniame – Gūrių, Balčio miškai); plikesnės pakrantės – ties didžiaisiais kaimais (Sungardų ir Garbšių). Yra šiuolaikiškų kaimo turizmo sodybų („Paežerinė", „Ramybės uostas"), populiarėjančių festivalių ir kitokių renginių vietų (Garbšių km.). Ežeras yra santykinai labai gilus, aukšti krantai ir miškas jį dengia nuo vėjo gūsių, todėl vandens sąmaiša vasarą siekia tik keletą metrų. Giliau vandens temperatūra sparčiai žemėja ir priedugnyje beveik nesikeičia ištisus metus (termiškai gilus ežeras). Šitokius vėsius ežerus mėgsta seliavos. Be jų, ežere pagaunama didelių karšių, yra vėžių – tai švaraus vandens rodiklis. Sungardas yra ypatinga gamtinė buveinė – retai aptinkamų mentudumblių namai.

Sungardą maitina palyginti mažas baseinas, jo plotas tik 28 kartus viršija ežero plotą, be to, baseine vyrauja smėlėti, gerai vandenį filtruojantys dirvožemiai, todėl ežero vandens lygis per metus svyruoja nedaug – apie 0,5 m. Nuo Ažvintaičio ir Ažvinčio ežerų atplaukiantį vandenį iš Sungardo toliau plukdo trumpas (0,7 km), bet sraunus upelis (Notrynės aukštupis), įtekantis į Taramo ežerą.

Vandenvardis Sungardas yra vedinys iš šaknies *gard-* ir kildintinas iš liet. *gardas* „aptvaras". Gali būti, kad vardo kilmė susijusi ir su užtvaru, atsiradusiu upės vagoje.

✝ **Kazitiškio** Šv. vyskupo Stanislovo bažnyčia pastatyta 1908 m., ji neogotikos stiliaus. Tiesa, pirmoji bažnyčia miestelyje iškilo dar 1745 m., kai čia įsikūrė vienuoliai unitai. Unitus prijungus prie stačiatikių, 1864 m. bažnyčia buvo paversta cerkve, o naują katalikų bažnyčią leista statyti tik 1906 m., kai prašymas pasiekė patį carą. (14 B1)

4 2 D4 ČIČIRỸS

Zarasų r. savivaldybė, Dauguvos baseinas, absoliutusis aukštis – 142,7 m BS.
Ežero plotas – 715 ha, maitinančiojo baseino plotas – 60,9 km², santykinis baseinas – 8,5.
Kranto linijos ilgis – 35,4 km, vingiuotumas – 3,73.
6 salos, plotas – 15,4 ha, salingumas – 2,2 %.
Didžiausias gylis – 39,2 m, vidutinis – 7,7 m, santykinis – 1,31 %.
Vandens tūris – 53,9 mln. m³.

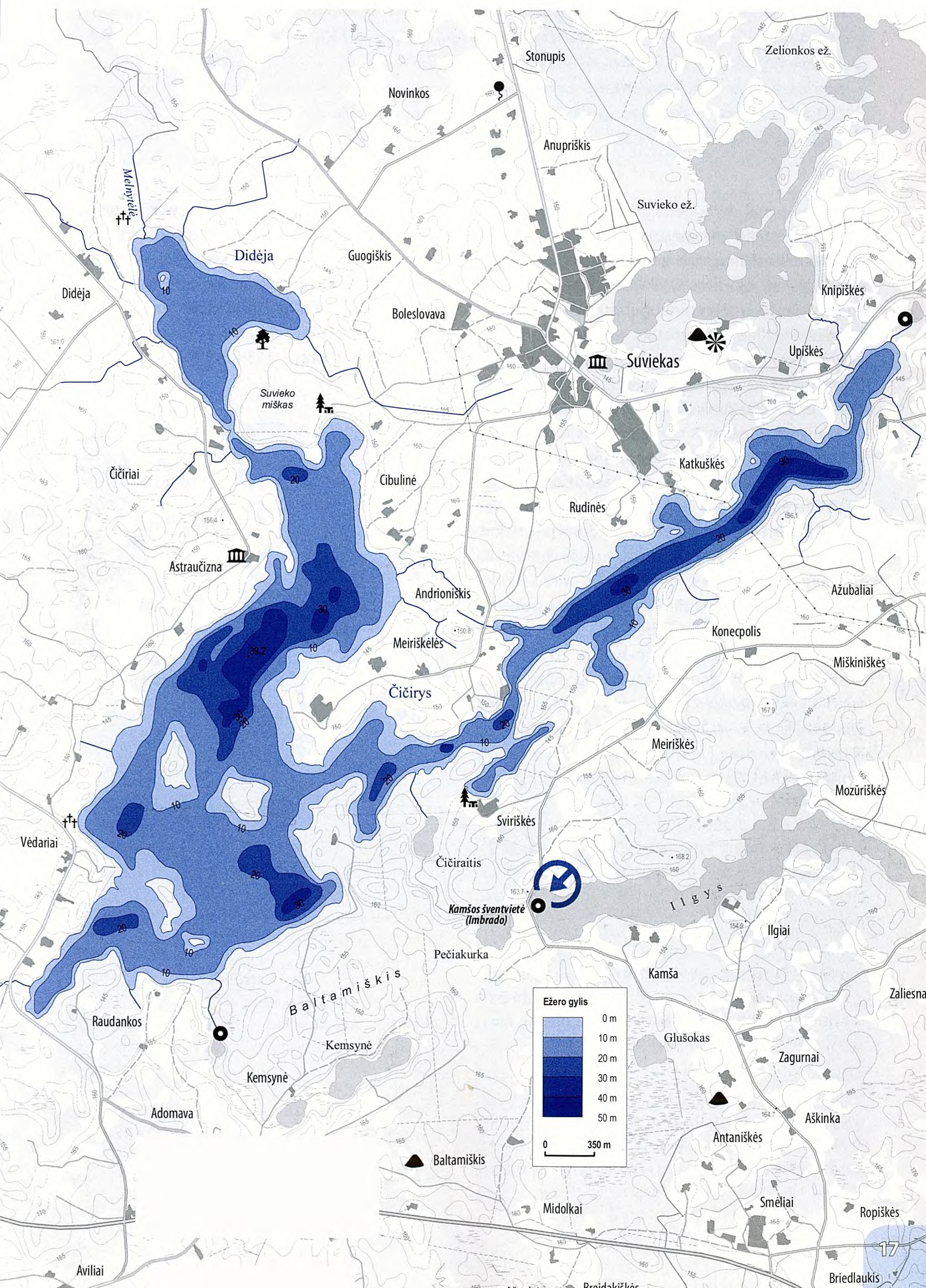
Kai paskutinis ledynas paliko Avilių ežero duburį, jo pakraštys kurį laiką slūgsojo 10 km įšiauriau – Stelmužės–Suvieko linijoje. Ledyno liežuviui vėl šiek tiek suaktyvėjus ir pasistūmėjus į priekį, susidarė moreniniai kalvagūbriai, kurie atskyrė Avilių duburį iš šiaurės. Plačiuose tarpugūbriuose ir ledyno pakraštyje išplautose rinose tvenkėsi tirpsmo vandenys, radosi nauji ežerai, o tarp jų ir Čičirys. Šio sudėtingos formos ežero ilgoji šiaurės rytų šaka – klasikinė rina su jai būdingu gelmių bei jas skiriančių balnų ritmu ir įspūdingu 39 m gylio šuliniu šakos viršūnėje. Ežerą puošia 6 kuplios salos (Šienaujama, Didžioji, Perkasas, Astraviukas, Juodoji, Didėjos), didžiausios iš jų spiečiasi pietinėje dalyje. Čičirio krantai daugiausia aukšti, kai kur – ardomi, pasikaišę miškeliais (Suvieko, Skynimų, Duogių – šiauriniame apyežeryje, Baltmiškio, Grybinės – pietuose), atabradai siauri, smėlėti. Pakrantėse daug kaimų (Meiriškės, Vėdariai, Astraučizna, Čičiriai, Cibulinė, Rudinės ir kt.), Šiaurės rytų įlankos link nusidriekia lietuvių kovas su Livonija menančio Suvieko miestelio galulaukės, kuriose Lietuvos šaulių sąjungos 90-mečiui ir Lietuvos vardo tūkstantmečiui pažymėti pasodintas 1000 ąžuolų parkas. Didėjos kaime įsikūrusi kaimo turizmo sodyba „Čičiriai", šiaurrytiniame įlankos gale – „Lauryno" sodyba.

Ežerą maitina keliolika upelių, iš jų didžiausias – Melnyčėlė (ilgis – 8,7 km), įtekanti į šiaurinę įlanką. Iš šiaurės rytų įlankos galo išteka Upiškių upelis, plukdantis Čičirio vandens perteklių į Suvieko ežerą, o iš jo tolyn – per Raudos, Lukštos upes į Dauguvą. Ankstyvajame poledynmetyje šį kelią dar blokavo ledynas, todėl Čičirio vanduo liejosi į Avilių dubumą, o iš jos – į Šventosios aukštupį. Iš tų laikų, matyt, išliko pasakojimai apie Čičirio–Avilių tarpežeryje telkšojusį, bet ilgainiui akivaringa pelke virtusį ežerą, kuriuo kadaise plaukiojo dideli mediniai laivai. Kai kas netgi yra radę tų laivų liekanų – išlenktų lentgalių su medinėmis vinimis. Kitas padavimas – apie velnią, su kaušu nešiojusį vandenį iš Čičirio į Dirdų ežerą; gaidžiui užgiedojus kaušas iškritęs, vanduo nutekėjęs į nuolaidesnę vietą ir iš jo radosi Kaušelio ežerėlis – priminimas apie poledynmetyje vykusius termokarstinius procesus.

Kalbininkai mano, kad Čičirys yra sėliškas vandenvardis, kilęs iš *Kikirys* ir sietinas su lietuvišku žodžiu *kiras* „laukinis vandens paukštis". Per visą vasarą vandens temperatūra ežero gelmėse yra artima 4 °C, todėl ežere gyvena šaltavandenės žuvys (seliavos, stintos), o žvejus mėgėjus bene labiausiai vilioja karšiai, kurie čia užauga itin stambūs.

Kamšõs šventvietė (Imbrado) yra vakarinėje Ilgio ežero pakrantėje, ties jau sunykusiu Kvintiškių kaimu. Anot liudijimų, 1967 m. birželio 30 d. vėlų vakarą čia dviem jaunuoliams apsireiškė Švč. Mergelė Marija – jauna, graži, aukso spalvos plaukais mergaitė, apšviesta saulėlydžio spalvomis. Paskelbus apie stebuklą, į šią vietą pradėjo važiuoti žmonės. Sovietų valdžia griovė statomus kryžius, visaip trukdė maldininkams. Apsireiškimo vietoje, ežero atabrade, ant akmens pastatyta Švč. Mergelės Marijos statula, pakrantėje kyla vis nauji kryžiai, statoma koplyčia. (3 E4)

Stelmužė. Ją garsina seniausias ir storiausias Lietuvos ąžuolas. Jis čia keroja jau apie 1500 metų, iškėlęs šakas į 23 m aukštį. Medžiui apjuosti reikėtų 10 m ilgio juostos, aukščiau jis buvo dar storesnis – 13,5 m. Deja, senolis jau merdi – be viršūnės, išpuvusiu vidumi, paramstytas. Kiekvienais metais sužaliuoja vis mažiau šakų. Įvairiomis progomis žmonės vis pasodina iš Stelmužės gilių sudaigintų ąžuoliukų. Ąžuolo kaimynystėje – medinė Viešpaties Jėzaus Kryžiaus bažnyčia, stovinti čia nuo 1650 m. (kartą rekonstruota 1713 m.). Altoriuje, prie baroko stiliaus sakyklos – drožiniai, grakščios kolonos, medinės skulptūros. Dabar čia veikia liaudies skulptūrų muziejus. Greta stovinčioje varpinėje įkelti dar 1613 m. nulieti varpai. XVIII–XIX a. Stelmužėje būta didelio dvaro. Išlikęs kumetynas, tvartas, rūsys ir vadinamasis Vergų bokštas. Ant rūmų pamatų buvo pastatyta mokykla. Į vakarus nuo Stelmužės, Lygumų miške, guli didžiausias Zarasų krašto akmuo. Jis 8 × 3,5 × 2 m dydžio, pasakojama, kad ant jo tilpdavo sulipti trisdešimt medžiotojų, kai susirinkdavo aptarti reikalų. (3 F3)

Stonupis
Zelionkos ež.
Novinkos
Anupriškis
Suvieko ež.
Melnytėlė
Didėja
Didėja
Guogiškis
Knipiškės
Boleslovava
Upiškės
Suviekas
Suvieko miškas
Katkuškės
Čičiriai
Cibulinė
Rudinės
Astraučizna
Andrioniškis
Ažubaliai
Konecpolis
Meiriškėlės
Miškiniškės
Čičirys
Meiriškės
Mozūriškės
Sviriškės
Vėdariai
Čičiraitis
Kamšos šventvietė (Imbrado)
Ilgys
Ilgiai
Pečiakurka
Kamša
Baltamiškis
Zaliesna
Raudankos
Glušokas
Kemsynė
Zagurnai
Kemsynė
Adomava
Aškinka
Antaniškės
Baltamiškis
Midolkai
Smėliai
Ropiškės
Aviliai
Briedlaukis
Ežero gylis
0 m
10 m
20 m
30 m
40 m
50 m
0
350 m
39,2

5 8 D6 DYSNAĨ

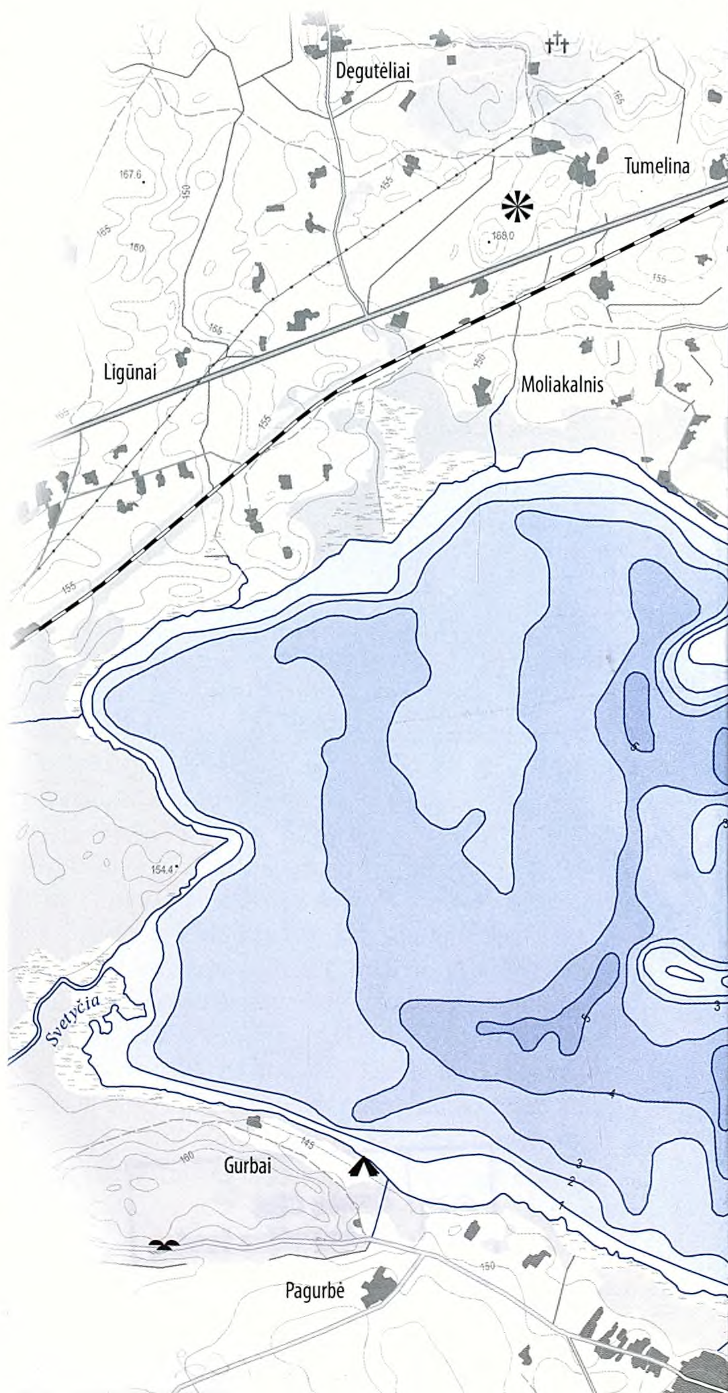
Ignalinos r. savivaldybė, Dauguvos baseinas, absoliutusis aukštis – 144,5 m BS.
Ežero plotas – 2439,4 ha, maitinančiojo baseino plotas – 231 km², santykinis baseinas – 9,5.
Kranto linijos ilgis – 36,7 km, vingiuotumas – 2,10.
6 salos, plotas – 25,6 ha, salingumas – 1,05 %.
Didžiausias gylis – 6 m, vidutinis – 3,1 m, santykinis – 0,11 %.
Vandens tūris – 74,9 mln. m³.

Antras pagal dydį Lietuvos ežeras telkšo Dūkšto miestelio pietinėse prieigose, dubumoje, kurią kadaise išslėgė čia gulėjusio ledyno liežuvis. Nuo įšiauriau esančios Drūkšių dubumos ją skiria ilgų sustumtinių moreninių gūbrių virtinės. Dubuo patvenktinis, ledynui tirpstant jame radosi prieledyninės marios, kurios apskalavo ir išlygino pirminį paviršių, vėliau tapusį Dysnų ežero dugnu su padrikai išsimėčiusiomis duobėmis, seklumomis ir iš vandens išnyrančiomis salomis. Gal iš tų tvano laikų atėjo ir ežero pavadinimas, kurį kalbininkai laiko priesagos *-sna* vediniu iš veiksmažodžio *dysti* „didėti". Ežeras išties didelis: stipriausi vakarų krypties vėjai gali skrieti virš vandens netrukdomi per 10 km, todėl sukeltos bangos ir sūkuriai išmaišo vandenį iki pat dugno. Itin mažas santykinis gylis – viena iš priežasčių, kodėl vandens skaidrumas vasarą siekia tik 0,5 m, o žiemą po ledu padidėja iki 2,5–3 m.

Ežerą maitinantis baseinas beveik 10 kartų didesnis už ežero vandens paviršiaus plotą, todėl vandens lygis pavasarį pakyla apie 45 cm, o metinė vandens lygio svyravimų amplitudė siekia 60 cm. Natūralus vandens lygio svyravimų ciklas šiek tiek sutriko 1958 m., kai Dysnos upė (protaka tarp Dysnų ir Dysnykščio ežerų vadinama Dysnykščia) žemiau Dysnykščio ežero buvo patvenkta pastačius Padysnio HE (galia – 150 kW, užtvankos aukštis – 6 m): jos sukeltos patvankos aukštis Dysnų ežere siekia 0,1 m, o žemiau telkšančiame Dysnykščio ežere – 0,3 m. Vandeningiausi ežero intakai – Svetyčia (ilgis – 2 km, baseino plotas – 113 km²) ir Parsvytė (ilgis –

Añtakmenės šventvietė – viena žymiausių Rytų Lietuvoje. Aukų akmeniu vadinamas 4,3 m aukščio ir 5,5 m pločio konglomerato (susicementavusio smėlio ir žvirgždo) luistas, kurio papėdėje archeologai rado didelę ugniavietę ir apie 1 m ilgio ąžuolinį stulpą. Pasak padavimų, ant Aukų akmens nuo seno buvo deginamos aukos. Dar XX a. pr. maldininkai, važiuodami į atlaidus Paringio bažnyčion, užsukdavo čia paaukoti linų grįžtės vilnų kuodelio, smulkių monetų. Aukos buvo dedamos įduboje ant akmens. (14 C1)

Gedžiūnėlių pilkapynas yra didžiausia priešistorinė laidojimo vieta Lietuvoje. Jame suskaičiuota net apie 560 pilkapių, jie išsidėstę 30 ha plote, 5–25 m atstumu vienas nuo kito. Pilkapių skersmuo – 6–18 m, aukštis – iki 1,5 m. Pilkapynas nuodugniau netyrinėtas, o lobių ieškotojai degintinių kapų rado ir tarp pilkapių. (8 E7)

10,9 km, baseino plotas – 10,8 km^2). Pirmasis atplukdo vandenį iš Ažvinčio ežero, o per intaką Dūdą – ir iš Švoginos (Žeimenos) baseino rytinių prieigų, o antrasis drenuoja smulkiai ežerėtą šiaurinę Dysnų baseino dalį. Intakų žemupiai užpelkėję, juose plyti Svetyčios, Gurbų (vakariniame apyežeryje), Žąsinų (šiaurės rytų pakrantėje) pelkės. Pakrantės žemos, todėl dauguma kaimų (Moliakalnis, Driškūnai, Kuzmiškė, Čižiūnai, Medeišiai, Petrikonys, Grybėnai ir kt.) pabiro šiek tiek atokiau esančiose apyežerio pakilumose. Ežeras garsus karšiais, starkiais, lynais, unguriais, kitų rūšių žuvimis. Platus atabradas rytiniame krante ties Čižiūnais tapo populiaria jėgos aitvarų aikštele.

Meĩkštų dvaro sodyba minima nuo XVIII a. Ji priklausė Naruševičiams, vėliau atiteko Augustinui Vavžeckiui. XIX a. pab. dvarininkas Simonas Meištovičius (vietiniai pavardę tarė – Meikštavičius, nuo jos kilo ir dvaro pavadinimas) pastatė į neogotikinę pilį panašius rūmus. Tai buvo vienas iš trijų Lietuvoje angliškos neogotikos statinių. Rūmai tinkuoto mūro, su bokšteliais, įdomi jų frontono, langų ir durų puošyba. Išliko apgriuvusi puošnaus fasado akmenų ir tinkuoto plytų mūro oficina, medinis svirnas, spirito varyklos ir ledainės griuvėsiai, dalis parko. Dvare nuo 2000 m. veikia didžiausias Lietuvoje priklausomybių reabilitacijos centras. (15 F1)

Rimšẽs Švč. Trejybės bažnyčia pastatyta 1803 m. (perstatyta 1925 m.). Ji medinė, vienabokštė. Interjere yra vertingų dailės kūrinių – Švč. Mergelės Marijos su Kūdikiu, šv. Jurgio, šv. Martyno, šv. Teofilio paveikslai. (9 F5)

6
15 G4

ÉRZVĖTAS

Ignalinos r. savivaldybė, Dauguvos baseinas, absoliutusis aukštis – 132,3 m BS.
Ežero plotas – 197,2 ha, maitinančiojo baseino plotas – 205,5 km², santykinis baseinas – 104.
Kranto linijos ilgis – 10 km, vingiuotumas – 2,0.
1 sala, plotas – 0,3 ha.
Didžiausias gylis – 19 m, vidutinis – 8,1 m, santykinis – 1,19 %.
Vandens tūris – 16 mln. m³.

Kai iš Švenčionių–Naručio aukštumų ruožo ledynas pasitraukė į šiaurę, išsilaisvinusioje iš ledo dubumoje pasitvenkė didžiulės prieledyninės marios, kurių dugne klostėsi molis, intakų žiotyse – smėlio deltos, o pakrantėse buvo perskalaujami marias įrėminę moreniniai gūbriai. Šitaip formavosi kraštovaizdžio, kuriame šiandien driekiasi Dysnos lyguma, pamatas. Jos reljefui būdingi pailgi žemi gūbriai ir tarp jų tįsantys lobai. Manoma, kad pastarieji yra ledo tuneliais tekėjusių upių išplautos rinos. Seklesni lobai virto pelkaitėmis, kitais ėmė tekėti šio krašto upės (Kančiogina, Erzvėta, Birvėta), treti – giliausieji – išsiliejo ežerais. Viename iš jų, esančiame apie 5 km į vakarus nuo Tverečiaus miestelio, telkšo ir Erzvėto ežeras. Galimas daiktas, kad beveik 4 km iš pietų į šiaurę ištįsusi rina kadaise buvo užkonservuota jos duobėse užsilikusių ledo luistų, kurie ištirpo prieledyninių marių dugne (povandeninis termokarstas). Didžiausios ežero gelmės – išilgai rytinio kranto, ant kurio išsidėstę nykstantys Andriejaukos, Kalviškės ir Erzvėto kaimai. Priešingame krante – Ryžiškė ir Kukutėliai, nuo jų šiek tiek atokiau – Vaboliškė ir Žvyriai. Ežero krantai sausi, pakilę virš vandens 10–15 m, plikoki. Tolimesniame apyežeryje yra įdomių gamtos objektų: itin įmantriai Lietuvos–Baltarusijos siena vingiuojantis Dysnos ruožas – hidrografinis draustinis, nuo Erzvėto ežero už kilometro kito į rytus plytinti Vytėnų pelkė – telmologinis draustinis, o nuo šio į pietus – dešiniajame Erzvėtos upelės krante – dunkso Ažušilio miškas, kuriame rasime Čelniukų akmenį su įspausta velnio pėda.

Erzvėtą maitinantis baseinas daugiau nei 100 kartų didesnis už paties ežero plotą, t. y. santykinai yra labai didelis, todėl vandens lygis ežere per metus svyruoja apie 1,5 m, o ežero vandens tūris per metus atsinaujina daugiau nei du kartus. Pagrindinis ežero maitintojas – Kančiogina, o vandens perteklių išplukdo Erzvėtos upelė, kuri žemiau Svylos žiočių jau vadinama Birvėta.

Vandenvardžio Erzvėtas kilmė nėra aiški, bet kai kurie kalbininkai įžvelgia jo ryšį su liet. *aržyti* „draskyti, raižyti".

Erzvėtas priskiriamas prie vadinamųjų termiškai gilių ežerų, kurių vandens temperatūra priedugnyje per metus kinta labai mažai, t. y. vasarą vanduo yra susisluoksniavęs pagal temperatūrą, ir vėsaus vandens zona sudaro didžiąją ežero vandens tūrio dalį. Tokie ežerai tinka seliavoms, todėl čia bandoma jas įveisti.

 Čelniùkų akmuo su velnio pėda minimas jau 1622 m. Kukutėlių kaimo ir Erzvėto dvaro dovanojimo Tverečiaus vienuolynui rašte. Akmuo 1,75 × 0,75 × 1,35 m dydžio, netaisyklingos formos. Jame yra 28 cm ilgio ir 10 cm pločio įdubimas, panašus į žmogaus pėdos žymę, vadinamas velnio pėda. Pasakojama, kad Perkūno vejamas velnias šokęs iš eglės ant šio akmens ir palikęs pėdsaką. XX a. pr. dar buvo tikima šio akmens gydomosiomis galiomis. (15 G5)

✦ **Dysnõs** upė priklauso Dauguvos baseinui, teka per Lietuvą ir Baltarusiją. Upės ilgis – 196 km (Lietuvos teritorijoje – 77 km, iš jų 39 km teka Lietuvos ir Baltarusijos siena). Ji išteka iš Parsvėto ežero prie Dūkšto. Didžiausi intakai: Erzvėta (Birvėta), Mūnelis, Šeškinė, Raukėta, Marūga, Drūkša, Janka, Šaminė, Ringė, Gulbija, Berezba, Mniuta, Auta. (15 G3)

■ **Mẽčionių** etnokultūrinis dvipusis gatvinis rėžinis kaimas išsidėstęs Dysnos upės slėnyje. Stovi aštuonios paminklinės sodybos ir septyni pavieniai pastatai. Kaimas pirmą kartą minimas 1644 m. Iš pradžių jis priklausė Astravišikių dvaro Dietkauščiznos palivarkui, o 1692 m. Feliksas Pacas Dysnos dvarą kartu su Mėčionimis ir Tverečiumi užrašė Vilniaus benediktinų vienuolynui. Šiam vienuolynui kaimas priklausė iki 1841 m. (15 F5)

✚ **Mielagė́nų** Šv. Jono bažnyčia buvo pastatyta 1790 m., kai dvarininkė Justina Kublickienė, vykdydama savo mirusio vyro valią, paskyrė sklypą naujai mūrinei bažnyčiai, vargonininkui ir mokyklai. 1838 m. ši bažnyčia iš pagrindų atnaujinta. Tai į Vilniaus katedrą panašus klasicistinio stiliaus statinys su keturių kolonų portiku. Daugelio šios bažnyčios dailės vertybių autorius – dailininkas Vincas Smakauskas (1797–1876): fasadą puošia šv. Petro ir šv. Povilo statulos, altoriuose – jo paveikslai ir skulptūros. 1830 m. pastatyta vėlyvojo klasicizmo su romantizmo bruožais varpinė ir vartai. (15 F5)

Dietkauščizna
Pakalniškiai
Kriaučiškė
Dysna
Šakeliškė
Būkliškė
Žvyriai
Andriejauka
Vaboliškė
Kukutėliai
Kukutėlių giria
Kalviškė
Erzvėtas
Erzvėtas
Ryžiškė
Radutis
Pošiūnai
Čelniukai
Mėčionys
Kančiogina
Ežero gylis
0 m
2.5 m
5 m
7.5 m
10 m
12.5 m
15 m
17.5 m
20 m
0
250 m

SVÌRKŲ EŽERAS

Ignalinos r. savivaldybė, Dauguvos baseinas, absoliutusis aukštis – 126,8 m BS.
Ežero plotas – 91,4 ha, maitinančiojo baseino plotas – 343,3 km², santykinis baseinas – 376.
Kranto linijos ilgis – 8,5 km, vingiuotumas – 2,52.
Didžiausias gylis – 3,9 m, vidutinis – 1,37 m, santykinis – 0,36 %.
Vandens tūris – 1,25mln. m³.

Ežeras telkšo toliausiai į rytus nutolusiame Lietuvos iškyšulyje – Dysnos lygumoje, apie 3 km į pietus nuo Didžiasalio. Nėra kuo nors ypatingas, nebent kaip visiška priešingybė netoliese už 7 km į vakarus nuo jo giliame lobe tįsančiam Erzvėtui. Svirkų ežeras taip pat lobinis, bet jo dubenį formavusi poledinė upė tikriausiai buvo silpnesnė ir nesugebėjo išplauti gilių duobių, o gal šiose neužsiliko ledo luitų, kurie būtų apsaugoję lobus, kad jų neužneštų nuosėdos, besikaupiančios prieledyninių marių dugne. Šiaip ar taip, itin seklus ir dumblėtas Svirkų ežeras nuo aukštesnio kranto žvelgiant atrodo kaip klasikinis rininis ežeras – upė, kurio ilgoji ašis nutįsta iš pietvakarių į šiaurės rytus per 2 km, o plotis tesiekia 300–350 m. Vandeningais pavasariais ežeras tampa dar ilgesnis, nes patvinsta užpelkėję lobo galai ties Kurtiškės ir Kudabiškės kaimais; vanduo semia ir vakariniame krante įsikūrusių kaimų – Svirkų, Petrošiūnų – galulaukes. Rytinį ežero krantą remia Adutiškio giria – tamsi, eglėta, paslapusi. Netoli ir iki Adutiškio pelkės – telmologinio draustinio, kuriame saugomos retų paukščių (tetervinų, tripirščių genių, vapsvaėdžių, uralinių pelėdų) ir pelkinių augalų (liekninio beržo, mėlynialapio karklo, aukštosios gegūnės) buveinės.

Svirkų ežeras yra itin pratakus, jo vandens tūris per metus atsinaujina vidutiniškai 52 kartus. Šią ežero ypatybę daugiausia lemia vandens tiekėjas – baseinas, kuris yra net 375 kartus didesnis už paties ežero plotą, ir, žinoma, svarbiausia jo arterija – Kamoja. Upelės vaga nuo Adutiškio iki Svirkų ežero yra ištiesinta, tačiau srovė – tingi, atgyjanti tik pavasarį. Tąsyk ir vandens daugiausia atplukdoma, o vandens lygis ežere pakyla arti 2 m. Per durpynus tekanti Kamoja plukdo ne tik vandenį, bet ir organines rūgštis, dumblius maitinančias medžiagas, todėl ežero vanduo rusvas, neskaidrus (skaidrumas mažesnis kaip 1 m), jame palyginti daug azoto ir fosforo junginių. Nereti atvejai, kai ežero vandenyje nelieka deguonies, dūsta žuvys. Pratekėjusi Svirkų ežerą, Kamoja už 3 km įteka į Birvėtą.

 Guntauniñkų ir Raščiū̃nų gynybiniai įtvirtinimai. 1915 m. rudenį per Ignalinos–Švenčionių kraštą ėjo Vokietijos rytų fronto linija. Beveik trejus metus čia užsitęsė pozicinis karas, kuris nepaprastai išvargino vietos gyventojus. Tverečiaus ir Mielagėnų apylinkėse buvo sudarytos kelios gynybos linijos. Viena jų ėjo per Raščiūnų, Guntauninkų ir aplinkinius kaimus. Teigiama, kad miške tuo metu buvo įsikūrusi net Vokietijos X armijos vyriausioji būstinė, didelis bunkerių kompleksas atrodė kaip miestas – į jį vedė geležinkelis, iš paklotų rąstų buvo nutiestos gatvės ir šaligatviai, buvo gaminama elektra. Iki šių dienų Guntauninkų ir Raščiūnų kaimuose išliko šeši iš betono išlieti bunkeriai. Vokiečiai iš jų pasitraukė 1918 m. pradžioje po Bresto taikos. (15 H5 ir 15 G5)

 Senõsios Katinaũtiškės etnokultūrinis kaimas – tai vienintelis valstybės saugomas kupetinis kaimas Lietuvoje. Dokumentuose jis pirmą kartą paminėtas 1775 m. I pasaulinio karo metais Senoji Katinautiškė (XIX a. netoliese įsikūrė Naujoji Katinautiškė) labai nukentėjo, bet 1926 m. buvo atstatyta. Kupetiniai kaimai yra vienas seniausių gyvenviečių tipų. Pastatų ir gatvių laisvą išdėstymą Senojoje Katinautiškėje lėmė vietos reljefas ir aplinka – miškas ir upelis. Visos sodybos telkiasi prie C formos aikštės kaimo viduryje, čia pat prigludusios ir senosios kapinės. Ypatinga šio kaimo etnografinė vertybė – Aukštaitijai būdinga pirkių puošyba: vėjalentės, langų apvadai, pastogės skydo ornamentavimas, tvorelės. Iš viso yra devynios paminklinės sodybos. (15 H5)

Tverẽčius minimas nuo XV a. pab. 1501 m. čia buvo pastatyta pirmoji bažnyčia, įkurdinti atgailos kanauninkų vienuoliai. Dabartinė dvibokštė Švč. Trejybės bažnyčia – raudonų plytų, neogotikinė. Ji pradėta statyti 1905 m., bet sutrukdžius I pasauliniam karui užbaigta tik 1924 m. Bažnyčioje yra ypač vertinga šv. Kristupo skulptūra (XVI a.). Šventoriuje auga ąžuolas – gamtos paminklas. Jo apimtis – 8 m, amžius – apie 600 metų. Pasakojama, kad medis išaugo iš lazdos, kurią kumščiu į žemę įkalė vaidila, kai krikščionys užliejo Tverečiuje rusenančią šventąją ugnį. (15 H4)

Erzvėta
Birvėta
Kėkštai
Pečiurkos
Vilėkos
Kurtiškė
Šakelė
Svyla
Kamoja
Bobėnai
Svirkos
Petrošiūnai
Svirkų ež.
Senoji Katinautiškė
Katinautiškės ež.
Naujoji Katinautiškė
Kudabiškė
Adutiškio miškas
Medinos
Ežero gylis
0 m
1 m
2.5 m
5 m
0 250 m
3.9
2.5
1

II

ŠVENTOSIOS PABASEINIO EŽERAI

8 8 C3 ÃSAVAS (su ASAVẼLIU)

Zarasų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 148,7 m BS.
Ežero plotas – 203 ha, maitinančiojo baseino plotas – 135,3 km², santykinis baseinas – 66,6.
Kranto linijos ilgis – 8,8 km, vingiuotumas – 1,8.
2 salos, plotas – 2,8 ha, salingumas – 1,4 %.
Didžiausias gylis – 6,9 m, vidutinis – 4,2 m, santykinis – 0,4 %.
Vandens tūris – 8,4 mln. m³.

Šventosios aukštupio pratekamas ežeras telkšo Gražutės regioninio parko Šventosios hidrografiniame draustinyje, apie 6 km į šiaurės rytus nuo Salako. Asavas priskiriamas prie ledo luistų išgulėtų ežerų. Kodėl? Bene vienintelis geografų argumentas labai paprastas – lygus dugno reljefas: beveik pusės ežero gylis iki 5 m, o kitos dalies – nuo 5 iki beveik 7 m. Panašiai gelmės pasiskirsčiusios ir vakariniame ežero gumbe – Asavykštyje (didžiausias gylis – 6,6 m). Bet ar visada Asavo dugnas buvo toks lygus? Turbūt ne. Ežeras ir šiandien labai pratakus (per metus jo vandens masė atsinaujina beveik 4 kartus), o praeityje Šventosios vandenys, matyt, jį dar dosniau maitino. Būtų keista, jei tokiomis sąlygomis dugno nelygumai po sąnašomis nebūtų išnykę. Taip, beje, yra ir žemiau telkšančiame Ūparto ežere. Jo siauro, smailaus tarsi žuvies ašaka dubens ledo guoliu nepavadinsi – tipiška rina, ir tiek. Tačiau koks gylis šioje rinoje? Didžiausias, pasirodo, nesiekia 3 m. Ar buvo Ūpartas anksčiau gilesnis ir duobėtas? Be abejonės, tik nuosėdų čia susikaupė dar daugiau negu Asave, nes ežero santykinis pratakumas – apie 50 kartų per metus. Taigi esama daugiau argumentų, kad Asavo dubuo yra ilgos rinos fragmentas.

Ežeras ištįsęs iš vakarų į rytus 3,1 km, palyginti siauras (plotis – iki 1,1 km). Šiauriniai krantai – aukšti, statūs, apaugę senais pušynais. Čia ir smėlingi arba žvyringi atabradai, tad poilsiautojų nestinga – jiems įrengtos net kelios stovyklavietės. Pietiniai krantai žemesni, kai kur užpelkėję, atviresni vėjams. Palyginti su plotu, ežeras labai seklus, vasarą vėjo sukeltos bangos išmaišo vandenį iki pat dugno, tad vandens temperatūra ten beveik tokia pat, kaip ir paviršiuje. Vanduo nėra skaidrus, vasarą – apie 2,5–3 m. Ežere gyvena apie 10 rūšių žuvys, iš jų daugiausia kuojų. Pasitaiko ir stambesnių lydekų bei ešerių, ypač apie salas; tankiau vandens augalais apželusiose įlankose pagaunama lynų ir raudžių, upelių žiotyse ir ištakose – meknių.

Žr. Samavas, p. 47, Šiurpys, p. 62.

9 ALAUŠAĨ

10 B5

Molėtų r. savivaldybė; Šventosios up. pabaseinis; absoliutusis aukštis – 114,8 m BS.
Ežero plotas – 262 ha, maitinančiojo baseino plotas – 24,9 km², santykinis baseinas – 9,5.
Kranto linijos ilgis – 9,1 km, vingiuotumas – 1,6.
2 salos, plotas – 0,5 ha.
Didžiausias gylis – 16,2 m, vidutinis – 6,2 m, santykinis – 0,9 %.
Vandens tūris – 16,2 mln. m³.

Nusidriekęs per 3,5 km, ežeras skalauja vakarinius Balninkų miestelio kiemus. Ežero duburį išgulėjo nuo Siesarties ledyno liežuvio paliktas ledo luistas, kurį atskyrė po ledynu tekėjusios upės. Jų išplautuose rininiuose kloniuose telkšo visi artimiausi Alaušų kaimynai: ilgoje Žemaitkiemio–Perkalių rinoje – Kliepšių, Karališkių, Uosio ir kiti ežerai, o trumpesnėje pietinėje rinoje – Piršeno ir Gėlių ežerėliai.

Ežero krantai pakyla virš vandens 5–10 m, bet nėra labai statūs, ypač bangų ardomame ruože į šiaurės vakarus nuo Balninkų miestelio. Apyežeris kalvotas, priemolingas ir plikas: ganyklos, dirbami, bet kai kur jau apleisti ir apžėlę krūmais laukai, vakariniame krante – pašlapusių pievų juosta. Plačiosios ežero dalies – gumbo – atabradai daugiausia platūs ir smėlėti, o į šiaurės vakarus nutįstančios šakos – padumblėjusios, apžėlusios vandens augalais.

Ežerą maitinantis baseinas yra palyginti mažas (tik 9,5 karto didesnis už paties ežero plotą), todėl vandens lygis per metus svyruoja mažai – apie 30 cm. Daugiausia vandens atplukdo upelis, atsrūvantis nuo Gėlių ir Piršeno ežerėlių. Vandens skaidrumas vasarą – apie 2–3 m, druskingumas – 300 mg/l. Alaušų vandens perteklių išplukdo upelis, įtekantis į Karališkių ežerą, o iš jo – į Plaštaką, Siesarties intaką.

Alaušai – karšių ežeras, bet jame pagaunama ir lydekų, lynų, ešerių, kuojų, raudžių, plakių; yra seliavų. Nors žvejai – nelepūs žmonės, norintys pabūti šiose paežerėse ilgiau gali apsistoti Antalaušių kaimo poilsiavietėje ir stovyklavietėje.

 Bálninkų Šv. vyskupo Stanislovo bažnyčia pastatyta 1910 m. Jos architektūroje dera neoromaninio ir neogotikinio stiliaus bruožai. Bažnyčia su dviem stambiais keturių tarpsnių bokštais, frontone – didelis apskritas langas ir trikampis atikas. Bažnyčios interjeras neogotikinio stiliaus. (10 C5)

 Beřzgainių piliakalnį juosia dviejų bevardžių upelių slėnis ir aukštuma. Aikštelė 43 × 25 m dydžio, su dviem pylimais, šlaitai statūs, apie 20 m aukščio. Piliakalnis naudotas I tūkst. Apie XIII–XIV a., manoma, čia stovėjo viena iš stipriausių krašto pilių. (10 B5)

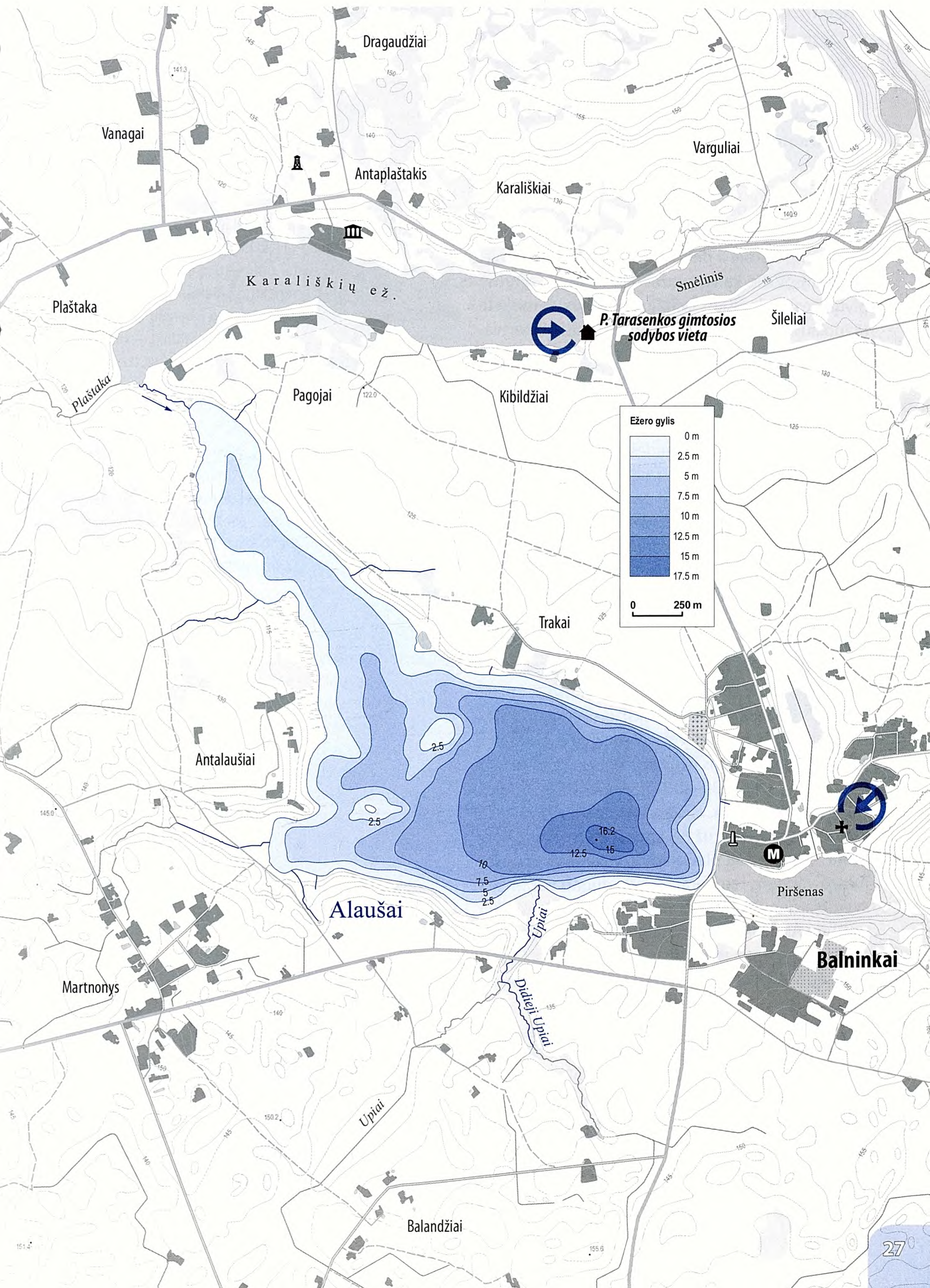
 Karãliškiai. Čia gimė rašytojas, archeologas Petras Tarasenka (1892–1962). 1919–1926 m. jis tarnavo Lietuvos kariuomenėje, dalyvavo Nepriklausomybės kovose. Mokslininkams P. Tarasenka žinomas kaip knygų „Lietuvos archeologijos medžiaga", „Lietuvos piliakalniai" ir „Pėdos akmenyje", visuomenei – kaip knygų „Užburti lobiai", „Pabėgimas", „Rambyno burtininkas" autorius. Archeologo gimtosios sodybos vietoje išlikę tik statinių pamatai. (10 C4)

 Kliepšiaĩ. Šio kaimelio laukuose 1933 m. vasario 2 d. nukrito meteoritas. Jis sprogo ore ir išsibarstė dideliame plote. Surastos dvi dešimtys meteorito gabalų (iš viso 44 kg), jie saugomi valstybiniuose muziejuose ir privačiuose rinkiniuose. (10 A4)

 Žemaĩtkiemio Šv. Kazimiero bažnyčia iškilo 1901 m. Pirmąją bažnyčią dar 1586 m. čia pastatė jėzuitai, bet 1892 m. ji sudegė. Pasklidus gandui, kad vietoj bažnyčios bus stačiatikių cerkvė, parapijiečiai paskubomis pastatė iš Želvos nupirktą laikiną bažnyčią, o paskui ilgai laukė caro valdžios leidimo, kad galėtų pradėti dabartinę raudonplytę neobaroko stiliaus bažnyčią. Šventovėje yra vertingų meno kūrinių: paveikslas „Švč. Mergelės Marijos Žengimas į dangų" (XIX a.), medinės liaudies meistrų skulptūros „Jėzus Nazarietis" ir „Prisikėlęs Kristus" (XIX a.). (10 A4)

 Pãraudinės dvaro sodyba kūrėsi XIX a. I p. Nuo 1911 m. dvarą valdė Juozas Narkevičius, tačiau per žemės reformą buvo išdalyta beveik visa dvaro žemė. Sodyboje stovi medinis ponų namas su mezoninu ir atviru prieangiu, akmenų mūro ledainė. Ponų name išlikę senų lipdiniais puoštų krosnių. (10 D4)

 Siesartiẽs vandens malūnas, pastatytas 1914 m., yra pats didžiausias Rytų Lietuvoje, 11 × 17 m dydžio, dviejų aukštų, raudonų plytų mūro, čerpėmis dengtu stogu. Siesarties vanduo, sukauptas tvenkinyje, nuo 1912 m. suko Rygoje gamintą „Pirvitc" firmos turbiną. (10 D6)

Dragaudžiai
Vanagai
Antaplaštakis
Karališkiai
Varguliai
Karališkių ež.
Smėlinis
Plaštaka
P. Tarasenkos gimtosios sodybos vieta
Šileliai
Plaštaka
Pagojai
Kibildžiai
Ežero gylis
0 m
2.5 m
5 m
7.5 m
10 m
12.5 m
15 m
17.5 m
0
250 m
Trakai
Antalaušiai
2.5
2.5
16.2
12.5
15
10
7.5
5
2.5
Alaušai
Upiai
Piršenas
Balninkai
Didieji Upiai
Martnonys
Upiai
Balandžiai

10
6 D3

ÃLAUŠAS

Utenos r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 138,2 m BS.
Ežero plotas – 1054 ha; maitinančiojo baseino plotas – 51,7 km², santykinis baseinas – 4,9.
Kranto linijos ilgis – 22 km, vingiuotumas – 1,85.
2 salos, plotas – 5,3 ha.
Didžiausias gylis – 42 m, vidutinis – 7,8 m, santykinis – 1,15 %.
Vandens tūris – 125,5 mln. m³.

Vienuoliktas pagal dydį Lietuvos ežeras telkšo apie 10 km į šiaurės rytus nuo Utenos ledyno liežuvio išgulėtoje ir rinų performuotoje dubumoje. Tik 3 km pločio kalvų ruožas skiria ją nuo rytuose plytinčios analogiškos Indrajų dubumos. Ši miškėta (Ąžuolaušio, Ruklių, Voriškės, Šešėlių miškai) pertvara iškyla virš Alaušo vandens paviršiaus 20–30 m, rytiniame apyežeryje ja driekiasi piliakalnių – Bobinio, Ruklių, Maneičių, Šikšnių – grandinė. Yra alkaviečių, pilkapynų, dubenuotų akmenų iš paslaptingos senovės, pagimdžiusios legendas apie ežere nuskandintą ir retsykiais gaudžiantį varpą, apie čia gyvenusį karalaitį Ruklį ir kt. Ežero pavadinimas priklauso didelei grupei lietuviškų hidronimų, turinčių šaknį *al-*, kuri siejama su „tekėti, varvėti".

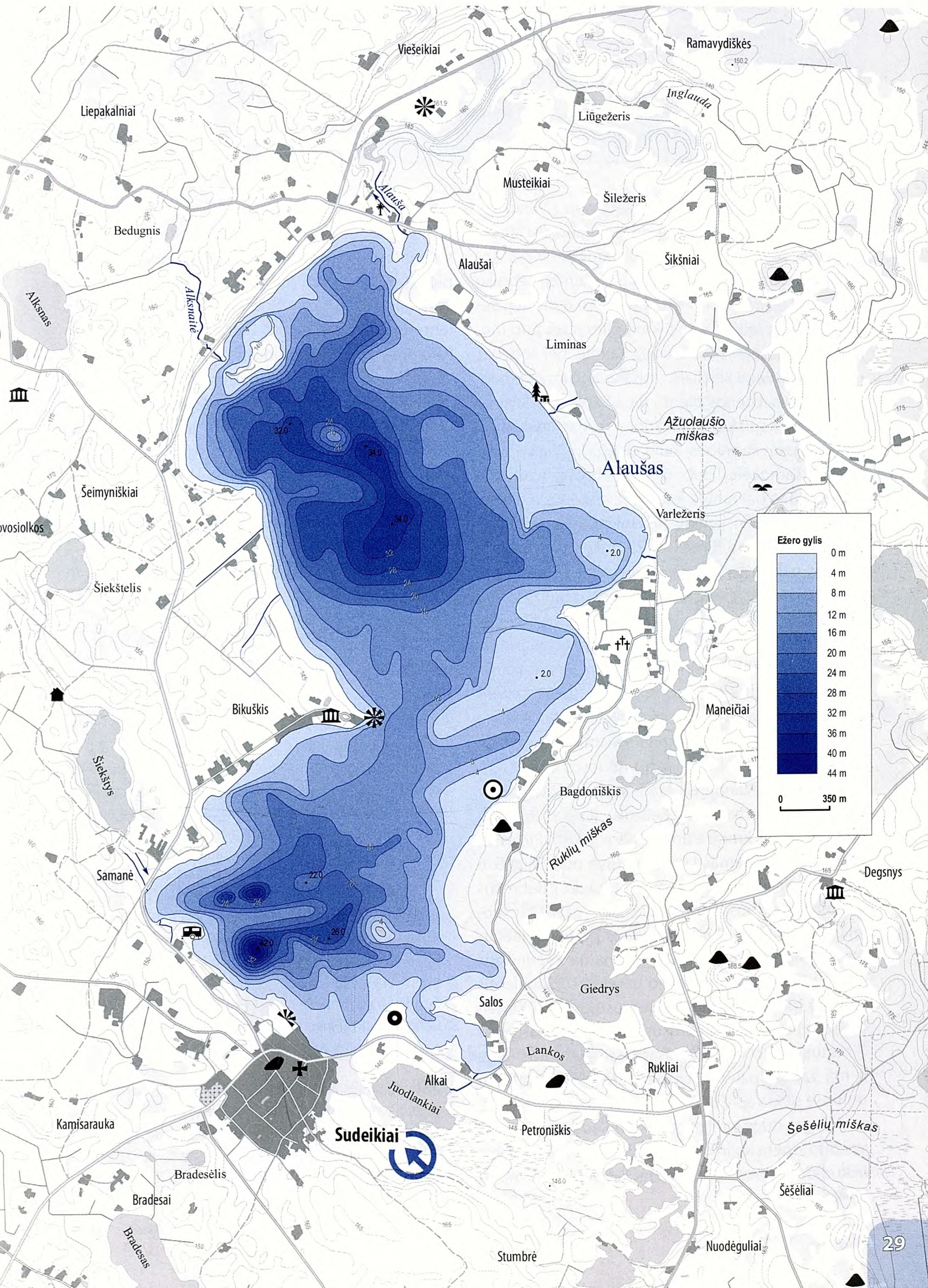
Ežeras ištįsęs iš šiaurės į pietus beveik per 6 km, jo atabradai platūs, smėlingi, bet daug kur apaugę vandens augalais. Dugne apstu duobių ir vienos iš jų, esančios tik 250 m nuo kranto, gylis siekia net 42 m. Ežerą maitinantis baseinas tik 5 kartus didesnis už patį ežerą, todėl striukų upelių, ištekančių iš aplink pabirusių ežerėlių (Alksno, Šiekščio, Giedrio, Bagdoniškio, Limino), vanduo visiškai atnaujina Alaušą tik per 11 metų. Vandens lygis per metus svyruoja taip pat nedaug – apie 30–40 cm, vandens skaidrumas vasarą siekia 4–6 m. Iš šiaurinio ežero galo išteka Alaušos upelis, kuris už 8,3 km įteka į Šventąją. Nors ežeras gilus, tačiau plačiaerdvis, vėjo gerai išmaišomas, ir vandens temperatūra prie dugno per metus svyruoja nuo 2 °C žiemą iki 8 °C vasarą. Taigi šiuo požiūriu Alaušas yra tik vidutiniškai gilus ežeras, bet deguonies visada prisotintas jo vanduo labai tinka seliavoms. Ežeras verslovinis, jame sugaunama 11 rūšių žuvų.

Visame apyežeryje yra daug lankytinų vietų. Be jau minėtų piliakalnių, alkakalnių, dubenuotų akmenų (jų galima pamatyti ir pietiniame krante įsikūrusiame Sudeikių miestelyje), vakarinės pakrantės pusiasalyje šviečia restauruotas Bikuškių dvaras, įšiauriau – Daugilio dvarvietė; Sudeikiuose kiekvieną vasarą organizuojami tapytojų plenerai „Alaušas".

Užpaliai minimi nuo XIV a., kai jų pilis stovėjo Šeimyniškių kaimo piliakalnyje. Jo aikštelė 70 × 40 m dydžio, šlaitai statūs, 16 m aukščio. Kitas, dar I tūkst. apgyvendintas piliakalnis, stūkso Lygamiškio kaime Šventosios pakrantėje. Galinių pilkapyne buvo laidojama dar V–XII a. Krokulės šaltinio, tekančio į rytus, garbinimas siekia senosios religijos laikus. Iki šiol tikima, kad Krokulės vanduo gydo įvairias ligas, teikia laimę ir netgi saugo nuo perkūno. Daugiausia žmonių Krokulę aplanko Švč. Trejybės atlaidų dieną.
Užpalių miestelis kūrėsi prie prekybinio kelio į Rygą, savivaldos teises gavo 1792 m. Pirmoji bažnyčia minima 1532 m. Dabartinė neogotikos stiliaus Švč. Trejybės bažnyčia pastatyta 1892 m. Joje – penki altoriai, iš kurių meniškumu išsiskiria šv. Antano ir Švč. Jėzaus širdies altoriai. Šalia bažnyčios – nuo gaisrų miestelį saugantį šv. Florijono skulptūra.
XVIII a. pab. Radvilų dvarą Užpaliuose nupirko Sapiegos ir valdė iki 1831 m. sukilimo. 1836 m. čia buvo užtvenkta Šventoji, pastatytas vandens malūnas, jis veikė net iki 1969 m. Iš dvaro likę tik pagalbiniai pastatai – klasicistinis ūkvedžio namas, tvartas ir pieninė. Užpaliuose gimė ir čia palaidotas matematikas Antanas Žvironas (1894–1954). Iš Užpalių kilęs ir lakūnas Juozas Namikas (1904–1940), jis dalyvavo 1934 m. lietuviškų lėktuvų ANBO-IV skrydyje aplink Europą. Jis taip pat palaidotas miestelio kapinėse. Bajorų kaime yra privatus Viktorijos Jovarienės žirgynas, veikia Arklininkystės muziejus. (6 B3)

Sudeĩkių miestelio pradžia sietina su Bikuškio ir Deksnio dvarais. 1791 m. Bikuškio ir Deksnio dvarininkų sutarimu dviejų dvarų ribose buvo pastatyta bažnyčia (visiškai sutvarkyta tik 1806 m.). Dabartinė Švč. Mergelės Marijos bažnyčia iškilo 1825 m. Bažnyčia klasicistinė, stačiakampio plano, tinkuoto akmenų mūro, bebokštė, viduje – 3 altoriai. Šalia – medinė varpinė. Šventoriaus tvora akmenų mūro, joje įmūryti du akmenys su dubenimis (iš Aukštaičių g. pusės, trečiasis akmuo su dubeniu yra Klevų g.), manoma, atvežti iš netoliese esančios Alkų šventvietės. Šventoriuje palaidotas 1920–1921 m. Sudeikiuose klebonavęs poetas, dramaturgas, vertėjas, dainos „Leiskit į Tėvynę" autorius Juozas Šnapštys-Margalis. 1995 m. čia perlaidotas ir filosofas Juozas Girnius (1915–1994). (6 D4)

Viešeikiai
Ramavydiškės
Inglauda
Liepakalniai
Liūgežeris
Musteikiai
Šiležeris
Alauša
Bedugnis
Alaušai
Šikšniai
Alksnas
Alksnaitė
Liminas
Ąžuolaušio miškas
Alaušas
Šeimyniškiai
Varležeris
vosiolkos
Šiekštelis
Ežero gylis
0 m
4 m
8 m
12 m
16 m
20 m
24 m
28 m
32 m
36 m
40 m
44 m
0
350 m
Bikuškis
Maneičiai
Šiekštys
Bagdoniškis
Ruklių miškas
Samanė
Degsnys
Giedrys
Salos
Lankos
Rukliai
Alkai
Juodlankiai
Kamisarauka
Sudeikiai
Petroniškis
Šešėlių miškas
Bradesėlis
Bradesai
Šešėliai
Bradesas
Stumbrė
Nuodėguliai

11 16 D2 BEBRUSAĨ

Molėtų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 145,9 m BS.
Ežero plotas – 367,4 ha, maitinančiojo baseino plotas – 72,1 km², santykinis baseinas – 19,6.
Kranto linijos ilgis – 18,2 km, vingiuotumas – 2,67.
3 salos, plotas – 1,45 ha.
Didžiausias gylis – 24 m, vidutinis – 7,3 m, santykinis – 1,1 %.
Vandens tūris – 26,7 mln. m³.

Apie 5 km į pietus nuo Molėtų abu į Vilnių vedantys keliai kerta ilgą riną, vingiuojančią nuo vakarinės Aukštaičių aukštumos papėdės ir per Antapusnės, Grabuosto, Ežerės, Ilgio, Punto, Bebrusų ežerus įsiliejančią į Inturkės–Labanoro dubumą. Bebrusų ežeras telkšo apie 5 km į pietryčius nuo Molėtų, jį ir paežerėse įsikūrusius kaimus bei sodybas nesunku pasiekti keleliais, atsišakojančiais nuo naujojo Vilniaus–Utenos plento (link Papuntės, Ščiuriškių, Jaurų, Kaulakių – vakarinės pakrantės kaimų) arba Molėtų–Pabradės kelio (link Kirneilės, Pabebrusės, Zamokėlių, Bebrusėlių, Bebrusų, Ažuoežerių – rytinės pakrantės kaimų). Ežerą juosia akmeningos priemolio kalvos, jos aukštesnės rytiniame apyežeryje ir ties Kirneilės, Zamokėlių, Ažuožerių kaimais pakyla iki 170 m BS aukščio. Vakarinė pakrantė žemesnė ir lėkštesnė, bet labiau išraižyta. Toli į ežerą išsikišę Ščiuriškių ir Kaulakių pusiasalių ragai skaido ežero duburį į dvi dalis: seklesnę vakarinę ir duobėtu puslankiu išsirietusią rytinę. Pastarojoje – didžiausios gelmės. Ežero atabradai siauri, žvyringi, juose pasitaiko ir didesnių riedulių. Apyežeryje vyrauja ganyklos ir dirbami laukai, miškingesnis tik šiaurinis kampas, į kurį įsiremia Rudesos miškas.

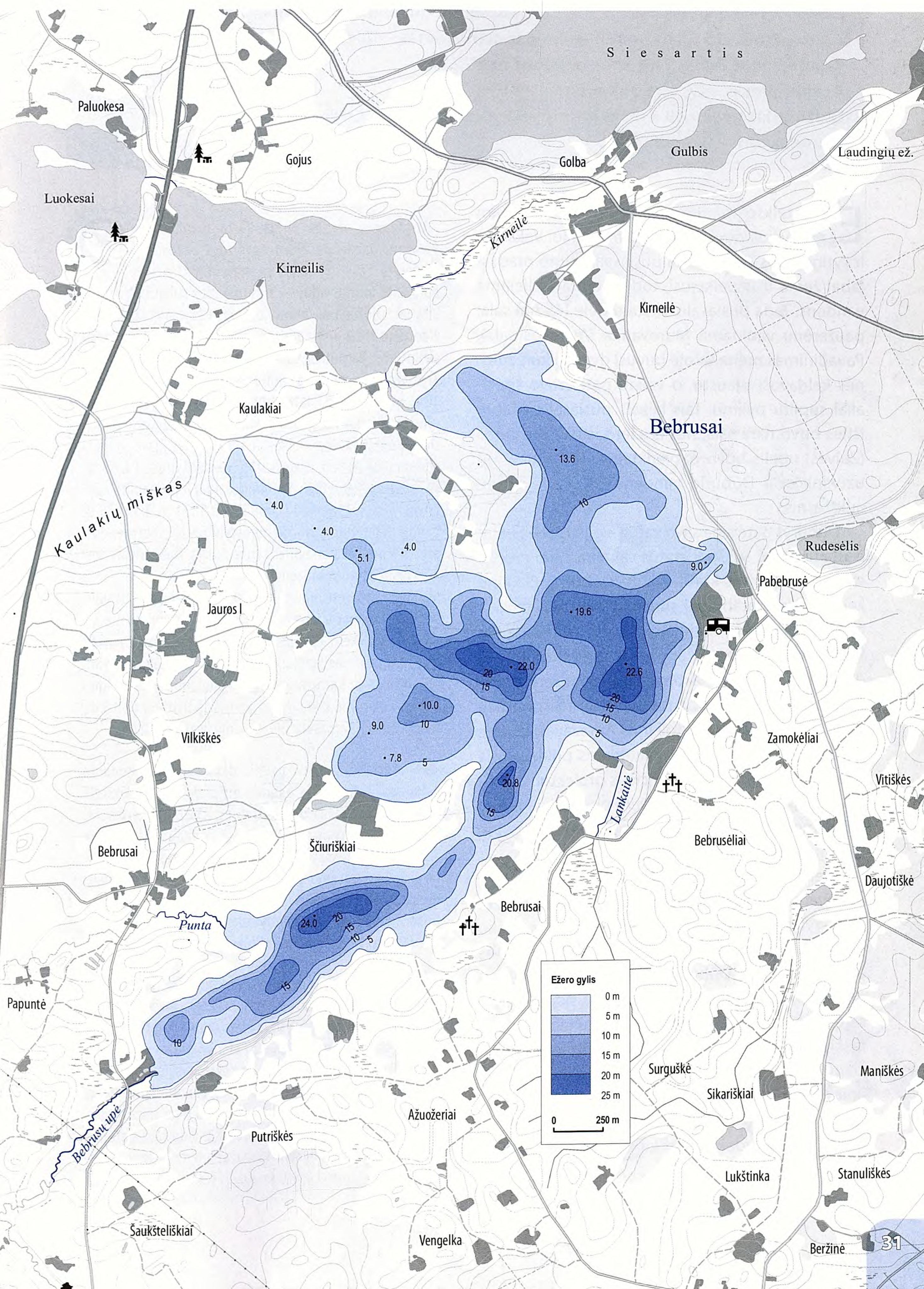
Daugiausia vandens į ežerą atplukdo du upeliai, įtekantys į pietvakarinę Bebrusų įlanką: Bebrusų upė (ilgis – 15 km) ir Punta (ilgis – 9 km). Pirmasis, žemupyje vadinamas Lunta, atsrūva nuo Bijutiškio miestelio galulaukių, o antrasis plukdo į Bebrusus vakariniame rinos sparne telkšančių ežerų (Šešuolėlių, Ežerės, Ilgio, Punto) vandens perteklių (atkarpa tarp Ilgio ir Punto ežerų vadinama Žvėrinčiaus upeliu). Iš viso maitinančiojo baseino suplaukiantis vanduo (perteklius nuteka Bebrusų upeliu į Kirneilio ežerą) atnaujina Bebrusus vidutiniškai kartą per 2 metus. Ežero vanduo vasarą gana skaidrus (apie 4 m), žalios spalvos, temperatūra gelmių priedugniuose siekia apie 6 °C.

Margas dugno reljefas, deguonies nestokojantis vanduo – gera aplinka žuvims (stambiems karšiams ir kuojoms, lynams, karosams, lydekoms, šamams ir kt.), kuriomis garsėja ežeras. Tiesa, prie vandens kur užsimanęs neprieisi. Dar sovietmetyje Bebrusų pakrantėse pridygo daug poilsio namų ir namelių, pionierių stovyklų ir kitų „objektų", kurie, vėliau sėkmingai privatizuoti, pirkti ar parduoti, pasipuošė lentelėmis „Privati valda". Bet yra ir šviesioji šio reikalo pusė: sumokėjus didesnę ar mažesnę sumą, yra kur apsistoti, pavalgyti, po ežerą kateriu, valtimi ar burlente paplaukioti. Šitokias paslaugas teikiančių poilsio namų („Papartis", „Rūta") ir kaimo turizmo sodybų („Įlankos sodyba", „Bebrusų pakrantė") ypač daug rytiniame ežero krante (Šaukšteliškių, Bebrusėlių, Zamokėlių km.). Laisvai prie ežero prieina tik... bebrai, nes nuo jų, sakoma, kilęs ir Bebrusų vardas.

  Kreivìškių akmuo (Velnio) yra 4,9 × 2,5 × 1,4 m dydžio, jo paviršiuje matyti daug gamtinės kilmės įdubimų, laikomų pėdomis, grandinės žymės. Pasakojama, kad akmenį nešė velnias, norėdamas juo užremti Bijutiškio bažnyčios duris. (16 C3)

 Rudesõs kapinių koplyčia pastatyta XVIII a. II p. Inturkės klebono Mikalojaus Olendskio lėšomis. Tuomet medinė Šv. Jono Krikštytojo koplyčia turėjo keturių stulpų portiką, ant malksnomis dengto stogo buvo varpų bokštelis. Koplyčia smarkiai nukentėjo 1812 m. per Prancūzijos ir Rusijos karą. 1820 m. buvo suremontuota, įrengti nauji altoriai. Koplyčia stačiakampė, šiauriniame gale – trisienis puskupolis. Fasadai – paprasti ir kuklūs. Pagrindinis jaukaus koplyčios interjero puošybos akcentas – altorius, išlikusi natūrali sienų faktūra. 1989 m. koplyčia grąžinta Inturkės parapijos tikintiesiems. Į pietvakarius nuo koplyčios yra medinė XIX a. I p. statyta varpinė, priklausanti Inturkės bažnyčiai ir nenaudojama. Joje buvę paveikslai ir lietas varpas perkeltas į Inturkės bažnyčią. Abu pastatai paskelbti architektūros paminklais. (16 A1)

 Rudesõs pilkapyne (IV–VI a.) rastas vienas degintinis ir trys griautiniai kapai. Nedeginti mirusieji laidoti pilkapių vidurinėje dalyje, duobėse po sampilu, galvomis į vakarus. Kasinėjant aptikta geležinių sagčių, peilių, keramikos fragmentų, žalvarinis įvijinis žiedas. (16 A1)

Siesartis
Paluokesa
Gojus
Luokesai
Golba
Gulbis
Laudingių ež.
Kirnelė
Kirneilis
Kirneilė
Kaulakiai
Bebrusai
Kaulakių miškas
13.6
10
4.0
4.0
4.0
5.1
9.0
Rudesėlis
Pabebrusė
Jauros I
19.6
22.0
20
15
22.6
20
15
10
5
10.0
10
9.0
7.8
5
Vilkiškės
Zamokėliai
20.8
15
Lankaitė
Vitiškės
Bebrusėliai
Bebrusai
Ščiuriškiai
Daujotiškė
Bebrusai
Punta
24.0
20
15
10
5
15
Papuntė
10
Ežero gylis
0 m
5 m
10 m
15 m
20 m
25 m
0
250 m
Surguškė
Maniškės
Sikariškiai
Bebrusų upė
Ažuožeriai
Putriškės
Lukštinka
Stanuliškės
Šaukšteliškiai
Vengelka
Beržinė

12 2 C4 DŪBURỸS

Zarasų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 116,3 m BS.
Ežero plotas – 151,3 ha, maitinančiojo baseino plotas – 40,4 km², santykinis baseinas – 26,8.
Kranto linijos ilgis – 11,6 km, vingiuotumas – 2,66.
4 salos, plotas – 47,1 ha, salingumas – 31 %.
Didžiausias gylis – 19,4 m, vidutinis – 5,2 m, santykinis – 1,4 %.
Vandens tūris – 5,2 mln. m³.

Ežeras telkšo įmantrios formos rinoje apie 3 km į pietryčius nuo Antazavės miestelio. Vakarinę ir rytinę rinos šakas skiria pusiasalis, kurio pradžia labai žema ir užpelkėjusi, todėl neretai užliejama vandens. Tada pusiasalis virsta didele (45 ha) sala, paežerėnų vadinama Murovanka (Astravos sala). Pavadinimas mena saloje buvusį dvarą, į kurį žmonės keldavosi plaustu, o vėliau patekdavo specialiai supiltu pylimu. Tais laikais pusiasalis, matyt, išties buvo tikra sala, nes iš ežero ištekantis Rūros (Zalvės) upelis buvo patvenktas vandens malūno užtvankos, ir Dūburio vandens lygis turėjo būti aukštesnis.

Dūburys pateisina savo vardą – giliai įdubęs, stačiašlaitis, ypač aukšti ir statūs vakariniai bei rytiniai ežero krantai, ant kurių įsikūrę Duburių, Bieliūnų kaimai. Ežero atabradai smėlingi, nors pasitaiko ir gargždingų ar net riedulingų ruožų, ypač salų pakraščiuose. Ežeras ir jo apylinkės turi hidrografinio draustinio statusą. Artimajame apyežeryje (1–1,5 km) dunkso Petraučiznos (rytuose) ir Šišponiškių (įpiečiau) piliakalniai, netoli ir iki Antazavės, kurioje galima aplankyti grafams Pliateriams priklausiusią dvarvietę su Lauryno Gucevičiaus projektuotais rūmais bei parku. Didžiajame ežero pusiasalyje-saloje rengiamos skautų stovyklos, populiarus elektroninės muzikos festivalis „Tundra".

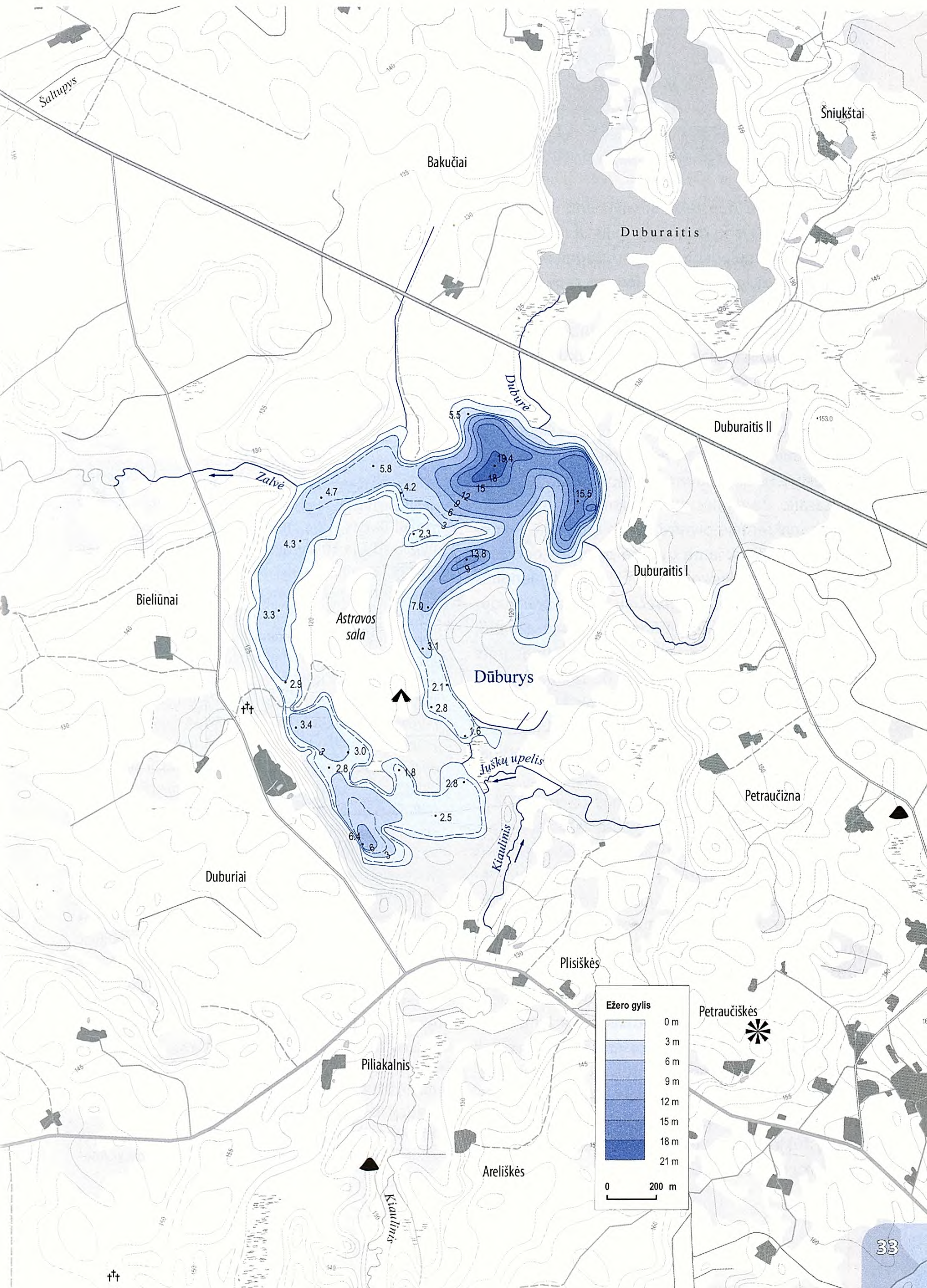
Ežerą maitina du upeliai: Duburė (Dubužė), atsrūvanti nuo įšiauriau telkšančio Dūburaičio ežero, ir į rytinę Dūburio šaką įtekantis Kiaulinis (Juškų upelis). Vandens perteklių išplukdo Zalvė (Rūros upelis), kuri nuo Dūburio iki Zalvės ežero dar vadinama Pazalve. Ežero vanduo gana skaidrus (vasarą – iki 4 m), žalsvas, šiltuoju metų laiku – labai ryškiai susisluoksniavęs pagal temperatūrą: šilčiausio paviršinio vandens sluoksnio storis siekia apie 5 m, o 10 m gylyje vandens temperatūra būna žemesnė kaip 5 °C. Ežere daugiausia pagaunama karšių, kuojų, lydekų, nors kai kas giriasi išvilkęs ir stamboką šamą.

Antãzavės vardas pirmą kartą paminėtas 1560 m. Dabartinė Dievo Apvaizdos bažnyčia pastatyta 1794 m., vėliau perstatyta. Bažnyčia barokinių formų, viduje – trys to paties stiliaus altoriai. Didžiajame altoriuje abipus kryžiaus su Nukryžiuotuoju stovi originalios medinės šv. Petro ir šv. Povilo skulptūros. Varpinė ir vartai pastatyti 1889 m., čia pat ir Kryžiaus kelio koplyčios. Antazavės dvaras nuo XVII a. iki 1843 m. priklausė Pliateriams, jie XVIII a. vid. pagal Lauryno Gucevičiaus projektą pastatė rūmus ir užveisė parką. Dviejų aukštų rūmai neoklasicizmo formas įgavo po perstatymo XIX a. pab. Prancūziškų manierų grafai į Antazavės apylinkes atvežė vynuoginių sraigių ir jos paplito apylinkėse. Įdomu tai, kad šiame dvare 1831 m. kovo 25 d. Emilija Pliaterytė savo dienoraštyje parašė nusprendusi prisidėti prie sukilimo prieš carinę Rusiją. Dabar dvare veikia krašto istorijos muziejus.
Miestelio kapinėse granito obeliskas žymi Nepriklausomybės kovų savanorio Juozo Andriūno kapą. Atgimimo metais į kapines perkelti apylinkėse žuvusių partizanų palaikai, tarp jų ir septyniolikamečio Jono Kairio. Jis žuvo 1944 m. gruodžio 26 d., kartu su kovotojais gindamas Vytauto apygardos Lokio rinktinės Vyties kuopos partizanų įtvirtintą stovyklavietę Antazavės šilo 23-iame kvartale. (2 C4)

Petraučìznos piliakalnis, dar vadinamas Juoduoju kalnu arba Petraučiške, įrengtas atskiroje kalvoje. Aikštelė apskrita, kiek netaisyklingos formos, 23–24 m skersmens. Pietiniame ir rytiniame šlaite 4 m žemiau aikštelės yra 20 m pločio terasa, vakariniame – 2 m pločio terasa. Šlaitai vidutinio statumo, 8–10 m aukščio. Tyrinėjant piliakalnį rasta akmeninių kirvių, brūkšniuotos keramikos, molio tinko. Piliakalnis labai apardytas ariant, dabar dirvonuoja. Datuojamas I tūkst. pr. Kr. – I tūkst. pradžia. (2 D5)

Šišpõniškių piliakalnis įrengtas atskiroje kalvoje, Kiaulinio ir bevardžio upelio santakoje. Aikštelė keturkampė, pailga šiaurės rytų ir pietvakarių kryptimi, 67 × 29 m dydžio. Joje rasta apie 20 akmeninių su skyle kotui ir įtveriamųjų kirvių, išgrąžų, geležies šlako, brūkšniuotos, lygios ir grublėtos keramikos. Pietvakariniame šlaite, 1,5 m žemiau aikštelės yra 25 m pločio terasa, vakariniame šlaite – 15 m pločio terasa. Šlaitai vidutinio statumo, 10–20 m aukščio. Piliakalnis labai apardytas arimų, dirvonuoja. Datuojamas I tūkst. pr. Kr. – I tūkst. pradžia. (2 C5)

Šaltupys
Bakučiai
Šniukštai
Duburaitis
Duburaitis II
Dubure
Zalvė
Duburaitis I
Bieliūnai
Astravos sala
Dūburys
Jušku upelis
Kiaulinis
Petraučizna
Duburiai
Plisiškės
Petraučiškės
Piliakalnis
Areliškės
Kiaulinis
Ežero gylis
0 m
3 m
6 m
9 m
12 m
15 m
18 m
21 m
0 200 m

13
8 E4

DŪKŠTAS

Ignalinos r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 139,4 m BS.
Ežero plotas – 519,9 ha, maitinančiojo baseino plotas – 19,6 km², santykinis baseinas – 3,8.
Kranto linijos ilgis – 11,2 km, vingiuotumas – 1,38.
2 salos, plotas – 0,9 ha.
Didžiausias gylis – 10,5 m, vidutinis – 5,4 m, santykinis – 0,41 %.
Vandens tūris – 28,1 mln. m³.

Nuo Dūkšto miestelio Smalvų link nusidriekia šiaurinė Dysnų dubumos dalis. Ji labai skiriasi nuo likusios prieledyninių marių dugne susidariusios molingos lygumos, nes ledyno morena buvo storai užklota smėlio, atplukdyto nuo tirpstančio ledyno srūvančių upių. Smėlingoje dubumoje, kurią geografai vadina Salako–Smalvų–Drūkšių dubuma, liko palaidotų ledo luitų – poledynmetyje atsivėrusių ežerų užuomazgų. Dūkšto ežeras, telkšantis Gražutės regioniniame parke apie 5 km į šiaurę nuo Dūkšto miestelio, yra vienas iš didesnių šitaip susidariusių ežerų. Jo krantai žemoki, apaugę mišku (Sausasalio, Žagarinės miškai), kai kur – užpelkėję; rytinėje pakrantėje plytinti Beržinių pelkė – telmologinis draustinis, jame gyvena pilkosios gervės ir tetervinai, auga ledynmečio reliktas – laplandinis karklas. Keletą kilometrų įpiečiau Dūkšto prasmigusiame duburyje telkšo nedidelis Samanio ežerėlis, pagal tradiciją laikomas Šventosios versmėmis, nors hidrologai teigia, kad šios yra Beržinio ežerėlyje (0,6 km į rytus nuo Dūkšto ežero). Šiaip ar taip, iš vakarinio Dūkšto ežero kampo ištekėjęs 2–3 m pločio upelis yra tikras Šventosios aukštupys, nors vadinamas... Dūkšta.

Ežerą maitina nedidelis baseinas (už patį ežerą jis didesnis beveik 4 kartus), tad vandens lygis per metus svyruoja nežymiai – 20–30 cm, o ežero vandens tūriui visiškai atsinaujinti reikia beveik 5 metų. Ežero smėlingų, bet padumblėjusių atabradų nuolydis labai mažas, todėl dažną sausesnę vasarą Dūkštas atrodo sunykęs, susitraukęs, o gelsvo vandens skaidrumas nesiekia 3 m. Išilgai ilgosios ežero ašies pučiantys vėjai gali nekliudomi keliauti virš vandens paviršiaus 3,6 km, todėl vandens masė lengvai išmaišoma iki pat dugno; iš paviršiaus priedugnio link keliauja ir šiluma, vandenyje ištirpęs deguonis. Ežere nestinga karšių, gyvena seliavos, starkiai, vėgėlės, unguriai. Patyrę žvejai pasakoja, kad įdomi kuojų ir ešerių žūklė sėklių panuovoliuose, kur žuvis vilioja moliuskų dreisenų plantacijos.

Artimajame apyežeryje lankytinų vietų nedaug, jos šiek tiek atokiau, bet taip pat prie ežerų. Jau minėto Samanio ežerėlio pakrantėje pūpso Sokiškių piliakalnis (Juodžeminio kalnas), o nuo jo į rytus, Persvėto ir Persvėtaičio tarpežeryje, – poetą Adomą Mickevičių, dailininką Joną Rustemą, filomatą Tomą Zaną ir kitas garsias asmenybes menanti Dūkšto dvarvietė: neoklasicizmo stiliaus rūmai, senas parkas, paminklai, paežerės...

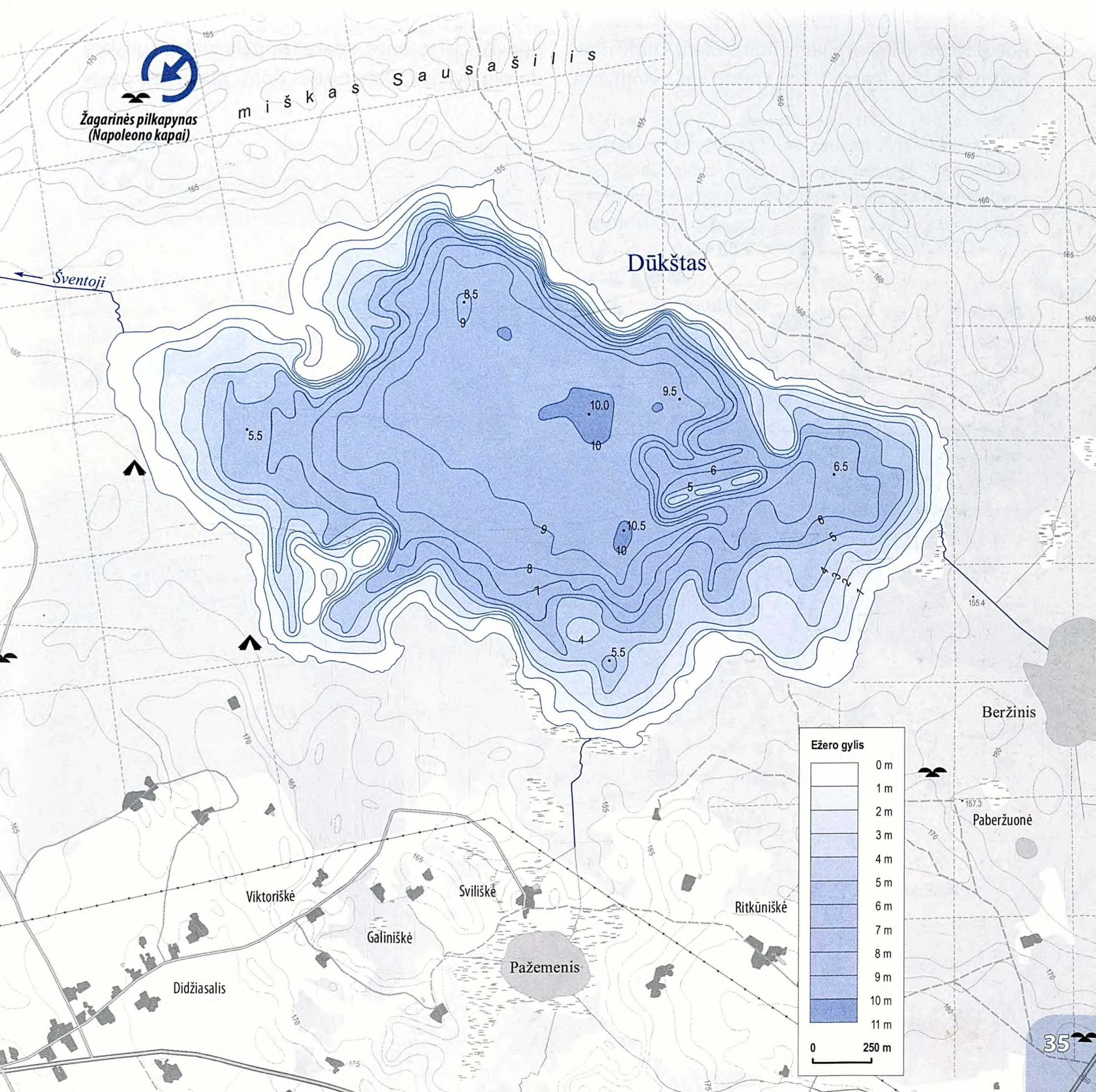

Dūkštėliai anksčiau vadinti Dūkštu, bet XIX a. netoliese išaugusią geležinkelio stotį irgi ėmus vadinti Dūkštu, šiam miesteliui prigijo Senojo Dūkšto arba Dūkštelių vardas. Miestelyje ir jo apylinkėse yra net keturi piliakalniai. Pirmasis įrengtas šiaurės rytiniame Persvėto ežero krante, dvaro parke. Aikštelė 32 m skersmens, šlaitai statūs, 13–15 m aukščio. Tyrinėjant piliakalnį rasta lipdytos keramikos, būdingos I tūkst. pr. Kr. II p. – I tūkst. pr. Antrasis piliakalnis (Putrakalnis) yra prie Samanio ežero, kalvelėje tarp pelkių. Aikštelė 11 × 7 m dydžio, šlaitai statūs, 4–6 m aukščio, akmeningi. Piliakalnis datuojamas I tūkst. Pasamanės piliakalnio, datuojamo I tūkst., aikštelė 40 × 25 m dydžio, šlaitai statūs, iki 10 m aukščio, šalia – papėdės gyvenvietė. Sokiškių piliakalnis (Juodžeminis kalnas) yra vienas nuodugniausiai archeologų tyrinėtų piliakalnių. Jo aikštelė 68 × 56 m dydžio, šlaitai statūs, net iki 22 m aukščio. Šalia plyti 6 ha papėdės gyvenvietė, kurioje rasta lipdytos keramikos, kaulinė yla, molinis verpstukas, kitų radinių. Piliakalnio aikštelėje aptiktas net iki 2 m storio kultūrinis sluoksnis su gausiais radiniais, medinių įtvirtinimų, stulpinės konstrukcijos pastatų ir vartų liekanų, įgilintos keturkampės žeminės vieta. Piliakalnis datuojamas I tūkst. pr. Kr. vid. – V a. Dūkšto dvarą XVIII a. pab. – XIX a. pr. valdė Rudaminos, nuo 1813 m. – Beganskiai, vėliau – Zanai. Vienaaukščiai vėlyvojo klasicizmo rūmai su dviejų aukštų mezoninu ir keturių kolonų portiku iškilo XVIII a. pab. Ūkiniai sodybos pastatai statyti XIX–XX a. sandūroje, išlikęs medinis dviaukštis kumetynas, svirnas, arklidė ir akmenų mūro tvartas. Jo sienas puošia unikalios akmens skaldos mozaikos. XIX a. pr. dvare gyveno Vilniaus universiteto filomatų draugijos narys Tomas Zanas, čia jį lankydavo poetas Ado-

mas Mickevičius. Dvare viešėdavo ir tapytojas Jonas Rustemas. 1835 m. jis čia susirgo ir mirė. Dailininkas buvo palaidotas Dūkštelių kapinėse, dvaro koplyčios rūsyje. Koplyčia 1956 m. sudegė, kapavietę ženklina 1974 m. pastatytas obeliskas (archit. V. Kunickas). Šiose kapinaitėse palaidotas ir Adomas Hrebnickis (1858–1941) – pomologas, Peterburgo miškų instituto profesorius. (8 E5)

Rōjus. Sodininkystės mokslo Lietuvoje pradininkas profesorius Adomas Hrebnickis (1858–1941) iš savo uošvio, Beržininkų dvarininko, gavo prastos žemės, vadinamos Velnyne. Mokslininkas pažadėjo ten įkurti rojų. Taigi jis užveisė didžiulį sodą (net apie 1000 įvairių veislių), tyrė veisles, išvedė naujas. Prieš I pasaulinį karą parašė didelę knygą „Vaisių atlasas". A. Hrebnickio sodybai išties prigijo Rojaus vardas. Dabar čia įrengta memorialinė ekspozicija, pastatytas paminklinis biustas. Profesorius palaidotas Dūkštelių kapinėse. (9 E5)

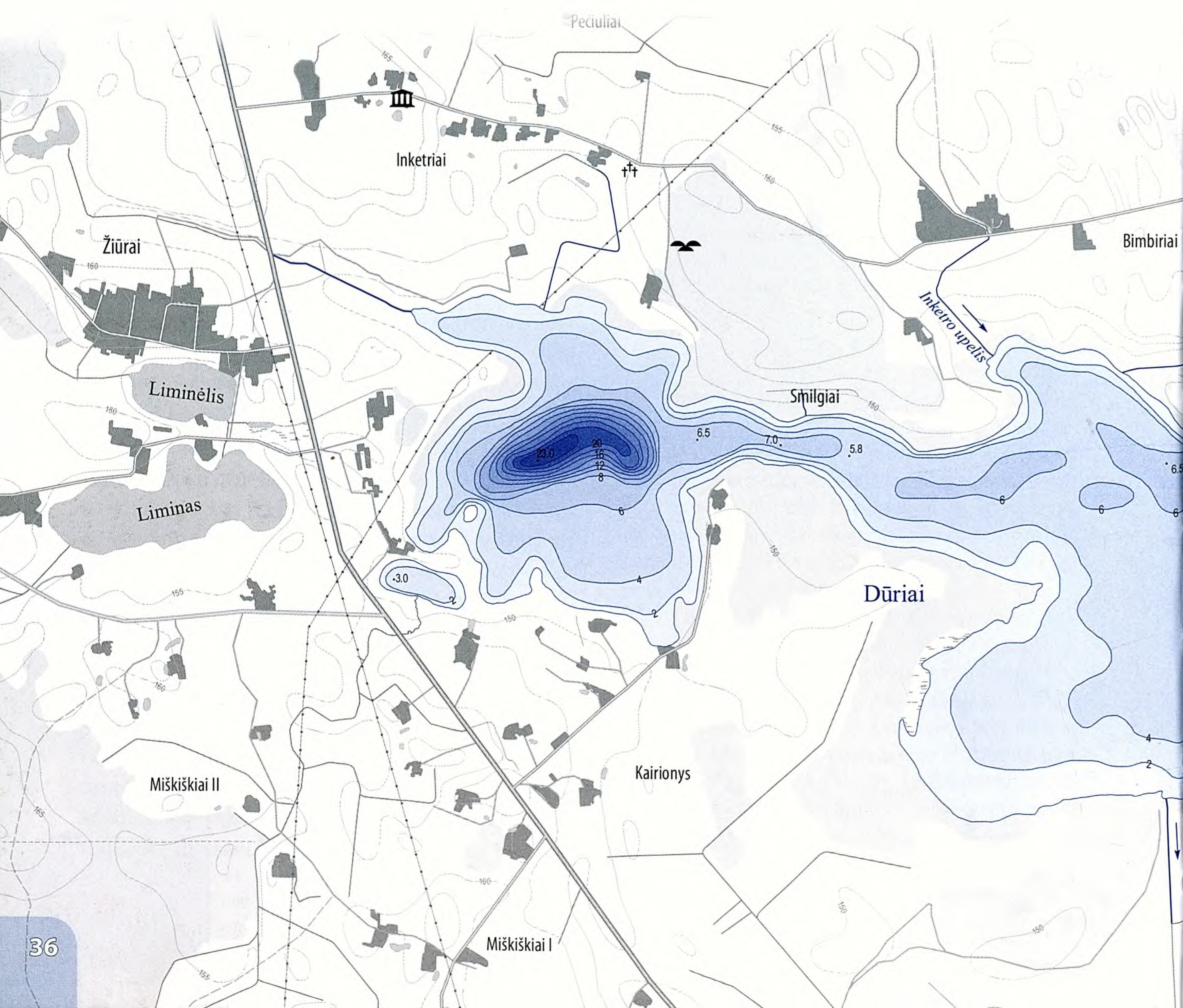
Žagarìnės pilkapyną, dar vadinamą Napoleono kapais, sudaro 13 smėlio sampilų nuo 7 iki 11 m skersmens ir nuo 0,6 iki 1,2 m aukščio. Jie išsidėstę pailgame mišku apaugusiame plote, 5–30 m atstumu vienas nuo kito. Dauguma sampilų pažeisti vietos gyventojams iškasus juose duobes ar tranšėjas, dviejuose matosi žvėrių urvai. Pasakojama, kad pilkapiuose buvo randama arklių kaulų, balno kilpų, deja, radiniai neišliko. Pilkapiai datuojami IX–XII a. (8 D4)

DŪRIAĨ

Molėtų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 148,2 m BS.
Ežero plotas – 274,3 ha, maitinančiojo baseino plotas – 32,2 km², santykinis baseinas – 11,8.
Kranto linijos ilgis – 17,6 km, vingiuotumas – 3,01.
Didžiausias gylis – 23 m, vidutinis – 4 m, santykinis – 1,24 %.
Vandens tūris – 11 mln. m³.

Šiek tiek įšiauriau Siesarties upės slėnio Aukštaičių aukštumos stuomenį perpus skrodžia ilga vakarų–rytų krypties rina. Jos pradžia aukštumos vakarinėje pašlaitėje netoli Šventosios slėnio – ties Žemaitkiemiu, o pabaiga – Inturkės–Labanoro dubumoje, t. y. jau Žeimenos baseine. Rina driekiasi mažesnių ir didesnių ežerų vėrinys, o jo viduryje – Dūrių ežeras, telkšantis už 3–4 km (priklausomai nuo pasirinkto kelio) į šiaurę nuo Molėtų. Dūrių rinos fragmento ilgis – apie 5 km; kranto linija vingiuota, su toli į ežerą išsikišančiais pusiasaliais (ties Kairionimis, Smilgiais) ir pusiau uždarais „kampais" – įlankomis (Jurgiakampis ties Kampų, Levaniškių kaimais). Apyežeris neišvaizdus: lėkšti, papelkėję krantai, maži miškeliai – tik pusiasalių smaigaliuose. Paliko pėdsakus ir prieš ketvertą dešimtmečių vykdyta melioracija: pagilinus iš ežero ištekančio Žežiebros (Dūrių) upelio vagą, pažemėjo ežero vandens lygis, grioviais virto buvę intakėliai, pakrantėse susidarė durpių pylimai. Dabar išties norisi tikėti, kad pava-

dinimas Dūriai gali būti sietinas su *Durpys*, išvestiniu iš *Durupys*. Durpynų vandenį į ežerą plukdo ir didžiausias intakas – Inketro upelis (ilgis – 2,4 km, baseino plotas – 14,5 km²), atsrūvantis nuo įšiauriau esančios Inketro pelkės (323 ha). Todėl ir Dūrių ežero vanduo turi rusvą atspalvį, o jo skaidrumas vasarą tesiekia 2,5–3 m. Ežero vandens tūris atsinaujina vidutiniškai per 15 mėnesių – palyginti greitai, bet... pakeičiamas tokiu pat – daug organinių rūgščių turinčiu vandeniu. Kita vertus, ne viskas čia taip prasta: yra smėlėtų atabradų, oficialiai įregistruotų, taigi ir prižiūrimų viešųjų paplūdimių (Kampų kaime – 10 arų, Pečiuliuose – 73 arai, Bimbiriuose – 5 arai), piliakalnių (Kampų arba Jūrkampis), pilkapynų (Pečiulių, Miškiškių), gamtos paminklų (Levaniškių akmuo – Geležinė Boba), istorinių dvarviečių (Inketriai). Yra ką veikti ir žvejui. Dūriai – karšių ežeras, tačiau garsėja ir lydekomis, lynais, vėgėlėmis.

Žr. Luokesai, p. 50.

Vidėniškiai minimi nuo 1367 m. Šilo (Baltadvario) miške yra trys Rytų Lietuvos pilkapių grupės, o jose – 82 pilkapiai, datuojami VI–VIII a. Siesarties vingyje į vakarus nuo Videniškių išlikusios Baltadvario bastioninės pilies ir dvaro rūmų liekanos. Rūmai galėjo būti pastatyti dar apie 1500 m. Tuomet iš Videniškių miestelio į Baltadvarį buvo perkelta kunigaikščių Giedraičių dvaro sodyba. Tyrinėjimai parodė, kad jų čia gyventa iki 1695 m.

1617 m. Videniškiuose įsteigtas atgailos kanauninkų vienuolynas. 1618–1620 m. iškilo dabartinė mūrinė Šv. Lauryno bažnyčia ir mūrinis dviejų aukštų atgailos kanauninkų (dabar – augustinų) vienuolynas. Bažnyčia renesansinė, turi baroko bruožų, su 42 m aukščio bokštu. Šventoriaus tvora akmenų mūro, su tinkuotais arkiniais vartais. Reikšmingiausios dailės vertybės yra trys altoriai su skulptūromis (XVIII a.), bažnyčios fundatoriaus Martyno Marcelijaus Giedraičio portretas, paveikslai „Mykolas Giedraitis Palaimintasis", „Marija" ir „Šv. Antanas", dvi 1639 m. memorialinės lentos, XVII–XIX a. sakykla, XVIII a. kryželis. Rūsiuose – kunigaikščių Giedraičių kriptos. Restauruojant vienuolyną, buvo aptiktos XVIII a. vid. nežinomo dailininko freskos, kuriose nutapyti vienuolyno vyresniųjų portretai. Dabar vienuolyno pastate įrengtas muziejus. (11 E6)

Levaniškiai
Pakubėtiškiai I
Ilgynas
Jurgiakampis
Antadūrė
Kampai
Ežero gylis
0 m
2 m
4 m
6 m
8 m
10 m
12 m
14 m
16 m
18 m
20 m
22 m
24 m
0 200 m
Ažušiliai
Stacijava
Gulbinė
Šeštokiškės
Ažubaliai
Spaskos

15 16 B3 GRABUÕSTAS

Molėtų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 168,4 m BS.
Ežero plotas – 60 ha, maitinančiojo baseino plotas – 8,4 km², santykinis baseinas – 14,0.
Kranto linijos ilgis – 5,5 km, vingiuotumas – 2,0.
2 salos, plotas – 13,9 ha, salingumas – 23,2 %.
Didžiausias gylis – 21 m, vidutinis – 5,4 m, santykinis – 2,7 %.
Vandens tūris – 2,5 mln. m³.

Ežeras telkšo apie 9 km į pietvakarius nuo Molėtų, šalia kelio, vedančio link Ambraziškių. Savotiška takoskyra, nes ilgos rinos, kurioje Grabuostas yra tik mažas fragmentas, rytinės dalies vandenys nuteka į Siesarties upės versmes – Siesarties ežerą, o trumpesnio vakarinio rinos sparno vanduo, maitinantis ir Grabuosto ežerą, srūva Grabuostos upeliu tiesiai į Siesarties vidurupį netoli Videniškių. Tiesa, nuotėkis menkas: palyginti nedideliam ežero vandens tūriui visiškai atnaujinti prireiktų pusantrų metų.

Grabuosto apyežeris nėra išvaizdus. Nors atokesnių kalvų aukštis siekia 180–185 m BS, o apie Ambraziškes – net 223 m, stinga miškų žalumos, krantų karpytumo ir, žinoma, vaiskesnio vandens (vandens skaidrumas vasarą – apie 2 m). Plikoką kraštovaizdį šiek tiek pagyvina į pietinį krantą įsiremiantis Vilkaraisčio miškas, kurio didesnė dalis yra Kamastos kraštovaizdžio draustinyje. Jame saugomas labai kalvotos teritorijos, būdingos Molėtų aukštumos galinių morenų ruožo Giedraičių–Bijutiškio masyvui, kraštovaizdis. Šiauriniame Grabuosto apyežeryje, apie 1,5 km į vakarus nuo Žalvarių kaimo, 11 ha geologinio draustinio teritorijoje saugomi ledyno suvilkti riedulynai. Pasukus į šiaurę pagal Grabuostos upelį, galima apžiūrėti Žalvarių vandens malūną.

Ežero įžymybė – didžioji (13,5 ha) sala, kurioje, pasak senų paežerėnų, kadaise gyvenę luoši žmonės – lozoriai. Todėl ir dvarui priklausiusi sala buvo vadinama Lozorių sala. 1930 m. ją nusipirko Vytauto Didžiojo universiteto profesorius Pranciškus Šivickis – žinomas biologas, mokęsis įvairiuose JAV universitetuose ir iki sugrįžtant į Lietuvą vadovavęs zoologijos katedrai Filipinų universitete Maniloje. Profesorius įrengė sodybą, užveisė didelį obelų sodą, ir nuo to laiko salą pradėta vadinti Obuolių sala. 1998 m. ją išsinuomojo olandų firma ir įrengė čia 4 žvaigždučių kempingą su poilsiavietėmis, teniso kortais, paplūdimiu ir kita rekreacine infrastruktūra. Prof. P. Šivickio gyvenamasis namas tapo administraciniu pastatu, ūkinis pastatas – kavine, o sodas... Jame iki šiol dera obuoliai.

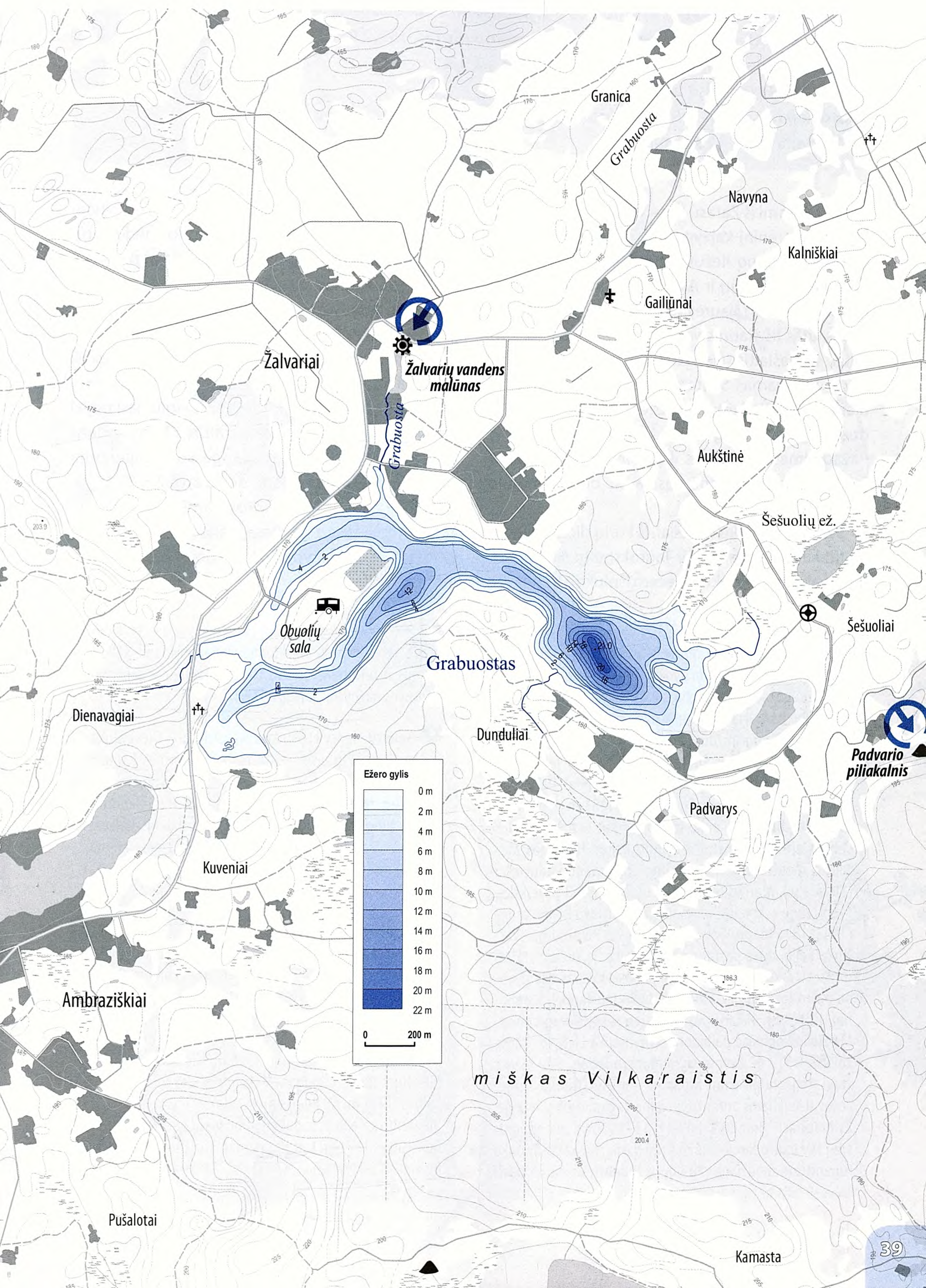
Ambraziškių dvaro, priklausiusio Jelinskiams, spirito varykla pastatyta 1891 m. Dviaukštė varykla raudonų plytų mūro su stambių akmenų intarpais. Prieškariu gamykla priklausė Leonui Komarui. Spiritas buvo gaminamas iš bulvių ir grūdų. Po II pasaulinio karo gamykloje buvo gaminamas krakmolas, spaudžiamos sultys, iš sulčių daromas ekstraktas. (16 B3)

Didžiõkų dvaro sodyba vadinta Didžiadvariu, nes XIX a. pab. grafas Kostas Jelenskis čia pastatė didžiulius rūmus, koplyčią-mauzoliejų ir įkūrė įspūdingą parką. 1936 m. dvaras buvo parduotas Mykolui Deveniui. Savininkus ištrėmus į Sibirą, sodyba buvo nuniokota. Išliko tik koplyčia (joje veikia meno galerija, vyksta kultūriniai renginiai), ledainė, skalbykla, tvartų griuvėsiai ir dalis parko. (16 C3)

Jáurų akmuo dar vadinamas Marijos Kėde arba Dzidoriaus Krėslu. Tai 1,9 × 1,35 × 0,75 m akmuo su 55 × 35 cm pločio įdubimu, patogiu žmogui atsisėsti ir šonuose pasidėti rankas. Pasakojama, kad ant šio akmens sėdėjusi Švč. Mergelė Marija. XX a. dar tikėta, kad vanduo iš akmens įdubimo gydo įvairias akių ir odos ligas. (16 B4)

Pādvario piliakalnis įrengtas Grabuostos kairiojo kranto aukštumos kyšulyje. Aikštelė keturkampė, pailga, 41 × 29 m dydžio. Šlaitai statūs, iki 11 m aukščio. Šiaurės rytų šlaitas apardytas erozijos. Piliakalnis apaugęs mišriu mišku. Šiaurinėje papėdėje 0,3 ha plote yra papėdės gyvenvietė. Piliakalnis datuojamas I tūkst. – II tūkst. pradžia. (16 C3)

Žalvarių̃ vandens malūnas priklausė Žalvarių palivarkui ir yra vertingiausias iš likusių sodybos pastatų (kumetyno, dviejų tvartų ir kluono). Romantizmo stiliaus akmenų ir plytų mūro pastatas ant kairiojo Grabuostos upės kranto iškilo XIX a. Stačiakampio plano pastato ilgis – 10 m, plotis – 8,5 m, su priestatu motorinei, rūsiais. Pagrindiniu fasadu laikytinas galinis malūno fasadas, nes artėjant prie malūno jis yra ryškus kraštovaizdžio elementas. Langai, durys apmūryti plytomis, lauko sienų sandūros sumūrytos iš plytų. Galiniuose fasaduose išlikusi lauko akmenų mūro jungtis – iš plytų sumūryta ornamentinė juosta. Pastate yra gamybinės ir gyvenamos patalpos, išlikę malimo įrangos. (16 B2)

Granica
Grabuosta
Navyna
Kalniškiai
Gailiūnai
Žalvariai
Žalvarių vandens malūnas
Grabuosta
Aukštinė
Šešuolių ež.
Šešuoliai
Obuolių sala
Grabuostas
Dienavagiai
Dunduliai
Padvario piliakalnis
Padvarys
Kuveniai
Ambraziškiai
Ežero gylis
0 m
2 m
4 m
6 m
8 m
10 m
12 m
14 m
16 m
18 m
20 m
22 m
0
200 m
miškas Vilkaraistis
Pušalotai
Kamasta

INDRAJAĨ

Utenos r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 137,8 m BS.
Ežero plotas – 299 ha; maitinančiojo baseino plotas – 63,2 km², santykinis baseinas – 21,1.
Kranto linijos ilgis – 13 km, vingiuotumas – 2,12.
4 salos, plotas – 1,5 ha.
Didžiausias gylis – 23,8 m, vidutinis – 7,8 m, santykinis – 1,22 %.
Vandens tūris – 23,5 mln. m³.

Važiuodami iš Zarasų į Uteną, už Daugailių kertame moreninį kalvyną, iš pietų pusės užtvėrusį nedidelių ledyno liežuvių išgulėtas dubumas, kuriose telkšo Indrajų ir Alaušo ežerai. Pirmasis – čia pat, vos už 1 km į šiaurės vakarus nuo Daugailių. Dubурys ilgas (iš šiaurės vakarų į pietryčius – 4,7 km), gilus, stačiašlaitis (vienas iš pietinio apyežerio kaimų ir vadinamas Šlaitais), ypač aukšti pietvakariniai krantai, iškylantys virš ežero apie 20 m. Indrajų dugnas duobėtas, giliausia duobė – ežero centre. Pavadinimas kildinamas iš liet. *indrė* „nendrė", nors žmonėse populiaresnė sąsaja su deivės Indrajos vardu.

Ežerą maitina keli upeliai, iš kurių didžiausi – Žirgė (įteka į šiaurinę dalį) ir Taurokšnė (įteka į pietinę dalį); vandens perteklių iš ežero išplukdo Indraja, toliau tekanti į Paščio ežerą. Per vienus metus atsinaujina apie du trečdaliai ežere sukaupto vandens tūrio, o vandens lygis per metus svyruoja vidutiniškai 60–70 cm. Vanduo turi žalsvą atspalvį, tačiau nėra labai skaidrus (vasarą apie 2,5 m). Atabradai daugiausia smėlingi, tačiau kai kur padumblėję, apaugę vandens augalais. Priemolingas apyežeris plikokas, nedideli miškeliai auga tik rytiniame krante.

Vasarą ežero vandens masė sluoksniuojasi pagal temperatūrą. Vienodos temperatūros šilto vandens sluoksnis siekia 5–6 m gylį, o paskui temperatūra staiga žemėja ir prie dugno siekia apie 7,5 °C.

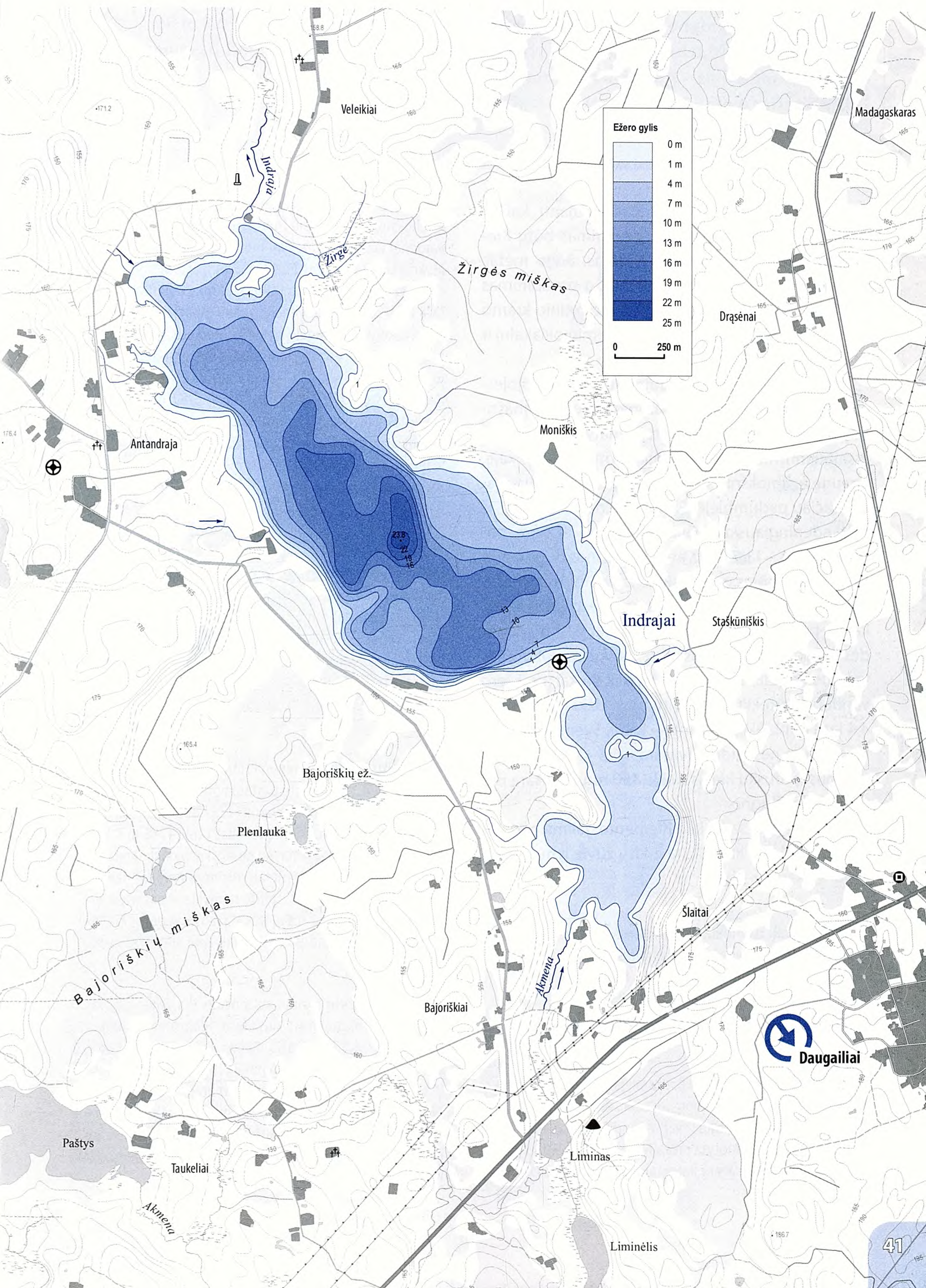
Indrajuose gyvena lydekos, karosai, vėgėlės, seliavos; užžėlusiose įlankose ganosi lynai, duburių šlaituose – karšiai, ypač daug kuojų. Ežeras išnuomotas AB „Vasaknos".

Daũgailiai. Miestelio centre – I tūkst. piliakalnis. Aikštelė 40 × 30 m dydžio, šlaitai statūs, 15–18 m aukščio. XVII a. čia pastatytą pirmąją Daugailių bažnyčią sudegino perkūnija. Anot padavimų, ji nugrimzdusi žemėn, o dalį altorių su šventųjų paveikslais vėjas Dievo valia nunešęs į piliakalnio papėdę, kur turėjo atsirasti nauja bažnyčia. Dabartinė Šv. Antano Paduviečio bažnyčia iškilo 1883 m. Ji medinė, dvibokštė, liaudies baroko stiliaus, viduje – trys to paties stiliaus altoriai, meistro iš Garnių kaimo Ignasiaus Mecelicos medžio drožiniai, vertingi šv. Antano Paduviečio (XIX a. I p.), Marijos Škaplierinės (XIX a. pab.) paveikslai. Šventoriuje – kryžius arkivyskupo Mečislovo Reinio atminimui. 1836 m. pro Daugailius nutiesus Peterburgo–Varšuvos kelią, buvo pastatyta pašto stotis, ją sudarė stoties rūmai su arklidėmis ir užvažiuojamasis kiemas. Čia gyveno pašto tarnautojai, kareiviai, buvo laukiamieji kambariai. Išlikęs tik vakarų pusės stoties pastato fragmentas. Miestelio kapinėse palaidota septyniolika Lietuvos karių, žuvusių 1919 m. kovose su raudonarmiečiais. Prie plento stovi stogastulpis trims broliams – Vladui, Broniui ir Mečislovui Kvikliams atminti. Jie gimė Zastrono vienkiemyje. Žymiausias – Bronius Kviklys (1913–1990), kuris, emigravęs į JAV ir dirbdamas sunkų fizinį darbą, laisvalaikiu rinko lituanistinę medžiagą. Po ilgo ir kruopštaus darbo pasirodė keturių tomų enciklopedinis leidinys apie šalies kaimus ir miestelius „Mūsų Lietuva", vėliau – septynios „Lietuvos bažnyčių" knygos. (7 F4)

Jakštų̃ šventvietę sudaro du kalneliai – Dievaičiukas ir Dievaitytė. Pirmasis – ištęstos kūgio formos kalnelis, turi 5 × 8 m dydžio aikštelę, apie 4 m aukščio šlaitus. Į pietryčius nuo Dievaičiuko – Dievaitytė, kuri šiaurinėje pusėje jungiasi su tolesne aukštumos dalimi. Kalvelės viršuje – 5 × 15 m dydžio aikštelė. Apie šventvietę padavimų neišliko, tačiau tokia sakralinių vietovardžių pora Lietuvoje – vienintelė. (7 F3)

Madagaskãras. Čia gimė arkivyskupas Mečislovas Reinys (1884–1953). Jis studijavo Vilniaus kunigų seminarijoje ir Petrapilio dvasinėje akademijoje, Liuvene gavo filosofijos daktaro laipsnį. Kauno universitete 1922–1940 m. dėstė psichologiją, profesoriavo Vilkaviškio kunigų seminarijoje. Dalyvavo politinėje veikloje kaip krikščionis demokratas: nuo 1925 m. rudens ėjo užsienio reikalų ministro pareigas. Mokėjo net devynias užsienio kalbas. 1947 m. M. Reinys buvo suimtas ir ištremtas. Mirė Vladimiro kalėjime, jo palaidojimo vieta nežinoma. Sodyboje išlikęs 1871 m. statytas namas, kuriame gimė ir augo būsimasis arkivyskupas. (7 F3)

Ežero gylis
0 m
1 m
4 m
7 m
10 m
13 m
16 m
19 m
22 m
25 m
0
250 m
Veleikiai
Indraja
Žirgė
Žirgės miškas
Madagaskaras
Drąsėnai
Antandraja
Moniškis
Indrajai
Staškūniškis
Bajoriškių ež.
Plenlauka
Bajoriškių miškas
Šlaitai
Akmena
Bajoriškiai
Daugailiai
Paštys
Taukeliai
Liminas
Liminėlis
23.8

17 16 B4 KÍEMENTAS (GIEDRAIČIŲ EŽ.)

Molėtų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 128,8 m BS.
Ežero plotas – 98,6 ha, maitinančiojo baseino plotas – 27,2 km^2, santykinis baseinas – 27,6.
Kranto linijos ilgis – 7,3 km, vingiuotumas – 2,1.
Didžiausias gylis – 7,3 m, vidutinis – 4 m, santykinis – 0,65 %.
Vandens tūris – 3,9 mln. m^3.

Kaip pavadintumėte ežerą, skalaujantį kaimo pakraštį? Paprasčiausias sprendimas būtų Kiementas, arba „kaimo, kiemo", ežeras. Bėgo metai, kaimas išaugo į Giedraičių miestelį, o pavadinimas liko. Beje, galėjo jis gimti ir priešingo rytinio kranto kiemuose, pabirusiuose apie Piliakiemių piliakalnį ir senąją Alkos šventvietę...

Ežeras telkšo Alionių–Dubingių rinos sekliojoje – vakarinėje dalyje. Duburio dugnas užneštas sąnašomis, išlygintas ir poledynmetyje, matyt, nesugebėjo atsinaujinti. Krantai žemi, upelių žiotyse – užpelkėję, apaugę krūmokšniais, priemolingi. Atabradai smėlėti, tačiau padumblėję. Ežerą maitina keli upeliai, iš jų vandeningiausias – Gubesėlė (ilgis – 4,8 km, baseino plotas – 11,5 km^2), atsrūvanti rinos dugnu nuo vakarinės Asvejos ežero takoskyros. Sraunus, žemupyje – skardėtas Kalno upelis užsimezga Jasiuliškių kalvų, pakylančių virš jūros lygio net 210 m, papėdėse. Per vienus metus visų intakų atplukdomas vanduo atnaujina Kiementą beveik du kartus. Ežero vandens perteklius ištiesintu bevardžiu upeliu (ilgis 4,4 km) nuplaukia į Širvintą – kairįjį Šventosios intaką. Vanduo neskaidrus (vasarą – 1,5–2 m), kietokas (ištirpusių druskų kiekis siekia 350 mg/l), vasarą įšyla iki paties dugno.

Patyrę žvejai sako, kad Kiemente galima pagauti stambių lydekų, karšių. Yra ir kitų žuvų: lynų, kuojų, raudžių, karosų, plakių.

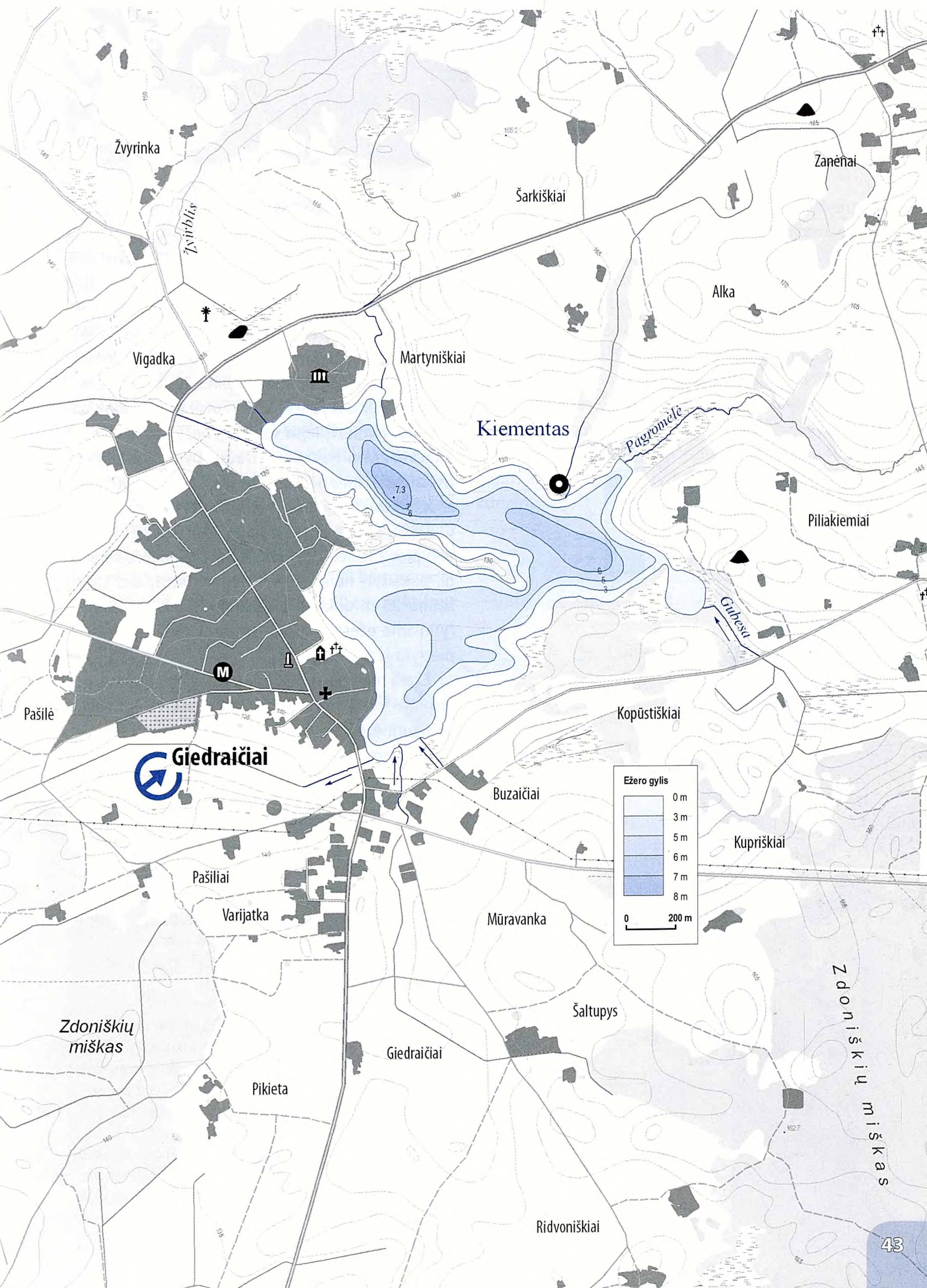
Giedraĩčiai istoriniuose šaltiniuose minimi nuo XIV a., tai kunigaikščių Giedraičių tėvonija. Rytiniame Kiemento ežero krante, Piliakiemių kaime, stūkso piliakalnis. Jo aikštelė 30 × 25 m dydžio, kiek atokiau – Kiemento pusiasalyje būta senosios šventvietės, kurią mena senovinis Alkos arba Olkos vietovardis.

Dabartinė Giedraičių Šv. Baltramiejaus bažnyčia iškilo 1809 m. Žemaičių vyskupo Juozapo Arnulfo Giedraičio pastangomis. Zakristijoje kabo fundatoriaus portretas (XIX a.), o jo širdis įmūryta presbiterijos sienoje – pats vyskupas palaidotas Varnių katedroje. Bažnyčia klasicistinė, bebokštė, su trikampiu frontonu. Jos viduje – vertingi vargonai (XIX a. pr.), devyni molbertinės tapybos darbai: Mykolo Giedraičio portretas (1632 m.), Švč. Mergelės Marijos (XVIII a.), šv. Antano (XVIII a. pab.), šv. Baltramiejaus (XIX a.) ir greičiausiai Vilniaus meno mokyklos dailininkų sukurti keturių evangelistų Mato, Morkaus, Luko ir Jono paveikslai (XIX a.). Šventorių juosia akmenų mūro tvora, jo kampe – masyvi XIX a. vid. statyta klasicistinė varpinė. Kapinėse stovi tinkuoto mūro XIX a. Graužinių giminės koplyčia-mauzoliejus. Graužiniai buvo kilę iš valstiečių, bemoksliai, bet išmintimi, sumanumu sugebėjo tapti ne vieno dvaro savininkais. Šiai giminei priklausė ir dvaro sodyba Martyniškiuose. XIX a.pab. – XX a. pr. ten buvo lietuvybės židinys. Dabar išlikęs tik apgriuvęs, nykstantis rūmų pastatas.

1920 m. lapkričio 17–21 d. Giedraičių apylinkėse vyko įnirtingi mūšiai su Lenkijos kariuomene. Lietuviai mažesnėmis pajėgomis privertė priešus atsitraukti. 1932 m. Giedraičių mūšiui atminti pastatytas paminklas. Mūšyje žuvę Devintojo pėstininkų pulko kariai palaidoti miestelio kapinėse. Su krašto istorija, taip pat dailininko Antano Jaroševičiaus (1870–1956) gyvenimu ir kūryba galima susipažinti mokykloje įkurtame kraštotyros muziejuje. (16 A4)

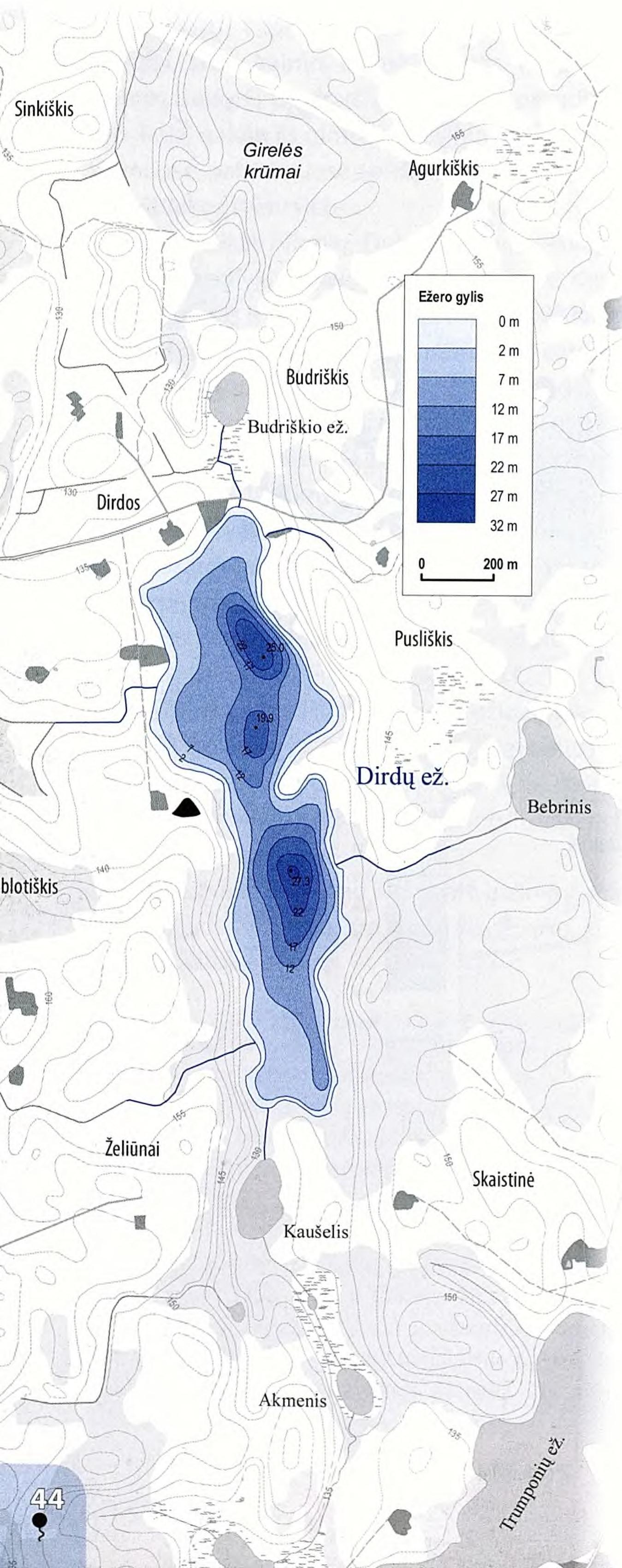
Glìtiškių dvaras minimas nuo 1483 m. Išlikę vertingi XVIII a. vid. ir II p. dvaro pastatai: originali dviejų tarpsnių rūkykla su piramidiniu stogu (1787 m.), klasicistinių ir liaudies architektūros formų lobynas (apie 1756 m.), ilgo stačiakampio plano svirnas su pusapskričių arkų langais ir nišomis. Kiti pastatai – rūmai, oficina, samdinių namas, pirtis, arklidės, kiaulidės, spirito raugykla – pastatyti vėlesniais metais. Šalia rūmų auga ąžuolas senolis. Manoma, kad 7,4 m apimties medžiui jau apie 500–600 metų. (16 A7)

Maseliškių akmuo su ženklais yra pilkai rausvas stambiagrūdis granitas, nuskilusiu pietrytiniu kampu, 0,8 × 3,4 × 1,75 m dydžio. Akmens viršuje iškalta data „1761", raidė „E", dvi 6 spindulių saulutės įdubimuose ir kiti neaiškūs ženklai. Vietos gyventojai pasakoja, kad baudžiavos laikais dvarininko Jelenskio įgeidžiu šį akmenį atvežę baudžiauninkai jaučiais iš Glitiškių dvaro laukų ir paguldę dabartinėje vietoje. Pono įsakyti akmentašiai iškalė ženklus. (16 A6)

Žvyrinka
Žvirblis
Šarkiškiai
Zanėnai
Alka
Vigadka
Martyniškiai
Kiementas
Pagromelė
Piliakiemiai
Gubesa
Pašilė
Giedraičiai
Kopūstiškiai
Buzaičiai
Ežero gylis
0 m
3 m
5 m
6 m
7 m
8 m
0
200 m
Kupriškiai
Pašiliai
Varijatka
Mūravanka
Šaltupys
Zdoniškių miškas
Giedraičiai
Pikieta
Ridvoniškiai

DÌRDŲ EŽERAS

Rokiškio r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 126,7 m BS.
Ežero plotas – 48,5 ha.
Kranto linijos ilgis – 4,4 km, vingiuotumas – 1,77.
Didžiausias gylis – 27,3 m, vidutinis – 9 m, santykinis – 3,46 %.
Vandens tūris – 4,4 mln. m³.

Aukštaičių aukštumos šiaurinio pakraščio gūbrius vagoja daug meridianinės krypties rinų, kuriose tūno siauri, bet santykinai labai gilūs ežerai. Jų šeimai priklauso ir Dirdų ežeras, telkšantis apie 10 km į rytus nuo Rokiškio. Toje pačioje rinoje, bet įšiauriau, tįso Šapelių ežeras, o į pietus nusidriekia Trumponių, Ilgio, Kumpuolio ežerų šakos. Užpelkėjusiuose rinos segmentuose spindi mažesnių ežerėlių akys. Viena iš jų – Kaušelio, atsiradusi, pasak padavimo, velniui išliejus vandenį, neštą kaušelyje net iš Čičirio ežero. Pietiniame Dirdų apyežeryje telkšantis Kaušelis išties galėjo rastis netikėtai, ištirpus rinoje užsilikusiam palaidoto ledo luitui.

Dirdų ežeras ištįsęs iš šiaurės į pietus per 1,7 km, o jo plotis tesiekia 0,5 km. Atabradai siauri, smėlingi, pakaišyti nendrėmis. Krantai statūs, ties Dirdų kaimu 25 m aukščio piliakalniu iškylantys, šiaurės rytiniame ežero kampe – ardomi. Miškingesnis tik pietrytinis apyežeris.

Ežerą maitina keli ištiesinti upeliai ir, žinoma, požeminiai vandenys, iš kurių Aleksandravėlės miestelio šiaurinėse galulaukėse išsilieja Raudėnų šaltiniai. Dirdų ežero vandens perteklių išplukdo Vertybiškio (Šapelės) upelis. Vasarą ežero vandens masė labai ryškiai susisluoksniavusi pagal temperatūrą, ji gelmėse per metus beveik nesikeičia, išlieka artima 4 °C.

 Kraštų dvaro sodyboje išliko 1892 m. Juozo Tupalskio statyti rūmai. Jie mūriniai, su dviaukšte centrine dalimi ir apžvalgos bokštu. Rūmuose buvo įsikūrusi kolūkio kontora, mokykla, vėliau parduotuvė. (2 B2)

 Pasaūsiškio palivarko sodyba susiformavo XIX a. pab. – XX a. pr. 1896 m. statytas ponų namas – puikiai išlikęs medinės architektūros pavyzdys. Jame išsaugota daug autentiškų interjero detalių. Sodybai taip pat priklauso svirnas-ratinė, ledainė ir kluono liekanos. (2 B1)

 Visdievų šventvietė – vaizdinga aukštuma, apjuosta Kriaunos ir Stulpio upelių. Padavimai su senąja religija sieja kaimo pavadinimą (esą buvę garbinami visi dievai) ir pietvakarinę aukštumos dalį, kur iki šių dienų auga šventomis laikytų Visdievų liepų atžala. (2 D1)

KIRNEĨLIS

Molėtų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 145,6 m BS.
Ežero plotas – 59 ha, maitinančiojo baseino plotas – 78,6 km², santykinis baseinas – 133.
Kranto linijos ilgis – 5,1 km, vingiuotumas – 1,87.
1 sala, plotas – 0,4 ha.
Didžiausias gylis – 15 m, vidutinis – 5 m, santykinis – 1,7 %.
Vandens tūris – 2,9 mln. m³.

Važiuojant iš Vilniaus į Uteną, likus 2 km iki Molėtų, dešinėje kelio pusėje mėlynuoja giliame duburyje prasmigęs ežeras Kirneilis. Telkšo jis nedideliame rinos fragmente, todėl neturi to rininiams ežerams būdingo ištęstumo, ritmiškos povandeninių duobių ir sėklių kaitos. Ji atsiras toliau į rytus nusidriekusiuose erdvesniuose tos pačios rinos dariniuose. Ežero vardas kildinamas iš liet. *kirna* „vandens išplauta medžio šaknis". Šitaip, žvelgiant iš viršaus, ežeras ir atrodo – kerėpla, į kurio šiaurės vakarų gumbą – įlanką – įteka nuo Luokesų ežero atsrūvantis upelis, į pietiniame kampe pasislėpusį užutėkį – Bebrusų upelis, o iš rytinį krantą paraitančios įlankėlės išteka Kirneilė, plukdanti vandenį į Siesarčio ežerą. Kirneilį maitinančio baseino plotas didesnis už paties ežero plotą net 133 kartus, todėl pavasarį vandens lygis pakyla apie 60 cm, o iš ežero ištekanti Kirneilė šniokščia kaip brandi upė. Nemažai vandens ji išplukdo: per vienus metus ežero vandens tūris atsinaujina vidutiniškai 6 kartus.

Ežeras šiek tiek ištįsęs iš šiaurės vakarų į pietryčius (1,4 km), labai aukšti ir statūs šiauriniai ir pietvakariniai jo krantai. Pakrantėse yra miškelių, atviresnėse pakilumose įsikūrę Gojaus ir Kaulakių kaimai. Abiejuose kaimuose yra kur apsistoti, pailsėti (Razgūnų sodyba, „Gojaus smuklė"), gal ir pažvejoti, nes interneto puslapiais keliaujančios Kirneilyje sugauto milžiniško šamo nuotraukos dar ilgai aistringiems žvejams primins: yra prie Molėtų toks ežeras, kuriame...

Žr. Luokesai, p. 50.

Molėtai
Šeikiškė
Siesartis
Paluokesa
Gojus
Golba
Gulbis
Luokesai
Kirneilis
Kirneilė
Ažuluokesa
Luokesaitis
Kaulakiai
Bebrusai
Raupiškio miškas
Kaulakių miškas

Ežero gylis
0 m
2.5 m
5 m
7.5 m
10 m
12.5 m
15 m
17.5 m

0 200 m

20
2 C3

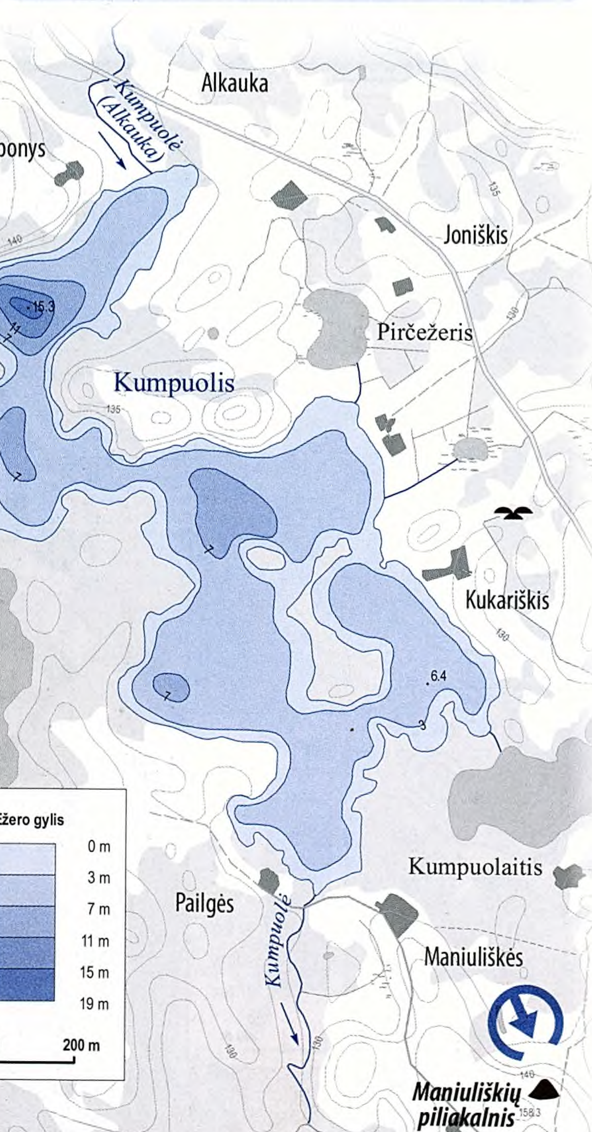
KUMPUÕLIS

Zarasų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 125,0 m BS.
Ežero plotas – 94 ha, maitinančiojo baseino plotas – 23,3 km², santykinis baseinas – 24,8.
Kranto linijos ilgis – 7,8 km, vingiuotumas – 2,27.
3 salos, plotas – 4,3 ha, salingumas – 4,6 %.
Didžiausias gylis – 15,3 m, vidutinis – 4,6 m, santykinis – 1,40 %.
Vandens tūris – 4,1 mln. m³.

✝ **Aleksandravė̃lės** Šv. Pranciškaus Serafiniečio bažnyčia pastatyta 1796 m. Ji tinkuoto mūro, klasicizmo stiliaus, šventoriaus kampuose stovi dvi vienodos varpinės, akmenų mūro tvoroje – Kryžiaus kelio koplytėlės. Bažnyčios interjerą puošia barokiniai altoriai. (2 C2)

▲ **Maniùliškių** piliakalnis įrengtas aukštumos kyšulyje. Aikštelė 50 × 29 m dydžio, šlaitai statūs, siekia 14 m aukštį. Aplink piliakalnį plyti 3 ha senovės gyvenvietė. Išsamiau archeologų netyrinėtas piliakalnis datuojamas I tūkst. pr. Kr. – II tūkst. pr. laikotarpiu. Pasakojama, kad piliakalnį kepurėmis supylė švedai, norėdami pažymėti savo pergales Lietuvoje. Kitų manymu, piliakalnis – tai žemėmis užpilta Maniuliškių bažnyčia. (2 C3)

Važiuodami iš Zarasų šiaurės vakarų kryptimi Suvieko link, kertam upelius, plukdančius vandenį į Dauguvą. Šitaip kurį laiką ir už Suvieko, iki paliekam iš Čičirio ežero ištekančią Melnyčėlę ir pradedame kopti į stambiai kalvotas pakilumas, remiančias iš rytų Sartų dubumą. Taigi į Sartus, Šventosios link, srūva ir čia užgimę upeliai. Pakilumą skaido termokarstinės daubos, skrodžia gilios, iš šiaurės į pietus nutįstančios rinos. Itin įmantrus jų raizginys yra į pietryčius nuo Aleksandravėlės, Kumpuolio hidrografiniame draustinyje, kurio centre – Kumpuolio ežeras. Pavadinimas siejamas su liet. *kumpti*, t. y. „darytis kumpam, linkti", ir ežero forma jį išties pateisina: siauras 70 m pločio sąsiauris jungia platesnį šiaurinį ir pietinį įlinkį. Aukščiausi šiaurės rytiniai ir ypač šiaurės vakariniai krantai, jie pakyla virš vandens 25 m ir aukščiau, o Aleksandravėlės miestelio „kraigas" siekia net 182 m absoliutųjį aukštį. Pietinė ežero pakrantė žemesnė, užpelkėjusi, tačiau už kilometro kito pradeda kilti, kuprotis, vienoje kalvoje dunkso Maniuliškių piliakalnis. Nuo Kumpuolio į vakarus už siauros miškėtos sąsmaukos tįso Ilgio ežero rina. Kumpuolio atabradai smėlėti, kai kur – žvyringi, bet siauri, dugne pasitaiko didelių akmenų, šiekštų.

Ežerą maitina Alkaukos upelė, įtekanti į šiaurinį jo galą, ir dar pora striukesnių intakėlių rytiniame krante, o vandens perteklių išplukdo Kumpuolė, srūvanti link Sartų. To vandens pakanka, kad per vienus metus atsinaujintų visas Kumpuolyje sukauptas vandens tūris. Vandens lygis ežere svyruoja per metus apie 50–60 cm, vandens skaidrumas vasarą siekia 3–4 m. Vasarą ežero vandens masė yra labai ryškiai susisluoksniavusi pagal temperatūrą: paviršiuje slūgsančio šilto vandens sluoksnio storis yra apie 5 m, o 10 m gylyje vandens temperatūra nukrinta iki 5–6 °C. Ežeras garsėja stambiomis kuojomis, karšiais, lydekomis, yra lynų, plakių, ešerių. Patyrę žvejai pasakoja, kad geriausios vietos spiningauti – salų panuovoliuose.

SAMÃVAS

Zarasų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 149 m BS.
Ežero plotas – 545 ha, maitinančiojo baseino plotas – 74,7 km², santykinis baseinas – 13,7.
Kranto linijos ilgis – 19,8 km, vingiuotumas – 2,4.
6 salos, plotas – 2,8 ha, salingumas – 0,5 %.
Didžiausias gylis – 12,7 m, vidutinis – 5,9 m, santykinis – 0,48 %.
Vandens tūris – 30,5 mln. m³.

Ežeras telkšo ledyno išgulėtoje dubumoje apie 10 km į pietus nuo Zarasų, Gražutės regioniniame parke. Pamatęs sykį žemėlapyje, jo daugiau su niekuo nesupainiosi: raukšlėtas trikampis „veidas", salų „karpos", plačių terasų rėmai. Labai savitas ir dugnas – duobės, seklumos, kauburiai be jokios tvarkos pabirę po visą ežerą. Kai kur net ežero viduryje nendrynais šiaušiasi seklumos, o salos daugiau šliejasi prie krantų. Samavas – plačiai išsidriekęs ežeras, tad bangos turi kur įsisiūbuoti. Per ilgą laiką bangos ir priekrantinės srovės suplovė (kitur – išskalavo) puikius žvyrėtus atabradus. Plačiausi jie (60–80 m) rytiniame, stiprių vėjų dažniau lankomame krante. Vasarą ežero priedugnyje vanduo būna vėsokas (apie 12 °C) tik labai ramią dieną, o jei orai vėjuoti – kas paviršiuje, tas ir prie dugno, viską suplaka vėjo muštuvė. Iš dalies dėl to ir vanduo vasarą nėra skaidrus – apie 3 m.

Dosniausias ežero maitintojas – iš rytų atsrūvantis Vaisinės upelis (ilgis – 4,1 km, baseino plotas – 46,1 km²). Kiti intakai striuki, nes gimsta netoliese telkšančiuose ežerėliuose (Apiričio, Ilžikio). Ežero vandens perteklių išplukdo Samava – trumpa (0,9 km) upelė, įtekanti į Ūparto ežerą. Samavo vandens lygis per metus svyruoja apie 50 cm, ežero vandens tūriui atsinaujinti reikia pusantrų metų. Ežeras žuvingas, jame pagaunama gražių karšių, kuojų ir lydekų, žolėtose įlankose – lynų ir raudžių.

Ežerą supa Gražutės ir Tumiškės miškai. Krantai sausi, pakilę virš vandens paviršiaus 10–15 m. Apie 1 km į šiaurę – Apiričio ežero link – miške slepiasi Bielkaučiznos piliakalnis. Dabartiniai kaimeliai (Samavai, Pajuodalankės, Šarkiškės, Pameldynė) įsikūrę miškų erčiose, o įrengtų stovyklaviečių reikėtų ieškoti įpiečiau – šiaurinėje Asavo ežero pakrantėje.

Minaukos sentikių maldos namai – Švč. Dievo Motinos Globėjos cerkvė pastatyta 1904 m. Sentikių bendruomenė čia susikūrė dar XVIII a. II p. (8 D1)

Rūsteĩkių sentikių maldos namai iškilo 1908 m. Nuo 2008 m. restauruotoje cerkvėje vėl vyksta pamaldos, į jas susirenka iki penkiasdešimties šios religinės bendruomenės narių. (8 D2)

Apiričio up.
miškas Pagraužiškis
Samavai
Šauliai
Pagraužė
Šarkiškės
Vaisinė
Ežero gylis
0 m
2 m
4 m
6 m
8 m
10 m
12 m
14 m
16 m
0 350 m
Tumiškė
Tumiškis
Pagrandos
Samavas
Ilgasai
Judbrastis
Samava
Gaideliškės
Asavas
Asavėlis
Tumiškės miškas

22 8 C4 LŪODIS

Zarasų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 150,4 m BS.
Ežero plotas – 1320 ha, maitinančiojo baseino plotas – 86,7 km², santykinis baseinas – 6,6.
Kranto linijos ilgis – 28,2 km, vingiuotumas – 2,19.
5 salos, plotas – 17,8 ha, salingumas – 1,35 %.
Didžiausias gylis – 18,4 m, vidutinis – 6,7 m, santykinis – 0,45 %.
Vandens tūris – 87,1 mln. m³.

Ežeras yra prie Salako miestelio, Gražutės regioninio parko pietiniame pakraštyje. Duburys susidarė ištirpus ledyno paliktam ir po smėlio patalais palaidotam ledo luitui. Poledynmetyje atsivėrusių termokarstinių ežerų Salako–Smalvų–Dūkšto smėlėtoje dubumoje yra itin daug, bet Luodis – didžiausias. Išskirtinis jis ir Lietuvoje – šeštasis pagal dydį. Ežero vardas siejamas su latvių kalbos finougrizmais *luode* „rutulys, svambalas", *luodis* „šiaurės vakarų vėjas" ir kt. Luodžio kranto linija vingiuota, pietrytiniame kampe atsišakoja ilga (1,5 km) ir siaura Plavėjų įlanka (Kopta), pietiniame krante per 200 m į ežerą įsikiša Žvėrinčiaus rago smailė (plotis – tik 10–20 m). Krantai aukšti ir statūs, kai kur ardomi, atabradai platūs ir smėlėti, ardomose pakrantėse – gargždėti. Dugno reljefas labai margas: duobes keičia sėkliai, didžiausių gelmių juosta (galbūt rina?) skiria ežerą į dvi apylyges seklesnes dalis, kuriose iškyla ir salos. Didžiausios – Alaunės (Krutamoji, Dirbamoji) ir Sadausko salos, kyšančios atitinkamai rytinėse ir vakarinėse pakrantėse. Ežerą supa Giteniškės, Gintėnų ir Tumiškės miškai, šiek tiek plikesnė pietinė pakrantė, kurioje įsikūrę Plavėjų, Paluodės ir Luodžių kaimai, ir vakarinis kampas – Salako miestelio prieigos. Nuo Salako šiaurės rytų link nutįsta siauras smėlėtas gūbrys – Salako ozas. Jis, taip pat įšiauriau esantis Mergežerio ozas ir mažų ežerėlių akis išsaugojusi rina, saugomi Dumblynės kraštovaizdžio draustinio. Prie šių unikalių gamtos paminklų nuo Dumblynės kaimo veda pažintinis takas.

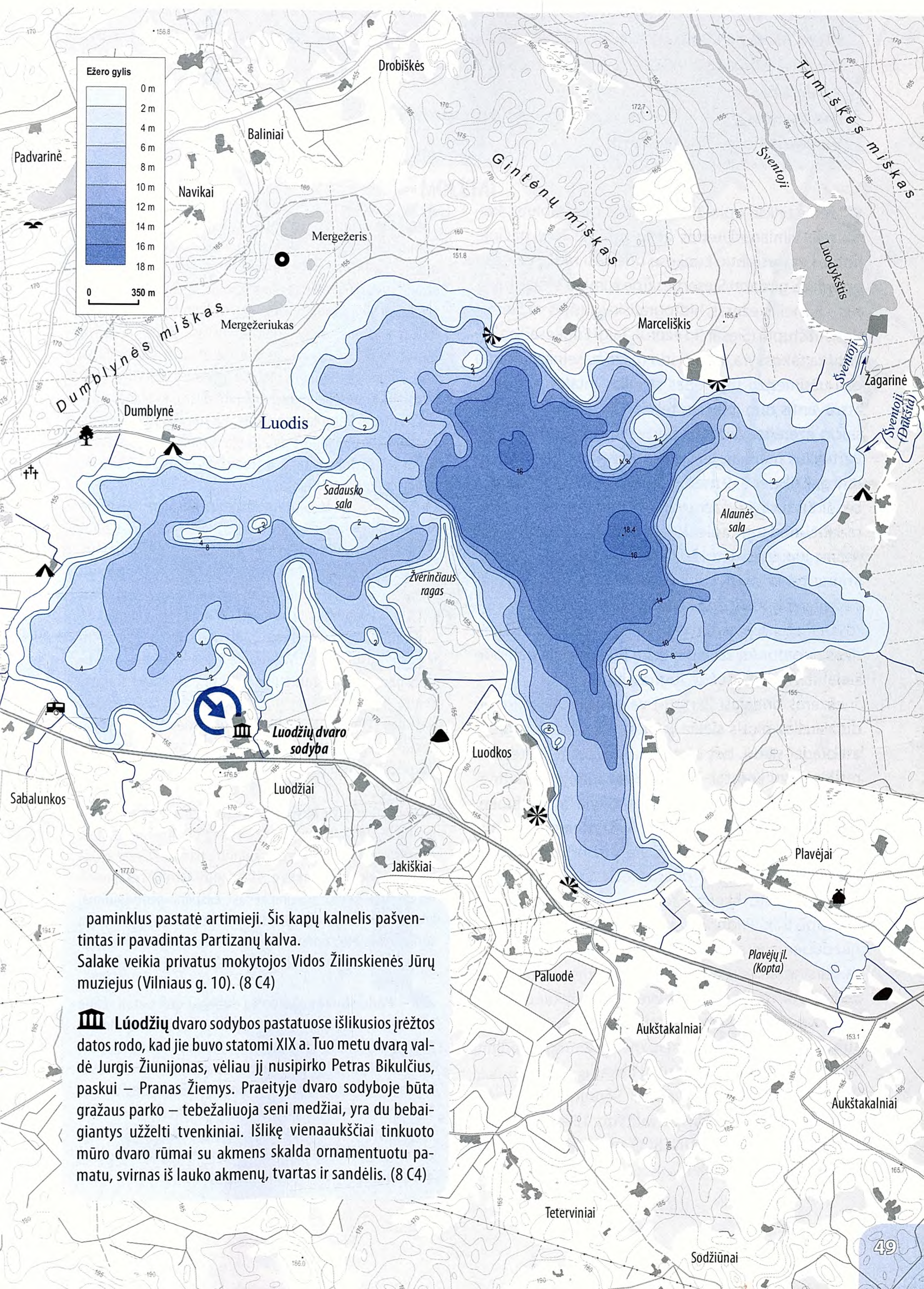
Ežerą maitina 6 upeliai, iš jų vandeningiausia – Dūkšta, atplaukianti per pašlapusius miškus nuo Dūkšto ežero. Prieš įtekėdama į Luodį, ties Žagarinės kaimu, upelė kadaise suko vandens malūno ratą. Į ežerą ji užsuka tik trumpam: sustiprėjusi Dūkšta-Šventoji išteka iš Luodžio vos už kelių šimtų metrų nuo intako žiočių. Nemažai vandens, matyt, ežeras gauna ir iš požemių, todėl jo dugną klojantis dumblas yra karbonatingas, seklesnėse įlankose susidaro gėlavandenės klintys. Ežero vandens skaidrumas vasarą siekia 4 m, vandens temperatūra gelmių priedugniuose – apie 7–8 °C. Patyrę žvejai sako, kad Luodyje užauga itin stambios kuojos ir raudės, sugaunama įmitusių lydekų ir karšių, pasitaiko starkių, lynų, ungurių.

Sālakas minimas nuo 1496 m., kai čia buvo įkurta parapija. Padavimuose pasakojama, kad čia buvęs didžiulis miestas, kurį valdė ir kunigaikštis Sakalas. Salako piliakalnis (Puodiakalnis) stūkso į pietus nuo miestelio. Aikštelė 30 × 20 m dydžio, šlaitai statūs, 4–12 m aukščio. Piliakalnis datuojamas II tūkst. pr. Salako (Kurganų) pilkapynas žinomas nuo seno, tyrinėtas dar 1895 m. Jam priklauso 32 pilkapiai, išsidėstę abipus Salako–Daugailių kelio. Ištirtuose pilkapiuose aptikti IX–XII a. žirgų kapai su žąslais, balnakilpėmis. Pietinėje pilkapyno dalyje guli vietos gyventojų Napoleono vardu vadinamas akmuo. Pasakojama, esą šioje vietoje buvo apsistojęs ir pietavo Napoleonas, o įvykiui atminti ant akmens iškalti lėkštė, šakutė ir šaukštas. Į šiaurę nuo Salako esantis alkakalnis vadinamas Kunigokalniu, nes esą nuo jo į sunkiai dirbančius žmones žiūrėdavęs žiaurus ir turtingas kunigas. Kitų pasakojimu, tai bažnyčios ir kunigų seminarijos vieta.

Salako dvaras ir miestelis iki XIX a. priklausė Vilniaus vyskupui, čia veikė atgailos kanauninkų vienuolynas. 1905 m. bažnyčia sudegė, todėl pradėta statyti įspūdinga Švč. Mergelės Marijos Sopulingosios bažnyčia. Iš tašytų akmenų sumūryta šventovė neoromaninio stiliaus, turi neogotikos bruožų. Didžiajame altoriuje vaizduojama Kristaus kančia. Šventorius aptvertas akmenų mūro tvora, su kaltiniais vartais. Salako motorinis malūnas pastatytas 1932 m. Jis medinis, trijų aukštų, stačiakampio plano, dabar varomas elektros energijos. Jame išliko prasto malimo girnos ir pitlius.

Pokariu žuvusių Lietuvos partizanų ir kitų nužudytųjų kūnai būdavo išvežami į netolimą miškelį, kur nuo karo buvo likę apkasų. Kūnus mesdavo į duobes ir vos užberdavo smėliu. Žiemą, kad nereikėtų kasti sušalusios žemės, lavonus mesdavo į eketes Anglinio ežere. Manoma, kad šiame miškelyje ir ežere yra apie 200 kūnų. Atgimimo metais kalnelis aptvertas tvorele, pastatytas metalinis paminklas – kryžius. Kai kuriems žuvusiems partizanams

paminklus pastatė artimieji. Šis kapų kalnelis pašventintas ir pavadintas Partizanų kalva.
Salake veikia privatus mokytojos Vidos Žilinskienės Jūrų muziejus (Vilniaus g. 10). (8 C4)

Lúodžių dvaro sodybos pastatuose išlikusios įrėžtos datos rodo, kad jie buvo statomi XIX a. Tuo metu dvarą valdė Jurgis Žiunijonas, vėliau jį nusipirko Petras Bikulčius, paskui – Pranas Žiemys. Praeityje dvaro sodyboje būta gražaus parko – tebežaliuoja seni medžiai, yra du bebaigiantys užželti tvenkiniai. Išlikę vienaaukščiai tinkuoto mūro dvaro rūmai su akmens skalda ornamentuotu pamatu, svirnas iš lauko akmenų, tvartas ir sandėlis. (8 C4)

23 16 C1 LUOKESAĨ

Molėtų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 145,7 m BS.
Ežero plotas – 103,6 ha, maitinančiojo baseino plotas – 4,1 km², santykinis baseinas – 3,9.
Kranto linijos ilgis – 6,2 km, vingiuotumas – 1,73.
2 salos, plotas – 3,6 ha.
Didžiausias gylis – 43,8 m, vidutinis – 14,4 m, santykinis – 3,8 %.
Vandens tūris – 14,4 mln. m³.

Ežeras telkšo apie 2 km į pietus nuo Molėtų, kairėje Vilniaus–Utenos kelio pusėje. Toje pačioje rinoje į vakarus nuo Luokesų driekiasi mažų ežerėlių grandinė, girdanti Siesarties upę žemiau Molėtų, į rytus – Kirneilio ežeras, hidrografiškai susijęs su Siesarties aukštupiu (Siesarčio ežeru). Taigi Luokesai yra savotiška takoskyra, turinti itin mažą baseiną, kuriame gali užsimegzti tik vienas striukas intakas – upelis, atsrūvantis nuo įpiečiau telkšančio „vaiko" – Luokesaičio ežerėlio. Vandens perteklių išplukdo Kirneilė. Perteklius menkas, jis Luokesų ežerą visiškai atnaujinti gali tik per 8–9 metus. Šitokių mažus santykinius baseinus turinčių ežerų vandens lygis per metus kinta labai nedaug (apie 20–30 cm), jų vandens pajamoms itin reikšmingi ir tiesiai į vandens paviršių iškrintantys krituliai. Luokesų vanduo minkštas, jame nedaug ištirpusių druskų (apie 230 mg/l).

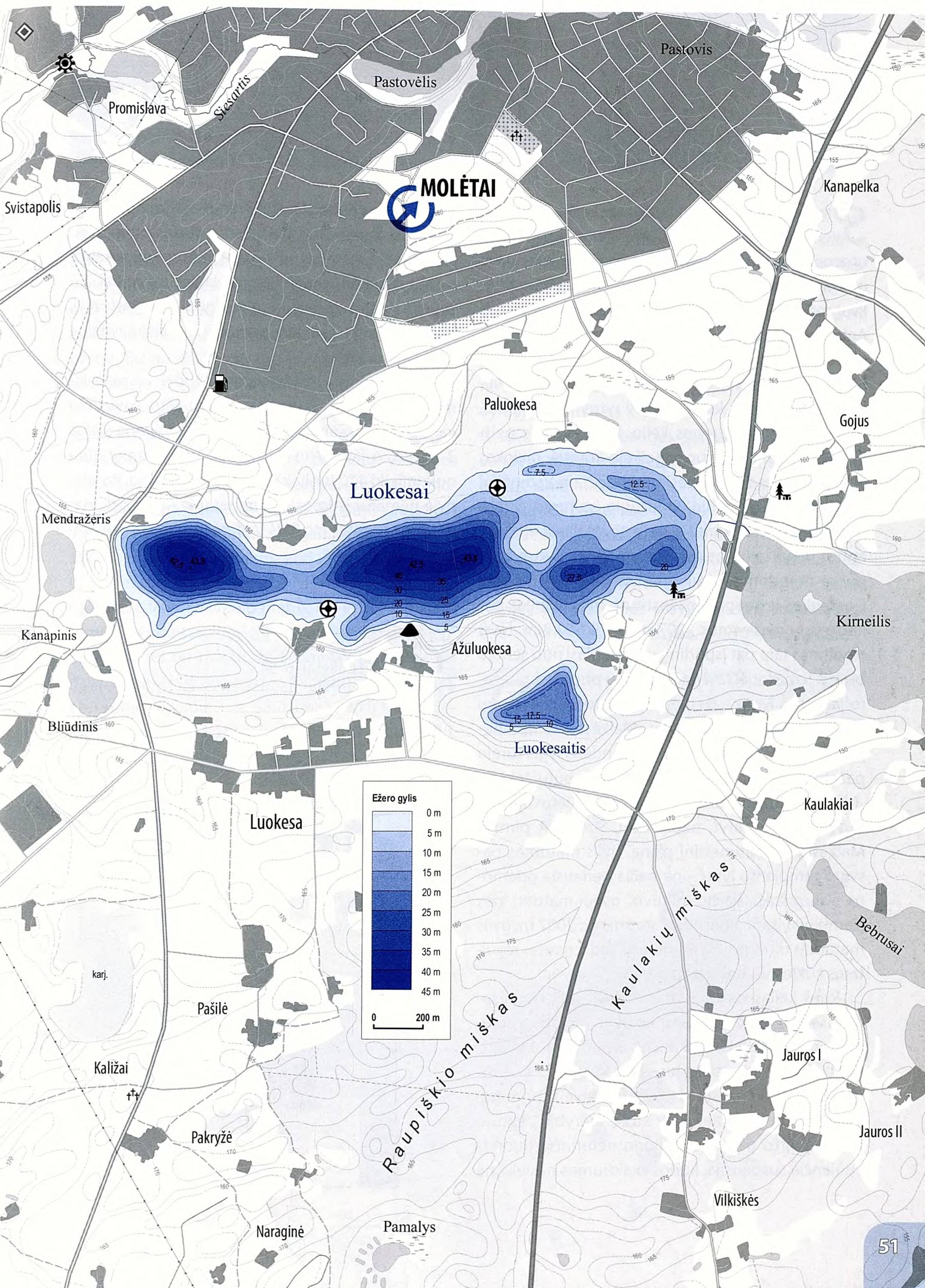
Dėl ežero pavadinimo kalbininkai neturi bendros nuomonės, tačiau linksta į tai, kad jis gali būti siejamas su liet. *luokas* „lūgnas, liūnas".

Ežeras driekiasi iš rytų į vakarus per 2,4 km, jo didžiausias plotis siekia 0,8 km. Dugnas duobėtas, atabradai siauri, bet smėlingi. Aukštesni, statesni ir miškingesni krantai – šiaurės vakarinėje ir pietinėje dalyje; pietinėje pakrantėje iškyla ir Ažuluokesos alkakalnis (Mergakalnis). Pietrytiniame kampe, šalia Vilniaus–Utenos kelio, yra prižiūrimas viešasis paplūdimys, įrengta poilsiavietė; Luokesų kaime galima apsistoti kaimo turizmo sodyboje. Nuo čia nebetoli ir iki Paduobužės akmens su plokščiadugniu dubeniu viršuje. Tačiau daugiausia Luokesų ežerą garsina archeologų aptiktos ir ištirtos akmens ir bronzos amžiaus polinių gyvenviečių liekanos (šiaurinės ir pietinės pakrančių seklumose). Rasta į dugną sukaltų polių, 2,5 tūkstančio metų senumo medinių šaukštų, kibirėlių, irklų, tinklų liekanų, kurias puikiai užkonservavo ežero dumblas. Senųjų gyvenviečių kompleksas (pirmą kartą žvalgytas 1999 m.) priskiriamas prie unikalių, UNESCO globojamų Europos archeologijos paminklų.

Molė́tai istoriniuose šaltiniuose pirmąkart paminėti 1387 m., kai kunigaikštis Jogaila aukštaičių krikšto proga padovanojo juos Vilniaus vyskupui. Miesto vardas gali būti siejamas su bendriniu žodžiu molėtas „molingas; molėtas laukas ar žemė; molio spalvos, rusvas". XVI a. pr. buvo įkurtas vyskupo dvaras, jame veikė alaus ir spirito daryklos. Vilniaus vyskupams Molėtai priklausė iki XVIII a. pab. Miestelis plėtėsi į šiaurės rytus nuo dvaro, jo planas mišrus, centre – keturkampė aikštė. Po trečiojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo dvaras ėjo iš rankų į rankas. XX a. pr. dvaro savininku tapo K. Graužinis, o 1923–1925 m. dvaras buvo išparceliuotas.
Pirmoji bažnyčia Molėtuose pastatyta XVI a. pr. Dabartinė Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčia iškilo 1905 m. Ji neobaroko stiliaus, lotyniško kryžiaus plano, tinkuoto mūro, su dviem bokštais (1944 m. jie buvo nugriauti, atstatyti leista tik 1977 m.). Bažnyčioje yra vertingų paveikslų: „Marija" (paveikslas su aptaisu), „Marija tarp angeliukų", „Šv. Antanas", „Šv. Laurynas", „Abraomo auka", „Šv. Petro ir Povilo susitikimas". Molėtai ne kartą liepsnojo, paskutinis gaisras viską nusiaubė 1949 m., iš senųjų statinių centre liko tik raudonplytis XX a. pr. statytas prekybos pastatas (Vilniaus g. 42/9). Prie Siesarties 1914 m. buvo pastatytas raudonplytis vandens malūnas. Iš kelių malūno priestatų išlikęs tik transmisijos (transformatorinės) priestatas.
1925 m. miestelyje buvo pastatytas paminklas šv. Jonui Nepomukui, 1952 m. nugriautas, atstatytas 1991 m. (aut. V. Jurevičius). 1998 m. įkurtas skulptūrų parkas. Mieste veikia krašto muziejus (Inturkės g. 4). Įrengtos teminės ekspozicijos „Duonos kelias" ir „Lino kelias", eksponuojami tautiniai kostiumai, yra gausi saiko, laiko bei tūrio matų kolekcija, surinkta Molėtų rajono kaimuose ir miesteliuose. Muziejuje saugoma daugiau kaip 20 tūkst. eksponatų. (11 G6)

Pãduobužės akmuo su dubeniu guli netoli naujų Molėtų kapinių tvoros, vietovėje, kuri vadinama Molėtų Bažnyčia. Tai 1,1 m skersmens ir 0,85 m aukščio akmuo, viršutinėje jo dalyje iškaltas plokščiadugnis dubuo. Pasakojama, kad tai šioje vietoje buvusios bažnyčios akmuo švęstam vandeniui laikyti. Atliekant archeologinius tyrimus, senojoje akmens vietoje, kuri yra už keleto metrų į pietus nuo dabartinės, rasta ugniavietė, anglių ir degėsių, stulpaviečių eilės ir žalvarinis žvangutis. (16 C1)

Pastovis
Pastovėlis
Promislava
Siesartis
MOLĖTAI
Svistapolis
Kanapelka
Paluokesa
Gojus
Luokesai
Mendražeris
Kanapinis
Ažuluokesa
Kirneilis
Bliūdinis
Luokesaitis
Kaulakiai
Luokesa
Ežero gylis
0 m
5 m
10 m
15 m
20 m
25 m
30 m
35 m
40 m
45 m
0
200 m
Kaulakių miškas
Bebrusai
karj.
Pašilė
Raupiškio miškas
Jauros I
Kaližai
Pakryžė
Jauros II
Vilkiškės
Naraginė
Pamalys

MALKĖSTÁITIS

Molėtų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 150 m (149,16 m) BS.
Ežero plotas – 15,7 ha, maitinančiojo baseino plotas – 2,4 km², santykinis baseinas – 15,3.
Kranto linijos ilgis – 1,7 km, vingiuotumas – 1,20.
Didžiausias gylis – 57 m (52,3 m), vidutinis – 13,8 m, santykinis – 12,6 % (11,6 %).
Vandens tūris – 2,2 mln. m³.

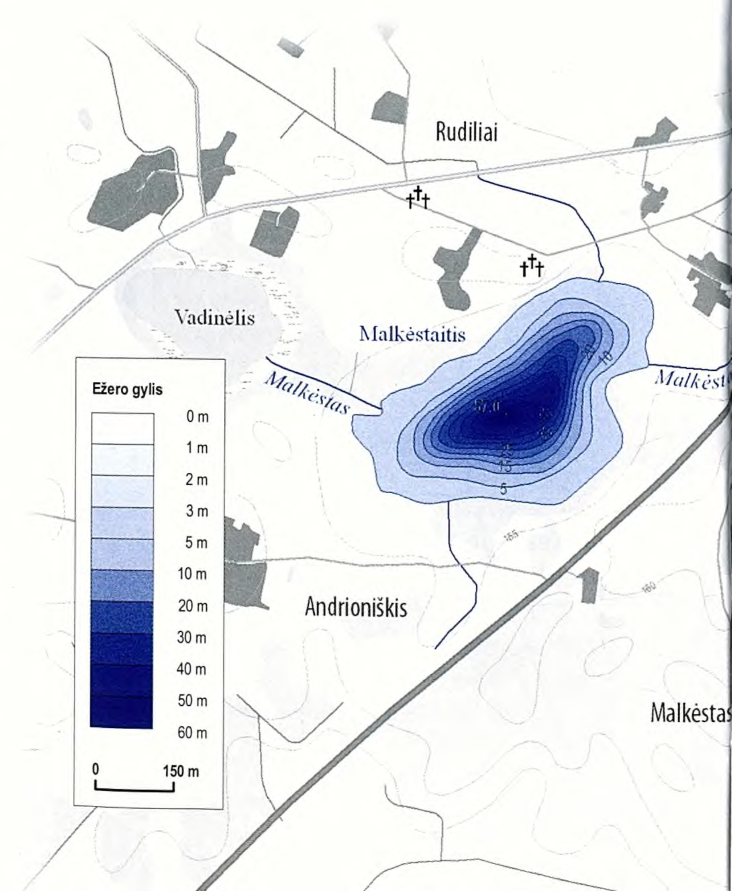
Sakydami, kad rininių ežerų duburius išgraužė veržlios poledinės upės, mes gerokai supaprastiname tolimoje praeityje vykusį procesą, prie kurio prisidėjo ir per išplatintus ledyno plyšius kritę kriokliai, papėdėje išmalę gilias duobes. Jų apstu dažnoje rinoje, tačiau yra ir pavienių šulinių, kuriuos ežerotyrininkai vadina evorziniais ežerais. Toks yra Malkėstaičio ežerėlis, telkšantis tarp Dūrių ir Malkėsto rinų apie 4 km į šiaurės rytus nuo Molėtų, prie pat Vilniaus–Utenos kelio. Nors ežerėlis neišvaizdus – žemi, kai kur papelkėję krantai, plikokas apyežeris, jam ir šalia besimarkstančiam Vadinėliui suteiktas hidrografinio draustinio statusas. Šitoks pagerbimas turi rimtą priežastį: Malkėstaitis yra antras pagal gylį Lietuvos ežeras. Senesniuose žinynuose nurodoma, kad jo gylis siekia 57 m, o pasak Geologijos ir geografijos instituto mokslininkų, pakartojusių matavimus 2007 m., – „tik" 52,3 m. Nors rezultatas taip pat įspūdingas, jis skiriasi nuo senojo beveik 5 m. Kodėl? Viena iš minimų priežasčių – ežero vandens lygio pažemėjimas, XX a. septintajame dešimtmetyje iškasus kanalą į Malkėsto ežerą, – neįtikinanti, nes tąsyk ir Malkėsto vandens lygis turėjo pažemėti beveik 5 m, kitaip vanduo būtų tekėjęs „į kalną". Šitokio masto „melioracijų" Lietuvoje nebuvo. Viskas, matyt, paprasčiau. Sudarant pirmąjį Malkėstaičio batimetrinį planą, gylis matuotas pasvaro tempiamu lynu – ne pačia geriausia priemone siauro stačiašlaičio „piltuvo" gyliui matuoti, nes įžambinė visada ilgesnė už statmenį... 2007 m. gylis matuotas ultragarsiniu echolotu, tad ir gautas rezultatas kuklesnis, bet patikimesnis.

Prieš kelias dešimtis metų Malkėstaičio paežerėse šeimininkavo Čiulėnų kolūkis. Jo vadų sprendimu pakrantėje išaugo ančių ferma, o paukščiams paplaukioti buvo atitvertas ežero kampas. Per „ekologiškos" antininkystės laikotarpį (beveik 20 metų) Malkėstaitis gavo tiek įvairiausių „gėrybių", kad jo vanduo virto gamtoje analogo neturinčia fluorescuojančia suspensija, kurios skaidrumas nesiekė nė pusės metro. Bet ežeras išgyveno, o pašalinus taršos šaltinius, atsikūrė ir išbalansuota ekosistema. Neišsyk, žinoma, nes teorinis viso Malkėstaityje sukaupto vandens tūrio atsinaujinimo laikas – 4 metai. Tačiau ilgainiui ežero vanduo vėl įgijo žalsvą atspalvį, paskaidrėjo iki 3 m, atsirado žuvų – karšių, lydekų, kuojų, lynų, šamų.

Malkėstaitis – mažas ežeras, todėl jis santykinai gilesnis ir už Tauragną. Vasarą šilto paviršinio vandens sluoksnio (epilimniono) storis jame siekia 3–3,5 m, o jau 12 m gylyje vandens temperatūra nukrinta iki 4 °C ir išlieka tokia iki pat dugno. Vandenyje nemažai ištirpusių druskų (apie 420 mg/l), dar daugiau jų (600 mg/l) iš Vadinėlio ežero atsrūvančiame vandenyje.

Žr. Luokesai, p. 50.

MALKĖSTAS

Molėtų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 149,8 m BS.
Ežero plotas – 103,2 ha, maitinančiojo baseino plotas – 7,5 km², santykinis baseinas – 7,3.
Kranto linijos ilgis – 6,3 km, vingiuotumas – 1,78.
1 sala, plotas – 0,2 ha.
Didžiausias gylis – 25 m, vidutinis – 8,4 m, santykinis – 2,2 %.
Vandens tūris – 8,6 mln. m³.

Važiuojant Vilniaus–Utenos keliu, už 5 km nuo Molėtų dešinėje kelio pusėje galima veikiau pajusti nei pamatyti už miškelio plytinčius erdvesnius vandenis – Malkėsto ežerą, išsiliejusį toje pačioje nuo Žemaitkiemio vingiuojančioje rinoje, kurioje telkšo ir anksčiau aplankyti Dūrių ir Malkėstaičio ežerai. Tačiau Malkėstas bus paskutinis ežeras šioje grandinėje, atiduodantis vandens perteklių Šventajai, nes vos už puskilometrio nuo jo rytinės pakrantės užsimezgantys striuki upeliai jau priklauso Žeimenos baseinui. Tai takoskyra, pakylanti virš jūros lygio iki 160–165 m. Šiaurinio apyežerio pakilumomis vingiuoja kita takoskyra, nukreipianti vandenis į Virintos baseiną, o Malkėstas maitina Siesartį. Tiesą sakant, nedaug to vandens, kurį išplukdo Malkėsto upelis, ežeras ir surenka: jei jį kas nors staiga išsemtų, reikėtų laukti beveik 5 metus, kol jis vėl sugrįžtų į senuosius krantus. Prieš 50 metų šitokį eksperimentą, tik mažesniu mastu, atliko melioratoriai: sausinant užpelkėjusį apyežerį ir pagilinus ištako vagą, ežeras nuseko apie 1 m. Sausuma virto ir buvę ežero atabradai, todėl dabar jie itin siauri. Krantai žemi, palengva kylantys švelniomis bangomis link Gailiušių (pietuose) ir Antamalkestės (šiaurėje) kaimų. Gana monotonišką kraštovaizdį pagyvina pietiniame ežero krante dunksantis Malkėsto piliakalnis – jo keturkampė viršūnė pakyla virš vandens apie 13 m.

Ežero pavadinimas siejamas su liet. *malka, malkas* „gurkšnis, maukas", o gal ir „mauknynas, klampynė". Duburys ištįsęs iš vakarų į rytus 2,2 km, todėl vyraujantiems šios krypties vėjams yra kur įsibėgėti, sukelti aukštas bangas, suplakti vandenį. Tačiau vandens temperatūra ežero gelmių priedugnyje per metus kinta nedaug (nuo 5–6 °C vasarą iki 3 °C žiemą), turbūt dėl to, kad giliosios duobės yra duburio galuose, ir jas skiria platus sėklius. Vandens skaidrumas vasarą – 4–5 m. Ežere pagaunama didelių lydekų, ešerių, karšių, lynų; yra ir stintų, šapalų, šamų. Apyežeryje yra kelios stovyklavietės, Antamalkestėje – kaimo turizmo sodyba, svečių namai „Aidas".

Žr. Luokesai, p. 50.

Aiterada
Antamalkestė
Aigėlai
Malkėstas
Pamalkestė
Gailiušiai
Vanagiškės
Malkėstas
Janiškiai

RUBÌKIŲ EŽERAS

Anykščių r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 124,4 m BS.
Ežero plotas – 968 ha; maitinančiojo baseino plotas – 121,5 km², santykinis baseinas – 125.
Kranto linijos ilgis – 24 km, vingiuotumas – 2,18.
16 salų, plotas – 27,2 ha, salingumas – 2,8 %.
Didžiausias gylis – 16,1 m, vidutinis – 5,7 m, santykinis – 0,46 %.
Vandens tūris – 54 mln. m³.

Ežeras telkšo už 12 km į pietryčius nuo Anykščių, jį galima pasiekti siauruoju geležinkeliu arba į Rubikių miestelį nuo Anykščių, Debeikių, Leliūnų vedančiais kalvotais keliais. Ežeras, anksčiau vadintas Anykščiu, išsiliejo erdvioje, ledyno liežuvio išgulėtoje dubumoje, kuri per pakartotinį ledyno pasistūmėjimą buvo užtverta molingų kalvų iš šiaurės ir pradėjo kaupti prieledyninių upių atplukdytus vandenis. Kai kurios moreninės pertvaros buvo apsemtos, jų viršūnės virto salomis, kuriomis dabar ir garsėja Rubikių ežeras – Anykščių regioninio parko hidrografinis draustinis. Salų išties daug, bet dėl jų skaičiaus nesutariama: rašytojo Antano Vienuolio „Šventavartėje" kryžiuočių ordino magistras suskaičiavo 14, Tarybų Lietuvos enciklopedija – 13, o profesoriai Steponas Kolupaila ir Česlovas Kudaba – 16. Pastarasis skaičius minimas daugelyje oficialių žinynų, bet su salų pavadinimais – painiava. S. Kolupaila mini tokias salas: Pertakas, Beržinė, Ąžuoliukas, Avietinė, Galvijinė, Jabučinė, Karklinė, Sabalinė, Šlapioji, Didžioji (Pilies), Tinklinė, Pirtinė, Strolio (Pirtinė), Varnagrotė, Liepinė. Bet Pertako sala dar vadinama Piliakalniu (dvi kalvelės pakilusios virš vandens apie 7 m), Beržinė – Jurginų, Ąžuoliuko – Kelmo arba Mažosios vardais; atsiranda ir Česnakinė, o kitos salos tiesiog vietomis susikeičia. Ne ką mažiau ežere ir povandeninių kalvų; duburių, žinoma, taip pat. Giliausi – po 12–14 m – pietinėje, platesnėje ežero dalyje. Čia, į pietvakarius nuo Liepinės salos, ir didžiausia gelmė – 16,1 m. Vakariniai, pietiniai ir rytiniai ežero krantai aukšti, statūs, o šiaurėje ir šiaurės rytuose – palengva kylantys plačiomis molingomis terasomis. Juostuotasis molis, kurio klodo storis siekia 10 m, susidarė šaltavandenių prieledyninių marių dugne; 1939 m. šią puikią žaliavą pradėjo naudoti Šiaulių kaime pastatyta plytinė.

Į ežerą suteka keli upeliai (Smulkė, Kriokšlis, Liudė ir kt.), surenkantys vandenį iš 12 kartų didesnio už jį patį baseino, o vandens perteklių išplukdo Anykšta. Jei įsivaizduotume, kad Anykšta išplukdo tik seną ežero vandenį, o intakais sutekantis lieka Rubikių duburyje, prireiktų 2 metų, kol ežero vandens masė visiškai atsinaujintų. Ežero vandens lygis per metus svyruoja apie 60 cm – pakankamai daug, kad vandeningesniais pavasariais būtų užlietos slėsnumos, nerijos, skiriančios Rubikių ir Dusyno ežerus, ir atsirastų... dar viena salelė.

Platus Rubikių ežeras. Iš šiaurės į pietus jis tęsiasi 5 km, o plačiausiame vakarų–rytų krypties skersainyje – 3,4 km. Vėjui yra kur įsibėgėti, tad ežeras retai būna ramus. Bangos ir srovės supylė plačius atabradus, kai kur apardė krantus. Ypač skardinga rytinė pakrantė, vietomis pakylanti virš vandens net 8 m. Kinta ir salų kontūrai, pavyzdžiui, ilgėja rytinis Didžiosios salos ragas – nerija. Bangos, sūkuriai suplaka vandenį iki pat dugno, todėl šiuo požiūriu Rubikiai yra labai seklus ežeras, greitai įšylantis vasarą ir taip pat greitai prarandantis šilumą artėjant žiemai.

Ežere gyvena tradicinės Lietuvos ežerų žuvys – lydekos, ešeriai, karšiai, kuojos, pagaunama šamų. Žvejai tvirtina, kad gražaus laimikio galima tikėtis velkiaujant, ypač prie salų.

Artimajame ir tolimesniuose apyežeriuose yra ką aplankyti, apžiūrėti. Šiaurės rytinėje pusėje prie ežero prieina Gečionių miškas su Gečionių botaniniu draustiniu ir Gečionių mitologiniu akmeniu (prie Liudės upelio), pietiniame krante – Bijeikių piliakalnis ir netoliese iškilęs 15 m apžvalgos bokštas. Keliaujančius vakarine pakrante tik keli kilometrai skiria nuo Burbiškių kraštovaizdžio architektūros draustinio su dvaro ansambliu ir parku vaizdingame Anykštos upelio slėnyje. Sėslesnieji gali rinktis vieną iš daugelio prie ežero esančių poilsiaviečių ar kaimo turizmo sodybų. Kai kurios iš jų, pavyzdžiui, „Esina" (Aniūnų km.) organizuoja vandens keliones valtimis po Rubikių ir kaimyninius Dusyno, Mūšėjaus ežerus. Jau tapo tradicija kiekvienais metais per Jonines rengti „Joninių regatą".

 Bùrbiškio dvaro sodyba. Iki šių dienų išlikusius neoklasicizmo stiliaus rūmus 1857 m. pastatė Venslavovičiai. Tuo laiku buvo įkurtas ir didelis angliško stiliaus parkas. Nuo 1933 m. dvarą valdė iš Amerikos grįžęs kunigas Pranas Zabiela, čia jis buvo įrengęs bažnyčią. Neblogai išsilaikęs rūmų interjeras – originalios dvylikos kambarių riešutmedžio durys, glazūruotomis plokštėmis apmūrytos krosnys, pobūvių salė. Prie Anykštos upės dar XX a. pr. stovėjo vandens malūnas. 1905 m. jį sudegino Klykūnų, Rubikių ir Šiaulių kaimų valstiečiai, nes pastačius malūno užtvanką Rubikių ežeras užliedavo minėtų kaimų pievas. 1926 m. vandens malūnas iškilo naujoje vietoje. Jis medinis, dviaukštis, yra išlikusios technologinės įrangos. (5 E6)

 Anykščiaĩ–Rubìkiai. Anykščius su Rubikiais jungia 10 km ilgio siaurojo geležinkelio linija. Viso, dar 1898 m. nutiesto ir tebeveikiančio siaurojo geležinkelio Panevėžys–Anykščiai–Rubikiai ilgis – 68,4 km. Siauruko klestėjimo metais pro Anykščius kasdien pravažiuodavo keli keleiviniai ir prekiniai traukiniai. XX a. aštuntajame dešimtmetyje traukinių eismas ruožu Anykščiai–Utena–Švenčionėliai buvo nutrauktas. Baigiantis XX a. siauruku nustota vežti kvarcinį smėlį, netrukus panaikinti ir reguliarūs keleiviniai reisai. Šiuo metu vykti į Rubikius siauruku galima tik į iš anksto užsisakius kelionę. (5 E6)

Ežero gylis: 0 m, 5 m, 6 m, 9 m, 16 m, 20 m; 0 – 350 m

Rubikiai, Anīūnai, Grūdeliškis, Siaurojo geležinkelio ruožas, Kilėva, Pertako s., Piliakalnis, Gečionių miškas, Gečionys, Karklinė, Sabalinė, Kriokšlys, Bučinė (Ilgoji), Liepinė, Kriokšlis, Rubikių ež., Tinklinė, Pirtinė, Pilies s. (Didžioji), Paežeriai, Pagraužiai, Varnagrotė, Liudė, Strolio s., Anykšta, Klykūnai, Vaisiutiškis, Terpežeriai, Dusynas, Mačionys, Mažeikiškis, Mūšėjus, Bijeikiai, Juškonys, Plepiškiai

27 2 A4 SARTAĨ

Rokiškio ir Zarasų r. savivaldybės, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 99,9 m BS.
Ežero plotas – 1332 ha, maitinančiojo baseino plotas – 1362,6 km², santykinis baseinas – 102.
Kranto linijos ilgis – 79 km, vingiuotumas – 6,10.
6 salos, plotas – 13,2 ha.
Didžiausias gylis – 20,9 m, vidutinis – 5,7 m, santykinis – 0,51 %.
Vandens tūris – 75 mln. m³.

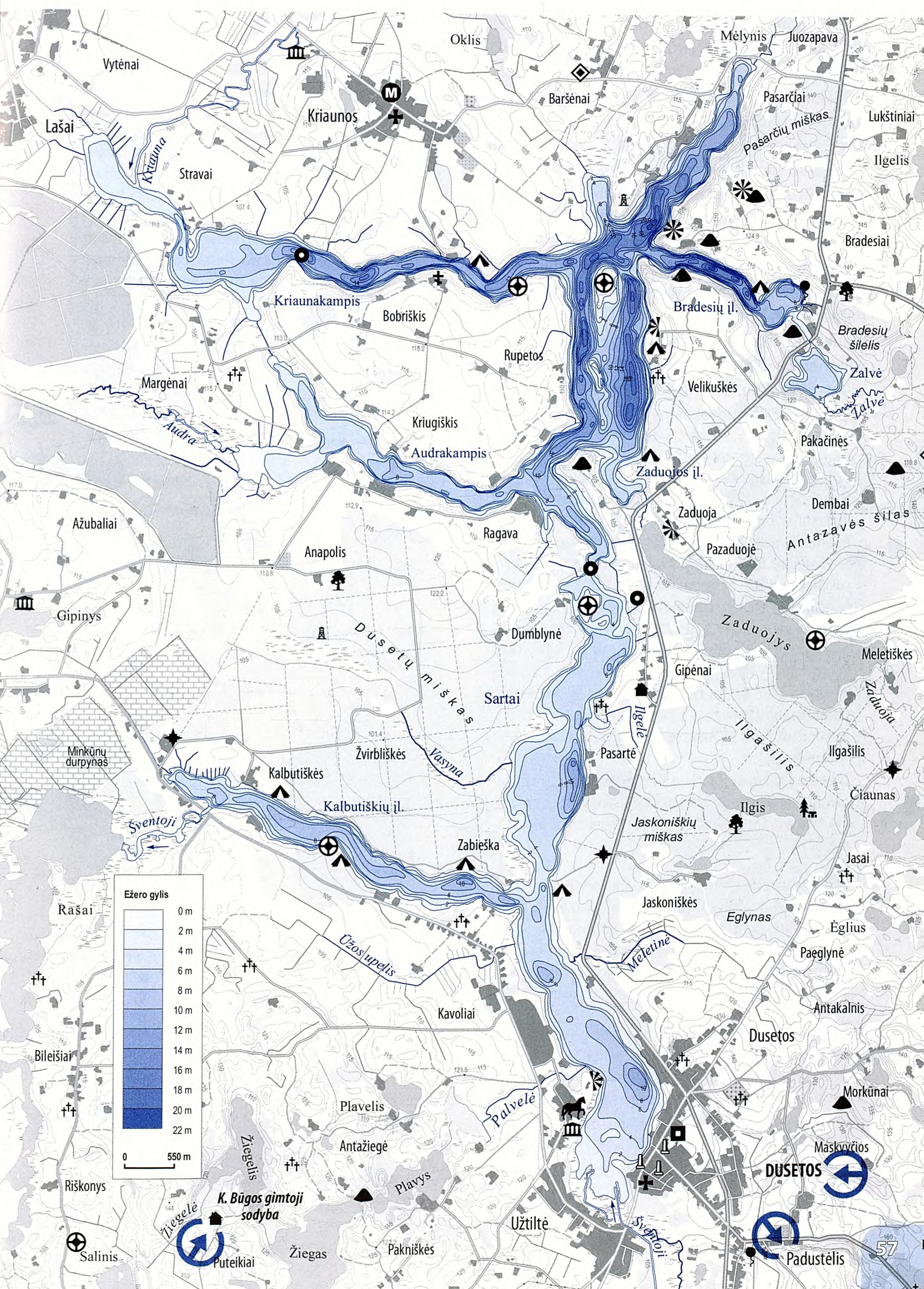
Sartai išsilieję erdviame buvusio ledyno liežuvio išslėgtame ir rinų suskaidytame duburyje, kurį puslankiu (iš vakarų, rytų ir pietų) remia moreniniai kalvynai, vietomis iškylantys į 170–180 m aukštį. Ežeras primena šakotą medį. Jo šaknys įaugusios į platų, pelkėtą Šventosios slėnį, atsiveriantį Dusetų miestelio pakraštyje – Užtiltėje; kamienas – nuo Dusetų į šiaurę per 11 km nutįstanti centrinė rina, o šakos – siauros įlankos, išsiliejusios skersinių, vakarų–rytų krypties rinų (Kriaunakampio–Bradesių, Audrakampio–Zaduojos, Kalbutiškių) fragmentuose. Kai kurios šakos „nulūžusios" – virtusios atskirais ežerais (Zalvė, Zaduojys).

Sartus maitinantis baseinas yra šimteriopai didesnis už patį ežerą. Intakai – Šventoji, Kriauna, Audra, Meletinė, Zaduoja, Zalvė ir kt. – per metus atplukdo daugiau nei 300 mln. m³ vandens. Prie šio skaičiaus pridėję apie 10 mln. m³, iškrintančių į ežerą lietumi ar sniegu, gausime apytiksles metines Sartų vandens pajamas, kurios 4 kartus didesnės už paties ežero vandens tūrį. Daugiausia vandens priteka pavasarį, ir ežero vandens lygis pakyla vidutiniškai 120 cm, o kai kuriais metais (pavyzdžiui, 1951-aisiais) – daugiau nei 2 m. Visas vandens perteklius nuteka į Šventąją per 4 km ilgio Kalbutiškių įlanką, todėl jos dugnas išlygintas, pakrantės pasikaišiusios tankiais nendrynais, o vandens skaidrumas siekia tik 2–2,5 m. Seklioje Dusetų įlankoje jis dar mažesnis, ypač pavasariais. Gal nuo šitokių drumstų, rusvą atspalvį turinčių vandenų plūsmo kilęs ir Sartų vardas?

Kalbutiškių įlankos šiaurinį krantą remia Dusetų giria, o už jos – aukšti, skardingi šlaitai, nuo kurių atsiveria Audrakampio – viduriniosios Sartų šakos – panorama. Vakaruose įlanka skyla į dar du kampus. Tikrasis Audrakampis, t. y. įlanka, į kurią įteka Audros upelė, – piečiau, o kita atšaka nutįsta link Kriaunakampio (įteka Kriauna) – ilgiausios (apie 6 km) Sartų ežero įlankos. Siauriausioje vietoje šiuos kampus skiria ir puskilometrio neužimanti slėsnuma, nuo seno vadinama Pervalka. Pavasariop ją neretai užlieja vanduo; tada kampai susijungia, ir Sartuose atsiranda laikina beveik 5 km² dydžio sala. Paskutinio ledynmečio pabaigoje, kai tirpstančio ledyno pakraštys buvo Rokiškio–Obelių–Ilukstės riba, Kriaunos kloniu į Sartų prieledynines marias tekėjo būsimosios Dauguvos vandenys. Erdvių marių kampai, be abejonės, atrodė kitaip: vandens lygis buvo 30 m aukštesnis už dabartinį, vandens perteklius plūdo į platų... Audros klonį, o iš jo per Šetekšną – į Šventąją.

Persikelkime į kitą, rytinę, Sartų kamieno pusę. Jei kelionę pradėsime nuo Dusetų, kelias sliuogs miškingomis, liepžiedžiais pakvipusiomis kalvomis, vingiuos aukštesnėmis ežero terasomis. Ąžuolinis stogastulpis Gipėnų kaime primena, kad čia gimė poetas Antanas Vienažindys. Nuo aukšto kranto matyti Dumblynės sala, kurioje rastos neolito ir žalvario amžiaus pradžios bei I tūkst. I p. gyvenviečių liekanos ir X–XI a. lobis.

Grįžtame į pagrindinį kelią ir vėl į šiaurę. Kertame gilų klonį – rytinę Sartų šaką, suskilusią į du baseinus: pirmasis – Zaduojos įlanka – dar Sartai, o antrasis – Zaduojo ežeras – savarankiškas. Pakilę į šiaurinį Zaduojo duburio šlaitą, vėl glaudžiamės prie Sartų ir stačioje pašlaitėje randame bene garsiausią pasartėse Velikuškių piliakalnį. 1933 m. jį kasinėjo archeologas Petras Tarasenka. Aptiko daug molio, akmens, kaulo, metalo dirbinių iš I tūkst. pr. Kr., 36 degintinius kapus, o piliakalnio aikštelėje – du molinius sarkofagus. Paežerinis Velikuškių piliakalnio skardis apaugęs eglėmis, tad nuo jo išvysime tik atskirus Sartų lopus, bet netoliese dunkso viena geriausių šiose paežerėse regyklų – Salos kalnas. Nuo jo plikės matyti mums jau pažįstamas Kriaunakampis, didžioji sala, šiaurinės Sartų kamieno ataugos ir skardėta Bradesių įlanka, šiaurės rytuose išsiriečianti Stintinės užtakiu, o rytuose perauganti į Zalvės ežero gumbą. Bradesiuose – giliausios Sartų vietos, gražiausios pakrantės. Dar prieš Antrąjį pasaulinį

Oklis
Mėlynis
Juozapava
Vytėnai
Kriaunos
Baršėnai
Pasarčiai
Lukštiniai
Lašai
Pasarčių miškas
Kriauna
Stravai
Ilgelis
Bradesiai
Kriaunakampis
Bobriškis
Bradesių įl.
Bradesių šilelis
Rupetos
Zalvė
Margėnai
Velikuškės
Zalvė
Audra
Kriugiškis
Pakačinės
Audrakampis
Zaduojos įl.
Dembai
Ažubaliai
Zaduoja
Ragava
Antazavės šilas
Anapolis
Pazaduojė
Gipinys
Dusetų miškas
Dumblynė
Zaduojys
Meletiškės
Gipėnai
Sartai
Zaduoja
Igelė
Minkūnų durpynas
Žvirbliškės
Vasyna
Pasartė
Ilgašilis
Ilgašilis
Kalbutiškės
Čiaunas
Kalbutiškių įl.
Šventoji
Ilgis
Jaskoniškių miškas
Zabieška
Jasai
Rašai
Jaskoniškės
Eglynas
Ėglius
Užos upelis
Meletinė
Paeglynė
Ežero gylis
0 m
2 m
4 m
6 m
8 m
10 m
12 m
14 m
16 m
18 m
20 m
22 m
Antakalnis
Kavoliai
Dusetos
Bileišiai
Morkūnai
Plavelis
Palvelė
Žiegelis
Antažiegė
Maskvyčios
0
550 m
DUSETOS
Riškonys
Plavys
K. Būgos gimtoji sodyba
Žiegelė
Užtiltė
Šventoji
Salinis
Puteikiai
Žiegas
Pakniškės
Padustėlis

karą čia garsėjo Ramuvos kurortas, šiandien – rokiškėnų poilsiavietės (AB „Rokiškio sūris“, AB Rokiškio mašinų gamykla).

Siaurose, bet ilgose ežero įlankose yra kur vėjui įsibėgėti, todėl vasarą vienodos vandens temperatūros sluoksnis kartais nusileidžia net iki 12 m gylio, t. y. telkšo beveik visame Sartų duburyje. Ežerotyrininkai tokius ežerus vadina termiškai sekliais, jų vanduo greitai įšyla, bet taip pat greitai ir atvėsta.

Sartai nuo seno garsūs žuvimis, ne veltui jos pavaizduotos ir Dusetų herbe. Lydekos, ešeriai, kuojos, šapalai, meknės, karšiai (čia jie vadinami palšomis, palšiotėmis), lynai, šamai – sunku išvardyti viską, kas plaukioja Sartų vandenyse. Kita vertus, svariausios valkšnos ne čia, o pasartėse išsiliejusiuose tvenkiniuose: Vasaknų, Šventosios (tarp Dusetų ir Antalieptės), Beičių (Audros slėnyje).

Dùsetos išaugo XVI a., kai Didžiadvaryje būta Radvilų dvaro. 1580 m. dvarą įsigijo Motiejus Rudamina, save titulavęs Dusetiškiu. XVIII a. miestelyje puikius klasicistinius rūmus pastatė Pliateriai. 1831 m. kovo 29 d. Dusetų bažnyčioje apie sukilimo pradžią paskelbė Emilija Pliaterytė. Sukilimui pralaimėjus, Pliateriai savo valdos neteko, dvaro rūmai buvo sugriauti. 1744 m. Pliaterių rūpesčiu iškilo ir bažnyčios statinių kompleksas, iki šių dienų yra išlikusi tinkuoto mūro varpinė. Dabartinė Švč. Trejybės bažnyčia pastatyta 1888 m. Jos altoriuje – vertingais sidabro aptaisais papuoštas Marijos su Kūdikiu paveikslas (XVII a.). Šventoriaus tvora akmenų mūro, su Kryžiaus kelio stočių koplytėlėmis.
Dusetos labiausiai išgarsėjo kasmetinėmis žirgų lenktynėmis, jos rengiamos nuo 1905 m. Lenktynės ilgus metus vykdavo ant Sartų ežero ledo, dabar rengiamos hipodrome. (2 B5)

Padustėlio kaime, prigludusiame prie Dusetų, gimė poetas Paulius Širvys (1920–1979). Prie jo gimtojo namo 1983 m. atidengta atminimo lenta. Jo paminklinis biustas stovi Dusetų parke. Skvere miestelio centre – kalbininko Kazimiero Būgos biustas (skulpt. B. Vyšniauskas, 1985 m.), čia pat ir Nepriklausomybės paminklas. (2 B5)

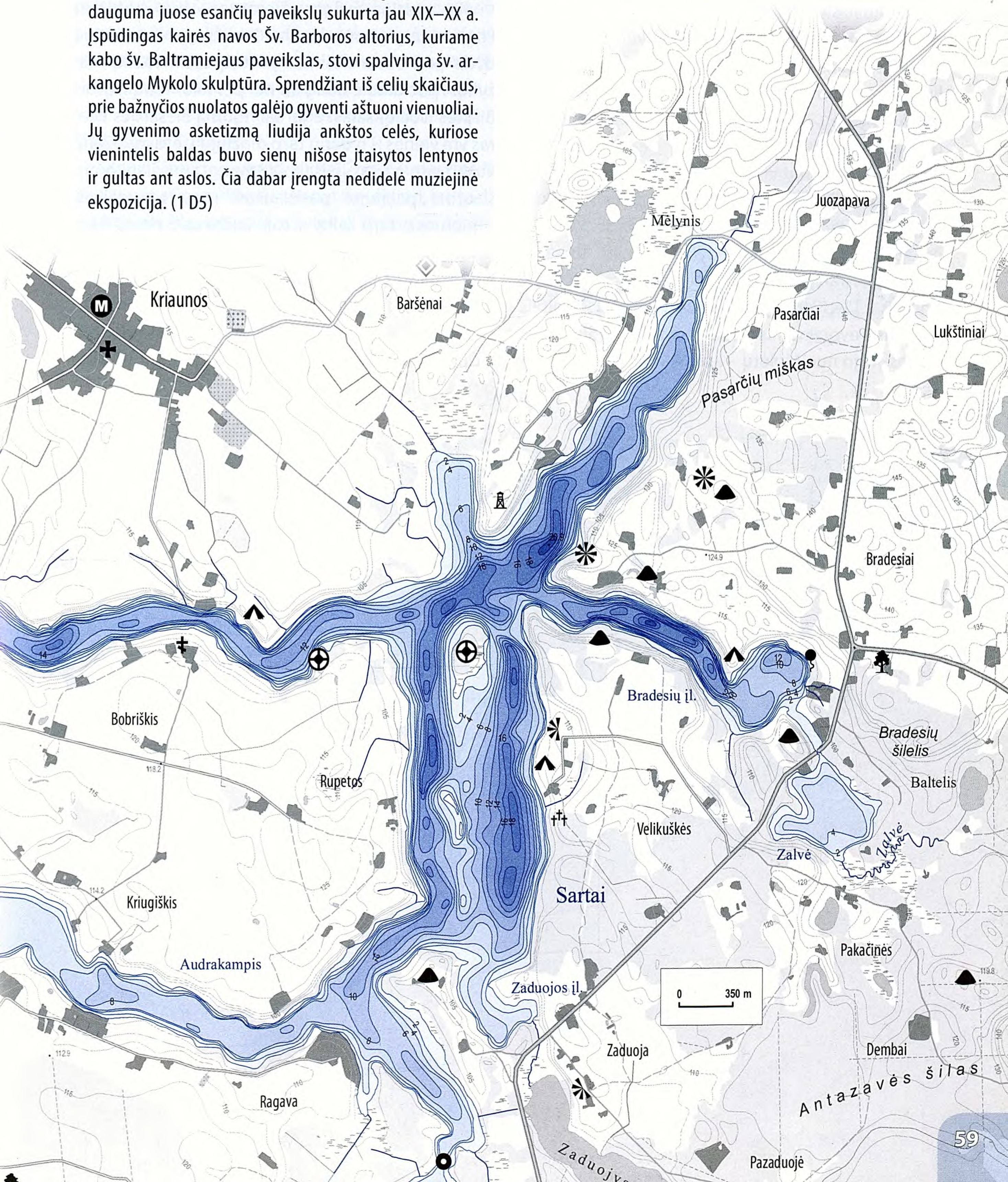
Gačionių dvaro sodyba nuo seno priklausė Rosenų giminei. Vienaaukštis medinis namas su mezoninu pastatytas 1870 m. Sugrąžinus jį Lenkijoje gyvenančiam paveldėtojui Antanui Rosenui, dvaras atgijo. Buvo atkurtas XIX a. pab. interjeras su originaliais baldais, židiniu, paveikslais ir senomis fotografijomis, sutvarkytas parkas, kurio puošmena – 2 km ilgio liepų alėja. (1 C4)

Pažíegė. Kalbininko Kazimiero Būgos (1879–1924) gimtinė. Baigęs Dusetų mokyklą, K. Būga išvažiavo į Peterburgo kunigų seminariją. Jos nebaigė, todėl neteko tėvų paramos. Vargdamas svetimame mieste, studijavo kalbas, vėliau tobulinosi Karaliaučiuje. Grįžęs į Lietuvą, dėstė Kauno universitete ir dėjo didžiausias pastangas rengdamas Lietuvių kalbos žodyną. Kartu su talkininkais surinko apie 617 tūkst. būsimo 20 tomų žodyno, baigto leisti XX a. pr., žodžių kartoteką. Gimtojoje K. Būgos sodyboje veikia memorialinis muziejus. Viename kambarių atkurtas autentiškas interjeras. Čia eksponuojama profesoriaus šeimos nuotraukos ir daiktai, pasakojama apie kalbininko gyvenimą. (2 A6)

Jūžintų Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia pastatyta 1792 m. Ši bažnyčia ir iki 1832 m. veikęs atgailos kanauninkų vienuolynas – vienas vėlyviausių baroko architektūros ansamblių Lietuvoje, pasižymintis originaliu architektūriniu sprendimu: vienuolių celės įrengtos bažnyčios apsidės sienoje, abipus įvijų mūrinių laiptų. Bažnyčios fasadas žavi banguotų formų plastiškumu, išraiškingomis linijomis. Išlikę vėlyvojo baroko formų altoriai, nors dauguma juose esančių paveikslų sukurta jau XIX–XX a. Įspūdingas kairės navos Šv. Barboros altorius, kuriame kabo šv. Baltramiejaus paveikslas, stovi spalvinga šv. arkangelo Mykolo skulptūra. Sprendžiant iš celių skaičiaus, prie bažnyčios nuolatos galėjo gyventi aštuoni vienuoliai. Jų gyvenimo asketizmą liudija ankštos celės, kuriose vienintelis baldas buvo sienų nišose įtaisytos lentynos ir gultas ant aslos. Čia dabar įrengta nedidelė muziejinė ekspozicija. (1 D5)

Petrešiūnų piliakalnis įrengtas vaizdingoje aukštumoje, kairiame Audros upelio krante. Piliakalnio aikštelė 48 × 27 m dydžio, tyrinėjant ją XX a. pr. rasta akmenų grindinių, židinių, įvairių akmeninių, kaulinių ir metalinių dirbinių, kurie datuojami I tūkst. pr. Kr. – I tūkst. pr. Prie piliakalnio šliejasi didelė papėdės gyvenvietė. (1 D3)

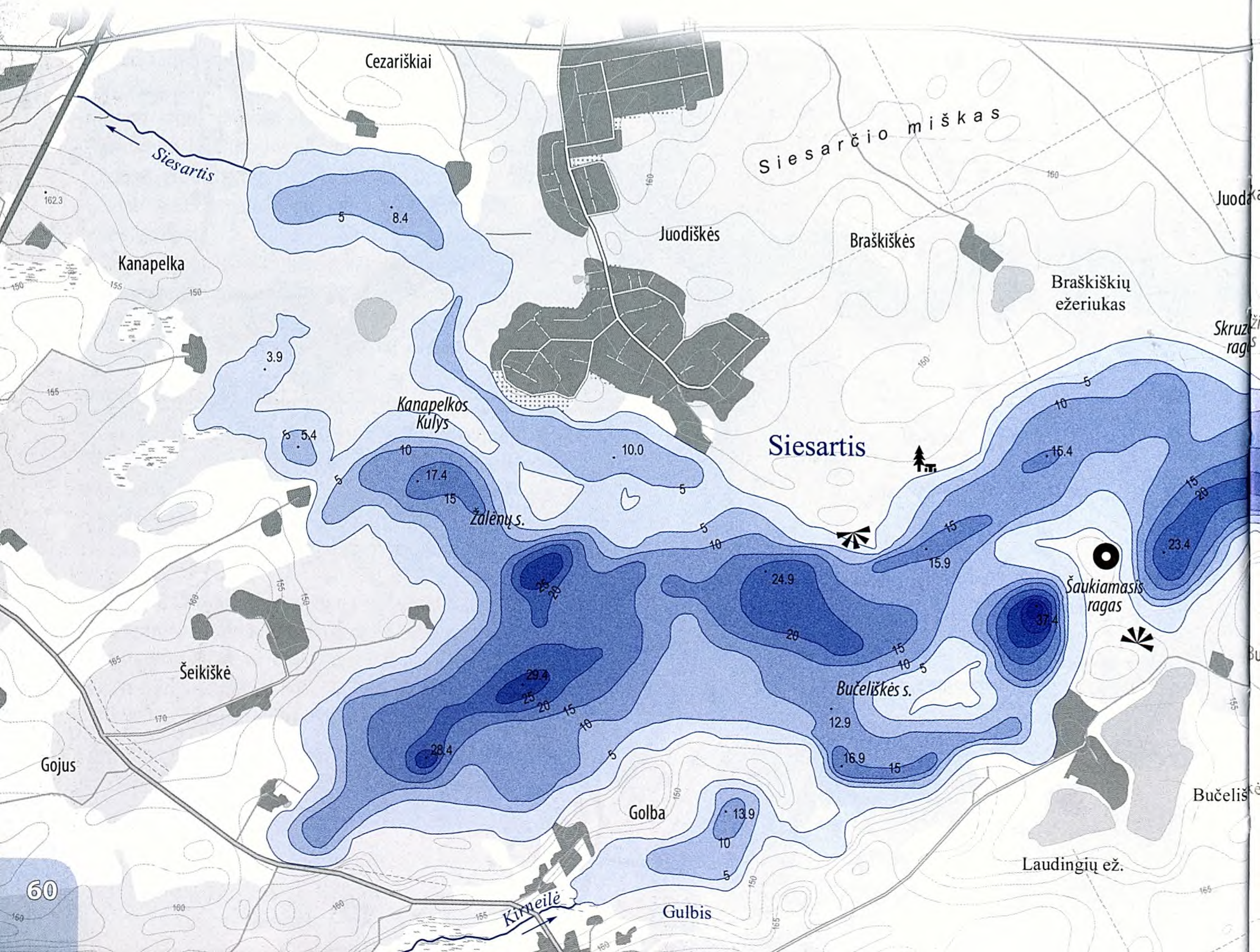

28 11 G6 SIESAR̃TIS

Molėtų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 145,4 m BS.
Ežero plotas – 546 ha, maitinančiojo baseino plotas – 117,7 km², santykinis baseinas – 21,6.
Kranto linijos ilgis – 32 km, vingiuotumas – 3,86.
5 salos, plotas – 37 ha, salingumas – 6,8 %.
Didžiausias gylis – 37,4 m, vidutinis – 10,4 m, santykinis – 1,4 %.
Vandens tūris – 52,9 mln. m³.

Pasukus iš Molėtų į rytus – Labanoro link arba į pietryčius Inturkės kryptimi, po kelių kilometrų ima keistis kraštovaizdis: daugėja žvirgždingu smėliu nuklotų ir pušynais pasikaišiusių švelniai banguojančių lygumų, erdvių duburių, apjuostų kalvelių grandinėmis. Dažname duburyje – ežeras. Geografai šį rajoną vadina Virintos–Siesarties ledyno plaštakos dubuma, kuri moreniniais pylimais suskaidyta į daug savarankiškų duburių, kadaise išgulėtų mažesnių suskeldėjusio ledyno liežuvių. Tokiame duburyje, išraižytame poledinių upių gremžlėmis – rinomis ir į ledyno plyšius kritusių krioklių išmaltais šuliniais – evorzinėmis duobėmis, telkšo ir Siesarties ežeras. Iki jo nuo Molėtų – apie 4 km.

Kas masina žvilgsnį Siesarties ežero erdvėse? Pirmiausia gražios salos. Jų ežere tik penkios, bet jų dydis pranoksta dešimtis į krūvą susimetusių mažylių. Ypač didelė daugiau nei per kilometrą ištįsusi Birutės (Jočių) sala. Pagal salingumą Siesarties ežeras yra vienas iš lyderių tarp didžiųjų Lietuvos ežerų. Vakaruose ežeras išsišakoja smaugtomis įlankomis, šiaurinė pakrantė pasišiaušusi ragų smaigaliais, o pietuose, tarp salos ir toli išsišovusio riesto Šaukiamojo rago (Bučeliškės km.), juoduoja didžiausia ežero gelmė (37,4 m). Nuo kranto ją skiria tik 140 m! Ežero dugno reljefas labai sudėtingas, o rytinė duburio dalis akivaizdžiai gilesnė. Ypač gilių duobių virtinė – tarsi tvirtovės gynybinis griovys – juosia Birutės salą.

Siesartis – išskirtinis ežeras, Labanoro regioninio parko hidrografinis draustinis. Jo vandenys maitina dviejų upių – Siesarties (Šventosios baseinas) ir Lakajos (Žeimenos baseinas) aukštupius. Jis yra vienas iš nedaugelio tikrųjų takoskyrinių Lietuvos ežerų. Prie ežero daugiau nei ketvirtį amžiaus veikė vandens matavimo stotis, jos stebėjimų duomenimis hidrologai naudojasi iki šiol. Koks ežero vandens pulsas? Neaukšta (apie 30 cm) ir ištįsusi pavasario potvynio banga, 80 cm nesiekianti metinė vandens lygio svyravimų amplitudė, apie 2 metus trunkantis viso vandens tūrio atsinaujinimas; vandens skaidrumas vasarą – apie 3–4 m; vandeningiausi intakai – Malkėstas ir Kirneilė.

Įdomi Siesarties vardo kilmė. Žodis sudarytas iš dviejų panašios reikšmės sandų: *sie-* „liejasi, laistosi" ir *sartis* „skubiai bėga, slysta, teka". Ar tuo nenorėta pabrėžti ypatingos – takoskyrinės – ežero padėties?

Ilgas (7,4 km) ir gana platus (iki 1,4 km) ežeras gali priglausti daug poilsiautojų. Šie ypač mėgsta miškingą (Rudesos miškas) pietrytinę pakrantę, kur galima įsirengti laikinas poilsiavietes. Priešingame krante, priešais Birutės salą, veikia privati modernesnė stovyklavietė „Siesartis". Čia 800 m pakrantės ruože įrengta 15 poilsiaviečių su laužavietėmis, lauko baldais, pavėsinėmis, elektra. Poilsiaviečių ir kaimo turizmo sodybų yra Brašiškės, Juodiškės ir kt. kaimuose. Vandens kelionių mėgėjai Mindūnų kaime gali išsinuomoti baidares, aplankyti unikalų žvejybos muziejų, o paskui plaukti, žvejoti, nardyti. Beje, Siesarties ežere leidžiama povandeninė medžioklė.

Mindūnai. 1988 m. čia įkurtas įdomus Ežerų žvejybos muziejus. Eksponuojami senoviniai žvejybos įrankiai, kuriais žvejojo Rytų Lietuvos gyventojai XIX a. pab. – XX a. Galima pamatyti žvejo kambario ir kamarėlės interjerą. Muziejuje eksponuojamas ir įspūdingas žvejų naudotas 4 m ilgio luotas. (12 A6)

Juočiai
Kašelinė
Mindūnai
Žvejybos muziejus
Mindūnų miškas
Kamužė
Kaziuolio s.
Birutės s.
Tetervinkos s.
Kamužėlis
Šniūrai
Rudesos miškas
Baltieji Lakajai

Ežero gylis
0 m
5 m
10 m
15 m
20 m
25 m
30 m
35 m
40 m
45 m
0 200 m

ŠIURPỸS

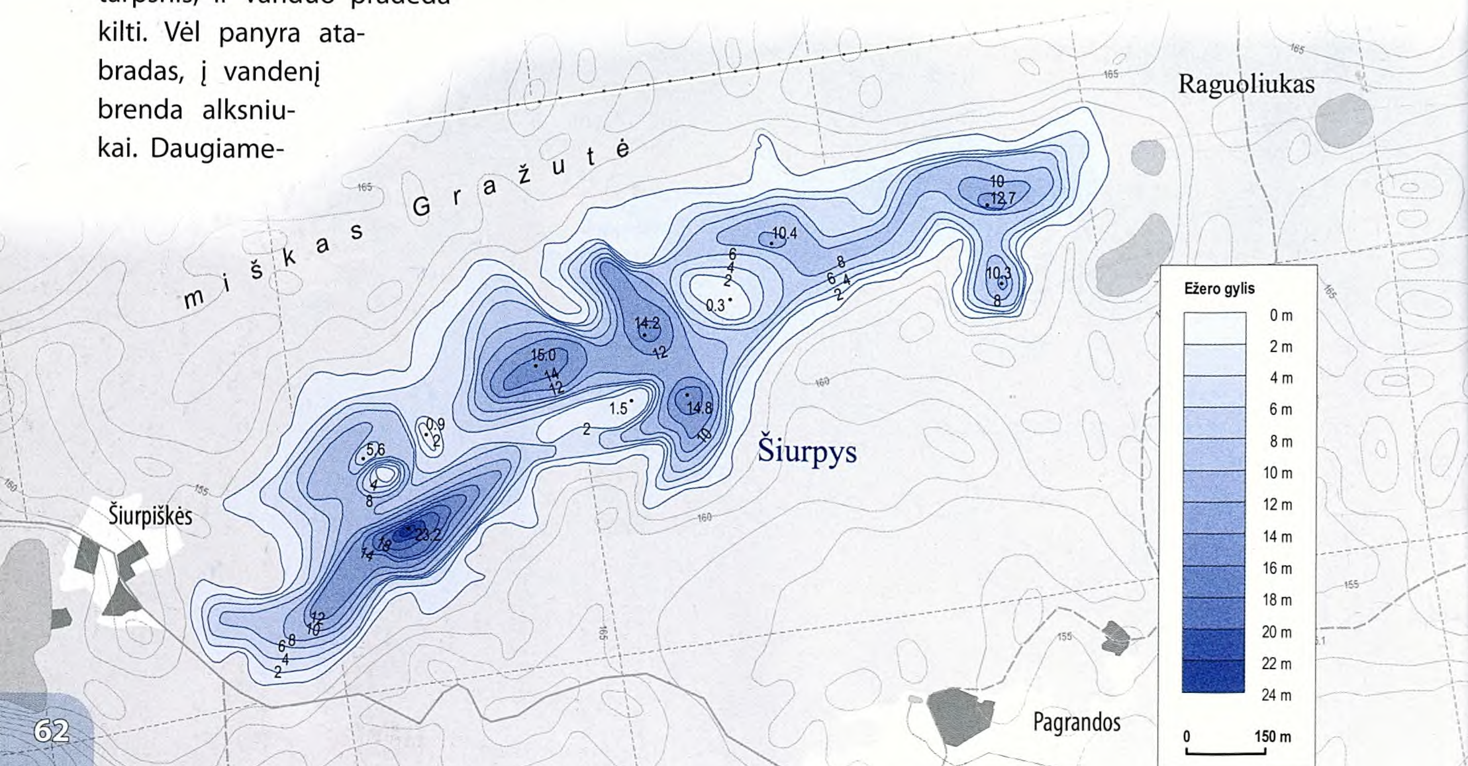
Zarasų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 153,6 m BS.
Ežero plotas – 68 ha, maitinančiojo baseino plotas – 135,3 km², santykinis baseinas – 199.
Kranto linijos ilgis – 5,6 km, vingiuotumas – 1,9.
1 sala; plotas – 0,1 ha.
Didžiausias gylis – 23,2 m, vidutinis – 5,7 m, santykinis – 2,5 %.
Vandens tūris – 3,8 mln. m³.

Šiurpys tūno miškų gūdumoje, Gražutės regioniniame parke (Gražutės kraštovaizdžio draustinyje), apie 7 km į šiaurę nuo Salako. Ilgas (2 km), siauras (vidutinis plotis – 0,38 km), duobėtas ežeras telkšo stačių ir aukštų krantų suspaustoje rinoje, kurios vakariniame tęsinyje radosi vietos ir Šiurpio mažajam broliui – Šiurpeliui. Ežeras neturi paviršinių intakų; joks upelis iš jo ir neišteka. Tai nenuotakus ežeras. Betgi į jį lyja ir sninga, nuo šlaitų plūsta pavasario polaidžio vandenys, tad kodėl duburys nepersipildo? Galima pagrįstai spėti, kad dalis ežero vandens nuolat nuteka Šventosios link požeminiais takais, todėl kita dalis pulsuoja: sausesni metai – vanduo nuslūgsta, drėgnesni – pakyla. Bet ne vieni kurie nors metai lemia Šiurpio vandens pulsą (metinė vandens lygio svyravimo amplitudė labai maža – apie 20 cm), o jų grupės arba, kaip mėgstama sakyti, daugiamečiai ciklai. Mažo vandeningumo laikotarpiais, kurie kartais trunka daugiau kaip 10 metų, ežeras pastebimai susitraukia: iš vandens išnyra siauras atabrado laiptas ir seklumų nugaros, stačiai žemyn leidžiasi šiekštuoti gelmių šlaitai. Paskui anksčiau ar vėliau prasideda drėgnesnių metų tarpsnis, ir vanduo pradeda kilti. Vėl panyra atabradas, į vandenį brenda alksniukai. Daugiametė vandens lygio svyravimo amplitudė Šiurpio ežere siekia apie 1,5 m!

Net ir karščiausią vasarą tik metrą kitą įšyla Šiurpio vanduo. Tai termiškai gilus ežeras, t. y. jo vandens temperatūra gelmių priedugniuose per metus beveik nekinta, būna arti 4 °C. Nesunku suprasti kodėl. Statūs miškėti krantai patikimai saugo nuo vėjo sūkurių, o ir ežeras siauras, tad vanduo maišosi tiek, kiek pats sugeba: naktį atvėsęs grimzta gilyn, bet tik iki tokios pat temperatūros sluoksnio. Labai retai jam talkina gaivesnis vėjo šuoras. Šiurpys – lydekoms veistis tinkamas ežeras. Jo vanduo tamsžalis, gana skaidrus (vasarą apie 3–4 m).

Tìltiškių vandens malūnas pastatytas 1936 m. – dviaukštis, sumūrytas iš lauko akmenų. Dabar čia veikia vienintelis Lietuvoje energetikos muziejus. Jame eksponuojamos Zarasų rajone naudotos elektros tiekimo linijų atramos, senoviški energetikos įrenginiai iš senų vandens malūnų, savadarbės ir gamyklinės senovinės kaimo žibalinės lempos, žvakidės, įvairiausios lemputės. (8 B3)

VEÑCAVAS

Zarasų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 159,5 m BS.
Ežero plotas – 226,8 ha, maitinančiojo baseino plotas – 9,5 km², santykinis baseinas – 4,2.
Kranto linijos ilgis – 7,4 km, vingiuotumas – 1,39.
1 sala, plotas – 1 ha.
Didžiausias gylis – 48,4 m, vidutinis – 13,9 m, santykinis – 2,9 %.
Vandens tūris – 31,5 mln. m³.

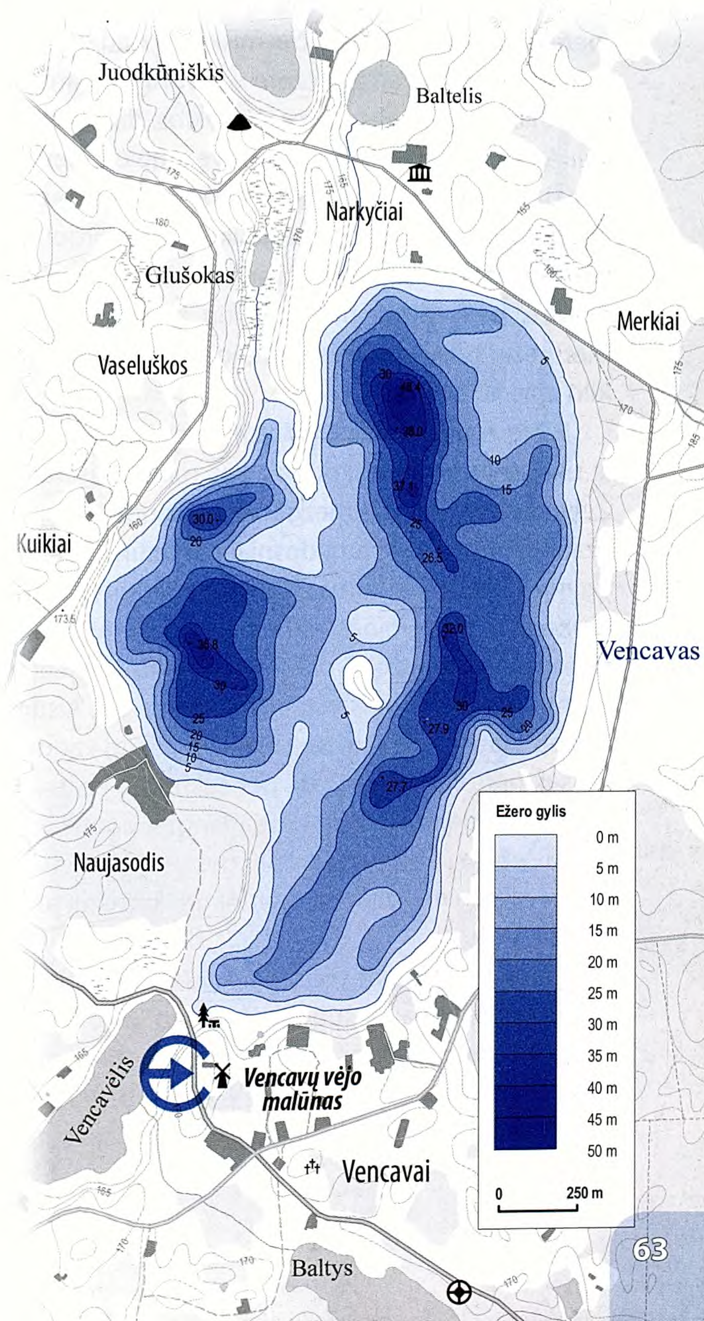
Ežeras telkšo ilgos, meridianinės krypties rinos pietiniame gale, pusiaukelėje tarp Degučių ir Dusetų. Į šiaurę nuo jo, Dūburio ežero link, nutįsta siauras senklonis, kuriame išliko mažesnės rinos akys – Glušoko, Juodkūniškio, Akuliorių, Pajuodžio ir kt. ežerėliai. Slėnį iš abiejų pusių saugo piliakalniai (Narkyčių, Jatkūniškių, Betiškių, Varniškių), aukšti žvalgakalniai (Mažvilių kalnas, 202,5 m BS) – verta nuo jų į apylinkes pasidairyti. Aukšti, o kai kur ir skardėti Vencavų ežerą juosiantys krantai, ypač šiauriniai ir pietiniai, pakyla virš vandens daugiau kaip 20 m. Apyežeris kalvotas, akmeningas (tai patvirtina ir kaimų pavadinimai – Kalniškės, Kamionka), ne itin miškingas, bet ir ne plikas (Krakynės miško salos pietrytiniame krante, Plaštakiškių – vakariniame krante). Striuka protaka jungia Vencavų ežerą su įpiečiau telkšančiu prielipu Vencavėliu. Gūbrėtame tarpežeryje įsikūręs Vencavų kaimas, jį puošia per 100 metų skaičiuojantis vėjo malūnas – architektūros paminklas.

Atidžiau ežero duburį patyrinėjus matyti, kad jis yra dvigubas, t. y. sudarytas iš dviejų rinų, o jas skiriantis povandeninis sėklius, išnyrantis ežero viduryje kuplia sala, turi tęsinius ir sausumoje – Juodąjį kalną šiauriniame krante ir Vencavų pakilumą pietiniame krante; abipus sėkliaus – didžiausios gelmės. Ežerą maitina labai mažas baseinas, tačiau jis visada turi vandens perteklių, išplukdomą į Vencavėlio ežerą, o iš jo – į Stromelės upelį, įtekantį į Šventąją aukščiau Antalieptės. Tas vandens perteklius gali rastis tik iš šaltinių, išsiliejančių į povandeninę duburio dalį. Todėl, matyt, ir ežero vanduo itin skaidrus (vasarą – 5–7 m), o jo temperatūra giliųjų duobių priedugniuose vasarą būna apie 5–6 °C – pernelyg aukšta santykinai giliam, pagal temperatūrą ryškiai susisluoksniavusiam ežerui.

Ežere gyvena sykai ir seliavos – šaltamėgės, deguonies nestokojantį vandenį mėgstančios žuvys, sugaunama gražių lydekų, kuojų ir ešerių, yra karšių, šamų, lynų, vėžių.

Vencavų vėjo malūnas pastatytas 1937 m. Tai būdingas liaudies architektūros statinys: malūnas trijų aukštų, aštuonkampis. Po kepure yra gulsčias volas su krumpliaračiu, kepurės sukimo mechanizmas su metaliniais krumpliais ir mediniu pasukimo ratu, malūno stabdymo įtaisas. Malūno fasadą skaido maži statūs langeliai. Malūnas veikė iki 1956 m., vėliau sunyko jo sparnai, buvo išmontuoti įrengimai. 1980 m. malūnas restauruotas, pritaikytas poilsiui. (7 G1)

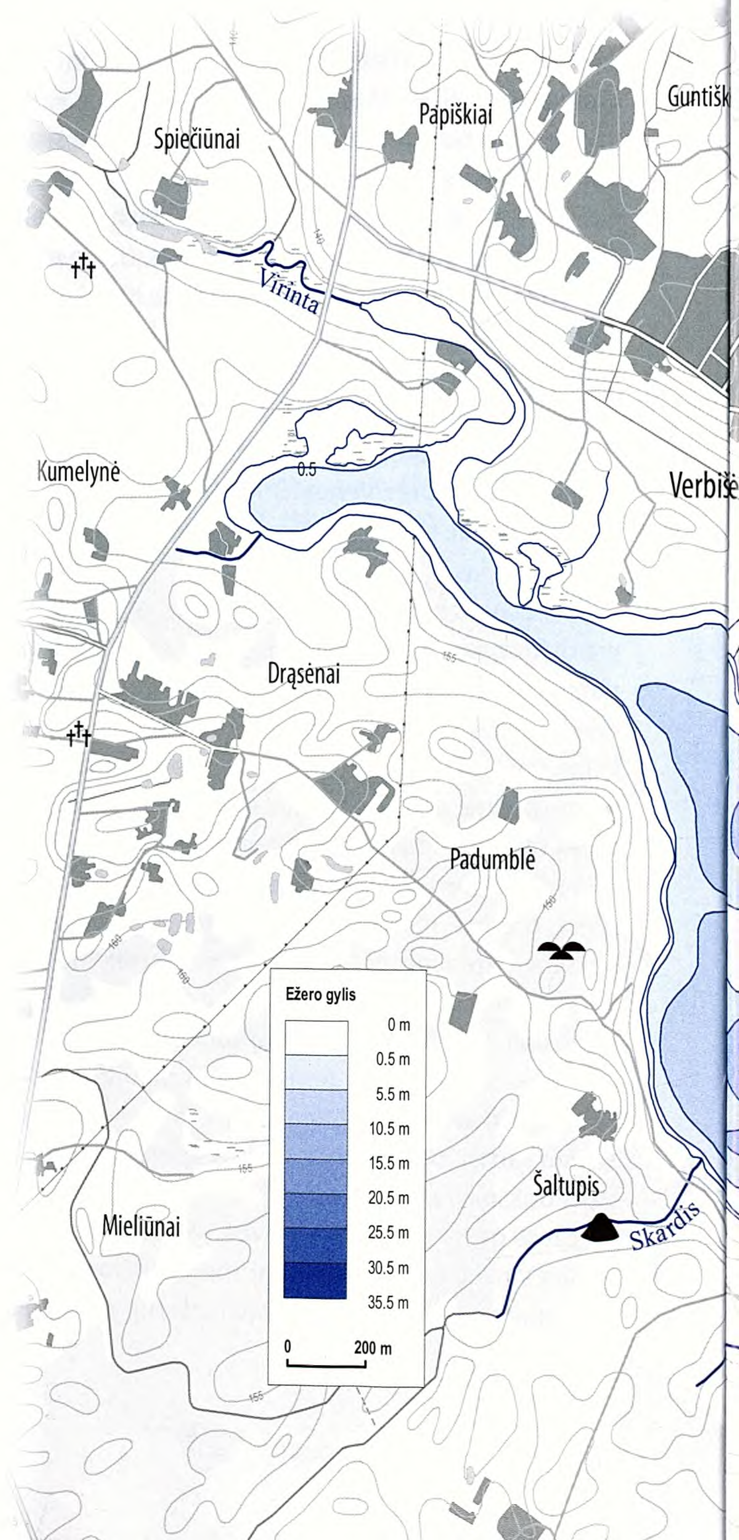
31 11 G5 VIRINTAĨ

Molėtų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 133,6 m BS.
Ežero plotas – 281,2 ha, maitinančiojo baseino plotas – 73,7 km², santykinis baseinas – 26,2.
Kranto linijos ilgis – 12,2 km, vingiuotumas – 2,05.
2 salos, plotas – 1,2 ha.
Didžiausias gylis – 34,8 m, vidutinis – 10,6 m, santykinis – 1,85 %.
Vandens tūris – 29,7 mln. m³.

Važiuodami iš Molėtų į Uteną, už 6 km leidžiamės į erdvią dubumą, kurios dugne 4,5 km driekiasi rytų–vakarų krypties rinos fragmentas – Virintų ežeras. Toje pačioje rinoje, tik kitoje kelio pusėje, markstosi pelkėjančių Susiedo, Eglyno, Lubinio, Sirvydžio ežerėlių akys. Tačiau Virintų ežero šiaurrytinė įlanka sietina jau su kita poledinės upės išgrauža, kurioje tįso Graužės, Ilgyno ir Želvos ežerai. Iš šiaurės ir pietų Virintų ežerą remia aukštos riedulingos kalvos, kurių šlaituose pabirę Verbiškių, Valančių, Babilninkų, Juodėnų, Sližiškių, Drąsėnų kaimai. Miškingesnė pietinė pakrantė, bet ir čia miškeliai nedideli, kai kur – pašlapę, o arčiau ežero – bebrų apkramtyti; šiauriniame krante – pievos, ganyklos, dirbami laukai. Atabradai siauri, kadaise buvę smėlėti, bet dabar daug kur padumblėję, apaugę vandens augalais. Smėlingesnių ruožų pasitaiko tik ties ardomais pietrytinio kranto iškyšuliais ar žmonių prižiūrimose vietose, pavyzdžiui, prie Sližiškių kaimo. Prieš 30 metų ežeras buvo patvenktas, jo vandens lygis pakilo apie 40 cm.

Ežere – oficialiosios Virintos upės versmės, bet iš tikrųjų jų reikia ieškoti kur kas toliau – įšiauriau Želvos ežero, kur užsimezga Suraižos upelis. Hidrografinį Virintos aukštupį dosniai pamaitina į Želvos, Ilgyno, Graužės ir kitus ežerus išsiliejantys tarpsluoksniniai požeminiai vandenys, todėl jo paskutinė dalis – Graužės upelis – yra reikšmingiausias Virintų ežero donoras. Kiti intakai – Skardis, Alsūnė, Šaltupis yra kur kas striukesni, tačiau daug vandens (pasak hidrologų, apie 70 l per sekundę) į ežerą išlieja povandeniniai šaltiniai. Kadangi ši prietaka yra stabili, ežero vandens lygis per metus svyruoja apie 30 cm – labai mažai šitokį maitinantįjį baseiną turinčiam ežerui.

Ežeras santykinai yra labai gilus, vėjo sukeltos bangos ir sūkuriai nesugeba išmaišyti jo iki dugno, todėl vandens temperatūra gelmėse kinta nedaug: vasarą ji būna apie 5 °C, žiemą – apie 3 °C. Vandens skaidrumas vasarą siekia maždaug 3 m. Žuvininkai Virintus vadina karšių ir stintų ežeru, tačiau jame sugaunama ir gražių lydekų, ešerių, lynų, raudžių, kuojų. Paežerėse poilsiautojams savo paslaugas siūlo šešios kaimo turizmo sodybos.

Anòmislio dvaro sodyba. XIX a. ją valdė dvarininkai Burovai. XX a. I p. dvarą įsigijo Konstancija Mackevičienė, vėliau – Jonas Voitovas. Išlikęs tinkuoto mūro gyvenamasis namas, klėtis, arklidė, ledainė, klojimas, tvartas ir sodas su tvenkiniu. (12 A5)

Gráužės vandens malūnas, pastatytas 1854 m. patvenkus Graužę, yra išskirtinai mažas. Visi jo įrengimai, įskaitant ir turbinos šachtą, yra įsprausti į 7 × 7,5 m dydžio patalpą. Po tuo pačiu stogu, tik dar mažesnėje erdvėje, gyveno ir malūnininkas. (11 H5)

Čiulénų vandens malūnas pastatytas 1870 m. Mažas Graužės upelis malūnininkų dėmesį patraukė veikiausiai dėl nedidelio, bet tolygaus metinio vandens nuotėkio. Iš pradžių malūno ratą suko vanduo, o po 1938 m. rekonstrukcijos – vertikali ašinė hidroturbina. Pietinėje malūno dalyje buvo gyvenama. (11 H5)

Kazarieza
Kapanauza
Čivyliai
Gečiai
Daniškiai
Valančiai
Babilninkai
Alsūnė
Virintai
Graužė
Čiulėnų vandens malūnas
Čiulėnai
Sližiškiai

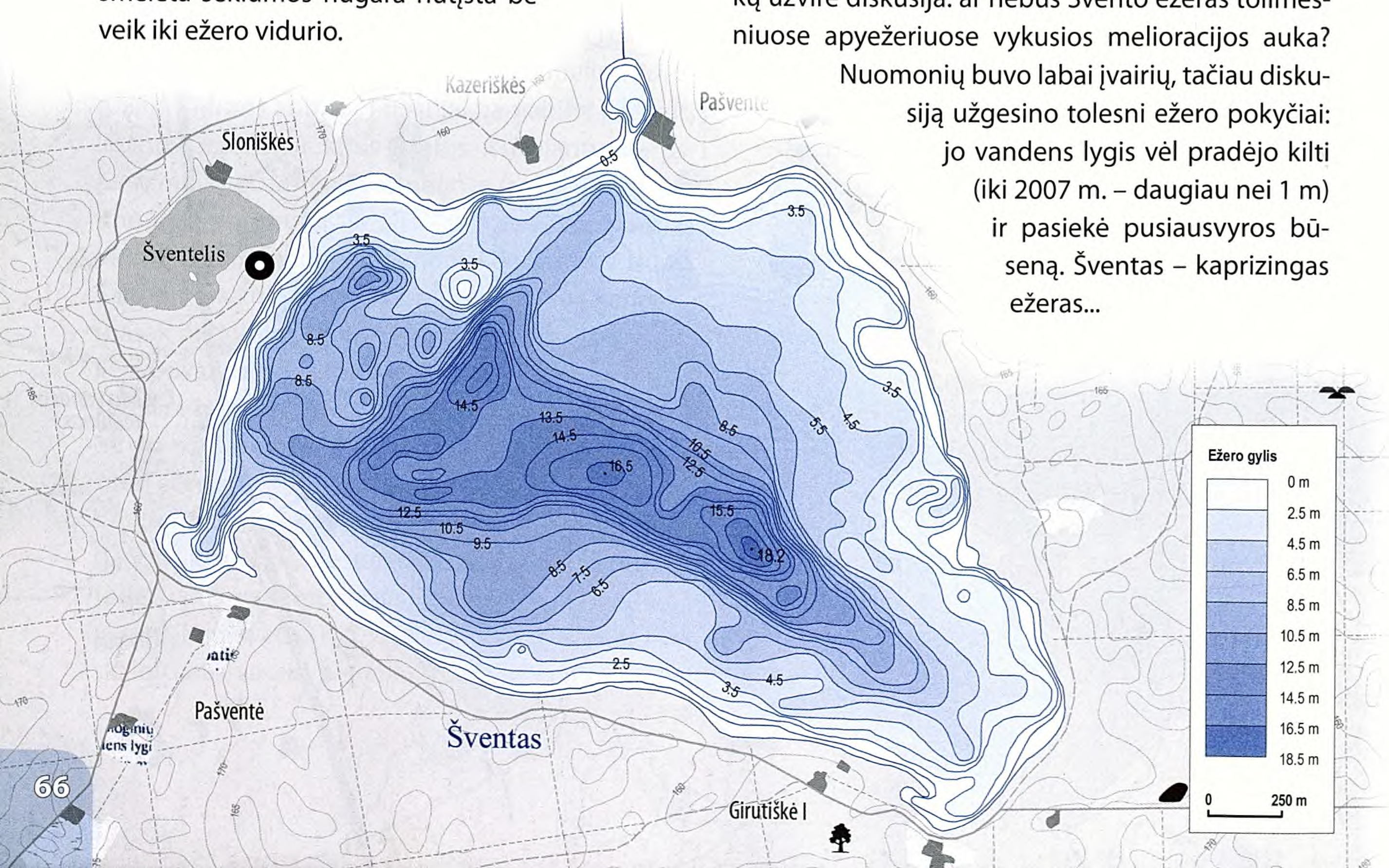
ŠVEÑTAS

Zarasų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 158,5 m BS.
Ežero plotas – 442 ha, maitinančiojo baseino plotas – 15,6 km², santykinis baseinas – 3,5.
Kranto linijos ilgis – 11 km, vingiuotumas – 1,48.
Didžiausias gylis – 18,2 m, vidutinis – 6,3 m, santykinis – 0,77 %.
Vandens tūris – 27,8 mln. m³.

Ežeras išsilieję s erdviame, ledo luisto išgulėtame duburyje, Zarasų–Dūkšto pusiaukelėje, Gražutės regioninio parko rytiniame pakraštyje. Kaip ir daugelis kitų panašių ežerų, Šventas atgimė poledynmetyje, ištirpus po smėlio danga palaidotam ledui. Gal tų laikų įvykių atgarsiai ir lėmė padavimą apie čia stovėjusią bažnyčią, užtvindytą staiga išsiliejusio vandens? Tokiomis aplinkybėmis atsiradęs ežeras, suprantama, buvo šventas. Jo artimesni ir tolimesni apyežeriai – smėlėti, apaugę sausais pušynais, tik šiaurinėje, priemolingesnėje baseino dalyje yra dirbamų laukų. Ežeras yra Dauguvos ir Nemuno upynų takoskyroje, nenuotakus, tačiau jo vandens perteklius, regis, požemiais ir pelkaitėmis nuteka Šventosios link. Šventas – didžiausias nenuotakus ežeras Lietuvoje. Erdviame duburyje yra kur vėjui įsisiausti, nes vandens plynės ilgis 3 km, o vidutinis plotis – 1,5 km. Gerai išsimaišo, prisisotina deguonies ežero vandenys, neretai – iki pat dugno. O pastarasis nelygus: giliausia duobė pietrytinėje ežero dalyje prasmigusi iki 18 m, o kitur, žiūrėk, smėlėta seklumos nugara nutįsta beveik iki ežero vidurio.

Šventas ir jo prielipas Šventelis (už kelių šimtų metrų į vakarus) turi kraštovaizdžio draustinio statusą. Čia auga 11 sparčiai nykstančių augalų rūšių, tarp jų – pražangiažiedės plunksnalapės (vienintelė augavietė Lietuvoje) ir rykštiniai maurabragainiai, gyvena 5 retų paukščių rūšys. Smėlėti paplūdimiai, skaidrus vanduo (iki 6–6,5 m) ir miškėti apyežeriai masina poilsiautojus, todėl jų srautą tenka reguliuoti, pavyzdžiui, įrengti specialius kelio ženklus, nuorodas į poilsiavietes, kad ir į kaimo turizmo kompleksą – Švento ežero sodybą Kazeriškių kaime.

Kaip ir daugelio nenuotakių, labai mažą santykinį baseiną turinčių ežerų, Švento ežero vandens lygis per metus svyruoja vos keliolika centimetrų. Kita vertus, ežeras labai jautriai reaguoja į daugelį metų trunkančius didesnio ar mažesnio vandeningumo laikotarpius. Pavyzdžiui, 1930–1938 m. ežero vandens lygis itin pakilo – buvo apsemtos apyežerio pelkaitės ir gūbrys, skyręs Švento ir Šventelio ežerus. Maždaug nuo 1938 m. vanduo pradėjo slūgti ir iki 1973 m. pažemėjo 2,7 m. Tuo metu tarp mokslininkų užvirė diskusija: ar nebus Švento ežeras tolimesniuose apyežeriuose vykusios melioracijos auka? Nuomonių buvo labai įvairių, tačiau diskusiją užgesino tolesni ežero pokyčiai: jo vandens lygis vėl pradėjo kilti (iki 2007 m. – daugiau nei 1 m) ir pasiekė pusiausvyros būseną. Šventas – kaprizingas ežeras...

ZADUOJŶS

Zarasų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 99,9 m BS.
Ežero plotas – 137,2 ha, maitinančiojo baseino plotas – 36,5 km², santykinis baseinas – 26,6.
Kranto linijos ilgis – 8,7 km, vingiuotumas – 2,10.
Didžiausias gylis – 23 m, vidutinis – 6,7 m, santykinis – 1,74 %.
Vandens tūris – 9,2 mln. m³.

Tamsžalis 3,4 km ilgio ežeras tįso buvusio Sartų ledyno liežuvio dubumoje, kurią skrodžia daug susikertančių rinų. Vienoje iš jų, kertančioje Sartų ežero kamieną iš šiaurės vakarų į pietryčius, driekiasi Sartų ežero šaka – Audrakampio įlanka, o jos įpiečiausioje dalyje, už siauros 0,5 km pertvaros, telkšo Zaduojys – gražų sėlišką pavadinimą išlaikęs ežeras. Jį taip pat norėtųsi vadinti Sartų įlanka, juolab kad ežerus jungianti Zaduoja vos juda ir primena veikiau sąsiaurį nei upelį. Ežeras telkšo Sartų regioniniame parke, apie 6 km į šiaurę nuo Dusetų. Apyežerį juosia plačios smėlingos terasos, šiauriniame krante pakylančios virš vandens iki 10 m. Pietinė pakrantė lėkštesnė, tačiau miškingesnė; Ilgašilio miške turistams įrengtas pažintinis takas. Ežerą prateka Zaduoja (ilgis – 11,3 km), atsrūvanti nuo įpiečiau telkšančių Pakalninio, Latviškio, Čiauno ežerų. Vandeningesniais pavasariais Zaduojį pasiekia ir ištvinusių Sartų vandenys. Siaurame (vidutinis plotis – 0,5 km) miškais (šiauriniame krante – Antazavės, pietiniame krante – Mieliškės ir Ilgašilio) apaugusiame duburyje vėjas negali stipriai siausti, todėl ežero vanduo vasarą yra gražiai susisluoksniavęs pagal temperatūrą. Prie dugno ji apie 4,7 °C, taigi Zaduojys – termiškai gilus ežeras. Vanduo tamsžalis, skaidrus (3–4 m). Ežere gyvena 9 rūšių žuvys, tačiau svariausios būna lydekų, karšių ir kuojų valkšnos (ežerą žvejybai nuomoja AB „Vasaknas").

Daugiausia sodybų – šiauriniame apyežeryje, kur pabirę Zaduojos, Pazaduojės ir Meletiškės kaimai. Pietiniame krante šiek tiek atokiau – jau į Sartų pusę žvelgiantys Gipėnai su poeto Antano Vienažindžio sodyba-muziejumi.

Žr. Sartai, p. 56, Dūburys, p. 32.

Zaduoja
Zaduoja
Pazaduojė
Dumblynė
Sartai
Meletiškės
Gipėnai
Zaduojys
Ilgašilis
Ilgašilis
Zaduoja
9.0
7.5
9.3
8.0
23.0
21.5
5
10
15
17.5
12.5
7.5
2.5

Ežero gylis
0 m
2.5 m
5 m
7.5 m
10 m
12.5 m
15 m
17.5 m
20 m
22.5 m
25 m
0 200 m

ŽÉLVA

Molėtų r. savivaldybė, Šventosios up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 145,8m BS.
Ežero plotas – 143,2 ha; maitinančiojo baseino plotas – 27,9 km², santykinis baseinas – 19,5.
Kranto linijos ilgis – 12,4 km, vingiuotumas – 2,91.
3 salos, plotas – 1,5 ha.
Didžiausias gylis – 19,1 m, vidutinis – 5,4 m, santykinis – 1,41 %.
Vandens tūris – 7,7 mln. m³.

Rytiniu Molėtų aukštumos pakraščiu, pakylančiu virš jūros lygio 170–190 m, vingiuoja takoskyra, skirianti Žeimenos ir Šventosios upių baseinus. Abipus šios nematomos ribos apstu gilių rinų, kurių ilgesni ar trumpesni fragmentai virto itin vaizdingais ežerais. Vienas iš jų, telkšantis Labanoro regioninio parko vakariniame pakraštyje, tik už kelių kilometrų nuo Molėtų–Utenos kelio, yra Želvos ežeras. Pasagos formos duburį iš pietų pusės remia itin aukštų Kaldinių kalvų (iki 193 m BS) masyvas, ant kurio keteros į dangų žvalgosi Molėtų astronomijos observatorijos kupolai, o šiek tiek žemiau – Etnokosmologijos muziejaus bokštas (45 m aukščio konstrukcija). Į aukštųjų kalvų masyvą įsiterpianti siaura Trinktinio įlanka (dažnai vadinama ežerėliu) atkerta nuo jo gūbrį – pusiasalį, kuriame dunkso Kulionių piliakalnis, pakylantis virš ežero vandens paviršiaus beveik 30 m. Legenda pasakoja apie kadaise čia stovėjusią bažnyčią, nežinia už kokias nuodėmes prasmegusią per pačias mišias į požemius; sakoma, kad ir dabar kartais girdisi skambantys varpai. Tiesiai prieš Kulionių piliakalnį, tik priešingame šiauriniame Želvos ežero krante – Kaukuro (Želvos) piliakalnis.

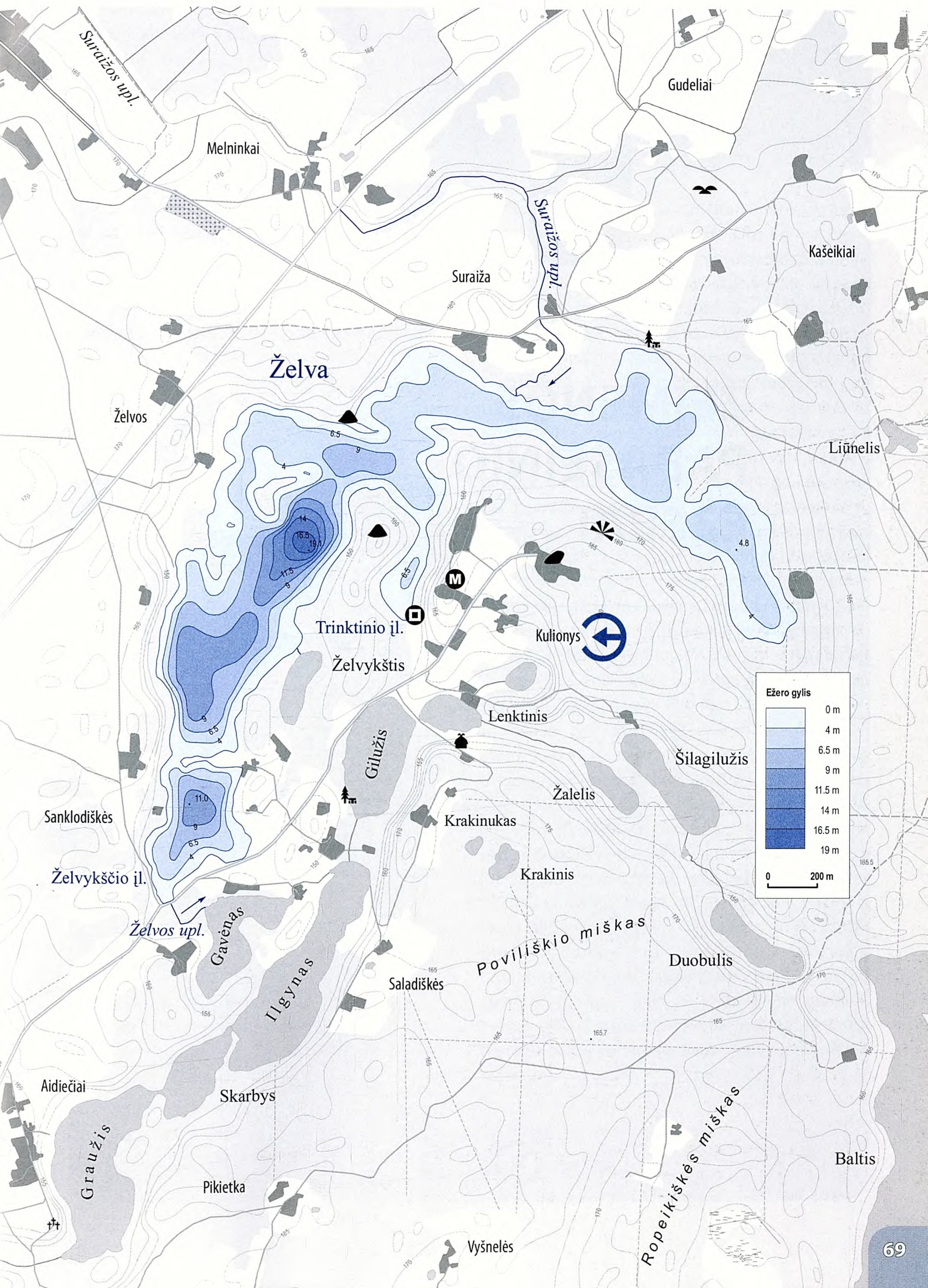
Želvos ežero baseine gimsta vandeningas Šventosios upės intakas – Virinta. Jos hidrografiniu aukštupiu laikytinas Suraižos upelis, įtekantis į šiaurinę Želvos „pasagos" dalį. Ežero vandens perteklių išplukdo Želvos upelis, ištekantis iš Želvykščio įlankos. Tas perteklius labai įspūdingas – kelis kartus didesnis už vandens prietaką Suraižos upeliu, todėl hidrologai spėjo, kad priežastis slypi ežero povandeniniame duburyje, į kurį išsiveržia spūdiniai tarpsluoksniniai vandenys. Vėliau atlikti tyrimai patvirtino pirminę hipotezę: Želva ir kiti šalia jo telkšantys ežerai (Ilgynas, Graužė) yra savotiški hidrogeologiniai langai, per juos išsilieja požeminiai vandenys, susidarę kur kas didesniame plote, nei jį apibrėžia paviršinė takoskyra. Vadinamųjų langų vietose žiemą susidaro šilumos salos, kur vandens temperatūra prie dugno siekia 4,5–5,5 °C (paprastai ežeruose ji dažniausia yra šiek tiek žemesnė nei 4 °C), druskingesnis vanduo (daugiau kaip 400 mg/l), verda dugnas (spūdinius povandeninius šaltinius narai aptiko netoliese tyvuliuojančiame Raudonėlio ežerėlyje). Kadangi požeminių vandenų prietaka yra stabili, Želvos ežero vandens lygis per metus kinta labai mažai – apie 30 cm. Visada vandeninga ir ištekanti Želvos upelė, ypač kai į ją įsilieja panašaus režimo Ilgyno ir Graužės ežerų vandenys, sukantys Graužės ir Čiulėnų malūnų girnas. Gal nuo karbonatų prisotinto žalsvo vandens kilęs ir ežero vardas (liet. *želvas*)?

Ežero atabradai smėlėti, bet siauri; vandens skaidrumas vasarą siekia apie 3 m. Ežere pagaunama gražių karšių, lydekų, ešerių, pasitaiko ir starkių, vėgėlių, lynų, sidabrinių karosų.

Kuliónys. Kalvoje tarp Želvų ir Trinktinio ežero stūkso piliakalnis. Aikštelė 75 × 60 m dydžio, kiek iškiliu viduriu. Piliakalnis apjuostas dvigubu pylimų žiedu. Šlaitai statūs, 30 m aukščio. 1931 m. piliakalnį tyrinėjęs archeologas ir rašytojas Petras Tarasenka rado lipdytos ir žiestos keramikos šukių. Prie piliakalnio – 1 ha papėdės senovės gyvenvietė, kurioje aptikta I tūkst. vid. radinių. Pasakojama, kad piliakalnio vietoje kadaise prasmegusi bažnyčia su visais tikinčiaisiais ir kunigu.
1969 m. ant netoliese esančios Kaldinių kalvos iškilo Molėtų astronomijos observatorijos bokštai. Nuo 1990 m. čia veikia ir vienintelis toks Europoje Etnokosmologijos muziejus. Lankytojai turi galimybę apžvelgti vaizdingas apylinkes iš 45 m aukštyje esančio „erdvėlaivio". Netoliese Molėtų krašto muziejaus etnografinėje sodyboje įrengta senovinė dangaus šviesulių stebykla. Manoma, tokia stebykla iki XV a. pr. buvo Palangoje ant Birutės kalno. Čia švenčiamos kalendorinės šventės. Prie observatorijos eksponuojamas vertingas Utenos krašto akmenų su dubenimis – senųjų sodybų aukurų – rinkinys. (12 A4)

✝ **Sugiñčių** Šv. Kryžiaus Atradimo bažnyčia pastatyta 1910 m. Istorizmo laikotarpio medinėje bažnyčioje vyrauja neobaroko bruožai. Bažnyčioje saugomas molbertinės tapybos paveikslas „Šv. Juozapas" (XIX a.) ir liaudies meistro padarytas kryžius su Nukryžiuotojo skulptūra (XIX a.). (11 H4)

Suraižos upl.
Melninkai
Gudeliai
Suraiža
Suraižos upl.
Kašeikiai
Želva
Želvos
Liūnelis
Trinktinio įl.
Želvykštis
Kulionys
Lenktinis
Šilagilužis
Gilužis
Žalelis
Krakinukas
Sanklodiškės
Krakinis
Želvykščio įl.
Želvos upl.
Gavėnas
Poviliškio miškas
Duobulis
Ilgynas
Saladiškės
Aidiečiai
Skarbys
Ropeikiškės miškas
Graužis
Baltis
Pikietka
Vyšnelės
Ežero gylis
0 m
4 m
6.5 m
9 m
11.5 m
14 m
16.5 m
19 m
0
200 m

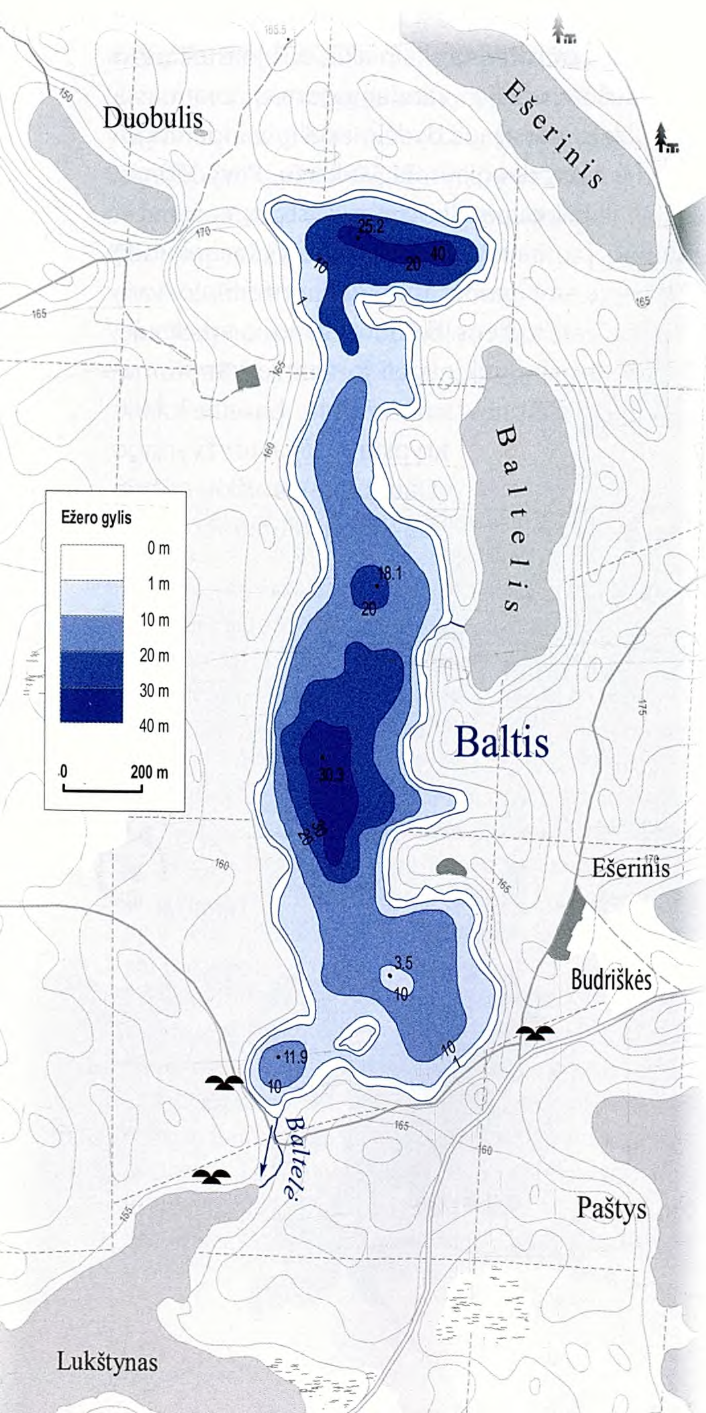

ŽEIMENOS PABASEINIO EŽERAI

BÁLTIS

Molėtų r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 154,7 m BS.
Ežero plotas – 75,6 ha, maitinančiojo baseino plotas – 4,5 km², santykinis baseinas – 6,0.
Kranto linijos ilgis – 6,6 km, vingiuotumas – 2,1.
1 sala; plotas – 0,7 ha.
Didžiausias gylis – 30,3 m, vidutinis – 8 m, santykinis – 3,1 %.
Vandens tūris – 6 mln. m³.

Važiuojant iš Molėtų į Uteną, verta ties Toliejais pasukti į dešinę – Šnieriškių link, ir po 7 km smagaus kilpinėjimo vieškeliu atsidurti Labanoro girios prieigose. Čia, Labanoro regioninio parko vakariniame kampe, tarp Damošiškės ir Budriškių kaimų, kviečia sustoti pakelėje šviečiantis „baltas" ežeras, o tiksliau – išties baltas jo pietinis paplūdimys. Aplink – Ropeikiškės miško pušynai, rytiniame krante – poilsiavietės ir už siauros pelkėtos sąsmaukos telkšantis „vaikas" – Baltelio ežerėlis. Jei apsilankysite čia po ilgesnio vandeningų metų tarpsnio, „vaikas" bus Balčio ežero įlanka, jei po sausesnių – atskiras ežeras. Hidrologai Baltį priskiria prie vadinamųjų cikliškai nuotakių ežerų. Juos maitinantys baseinai yra santykinai labai maži (Balčio – tik 7,5 karto didesnis už ežero plotą), todėl ežerų vandens pajamoms reikšmingiausi yra krituliai, iškrintantys tiesiai į vandens paviršių. Jei metai iš metų kritulių iškrinta daugiau, nei išgaruoja nuo vandens paviršiaus (vandeningų metų ciklas), Balčio vandens lygis kyla. Vandens perteklius nuteka Baltelės upeliu į šalimais tyvuliuojantį Lukštyno ežerą, o iš jo – į Paščio ir Stirnių ežerus, taigi galop pasiekia Lakają – Žeimenos intaką. Sausesniais metais Baltis susitraukia ir virsta nenuotakiu ežeru. Šitokių cikliškų pulsacijų amplitudė siekia 0,7 m – ji yra labai didelė, palyginti su vandens lygio pokyčiais pavasarį (apie 20 cm).

Baltis – tipiškas rininis ežeras: ištįsęs iš pietų į šiaurę 2,3 km, siauras (didžiausias plotis – 0,54 km), duobėtas. Atabradai siauri, ypač sausais metais, tačiau smėlėti ir palyginti mažai apžėlę vandens augalais; krantai pakyla virš vandens paviršiaus iki 15 m, statūs. Sausais metais, kai ežeras būna nusekęs, jį juosia gražūs paplūdimiai, gal iš to kilęs ir jo vardas? Vanduo tamsžalis, skaidrus (vasarą – apie 5–6 m) ir, kaip turi būti kritulių maitinamame ežere, minkštas (ištirpusių druskų kiekis – apie 50 mg/l). Miško saugomas, todėl bangų silpnai išmaišomas ežeras yra termiškai gilus, jo vandens temperatūra gelmėse beveik nekinta, ir vasarą, ir žiemą yra artima 4 °C. Todėl, ichtiologų vertinimu, Baltis yra ypač tinkamas seliavoms.

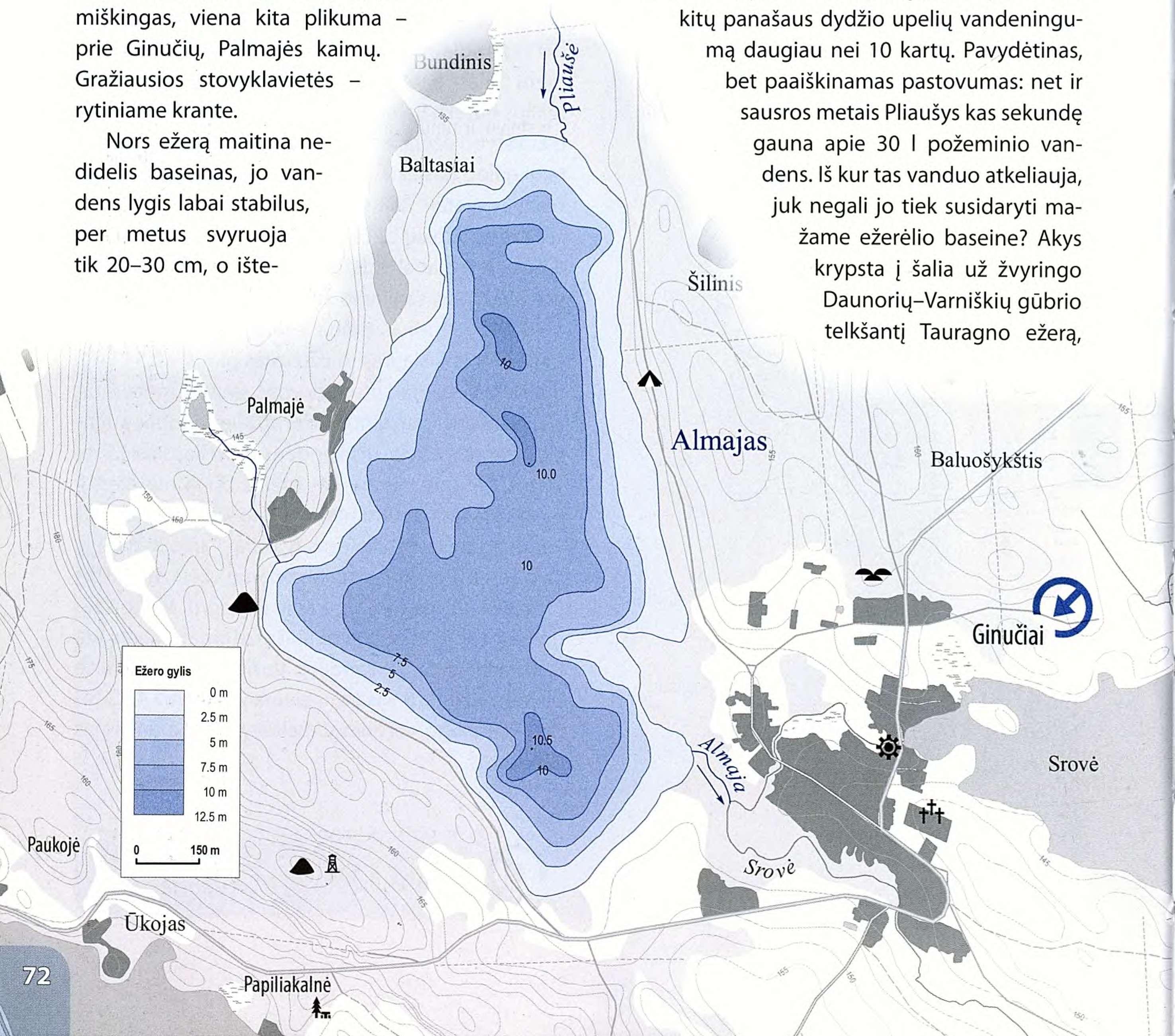

Žr. Paštys, p. 103.

AÃLMAJAS (ALMA)

Ignalinos r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 139,3 m BS.
Ežero plotas – 106 ha, maitinančiojo baseino plotas – 13,8 km², santykinis baseinas – 13,0.
Kranto linijos ilgis – 5,2 km, vingiuotumas – 1,42.
Didžiausias gylis – 10,5 m, vidutinis – 6 m, santykinis – 0,9 %.
Vandens tūris – 6,3 mln. m³.

Ežeras, kurio vardas siejamas su liet. *almėti* „sunktis, varvėti, pamažu sroventi", tyvuliuoja Aukštaitijos nacionaliniame parke šalia Ginučių. Almajo dubenį išgulėjo nuo ledyno atitrūkęs ledo luistas, kurį palaidojo iš šiaurės – Kazitiškio dubumos – plūdusių prieledyninių upių velkamas smėlis. Ledui ilgainiui ištirpus, radosi gana taisyklingas, lėkštadugnis lovys, nutįstantis iš šiaurės į pietus per 2 km. Ežerą spaudžiantys vakariniai ir rytiniai krantai aukšti, smėlėti arba žvyringi, o šiauriniai ir pietiniai – lėkštesni, papelkėję. Visas apyežeris miškingas, viena kita plikuma – prie Ginučių, Palmajės kaimų. Gražiausios stovyklavietės – rytiniame krante.

Nors ežerą maitina nedidelis baseinas, jo vandens lygis labai stabilus, per metus svyruoja tik 20–30 cm, o ištekantis Almajos upelis – išskirtinai vandeningas. Šio išskirtinumo priežastis – Pliaušės upelio, įtekančio į šiaurinį Almajo ežero galą, versmės. Nors iki jų – apie 6 km, verta jas aplankyti, juolab kad upelis – hidrografinis draustinis. Kelionę galima pradėti nuo Daunorių kaimo, kurio pietinėse galulaukėse telkšo pelkėjantis Pliaušio ežerėlis (4,6 ha). Ežerotyrininkai seniai pastebėjo, kad per ilgai trunkančius sausmečius, kai daugelis Lietuvos ežerų susitraukia, Pliaušys būna pilnas kaip akis, o iš jo ištekančio Pliaušės upelio vandeningumas pranoksta kitų panašaus dydžio upelių vandeningumą daugiau nei 10 kartų. Pavydėtinas, bet paaiškinamas pastovumas: net ir sausros metais Pliaušys kas sekundę gauna apie 30 l požeminio vandens. Iš kur tas vanduo atkeliauja, juk negali jo tiek susidaryti mažame ežerėlio baseine? Akys krypsta į šalia už žvyringo Daunorių–Varniškių gūbrio telkšantį Tauragno ežerą,

juolab kad visi Pliaušio šaltiniai daugiausia alma kaip tik iš tos pusės. Kai kur jie net upokšnių kilpomis susimazgo, kriokliukais suskamba, bet paskui vėl neria po liulančiais žemapelkės kimsynais. Taigi Pliaušės versmes girdo ir Tauragnas. Nuotaikingi, bet dažnai nelengvi jos pakrančių takai, vedantys link Almojo. Iš kairės – platus Stapiejokų raistas, iš dešinės – klampūs šaltiniuojantys skardžiai. Šioje šernynėje iš po samanotų akmenų sunkiasi (alma) ir stebuklingi Aptiekos versmės vandenys. Aptiksi čia ir sausesnių ąžuolingų laukymių, margais žolynais pasikaišiusių paraisčių pievų. Skroblaus kaimas – jau užraistėje. Nuo čia Pliaušės slėnis susiaurėja, padidėja vagos nuolydis, pagyvėjęs upelis neria į vėsų eglyną. Nebetoli ir Almajas.

Į ežerą gausiai plūstantys paviršiniai ir požeminiai vandenys sugeba jį atnaujinti per pusantrų metų. Vandens spalva – žalia, skaidrumas vasarą siekia 4 m, temperatūra priedugnyje – apie 8 °C. Ežere yra įvairių žuvų: karšių, raudžių, kuojų, plakių, lynų, vėgėlių, šamų, ungurių. Vietiniai paežerėnai būtinai papasakos apie ežere gyvenantį itin didelį lydį, kadaise pagautą beveik 3 kg karosą ir kitus įspūdingus laimikius. Yra ką aplankyti ir artimajame apyežeryje. Vakariniame krante – apžvalgos bokštas ant Ginučių kalno ir Palmajės alkakalnis, rytiniame – Ginučių pilkapynas ir, žinoma, senasis vandens malūnas.

Ginùčiai yra Aukštaitijos nacionalinio parko lankytojų kryžkelė. Kaimo istorija siejama su dviem – Papiliakalnės ir Ginučių – piliakalniais. Manoma, šio archeologijos vertybių komplekso vietoje stovėjo 1371 m. minima Linkmenų pilis. 1433 m. kryžiuočiai ją sudegino. Piliakalnių rytiniai ir vakariniai šlaitai statūs, 16 m aukščio, pietiniai ir šiauriniai – nuožulnūs. Papėdės gyvenvietėje rasta žiestos, ornamentais puoštos keramikos. 1934 m., minint Antano Smetonos 60-metį, pasieniečiai čia pasodino ąžuoliuką ir pastatė atminimo akmenį. Ąžuolas nudžiūvo, o akmuo sovietmečiu buvo nuristas į Linkmeno ežerą. 1989 m. žygeiviai jį surado ir vėl užrideno ant kalno. Ąžuoliukas buvo atsodintas ant Ladakalnio.

Prie Ginučių yra du pilkapynai. Pirmajame – daugiau kaip dešimtis netyrinėtų pilkapių, jų sampilai 6–8 m skersmens, 0,3–0,6 m aukščio. Antrajame – keturi pilkapiai, jų sampilai 12–14 m skersmens, iki 1,3 m aukščio. Pilkapių forma būdinga VIII–XII a. Bene labiausiai lankoma vieta – Ladakalnis, iškilęs 176 m virš jūros lygio. Nuo jo atsiveria puikūs vaizdai į ežerų kraštą, čia matomi net šeši ežerai. Manoma, čia buvus senąją šventvietę. Deivės laumės minimos ir padavime apie greta Ladakalnio esantį Piestakalnį.

1870 m. pastatytame rąstiniame Ginučių malūne veikia malimo įrenginių ir senovinių įrankių ekspozicija. Padavimais apie velnio išdaigas apipintas malūnas veikė iki 1968 m. – ne tik malė grūdus, bet ir tiekė kaimeliui elektrą.

Ginučių apylinkės – pačios ežeringiausios šalyje. Čia yra 209 įvairaus dydžio ežerai, kurių bendras plotas – 11 539 ha. Jie užima net 7,7 proc. Ignalinos rajono. Tiesa, vyrauja maži ežerai: iki 10 ha – 120, nuo 10 iki 100 ha – 65, nuo 100 iki 500 ha – 14, daugiau kaip 500 ha – 5 ežerai. Didžiausi Ignalinos krašto ežerai: Dysnai, Dringis, Dysnykštis, Apvardai, Dūkštas, Baluošas ir Lūšiai. Į vakarus nuo Ginučių, prie kelio, yra telekomunikacijų bokštas, jame 30 m aukštyje įrengta apžvalgos aikštelė nacionalinio parko lankytojams. (13 G2)

Aukštaitìjos nacionalinis parkas įkurtas 1974 m. Jo plotas – 40 574 ha. Apie 70 % parko teritorijos užima miškai, daugiausia pušynai, apie 15,5 % – vandenys. Parke tyvuliuoja 126 ežerai, daugiausia – centrinėje parko dalyje. Didžiausi iš jų Kretuonas, Dringis, Baluošas. Parko teritorijoje yra ir giliausias Lietuvos ežeras – Tauragnas.

Parkas išsiskiria gamtinių sąlygų įvairove, todėl čia auga ir stepių, ir tundrų augalija. Aptinkama itin retų augalų: belapė antbarzdė, šakotasis varpenis, ežerinė lobelija, raiboji gegūnė, virgininis varpenis, beržas keružis, penkialapis dobilas, mažoji gegužraibė, plačialapė klumpaitė ir kt. Parke gyvena net 51 paukščių rūšis iš Raudonosios knygos: juodakakliai narai, juodakakliai kragai, juodieji gandrai, ereliai žuvininkai, ereliai rėksniai, vapsvaėdžiai, karveliai uldukai, kurtiniai, mažieji kirai, lututės ir žvirblinės pelėdos, tripirščiai geniai ir kt. Parke rastos 8 rūšys šikšnosparnių, iš jų 4 įrašytos į Raudonąją knygą. Iš retųjų gyvūnų paminėtina beržinė sicista, baltasis kiškis, lūšis.

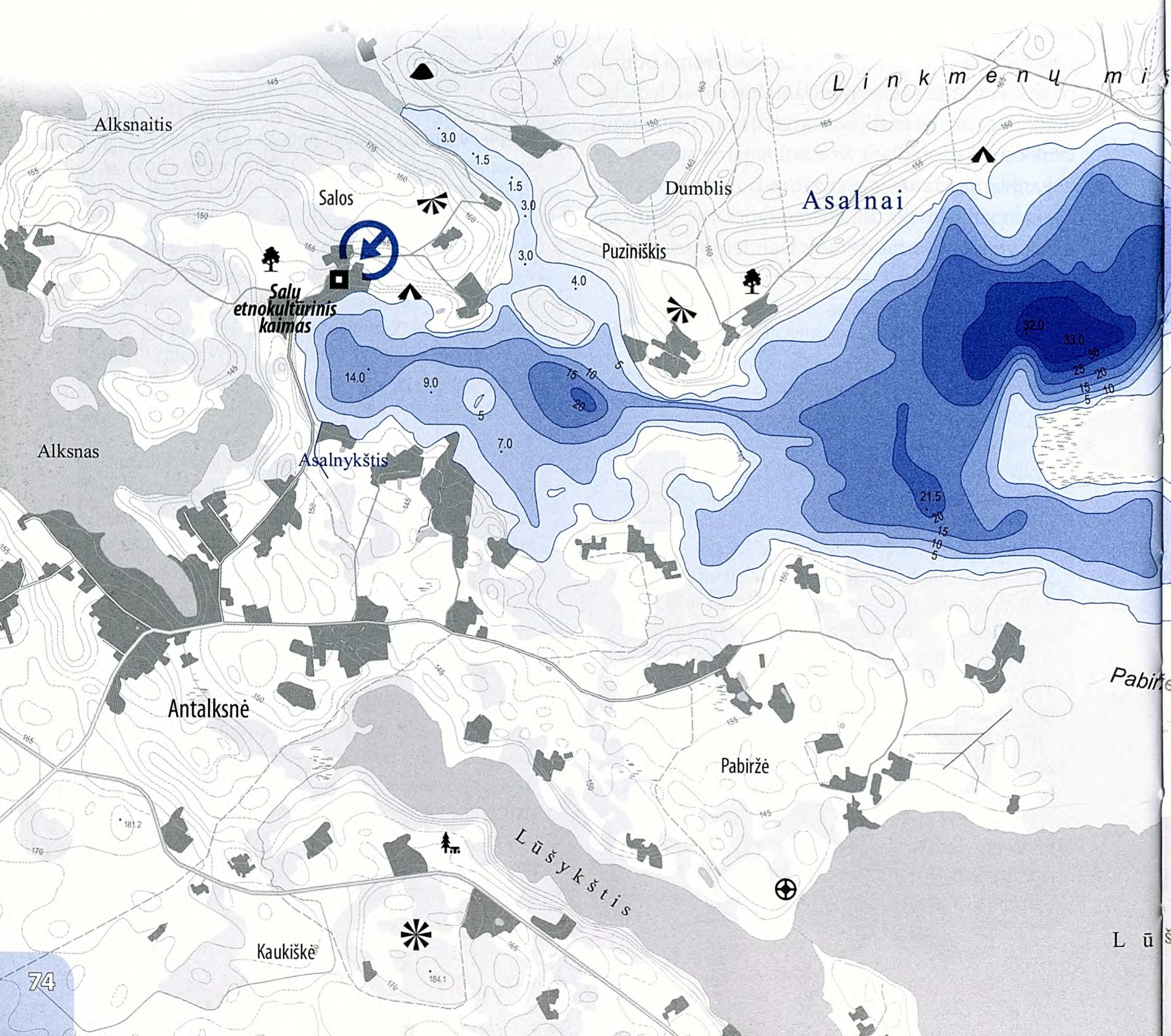
Parke yra daugybė kraštovaizdžio (Baluošo, Benediktavo, Kiaunos, Kretuono, Šiliniškių, Tauragno, Uteno), hidrografinių (Asalnų, Būkos, Juodupės, Labažės, Pliaušės, Švoginos, Žeimenio), telmologinių (Kretuonykščio, Kriogžlio, Pagilūtės, Siūrių, Vilkaraiščio) ir kitų gamtos draustinių. Keli senieji kaimai paskelbti etnokultūriniais draustiniais (Kretuonai, Šuminai, Strazdai, Vaišnoriškė, Salos II ir Varniškės II). Parko teritorijoje yra 45 pilkapynai, didžiausias iš jų yra netoli Kretuonų kaimo – apie 400 pilkapių. Parke stūkso 11 piliakalnių, bene įspūdingiausias Taurapilio piliakalnis, įrengtas pietiniame Tauragno ežero krante.

Nacionalinio parko miškai traukia lankytojus gamtos gėrybėmis: grybais, mėlynėmis, žemuogėmis. Žvejai renkasi Asalnų, Dringykščio, Baluošo, Alksno, Joskučio ežerus, Bukos ir Žeimenos upes. Daugumoje ežerų galima maudytis, yra įrengta nemažai poilsiaviečių ir stovyklaviečių. Parką itin pamėgę vandens turistai: per ežerus ir jų protakas baidarėmis ar valtimis galima nuplaukti apie 70 km. (13 G3)

37 13 G3 ASALNAĨ

Ignalinos r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 138,1 m BS.
Ežero plotas – 335 ha, maitinančiojo baseino plotas – 470 km², santykinis baseinas – 140.
Kranto linijos ilgis – 19,5 km, vingiuotumas – 3,02.
3 salos, plotas – 3,1 ha.
Didžiausias gylis – 33 m, vidutinis – 10 m, santykinis – 1,6 %.
Vandens tūris – 33,2 mln. m³.

Ežeras telkšo į vakarus nuo Ignalinos; tiesiai iki jo – 5 km, o važiuojant patogesniais keliais (per Šakarvos kaimą) – apie 9 km. Asalnai (vardas dėl šaknies *as-* siejamas su liet. *asys* „šiurkštusis asiūklis") yra apatinė tarpugūbriuose iš šiaurės į pietus nutįstančių rinų (Pakaso, Ūkojo, Linkmeno ežerų) grandis. Vakarinis ežero kampas, vadinamas Asalnykščiu, remiasi į Šiliniškių gūbrio priemolingą gumbą (pakilęs iki 186 m BS), ant kurio susispietęs Salų etnokultūrinis kaimas, o šiaurinis apyežeris, taip pat aukštas, smėlingas ir pušėtas (Linkmenų miškas), jau sietinas su Žeimenos smėlingąja lyguma. Jos šiaurės vakarinę dalį suklostė iš Kazitiškio dubumos prasiveržę tirpstančio ledyno liežuvio vandenys. Klaidžiojančių upių velkamas smėlis užklojo ir pasilikusius ledo luistus, kuriems vėliau ištirpus atsirado daug dubumų. Galima spėti, kad jos pakoregavo ir Asalnų ežero rinos, nutįstančios iš vakarų į rytus beveik 5 km, dugno reljefą.

Šiaurės vakaruose į ežerą tingiai įsilieja Dumblys – protaka, jungianti Asalnus su Linkmeno ežeru, o į pietryčius nutįstančią atšaką – Dringė (Dringykščia), atplukdanti vandenis net iš hidrografinio Žeimenos aukštupio (Švoginos). Antrasis intakas, kurio baseinas (plotas – 316 km²) aprėpia Minčios, Daunorių, Linkmenų miškus ir daugiau nei 20 įvairaus dydžio ir gylio ežerų, yra reikšmingiausias. Į Asalnus suteka daug vandens, per metus ežero vandens tūris atsinaujina beveik 3 kartus. Tačiau su vandeniu suteka ir jame ištirpusios druskos – maistas smulkiems ir stambiems vandens augalams, todėl ežero vandens skaidrumas vasarą dažniausia nesiekia 3 m. Ežere vyrauja karpinės žuvys (karšiai, kuojos, lynai, karosai), tačiau pakanka ir lydekų bei ešerių, ungurių ir starkių, stintų ir stintelių, o protakose galima pagauti stambokų šapalų ir meknių. Žvejui ar šiaip pailsėti pasišovusiajam yra kur apsistoti: laikinų ir nuolatinių stovyklaviečių yra Salų, Antalksnės, Puziniškio, Pabiržės, Meironių kaimuose.

Salų etnokultūrinis kaimas įsikūręs pusiasalyje tarp ežerų. Tai senoviškas, rėžinės žemdirbystės laikus menantis, senojo Rytų Lietuvos kaimo užstatymo planą išsaugojęs kaimas. Dauguma išlikusių senų pastatų atsiradę XIX–XX a. pr. Rašytiniuose šaltiniuose pažymima, kad Salose nuo seno gyveno gausi Kudabų šeima. (13 G3)

Asalnų pušis auga ant paties Asalnų ežero kranto. Didingos pušies gražiomis raitytomis šakomis kamieno apimtis – 3 m, aukštis – 23 m. Pasakojama, kad šalia pušies yra užkasti moters ar merginos palaikai, todėl čia vaidenosi. Esą einant pro tą vietą naktį galėdavai pamatyti besimaudančią moterį. (13 H3)

Ežero gylis

0 m
5 m
10 m
15 m
20 m
25 m
30 m
35 m

0 200 m

Ešerinis
Dringis
Asalnų pušis
Palaukinis
Gaveikėnai
Bedugnis
Dringykštis
Dringykščia
Juodinis
Meironys
Taramas

ASVEJÀ

Molėtų, Švenčionių, Vilniaus r. savivaldybės, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis –138,0 m BS.
Ežero plotas – 978,2 ha, maitinančiojo baseino plotas – 230,1 km², santykinis baseinas – 23,5.
Kranto linijos ilgis – 72,5 km, vingiuotumas – 6,6.
6 salos, plotas – 4,4 ha.
Didžiausias gylis – 50,2 m, vidutinis – 14,7 m, santykinis – 1,4 %.
Vandens tūris – 148 mln. m³.

Nuo Alionių pelkių per Giedraičius, Dubingius, Žeimenos lygumą iki Buivydžių kalvų – ištisus 60 km driekiasi siauras, vingiuotas klonis, kuriam nėra lygių visoje Lietuvoje. Tai bene raiškiausias mūsų kalvotųjų aukštumų randas – rina, kai kur kertanti Aukštaičių aukštumą iki pačių šaknų. Labai įvairus rinos dugnas: vienur – visiškai sausas, kitur – pelkėmis liulantis, dar kitur – ežerais ištvinęs, ir vienas iš jų – lieknoji Asveja. Ežeras unikalus visais požiūriais. Pirma, Lietuvoje yra ilgiausias – beveik 22 km (trečdalis visos rinos ilgio), neskaitant įlankų, o su jomis – 29 km. Tiesa, Asveja – ne vienas, o du ežerai (šiaurvakarinis dar vadinamas Dubingių, Alkos ežeru, o pietrytinis – Biliškių ežeru), sujungti maždaug 200 m ilgio ir 10 m pločio protaka, tačiau jų vandens lygis yra beveik vienodo aukščio, jie telkšo tame pačiame duburyje, tad ar didelė nuodėmė, jei geografai nelaužo senos tradicijos ir puikuojasi turintys Lietuvoje tokį ilgą ežerą?

Asveja labai gili. Lietuvoje ją pralenkia tik Tauragnas ir Malkėstaitis, tačiau vandens ji sukaupusi pusantro karto daugiau negu gylio rekordininkas Tauragnas. Didžiausia gelmė aptikta nevisiškai tipiškoje rinai vietoje – ne šiaurvakariuose, arčiau buvusio ledyno pakraščio, o pietrytiniame ilgosios šakos gale, vos 100 m atstumu nuo kranto. Ežere yra ir daugiau gilių duobių, šešios iš jų – gilesnės kaip 40 m, o šešiolika – per 35 m. Seniai pastebėta, kad duobės Asvejos dugne ritmiškai kaitaliojasi. Apskaičiuotas ir vidutinis šio ritmo intervalas – apie 680 m. Beveik visi geografai sutaria, kad duobes rinos dugne išplovė po ledynu tekėjusios upės. Tai įvyko paskutinio ledynmečio pabaigoje, bet pats duburys yra nepalyginti senesnis, nes jis išgremžtas juostuotojo molio storymėje, susiklosčiusioje anksčiau buvusiame prieledyniniame ežere. Narai mėgėjai yra šiuos įspūdingus darinius nufilmavę.

Nuo ilgojo, šiaurvakarinio, ir nuo trumpesnio, pietrytinio, Asvejos duburio atsišakoja siauros įlankos. Abu piešiniai labai panašūs – primena praskėstas žnyples. Tik proporcijos skiriasi: Žalktynės įlanka ištįsusi beveik 5 km, o Vyriogalos – 3 km; pirmoji įdubusi iki 36,5 m, o antroji – iki 17,7 m. Abi įlankas nuo pagrindinių duburių skiriantys pusiasaliai vadinami šakimais. Juose įsikūrę Šakimų kaimeliai, ošia Šakimų miškai. Didžiajame – šiaurvakariniame pusiasalyje įsteigtas Asvejos regioninio parko Šakymo rezervatas, jame saugomas brandus ąžuolynas, retos ir apyretės augalų rūšys, retų plėšriųjų paukščių (erelio žuvininko, juodojo peslio) perėjimo vietos. Įlankos labai paįvairina šiaip labai paprastą upinį Asvejos vaizdą, joms ir aplinkiniams apyežeriams suteiktas kraštovaizdžio draustinių statusas.

Asvejos ežerą maitina 24 kartus didesnis už jį baseinas. Lyg ir nemažai vandens iš jo suplūsta (pavasarį vandens lygis pakyla apie 0,5 m), bet ežeras gilus, erdvus, ir jam visiškai atsinaujinti reikėtų beveik 3 metų. Svarbiausi Asvejos intakai – Kirnė (ilgis – 15,7 km), Stirnelė (6,4 km), Gracinė (2,7 km), Ilgelė (2,3 km), Baluoša (1,1 km). Pastaroji vandeningiausia, nes jai tenka beveik ketvirtadalis viso Asvejos ežerą maitinančio baseino ploto. Beveik visi upeliai, išskyrus galbūt Kirnę, labai triukšmingi. Ištekėję iš gerokai aukščiau Asvejos telkšančių ežerų, verčiasi žemyn riedulingais tarpekliais, šniokščia, ypač pavasarį, tarsi tikros kalnų upės. Stirnelės žemupys – Melnyčėlė arba Jurkiškio upelis – bene didžiausias nenuorama: per nepilną kilometrą sugeba nusprūsti žemyn 12 m. Upelio vagoje dunkso didžiulis Majaus akmuo („Puntuko vaikas“). Labai sraunus, tik mažiau vandeningas upokšnis atplaukia iš Viranglio ežero: jo vaga per pusę kilometro nusileidžia 6 m. Asveją dosniai maitina ir požeminiai vandenys, išsiliejantys šaltiniais stačių šlaitų papėdėse (Dubingių, Kryžiokraisčio, Vainikų ir kt.) ir po vandeniu (spūdiniai šaltiniai – verdenės).

Nors Asveja tokia siaura, kad kai kuriose laibumose smagesnis vaikis permestų akmenį į priešingą krantą, vėjas vandenį gerai išmaišo. Ir taip yra dėl to, kad ilgoji rinos ašis ištįsusi dažniausiai pasikartojančių ir stipriausių vėjų kryptimi. Štai kodėl vasarą vie-

nodos temperatūros vandens sluoksnis siekia 5 m, o kartais ir 7 m gylį. Giliau, vėjo neišmaišomame vandens sluoksnyje, temperatūra staiga krinta (iki 3 °C per vieną metrą) ir, 20 m gylyje pasiekusi 4,2–4,3 °C, išlieka tokia iki pat dugno. Asveja priskiriama prie termiškai gilių ežerų.

Skaidrias (vandens skaidrumas vasarą – apie 4 m), vėsias ir visada turtingas deguonies ežero gelmes pamėgo šiaip gan išrankios stintos, seliavos, sykai. Nestinga ir paprastesnių žuvų: lydekų, kuojų, karšių, raudžių, šapalų, vėgėlių, ungurių ir kt. Žvejybos verslas šiose paežerėse turi senas tradicijas, nes Dubingių dvaro inventoriaus knygose minimos didelės pajamos iš ežerų, pavyzdžiui, 1786 m. jos siekė 5315 auksinų.

Asvejos atabradai siauri, vietomis nesiekia ir 10 m pločio, tad virš vandens išstybusiems augalams – nendrėms, meldams ar švendrams – nėra kur plačiau tarpti. Jų sąžalynai reti ir auga ne ištisine juosta, o padrikomis dėmėmis. Vandens paviršiuje plūduriuojantys augalai taip pat ne visur paplitę – daugiau seklesnėse įlankose, ypač Vyriogalos. Čia galima rasti lūgnėmis arba mažažiedėmis vandens lelijomis pamargintų užutėkių, įvairių rūšių plūdėmis apraizgytų atabradų panuovolių, švendrių džiunglėse skendinčią Dubingos upelės ištaką. Vandens augalija veši ir įlankėlėje, juosiančioje Dubingių piliavietę (salą). Kitur – plikuma, tik prie pat dugno, maždaug iki 5 m gylio, styro šiurkštūs maurabragainių kerai, klojasi elodėjų kilimai.

Žmonės padubingiuose įsikūrė seniai. Apie tai byloja Degsnės ir Žingių pilkapiai, Abejučių, Dubingių ir Jonėnų piliakalniai, alkavietės (Alka). Rašytiniuose šaltiniuose – kryžiuočių kronikose – šios žemės minimos nuo XIV a. vidurio: Dubingiuose plėšta, žudyta, deginta. Vytauto laikais Asvejos ežero saloje išaugo stipri pilis, dvaras, vėliau atitekęs garsiai Radvilų giminei. Aštuonių jos atstovų palaikai 2009 m. perlaidoti restauruotoje evangelikų reformatų bažnyčios kriptoje Pilies kalne.

Asvejos pakrantėse ir artimajame apyežeryje yra daug istorijos ir gamtos paminklų, prie kurių einama, plaukiama, važiuojama. Paežerėse yra kur apsistoti – poilsio namuose („Dubingiai", „Žibutė", Purviniškių girininkijos), stovyklavietėse, o trumpesniam laikui – poilsio aikštelėse, kurios įrengtos beveik prie visų lankytinų objektų, apžvalgos taškų, patogesnių atabradų.

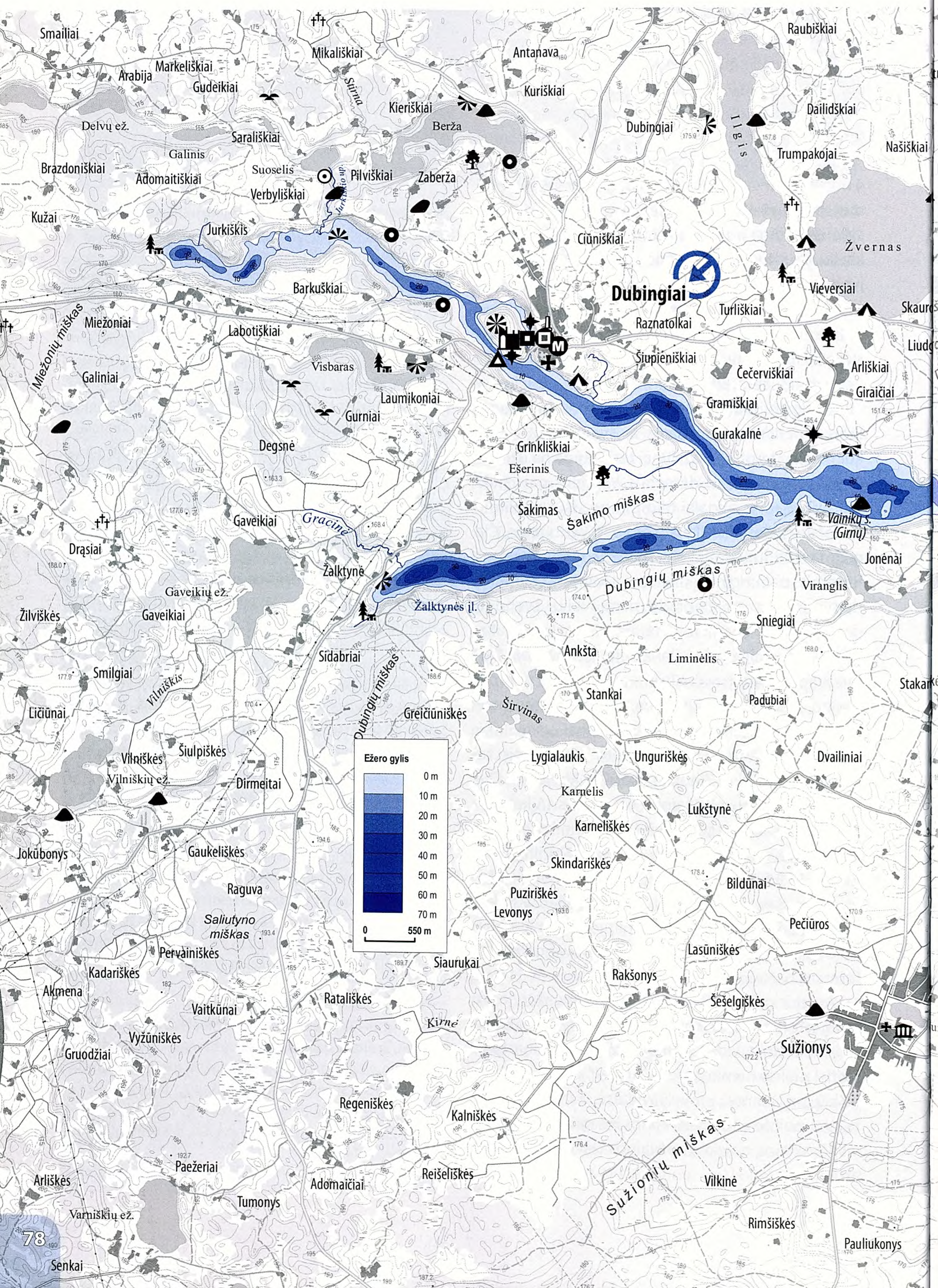
 Alkõs etnokultūrinė sodyba. Alkos kaimas – buvęs istorinis užusienis – viena sodyba prie perkėlos per ežerą. Ilgainiui ji išsidalijo į kelias ir sudarė kaimelį. XX a. I p. statytoje sodyboje yra iš rąstų suręsta senovinė gryčia, svirnas ir pirtis. Dar dviejose sodybose išliko autentiškų stogo kraigo, langų, durų puošybos elementų. (17 E5)

Dubingiaĩ kryžiuočių minimi 1334 m., vėliau su Dubingių piliaviete (Pilies kalnu) susijęs Vytauto vardas ir veikla. XV a. pab. išaugo miestelis, nuo XVI a. pr. Dubingiai – viena iš Radvilų giminės rezidencijų. Čia gimė ir po slaptų vedybų rūmuose kurį laiką gyveno Barbora Radvilaitė. Apie 1620 m. Jonušas Radvila I piliavietėje pastatė mūrinę renesanso stiliaus evangelikų reformatų bažnyčią. 2004 m. kasinėjant jos rūsiuose rasti aštuonių Radvilų giminės atstovų palaikai, tarp jų Mikalojaus Radvilos Rudojo ir Jonušo Radvilos I. Jie buvo tyrėjų identifikuoti ir 2009 m. iškilmingai perlaidoti restauruotoje bažnyčios kriptoje Pilies kalne. Nuo seno per Asvejos ežerą piliavietės papėdėje stovėjo medinis polinis tiltas. Dabartinis nutiestas 1934 m., jis 76,4 m ilgio ir 6 m pločio.

Senoji Dubingių dalis susidarė pagal linijinį planą. 1677–1678 m. Radvilos miestelyje pastatė medinę katalikų bažnyčią, 1800 m. ji buvo perstatyta, o 1958 m. sudegė. Tuomet bažnyčia įrengta viename klebonijos pastatų – prieglaudoje. Mokyklos pastatas prie kelio į Bijutiškį – vienas seniausių. Mokykla jame veikė 1860–1987 m. Miestelio centro puošmena – XIX a. vid. smuklė – užvažiuojamieji namai. Ilgame mediniame pastate dabar įsikūrusi Asvejos regioninio parko direkcija. Per Nepriklausomybės kovas Dubingių laukuose žuvę kariai palaidoti miestelio kapinėse. 1944 m. Armijos Krajovos kovotojai siautėjo Molėtų apylinkėse ir nužudė apie šimtą žmonių, tarp jų moterų, vaikų ir net kūdikių. Kelios dešimtys gyventojų žuvo ir Dubingiuose. Nuo 1999 m. šias aukas mena prie girininkijos pastatytas paminklas. (16 D5)

 Purviniškių girininkija pastatyta 1925–1928 m. Sodybos kompleksą sudaro mediniai statiniai: administracinis pastatas, namas, tvartas, daržinė ir pirtis. Administracinis pastatas ir gyvenamasis namas yra istorizmo stilistikos vienaaukščiai pastatai, su atvirais prieangiais ir kolonomis, viduje išlikusios glazūruotų koklių krosnys (17 F5)

 Žingių (Veliankos) pilkapynai yra abipus Asvejos ežero sąsmaukos, prie siauručio Vėliupelio, kurio pavadinimas, galimas daiktas, susijęs su senaisiais pomirtinio pasaulio vaizdiniais. Į pietus nuo sąsmaukos ant kalvos kompaktiškai išsidėstę apie 60 pilkapių, datuojamų IX–XII a. Čia veda pažintinio tako maršrutas. Pilkapių sampilai 5–20 m skersmens, iki 2 m aukščio, daugelis apjuosti grioviais. (17 F6)

Smailiai
Mikališkiai
Antanava
Raubiškiai
Markeliškiai
Arabija
Gudeikiai
Kuriškiai
Dailidškiai
Delvų ež.
Sarališkiai
Kieriškiai
Berža
Dubingiai
Ilgis
Našiškiai
Galinis
Trumpakojai
Brazdoniškiai
Suoselis
Adomaitiškiai
Pilviškiai
Zaberža
Verbyliškiai
Kužai
Jurkiškis
Ciūniškiai
Žvernas
Barkuškiai
Dubingiai
Vieversiai
Miežonių miškas
Miežoniai
Labotiškiai
Raznatolkai
Turliškiai
Skaur
Liud
Visbaras
Šiupieniškiai
Arliškiai
Galiniai
Laumikoniai
Čečerviškiai
Giraičiai
Gurniai
Gramiškiai
Gurakalnė
Degsnė
Grinkliškiai
Ešerinis
Šakimas
Šakimo miškas
Gaveikiai
Gracinė
Vainikų s. (Girnų)
Drąsiai
Jonėnai
Žalktynė
Dubingių miškas
Viranglis
Gaveikių ež.
Žalktynės įl.
Žilviškės
Gaveikiai
Sniegiai
Sidabriai
Ankšta
Liminėlis
Smilgiai
Dubingių miškas
Stakar
Vilniškis
Stankai
Širvinas
Padubiai
Ličiūnai
Greičiūniškės
Vilniškės
Šiulpiškės
Lygialaukis
Unguriškės
Dvailiniai
Vilniškių ež.
Dirmeitai
Karnelis
Lukštynė
Karneliškės
Jokūbonys
Gaukeliškės
Skindariškės
Raguva
Bildūnai
Puziriškės
Levonys
Saliutyno miškas
Pečiūros
Perváiniškės
Lasūniškės
Siaurukai
Kadariškės
Rakšonys
Akmena
Ratališkės
Šešelgiškės
Vaitkūnai
Kirnė
Vyžūniškės
Sužionys
Gruodžiai
Regeniškės
Kalniškės
Paežeriai
Sužionių miškas
Arliškės
Adomaičiai
Reišeliškės
Vilkinė
Tumonys
Varniškių ež.
Rimšiškės
Pauliukonys
Senkai
Ežero gylis
0 m
10 m
20 m
30 m
40 m
50 m
60 m
70 m
0
550 m

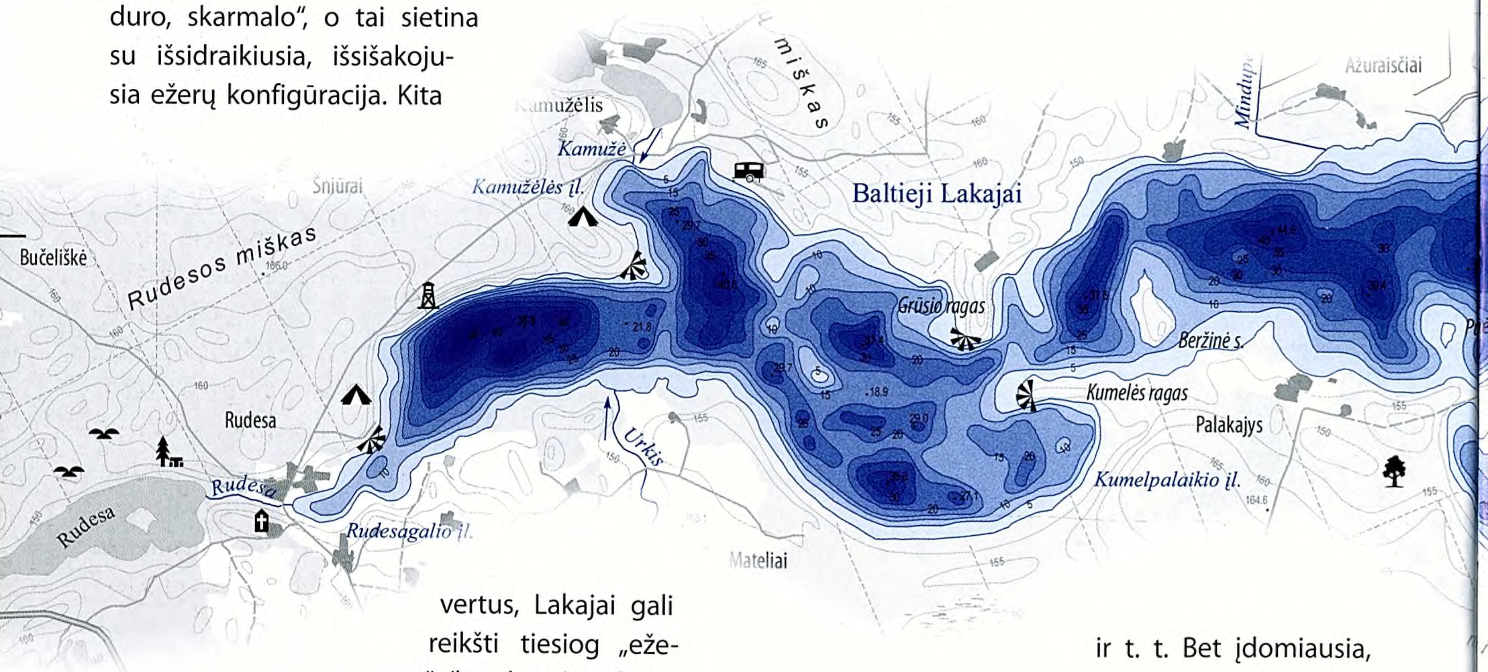

Žydavainiai
Gačiškiai
Bendžiukai
Šventas
Graužiniai
Juodažeimiai
Stebuliai
Zabalina
Palepšiškiai
Keruliai
Cegelnė
Kupeliškis
Pažverinė
Barkeliškiai
Binkūnai
Vyžiniai
Vilkaraisčiai
Joniškis
Aklė
Trakai
Šaukšteliškiai
Dirvoniškės
Keruliai
Aklės miškas
Jutonys
Malūnėlis
Žverna
Dagiškės
Labaišiškiai
Keruliai
Vamėnų miškas
Nikajis
Jagomantas
Dubingių miškas
Čistabora
Orališkiai
Išrūginė
Galonas
Arinas
Baluoša
Velniukas
Baluošai
Baluoša
Dubingių miškas
Ešerinis
Alka
Alkos etnokultūrinė sodyba
Dekiškių ež.
Leikštikas
Anglelis
Purviniškių girininkija
Šarkiškė
Asveja
Leikštikėlis
Pašilaužas
Dubingių miškas
Purviniškiai
Jankūniškė
Purvynas
Padubingės pelkė
Paliūnė
Našiūnai
Karpakėlis
Purvynė
Skreidragalė
Kreiviai
Velianka
Merionys II
Žingiai
Žingių pilkapynai
Rėdžia
Meleniškės
Kaidonėliai
Kirnė
Pakirnjukai
Dubinga
Padubingė
Palaumen
Blužnėnų miškas
Kaidonėlių Malūnas
Žingiai
Šakimo miškas
Vyriogala
Laumena
Sužionių miškas
Bieliškės
Blužnėnai
Šakimas
Bekepuriai
Vyžukalnis
Barzdžiūnai
Danilava
Grybėnai
Bekepurių miškas
Sužionių ež.
Jokūbiškės
Abejučiai
Viarža
Ilgas
Ilgis
Tarakonys
Svirnelis
Daukšiai
Kregždė
Baltelis
Vitašiai
Kampuol
Margių durpynas
Skirlėnai
Dvyliškis
Čepkiškės
Lazdink
Troškūnai

39
12 B6

BALTÍEJI IR JUODÍEJI LAKAJAĨ

Molėtų r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 145,1 m BS.
Ežero plotas – 700,8 ha ir 495,5 ha, maitinančiojo baseino plotas – 252,1 km², santykinis baseinas – 21,0.
Kranto linijos ilgis – 24,5 km ir 20,3 km, vingiuotumas – 2,61 ir 2,59.
3 ir 8 salos, plotas – 3,8 ha ir 7,2 ha, salingumas – 0,5 % ir 1,4 %.
Didžiausias gylis – 45 m ir 32,8 m, vidutinis – 13,6 m ir 8,2 m, santykinis – 1,5 % ir 1,3 %.
Vandens tūris – 94,8 mln. m³ ir 40 mln. m³.

Tarpusavyje susijusių ežerų sistemos, turinčios Lakajų kraštovaizdžio draustinio statusą, vakarinis pakraštys – Baltųjų Lakajų ežero Rudesagalio įlanka yra apie 8 km į rytus nuo Molėtų, Labanoro regioniniame parke. Kalbininkai Lakajų vardą kildina iš liet. *lakato* „skuduro, skarmalo", o tai sietina su išsidraikiusia, išsišakojusia ežerų konfigūracija. Kita vertus, Lakajai gali reikšti tiesiog „ežeras" (lot. *lacus*). Lakajus – Baltuosius ir Juoduosius – geografai priskiria prie tipiškų rininių ežerų. Jie išties ilgi, siauri (Baltųjų Lakajų ilgis – 8,6 km, Juodųjų – 6,5 km, o vidutinis plotis – apie 0,7 km), duobėti. Giliausia Baltųjų Lakajų duobė – 45 m – tūno vakariniame pakraštyje, vos 200 m nuo kranto, bet ir antrajai, įsuktai į rytus nuo didžiosios (Beržinės) salos, taigi ežero viduryje, iki šio rekordo trūksta nepilno pusmetrio. Be jų, ežere yra dar 7 duobės, gilesnės kaip 35 m. Juodieji Lakajai ne tokie gilūs (beveik 33 m), be to, jų dugno piešinys paprastesnis – vyrauja ne duobės, o ištįsusios povandeninės lomos, iškyla net 8 salos. Kaip ir Baltuosiuose Lakajuose, didžiausia iš jų (Anglijos) dunkso beveik vidury ežero. Painus abiejų Lakajų duobių duobelių labirintas, ir įžvelgti jame kokį nors tipišką, tik rininiams ežerams būdingą dėsningumą išties nelengva. Greičiausiai duburių kilmė bus sudėtingesnė, ir tai patvirtina narų mėgėjų nufilmuoti povandeniniai kraštovaizdžiai. Ypač intriguojantys yra šiaurinėje ežero dalyje aptikti kanjonai – gilūs plyšiai su puikiai nušlifuotomis vertikaliomis sienomis, tarp jų dunksančiais eroziniais stulpais

ir t. t. Bet įdomiausia, kad šias formas veržlus, daug nešmenų vilkęs srautas išpjovė kompaktiškame sucementuotos nuosėdinės medžiagos klode, kuris galėjo susidaryti tik anksčiau (iki paskutinio apledėjimo) egzistavusiame prieledyniniame baseine. Kada, sunku pasakyti, nes kai kurie geologai pirminį rinų piešinį sieja su tektoniniais žemės plutos lūžiais.

Baltųjų Lakajų povandeniniai kanjonai verti detalesnių studijų, kurios galbūt pakeistų ir geografų požiūrį į rinų kilmę. O kol kas tarkime, kad abu Lakajai telkšo viename duburyje, išlinkusiame gražia arka iš pietvakarių į rytus, o paskui – į pietryčius. Šio lanko pradžią žymi Rudesėlio ir Rudesos (gal ir Bebrusų) ežerėliai, centrą – Baltieji, o pabaigą – Juodieji Lakajai. Šitaip išlinkęs ne tik duburys, bet ir apyežerio fragmentai, pavyzdžiui, pusiasaliai. Ypač

grakšti Ščiurio pusiasalio arka, skirianti „dvispalvius" Lakajus. Likęs siauras vandens plyšys – Pertenio sąsiauris, jungiantis „baltus" ir „juodus" vandenis. Abiejų ežerų atabradai smėlėti, tačiau siauri, ypač Juodųjų Lakajų. Reti ir juos kaišantys nendrynukai; kiek plačiau jie pakrinka tik seklesnėse įlankose ir upelių žiotyse.

Palengva šyla giliųjų ežerų vandenys. Vandens paviršiaus vidutinė temperatūra gegužės mėnesį – tik 10 °C, birželio – apie 16 °C. Tik liepos mėnesį vanduo jau pakankamai šiltas (vidutiniškai 18,8 °C), ir tada čia nestinga poilsiautojų. Lakajus derėtų vadinti termiškai inertiškais ežerais, nes jie lėtai šyla ir taip pat palengva vėsta. Antai paros oro temperatūrai nukritus iki 5 °C, ežero vanduo būna dar trimis laipsniais šiltesnis, o užšąla vidutiniškai tik gruodžio 22 dieną. Lakajai išsivaduoja iš ledo maždaug balandžio 22 d. Tada ežerų vandens lygis būna pakilęs vidutiniškai 34 cm, o per metus jis svyruoja apie 64 cm (daugiametė amplitudė – apie 1 m).

Svariausias Baltųjų Lakajų intakas – Stirnė (ilgis – 6,4 km, baseino plotas – 66,4 km²), atplukdanti Stirnių ežero ir jį maitinančio baseino vandenis. Kiti upeliai – Rašelė (ilgis – 1,3 km, baseino plotas – 16,8 km²), Urkis (1,9 km, 11,1 km²), Rudesa (1,3 km, 7,3 km²) taip pat atsrūva nuo kaimyninių ežerų, tačiau jų indėlis į Baltųjų Lakajų mitybą yra daug mažesnis. Labai sunku įvertinti, kiek vandens liejasi į Baltuosius Lakajus iš Siesarčio ežero per Kamužės užtvankos slenkstį. Juodųjų Lakajų baseine didžiausias yra Kertuojos upelės svoris, jei, žinoma, tą svorį vertintume ne pagal intako ilgį (1,2 km), o pagal maitinančiojo baseino plotą (107 km²). Abiejų ežerų vandens perteklių išplukdo Lakaja (vidutinis metų debitas – 2,14 m³/s). Perteklius įspūdingas – apie 67,5 mln. m³ per metus, tačiau abiejų ežerų duburiuose jo sukaupta dvigubai daugiau, todėl vandeniui atnaujinti reikia dvejų metų.

Lakajai – seliavų ežerai, bet ne šios sidabrinės žuvelės vilioja žvejus mėgėjus. Abu ežerai (nors kai kas sako, kad Juodieji Lakajai žuvingesni) garsėja stambiomis lydekomis, ešeriais, kuojomis, raudėmis, pagaunama ungurių, karšių. Apsistoti galima pakrančių stovyklavietėse (Rudesos, Ažuraisčių, Apkartų, Kertuojos kaimai), Mindūnų kempinge, kaimo turizmo sodybose.

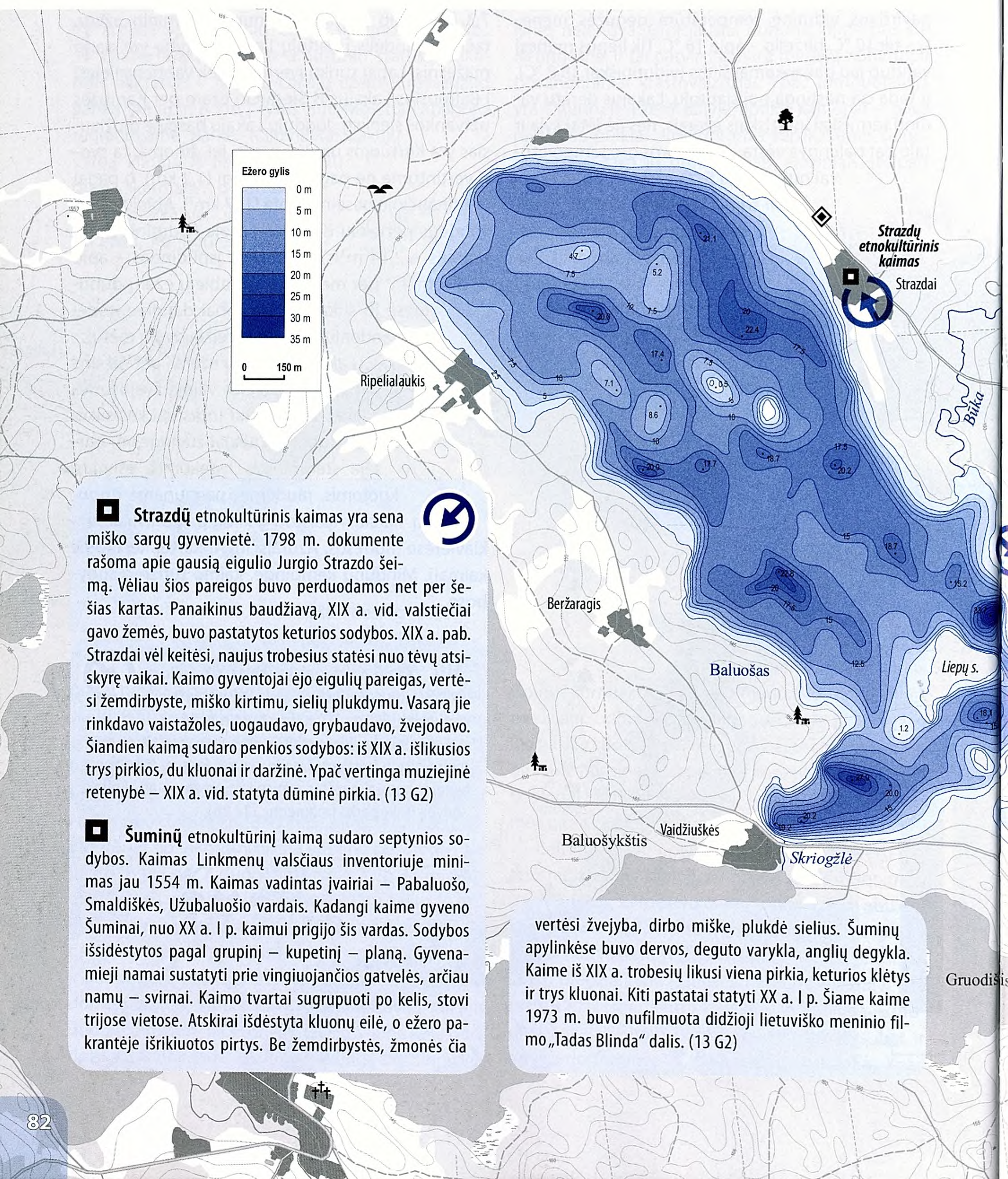

Čiulų dvaro sodyba įkurta XIX a. Priklausė Jasinskiams, vėliau ją įsigijo Povstanskiai ir valdė iki 1940 m. XIX a. II p. statytas ponų namas medinis, liaudies architektūros, vienaaukštis, su mezoninais rytų ir vakarų fasadų centre. Fasadai ir balkonų tvorelės gausiai puoštos pjaustytais ornamentais. Aplink sodybą išlikę parko fragmentų. (12 B6)

40
13 G2

BALUÕŠAS

Ignalinos r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 143,5 m BS.
Ežero plotas – 425,9 ha, maitinančiojo baseino plotas – 155,7 km², santykinis baseinas – 36,5.
Kranto linijos ilgis – 14,7 km, vingiuotumas – 2,01.
7 salos, plotas – 19 ha, salingumas – 4,5 %.
Didžiausias gylis – 33,7 m, vidutinis – 10,7 m, santykinis – 1,4 %.
Vandens tūris – 44 mln. m³.

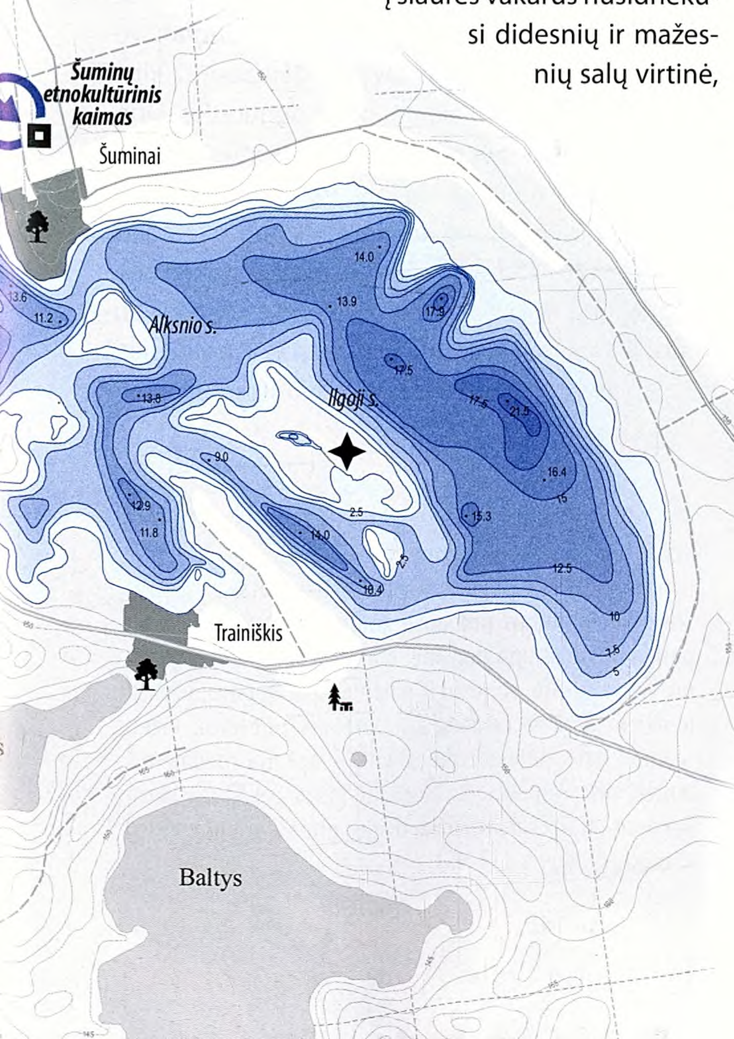

Strazdų etnokultūrinis kaimas yra sena miško sargų gyvenvietė. 1798 m. dokumente rašoma apie gausią eigulio Jurgio Strazdo šeimą. Vėliau šios pareigos buvo perduodamos net per šešias kartas. Panaikinus baudžiavą, XIX a. vid. valstiečiai gavo žemės, buvo pastatytos keturios sodybos. XIX a. pab. Strazdai vėl keitėsi, naujus trobesius statėsi nuo tėvų atsiskyrę vaikai. Kaimo gyventojai ėjo eigulių pareigas, vertėsi žemdirbyste, miško kirtimu, sielių plukdymu. Vasarą jie rinkdavo vaistažoles, uogaudavo, grybaudavo, žvejodavo. Šiandien kaimą sudaro penkios sodybos: iš XIX a. išlikusios trys pirkios, du kluonai ir daržinė. Ypač vertinga muziejinė retenybė – XIX a. vid. statyta dūminė pirkia. (13 G2)

Šuminų etnokultūrinį kaimą sudaro septynios sodybos. Kaimas Linkmenų valsčiaus inventoriuje minimas jau 1554 m. Kaimas vadintas įvairiai – Pabaluošo, Smaldiškės, Užubaluošio vardais. Kadangi kaime gyveno Šuminai, nuo XX a. I p. kaimui prigijo šis vardas. Sodybos išsidėstytos pagal grupinį – kupetinį – planą. Gyvenamieji namai sustatyti prie vingiuojančios gatvelės, arčiau namų – svirnai. Kaimo tvartai sugrupuoti po kelis, stovi trijose vietose. Atskirai išdėstyta kluonų eilė, o ežero pakrantėje išrikiuotos pirtys. Be žemdirbystės, žmonės čia vertėsi žvejyba, dirbo miške, plukdė sielius. Šuminų apylinkėse buvo dervos, deguto varykla, anglių degykla. Kaime iš XIX a. trobesių likusi viena pirkia, keturios klėtys ir trys kluonai. Kiti pastatai statyti XX a. I p. Šiame kaime 1973 m. buvo nufilmuota didžioji lietuviško meninio filmo „Tadas Blinda" dalis. (13 G2)

Į šiaurę nuo Kaltanėnų plytinčią smėlingą ir labai ežeringą teritoriją žinomas geografas prof. Alfonsas Basalykas pavadino „ežeringuoju koridoriumi", jungiančiu Kazitiškio ir Žeimenos lygumas. Vėlyvajame ledynmetyje, pradėjus tirpti Kazitiškio dubumoje tūnančiam ledyno liežuviui, tirpsmo vandenys išplovė gilias rinas bei vartus juos tvenkiančiuose moreniniuose lankuose ir plūstelėjo į pietus. Čia prieledyninių upių velkamas smėlis užklojo anksčiau išplautas rinas ir guolinius duburius su užsilikusiais ledo luistais. Šiems tirpstant ir dumbant juos dengiančių smėlių skliautams, susidarė plačios terasos, juosiančios daugelį vadinamojo koridoriaus ežerų, tarp jų ir Baluošą.

Ežeras telkšo Aukštaitijos nacionaliniame parke apie 11 km į šiaurės vakarus nuo Ignalinos. Kalbininkai nesutaria, kokia yra šio ežero vardo etimologija: ar ji sietina su liet. *balas* „baltas", ar su „bala". Na, bala Baluošo niekaip nepavadinsi – gilių duobių virtinės primena rinoms būdingus piešinius, bet, kita vertus, duburio erdvė sietina su ledo luisto – suskeldėjusio, iš visų pusių gremžiamo veržlių vandens srautų – išgulėta dubuma. Taigi Baluošą norėtųsi vadinti sudėtingu ledyninės kilmės ežeru. Jo dubens išskirtinumą pabrėžia iš pietryčių į šiaurės vakarus nusidriekusi didesnių ir mažesnių salų virtinė, skaidanti ežerą į dvi dalis. Salų panuovoliuose – duobės (giliausia – 33,7 m – tarp Liepų salos ir Šuminų kaimo), o Ilgosios salos viduryje – nuosavas ežerėlis (gylis – 7,7 m, hidrografinis paminklas).

Ant plačių ežero terasų įsikūrę erdvūs kaimai. Aukštesniame vakariniame krante – Trainiškis, Vaidžiuškės, Beržaragis, Ripelialaukis; priešingame krante – etnokultūriniai Strazdų ir Šuminų kaimai, išsaugoję tradicinį išplanavimą ir senus pastatus – pirkias, klėtis, kluonus, menantys kadaise čia klestėjusį verslą – miško kirtimą, sielių plukdymą, deguto varymą, žvejybą. Dažnas kaimas turi savo išskirtinį medį: Trainiškis – 800 metų senumo ąžuolą, Šuminai – senolę pušį ir per kelis hektarus išsidriekusį gryną kadagyną, o kuplios liepos puošia visas galulaukes.

Svarbiausia ežero maitintoja – Bukos upelė (ilgis – 8,1 km, baseino plotas – 145,8 km^2, t. y. beveik 94 % Baluošą maitinančio baseino ploto), atsrūvanti nuo Uteno ir Utenykščio ežerų. Upelė turi hidrografinio draustinio statusą, permaininga: aukštupyje – labai plati, sekli, ir tik linguojančios dumblių kasos byloja, kad upelė gyva – teka; ties Vaišnoriškių kaimu Bukos vaga susiaurėja, o sustiprėjusi srovė kai kur net krantus graužia, gilias sietuvas įsuka; žemupys – vėl ramus, tačiau įmantriai kilpinėjantis. Pagal Vaišnoriškių vandens matavimo stoties duomenis, vidutinis Bukos plukdomas debitas yra 1,24 m^3/s, taigi per metus Baluošas gauna apie 39 mln. m^3 vandens – daug, jeigu palyginsime su ežero duburyje telkšančiu vandens tūriu (44 mln. m^3). Tačiau tai dar ne viskas. Hidrologai ištyrė, kad dar apie 14 mln. m^3 vandens suteka į Baluošo povandeninę duburio dalį iš požemių. Sudėjus visas pajamas, nesunku apskaičiuoti, kad Baluošui visiškai atsinaujinti užtenka 10 mėnesių. Vandens perteklius nuteka Skriogžlės upeliu į Srovę, o ja – tolyn, link Asėko ir Linkmeno ežerų.

Ežere gyvena įvairios žuvys, tačiau vyrauja karpinės – kuojos, raudės, karšiai, lynai, karosai, rečiau – šapalai, kuriais anksčiau ypač garsėjo Bukos upelis. Pagaunama gražių lydekų, ešerių, stintų, stintelių, ungurių, vėgėlių. Dosniausios žūklavietės – įlankose, sėkliuose ir salų panuovoliuose. Laikinų stovyklaviečių yra visame apyežeryje; savo paslaugas siūlo ir vietos gyventojai, kaimo turizmo sodybos („Baluošo krantas", Ripelialaukio km.).

DRIÑGIS

Ignalinos r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 138,6 m BS.
Ežero plotas – 713,1 ha, maitinančiojo baseino plotas – 147,5 km^2, santykinis baseinas – 20,7.
Kranto linijos ilgis – 31,5 km, vingiuotumas – 3,31.
5 salos, plotas – 2,9 ha, salingumas – 0,4 %.
Didžiausias gylis – 24 m, vidutinis – 8,4 m, santykinis – 0,8 %.
Vandens tūris – 60 mln. m^3.

Kaip ir jo kaimynas Baluošas, Dringis (pavadinimas siejamas su liet. *drėgnas*) telkšo Kazitiškio–Kaltanėnų ežeringojo koridoriaus šiaurinėje dalyje, tokiame pat, tik dar erdvesniame ledo luisto guolyje, išmargintame rinų ir evorzinių duobių, vėlesnių pradubų, pakaišytame salomis. Nuo Ignalinos iki jo – apie 4 km, tačiau galima keliauti ir ilgesniu keliu – nuo Tauragnų, per Daunorių, Vyžių, Dievaragio miškus, priartėjant prie Būkos – iki Vaišniūnų ar Jonalaukio.

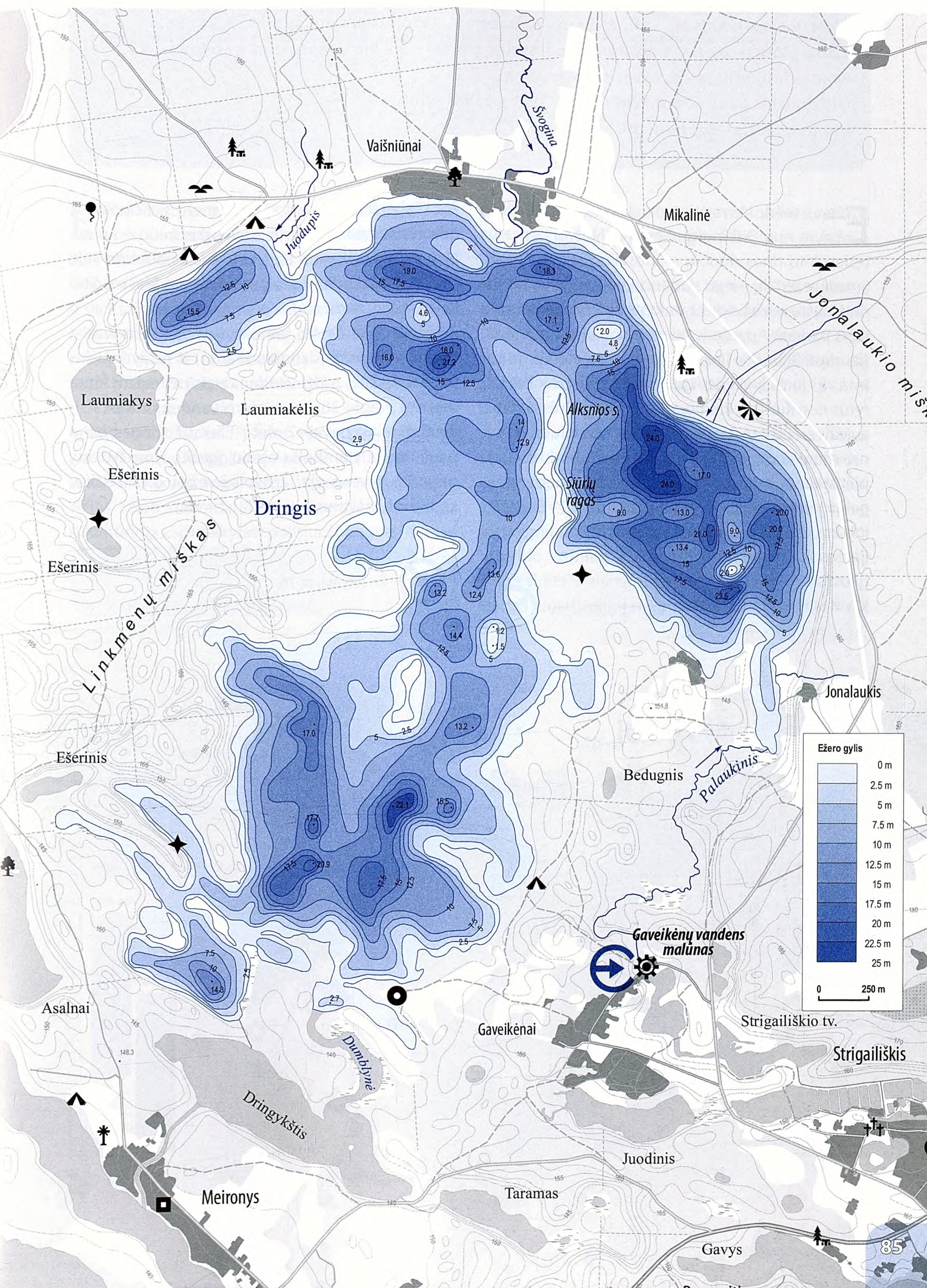
Ežero kranto linija itin raižyta. Toli į ežerą išsišaunantys pusiasalių ragai neretai nusitęsia povandeniniais sėkliais ar vėl išnyra salomis: Siūrių ragas – Alksnio saloje, Ožių ragas – Pietinėje saloje ir pan. Tarp pusiasalių – plačios įlankos arba kampai: Giliakampis (šiaurės rytai, jame didžiausios Baluošo gelmės), Juodakampis (šiaurės vakarai, įteka Juodupė), Stirniakampis, Karviakampis ir kt. Šiauriniai krantai aukšti ir statūs, pietiniai žemesni, vietomis papelkėję. Siūrių pelkaitė tarp Jonalaukio ir Gaveikėnų kaimų paskelbta telmologiniu draustiniu. Hidrografinių draustinių statusą gavo Juodupė ir Švogena – didieji Dringio intakai. Vakariniame apyežeryje, Linkmenų miške, pabirę uždari ežerėliai (Laumiakys, Narinis, Ešerinis) – poledynmetyje ištirpusių palaidotų ledo luistų pradubos. Šiauriniame krante abipus Vaišniūnų yra VIII–XII a. pilkapių, o Juodakampio įlankoje dar visai neseniai, pokaryje, buvo rišami sieliai iš rąstų, suvežtų arkliais iš čia pat dunksančios Ažvinčių girios. Sielininkystės tradicijos padringiuose labai senos, anksčiau Ažvinčių mediena iki ežero buvo plukdoma pavieniais rąstais Švogenos upeliu, atsrūvančiu nuo įpiečiau Kazitiškio liulančios Galų pelkės, kuri yra Nemuno ir Dauguvos upynų takoskyroje. Įdomus ir ragais pasišiaušęs pietinis apyežeris: čia pat, už siauros pertvaros, telkšo Dringio prielipas Dringykštis, Palaukinio upelio žiotys, Gaveikėnų kaimas, kuriame išlikęs per 200 metų skaičiuojantis vandens malūnas.

Dosniausias ežero maitintojas – Švogenos upelis (ilgis – 14,8 km, baseino plotas – 82,7 km^2), Kazitiškio smėlėtąją dubumą drenuojantis Žeimenos hidrografinis aukštupys. Upeliui tenka net 56 % Dringį maitinančio baseino ploto, be to, gausiai girdoma požeminių versmių, ji yra vandeninga ištisus metus. Jos vidutinis debitas žiotyse siekia 0,54 m^3/s. Kiti intakai (Juodupė, ilgis – 6 km, baseino plotas – 5,3 km^2; Palaukinis, ilgis – 10,4 km, baseino plotas – 28,5 km^2) yra nepalyginti „liesesni", tačiau Dringio vandens perteklių išplukdančios Dumblynės (žemiau Dringykščio ežero vadinamos Dringe) debitas siekia net 1,35 m^3/s. Tai didelis perteklius, o atsiranda jis dėl šaltinių, įsiliejančių į povandeninę ežero duburio dalį. Pasak hidrologų, jų debitas yra apie 0,58 m^3/s, t. y. didesnis už Švogenos debitą. Šitaip sočiai pagirdyto ežero vandens lygis per metus svyruoja tik apie 40 cm (pavasarį – apie 30 cm), o jo įspūdingas vandens tūris atsinaujina per pusantrų metų.

Ežeras yra santykinai (palyginti su plotu) seklus, vėjo nesunkiai išmaišomas beveik iki dugno, vėdinamas. Dėl to ir užšąla atvėsęs daugiau už kitus ežerus, bet sukaupęs žiemai daug deguonies. Dringis garsėja auksažvyniais karšiais, storais lynais ir karosais, jame daug ešerių ir lydekų, kuojų, raudžių, yra starkių ir vėgėlių, o gelmėse – šamų. Ežerą juosia platūs (20–25 m) smėlėti atabradai, pakrantėse daug laikinų ir įrengtų stovyklaviečių, aikštelių automobiliams, kaimo turizmo sodybų („Ievalaukis", Jonalaukio km.; Gaveikėnų ir Vaišniūnų km.).

Gaveikėnų vandens malūnas pastatytas XIX a. II p., priklausė Kaminskui, buvo nuomojamas vokiečiams, vėliau ne kartą parduotas. Sovietiniais metais priklausė kolūkiui ir žvejybos ūkiui, paskui buvo įrengta poilsinė. Malūnas stačiakampio plano, vieno aukšto, su rūsiu ir pastogės patalpomis, uždaru ir dviem atvirais prieangiais, turbinos priestatu. Viena malūno dalis tinkuoto mūro, kita – apkalta medinėmis lentelėmis. Pamatas su akmenų mūro cokoliu. Išlikusi vandens latako konstrukcija, dvejos girnos, grūdų piltuvai ir grūdų bunkeris. (13 H3)

Vaišniūnai
Švogina
Juodupis
Mikalinė
Jonalaukio miškas
Laumiakys
Laumiakėlis
Ešerinis
Dringis
Linkmenų miškas
Ešerinis
Alksnios s.
Šiūrių ragas
Jonalaukis
Ešerinis
Bedugnis
Palaukinis
Gaveikėnų vandens malūnas
Asalnai
Gaveikėnai
Strigailiškio tv.
Strigailiškis
Dumblynė
Dringykštis
Juodinis
Meironys
Taramas
Gavys
Ežero gylis
0 m
2.5 m
5 m
7.5 m
10 m
12.5 m
15 m
17.5 m
20 m
22.5 m
25 m
0
250 m

BĖRŽA

Molėtų r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 153,6 m BS.
Ežero plotas – 52 ha, maitinančiojo baseino plotas – 3,2 km², santykinis baseinas – 6,2.
Kranto linijos ilgis – 5,5 km, vingiuotumas – 2,2.
Didžiausias gylis – 38 m, vidutinis – 10,3 m, santykinis – 4,7 %.
Vandens tūris – 5,3 mln. m³.

Ežeras telkšo Asvejos rinos atšakoje, apie 2 km į šiaurę nuo Dubingių miestelio. Nuo jo į vakarus tęsiasi kitų rinos duobių – Suoselio, Galinio, Delvų, Smailių ežerėlių – ir jas skiriančių pelkaičių juosta, turinti kraštovaizdžio draustinio statusą (Asvejos regioninis parkas). Apyežeris priemolingas, kalvotas, ypač šiaurinis, Bijutiškio link. Kai kurių kalvų momenys pakyla virš jūros lygio net 195 m, viena iš jų, dunksanti į rytus nuo Kuriškių kaimo, – buvęs alkakalnis (Svatba, aukštis – 180,8 m BS). Ypač statūs ir šaltiniuoti šiauriniai ežero krantai. Prie giliojo Beržos duburio šliejasi į pietvakarius nutįstanti sekli, dumblėta, vandens augalų klojama įlanka, iš kurios išteka upelis – Stirnelės intakas. Stirnelės kanjonas – vienas iš įspūdingiausių Beržos kraštovaizdžio draustinio gamtos objektų: gilus, skardėtas, apaugęs lapuotynais. Pietinis ežero krantas žemesnis, lėkštesnis. Čia įsikūrusiame Paberžos (Zaberžos) kaime auga 450 metų skaičiuojantis ąžuolas (kamieno apimtis – 5 m, skersmuo – 1,6 m). Nuo jo į pietvakarius, už 1 km Asvejos duburio link, dunkso įspūdingas riedulys, vadinamas Meškos Stalu (Ciūniškių akmeniu).

Ežerą maitina tik šaltiniai (vandeningiausias – Beržos – liejasi iš šiaurinio kranto) ir mažytis Vėlupelio upokšnis, todėl vandens lygis per metus kinta nedaug – apie 30 cm, o ežero vandens tūriui atsinaujinti reikia beveik 7 metų. Ežeras žuvingas, jame pagaunama stambokų ešerių, karšių, lynų, lydekų, ungurių, gyvena plačiažnypliai vėžiai, o tai reiškia, kad vanduo švarus.

Žr. Asveja, p. 76.

Mikališkiai
Kieriškiai
Kuriškiai
Stirna
Berža
Pilviškiai
Zaberža
Ciūniškiai

Ežero gylis: 0 m, 5 m, 10 m, 15 m, 20 m, 25 m, 30 m, 35 m, 40 m
0 150 m

43
14 B4

GAVŶS

Ignalinos r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 153 m BS.
Ežero plotas – 124,3 ha, maitinančiojo baseino plotas – 5,1 km^2, santykinis baseinas – 4,1.
Kranto linijos ilgis – 7,6 km, vingiuotumas – 1,93.
3 salos, plotas – 2,3 ha, salingumas – 1,8 %.
Didžiausias gylis – 39 m, vidutinis – 10,1 m, santykinis – 3,1 %.
Vandens tūris – 12,3 mln. m^3.

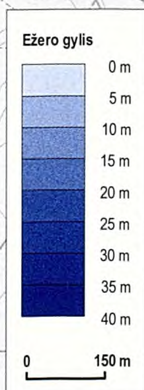
Ežeras telkšo Ignalinos pietiniame pakraštyje, dviejų rinų sankirtoje. Kalbininkai labai aptakiai kalba apie ežero vardo kilmę. Pasak jų, vandenvardžiai su šaknimi *gav-* gali būti tos pačios šeimos kaip Gauja, o šią Kazimieras Būga siejo su „karvine upe". Šiaip ar taip, žemėlapyje Gavys labiau primena karvės galvą nei upę, ypač jei prie šiaurės rytų įlankos – „karvės rago" prilipini ir šalimais telkšantį Gavaičio ežerėlį.

Ežerą supa neaukštos žvyringos kalvos, didesni miškai – atokiau, link Palūšės; rytine pakrante driekiasi Vilniaus–Daugpilio geležinkelio juosta, o pro vakarinį „karvės ragą" eina Ignalinos–Kaltanėnų kelias. Ežero atabradai siauri, bet smėlėti. Apyežeris sukultūrintas, pritaikytas poilsiui: įrengtas miesto paplūdimys, daug metų veikia moksleivių vasaros stovykla „Ignalina", pusiasalyje įrengta pramoginio traukinuko trasa.

Gavį maitina labai mažas baseinas (tik 4 kartus didesnis už patį ežerą), tad jo vandeniui visiškai atsinaujinti reikia 10 metų. Kita vertus, ištekanti Narsupės upelė visada gyva, matyt, į ežerą išsiliejančių šaltinių girdoma, plukdo vandenį į Rudinę, o ši – į Laukupę ir Žeimenų ežerą.

Ežero vanduo gana skaidrus (skaidrumas vasarą – apie 5 m), jo temperatūra giliųjų duobių priedugniuose per metus kinta labai mažai – nuo 5 °C vasarą iki 3 °C žiemą. Ežere pagaunama lydekų, lynų, kuojų, raudžių, stintų, vėgėlių, sykų ir kt. žuvų.

Žr. Lūšiai, p. 100.

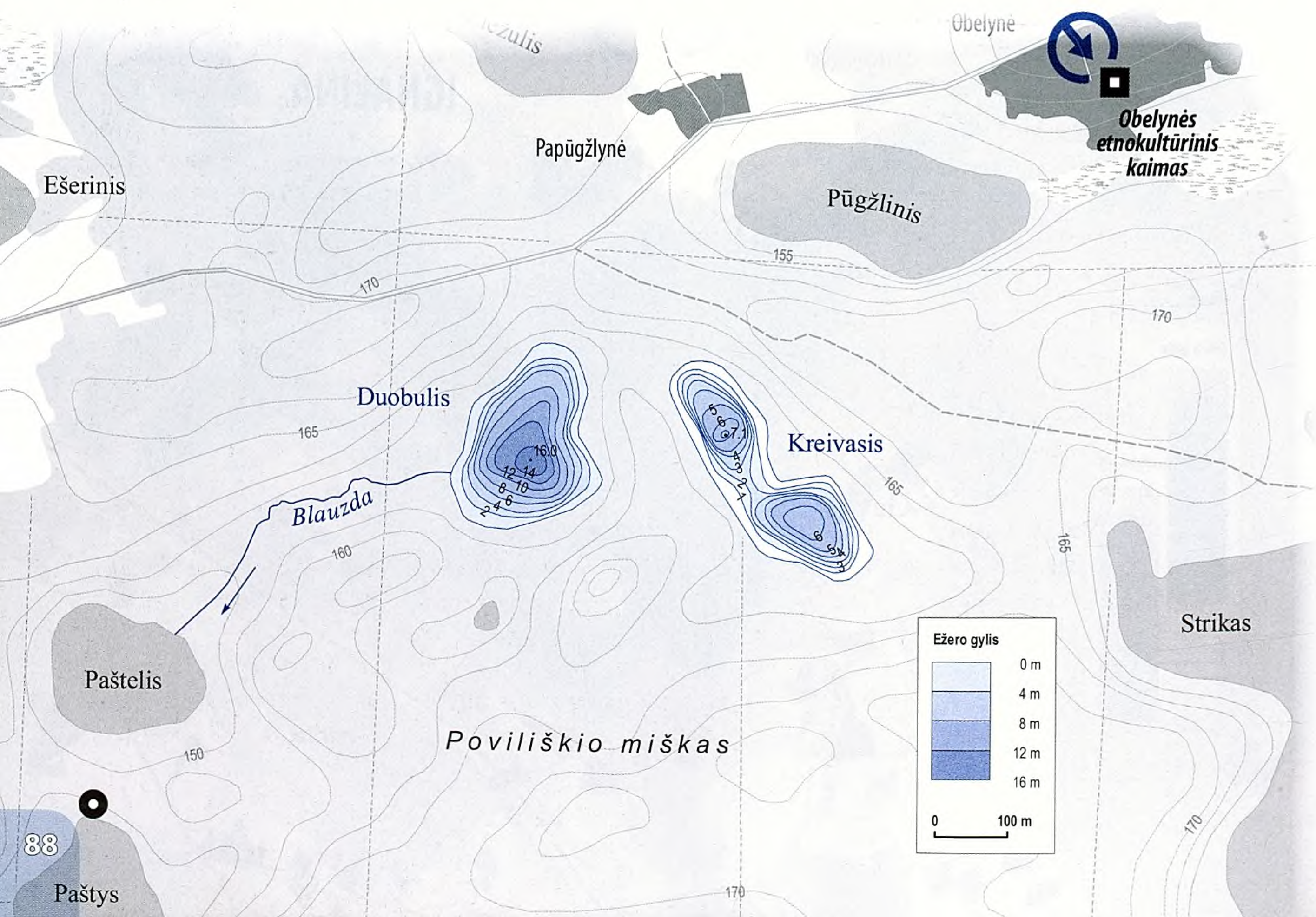

DUOBÙLIS ir KREIVÀSIS

Molėtų r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 152,9 m ir 154,9 m BS.
Ežero plotas – 3,8 ha ir 3,6 ha, maitinančiojo baseino plotas – 0,19 km² ir 0,35 km², santykinis baseinas – 5,0 ir 9,7.
Kranto linijos ilgis – 0,73 km ir 0,94 km, vingiuotumas – 1,08 ir 1,40.
Didžiausias gylis – 16 m ir 7,1 m, vidutinis – 6,6 m ir 3,1 m, santykinis – 7,3 % ir 3,3 %.
Vandens tūris – 0,25 mln. m³ ir 0,11 mln. m³.

Važiuojant Toliejų–Šnieriškių keliu Labanoro link, už Damošiškės kaimo prasideda platūs, regis, niekada nesibaigiantys miškai (Ropeikiškės, Poviliškio) – Labanoro girios prieigos, o gal ir pati giria, ošianti ant ledyninės dubumos dugną klojančių smėlynų. Juos sunešusios klaidžiojančios prieledyninės upės užpylė ir pasilikusius ledo luistus, kuriems ištirpus atsivėrė daug stačiašlaičių duburių ir klonių, suteikiančių aplinkiniam reljefui ypatingą raiškumą – miškėtą gilumą. Specifiniam miškingam ežeruotam kraštovaizdžio etalonui su unikaliu termokarstinių ežerėlių kompleksu ir etnokultūrinėmis vertybėmis apsaugoti įsteigtas Obelynės kraštovaizdžio draustinis (Labanoro regioninis parkas). Tuoj pat už Budriškės kirtę jo vakarinę ribą ir pavažiavę dar puskilometrį Obelynės etnografinio kaimo link, dešinėje kelio pusėje veikiau pajusime nei pamatysime gilų kraterį, kuriame pušėtų skardžių juosiamas markstosi Duobulio ežerėlis. Ypač statūs ir aukšti šiaurės vakariniai ežerėlio krantai, pakylantys virš vandens apie 30 m. Šiaurinėje pakrantėje yra bene vienintelė šiame siaurame apyežeryje aikštelė, joje mėgsta apsistoti žvejai ar atokesnių vietų ieškantys poilsiautojai, juolab kad čia ir atabradas smėlėtas, dar neapaugęs vandens augalais. O jų Duobulyje netrūksta – nendrės, meldai, lūgnės juosia jį iš visų pusių. Vakariniame apyežeryje ežerą spaudžiantys šlaitai atsiveria į erdvų klonį (riną?), kuriuo iš Duobulio išteka Blauzdos upelis, plukdantis vandenį į žemiau telkšantį Paštelio ežerėlį.

Upelis silpnas, bet neišdžiūva net itin sausais metais. Iš kur tas vandens perteklius, jei Duobulį maitinančio baseino plotas – tik 19 ha? Įminti šią mįslę padeda hidrologų, daug metų tyrinėjusių šių apylinkių ežerus, sukaupti duomenys. Pasak jų, Duobulį daugiausia maitina požeminiai vandenys

(jiems tenka du trečdaliai visų vandens pajamų), sutekantys iš kur kas didesnio ploto (tūrio), nei jį apibrėžia paviršinė takoskyra. Dėl šios priežasties ežerėlio vandens lygis yra itin stabilus ir per 24 stebėjimų metus svyravo tik 33 cm, o ežerėlyje sukauptam vandeniui atsinaujinti pakanka 3 metų. Ištekantis upelis išplukdo ir organines rūgštis, kurių miško paklotėje nestinga, todėl Duobulis ir vystosi kaip dažnas brandus ežeras: augina vešlią vandens augalų juostą, žydi (vandens skaidrumas vasarą siekia 3,5 m), yra tinkamas karpinėms žuvims gyventi. Bet tuo jo įprastumas ir baigiasi.

Požeminio vandens druskingumas, taigi ir tankis, yra kur kas didesnis nei paviršinio vandens, juolab kritulių vandens, todėl sunkusis vanduo (druskingumas - iki 900 mg/l) kaupiasi duburio gelmėse ir negali maišytis su jį klojančiu lengvu vandeniu (druskingumas – apie 270 mg/l). Dėl cheminių priežasčių susidaręs vandens susisluoksniavimas išlieka ir savaiminių sąmaišų laikotarpiais (pavasarį ir rudenį). Ežerotyrininkai šitokius neįprastus ežerus vadina meromiktiniais, t. y. iš dalies išmaišomais ežerais. Vasarą šylantis Duobulio vanduo sluoksniuojasi pagal temperatūrą, bet tik iki 12 m gylio; giliau slūgsančio vandens temperatūra ištisus metus yra apie 5 °C.

Į rytus nuo Duobulio, už siauro (100–150 m pločio) smėlingo gūbrio tyvuliuoja Kreivasis ežerėlis. Taip pat giliai pradubęs, stačiašlaitis, ypač šiaurės rytų dalyje, tačiau nenuotakus duburys. Jo dugnas yra net 8 m aukščiau Duobulio duburio dugno, ir tai, matyt, yra jo nenuotakumo priežastis: Kreivasis nepasiekia gruntinių vandenų, ir šie girdo žemiau telkšantį gilesnį kaimyną. Taigi Kreivasis ežerėlis yra savotiškas Duobulio donoras. Jam maitinti svarbiausi yra krituliai, iškrintantys tiesiog į vandens paviršių (apie 88 % visų vandens pajamų), todėl ežerėlio vanduo yra išskirtinai gėlas (ištirpusių druskų – apie 14 mg/l). Kita vertus, dėl labai lėtos vandens apykaitos (vandens masei atsinaujinti reikia 8 metų), jame kaupiasi iš miško paklotės išplautos organinės rūgštys; ežerėlio vanduo rusvas (vandens skaidrumas vasarą – apie 2,5 m), vandens augalija – skurdi, o pakrantes kai kur jau traukia kimininės pelkaitės. Per metus ežerėlio vandens lygis svyruoja nedaug – apie 15–20 cm, bet jis labai opiai reaguoja į ilgalaikius, kelerius ir daugiau metų trunkančius klimato pokyčius, todėl daugiametė vandens lygio svyravimų amplitudė yra neįprastai didelė – apie 1,5 m.

 Labanóro regioninis parkas įkurtas 1992 m. Jo plotas – 55 344 ha. Didžiausią parko dalį – 80 % – užima miškai, daugiausia pušynai. Ežerams tenka 14 % parko teritorijos, jų regioniniame parke yra 285 – daugiausia iš visų Lietuvos regioninių parkų. Didžiausi iš jų: Stirnių, Baltųjų Lakajų, Kertuojų. Per parką teka apie 30 upelių (Lakaja, Peršokšna, Dumblė, Luknelė ir kt.). Kraštovaizdžio įvairovei – kalvoms, smėlingiems terasiniams slėniams, ežeringoms, upėtoms ir pelkėtoms girioms, miškingiems stačiašlaičiams ežerams – apsaugoti įkurti Aiseto, Kulionių, Lakajos, Peršokšnos ir kt. kraštovaizdžio draustiniai.

Parke saugomos pelkių ekosistemos, vertingos kalkingos žemapelkės, ištisas aukštapelkių ir paežerinių žemapelkių kompleksas – Kanio raistas (2409 ha), Girutiškio gamtinis rezervatas ir daugybė didesnių bei mažesnių pelkučių. Čia auga retieji, nykstantys augalai ir medžiai: ežerinės lobelijos, vėjalandės šilagėlės, aukštosios gegūnės, paprastosios vandens lelijos, lietuvinės naktižiedės, beržai keružiai, liekniniai beržai ir mėlynlapiai karklai.

Regioninio parko miškuose peri retieji miško paukščiai: juodieji gandrai, mažieji ereliai rėksniai, vapsvaėdžiai, juodieji pesliai, ereliai žuvininkai, kurtiniai, tetervinai, lututės ir žvirblinės pelėdos, tripirščiai geniai, pilkosios meletos. Taip pat juodakakliai narai, gervės, švygždos, tikučiai, kukučiai, žalvarniai ir kt. Čia aptikta itin reta šikšnosparnių rūšis – kūdriniai pelėausiai. Gausu briedžių, gyvena ir veisiasi vilkai, lūšys.

Parkas pirmiausia garsėja gamtos vertybėmis, bet esama ir archeologijos, mitologijos, architektūros paminklų. Jo teritorijoje yra daugiau kaip 20 pilkapių grupių, senovės gyvenviečių (Kulionių, Kertuojos ir Užtilčių I–II), 5 piliakalniai (Čiulėnų, Budrių, Kulionių, Kertuojos, Želvų), saugoma baltiškąjį tikėjimą menanti dubenuotųjų akmenų kolekcija, mitologinis Ožkos akmuo ir Šventakmenis. Iš architektūros paminklų minėtinas etnografinis Obelynės kaimas, Labanoro Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčia ir varpinė, Stirnių, Januliškio bažnyčios, Rudesos koplyčia ir varpinė. Lankytojų laukia žvejybos muziejus Mindūnuose, Kulionių kaime – Etnokosmologijos muziejus ir Molėtų astronomijos observatorija, senovinė dangaus kūnų stebykla.

Parke yra daug žvejybai ir poilsiui tinkamų ežerų. Labanoro giria vilioja lankytojus uogomis ir grybais. Vandens turistai renkasi įspūdingą maršrutą nuo Siesarties ežero Lakajos upe iki Žeimenos, taip pat čia puikios sąlygos keliauti pėsčiomis ir dviračiais – pažymėti pėsčiųjų ir dviratininkų keliai bei takai, įrengtos stovyklavietės. (13 C7)

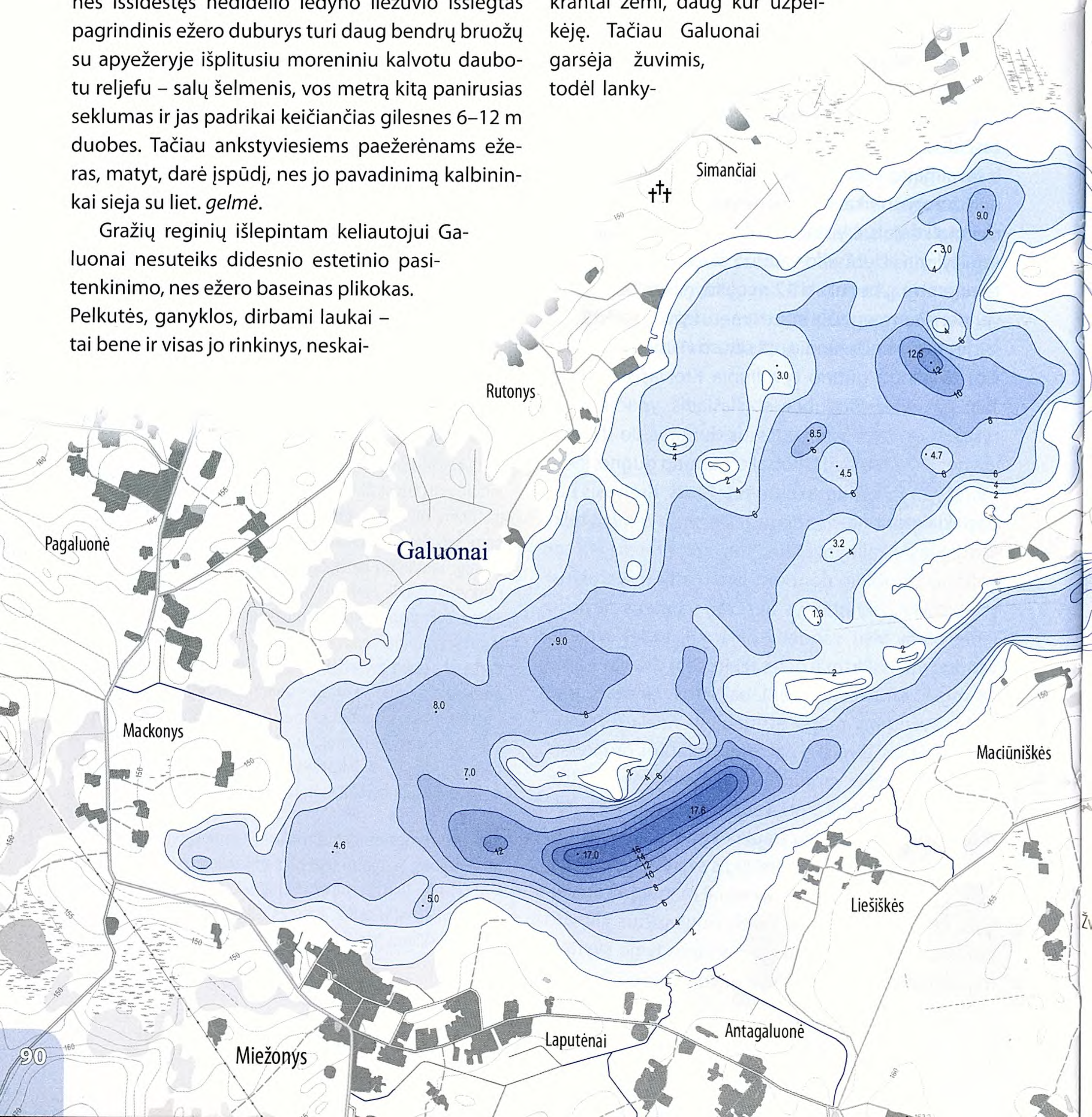
■ **Obelỹnės** etnokultūriniame kaime stovi dvi vertingos sodybos. Saugomi septyni paminkliniai pastatai – pirkia, svirnai, tvartas, pirtis ir kluonai. Abi sodybas puošia aukšti medžiai ir sodai. Kaimas įsikūrė XX a. pr. broliams Matuliauskiams įsigijus 40 ha žemės ir pasistačius namus. (12 B5)

GALUONAĨ

Molėtų r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 146,5 m BS.
Ežero plotas – 586 ha, maitinančiojo baseino plotas – 68 km², santykinis baseinas – 11,6.
Kranto linijos ilgis – 20,3 km, vingiuotumas – 2,37.
5 salos, plotas – 4 ha, salingumas – 3,8 %.
Didžiausias gylis – 17,6 m, vidutinis – 5,5 m, santykinis – 0,7 %.
Vandens tūris – 32 mln. m³.

Ežeras telkšo Inturkės miestelio pakraštyje, siaura rytinė jo įlanka – Gėluotas – remiasi į Molėtų–Pabradės kelią. Galuono duburys sudėtingas. Pietine jo dalimi ir Gėluotu tęsiasi rina su pailgomis 17–17,5 m gylio duobėmis, o šiauriau salų grandinės išsidėstęs nedidelio ledyno liežuvio išslėgtas pagrindinis ežero duburys turi daug bendrų bruožų su apyežeryje išplitusiu moreniniu kalvotu daubotu reljefu – salų šelmenis, vos metrą kitą panirusias seklumas ir jas padrikai keičiančias gilesnes 6–12 m duobes. Tačiau ankstyviesiems paežerėnams ežeras, matyt, darė įspūdį, nes jo pavadinimą kalbininkai sieja su liet. *gelmė*.

Gražių reginių išlepintam keliautojui Galuonai nesuteiks didesnio estetinio pasitenkinimo, nes ežero baseinas plikokas. Pelkutės, ganyklos, dirbami laukai – tai bene ir visas jo rinkinys, neskaitant pakrantės krūmynų ir atokesnių miškų – Kūlių (šiaurės rytų kampe) ir Alkūnų (pietiniame apyežeryje). Iš pastarojo atsrūva 5 km ilgio Ožkalupio upelis. Ežero vanduo rusvas, neskaidrus, pakrantėmis driekiasi plačios vandens augalų juostos, krantai žemi, daug kur užpelkėję. Tačiau Galuonai garsėja žuvimis, todėl lanky-

tojų nestinga. Jiems apsistoti vakarinėje ežero pakrantėje įrengtas kempingas.

Ežero vandens masei visiškai atsinaujinti reikia beveik 2 metų. Vandens perteklius per Gėluoto įlankos tęsinį kitoje Molėtų–Pabradės kelio pusėje – Vašuoką nuteka į Išnarų ežerą. Vašuoko vardas siejamas su „vešliu, vašiu", t. y. vieta, kur veša augalai. Vašuokas išties labiau panašus į pievą nei į ežerą. Kur pažvelgsi, visur liula margažiedis lūgnių, lelijų, papliauškų kilimas, įrėmintas tamsžalių meldynų. Ypač sekli (iki 1,5 m) ir dumblėta vakarinė Vašuoko dalis, nors į rytus nutįstančios lomos gylis taip pat labai menkas – tik 2 m. Vašuoko žiomenys atsiveria į erdvų ežeringą duburį, kurį geografai įtaria buvus ledo luisto guoliu. Jame plyti didokas (320 ha), bet, deja, merdintis Išnarų ežeras. Jo dugno reljefas labai jau paprastas: beveik pusei ežero tenka 2,5 m gylio neperžengiančios seklumos, o centrui – kelios 3 m gylio duobutės. Lėkštadugnis ežeras perdėm užžėlęs vandens augalais, bet laikomas labai žuvingu. Mėgsta jį ir vandens paukščiai.

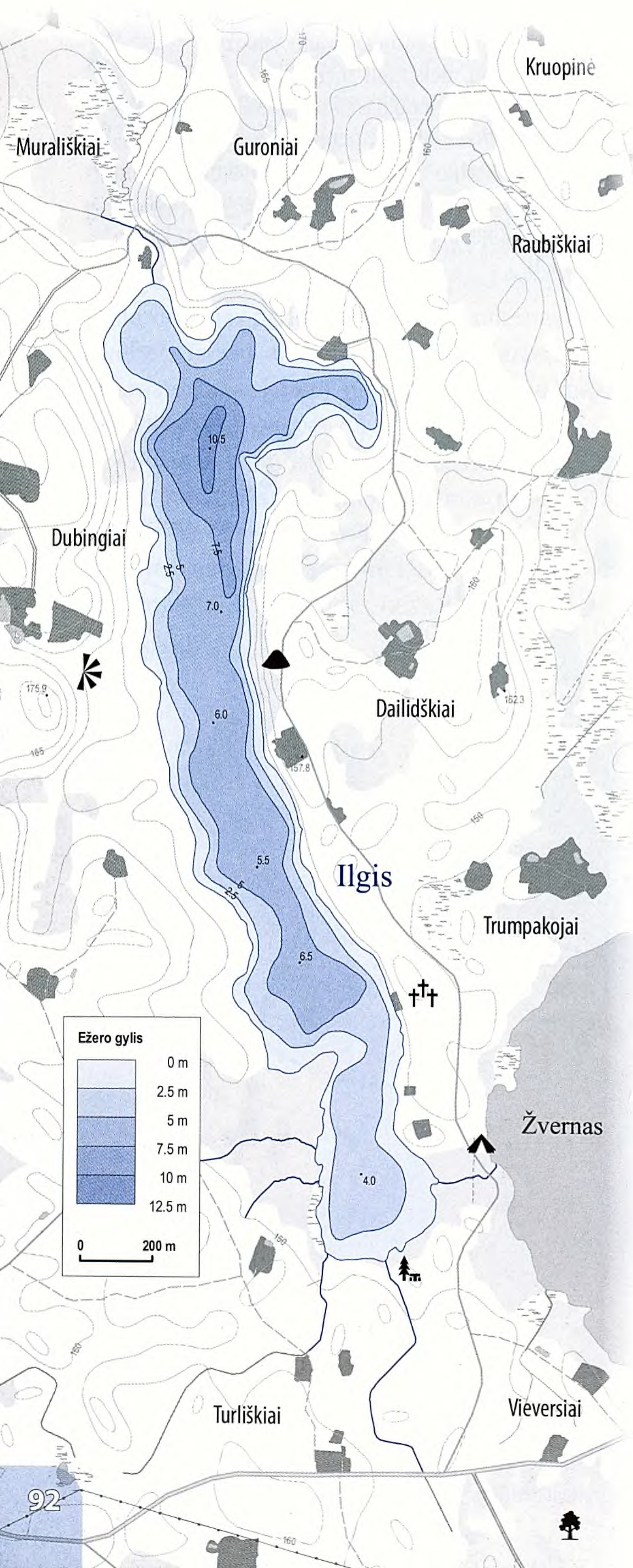
✝ **Iñturkės** Šv. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia pastatyta 1855 m. Ji medinė, liaudies architektūros formų. Viduje yra trys barokiniai altoriai, dekoruoti mediniais ornamentais ir skulptūromis. Yra vertingų paveikslų: „Marija su Kūdikiu", „Marija Škaplierinė", „Marija, pamynusi žaltį", „Šv. Antanas", „Šv. Ambraziejus". Šventoriaus tvora akmenų mūro su trijų arkų vartais. Šalia vartų – medinė varpinė, kurioje kabo 1671 m. lietas varpas, perkeltas iš Rudesos koplyčios. (17 E3)

miškas Kūliai
Pakrovai
Papiškiai
Inturkė
Pavašuokys
Vašuokas
Gėluotas
Suduikiai
Ožkalupis
Dūdanosiai
Užtilčiai
Dailidės
Naujasodžiai
irbliškės

Ežero gylis
0 m
2 m
4 m
6 m
8 m
10 m
12 m
14 m
16 m
18 m
0 200 m

ÌLGIS

Molėtų r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 147,2 m BS.
Ežero plotas – 86,2 ha, maitinančiojo baseino plotas – 16,6 km², santykinis baseinas – 19,2.
Kranto linijos ilgis – 7,6 km, vingiuotumas – 2,3.
Didžiausias gylis – 10,5 m, vidutinis – 4,3 m, santykinis – 1,0 %.
Vandens tūris – 3,7 mln. m³.

Ežero reikia ieškoti Asvejos regioninio parko šiauriniame iškyšulyje, apie 3 km į šiaurės rytus nuo Dubingių miestelio. Kaip ir daugelis tokį „retą" vardą turinčių ežerų, jis telkšo ištįsusioje rinoje (ilgis – 2,7 km, didžiausias plotis – 0,7 km), kuri yra statmena Asvejos ežero duburiui. Tiesa, rina sekli (vyrauja 5 m gylis), jos dugnas lygus tarsi lovio, išlikusi tik viena kiek gilesnė duobė šiauriniame ežero gale. Krantai plikoki, bet aukšti, nestokojantys gerų regyklų. Ypač erdvūs vaizdai į ežerą atsiveria nuo Dubingių kaimo (ne miestelio!) kalvų, pakylančių virš ežero beveik 30 m (176 m BS) ir priešingame – rytiniame – krante dunksančio Pūkuoliakalnio (alkakalnio). Pietinis apyežeris lėkštesnis, bet jame yra miško salų, o siauroje sąsmaukoje, skiriančioje Ilgio ir Žverno ežerus, įrengta poilsiavietė.

Ežerą maitina keli upeliai, iš jų didžiausias atsrūva nuo įšiauriau telkšančių Limino ir Liminėlio ežerų. Vandens perteklius (jis didesnis tik pavasarį, kai vandens lygis pakyla 40–50 cm) nuteka trumpa (0,2 km) protaka į šalimais tyvuliuojantį Žverno ežerą. Ilgio duburyje sukauptam vandeniui atsinaujinti užtenka vienų metų. Vanduo vasarą žydi, tad jo skaidrumas menkas – apie 2–3 m. Ežeras seklus, todėl vandens temperatūra vasarą net ir giliausios duobės priedugnyje yra gana aukšta (apie 11 °C), o didžiojoje duburio dalyje vanduo būna įšilęs iki pat dugno. Ilgis – karšiams tinkamas ežeras. Be karšių, jame pagaunama lynų, lydekų, ešerių, kuojų. Ežero atabradai smėlėti, vietomis apaugę meldais ir nendrėmis.

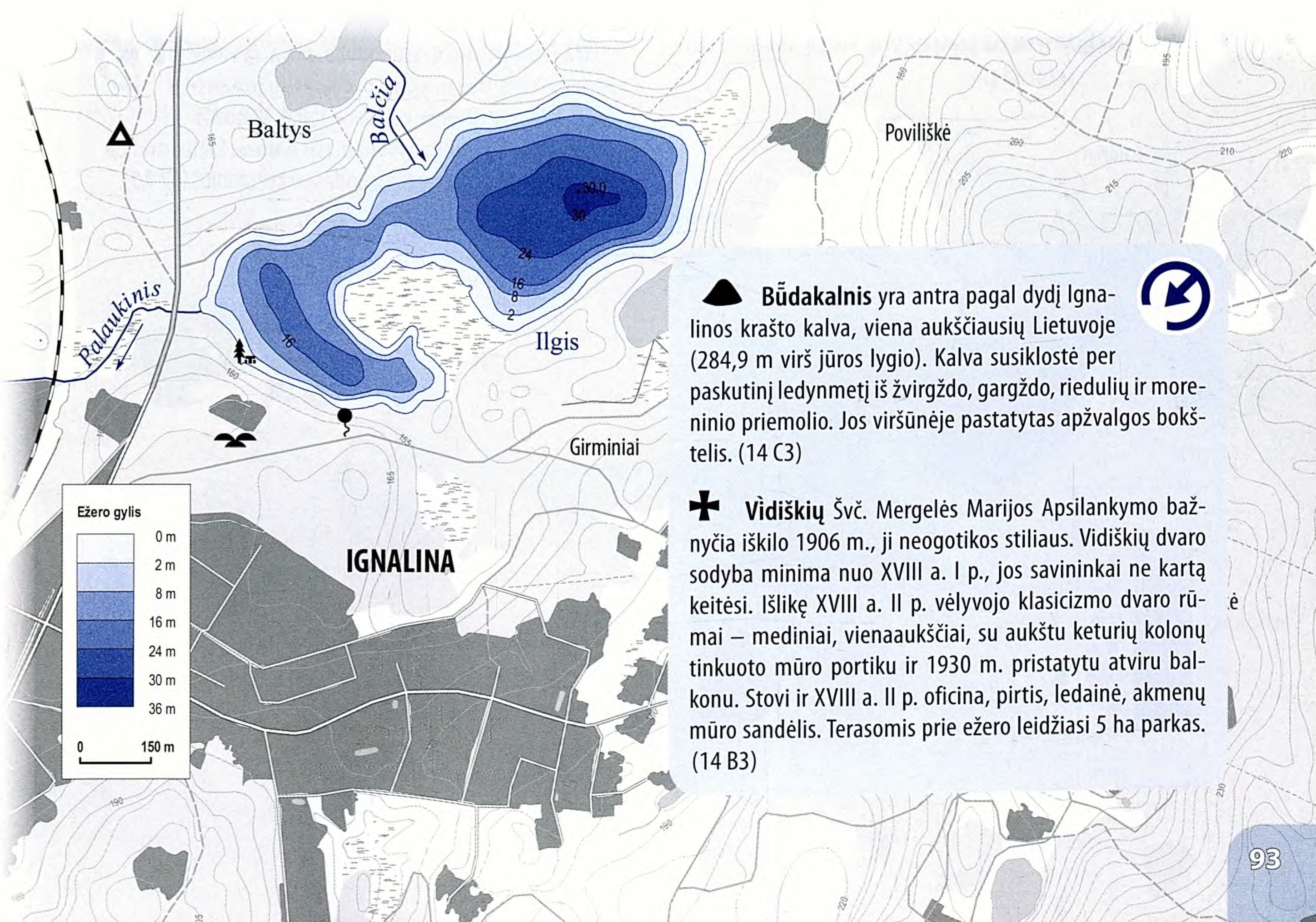
Čimbariškių akmuo vadinamas Čimbaro kapu. Jis guli 75 m į pietvakarius nuo Čimbariškių kaimo kapinių. Akmuo 1,1 × 1,2 m dydžio. Vietos gyventojai pasakoja, kad Čimbaras, pakviestas liudyti, šventvagiškai prisiekė ir griuvo negyvas. Ant jo kapo užverstas akmuo dabar vadinamas Čimbariškių akmeniu. (16 D4)

ÌLGIS

Ignalinos r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 151,6 m BS.
Ežero plotas – 32 ha, maitinančiojo baseino plotas – 18,7 km², santykinis baseinas – 58,4.
Kranto linijos ilgis – 3,4 km, vingiuotumas – 1,8.
Didžiausias gylis – 30 m, vidutinis – 13,6 m, santykinis – 4,8 %.
Vandens tūris – 4,4 mln. m³.

Ne tokį jau ir ilgą (1,1 km), bet išties pailgos formos ežerą randame šiaurės rytiniame Ignalinos pakraštyje, šalia kelio, vedančio į Dūkštą. Ežeras telkšo senoje, paskutinio ledynmečio pabaigoje atnaujintoje rinoje. Veržli poledinė upė išgremžė rinoje susiklosčiusias nuosėdas – juostuotąjį molį, išplovė vingrius kanjonus, pagilino duobes. Šios istorijos įrodymai slypi po vandeniu, ir juos gali pateikti tik patyrę narai. Šie Ilgį aplanko dažnai, ypač žiemą, kai nuskaidrėja ežero vanduo ir žibintų šviesoje išryškėja povandeninio kraštovaizdžio detalės: skardžių rievės, stačiu šlaitu nušliaužęs miškas ir, žinoma, dugne, 12 m gylyje, atsiveriančios verdenės – kylantys šaltiniai. Didžiausia – Baltoji verdenė, apsigaubusi balto kvarcinio smėlio debesiu, šilta (vandens temperatūra žiemą siekia 6,5 °C). Už kelių metrų nuo jos sufoziniuose krateriuose verda Rudasis ir Juodasis šaltiniai. Pirmojo keliamo smėlio grūdeliai yra apvilkti geležies, antrojo – bitumo plėvele. Ši, regis, atsirado ne be žmogaus pagalbos. Visus tris šaltinius maitina giliau slūgsantis spūdinis (tarpsluoksninis) požeminis vanduo, suradęs silpniausias vietas jį dengiančioje vandensparoje – rinos dugne. Vanduo gėlas, jo mineralizacija – apie 400 mg/l. Ežerą sočiai pagirdo ir paviršiniai vandenys, juos nuo įšiauriau telkšančių Varnio ir Balčio ežerų atplukdo Balčios upelis. Ilgio vandens perteklius nuteka Palaukinio upeliu (ilgis – 7,3 km) – Dringio ežero intaku.

Ilgio krantai žemi, tačiau sausi, miškingi. Pašlapęs tik krūmėtas pusiasalis, suteikiantis ežerui pasagos formą. Atabradai siauri, smėlėti. Poilsiautojai dažniausiai renkasi pietinę pakrantę, kurioje yra poilsio aikštelė, paplūdimys. Dar visai neseniai smalsuoliai plūsdavo ir į priešingą, šiaurinį, krantą: jame buvo lietuviškojo Tarzano stovyklavietė.

Būdakalnis yra antra pagal dydį Ignalinos krašto kalva, viena aukščiausių Lietuvoje (284,9 m virš jūros lygio). Kalva susiklostė per paskutinį ledynmetį iš žvirgždo, gargždo, riedulių ir morenininio priemolio. Jos viršūnėje pastatytas apžvalgos bokštelis. (14 C3)

Vìdiškių Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčia iškilo 1906 m., ji neogotikos stiliaus. Vidiškių dvaro sodyba minima nuo XVIII a. I p., jos savininkai ne kartą keitėsi. Išlikę XVIII a. II p. vėlyvojo klasicizmo dvaro rūmai – mediniai, vienaaukščiai, su aukštu keturių kolonų tinkuoto mūro portiku ir 1930 m. pristatytu atviru balkonu. Stovi ir XVIII a. II p. oficina, pirtis, ledainė, akmenų mūro sandėlis. Terasomis prie ežero leidžiasi 5 ha parkas. (14 B3)

ILMĖDAS

Molėtų r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 147,9 m BS.
Ežero plotas – 79,1 ha, maitinančiojo baseino plotas – 4,2 km², santykinis baseinas – 5,3.
Kranto linijos ilgis – 7 km, vingiuotumas – 2,22.
2 salos, plotas – 0,09 ha, salingumas – 1,8 %.
Didžiausias gylis – 17,5 m, vidutinis – 6,6 m, santykinis – 1,7 %.
Vandens tūris – 5,2 mln. m³.

Jei keliaudami iš Molėtų į Labanorą pasirinktumėte šiek tiek ilgesnį, bet išties labai nuotaikingą kelią per Toliejus ir Šnieriškes, jo pradžioje (1,5 km nuo Toliejų) pamatytumėte Ilmėdo ežerą, tyvuliuojantį Labanoro regioninio parko vakariniame pakraštyje, aukšto (iki 179 m BS) moreninio gūbrio papėdėje. Giliai prasmigusį, stačiašlaitį duburį juosia ganyklos ir dirbami laukai, todėl jo panorama galima gėrėtis ir nuo kalvomis kilpinėjančio kelio, prie kurio įsikūrę Garneliškių ir Purvėnų kaimai; priešingame, taip pat aukštame pietiniame krante matyti Taitiškės kaimas (yra turizmui pritaikyta sodyba). Kaip ir daugelis kitų ežerų, išsiliejusių rytiniame Molėtų aukštumos šlaite, Ilmėdas yra rininės kilmės ežeras, ištįsęs iš vakarų į rytus 2,3 km. Toliausiai į vakarus išsišaunanti įlankėlė remiasi į žemą takoskyrą, už kurios telkšo Malkėsto ežeras, priklausantis jau Siesarties baseinui.

Takoskyrinių ežerų baseinai dažniausiai būna nedideli, o Ilmėdą maitinantis baseinas – itin mažas, tik 5 kartus didesnis už patį ežerą. Tiesą sakant, sunku net nubrėžti baseino ribą, kadangi Ilmėdui priklausantys Jaurio ir Jauriuko ežerai, tįsantys kitoje moreninio gūbrio pusėje, dalį vandens pertekliaus atiduoda Stirnių ežerui, o kitą dalį – Ilmėdui. Tačiau ežerą gelbsti požeminiai vandenys, kurių per metus suteka apie 300 tūkst. m³, todėl jo vandens lygis yra stabilus ir per daugiametį laikotarpį kinta tik 20–30 cm. Vandens perteklių, kuris vasaros sausmečiu siekia tik 1–2 l/s, išplukdo striukas (0,3 km) upokšnis į šalia plytintį Stirnių ežerą.

Ežero vanduo nėra labai skaidrus (vasarą – apie 3 m), bet labai ryškiai susisluoksniavęs pagal temperatūrą. Šiltojo paviršinio vandens sluoksnio (epilimniono) storis siekia 4 m, o giliau temperatūra labai sparčiai krinta (temperatūros šuolio sluoksnyje – 4 °C/m) ir priedugnyje yra apie 5,5 °C. Žuvininkai Ilmėdą priskiria prie karšiams tinkamų ežerų grupės.

 Anòmislio dvaro sodyba. XIX a. ją valdė dvarininkai Burovai. XX a. I p. dvarą įsigijo Konstancija Mackevičienė, vėliau – Jonas Voitovas. Išlikęs tinkuoto mūro gyvenamasis namas, klėtis, arklidė, ledainė, klojimas, tvartas ir sodas su tvenkiniu. (12 A5)

Gaidžiai
Jaurys
Garneliškė
Ilmėdas
Rageliös
Varliukas
Taitiškės
Sklėriškė
Stirniai
Stirniai

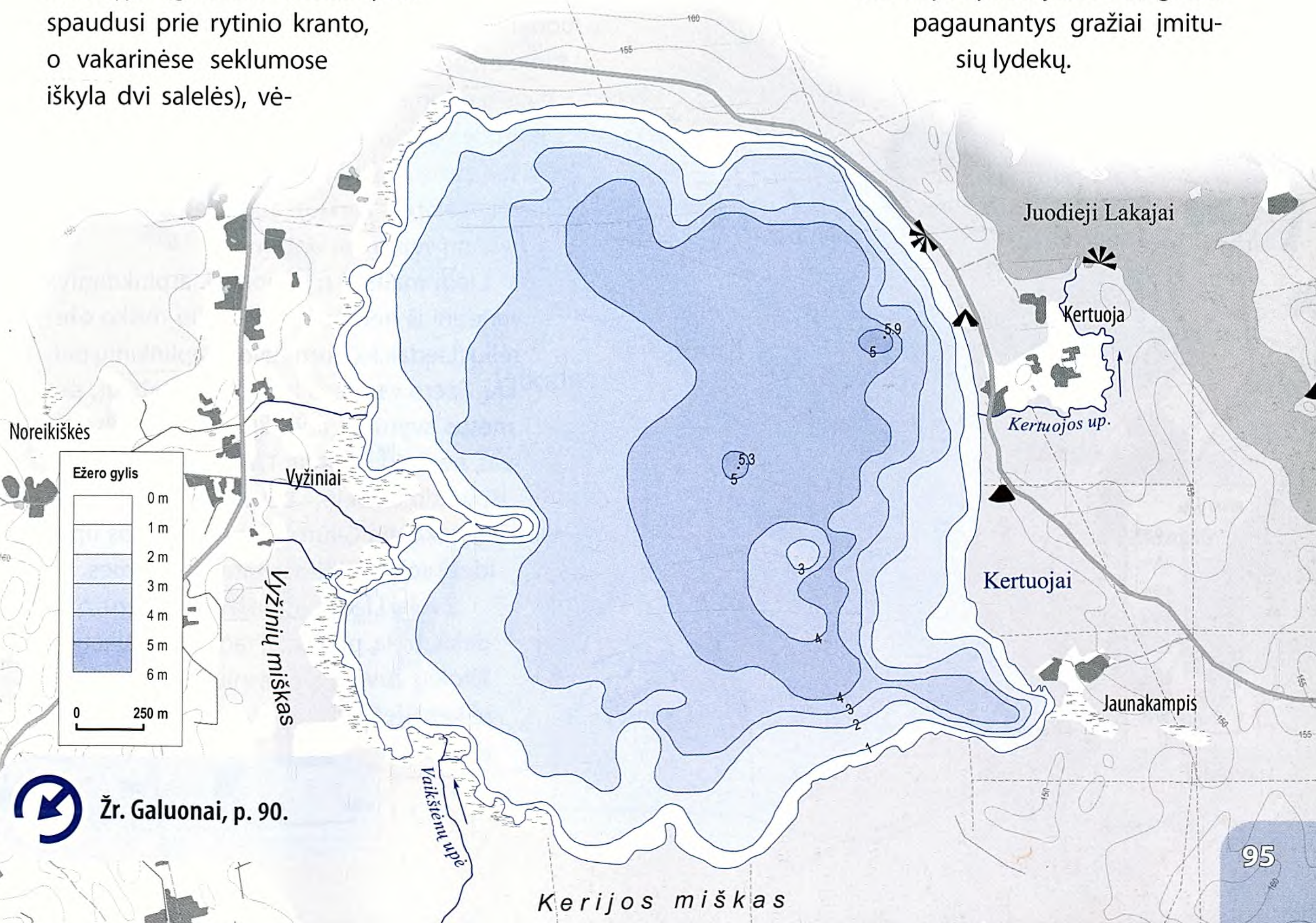
Ežero gylis
0 m
2.5 m
5 m
7.5 m
10 m
12.5 m
12 m
17.5 m
0 150 m

KERTUOJAĨ

Molėtų r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 146,5 m BS.
Ežero plotas – 546 ha, maitinančiojo baseino plotas – 106,5 km², santykinis baseinas – 19,5.
Kranto linijos ilgis – 11,6 km, vingiuotumas – 1,4.
2 salos, plotas – 0,05 ha.
Didžiausias gylis – 5,9 m, vidutinis – 2,9 m, santykinis – 0,2 %.
Vandens tūris – 15,8 mln. m³.

Labanoro regioniniame parke tyvuliuojančio ir hidrografinio draustinio statusą turinčio ežero reikia ieškoti už 3 km į šiaurės rytus nuo Inturkės miestelio. Plačiai išsiliejusį, ledo luisto išgulėtame duburyje telkšantį ežerą (ilgis – 3,2 km, didžiausias plotis – 2,8 km) lengviausia pasiekti Kertuojos kaimo link vedančiu keliu. Vakarinė pakrantė lėkšta, užpelkėjusi, todėl, neužsibuvus Vyžinių kaime, reikėtų keliauti toliau, iki kelias pasuks į rytus ir visiškai priartės prie ežero. Į saulę atgręžtas šiaurinis krantas pakilesnis ir sausesnis, atabradas – platesnis, smėlingesnis ir mažiau apžėlęs vandens augalais, atsiranda ir balto smėlio paplūdimių. Panašus ir Inturkės miško remiamas rytinis krantas, kuriame įsikūręs Kertuojos kaimas ir poilsiavietė „Kertuojai". Šiek tiek įpiečiau ežero pakrantėje dunkso piliakalnis, šalia jo archeologai aptiko senovės gyvenvietės liekanų.

Ežeras plyti sekliame, asimetriškame duburyje (giliausia duobė prisispaudusi prie rytinio kranto, o vakarinėse seklumose iškyla dvi salelės), vėjas jį lengvai išmaišo iki pat dugno, todėl vanduo vasarą būna šiltas iki pat dugno, o žiemą – priešingai, kur kas šaltesnis (temperatūra prie dugno – 2–3 °C) nei giliuose Lietuvos ežeruose. Svarbiausia Kertuojų maitintoja – Vaikštėnų upė, atplukdanti vandenį nuo Išnarų ežero. Vandens perteklius nuteka trumpu (ilgis – 1,2 km) Kertuojos upeliu į Juoduosius Lakajus. Per vienus metus ežero vandens masė atsinaujina 1,5 karto, bet iš maitinančiojo baseino suplaukia ir maistingosios medžiagos, todėl veši vandens augalai, vasarą žydi vanduo, jo skaidrumas tesiekia 2,5–3 m. Gamtosaugininkai (ne visi!) teigia, kad ežero vandens kokybė pradėjo blogėti apie 1970 m. Kertuojos upelio ištakoje įrengus šliuzą – reguliatorių, ir ežero vandens lygis pakilo 0,8 m. Pasak jų, pasikeitė ir žuvų bendrijos: sumažėjo lydekų, ešerių, išnyko meknės, plačiažnypliai vėžiai. Vis dėlto Kertuojai ir šiandien garsėja stambiomis kuojomis ir lynais, o velkiaujantys žvejai vis dar giriasi pagaunantys gražiai įmitusių lydekų.

Žr. Galuonai, p. 90.

LÍEDIS

Švenčionių r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 142,4 m BS.
Ežero plotas – 66,5 ha, maitinančiojo baseino plotas – 11,7 km², santykinis baseinas – 17,6.
Kranto linijos ilgis – 3,6 km, vingiuotumas – 1,2.
Didžiausias gylis – 6,1 m, vidutinis – 2,9 m, santykinis – 0,7 %.
Vandens tūris – 1,9 mln. m³.

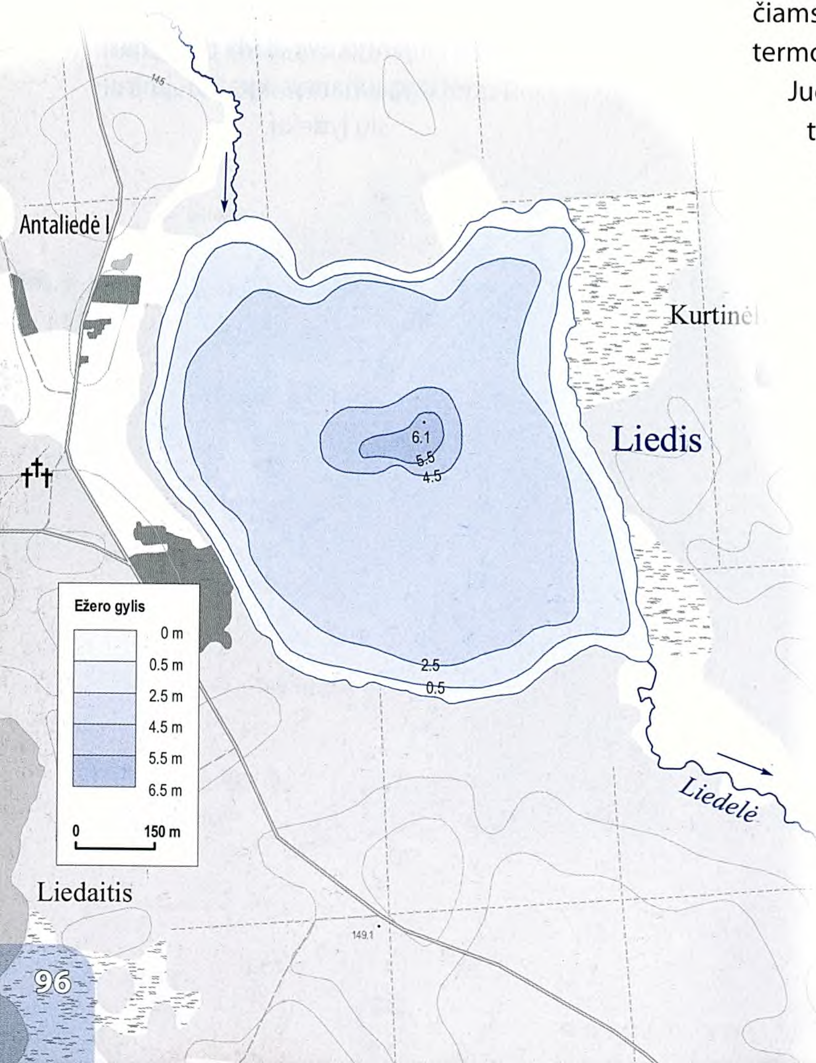
†⁺† **Žeimenõs** miške 1863 m. sukilėlių kapus ženklina paminklai. 1863 m. pavasarį Labanoro girioje susibūrė daug sukilėlių. Jungtiniai būriai čia kovėsi su generolo Šuvalovo kariuomene. Sukilėliai įsitvirtino Žeimenos miške prie Luknelės upelio, užvertė medžiais prieigas, išsikasė apkasus. Mūšyje žuvę sukilėliai čia ir palaidoti. (13 E6)

✚ **Janùliškio** Šv. apaštalo Tado (Judo) bažnyčia pastatyta 1857 m. Medinė, stačiakampio plano bažnyčia su bokšteliu iš pradžių buvo dvaro sandėliu. Vietos žmonių prašymu sandėlis buvo pertvarkytas į bažnytėlę. Po II pasaulinio karo ji buvo uždaryta ir vėl paversta sandėliu. 2002 m. bažnytėlė restauruota ir pritaikyta tikinčiųjų poreikiams. Iš Januliškio dvaro sodybos išlikęs medinis dviaukštis ponų namas ir senosios dvaro kapinaitės. (18 A2)

Daugelį kilometrų driekiasi išlakūs Labanoro girios pušynai, tačiau pietrytinis girios kampas, esantis Peršokšnos–Kiaunos tarpupyje, pastebimai kitoks: paviršius – lėkštesnis, miškai – pašlapę, o erdviuose pelkėtuose duburiuose markstosi apskritų lėkštakrančių ežerų akys. Ežerėliai – termokarstiniai, t. y. jie susidarė poledynmetyje, kai ištirpo plona smėlio antklode pridengti ledo luistai. Šitoks yra ir Liedis, telkšantis Labanoro regioninio parko rytiniame pakraštyje, apie 3 km į pietus nuo Labanoro–Kaltanėnų kelio. Ežero krantai žemi, užpelkėję; sausesnė ir pakilesnė tik vakarinė pakrantė, kur miško erčioje įsikūręs gatvinis Antaliedės kaimas. Šioje pusėje dar galima rasti smėlėto atabrado lopinių, nes kitur jis uždurpėjęs, apaugęs nendrynais, o kur giliau – plūduriuojančiais vandens augalais. Ežeras ir jį supantys pelkynai – tikras rojus vandens paukščiams, todėl aplinkinė teritorija, kurioje ir Liedžio termokarstiniai gentainiai – Liedaičio, Kurtinėlio, Juodynėlio, Keročio ežerėliai, turi Antaliedės botaninio-zoologinio draustinio statusą. Draustinyje saugomi būdingi pelkėtų miškų ir ežerų kompleksai su retųjų augalų (patvankinių pataisiukų, liūninių viksvų, ežerinių lobelijų, mėlynialapių karklų) augavietėmis, retųjų gyvūnų veisimosi vietomis.

Liedį maitina trys upeliai, atplukdantys vandenį iš netoliese telkšančių miško ežerėlių (Liedaičio, Kurtinėlio) ir aplinkinių pelkių. Ežero vandens lygis labai stabilus, per metus svyruoja apie 20 cm. Vanduo rusvas, neskaidrus (apie 1,5–2 m), jo perteklių išplukdo Liedelė – beveik 6 km ilgio upelė, įtekanti į Gilūto ežerą – Kiaunos upės (dešiniojo Žeimenos intako) versmes.

Žvejai Liedį vadina lydekų ežeru, o lydeka, žinia, plėšrūnė, tad galima tikėtis ir kitokių žuvų. Patogesnių stovyklaviečių reikėtų ieškoti prie Tarpežio ir Keročio ežerų.

PÃKALAS

Ignalinos r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 148,2 m BS.
Ežero plotas – 71,3 ha, maitinančiojo baseino plotas – 5 km², santykinis baseinas – 7,0.
Kranto linijos ilgis – 6,7 km, vingiuotumas – 2,25.
1 sala, plotas – 0,8 ha.
Didžiausias gylis – 20,5 m, vidutinis – 6,2 m, santykinis – 2,2 %.
Vandens tūris – 4,4 mln. m³.

Nuo patauragnių – Šeimaties, per Kirdeikius ir Linkmenis beveik iki Ignalinos driekiasi moreninių kalvų lankas, kurį kadaise sustūmė Kazitiškio dubumoje tūnojęs ledyno liežuvis. Tarpugūbriuose įpiečiau buvo išplautos ilgos rinos, kuriose šiandien telkšo aukštų krantų spaudžiami ežerai, tarp jų ir Pakalas. Ežeras yra apie 2 km į vakarus nuo Linkmenų. Vardas siejamas su liet. *pakalas* „nugara, užpakalis". Ežero šiaurės vakarų kampą remia siaura (apie 0,5 km) moreninė takoskyros nugara (pietinis iškyšulys – Šventakalnis, dar vadinamas Krivasalio alkakalniu, pakilęs virš jūros lygio net 184 m), skirstanti vandenį tarp Žeimenos aukštupio ir Aisetos–Kiaunos baseino, o rytinį pakraštį – dar siauresnė pertvara, už kurios telkšo Žiezdro ežeras. Pakalą juosiančių gūbrių atragiai nubrenda ir į ežerą – šitaip susidarė vienintelė jo sala. Ežero atabradai labai siauri, bet smėlingi. Kalvotame, miškų stokojančiame apyežeryje išsibarsčiusios Varniškės, Sidariškių, Pusvarsnėlių ir atokesnių kaimų sodybos; kai kurios iš jų teikia paslaugas ir atvykėliams (Pusvarsnėlių km.).

Ežeras takoskyrinis, todėl jį maitina tik šaltiniai ir stačiais šlaitais sutekantis kritulių vanduo. Pietinėje dalyje išteka Jaurupės upelis, plukdantis vandenį į Žiezdro ir Ūsių ežerus. Ilgame (2,7 km), tačiau siauriame (didžiausias plotis – 0,45 km) ežere vėjo sukelta sąmaiša ribota, todėl vandens masė vasarą yra labai ryškiai susisluoksniavusi pagal temperatūrą, ji giliausių duobių priedugniuose yra apie 5 °C.

Žr. Žiezdras, p. 120., Ūsiai, p. 122.

Rukšėnai
Varniškė
Pakalas
Krivasalis
Pažiezdris
Žiezdras
Sidariškės
Naujasodis

Ežero gylis
0 m
2.5 m
5 m
7.5 m
10 m
12.5 m
15 m
17.5 m
20 m
22.5 m
0 150 m

KRETŪONAS

Švenčionių r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 145,2 m BS.
Ežero plotas – 860 ha, maitinančiojo baseino plotas – 154,7 km², santykinis baseinas – 18,0.
Kranto linijos ilgis – 16,6 km, vingiuotumas – 1,60.
6 salos, plotas – 25,5 ha, salingumas – 3,0 %.
Didžiausias gylis – 10,9 m, vidutinis – 5,2 m, santykinis – 0,3 %.
Vandens tūris – 43,4 mln. m³.

Važiuodami traukiniu iš Vilniaus į Ignaliną galite išlipti šiek tiek anksčiau – Pakretuonės stotelėje ir, radę čia pat smagiai čiurlenančią Kretuonos upelę, sukti taku aukštyn – prieš srovę. Kelias trumpas – tik keli šimtai metrų, ir prieš akis atsiveria erdvi vandens plynė, vadinama Kretuonu. Ežeras telkšo lėkštokame smėlėtame duburyje, kuris, matyt, plytėjo dar prieš ledynmetį. Ledynas jį tik dar pagilino, o traukdamasis paliko didelių ledo luistų. Vėliau čia tyvuliavo plačios prieledyninės marios – jų senuosius krantus geografai aptinka Švenčionių aukštumos papėdėse. Dabartinio Kretuono krantai žemi, daug kur pašlapę, užpelkėję, ypač pietinėje dalyje tarp Murmų ir Kretuonių kaimų. Aukščiausiai virš vandens pakilęs kalvotas rytinis apyežeris, kuriuo driekiasi ilgas Reškutėnų kaimas. Kaip tik čia reikia ieškoti regyklų, iš kurių atsiveria platesnė ežero panorama. Kitoje Reškutėnų gūbrio pusėje markstosi pelkėjantis Kretuonykščio ežeras – telmologinis draustinis, kuriame saugomas vertingas pelkinis kompleksas su akmens amžių menančiais archeologiniais radiniais (Vaičiukiškės akmens amžiaus stovyklavietė). Jų apstu ir Kretuono pakrantėse: neolito ir bronzos amžiaus gyvenvietės prie Žemaitiškės, Reškutėnų, Murmų ir Pakretuonės, Kretuonių (Guronų) pilkapynas (413 pilkapių 4 ha plote!) ir kt. Kai kuriuos radinius galima pamatyti Reškutėnuose veikiančiame Švenčionių rajono Nalšios muziejaus filiale.

Kalbininkai spėja, kad ežero pavadinimas kilęs nuo siūbuojančios pelkės, liūno apibūdinimo. O gal viskas daug paprasčiau? Platų ežerą vėjas bemat bangomis sušiaušia, ir jis visas virpa, dreba – kreta. Šitaip plakamo ežero vanduo vasarą būna šiltas iki pat dugno, o žiemą, priešingai, vandens temperatūra priedugnyje būna neįprastai žema – apie 1–2 °C. Ežerui užšalus vanduo nuskaidrėja iki 5–6 m, bet vasarą jis žydi, ir skaidrumas sumažėja perpus.

Kretuoną maitina į pačią Švenčionių aukštumų pakraigę pakylantis baseinas. Iš ten srūva vandeningiausi intakai, tarp jų – Žaugėda (baseino plotas – 88,3 km², arba 57 % viso Kretuono ežerą maitinančio baseino ploto), gimstanti Nemuno ir Dauguvos takoskyroje (Ceikinė, jos mažiausias kapiliaras, išteka iš Merkmenų ežero), ir Vajuonėlė (baseino plotas – 39 km²), plukdanti vandenį iš aukščiau telkšančio Vajuonio ežero. Šiems upeliams tenka keturi penktadaliai Kretuoną maitinančio baseino, tad, suprantama, nuo jomis plūstančio vandens kiekio priklauso ir ežero vandens lygis: pavasarį jis labai greitai, per savaitę kitą, pakyla pusmetriu, o tada palengva mėnesių mėnesius slūgsta. Hidrologai tokiais atvejais sako, kad ežeras yra puikus nuotėkio transformatorius, t. y. jis išlygina potvynio bangą.

Iš ežero išteka trumpa, bet labai greita Kretuona. Ir kaip jai tokiai nebūti, jei 2 km ilgio kelyje iki Žeimenų ežero tenka ristis žemyn nuo 7 m aukščio pakilumos. Tokiais atvejais visos upės elgiasi panašiai – graužia kliūtis, gilina vagą. Per metus Kretuona plukdo vidutiniškai apie 1 m³/s vandens, taigi visas Kretuono tūris atsinaujina per pusantrų metų.

Zoologai priskiria Kretuoną prie daugiamaisčių ežerų. Ypač gražiai nuaugusios Kretuono kuojos, sugaunama nemažai lydekų, stambių ešerių, ungurių. Matyt, ežeras ir praeityje garsėjo žuvimis, nes archeologų rastose akmens amžiaus stovyklose apstu žuvų kaulų, žvejybos įrankių. Neolito žvejai nebijojo ir su luotais plaukti į „kretantį" ežerą: leido tinklus, statė bučius, o stambesnes žuvis smaigstė raginiais žeberklais. Šiandien žvejojant reikia neužmiršti, kad Kretuonas turi kraštovaizdžio draustinio statusą ir, be kitų apribojimų, galioja dar vienas – ypatingas: nuo balandžio 1 d. iki rugpjūčio 31 d. negalima žvejoti arčiau kaip 200 m nuo salų. O jų ežere – šešios, ir visos buriasi pietinėje ežero dalyje: išsyk į akis krintanti Didžioji (Plikoji, Paukščių, Ilgoji) sala, nuo jos į vakarus – Galasalė, Varnų ir Skuivinė, o pietvakarių pakrantės seklumose – Alksninė ir Beržinė. Salose ir artimajame apyežeryje, ypač užliejamose Žemaitiškės pievose (rytinė pakrantė), svarbios retųjų vandens ir pelkių paukščių (juodakaklių narų, juodųjų žuvėdrų, pilkųjų ančių, švygždų, griciukų ir kt.) perėjimo vietos, įtrauktos į saugomų teritorijų sąrašą „Natūra 2000".

Reškutėnų apylinkės turtingos archeologinių paminklų. Tai viena nuo kitos netoli išsidėsčiusių priešistorinių gyvenviečių grupė, datuojama vėlyvuoju akmens ir bronzos amžiumi (III–II tūkst. pr. Kr.). Tyrinėjant rasta keramikos šukių, titnago dirbinių, stulpinės konstrukcijos pastatų liekanų. Reškutėnų piliakalnis buvo naudojamas iki III–IV a., vėliau apleistas.
Tarp dviejų ežerų įsikūrę Reškutėnai išliko lietuviškas kaimas per visas okupacijas. Prie Žaugėdos upelio nuo 1930 m. stovi Vytauto Didžiojo paminklas. Buvusį gatvinį kaimą su dūminėmis trobomis 1934 m. nusiaubė didžiulis gaisras, ugnis aplenkė tik „Ryto" draugijos mokyklą ir mažą medinę bažnytėlę, kurią 1924 m. pasistatė kaimo gyventojai. Bažnytėlės vidų puošia šešios 8 m ilgio kaimo audėjų išaustos juostos – tokias retai kur Lietuvoje bepamatysi. Mokyklą lenkų valdžia uždarė 1936 m. Dabar jos pastate įsikūręs muziejus, jame sukaupta daugiau kaip 1000 eksponatų. Muziejaus kieme guli iš apylinkių pievų perkeltas raudonos spalvos granitas – aukuro akmuo su plokščiadugniu dubeniu. (14 B5)

Kretuonų etnokultūrinis kaimas. Tai gatvinis rėžinis kaimas, jo senosios sodybos statytos XIX a. pab. – XX a. I p. Išliko rąstinių pirkių, dviaukščių svirnų su balkonėliais, tvartų, pirčių, kluonų, šulinių, kryžių ir avilių. Sodžius skendi senų medžių paunksmėje. Net keturi ąžuolai paskelbti gamtos paminklais. (13 H6)

Kretuonų pilkapynas – vienas didžiausių Lietuvoje, plyti apie 1 km ilgio ruože, kuriame išlikę ne mažiau kaip 413 pilkapių. Dauguma sampilų – 8–10 m skersmens ir 1,5 m aukščio. Kai kurie papėdėje apdėti akmenimis. Kasinėjant nustatyta, kad pilkapiuose buvo laidojama VI–XI a. Su šiuo laikotarpiu, matyt, susijęs ir šalia tyvuliuojančio Švento ežero sakralumas. Vakarų kryptimi iš jo teka Šventelė, plukdanti savo vandenis į Žeimeną. (13 G6)

Pakretuonės miškas
Pakretuonė
Kretuonas
Vajuonėlė
Pervieniškės
Reškutėnai
Lazdynų s.
Didžioji s.
Kurniškė
Kretuonų etnokultūrinis kaimas
Kretuonys
miškas Klinauka
10.9

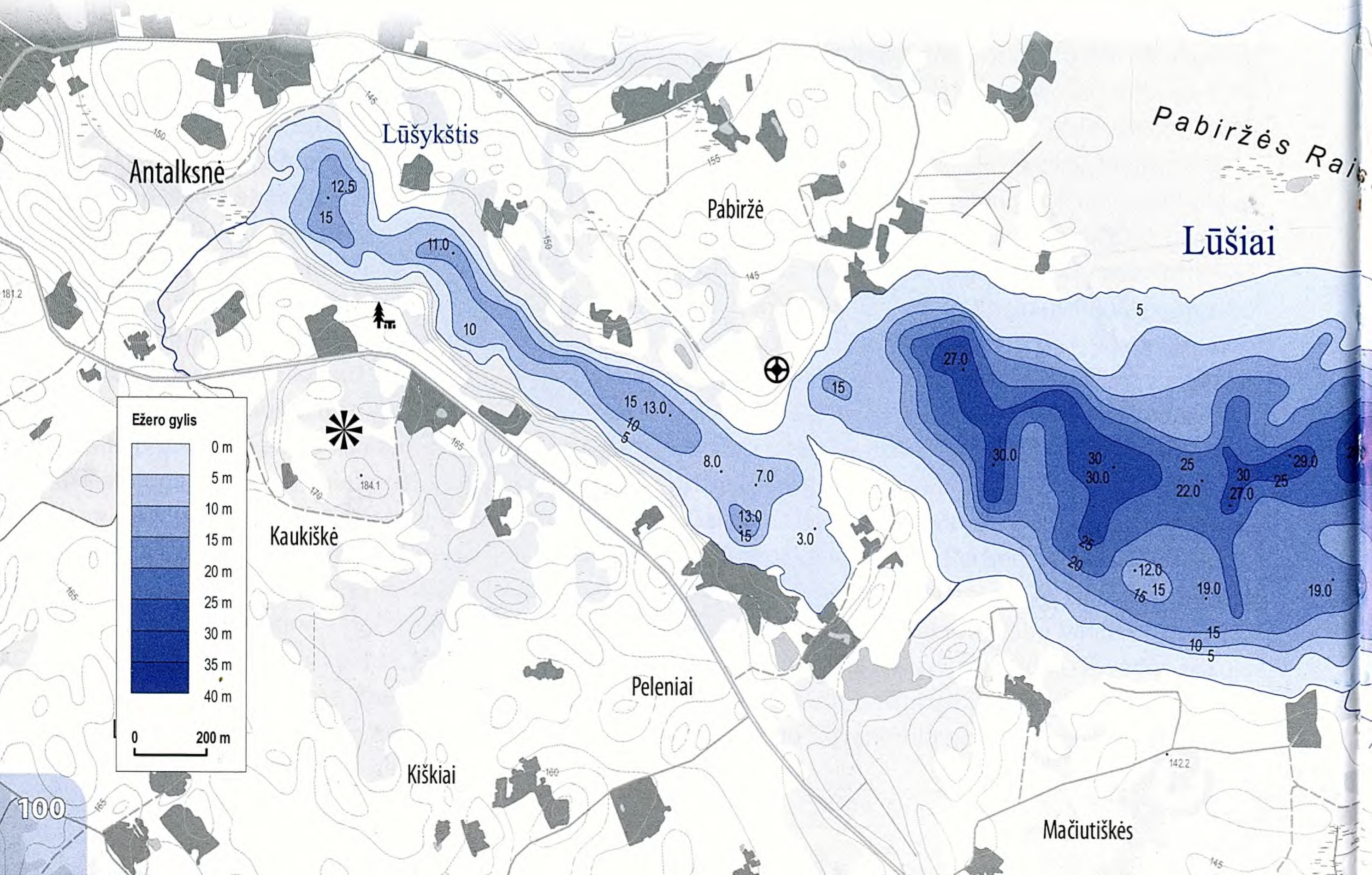
Ežero gylis
0 m
2.5 m
5 m
7.5 m
10 m
12.5 m
0 250 m

LŪŠIAĨ

Ignalinos r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 138,1 m BS.
Ežero plotas – 390,9 ha, maitinančiojo baseino plotas – 493 km^2, santykinis baseinas – 126.
Kranto linijos ilgis – 16,4 km, vingiuotumas –2,34.
Didžiausias gylis – 37 m, vidutinis – 13,9 m, santykinis – 1,7 %.
Vandens tūris – 54,3 mln. m^3.

Ežeras telkšo Žeimenos smėlingosios lygumos šiaurinėje dalyje, vakarų–rytų krypties rinos, atvingiuojančios nuo Alksno ežero, 6 km ilgio fragmente. Rytinėje dalyje ją kerta iš šiaurės į pietus nusitęsianti Asalnų–Šakarvų–Žeimenų rina; sankirtoje – didžiausios Lūšių gelmės. Pagrindinės duburio dalies dugnas švelniai duobėtas, nes duobes skiriančių balnų aukštis – tik keli metrai. Seklesnis, bet taip pat lovį primenantis yra ežero vakarinis prielipas – Lūšykščio įlanka. Ežerą juosia plačios smėlingos terasos, aukštesni krantai – vakarinėje dalyje ties Antalksnės, Kiškių kaimais (kai kurios kalvos pakilusios virš jūros lygio 184 m, nuo jų atsiveria erdvios Lūšių ir Alksno ežerų panoramos), taip pat šiaurės rytuose – tarp Palūšės ir Meironių kaimų. Pakrantės atviros vėjams, didesnis Šakarvų miško masyvas remia tik rytinį ežero kampą.

Lūšių ir viso Aukštaitijos nacionalinio parko turizmo traukos centras – Palūšė. Sena gyvenvietė įsikūrė prie Vilniaus–Daugpilio prekybos kelio ir itin išaugo pradėjus tiesti Varšuvos–Petrapilio geležinkelį. Šiandien Palūšė – poilsio industrijos, vandens turizmo ir ekologinio švietimo centras, turintis ką pasiūlyti ir kuklesniam, ir komfortą mėgstančiam poilsiautojui: stovyklavietes palapinėms, 2–3 žvaigždučių viešbučius („Palūšė", „Septyni ežerai" ir kt.), kaimo turizmo sodybas pačioje Palūšėje ir aplinkiniuose kaimuose (Antalksnės, Šakarvos, Kiškių, Meironių), pažintinius takus. Vienas iš jų, papuoštas liaudies meistrų sukurtų medinių skulptūrų, veda link etnokultūrinio Meironių kaimo. Prie Dringės – daug rūpesčių sielininkams kėlusios protakos (iš Dringykščio ežero), įsikūręs tipiškas gatvinis kaimas iki XVIII a. pabaigos buvo vadinamas Antadringe. Kaime stovi Meironių Šv. Kazimiero draugijos 1929 m. statytas marmurinis paminklas, kurį lenkų okupantai buvo paskandinę Lūšių ežere. Pasibaigus okupacijai, vietos

gyventojai jį ištraukė ir sugrąžino į senąją vietą. Kaime iki šiol gyva tradicija per Sekmines gėlių vainikais papuoštas karves plukdyti į vasaros ganyklas Pabiržės pusiasalyje – priešingame Asalnų–Lūšių sąsiaurio krante. Karvės sugrįždavo į namus tik rudenį, prieš Mykolines.

Ežerą maitina beveik visą Žeimenos aukštupį aprėpiantis baseinas – nuo Tauragnų, Šeimaties, Žiezdrių, Šiliniškių moreninių pakilumų iki Nemuno–Dauguvos takoskyros, Ažvinčio ir Minčios girių, didesnių ir mažesnių ežerų grandinių. Per metus į Lūšių duburį suplaukiančio vandens tūris išties įspūdingas – apie 132 mln. m³, t. y. ežero vanduo per metus atsinaujina beveik 2,5 karto. Vasarą vanduo būna susisluoksniavęs pagal temperatūrą, kuri priedugnyje siekia apie 5 °C. Rudenį ežeras vyraujančių vakarų krypties vėjų išmaišomas iki pat dugno, todėl vandens temperatūra priedugnyje yra neįprastai žema – apie 2,5–3 °C. Vanduo nėra labai skaidrus – apie 3 m, vandenyje ištirpusių druskų – apie 380 mg/l.

Ežeras labai žuvingas. Be daugeliui Lietuvos ežerų būdingų žuvų, jame pagaunama lynų, meknių, stintų, seliavų, sykų, šapalų, starkių, šamų. Lūšiai garsėja įspūdingomis raudėmis (iki 1,5 kg), unguriais (iki 2–3 kg), stambiais ešeriais.

Palūšė. Dvaro palivarkas čia minimas 1657 m. Į šiaurės rytus nuo Palūšės kapinių yra 12 pilkapių, datuojamų VIII–XII a. Antrajame pilkapyne į rytus nuo kaimo yra 62 pilkapiai, juose archeologai rado VIII–IX a. dirbinių.
Palūšėje ant kalvos stovi unikalus medinės liaudies architektūros ansamblis – Šv. Juozapo bažnyčia, pastatyta dar 1750 m., ir aštuonkampė dviejų tarpsnių koplyčia. Bažnyčios sienos sutvirtintos ne vinimis, bet mediniais kaiščiais. Interjerą puošia vertingi dailės kūriniai – ant lentų tapyti paveikslai, drožiniai, skulptūros. Varpai nulieti 1752 ir 1772 m. Šventoriaus tvora suręsta iš gulsčių rąstų. Greta bažnyčios Aukštaitijos nacionalinio parko direkcijos rūpesčiu įrengta akmens amžiaus būsto ir Rytų Lietuvos pilkapio ekspozicija. Akmens amžiaus būsto rekonstrukcija remiasi archeologinių tyrinėjimų Kretuono ežero apylinkėse rezultatais. Pilkapio rekonstrukcija vaizduoja viduriniо geležies amžiaus (IV–VI a.) kapą – parodyta pilkapio struktūra, palaidotos moters palaikai ir įkapės.
1873 m. Palūšėje vargonininko šeimoje gimė kompozitorius, pirmos lietuviškos operos „Birutė" kūrėjas Mikas Petrauskas (1873–1937). Prie kelio į bažnyčią jam pastatytas ąžuolinis paminklas. Tarp Palūšės ir Meironių kaimų įrengtas 3,5 km ilgio Botanikos takas. Šilo įdubose glūdi maži ežeriukai, upeliai ir pelkutės, žydi nedidelės natūralios pievelės. Pažintiniame take galima pamatyti net 70 augalų rūšių, didžiausią Lietuvoje genį – juodąją meletą. Prie Meironių kaimo įrengtas gražus skulptūrų takas. Jame stovi 16 stogastulpių, vaizduojančių padavimų ir legendų veikėjus. (13 H4)

Dringykštis
Juodinis
Meironys
Taramas
Palūšė

54
13 F2

PÃKASAS

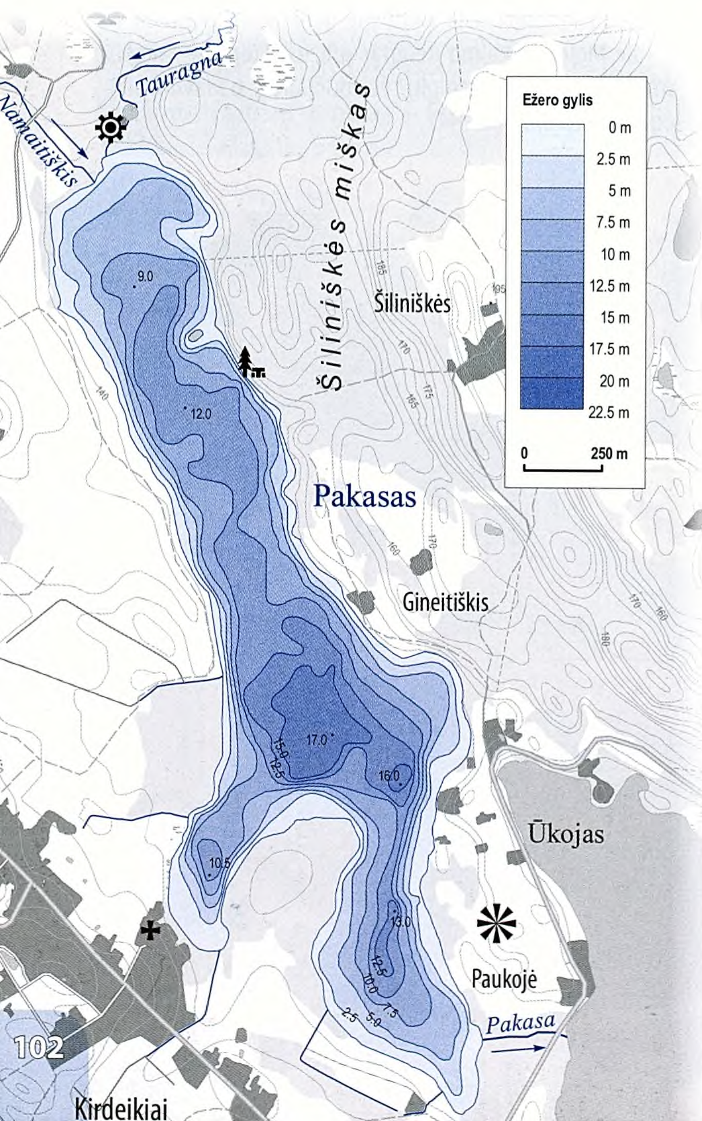
Ignalinos r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 138,4 m BS.
Ežero plotas – 146,8 ha, maitinančiojo baseino plotas – 96,9 km², santykinis baseinas – 66,0.
Kranto linijos ilgis – 9,4 km, vingiuotumas – 2,19.
1 sala, plotas – 0,1 ha.
Didžiausias gylis – 17 m, vidutinis – 7,3 m, santykinis – 1,2 %.
Vandens tūris – 10,7 mln. m³.

Į šiaurės vakarus nuo Ignalinos, per Linkmenis ir Kirdeikius driekiasi platus ledyno sustumtų kalvų lankas, kurio tarpugūriuose tįso beveik lygiagrečios su moreniniais gūbriais rinos. Vienoje iš jų – Pakaso ežeras. Vakariniame, žemesniame jo krante įsikūręs senas (Linkmenų dvaro inventoriuje paminėtas 1554 m.) Kirdeikių miestelis, o nuo stataus ir aukšto gūbrio (kai kurių kalvų aukštis siekia 198 m BS), užrėmusio ežerą iš rytų, žvalgosi Šiliniškių, Gineitiškio, Paukojės kaimų sodybos. Iš čia toliau matyti, šalimais ošia sausi pušynai, bet dirvos skurdesnės – žvyrynai.

Ežerą nesunku pasiekti automobiliu nuo Ignalinos ar Tauragnų, valtimi – iš Palūšės (per Lūšių, Asalnų–Asalnykščio, Alksno, Ūkojo ežerus), nuotaikingas ir pėsčiųjų takas pagal Tauragnos upelį – nuo Varniškių iki Stripeikių. Pakeliui bus Stripeikių pilkapynai, Šaminio ežerėlis, Bitininkystės muziejus ir, žinoma, įspūdingas – giliai įsirėžęs, per didžiulių riedulių sąvartas teškantis, geležingais šaltiniais almantis Tauragnos žemupys. Vieno kilometro ruože upelės vandeningumas padidėja kelis kartus, taigi vandens pakanka ir Pakaso (Valiuko) vandens malūnui. Tik čia, iš visur trykštančių šaltinių apsuptas, gali suprasti, koks svarbus Pakasui vanduo, atsrūvantis nuo Tauragno ir požeminėmis gyslomis. Šiek tiek ežerą pamaitina ir Namaitiškio upelis (ilgis – 4,6 km), kurio žiotys čia pat – šalia Tauragnos žiočių. Ežero vandens lygis per metus svyruoja nedaug – apie 30–40 cm, jo vandens perteklių išplukdo Pakasa, įtekanti į žemiau tyvuliuojantį Ūkojo ežerą.

Ežero vardas kildinamas iš liet. *pakaso* „pasikasimo, urvo, požeminio kelio". Jo dubuo primena lovį, kurio pietinį galą Kirdeikių pusiasalis suskaido į dvi siauresnes įlankas; prieš pusiasalį, už 150 m nuo kranto – didžiausia gelmė. Vanduo tamsžalis, jo skaidrumas vasarą siekia apie 4 m.

Ežeras žuvingas, garsėja lynais ir unguriais, stintomis ir stintelėmis bei kitomis Lietuvos ežerams įprastomis žuvimis. Kalbama, kad žiemą nuo ledo galima pagauti itin stambių ešerių. Laikinas stovyklavietes galima įsirengti vakariniame krante – įšiauriau Kirdeikių – arba prie Kirdeikių–Ginučių kelio. Poilsiaviečių yra Gineitiškių ir Stripeikių kaimuose, savo paslaugas siūlo ir kaimo turizmo sodybos (Paukojė, Kirdeikiai).

M Stripeĩkiai yra vienas seniausių Aukštaitijos nacionalinio parko kaimų, minimas nuo 1357 m. Dabar Stripeikiai garsėja Senovinės bitininkystės muziejumi. Čia galima išvysti kelminių avilių, bitinininkų naudotų nuo XV iki XX a. pr., pasigrožėti skulptūriniais aviliais, kuriuose ir dabar gyvena bitės. (13 F2)

55

12 B5

PAŠTYS

Molėtų r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 149,0 m BS.
Ežero plotas – 38,2 ha, maitinančiojo baseino plotas – 11,2 km^2, santykinis baseinas – 29,3.
Kranto linijos ilgis – 4,1 km, vingiuotumas – 1,88.
2 salos, plotas – 0,3 ha.
Didžiausias gylis – 17,5 m, vidutinis – 5,2 m, santykinis – 2,5 %.
Vandens tūris – 1,97 mln. m^3.

Ežeras telkšo apie 0,5 km į pietus nuo Toliejų–Šnieriškių kelio, Budriškių kaimo galulaukėse (Labanoro regioninis parkas). Pasak kalbininkų, ežerų vardai su šaknimi *pašt-* galėjo būti sudaryti apibūdinant ežerų formą – „išsipašiojusią, neapskritą". Kaip tik toks yra Paščio duburys. Iš vakarinių ir rytinių krantų išsišaunantys pusiasaliai ir tarp jų dunksanti sala skaido ežerą į dvi „plaštakas" – šiaurinę ir pietinę. Pirmoji, regis, bus išgulėta ledo luisto, o antroji – bent jau gilioji jos dalis – yra rinos, kurioje telkšo Paštelio ir Duobulio ežerėliai, tęsinys. Ežerą juosia sausas miškas, smėlėti krantai pakyla virš vandens apie 5–10 m; žema ir užpelkėjusi tik pietinė pakrantė.

Į šiaurės rytinį ežero kampą įteka Šventoji upelė, atplukdanti vandenį iš Paštelio ir Duobulio ežerėlių. Šalia trykštantis šaltinėlis taip pat laikomas šventu, tikima, kad jo vanduo išgydo daugelį piktų ligų. Šioje šventvietėje kadaise buvusi ir koplyčia. Tačiau ežerui svarbesni požeminiai vandenys, išsiliejantys į povandeninę duburio dalį. Per metus jų susikaupia apie 0,8 mln. m^3, todėl ežero vandens lygis stabilus (daugiametė svyravimų amplitudė yra apie 0,3 m), o iš jo ištekantis upelis (Stirnių ežero intakas) yra gana vandeningas net ir per vasaros sausras (mažiausias debitas – apie 20 l/s).

Vasarą ežero vanduo sluoksniuojasi pagal temperatūrą, ir didžiausios gelmės priedugnyje ji yra apie 7 °C. Vandens skaidrumas siekia 3 m, vandenyje ištirpusių druskų – apie 250 mg/l. Ežero atabradai smėlėti, bet daugelyje vietų apaugę vandens augmenija.

Budriškių šventvietė yra tarp Paščio ir Paštelio ežerų. Šventąja vadinamas miškas, upelis, įtekantis į Paščio ežerą, ir šaltinis. Pasakojama, esą kitados čia buvusi koplyčia, o šaltinio vanduo plačiai garsėjo kaip turintis gydomųjų galių. (12 B5)

Baltis
Ešerinis
Budriškės
Duobulis
Kreivasis
Paštelis
Šventoji
Budriškių šventvietė
Paštys
Poviliškio miškas
Poviliškio miškas

Ežero gylis
0 m
2.5 m
5 m
7.5 m
10 m
12.5 m
15 m
17.5 m
20 m
22.5 m
0 150 m

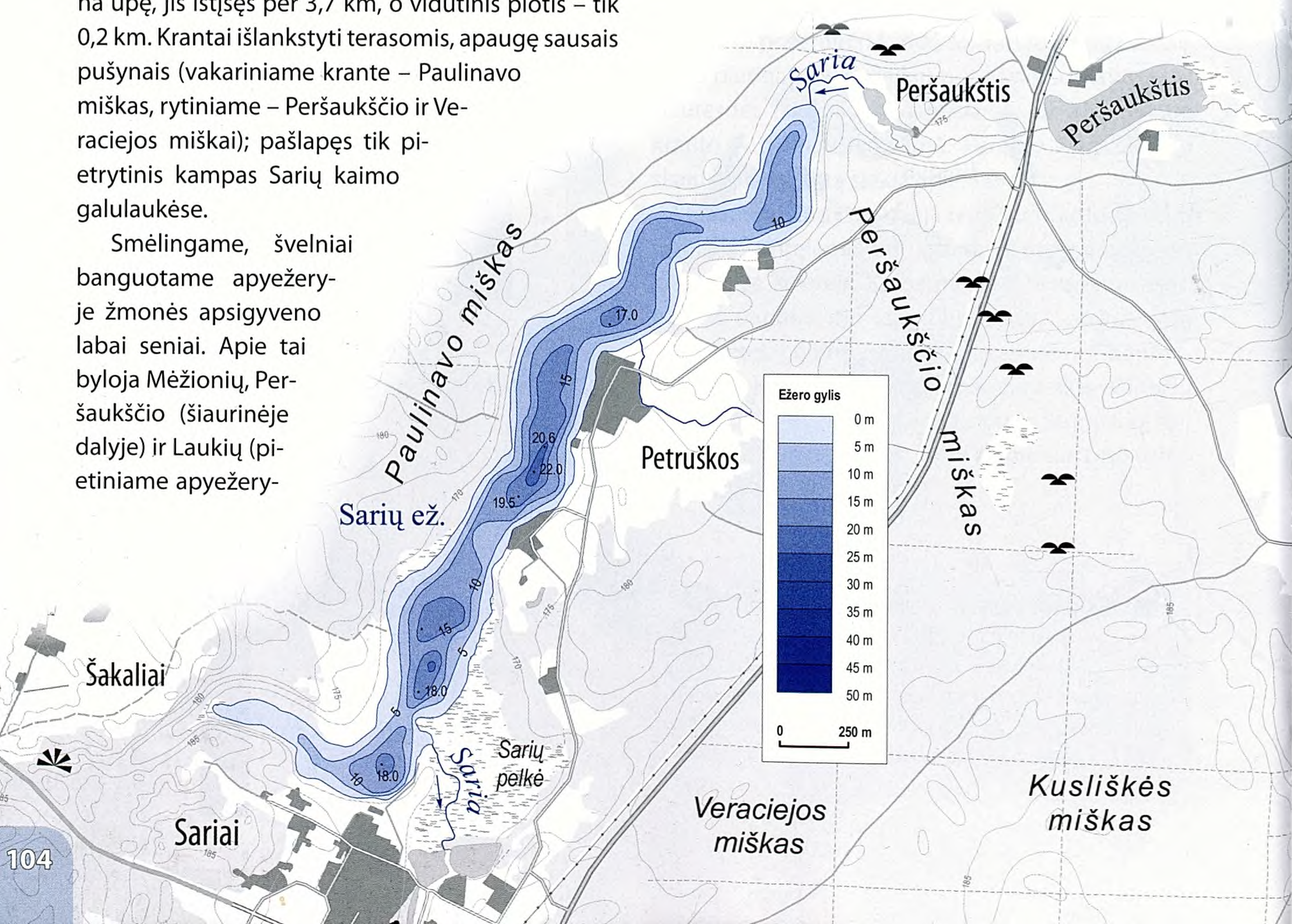
SARIAĨ

Švenčionių r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 147,2 m BS.
Ežero plotas – 79 ha, maitinančiojo baseino plotas – 19,2 km², santykinis baseinas – 24,3.
Kranto linijos ilgis – 7,7 km, vingiuotumas – 2,4.
Didžiausias gylis – 22 m, vidutinis – 8 m, santykinis – 2,2 %.
Vandens tūris – 6,3 mln. m³.

Kairėje Žeimenos baseino dalyje geografai išskiria gilų Sarios–Meros duburį, pripildytą smėlio, kurį sunešė nuo Švenčionių aukštumos tekėjusios prieledyninės upės. Jų klostomos smėlio deltos pakeitė ir buvusius rininius klonius: seklesni buvo išvis palaidoti arba virto pelkėtomis įlomėmis, o gilesniuose išsiliejo ištįsę, bet švelniai banguoto (ne duobėto) dugno rininiai ežerai. Šitoks yra ir Sarių ežeras, telkšantis apie 8 km į pietvakarius nuo Švenčionių. Pasak kalbininkų, šaknies *sar-* vandenvardžiai yra labai archajiški, reiškiantys „tekėti, bėgti". Sariams tai visiškai tinka: gilioje praeityje ežero dugną lygino vandeningos Švenčionių „kalnų" upės sąnašos, o šiandien juo prateka Sarios upelis – kairysis Žeimenos intakas (ilgis nuo versmių iki žiočių – 27,9 km, iki Sarių ežero – 7,2 km). Jo plukdomas vanduo atnaujina Sarius per pusantrų metų. Pats ežeras irgi primena upę, jis ištįsęs per 3,7 km, o vidutinis plotis – tik 0,2 km. Krantai išlankstyti terasomis, apaugę sausais pušynais (vakariniame krante – Paulinavo miškas, rytiniame – Peršaukščio ir Veraciejos miškai); pašlapęs tik pietrytinis kampas Sarių kaimo galulaukėse.

Smėlingame, švelniai banguotame apyežeryje žmonės apsigyveno labai seniai. Apie tai byloja Mėžionių, Peršaukščio (šiaurinėje dalyje) ir Laukių (pietiniame apyežeryje) pilkapynai, archeologų datuojami IV–V, IX–XII a. Sena dvarvietė buvo ir dabartiniame Sarių kaime. Įdomus apie 2 km įšiauriau Sarių ežero įsikūręs gatvinis Mėžionių kaimas su išlikusiomis senosiomis sodybomis – etnokultūros paminklais.

Naūjo Strūnáičio vandens malūnas pastatytas 1847 m. kaip Strūnos dvaro dalis. Manoma, jo projekto autorius – architektas Karolis Gregotovičius, tuo pačiu metu projektavęs ir Naujo Strūnaičio bažnyčią. Romantizmo stiliaus malūnas dviaukštis, su aukšta pastoge ir savita langų puošyba. Be miltų ir kruopų gamybos, malūne dar buvo veliamos vilnos, veikė lentpjūvė. Pokario metais čia buvo gaminama elektros energija. Šiandien malūnas išsiskiria tuo, kad jame išliko visa autentiška technologinė įranga. (19 E4)

57
13 H4

ŠAKARVAĨ

Ignalinos r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 137,8 m BS.
Ežero plotas – 79 ha, maitinančiojo baseino plotas – 495,3 km², santykinis baseinas – 627.
Kranto linijos ilgis – 5,5 km, vingiuotumas – 1,74.
Didžiausias gylis – 42 m, vidutinis – 18,5 m, santykinis – 4,2 %.
Vandens tūris – 14,6 mln. m³.

Ežeras, kurio vardo kilmė siejama su liet. *šakotas*, telkšo Aukštaitijos nacionaliniame parke, apie 2,5 km į pietvakarius nuo Palūšės, šalia Ignalinos–Kaltanėnų kelio. Tikrovėje Šakarvų duburys išvis nešakotas, jis yra rinos, kertančios Lūšių ežerą ir nusitęsiančios į Žeimenų duburį, viduryje, taigi savotiška Lūšių ar Žeimenų atšaka. Vis dėlto ežerą norėtųsi vadinti lataku, kuriuo nuteka didžiulio (625 kartus didesnio už patį ežerą!) Žeimenos aukštupio baseino vanduo. Tai jau veikiau upė nei ežeras, nes duburyje sukauptas vandens tūris per metus atsinaujina 9 kartus. Lataką (ilgis – 2,2 km, plotis – 0,5 km) primena ir dubens forma: dugnas lygus, tolydžio gilėjantis pietų link, kur prie Šakarvų kaimo juoduoja didžiausia gelmė. Krantai neaukšti, terasuoti, kai kur, ypač rytuose, šaltiniuoti.

Ežeras yra santykinai (palyginti su plotu) labai gilus, gilesnis net už Tauragną, todėl vandens temperatūra priedugnyje ištisus metus yra artima 4 °C. Vandens skaidrumas vasarą siekia 3–4 m, druskingumas – apie 320 mg/l. Ežere sugaunama didelių ungurių, lydekų, karšių, karpių ir stintelių, o arčiau protakų – raudžių, kuojų, ešerių. Apsistoti galima Šakarvų kaime (kaimo turizmo sodyba, stovyklavietė prie Ignalinos–Kaltanėnų kelio).

Šakarvõs pilkapynai išsidėstę abipus protakos tarp Šakarvos ir Žeimenio ežerų. Rytinėje pusėje esantis pilkapynas būdingas VIII–XII a. Jame suskaičiuoti 33 pilkapiai, iškilę 10–30 m atstumu vienas nuo kito. Pilkapių sampilai 8–12 m skersmens, 0,4–1,2 m aukščio, dauguma suploto, nupjauto kūgio formos, prie sampilo apjuosti apskritomis ir pailgomis duobėmis. Antrasis pilkapynas, esantis į vakarus nuo protakos, datuojamas IX–XII a. Jį sudaro apie 40 pilkapių, išsidėsčiusių 5–2 m atstumu vienas nuo kito. Pilkapių sampilai 8–15 m skersmens, 0,3–1,0 m aukščio, apjuosti grioviais. (13 H4)

Lūšiai
Mačiutiškės
Šakarvai
Šilinė
Šakarvos miškas
Šakarvos pilkapynai
Šakarva
Žeimenys
Ežero gylis
0 m, 5 m, 10 m, 15 m, 20 m, 25 m, 30 m, 35 m, 40 m, 45 m, 50 m
0 150 m

PERŠOKŠNAĨ

Švenčionių r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 145,1 m BS.
Ežero plotas – 206,7 ha, maitinančiojo baseino plotas – 64,9 km², santykinis baseinas – 31,4.
Kranto linijos ilgis – 15,9 km, vingiuotumas – 3,1.
3 salos, plotas – 1,5 ha.
Didžiausias gylis – 32,5 m, vidutinis – 7,9 m, santykinis – 2,0 %.
Vandens tūris – 15,9 mln. m³.

Labanoro smėlėtąją dubumą kerta daug rinų. Vienoje iš jų, itin duobėtoje, suspaustoje įmantriai karpytų krantų, per 4 km driekiasi Peršokšnų ežeras. Šiaurės rytuose toje pačioje rinoje telkšo Šaukščio ir Miruolio ežerėliai, o pietvakarinė rinos šaka – Gačiakampis – nutįsta link Keročio ežero. Aplinkui – gūdi giria, keli paežerių kaimeliai (Budriai, Juodapurvis, Prūdiškė, Gačiakampis) – ir tie miškų erčiose, tad kaip netikėsi kalbininkais, ežero pavadinimą siejančiais su liet. *praparšas*, *praperša*, *properša* „retesnė vieta miške". Žinia, jis galėtų reikšti ir „neužšalusi vieta lede", nes ežerą žiemą šildančių povandeninių šaltinių čia nestinga. Todėl ir vandens temperatūra gelmėse per metus beveik nekinta – būna artima 4–5 °C.

Ežeras tyvuliuoja Labanoro regioniniame parke, apie 5 km į pietus nuo Labanoro miestelio, turi hidrografinio draustinio statusą. Šalia ir kitos saugomos teritorijos: Pažemio kraštovaizdžio draustinis (šiaurės rytuose), Padumblės botaninis-zoologinis draustinis (į šiaurę nuo Budrių kaimo, išilgai pelkėto Dumblės upelio ir Peršokšnų ežero intako slėnio) ir siaura juosta pietryčių link nutįstantis iš ežero ištekančios Peršokšnos slėnio kraštovaizdžio draustinis. Ežero krantai nėra aukšti – pakyla virš vandens paviršiaus 5–10 m, tačiau statoki, kai kur, pavyzdžiui, Prūdiškės rage, skardėti, ardomi. Toli į ežerą išsišaunanti Budrių rago pakiluma – Pilalės piliakalnis. Ežero atabradai smėlėti ir palyginti mažai apžėlę vandens augalais, bet, kaip ir daugelyje kitų rininės kilmės ežerų, siauri.

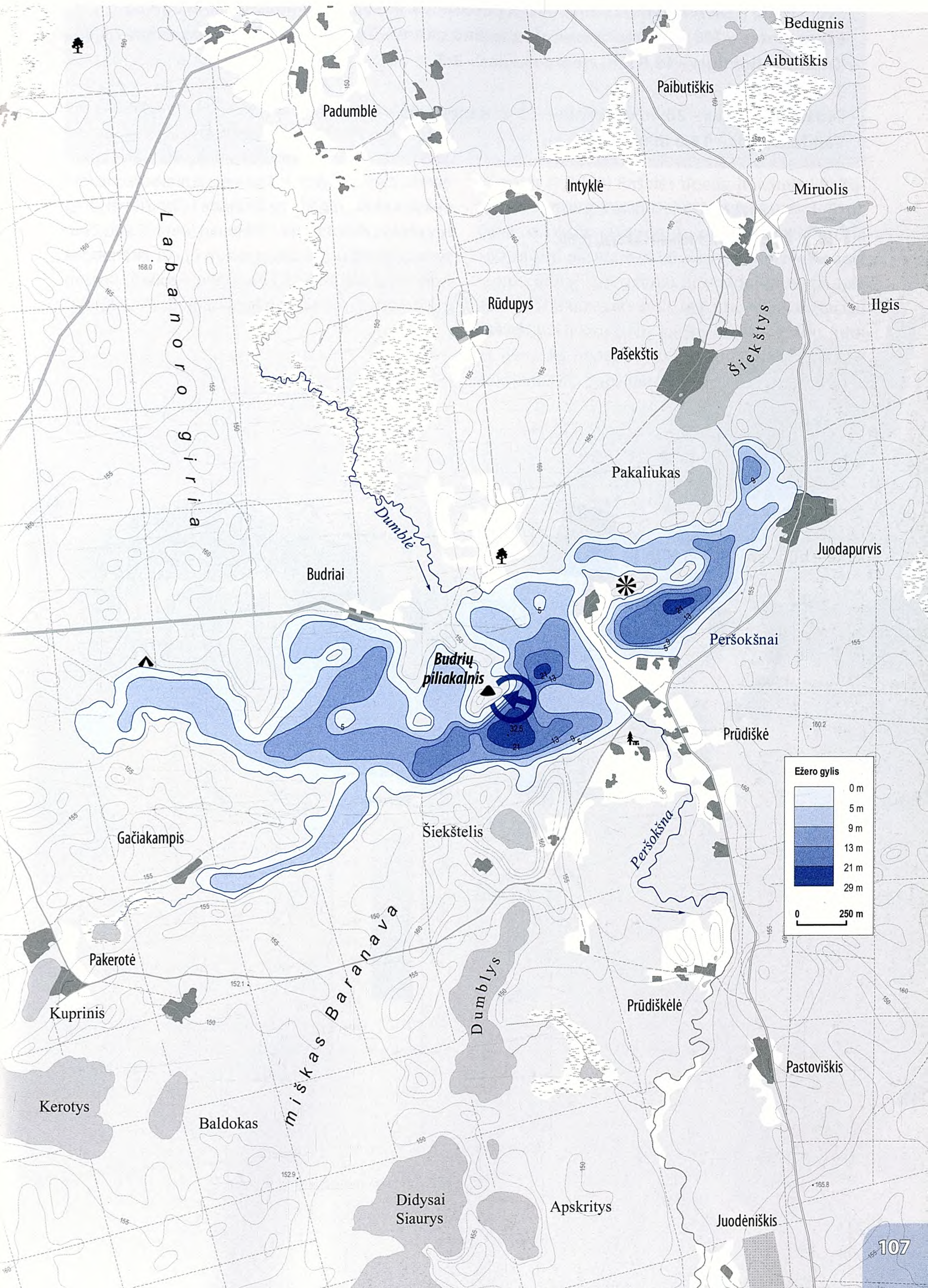
Ežerą maitina trys upeliai, iš jų vandeningiausias – Dumblė (baseino plotas – 38,2 km²), atsrūvanti nuo Labanoro pietinių galukiemių. Smėlynų nukoštas vanduo švarus, todėl ežero vanduo vasarą silpnai žydi, skaidrus (skaidrumas siekia 4–5 m, ištirpusių druskų kiekis – apie 280 mg/l). Ežerą gausiai maitina ir požeminiai vandenys, todėl jo vandens lygis yra labai stabilus – per metus svyruoja tik 20–30 cm. Ežero vandens tūris atsinaujina per vienus metus; vandens perteklių išplukdo Peršokšna – kairysis Lakajos intakas.

Pagal įvairioms žuvų rūšims gyventi taikomus standartus – gylį, šilumos ir deguonies režimą, mitybos sąlygas ir kt., – Peršokšnai yra seliavų ežeras. Tačiau patyrę žvejai jame sugauna ir stambių lydekų, ešerių, kuojų, raudžių bei vėgėlių. Kas žino, kaip ir kada žvejoti, bus pamalonintas karšiu, karosu, lynu, gal ir strepečiu. Kadangi aplinkui – saugomų teritorijų plotai, vertėtų iš anksto pagalvoti, kur apsistoti trumpesniam ar ilgesniam poilsiui: prie vakarinės įlankos įrengtoje stovyklavietėje ar paežerės kaimuose.

Budrių piliakalnis (Pilalė) įrengtas kalvoje, iškilusioje Peršokšnų ežero šiaurinio kranto pusiasalio pietinėje dalyje. Jo aikštelė ovali, 45 × 15 m dydžio, nuolaidi į pietvakarių pusę. Pietinį ir šiaurinį piliakalnio šlaitą juosia terasos. Šoniniai šlaitai statūs, iki 20 m aukščio, galiniai – nuolaidesni bei žemesni. I tūkst. pr. datuojamas piliakalnis apaugęs pušimis su kadagių pomiškiu. (13 D6)

Labanóras. Pilkapiai aplinkiniuose miškuose mena tūkstantmetę praeitį. Dauguma jų iki šiol netyrinėti, tačiau neabejojama, kad tai lietuvių genties, davusios pradžią valstybei, laidojimo vietos. Medinė liaudies architektūros Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčia Labanore buvo pastatyta 1820 m. Deja, baigiantis 2009 m. šventovę prarijo liepsnos. Dabar ji vėl atstatyta.
Labanoro girioje atminimo ženklai žymi 1945 m. kovo 11 d. Kiauneliškio kautynes. Apie penki šimtai NKVD kareivių (kitą dieną jų pajėgos išaugo iki dviejų tūkstančių) apsupo bunkerius, kuriuose buvo šimtas dvidešimt Vytauto apygardos Tigro rinktinės kovotojų. Kautynėse žuvo aštuoniasdešimt trys partizanai, rusų – apie šimtas. Labanoro Dvaro kapinėse palaidoti anksčiau žuvę Tigro rinktinės partizanai Julius Deveikis ir Vladas Goda, o Kunigiškių kapinėse ilsisi šios rinktinės partizanai Pranas Meidus ir Juozas Sapkauskas.
Plačiai Labanorą garsino ypatingas dūdmaišio tipas – Labanoro dūda. Vieną jų klebonijoje įkurtame visuomeniniame muziejuje galima pamatyti ir šiandien. (12 D5)

Bedugnis
Aibutiškis
Paibutiškis
Padumblė
Intyklė
Miruolis
L a b a n o r o g i r i a
Rūdupys
Ilgis
Šiekštys
Pašekštis
Pakaliukas
Dumblė
Juodapurvis
Budriai
Peršokšnai
Budrių piliakalnis
Prūdiškė
Ežero gylis
0 m
5 m
9 m
13 m
21 m
29 m
250 m
Gačiakampis
Šiekštelis
Peršokšna
Pakerotė
miškas Baranava
Dumblys
Kuprinis
Prūdiškėlė
Pastoviškis
Kerotys
Baldokas
Didysai Siaurys
Apskritys
Juodėniškis

59 13 C6 RAŠIÀ

Švenčionių r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 145,3 m BS.
Ežero plotas – 181,8 ha, maitinančiojo baseino plotas – 14,2 km², santykinis baseinas – 7,8.
Kranto linijos ilgis – 10,8 km, vingiuotumas – 2,3.
2 salos, plotas – 1,9 ha.
Didžiausias gylis – 26 m, vidutinis – 8,1 m, santykinis – 1,6 %.
Vandens tūris – 14,6 mln. m³.

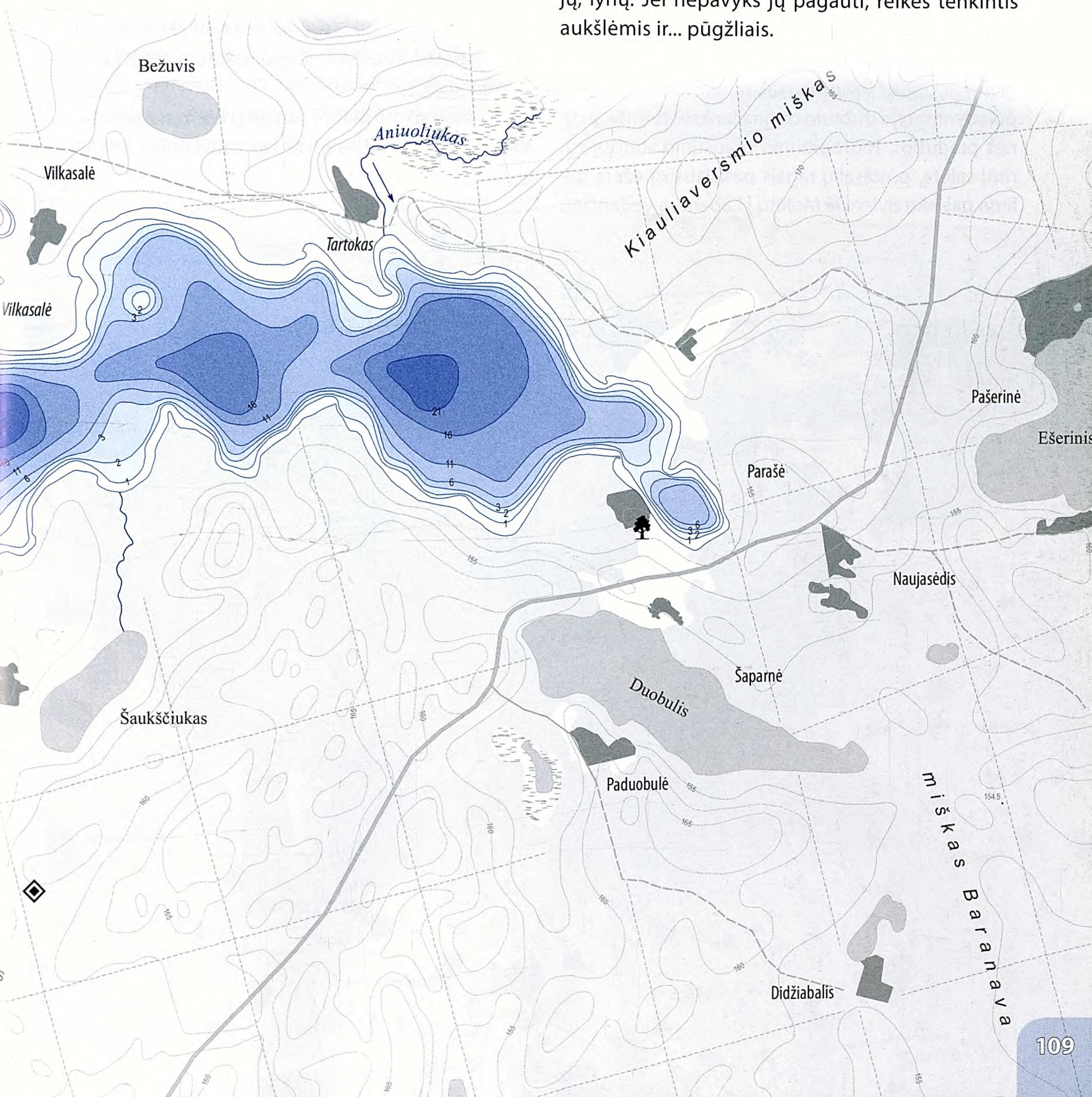
Žr. Baltieji ir Juodieji Lakajai, p. 80.

Leistinis
Tramys I
Čiulų miškas
Rašia
Parašė
Raša
Rašelė
Pastovėlis
Mekšrinis
Juodapurvis
Joniškė
Rašios miškas

Ežero gylis
0 m
1 m
2 m
3 m
6 m
11 m
16 m
21 m
26 m
31 m
0 150 m

Jei apžiūrėję Labanoro miestelį toliau važiuosite pietvakarių kryptimi – Joniškio link, už 8 km pasieksite rytinį Rašios ežero galą. Priešingas, vakarinis pakraštys – už 3,7 km ir jo, žinoma, iš čia nematyti, nes ežero krantų linija raityta, pasišiaušusi pusiasalių ragais, išvarpyta įlankų. Tai dar viena duobėta, siaura (vidutinis plotis – 0,5 km), „išraštuota" (kalbininkai pavadinimą sieja su liet. *rašyti*, *išrašyti* „išmarginti, išraštuoti") Labanoro smėlingąją dubumą kertanti rina. Krantai neaukšti – tik vietomis pakyla virš vandens iki 10–15 m, bet sausi, iš visų pusių apaugę miškais (Rašios – pietuose, Čiulų ir Kiauliaversmio – šiaurėje). Atabradai smėlingi, tačiau padumblėję, išskyrus šiaurės vakarinę pakrantę, kurioje įrengta lankytojų mėgstama stovyklavietė.

Ežerą maitina pora striukų upokšnių. Dosniausias – Aniuoliukas, atsrūvantis nuo įšiauriau plytinčio Kanio raisto – botaninio-zoologinio draustinio. Ežero vandens lygis per metus svyruoja labai mažai – apie 20 cm; vandens perteklių išplukdo trumpas (1,3 km) Rašelės upelis, įtekantis į Baltųjų Lakajų ežerą. Vanduo skaidrus (vasarą – 4–5 m), gana minkštas (ištirpusių druskų kiekis siekia 160 mg/l), vasarą ryškiai susisluoksniavęs pagal temperatūrą, kuri gelmių priedugniuose yra apie 4,5 °C. Šitokius vandenis mėgsta seliavos, tačiau Rašioje yra ir kitų žuvų: karšių, lydekų, ešerių, kuojų, lynų. Jei nepavyks jų pagauti, reikės tenkintis aukšlėmis ir... pūgžliais.

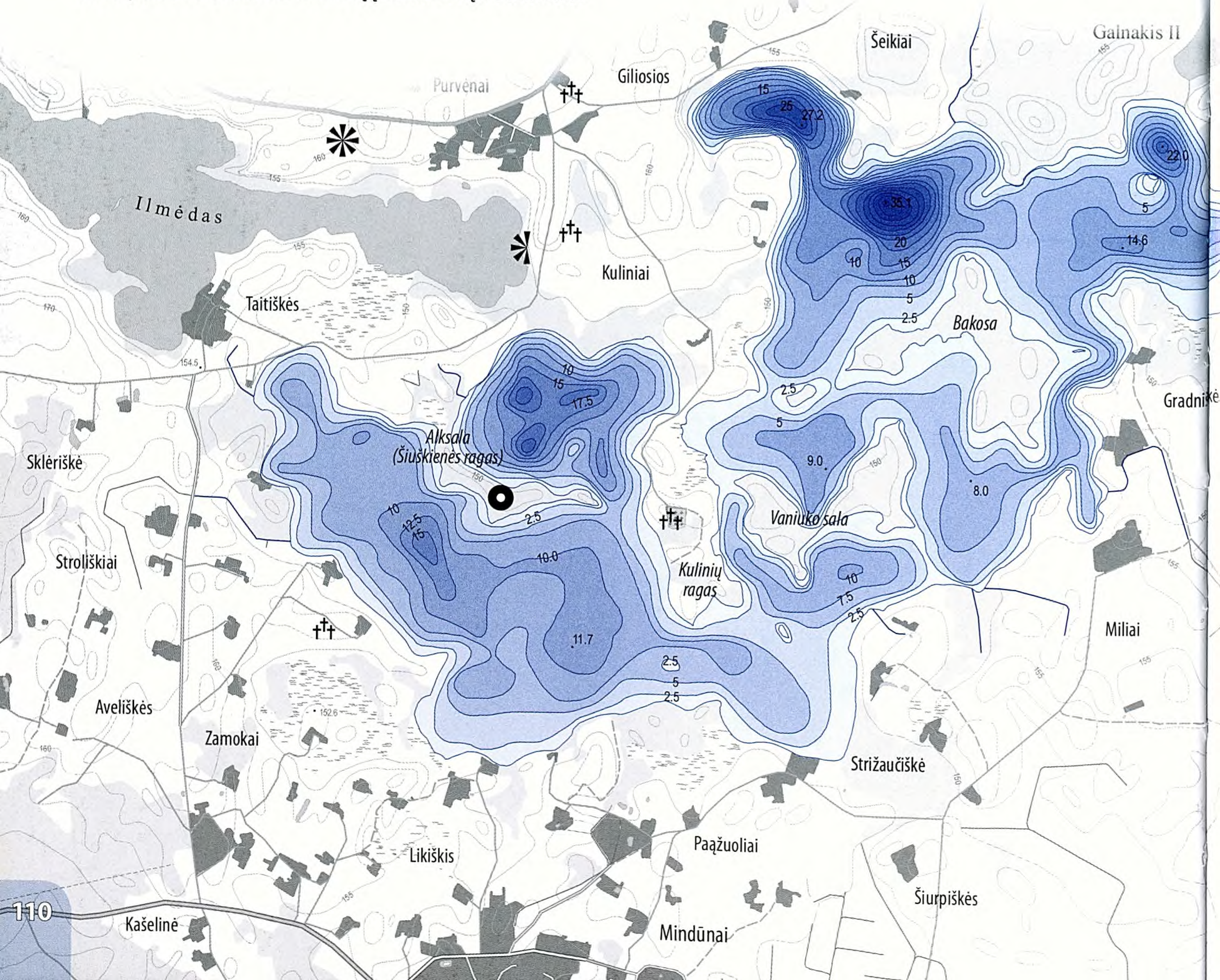

STÌRNIAI

Molėtų r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 147,8 m BS.
Ežero plotas – 862 ha, maitinančiojo baseino plotas – 55,7 km², santykinis baseinas – 6,5.
Kranto linijos ilgis – 33,7 km, vingiuotumas – 3,23.
6 salos, plotas – 33 ha, salingumas – 3,8 %.
Didžiausias gylis – 35,1 m, vidutinis – 6,3 m, santykinis – 1,1 %.
Vandens tūris – 52,3 mln. m³.

Ežeras telkšo apie 10 km į rytus nuo Molėtų, Labanoro regioniniame parke. Pasak geomorfologų, erdvaus ir itin sudėtingos konfigūracijos duburio „juodraštį" sukūrė Inturkės–Labanoro ledyninės plaštakos liežuvis, apjuosęs duburį 20–25 m aukščio moreninėmis pertvaromis. Duburio dugną malė veržlūs polediniai srautai, kurių vagas (rinas) žymi įšiauriau tyvuliuojantys ežerai (Strikas–Samavas–Galnakis–Galnakėlis; Jaurys–Jauriukas; Ilmėdas) ir giliosios duobės šiaurės vakarinėje Stirnių dalyje; poledynmetyje duburio dugną lankstė termokarstinės pradubos. Hidrografinio draustinio statusą turintį salėtą, pusiasalių ragais pasišiaušusį ežerą galima pasiekti dviem iš Molėtų į Labanorą vedančiais keliais: šiauriniu – per Toliejus (į Šnieriškes) ir pietiniu – per Mindūnus. Pirmasis kelias prastesnis, tačiau juo galima pasiekti toli į ežerą išsikišusius Šiuškienės ir Kulinių ragus, aplankyti ramias įlankas, nuo aukščiau pakylančių atvirų krantų apžvelgti didžiąsias ežero salas (Vaniuko ir Bakosos). Nuo Purvėnų kaimo galima keliauti į rytus link Stirnių vienkiemio ir aplankyti tamsžalius Galnakio ir Galnakėlio ežerėlius. Nebetoli nuo čia ir iki poilsiautojų mėgstamo Pagojo rago.

Jei pasirinkote pietinį variantą, ežero nepamatysite – jis telkšo gerokai įšiauriau, todėl reikės ieškoti

keliukų, vedančių į atokius pietinės pakrantės kaimus ir vienkiemius – Zamokus, Paąžuolius, Strižaučiškę, Milius, Gradniškes, Žagarus. Pakrantė daug kur užpelkėjusi, krūmėta. Sausesnis tik pietrytinis kampas šalia kelio, vedančio į Kraujelių kaimą; čia platus smėlėtas atabradas, nuo pušėto kranto atsiveria platūs vaizdai į ežerą, yra poilsiavietė. Netoli ir iki Kraujelių šventakmenio, Stirnių pilkapių, priešingame įlankos krante augančio seno Baublio ąžuolo, Čiulų dvarvietės.

Ežerą maitinantis baseinas yra santykinai mažas – tik 6,5 karto didesnis už patį ežerą, todėl intakėliai striuki, srūvantys iš šiaurinio apyežerio – nuo Ilmėdo, Jaurio, Paščio, Galnakio ežerų. Pavasarį jų atplukdomas vanduo pakelia Stirnių vandens lygį apie 20 cm (metinė vandens lygio svyravimų amplitudė – apie 37 cm). Sausmečiais ežero mityboje svarbiausi yra požeminiai vandenys, kurių per metus į povandeninę duburio dalį įsilieja apie 2,8 mln. m^3. Ežero vandens tūriui visiškai atsinaujinti reikia beveik 4 metų, jo vandens perteklių išplukdo Stirnės upelis į Tramio ežerėlius, o iš jų – į Baltuosius Lakajus.

Nors erdviame ežere (ilgis iš vakarų į rytus – 9,6 km) vėjui yra kur įsisiausti, uždaresnėse šiaurinės pakrantės įlankose vanduo vasarą sluoksniuojasi pagal temperatūrą, kuri giliųjų duobių priedugniuose būna apie 5 °C, o paviršinio vienodos temperatūros vandens sluoksnio storis siekia apie 4 m. Vanduo nėra labai skaidrus (skaidrumas vasarą – apie 3–4 m), jame ištirpę apie 220 mg/l druskų. Ežere sugaunama stambių karšių ir kuojų, apie salas ir sėklių šlaituose – lydekų ir ešerių, yra šamų ir ungurių, lynų, vėgėlių. O sužinoti, kaip ir ką gaudyti, galima Mindūnų žvejybos muziejuje.

Žr. Baltieji ir Juodieji Lakajai, p. 80, Paštys, p. 103.

61
14 A6

ŠAMÌNIS ir ŠAMINẼLIS

Švenčionių r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 157,3 m ir 158,5 m BS.
Ežero plotas – 15,1 ha ir 8,1 ha, maitinančiojo baseino plotas – 15,8 km^2 ir 7,9 km^2, santykinis baseinas – 105 ir 97,5.
Kranto linijos ilgis – 2,15 km ir 2,0 km, vingiuotumas – 1,55 ir 2,0.
Didžiausias gylis – 25 m ir 15,5 m, santykinis – 5,7 % ir 4,9 %.

Vakarinis – senesnis – Švenčionių aukštumos šlaitas į šiaurę nuo Švenčionių nyra po smėlynais, kurie užkloja išorinį moreninį lanką ir rinų suskaidytą tarpugūbrį. Apie kadaise tekėjusių poledinių upių išgremžtas duobėtas vagas šiandien byloja tik mažų ežerėlių juostos. Dažnas ežerėlis – buvusios rinos duobė, kurią užpelkėjęs arba smėliu užpiltas balnas skiria nuo kito panašios kilmės ežerėlio. Šitokie yra ir Šaminis su Šaminėliu, telkšantys apie 7 km į šiaurę nuo Švenčionių, pakeliui į Reškutėnus, prie Senų Šaminių kaimo. Sudėję abu ežerėlius į vieną, gautume 1,3 km ištįsusį rinos fragmentą su dviem giliomis duobėmis ir jas skiriančiu 7–8 m gylio sėkliumi, kurio į sausumą išnyrančią nugarą kerta Švenčionių–Reškutėnų kelias. Šaminėlio vanduo nuteka į Šaminį, o iš jo – Šaminės upele (ilgis – 6,9 km) į Šventelę-Dėmę, kuri įteka į Žeimeną apie 15 km žemiau Kaltanėnų.

Nežinia, ar duobėse šiandien dar slepiasi šamai, bet aplinkinių kaimų pavadinimai (Senų Šaminių, Naujų Šaminių, Sena Pašaminė, Nauja Pašaminė, Antašaminė) byloja, kad šių žuvų praeityje nestigo.

 Didžiãsalio etnokultūrinis kaimas yra gatvinis rėžinis kaimas, įsikūręs Šventelės upelio slėnyje. Nuo seno priklausė Zablatiškės dvarui. XX a. vid. gaisrai sunaikino daugumą sodybų, bet gyventojai jas atkūrė, išlaikydami gražaus senovinio Rytų Lietuvos kaimo vaizdą. (14 B6)

 Rakštẽlių šventvietė (Alkas). Šalia Rakštelių kaimo, vakariniame Švento ežero krante, yra Alku vadinamas pusiasalis, kuris, pakilus vandens lygiui, virsta sala. Pasakojama, kad šioje vietoje buvusi senovės lietuvių šventvietė. (14 C6)

 Šventõs dvaro sodyba pastatyta XIX a. vid., priklausė lenkų kilmės dvarininkams Civinskiams. Yra išlikęs medinis dvaro namas, trys tvartai, du kumetynai, svirnas, akmeninė koplyčia. Ponų namas liaudiškų formų, su keturių kolonų portiku. Akmenų mūro dvaro svirne įsikūrusi Sirvėtos regioninio parko direkcija, veikia kraštotyros muziejus. Gerai iki šių dienų išsilaikiusi iš tašytų lauko akmenų statyta koplyčia. Ji, kaip ir svirnas, puošta akmenėlių mozaika. Garsi dvaro liepų pavėsinė – gamtos paminklas. Ratu susodintos 26 liepos (tiek jų išliko) atrodo kaip medžių guotas. Medžiams jau apie 120 metų. Pasakojama, kad liepos buvo specialiai lenkiamos į išorę, prie šakų rišami svarsčiai. Pavėsinėje mėgo ilsėtis ir priimti svečius sunkiai serganti dvaro savininkė. (19 F2)

62 14 B5 VAJÚONIS

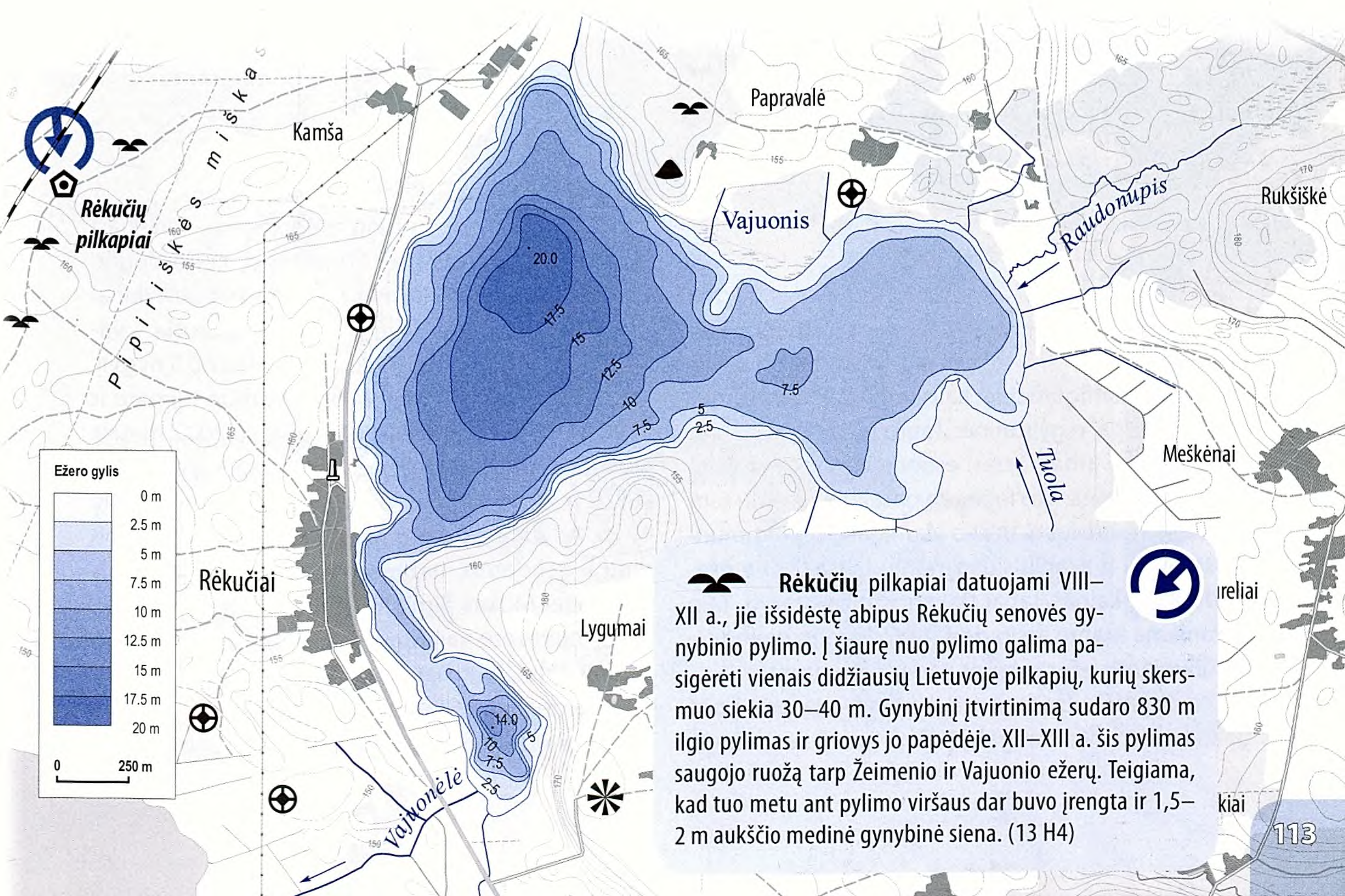
Švenčionių r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 146,2 m BS.
Ežero plotas – 233,3 ha, maitinančiojo baseino plotas – 38,2 km², santykinis baseinas – 16,4.
Kranto linijos ilgis – 10,4 km, vingiuotumas – 1,92.
Didžiausias gylis – 20 m, vidutinis – 8,1 m, santykinis – 1,2 %.
Vandens tūris – 18,9 mln. m³.

Ežeras telkšo apie 6 km į pietus nuo Ignalinos, Švenčionių aukštumos ir Žeimenos smėlėtojo koridoriaus sandūroje, ledo luisto išgulėtoje dubumoje, kurios vakarinėje dalyje galima įžvelgti ir rinoms būdingų bruožų: gilių duobių ritmą, į pietus nutįstančią upišką uodegą ir kt. Sudėtingas duburys, įvairūs ir krantai, margas apyežeris. Pietinį krantą remia aukštos stačiašlaitės kalvos, pakylančios virš jūros lygio iki 186 m (Lygumų kalnas), o virš Vajuonio ir aplinkinių ežerų – daugiau nei 30 m; čia geriausios regyklos, nuo jų atsiveria platūs vaizdai į Kretuoną ir Kretuonykštį, paežerių kaimus – Rėkučius, Lygumus, Biržiją, Papravalę, priešingame Vajuonio krante dunksantį Papravalės piliakalnį, tolyn į vakarus nusidriekusius Šakarvos ir Pakretuonės miškus. Šiaurės rytų pakrantės žemesnės, kai kur – pašlapusios. Platesnių, bet ne visada smėlėtų atabradų reikia ieškoti rytinėje pakrantėje.

Svarbiausi ežero maitintojai – Raudonupis (ilgis – 3,6 km, baseino plotas – 10,4 km²) ir Tuola (3,1 km, 17,3 km²), o vandens perteklių išplukdo Vajuonėlė (1,3 km), įtekanti į Kretuono ežerą. Vajuonio vandens tūriui visiškai atsinaujinti reikia beveik dvejų metų. Ežero vanduo gana skaidrus (vasarą – apie 4 m), vasarą ryškiai susisluoksniavęs pagal temperatūrą, kuri 10 m gylyje būna apie 8 °C, o giliųjų duobių priedugniuose – apie 6 °C.

Vajuonis – seliavų ežeras, bet nešykšti ir kitų žuvų: lydekų, lynų, karšių, kuojų, raudžių, ungurių.

Vajuonio pavadinimas siejamas su liet. *veja* „pievelė, ganyklos; šilynai". Apyežeris itin turtingas archeologijos paminklų: senovės gyvenviečių (Žemaitiškės, Akmeniškių, Papravalės), pilkapių (Pavajuonio, Papravalės), XII–XIII a. gynybinių įtvirtinimų (830 m ilgio Rėkučių pylimas bei griovys Vajuonio–Žeimenų tarpuežeryje) ir kt.

Rėkùčių pilkapiai datuojami VIII–XII a., jie išsidėstę abipus Rėkučių senovės gynybinio pylimo. Į šiaurę nuo pylimo galima pasigėrėti vienais didžiausių Lietuvoje pilkapių, kurių skersmuo siekia 30–40 m. Gynybinį įtvirtinimą sudaro 830 m ilgio pylimas ir griovys jo papėdėje. XII–XIII a. šis pylimas saugojo ruožą tarp Žeimenio ir Vajuonio ežerų. Teigiama, kad tuo metu ant pylimo viršaus dar buvo įrengta ir 1,5–2 m aukščio medinė gynybinė siena. (13 H4)

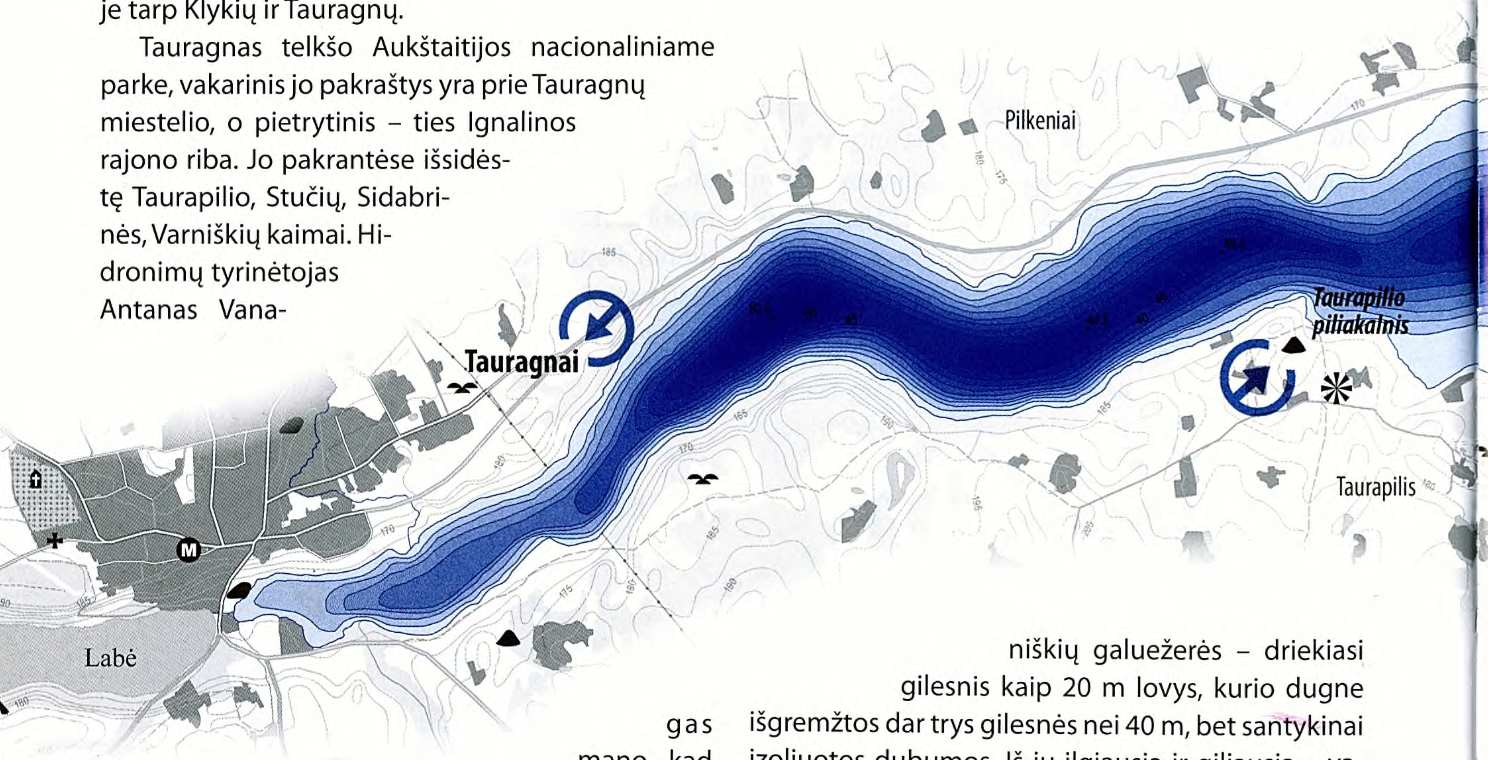
TAŨRAGNAS

Utenos r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 164,8 m BS.
Ežero plotas – 503,7 ha, maitinančiojo baseino plotas – 73,6 km², santykinis baseinas – 14,6.
Kranto linijos ilgis – 25,6 km, vingiuotumas – 3,22.
Didžiausias gylis – 62,5 m, vidutinis – 18,4 m, santykinis – 2,5 %.
Vandens tūris – 92,7 mln. m³.

Keliaudami nuo Utenos į rytus link Tauragnų, visą laiką kopsime aukštyn Utenos dubumą užtvėrusių moreninių kalvų šlaitais. Vietomis jų grandines skrodžia gilios rinos, o jose telkšo Ilgio, Klykių, Politiškių ir Tauragno ežerai. Kalvų keteros vis aukštesnės, ne viena iš jų pakilusi virš jūros lygio daugiau kaip 200 m, taigi kažkur turi būti takoskyra, skirstanti vandenį tarp Šventosios ir Žeimenos upių baseinų. Toji sunkiai nuspėjama riba – kažkur pusiaukelėje tarp Klykių ir Tauragnų.

Tauragnas telkšo Aukštaitijos nacionaliniame parke, vakarinis jo pakraštys yra prie Tauragnų miestelio, o pietrytinis – ties Ignalinos rajono riba. Jo pakrantėse išsidėstę Taurapilio, Stučių, Sidabrinės, Varniškių kaimai. Hidronimų tyrinėtojas Antanas Vanagas mano, kad ežero pavadinimo reikšmė yra ne konfigūracinė, kaip teigė kalbininkas Kazimieras Būga, o gyvūninė: „tauro ragas" t. y. „tauraginis ežeras", arba ežeras, esantis vietoje, kur būta taurų. Gal ir būta, nes legenda pasakoja apie du taurus, naktį atėjusius iš miško į kunigaikščio Rigimundo stovyklą ir prabilusius žmonių balsais: prie ežero dunksąs kalnas, labai tinkantis piliai statyti. Taip pietiniame krante atsirado Taurapilis, o jo papėdėje tyvuliuojantis ežeras imtas vadinti Tauragnu.

Paežerėnai visada jautė, kad gyvena prie ypač gilaus ežero, nes daugelyje vietų vos keletą žingsnių atabradu pabridęs virsti „kaip nuo pečiaus" į juoduojančias prarajas, kurių dugno net ir profesionalių žvejų tinklai nesiekia. Kad Tauragnas yra išskirtinis – giliausias ežeras Lietuvoje, sužinojome tik 1933 m., kai prof. Kazio Pakšto vadovaujama Vytauto Didžiojo universiteto geografų ekspedicija sudarė detalų ežero dubens planą. Paaiškėjo, kad per visą ežerą – nuo Tauragnų miestelio iki pat Varniškių galuežerės – driekiasi gilesnis kaip 20 m lovys, kurio dugne išgremžtos dar trys gilesnės nei 40 m, bet santykinai izoliuotos dubumos. Iš jų ilgiausia ir giliausia – vakarinė, ties Pilkeniais, siekianti rekordinį 60,5 m gylį. Tačiau Geologijos ir geografijos instituto Klimato ir vandens sistemų skyriaus darbuotojai 2007 metais patikslino didžiausią ežero gylį – 62,5 m! Statūs, aukšti ir ežero krantai, pakylantys virš vandens iki 40 m. Apyežeryje daug riedulių, kai kurie iš jų apipinti legendomis, pažymėti paslaptingais ženklais (Šeimaties Mokas, Šimkūnų dubenuotieji akmenys).

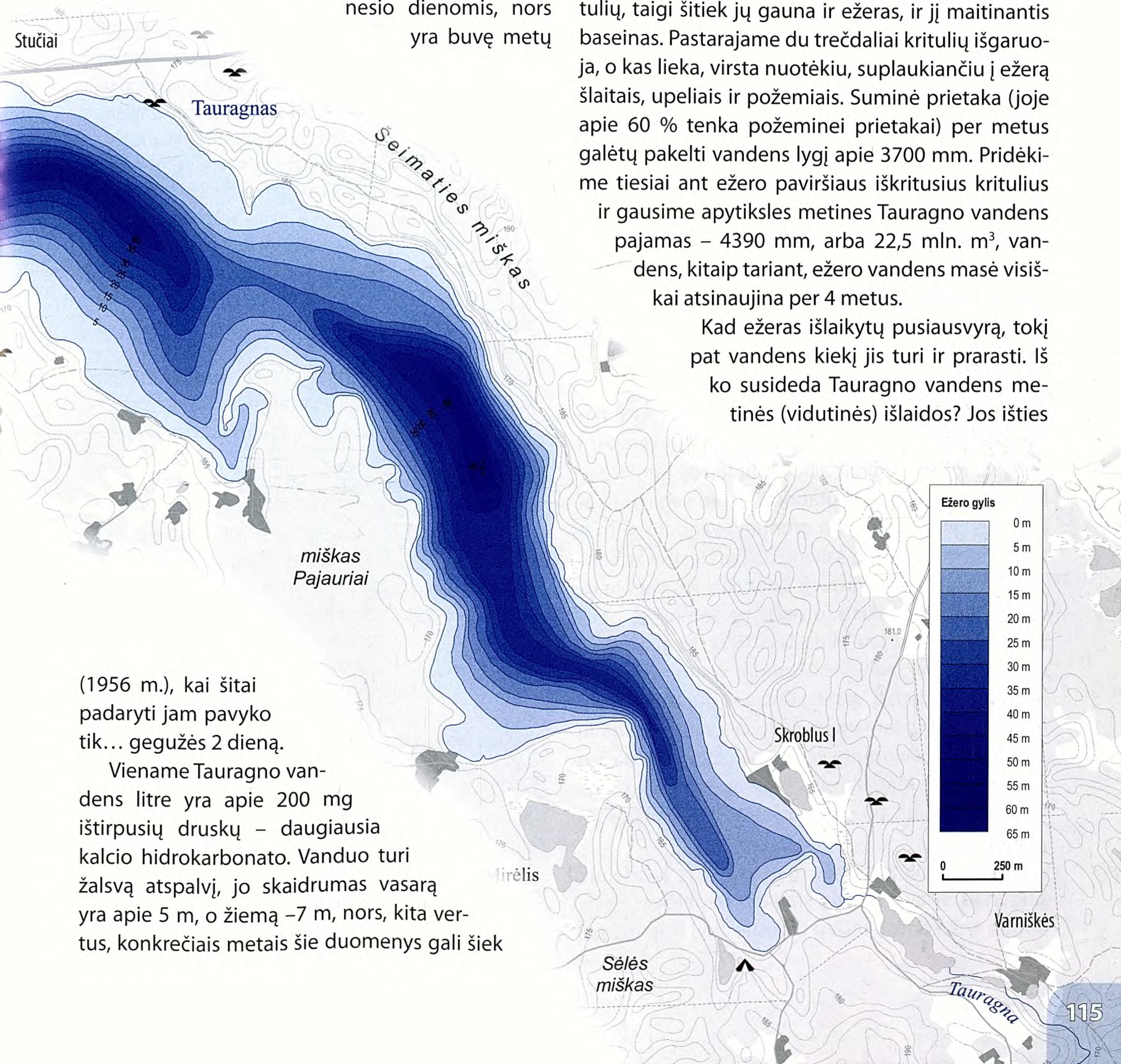

Giliojo ežero vandenys – tarytum masyvi kaimo krosnis, lėtai įšyla, bet gautą šilumą ilgai išlaiko. Antai gegužės mėnesį ežero vandens paviršiaus temperatūra vidutiniškai pustrečio laipsnio žemesnė už

to mėnesio oro temperatūrą, o rugsėjo–lapkričio mėnesiais, priešingai, vandens temperatūra daugiau nei trimis laipsniais viršija oro temperatūrą. Kita vertus, nors Tauragnas yra labai gilus ežeras, vėjas pavasarį ir rudenį išgali jį išmaišyti iki pat dugno. Sąlygos sąmaišai tikrai palankios, nes ilgoji ežero ašis sutampa su vyraujančių ir stipriausių vėjų kryptimis: ir vakarų, ir šiaurės vakarų vėjai gali netrukdomai skrieti virš vandens apie 4 km (viso lenktojo ežero ilgis – 9,5 km, vidutinis plotis – 0,54 km). Dėl tos pačios priežasties rudenį ežerą labai ilgai šiaušia „baltaviršė" ir jis vėlai užšąla – vidutiniškai gruodžio 19 dieną. Žiemos pabaigoje ledo storis būna vidutiniškai 45 cm, o itin šaltomis žiemomis, galinčiomis pasikartoti vieną kartą per 20 metų, jis siekia apie 70 cm. Ežeras ilsisi po ledu apie 100 parų ir išsilaisvina iš jo pirmomis balandžio mėnesio dienomis, nors yra buvę metų (1956 m.), kai šitai padaryti jam pavyko tik… gegužės 2 dieną.

Viename Tauragno vandens litre yra apie 200 mg ištirpusių druskų – daugiausia kalcio hidrokarbonato. Vanduo turi žalsvą atspalvį, jo skaidrumas vasarą yra apie 5 m, o žiemą –7 m, nors, kita vertus, konkrečiais metais šie duomenys gali šiek tiek keistis. Daug lemia į ežerą suplaukiančių maistingųjų medžiagų kiekis, vandens temperatūra ir kiti veiksniai, skatinantys vienos ar kitos dumblių rūšies paplitimą, taigi ir vandens žydėjimą. Jei vanduo žydi labai intensyviai, kažkas negerai darosi ežerą supančiame baseine, kuris yra pagrindinis azoto ir fosforo junginių tiekėjas ir mikroskopiniams dumbliams, ir rimtesniems vandens augalams. Nors Tauragnas priskiriamas prie vidutiniškai maistingų (mezotrofinių) ežerų grupės, yra buvę vasarų, kai žydinčio vandens skaidrumas nesiekdavo ir dviejų metrų.

Per metus ežero vandens lygis svyruoja apie 70 cm, pavasarį – 50 cm. Iš kur imasi ežero vandenys? Pagal Tauragnų vandens matavimo stoties duomenis (veikia nuo 1955 m.), vidutiniškai per metus šiose apylinkėse iškrinta apie 690 mm kritulių, taigi šitiek jų gauna ir ežeras, ir jį maitinantis baseinas. Pastarajame du trečdaliai kritulių išgaruoja, o kas lieka, virsta nuotėkiu, suplaukiančiu į ežerą šlaitais, upeliais ir požemiais. Suminė prietaka (joje apie 60 % tenka požeminei prietakai) per metus galėtų pakelti vandens lygį apie 3700 mm. Pridėkime tiesiai ant ežero paviršiaus iškritusius kritulius ir gausime apytiksles metines Tauragno vandens pajamas – 4390 mm, arba 22,5 mln. m^3, vandens, kitaip tariant, ežero vandens masė visiškai atsinaujina per 4 metus.

Kad ežeras išlaikytų pusiausvyrą, tokį pat vandens kiekį jis turi ir prarasti. Iš ko susideda Tauragno vandens metinės (vidutinės) išlaidos? Jos išties

unikalios. Paskaičiuokim: 600 mm vandens išgaruoja ir dar 1130 mm išplaukia Tauragnos upeliu, iš viso 1730 mm. Kur dingsta likusieji 2660 mm, arba 13,6 mln. m^3? Išvada gali būti tik viena – filtruojasi į ežero dubenį ir papildo požeminius vandenis, kurie maitina jau kitą ežerą ar upę. Šitokią vandens balanso struktūrą retas Lietuvos ežeras turi, todėl reikia papildomų įrodymų, kad tai nėra vien matematinis triukas. Argumentų toli ieškoti nereikia, ir vienas iš jų – paviršiuje, tiksliau – Tauragnos upelis (ilgis – 4,7 km, įteka į Pakaso ežerą), ištekantis iš gerokai apaugusio pietrytinio Tauragno ežero kampo – galuežerės ties Varniškių kaimu (Varniškių kaimo kultūrinis rezervatas). Upelio pradžia – striuka protaka tarp Tauragno ir šalimais besimarkstančio Tauragnėlio (Pastovio) ežerų. Upelis kaip upelis, tokių Lietuvoje apstu, bet jo būdą galima pavadinti veikiau australišku nei lietuvišku, nes einant pasroviui žemyn vandens kiekis vagoje... mažėja. Dažną vasarą to vandens ir matuoti netenka, nes žemiau Tauragnėlio ežero driekiasi uždarų balučių virtinė, o toliau perdžiūvusi sausvagė. Jei iš eilės būna keletas mažo vandeningumo metų, neišlaiko ir Tauragnėlis: nusenka, susitraukia ir virsta sausa dykra, kurioje dingsta paskutiniai iš Tauragno atplukdyti vandens lašai. Nelieka vandens ir čia pat iškastuose Varniškių kaimo šuliniuose, nelieka jo ir Tauragnos upelio pradžių pradžioje. Giliausias Lietuvos ežeras, kurį maitina beveik 74 km^2 dydžio baseinas, pasidaro nenuotakus.

Kad Tauragno ežero dubuo praleidžia vandenį tarsi koks rėtis, neturėtų labai stebinti, nes, pasak geografų, pietrytinis ežero pakraštys remiasi į žvirgždingą moreninių aukštumų lanką, taigi ir seklusis Tauragnėlis, ir Tauragnos upelio vaga yra pakibę virš giliai slūgsančio gruntinio vandens, o tiksliau – papildo jį. Tiesą sakant, dalį prarasto vandens Tauragna atgauna. Pirmieji šaltinėliai jos vagoje ištrykšta ties Stripeikiais, o pačiame žemupyje prieš Pakaso ežerą jie jau alma visa jėga. Neatsitiktinai čia ir vandens malūnas atsirado: vandens pakanka net ir sausiausią vasarą, o vagos nuolydis – kaip kalnų upės. Apsamanoję rieduliai, varinių šaltinių vaivorykštės, šniokštimas – ar tai išties tos pačios pro Varniškius vingiavusios sausvagės tęsinys? Taip, vanduo tas pats, tik ne paviršiumi, o požemiais atplaukęs.

Ežeras gana žuvingas (garsus lynais, raudėmis, unguriais, sykais, šamais, starkiais, vėgėlėmis, seliavomis, lydekomis), tačiau didesnę žuvį iš jo gelmių sugeba ištraukti ne kiekvienas žvejys. Stacionarių stovyklaviečių, kuriose galima apsistoti ir džiaugtis ežero teikiamais malonumais, yra Šeimaties, Daunorių, Sėlos ir kituose kaimuose bei sodybose.

Taurãgnai. Miestelio ištakos – prie piliakalnių Tauragno ežero pietiniame krante. Tauragnų piliakalnio aikštelė 23 × 8 m dydžio, šlaitai statūs, iki 12 m aukščio. Į šiaurės rytus nuo piliakalnio yra išlikę VI–VIII a. pilkapių. Į vakarus nuo jo – į Tauragną įteka Šventės upelis. Miestelyje yra keli akmenys su dubenimis. Lengviausiai randamas akmuo prie vidurinės mokyklos. Jis 0,6 × 0,95 × 0,35 m dydžio, smailiadugnis dubuo – 20 cm skersmens, 20,5 cm gylio. Kitados tai buvo vienos šeimos šventas akmuo, susijęs su žemės dievybių garbinimu. Vienas akmuo su dubeniu rastas Tauragnuose, eksponuojamas Senovinės bitininkystės muziejuje Stripeikiuose.
Senoji miestelio dalis – spindulinio plano. Nuo XVIII a. Tauragnams suteikta turgaus ir prekymečio privilegija, todėl iki XX a. pr. čia buvo rengiami gausūs turgūs. 1944 m. beveik visas miestelis sudegė, kartu ir dvaras, bažnyčia su varpine. Sovietų valdžia neleido statyti naujos bažnyčios, todėl ji buvo įrengta naujai pastatytame kapinių koplyčios priestate. Iš buvusios Tauragnų dvaro sodybos išlikęs tik vienas nežinomos paskirties akmenų mūro statinys ir seni medžiai. Aukščiausioje kapinių vietoje pastatytas ornamentuotas kryžius žuvusiesiems už Lietuvos laisvę. Prie šio kryžiaus – ir garsios žolininkės dr. Eugenijos Šimkūnaitės kapas (1920–1996). Dar vienas didingas kryžius skirtas šiose kapinėse palaidotam knygnešiui Mataušui Balčiūnui-Mediniui (1855–1927), jo kapo vieta tiksliai nenustatyta. Aikštėje, kur buvo metami Lietuvos partizanų kūnai, Atgimimo metais iškilo paminklas „Kovotojams už laisvę". Kultūros namuose veikia krašto muziejus. (12 D1)

▲ **Taurãpilio** piliakalnis – Tauragnų miestelio pradžia. Piliakalnio aikštelė 90 × 15 m dydžio, šlaitai statūs, 12–14 m aukščio. Į vakarus ir pietus nuo piliakalnio plyti papėdės gyvenvietė. Piliakalnis datuojamas I tūkst. – XIV a. Taurapilio pilkapynas yra į pietryčius nuo piliakalnio. Tai vienas žymiausių priešistorinių laidojimo paminklų Lietuvoje. Čia būta keliasdešimt 6–16 m skersmens pilkapių, apdėtų akmenimis. Atvykus į šią vietą archeologams, didžioji pilkapių grupės dalis jau buvo sunaikinta ilgamečio arimo. Tačiau viename iš pilkapių, tarp senų duobių bulvėms laikyti, rastas turtingumu išsiskiriantis apie 40 metų amžiaus vyro ir jo žirgo kapas. Jame rastas V a. II p. datuojamas kalavijas su auksu puoštais makštų apkalais, bronzinėmis ir sidabrinėmis diržų sagtimis, žiedais, pentinais, sidabriniais geriamojo rago apkalais, sege, dviem geležiniais ietigaliais, kirviu, peiliu, skydo antskydžiu, galąstuvu. Mirusysis tyrinėtojų yra pagrįstai tituluojamas Taurapilio kunigaikščiu. (13 E1)

64
13 G3

ŪKÕJAS

Ignalinos r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 138,2 m BS.
Ežero plotas – 190,2 ha, maitinančiojo baseino plotas – 126,6 km², santykinis baseinas – 66,6.
Kranto linijos ilgis – 11,2 km, vingiuotumas – 2,29.
2 salos, plotas – 0,3 ha.
Didžiausias gylis – 30,5 m, vidutinis – 11,3 m, santykinis – 2,0 %.
Vandens tūris – 21,5 mln. m³.

Važiuojant iš Kirdeikių į Ginučius, kelias riečia pietinį Pakaso ežero galą, ir nuo Paūkojės kaimo pakilumų dešinėje atsiveria kito ežero – Ūkojo – erdvės. Kaip ir jo kaimynas Pakasas, Ūkojas tyvuliuoja rinos, ištįsusios 3 km iš šiaurės į pietus, fragmente, o rytinį jo krantą remia tas pats Šiliniškių gūbrys, pakylantis virš jūros lygio beveik 198 m (Ginučių kalnas). Ant kai kurių gūbrio kalvų buvo įrengti nuo kryžiuočių kraštą saugantys piliakalniai (Papiliakalnės, Ginučių), kitos tapo pagoniškų apeigų vietomis (Bažnytkalnis, Piestakalnis, Ladakalnis). Daugelis jų šiandien yra turistų pamėgtos regyklos, nes nuo jų atsiveria vaizdai į ežeringąsias Aukštaitijos nacionalinio parko erdves. Ypač populiarus Ladakalnis (176 m BS), nuo kurio viršūnės matyti net 6 ežerai.

Daugiausia vandens į ežerą atplukdo Pakasa – trumpas (0,2 km) upelis, vietinių gyventojų dar vadinamas Ravu, atsrūvantis nuo Pakaso ežero; antrasis intakas – Gelainė – daug ilgesnis (12,7 km), bet „liesesnis". Ežero vandens perteklių išplukdo Novena, čia pat už 100 m įtekanti į Alksnaičio ežerą. Visam Ūkojo ežere sukauptam vandeniui atnaujinti užtenka pusmečio. Vasarą ežero vandens masė labai ryškiai susisluoksniuoja pagal temperatūrą, bet giliausių duobių priedugniuose per metus ji beveik nekinta (artima 4 °C).

Vėsios, deguonies nestokojančios gelmės – puiki aplinka stintoms ir seliavoms, o seklesni kampai ir įlankos – lydekoms, kuojoms, karšiams.

Per Ūkoją driekiasi vandens turistų maršrutas. Paežerėse yra laikinų poilsiavietių, kaimo turizmo sodybų (Paūkojės km.).

Žr. Almajas, p. 72, Asalnai, p. 74.

65 13 G1 ÙTENAS ir UTENÝKŠTIS

Utenos ir Ignalinos r. savivaldybės, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 146,4 m ir 146,2 m BS.
Ežero plotas – 200 ha ir 90,4 ha, maitinančiojo baseino plotas – 117,8 km² ir 133,4 km², santykinis baseinas – 58,9 ir 148.
Kranto linijos ilgis – 8 km ir 5,7 km, vingiuotumas – 1,6 ir 1,7.
1 sala (Utenykštyje), plotas – 0,3 ha.
Didžiausias gylis – 21 m ir 8,5 m, vidutinis – 8,5 m ir 4,3 m, santykinis – 1,3 % ir 0,92 %.
Vandens tūris – 16 mln. m³ ir 3,9 mln. m³.

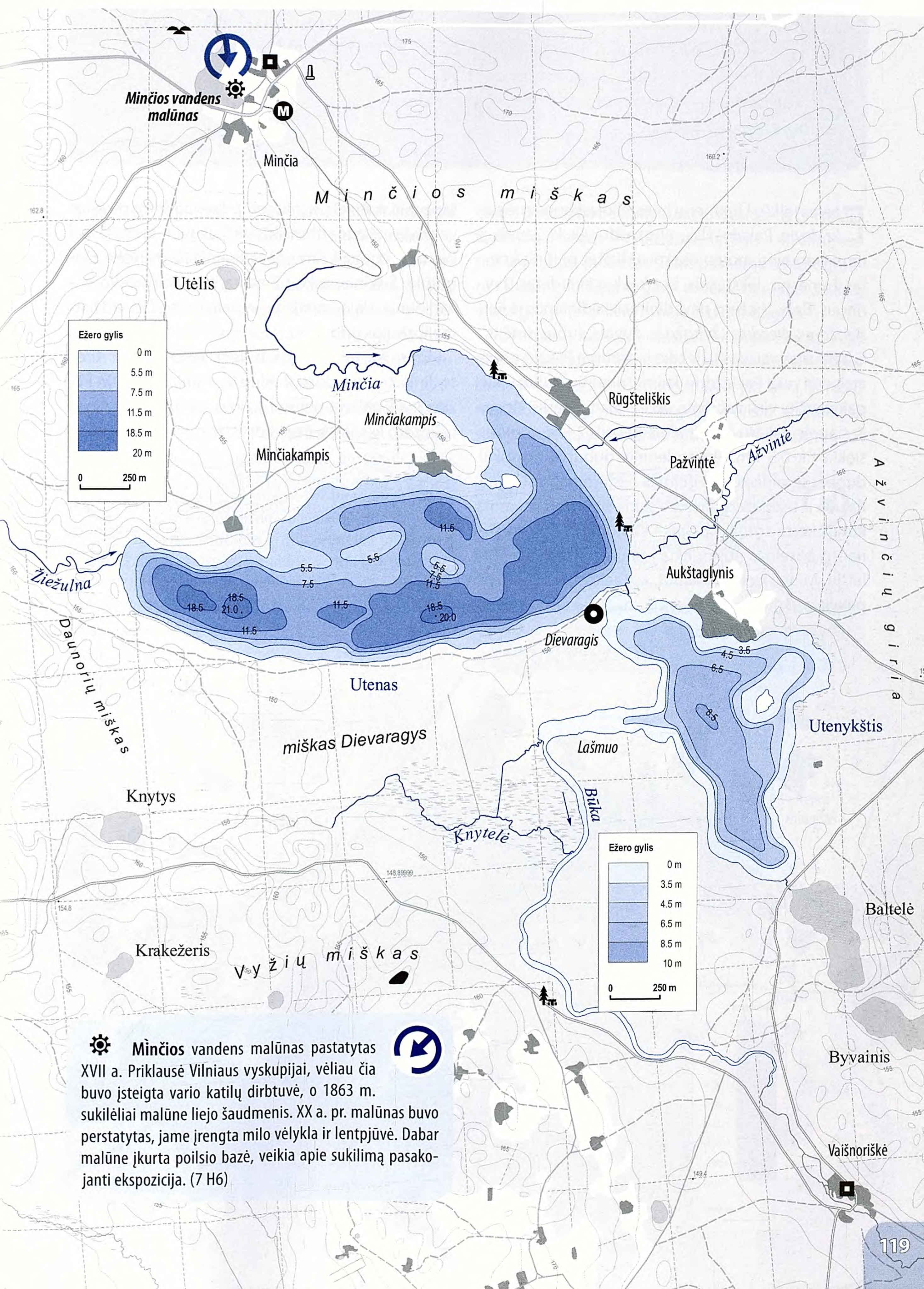
Ežerai tyvuliuoja šiaurės vakariniame Aukštaitijos nacionalinio parko kampe apie 10 km į rytus nuo Tauragnų. Nuo Ignalinos jų link veda Vaišniūnų–Vaišnoriškių kelias. Abiejų ežerų duburiai yra fragmentai rinos, kuri nutįsta į šiaurės vakarus nuo Uteno ežero per Žiežulnio, Daglėjaus ir Balčio ežerus ir į pietryčius nuo Utenykščio – link Baltelės, Byvainio, Ešerinio, Žiegžmario ežerėlių vėrinio. Šiaurės vakariniai ir vakariniai Uteno krantai remiasi į Šeimaties moreninio masyvo pakraštį, todėl yra gerokai aukštesni už pietinį ir rytinį apyežerį, pereinantį į Kazitiškio ledyninės dubumos smėlynus. Utenykščio duburys lėkštesnis, apyežeris daugelyje vietų užpelkėjęs; sausesni ir aukščiau (5–7 m) virš vandens pakyla tik rytiniai krantai. Jie nėra įmantriai iškarpyti, tačiau (o galbūt todėl) dažna įlanka ar iškyšulys turi vardus: Minčiakampis (įlanka, į kurią įteka Minčia), Lašmuo (labai apaugusi vandens augalais Utenykščio įlanka, iš kurios išteka Būka), Dievaragis (iškyšulys tarp Uteno ir Utenykščio ežerų) ir kt.

Uteno ir Utenykščio vardus kalbininkai veda iš liet. *utis*, *utėlė* „smulkus, besparnis parazitinis vabzdys". Šitokia versija, žinoma, netenkina šių gražių Minčiagirės ežerų, turinčių kraštovaizdžio draustinio statusą, gerbėjų, bet jie gali tikėti padavimu, kad ežerų vardai mena šį kraštą valdžiusį kunigaikštį Utenį... Beje, paežerėse yra daug žilos praeities pėdsakų, ypač į šiaurės vakarus nuo Uteno: Daunorių, Šeimaties ir Minčios pilkapynai, Šeimaties piliakalnis (Žiežulnio ežero pietiniame krante), jo papėdėje – archeologų atrasta ir I tūkst. pr. Kr. datuota gyvenvietė. Vėlyvesnės, bet labai įdomios istorinės praeities gijos veda į Minčios kaimą. Jame randame seną (1792 ir 1905 m. perstatytą) vandens malūną, kadaise turėjusį 4 girnas, vėlyklą, varinių indų kalyklą (minima 1861 m.). Visam šiam sudėtingam ūkiui aptarnauti pakako mažo, šaltinių vandenį plukdančio Minčios upelio energijos. Netoliese, senose kaimo kapinaitėse, guli ir mūšiuose žuvę Minčiagirės vyrai.

Į Uteną suteka keli upeliai, bet tarp jų svarbiausia – Minčia (ilgis – 10 km, baseino plotas – 63,3 km²). Upelė išteka iš Peštikio ežerėlio, prateka užpelkėjusį Minčios ežerą ir ištrūkusi iš girių atvingiuoja per valerijonais tvoskiančias pievas į Uteną. Minčią maitinantis baseinas turtingas gruntinių vandenų, todėl upelės – Būkos hidrografinio aukštupio – nuotėkis per metus kinta labai mažai, o vanduo gelia kojas net vidurvasarį. Šaltiniuota ir Žiežulna (ilgis – 6,7 km, baseino plotas – 31,6 km², išteka iš Žiežulnio ežero), įtekanti į vakarinį Uteno kampą. Trečiasis intakas – Ažvintė, nors ir atsrūva nuo Nemuno–Dauguvos takoskyros, ežero vandens atsargų kiek reikšmingiau nepapildo. Tiesa, neužmirškim į povandeninę duburio dalį įsiliejančių šaltinių, o jų dalis nemenka, todėl Uteno vandens tūriui atsinaujinti pakanka penkių, o Utenykščio – vieno... mėnesio. Ežerų vandens lygis per metus svyruoja apie 40–50 cm. Vandens skaidrumas vasarą – apie 3 m, vanduo turi gelsvą atspalvį; temperatūra 20 m gylyje siekia apie 7 °C, o ilgiau papūtus stipriems vėjams būna dar aukštesnė.

Ežeruose gyvena 11 rūšių žuvys. Vyrauja karšiai ir kuojos, bet pagaunama ir gražių lynų, lydekų, stambių ešerių, šapalų, pasitaiko vėgėlių.

Pagal sausesnius krantus driekiasi platūs, smėlėti atabradai, paežerėse įrengta nemažai stovyklaviečių (Rūkšteliškio, Pažvintės, Aukštaglynio kaimai), iš jų net trys – dešiniajame Būkos krante žemiau Lašmens įlankos. Į rytus nuo Utenykščio – Gervėčių (Ažvinčių sengirės) gamtinis rezervatas, o Uteno ežerą iš šiaurės ir pietų įrėmina Minčiagirės botaninis-zoologinis ir Knyčio botaninis-zoologinis draustiniai.

Mìnčios vandens malūnas pastatytas XVII a. Priklausė Vilniaus vyskupijai, vėliau čia buvo įsteigta vario katilų dirbtuvė, o 1863 m. sukilėliai malūne liejo šaudmenis. XX a. pr. malūnas buvo perstatytas, jame įrengta milo vėlykla ir lentpjūvė. Dabar malūne įkurta poilsio bazė, veikia apie sukilimą pasakojanti ekspozicija. (7 H6)

66
13 F4

ŽIẼZDRAS

Ignalinos r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 148,1 m BS.
Ežero plotas – 62 ha, maitinančiojo baseino plotas – 23 km², santykinis baseinas – 37,1.
Kranto linijos ilgis – 4,4 km, vingiuotumas – 1,57.
Didžiausias gylis – 36 m, vidutinis – 11,3 m, santykinis – 4,0 %.
Vandens tūris – 7 mln. m³.

Ežeras telkšo Linkmenų miestelio vakariniame pakraštyje, Pakalo–Ūsių rinos viduryje. Iš šiaurės jį remia raguvoti moreninių kalvų šlaitai; pietinis krantas žemesnis, lėkštesnis, bet kai kur skardėtas, žvyringas. Beje, ir ežero pavadinimas kildinamas iš liet. *žiegždras*, *žiezdras* „žvirgždas, žvyras, rupus smėlis". Gražiausias vaizdas į Žiezdrą ir gretimą Pakalo ežerą atsiveria nuo Pažiezdrio kaimo pietinių galulaukių, pakylančių virš vandens apie 15 m. Ežeras ištįsęs iš šiaurės vakarų į pietryčius beveik 2 km, o plotis siekia tik 0,5 km. Povandeninis duburys ritmiškai duobėtas, didžiausios gelmės – ežero galuose. Nuo Pakalo ir Ūsių ežerų Žiezdrą skiria siauros pertvaros, kurias kerta striuki upeliai – sąsiauriai. Ežerą maitinantis baseinas nusidriekia į šiaurę 5–6 km (iki Maleišių, Mineiškiemio kaimų), kur takoskyroje kalvos pakyla virš jūros lygio iki 195 m. Kai kurios kalvos tapo piliakalniais (Linkmenų, Staniuliškių). Kraštovaizdyje pasigendi miškų, tačiau juos kadaise čia buvus primena kaimų pavadinimai: Derviniškė, Degutinė, Šiškiniai ir kt. Į Žiezdrą sruvusių upelių pavadinimai, deja, pamiršti – upeliai virto bevardžiais melioracijos grioviais.

Ežerą kerta vandens turistų, keliaujančių Aiseto link, trasa; Pusvarsnėliuose, Naujasodyje ir Pažiezdryje galima pailsėti kaimo turizmo sodybose („Žiezdro krantas", „Pažiezdrys" ir kt.).

✝ **Liñkmenų** Švč. Trejybės bažnyčia pastatyta 1887 m. Tai akmenų ir plytų mūro pastatas su aukštu bokštu. Bažnyčia istoristinė, neoromaninio stiliaus, šventorių juosia akmenų mūro tvora. (13 F4)

Žiezdras
Linkmenys
Pažiezdris
Pakalas
Naujasodis
Liminas
Ūsiai
Dvariškiai
Liminas

Ežero gylis
0 m
5 m
10 m
15 m
20 m
25 m
30 m
35 m
40 m
0 150 m

67
16 E5

ŽVĖRNAS

Molėtų r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 147,1 m BS.
Ežero plotas – 177,6 ha, maitinančiojo baseino plotas – 34,4 km², santykinis baseinas – 19,4.
Kranto linijos ilgis – 6,1 km, vingiuotumas – 1,3.
1 sala, plotas – 0,03 ha.
Didžiausias gylis – 5 m, vidutinis – 3,1 m, santykinis – 0,3 %.
Vandens tūris – 5,5 mln. m³.

Mirgantis (pavadinimas siejamas su liet. *žvyruoti* „mirgėti, ribėti"), lėkštakrantis, ovalo pavidalo (ilgis – 1,9 km, didžiausias plotis – 1,5 km) ežeras yra Asvejos regioninio parko šiauriniame pakraštyje, 3,5 km į rytus nuo Dubingių. Žvernas telkšo sekliame, ledo luisto gražiai išgulėtame duburyje. Krantai žemi, kai kur užpelkėję; sausesnės rytinės ir pietinės pakrantės, kur priemolį keičia smėlis bei žvyras, atsiranda miško salų. Atabradai neužpelkėjusio kranto ruožuose smėlėti, bet labai apžėlę vandens augalais, daugiausia nendrėmis ir plūdėmis, įlankose – lūgnėmis ir vandens lelijomis. Ypač plačios (iki 50–60 m) viršvandeninių augalų juostos dengia šiaurinio kranto ir pietrytinės įlankos atabradus.

Ežerą maitina palyginti didelis baseinas, todėl pavasarį jo vandens lygis pakyla apie 50 cm. Vanduo turi rusvą atspalvį, neskaidrus (vasarą – apie 1,5 m). Per metus ežero vandens tūris atsinaujina beveik du kartus. Vandens perteklių išplukdo Žvernos (Kerulių) upelis (ilgis – 4,8 km), kurio vaizdingas miškėtas slėnis paskelbtas hidrografiniu draustiniu. Ežeras gana didelis, bet labai seklus, ir bangos jį nesunkiai išmaišo iki pat dugno.

Žvernas – karšiams veistis tinkamas ežeras, kaip tik šių žuvų jame daugiausia ir pagaunama. Neblogi būna ir lydekų bei ešerių laimikiai, yra lynų, karosų, raudžių, kuojų, plakių, vėgėlių. Poilsio aikštelių ir stovyklaviečių yra visame artimajame apyežeryje.

 Alkūnų ąžuolo, augančio Raganraisčio pakrantėje, kamieno apimtis – 6,7 m, aukštis – 28 m. Vietiniai žmonės pasakoja, esą prie ąžuolo pasirodydavo Švč. Mergelė Marija ir senelis – pats Dievas. Iki pat XX a. vid. ąžuolui buvo rodoma didelė pagarba, medin įkelta medinė koplytėlė. Prie ąžuolo kryžiuojasi penki miško keliukai, jais aplinkinių kaimų gyventojai rinkdavosi į gegužines. (17 E4)

Trumpakojai
Pažverinė
Žvernas
Ilgis
Keruliai
Turliškiai
Vieversiai
Skauroniškiai
Žverna
Nasiškiai

Ežero gylis
0 m
1 m
2 m
3 m
4 m
5 m
6 m
0 150 m

ŪSIAI

Ignalinos r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 148,0 m BS.
Ežero plotas – 256,5 ha, maitinančiojo baseino plotas – 31,6 km², santykinis baseinas – 12,3.
Kranto linijos ilgis – 15,1 km, vingiuotumas – 2,66.
Didžiausias gylis – 23,3 m, vidutinis – 7,8 m, santykinis – 1,3 %.
Vandens tūris – 20 mln. m³.

Kalbininkai spėja, kad Ūsių ežero pavadinimas gali turėti konfigūracinę prasmę ir būti siejamas su liet. *ūsai*. Kokia turėjo būti pakiluma, nuo kurios tie „ūsai" matytųsi, neaišku, nes Pakalo–Žiezdro rina, kurios tęsinyje telkšo ir Ūsiai, toldama nuo Linkmenų moreninio gūbrio į pietryčius rėžiasi į smulkiai banguotą smėlingą lygumą; rinos krantai pastebimai žemėja (tik kur ne kur pakyla virš vandens 5–10 m), darosi lėkštesni. Tiesa, nuskalautus moreninius darinius dengiantys smėlynai čia dar seklūs, gruntinis vanduo laikosi arti žemės paviršiaus, ir dideli apyežerio miškų plotai yra pašlapę ar net užpelkėję. Šiose paežerių gūdumose išliko nemažai retųjų augalų ir gyvūnų buveinių, kurioms saugoti vakarinėje ežero pakrantėje Palabažio miške įsteigtas Vilkaraisčio telmologinis draustinis. Nuo jo į pietus – Labažės hidrografinis draustinis, kuriame saugomas mažų ežerėlių (Aukšlinio, Vienavalkšnio, Kurtinėlio, Labažio) – buvusios rinos duobių – vėrinys. Panašios kilmės ežerėlių, atgimusių poledynmetyje, kai ištirpo po smėliu palaidoti ledo luistai, yra ir rytiniame Ūsių krante (Lydekinės pelkėje).

Ežero duburys labai margas. Didžiausios gelmės telkiasi centre, o tarp duobių iškilę aukšti balnai, kur vandens gylis siekia tik 3–4 m. Seklesni ir ežero sparnai. Atabradai siauri, tačiau smėlėti, tankiau apaugę vandens augmenija tik įlankose. Poilsiautojams patinka sausa skardėta pietvakarinė pakrantė, pakylanti virš vandens apie 10 m, taip pat priešingame krante dviem ragais (šiauriniame – Alkaragyje – senovėje buvusi šventvietė) toli į ežerą išsikišantis miškėtas pusiasalis (pakrantėje įrengta stovyklavietė). Daugiausia kaimų yra rytiniame, Kaltanėnų–Linkmenų kelio juosiamame ežero krante: Kupriai, Antaprūdė, Dvariškiai. Šiauriniame krante – Linkmenų miestelis (iš toli matyti Švč. Trejybės bažnyčios, pastatytos 1887 m., bokštas), Naujasodžio ir Limino kaimai (juose yra nuomojamų kaimo turizmo sodybų).

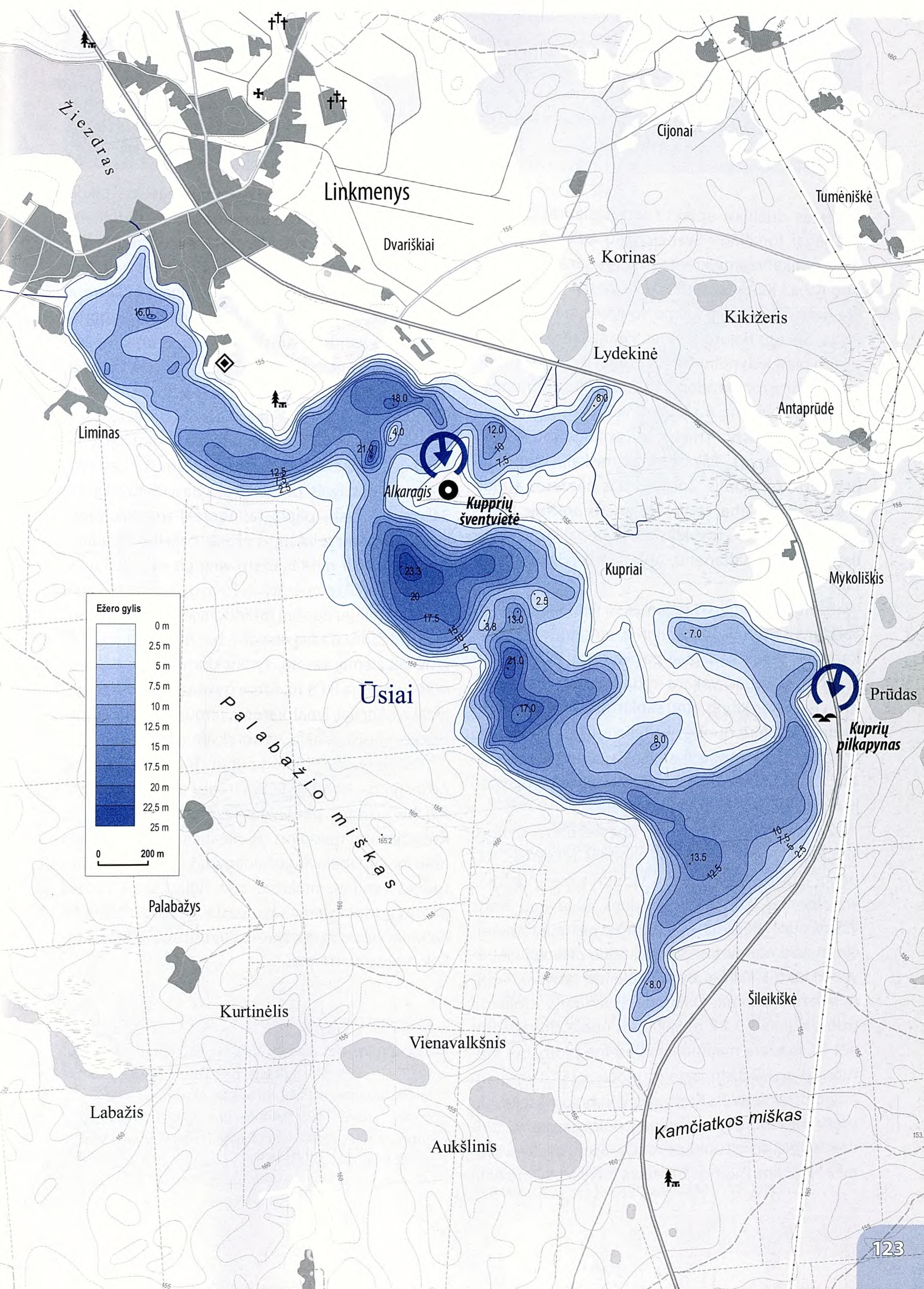
Ežero vandens lygis per metus svyruoja nedaug – apie 30 cm, vandens skaidrumas vasarą siekia apie 3 m. Vandens perteklių išplukdo Baltelės upelis (ilgis – 6,7 km) į Žeimenų ežerą. Ūsių duburys ištįsęs iš šiaurės vakarų į pietryčius beveik 4 km, todėl dažni tų krypčių vėjai sugeba ežero vandenį giliai išmaišyti, ir vasarą vandens temperatūra priedugnyje neretai pakyla iki 8–9 °C. Ežere pagaunama gražių lydekų, kuojų, ešerių, karšių, lynų, yra ungurių.

 Kùprių pilkapyne yra 18 pilkapių (16 vakarinėje kelio pusėje ir 2 rytinėje kelio pusėje). Jie išsidėstę 10–30 m atstumu vienas nuo kito. Sampilai 10–12 m skersmens, 0,3–1,0 m aukščio. Tyrinėjant pilkapius rasta lipdyto puodelio ir akmeninio galąstuvo dalis. Pilkapiai datuojami VII–X a. (13 G4)

 Kùprių šventvietė (Alkaragis) – į Ūsių ežerą išsišovęs ragas, kurį padavimai sieja su senovės lietuvių religija. Tokio tipo šventvietės ežerų pusiasaliuose ypač būdingos Rytų Lietuvos regionui. (13 G4)

Saldùtiškio Šv. Pranciškaus Asyžiečio bažnyčia įsikūrė 1928 m. perstatytame dvaro svirne. Trečdalis dvibokštės bažnyčios sienų nuo žemės – akmenų mūro, aukščiau – medis. Bažnyčios vargonai laikomi kultūros vertybe. XIX a. Saldutiškio dvaras priklausė Jaloveckiams. Boleslovą Jaloveckį Švenčionių apskrities dvarininkai 1906 m. išrinko atstovu į Rusijos Dūmą. B. Jaloveckis svajojo apie Didžiąją Lietuvos valstybę ir kvietė prie jos šlietis lenkus ir gudus. Jo sūnus, turėjęs puikų išsilavinimą, dirbo dvarų vertintoju, tad važinėdamas po Lietuvą tapė jų akvareles. Dalis šių darbų išlikę iki šių dienų. Dvaro sodyboje stovi klasicistiniai dviaukščiai dvaro rūmai, taip pat ledainė, tvarto ir arklidės liekanos, šia parkas. Tarpukariu dvare buvo įsikūręs saleziečių vienuolynas, pokario metais – mokykla. (12 D3)

Žiezdras
Linkmenys
Dvariškiai
Cijonai
Tumėniškė
Korinas
Kikižeris
Lydekinė
Antaprūdė
Liminas
Alkaragis
Kupprių šventvietė
Kupriai
Mykoliškis
Prūdas
Kuprių pilkapynas
Ūsiai
Palabažio miškas
Ežero gylis
0 m
2.5 m
5 m
7.5 m
10 m
12.5 m
15 m
17.5 m
20 m
22.5 m
25 m
0
200 m
Palabažys
Kurtinėlis
Vienavalkšnis
Šileikiškė
Labažis
Aukšlinis
Kamčiatkos miškas
16.0
18.0
4.0
21.0
12.0
8.0
23.3
20
17.5
2.5
13.0
3.8
21.0
17.0
7.0
8.0
13.5
12.5
8.0

ŽEĨMENYS

Švenčionių r. savivaldybė, Žeimenos up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 137,8 m BS.
Ežero plotas – 436,5 ha, maitinančiojo baseino plotas – 771,2 km², santykinis baseinas – 177.
Kranto linijos ilgis – 34,2 km, vingiuotumas – 4,61.
14 salų, plotas – 8,3 ha, salingumas – 1,9%.
Didžiausias gylis – 23,5 m, vidutinis – 6,9 m, santykinis – 1,0 %.
Vandens tūris – 29,5 mln. m³.

Ežeras driekiasi apie 12 km iš šiaurės į pietus pagal Ignalinos–Švenčionėlių kelią, jo plikesniame vakariniame krante įsikūręs senas (minimas nuo XV a.) Kaltanėnų miestelis, tiesiai į ežerą žvelgia gatvinio Ožkinių kaimo sodybos, pabirę Obelų Rago, Senųjų Bajorų kiemai. Pagal ežero ilgąją ašį tęsiasi plati ledyninių vartų spraga, pro kurią plūdo ledyno tirpsmo vandenys iš Kazitiškio dubumos į Žeimenos lygumą. Todėl aplinkui plyti prieledyninių upių suklostyti smėlynai – apaugę sausais pušynais (Šakarvos, Pakretuonės miškai), išlankstyti plačiomis terasomis. Žmonės šias paežeres atrado ir jose įsikūrė labai seniai – akmens amžiuje (Peleko, Pakretuonės stovyklavietės), nepaliko jų ir vėliau (Rėkučių, Kaltanėnų, Antaniškės pilkapynai), ir taip – iki šiol.

Ežero pavadinimas siejamas su liet. *žiema*, t. y. su vandens šaltumu. Telkšo ilgoje, vingiuotoje rinoje, kurią ties senais kadagiais pasikaišiusiu Obelų Ragu kerta dar vienas vakarų–rytų krypties poledinės upės išraustas klonis; rinų sankirtoje – giliausia ežero duobė. Ežere duobės kaitaliojasi su seklumomis ar salomis; pastarųjų daugiausia centrinėje dalyje. Atabradai smėlėti, bet siauri, daugelyje vietų, ypač įlankose, pasikaišę vandens augalais.

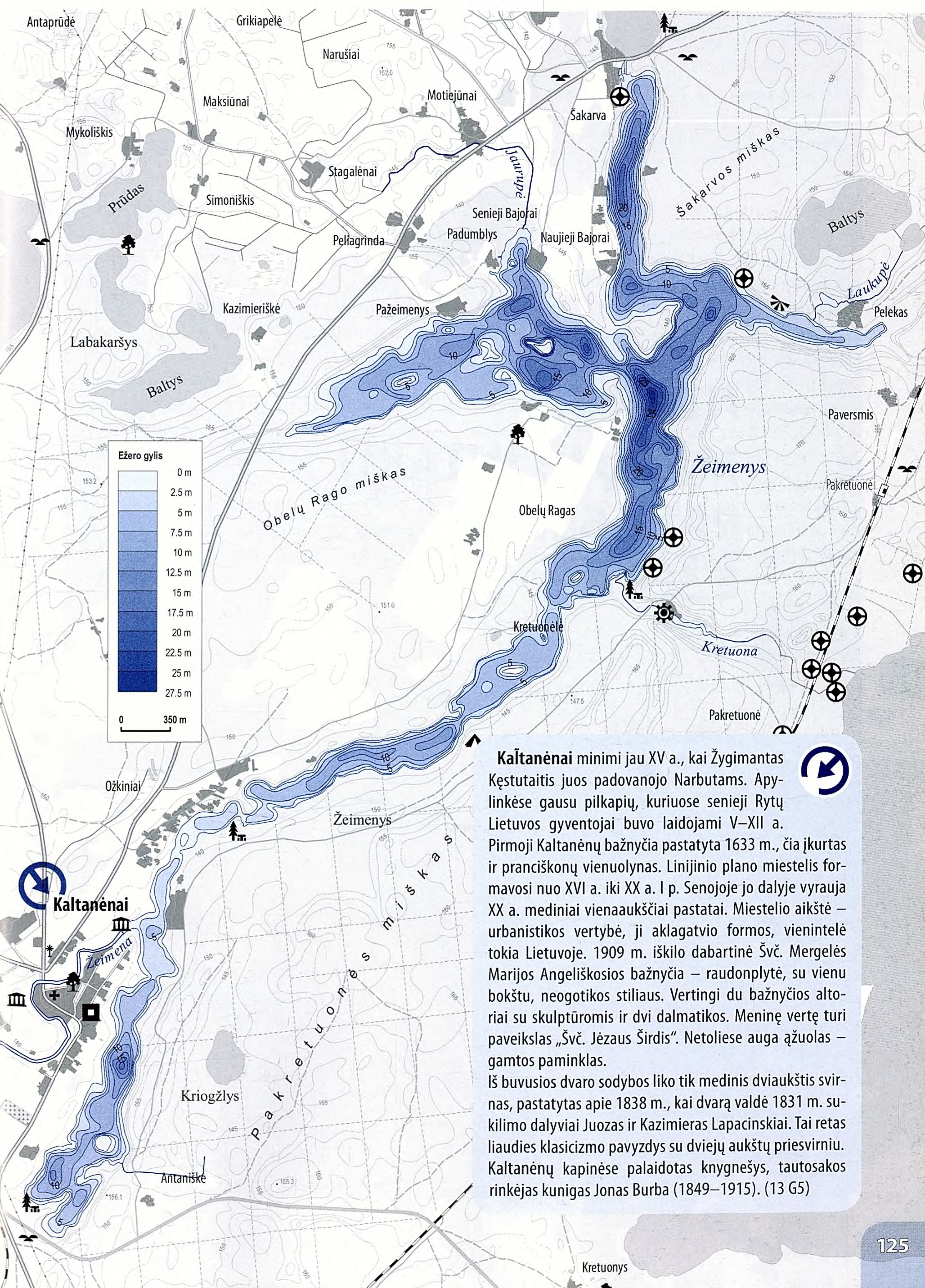
Žeimenys labiau primena upę nei ežerą: siauras, vingiuotas, jame jaučiamas vandens tekėjimas. Kadangi ištako – Žeimenos – vidutinis metų debitas yra žinomas (Kaltanėnų vandens matavimų stotis veikia nuo 1961 m.) – 5,46 m³/s, nesunku apskaičiuoti, kad per metus ežero vanduo atsinaujina beveik 6 kartus. Tai irgi byloja apie itin pratakų – upinį – ežero režimą. Daugiausia vandens atplukdo trumpa (ilgis – 0,1 km) Šakarvos upelė, drenuojanti net 64 % ežerą maitinančio baseino ploto, bei Kretuona (ilgis – 2,3 km, baseino plotas – 157,1 km²), surenkanti vandenis iš Kretuono, Vajuonio ir atokesnių ežerų duburių. Į rytinį Žeimenų ežerą kertančios rinos sparną įteka Laukupė (ilgis – 3 km, baseino plotas – 44,3 km²), kurios baseinas pakyla į Švenčionių aukštumas iki Nemuno–Dauguvos baseinų takoskyros. Tarsi atsvara Laukupės baseinui yra Baltelės baseinas (45 km²), prieinantis prie vakarinės ežerą kertančios rinos atšakos. Įtekantis upelis (versmės Ūsių ežere, ilgis – 6,7 km) dar vadinamas Jaurupe arba Motiejūnų ravu. Pastarasis pavadinimas populiarus tarp vandens turistų, kurie šiuo upeliu plaukia (tiksliau – velka laivelius) į Balčio, Ūsių, Žiezdro, Pakalo ežerus ir, įveikę siaurą, bet aukštą takoskyrą (Ožnugario kalną), patenka į Kiaunos baseiną.

Nors į ežerą suplūsta vandenys iš santykinai labai didelio baseino (177 kartus didesnio už patį ežerą!), vandens lygis pavasarį pakyla vidutiniškai tik 34 cm. Priežastis paprasta: nuotėkį smarkiai reguliuoja aukščiau telkšantys ežerai, baseine vyraujantys smėlynai ir miškai. Ežero vanduo vasarą sluoksniuojasi pagal temperatūrą, 10 m gylyje ji būna apie 7–8 °C, o giliųjų duobių priedugnyje – apie 6 °C. Vanduo turi tamsiai žalią atspalvį, bet būna skaidrus (iki 7 m) tik žiemą; vasarą, žydint dumbliams, skaidrumas sumažėja iki 3 m. Ežere gyvena 14 rūšių žuvys: lydekos, karšiai, lynai, karosai, unguriai, meknės; pasitaiko ir lašišų, šlakių, vaivorykštinių upėtakių.

Žeimenys turi hidrografinio draustinio statusą. Artimajame apyežeryje yra ir kitų saugomų teritorijų bei gamtos paminklų: Kaltanėnų urbanistinis, Kriogžlio telmologinis ir Rėkučių archeologinis draustiniai, Obelų Rago kadagynas ir ąžuolas, Pakretuonės vandens malūnas ir kt. Ilgiau šiose vietose pabūti norintiesiems savo paslaugas siūlo sodybos Kaltanėnuose, Senuosiuose Bajoruose ir kituose aplinkiniuose kaimuose.

 Bruknỹnės vandens malūnas, pastatytas 1827 m. – vienas iš geriausiai išsilaikiusių Lietuvoje. Malūnas iš rąstų, su aukštu akmeniniu cokoliu, jame išlikusi technologinė įranga, transmisija, girnos, piklius, kruopinė. Praeityje čia buvo ir milo vėlykla. (13 G6)

Kaĺtanėnai minimi jau XV a., kai Žygimantas Kęstutaitis juos padovanojo Narbutams. Apylinkėse gausu pilkapių, kuriuose senieji Rytų Lietuvos gyventojai buvo laidojami V–XII a. Pirmoji Kaltanėnų bažnyčia pastatyta 1633 m., čia įkurtas ir pranciškonų vienuolynas. Linijinio plano miestelis formavosi nuo XVI a. iki XX a. I p. Senojoje jo dalyje vyrauja XX a. mediniai vienaaukščiai pastatai. Miestelio aikštė – urbanistikos vertybė, ji aklagatvio formos, vienintelė tokia Lietuvoje. 1909 m. iškilo dabartinė Švč. Mergelės Marijos Angeliškosios bažnyčia – raudonplytė, su vienu bokštu, neogotikos stiliaus. Vertingi du bažnyčios altoriai su skulptūromis ir dvi dalmatikos. Meninę vertę turi paveikslas „Švč. Jėzaus Širdis". Netoliese auga ąžuolas – gamtos paminklas.

Iš buvusios dvaro sodybos liko tik medinis dviaukštis svirnas, pastatytas apie 1838 m., kai dvarą valdė 1831 m. sukilimo dalyviai Juozas ir Kazimieras Lapacinskiai. Tai retas liaudies klasicizmo pavyzdys su dviejų aukštų priesvirniu. Kaltanėnų kapinėse palaidotas knygnešys, tautosakos rinkėjas kunigas Jonas Burba (1849–1915). (13 G5)

IV

NERIES MAŽŲJŲ INTAKŲ PABASEINIO EŽERAI

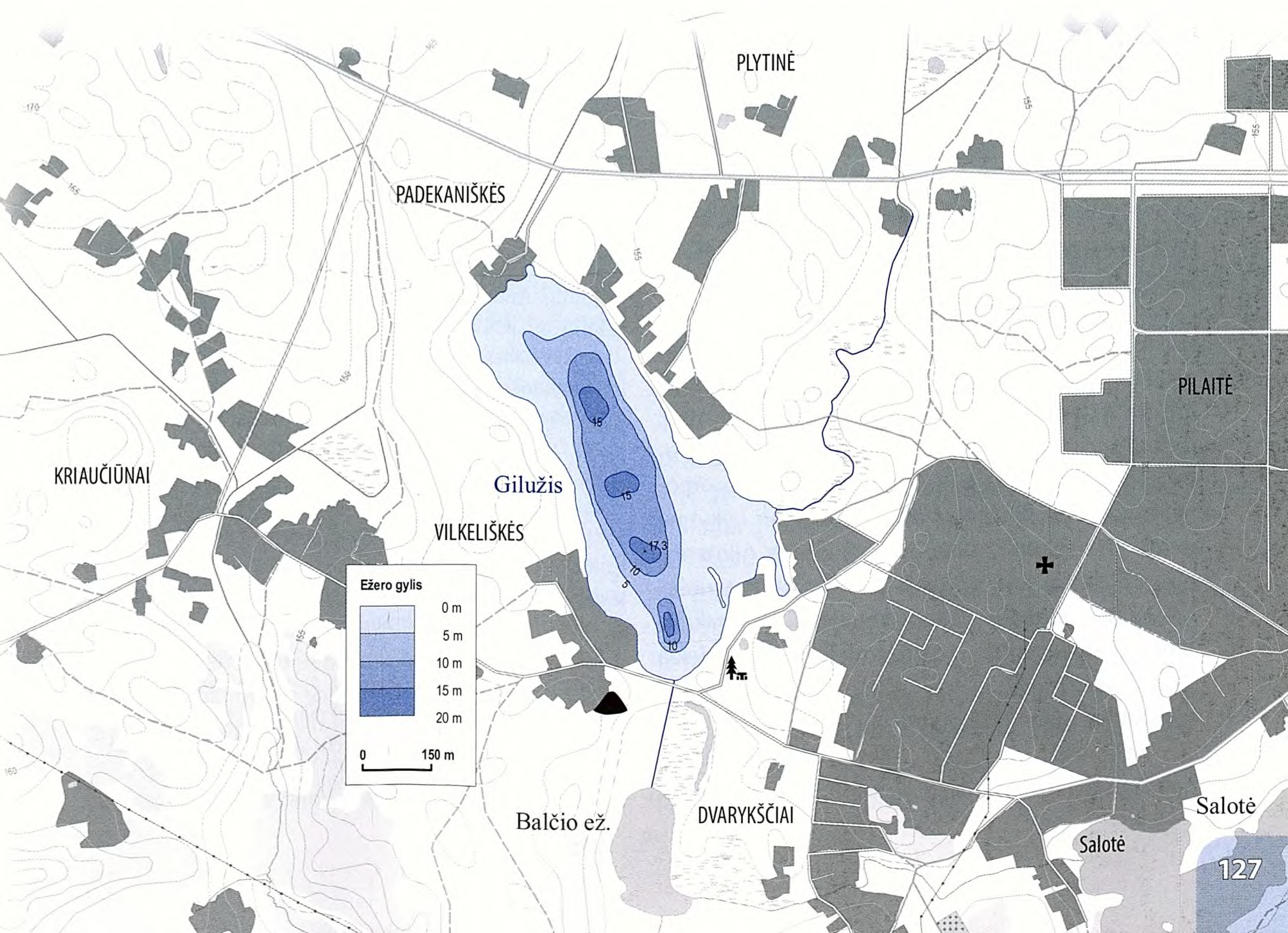
GELŪŽĖ (GILÙŽIS)

Vilniaus miestas, Neries mažųjų intakų (Sudervės) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 145,1 m BS.
Ežero plotas – 28,2 ha, maitinančiojo baseino plotas – 5,15 km², santykinis baseinas – 18,3.
Kranto linijos ilgis – 2,3 (1,9) km, vingiuotumas – 1,3.
Didžiausias gylis – 17,3 m, vidutinis – 4,7 m, santykinis – 2,9 %.
Vandens tūris – 1,3 mln. m³.

Ežeras tyvuliuoja vakariniame Vilniaus miesto pakraštyje, jo pakrantėse ir artimajame apyežeryje auga nauji gyvenamieji rajonai – Padekaniškės, Vilkeliškės, čia pat ir senesni Dvarykščiai, Pilaitė. Ežero ilgoji ašis (0,97 km) ištįsusi šiaurės vakarų–pietryčių kryptimi, pagal ją ritmiškai išsidėsčiusios ir giliosios duobės; net keturios iš jų yra gilesnės kaip 15 m. Toje pačioje rinoje, tik įpiečiau, anksčiau buvo ir penktoji duobė. Joje dabar markstosi pelkėjantis Baltyšiaus ežerėlis (didžiausias gylis siekia 4,5 m). Daugiausia vandens į ežerą atplukdo nuo Zujūnų atsrūvantis upelis, o vandens perteklius nuteka per Baltyšiaus ir Salotės ežerus į Sudervės upelį – Neries intaką. Ežero vanduo labai skaidrus (skaidrumas vasarą siekia 5–6,5 m), jo druskingumas – nuo 390 mg/l (paviršiuje) iki 440 mg/l (prie dugno). Vandens masė vasarą susisluoksniavusi pagal temperatūrą, priedugnyje ji būna apie 5 °C, o šiltojo paviršinio vandens sluoksnio (epilimniono) storis siekia 4–5 m.

Iš vakarų ir šiaurės rytų pusių ežerą remia statūs, skardingi, virš vandens paviršiaus 10–15 m iškilę krantai; lėkštesnės ir šiek tiek užpelkėjusios pietrytinė ir šiaurinė pakrantės. Ežero krantai gerokai pasikeitė, kai 1979 m. pastačius reguliatorių buvo pakeltas jo vandens lygis. Bangų intensyviausiai ardomoje pietrytinėje pakrantėje susidarė skardis, o išskalautas smėlis nugulė paplūdimyje ir išplatėjusiame atabrade. Kaip tik ši vieta ir traukia poilsiautojus. Smėlis, švarus vanduo, patogus privažiavimas, Vilkeliškių piliakalnis, ir visa tai – beveik mieste.

Ežero vardo kilmė ne visai aiški. Ji gali būti siejama su liet. *pa-gelus* „šaltas, žvarbus" arba *gilus*.

71 25 H2 AKMENÀ

Trakų r. savivaldybė, Neries mažųjų intakų (Bražuolės) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 149,1 m BS.
Ežero plotas – 276 ha, maitinančiojo baseino plotas – 21,8 km², santykinis baseinas – 7,9.
Kranto linijos ilgis – 11,4 km, vingiuotumas – 1,9.
2 salos, plotas – 1,5 ha.
Didžiausias gylis – 30,2 m, vidutinis – 11,2 m, santykinis – 1,6 %.
Vandens tūris – 30,8 mln. m³.

Trakų ežerų grupei priklausantis ir hidrografinio draustinio statusą turintis ežeras telkšo apie 3 km į šiaurę nuo Trakų. Duburį spaudžia dvi skirtingo amžiaus kalvų grandinės. Senesnės pietinės grandinės žvyringi momenys pakyla virš ežero vandens paviršiaus 30–35 m, o atokesnės kalvos – net 40–50 m. Aukštas ir šiaurinis krantas: Kęstučio kalnas, kurio viršūnėje įrengta apžvalgos aikštelė, iškilęs virš ežero beveik 32 m. Daug riedulių, taigi Akmenos vardas – ne iš piršto laužtas. Sudėtingas ir ežero dugno reljefas. Jame galima įžvelgti ir rinos fragmentų (rytinėje dalyje), ir ištirpusių ledo luistų pradubų, ir kitokių, kartais sunkiai paaiškinamų formų.

Šiuo metu ežeras yra nenuotakus, tačiau šiaurės rytiniame jo kampe matyti platus nuosrūvos latakas, kuriuo, esant šiek tiek aukštesniam vandens lygiui ežere, vanduo galėtų laisvai lietis į žemiau tyvuliuojantį Ešerinio ežerėlį, o iš jo – į kairiąją Bražuolės aukštupio šaką. Ledyno plaštakai traukiantis iš Bražuolės dubumos, regis, šitaip ir buvo – per Akmeną plūdo viso Trakų ežeryno (Galvės, Skaisčio ir kt. ežerų) nuotėkis. Istoriniais laikais, statant Salos pilį, Akmenos ir Galvės ežerus sujungė perkasas. Kokių tikslų siekė jį kasę senovės hidrotechnikai – neaišku, galima tik spėlioti.

Tačiau dabartinis Akmenos ežero nenuotakumas taip pat yra tik tariamas. Mokslininkai yra sukaupę daug duomenų, kad ežero vandens perteklius nuteka (filtruojasi) požemiais į Bražuolės aukštupį, todėl jis yra neįprastai vandeningas net sausą vasarą (debitas – apie 60–70 l/s). Hidrologų nuomone, tikrosiomis Bražuolės upės versmėmis laikytina dešinioji aukštupio šaka, kuri drenuoja Akmenos ežero filtracinį srautą, gausiai išsiliejantį Bražuolės piliakalnio papėdėje ir suformuojantį čia unikalią šlaitinę žemapelkę. Ežero požeminis nuotėkis siekia vidutiniškai 14 580 m³ per parą, o tai reiškia, kad visas vanduo ežere atsinaujina per 6 metus.

Ežeras erdvus ir ištįsęs 3 km iš vakarų į rytus – dažniausiai pasikartojančių ir stipriausių vėjų kryptimi, todėl banguojant kylantys sūkuriai gali pernešti paviršiuje sukauptą šilumą gilyn. Vidurvasarį paviršinio vienodos temperatūros vandens sluoksnio storis siekia apie 6 m, o vandens temperatūra gelmių priedugnyje – apie 7–8 °C (žiemą – 2–2,5 °C). Vanduo gana skaidrus (3–4 m) ir minkštas (ištirpusių druskų – apie 180 mg/l).

Ežero atabradai (plotis – apie 20 m) žvyrėti, kai kur pakaišyti nendrėmis ir meldais; rytiniame krante yra viešas paplūdimys. Gražiausi vaizdai į ežerą atsiveria nuo aukšto pietinio kranto.

 Bražuõlės piliakalnis – vienas iš didžiausių Lietuvoje. Piliakalnio aikštelė 100 × 29 m dydžio, šlaitai statūs, 15–25 m aukščio. Kaip įtvirtinta gyvenvietė, o vėliau medinės pilies vieta šis kalnas buvo naudojamas bene 2000 metų. 1382 m. Bražuolėje Jogaila su kryžiuočiais sudarė sutartį, nukreiptą prieš savo dėdę Kęstutį. (25 H1)

 Užùtrakio dvaras ir parkas yra pusiasalyje tarp Galvės ir Skaisčio ežerų. Ansamblis pastatytas XIX a. pab. – XX a. pr. Juozapo Tiškevičiaus pastangomis. Neoklasicistinio stiliaus rūmai su terasa, projektuoti garsaus lenkų architekto Juzefo Huso, tapo dvaro sodybos kompoziciniu centru. Užutrakio rūmų negalima būtų pavadinti tipišku to meto Lietuvos dvarų architektūros pavyzdžiu, nes jie kur kas kuklesnių formų, pabrėžtinai santūrūs ir, svarbiausia, stilistiškai vientiso eksterjero ir interjero. Puošniausias rytinis ir vakarinis fasadas. Rytiniame fasade vyrauja arkinės durys su Užutrakio Tiškevičių herbu viršuje. Nuo rytinio fasado į parterį vedė atviri dešimties pakopų laiptai. Galvės ežero krante sumūryta baliustrada su masyvia raudonų plytų ir skaldytų akmenų mūro atramine siena. Terasa su baliustrada – neatsiejama rūmų vakarinio fasado dalis. Nuo šios terasos atsiveria puiki Galvės ežero ir Trakų Salos pilies panorama. Augmenijos įvairove išsiskiriantį dvaro parką, kuris buvo sumanytas kaip vandens parkas, suprojektavo Eduardas Fransua Andrė. Pusiasalyje buvo įrengta sudėtinga, daugiau nei dvidešimties tarpusavyje ar bent su vienu iš didžiųjų ežerų sujungtų tvenkinių sistema. (26 A2)

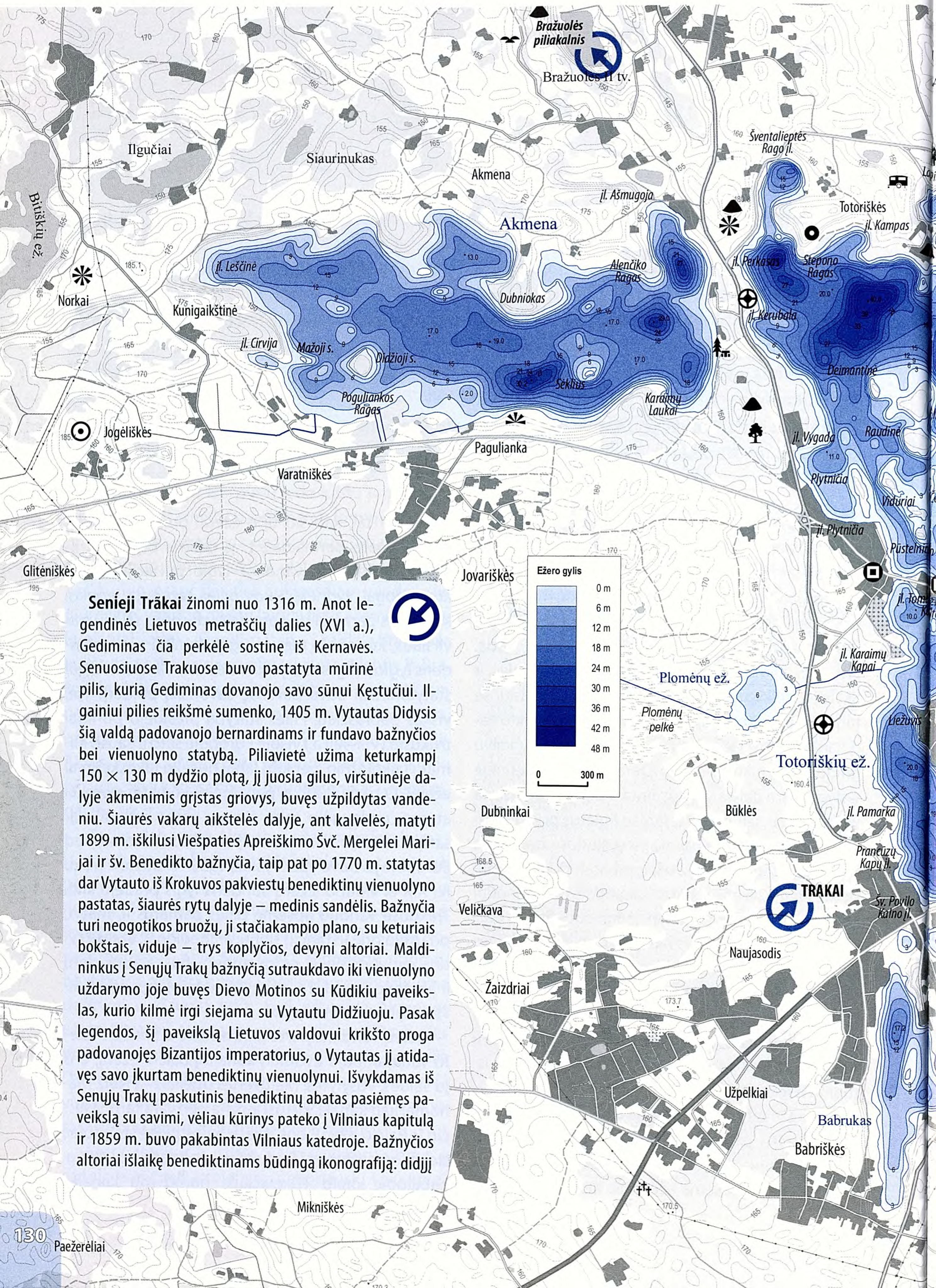
TRÃKŲ EŽERAI
(GÁLVĖ, SKÁISTIS, LUKÀ, TOTÕRIŠKIŲ, NARAKAMPIS)

Trakų r. savivaldybė, Neries mažųjų intakų (Vosylytės) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 148,4 m BS, maitinančiojo baseino plotas – 24 km², santykinis baseinas – 2,9.
Ežerų plotas: Galvės – 371,2 ha; Skaisčio – 307,9 ha; Lukos (Bernardinų) – 79,3 ha; Totoriškių – 75,7 ha; Narakampio (Nerespinkos) – 9,4 ha.
Kranto linijos ilgis: Galvės – 11,8 km; Skaisčio – 14,0 km; Lukos – 6,5 km; Totoriškių – 5,4 km; Narakampio – 1,6 km.
Kranto linijos vingiuotumas: Galvės – 1,6; Skaisčio – 2,3; Lukos – 2,1; Totoriškių – 1,8; Narakampio – 1,5.
Salos: Galvės – 21, plotas – 14,9 ha, salingumas – 4 %; Skaisčio – 10, plotas – 2,8 ha, salingumas – 0,9 %.
Didžiausias gylis: Galvės – 46,8 m; Skaisčio – 32 m; Lukos – 20,3 m; Totoriškių – 20 m; Narakampio – 5,8 m.
Vidutinis gylis: Galvės – 10,9 m; Skaisčio – 9,8 m; Lukos – 9,8 m; Totoriškių – 10,1 m; Narakampio – 3,1 m.
Santykinis gylis: Galvės – 2,2 %; Skaisčio – 1,6 %; Lukos – 2,0 %; Totoriškių – 2,0 %; Narakampio – 1,7 %.
Vandens tūris: Galvės – 50,4 mln. m³; Skaisčio – 30,2 mln. m³; Lukos – 7,8 mln. m³; Totoriškių – 7,7 mln. m³; Narakampio – 0,29 mln. m³.

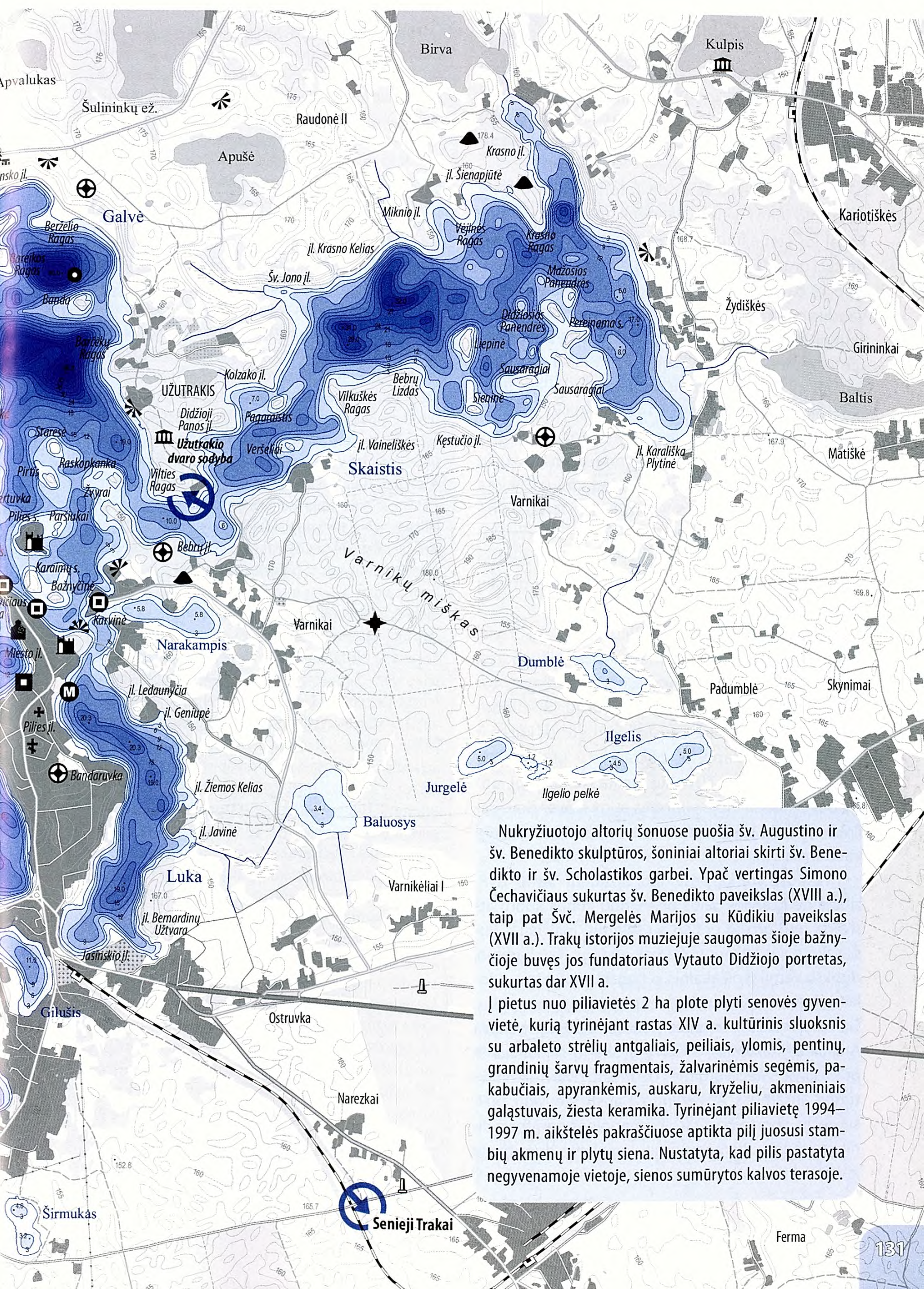
Sakydami „Trakų ežerai" ar „Trakų ežerynas", mes dažniausiai turime mintyse tarpusavyje susijusių ir tame pačiame absoliučiame aukštyje telkšančių Galvės–Skaisčio–Lukos–Totoriškių–Nerespinkos ežerų sistemą (bendras plotas – 8,4 km²), kurie formuoja Trakų istorinio nacionalinio parko veidą. Sistemos kilmė sudėtinga. Didieji ežerai – Galvė ir Skaistis – telkšo giliuose duburiuose, susidariusiuose tarp skirtingo amžiaus moreninių gūbrių, paliktų vadinamojo Rytų Lietuvos fazės ledyno. Aukštų kalvų grandinė, remianti Skaisčio ežerą iš šiaurės, pietinėje Galvės ežero dalyje yra apsemta ir tik vietomis iškyla virš vandens salomis. Dar labiau į pietus prie didžiųjų duburių šliejasi senesnių rinų, kuriose banguoja Lukos ir Totoriškių ežerai, fragmentai. O kur dar didesnės ir mažesnės įlankos – „kampai", toli į vandenį išsišaunantys ragai, sukuriantys itin sudėtingos ežerų sistemos vaizdą. Bene raiškiausia jo dalis – Galvės ežeras, kuriam suteiktas hidrografinio draustinio statusas. O kiek vardų žmonės sukūrė tam salų, duobių, krantų margumui apibūdinti! Visi jie stropiai surinkti ir aprašyti unikalioje knygoje „Trakų didžiųjų ežerų vardynas", kurią parengė ir 2010 m. išleido Trakų istorinio nacionalinio parko direkcija.

Ežerus maitina labai mažas baseinas, todėl vanduo pavasarį pakyla vos 13 cm, o per metus vandens lygis kinta 30 cm intervalu. Tai, beje, būdinga visiems takoskyriniams ežerams. Kita vertus, gerai žinoma ir tai, kad šio tipo ežerai opiai reaguoja į ilgas klimato permainas, t. y. galima pastebėti ilgesnio laikotarpio vandens lygio pulsacijų. Antai archeologai, tyrinėję Salos pilies teritoriją, aptiko, kad pilies pamatai guli ant kelių durpėtų salelių paviršiaus, kuris šiuo metu slūgso žemiau ežerų vandens lygio. Negi statinys kilo tiesiai iš vandens, o gal statybininkai buvo paruošę savotišką polderį? Ne, viskas paprasčiau. Pilies statyba prasidėjo po ilgai trukusio (VIII–XIII a.) visoje Europoje šilto ir sauso klimato laikotarpio, per kurį labai nuseko takoskyriniai ežerai. O paskui (XIII a. pabaigoje) klimatas gerokai atvėso, padaugėjo šaltų žiemų, vėsių lietingų vasarų. Prasidėjo „mažasis ledynmetis". Manoma, kad Europoje jis buvo ypač ryškus 1550–1700 m. ir truko iki XIX a. vidurio. Ežerų vandens lygis pradėjo kilti. Trakuose vanduo apsėmė pilies pamatus ir, matyt, priartėjo prie irstančių sienų: archeologai, atkasę rytinę gynybos sieną, rado vandens nuskalautų plytų ir akmenų beveik 1,5 m aukščiau tąsyk buvusio Galvės ežero vandens lygio.

Ežerų vandens perteklius nuteka iš Skaisčio ežero vadinamuoju Žydiškių kanalu į Balčio ežerą, o iš jo Saidės, Vosylytės, Maluvenės upeliais – į Nerį. Manoma, kad kanalą, kirtusį aukštą pertvarą tarp Skaisčio ir Balčio ežerų, bus iškasę Salos pilies statytojai, siekdami pažeminti Trakų ežerų vandens lygį. XIX a. pabaigoje grafo Tiškevičiaus nurodymu kanalas

Seníeji Trãkai žinomi nuo 1316 m. Anot legendinės Lietuvos metraščių dalies (XVI a.), Gediminas čia perkėlė sostinę iš Kernavės. Senuosiuose Trakuose buvo pastatyta mūrinė pilis, kurią Gediminas dovanojo savo sūnui Kęstučiui. Ilgainiui pilies reikšmė sumenko, 1405 m. Vytautas Didysis šią valdą padovanojo bernardinams ir fundavo bažnyčios bei vienuolyno statybą. Piliavietė užima keturkampį 150 × 130 m dydžio plotą, jį juosia gilus, viršutinėje dalyje akmenimis grįstas griovys, buvęs užpildytas vandeniu. Šiaurės vakarų aikštelės dalyje, ant kalvelės, matyti 1899 m. iškilusi Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai ir šv. Benedikto bažnyčia, taip pat po 1770 m. statytas dar Vytauto iš Krokuvos pakviestų benediktinų vienuolyno pastatas, šiaurės rytų dalyje – medinis sandėlis. Bažnyčia turi neogotikos bruožų, ji stačiakampio plano, su keturiais bokštais, viduje – trys koplyčios, devyni altoriai. Maldininkus į Senųjų Trakų bažnyčią sutraukdavo iki vienuolyno uždarymo joje buvęs Dievo Motinos su Kūdikiu paveikslas, kurio kilmė irgi siejama su Vytautu Didžiuoju. Pasak legendos, šį paveikslą Lietuvos valdovui krikšto proga padovanojęs Bizantijos imperatorius, o Vytautas jį atidavęs savo įkurtam benediktinų vienuolynui. Išvykdamas iš Senųjų Trakų paskutinis benediktinų abatas pasiėmęs paveikslą su savimi, vėliau kūrinys pateko į Vilniaus kapitulą ir 1859 m. buvo pakabintas Vilniaus katedroje. Bažnyčios altoriai išlaikę benediktinams būdingą ikonografiją: didįjį

Nukryžiuotojo altorių šonuose puošia šv. Augustino ir šv. Benedikto skulptūros, šoniniai altoriai skirti šv. Benedikto ir šv. Scholastikos garbei. Ypač vertingas Simono Čechavičiaus sukurtas šv. Benedikto paveikslas (XVIII a.), taip pat Švč. Mergelės Marijos su Kūdikiu paveikslas (XVII a.). Trakų istorijos muziejuje saugomas šioje bažnyčioje buvęs jos fundatoriaus Vytauto Didžiojo portretas, sukurtas dar XVII a.

Į pietus nuo piliavietės 2 ha plote plyti senovės gyvenvietė, kurią tyrinėjant rastas XIV a. kultūrinis sluoksnis su arbaleto strėlių antgaliais, peiliais, ylomis, pentinų, grandinių šarvų fragmentais, žalvarinėmis segėmis, pakabučiais, apyrankėmis, auskaru, kryželiu, akmeniniais galąstuvais, žiesta keramika. Tyrinėjant piliavietę 1994–1997 m. aikštelės pakraščiuose aptikta pilį juosusi stambių akmenų ir plytų siena. Nustatyta, kad pilis pastatyta negyvenamoje vietoje, sienos sumūrytos kalvos terasoje.

buvo išvalytas, gal ir pagilintas, ir Trakų ežerų vandeniu buvo užpildyti Lentvario dvaro tvenkiniai. Šiuo metu kanalu nuteka maždaug trečdalis ežerų vandens, o kita dalis – apie 16 000 m^3 per parą, sunkiasi į požemius. Sudėję viską gauname, kad Trakų ežerų duburiuose sukauptas vanduo atsinaujina vidutiniškai per 16 metų.

Nuo 1953 m. iki šiol prie Totoriškių ežero (prie Geležinio tilto) veikia vandens matavimo stotis. Pagal jos stebėjimų duomenis, ežeras užšąla vidutiniškai gruodžio 14 d., o išsilaisvina nuo ledo balandžio 13 d., taigi žiema trunka 120 dienų. Šilčiausias vanduo paprastai būna liepos mėnesį, ypač jo paskutinį dešimtadienį (vidutinė vandens paviršiaus temperatūra – 20,5 °C). Ežeras ilgai išlaiko sukauptą per vasarą šilumą: vidutinė vandens paviršiaus temperatūra rugsėjo mėnesį – 14,8 °C, spalio – 9,3 °C, lapkričio – 4,1 °C. Pasak ežerotyrininkų, Totoriškių, Lukos ir Galvės ežerai skirtini prie termiškai gilių (vandens temperatūra gelmių priedugniuose kinta per metus mažiau kaip 5 °C), o Skaistis ir Narakampis – prie vidutinio terminio gylio ežerų (temperatūros pokyčiai siekia 5–6 °C). Vanduo vasarą žydi, jo skaidrumas būna apie 2,5–3,5 m, ištirpusių druskų kiekis – apie 190–230 mg/l.

Galvės, Skaisčio ir Totoriškių ežerų atabradai žvyrėti, viršvandeninė vandens augalija (nendrės, meldai) fragmentiška ir vešlesnė tik įlankose, kur pasitaiko ir kitų augalų – vandens lelijų, plūduriuojančių plūdžių, rūgčių. Gausiau apaugusios Lukos ir Narakampio pašlapusios pakrantės ir padumblėję atabradai. Nendrių ir meldų juosta Narakampį juosia beveik ištisai. Joje vietomis auga ir švendrai, baliniai asiūkliai ir kiti užželiantiems ežerams būdingi vandens augalai.

Trakuose yra ką prisiminti, apžiūrėti. Retas išvažiuoja neaplankęs Salos pilies, nuo kurios kuorų atsiveria reto grožio erdvės su salomis. Įpiečiau – Pusiasalio pilies liekanos; čia pat, anapus Narakampio, dunkso Varnikų piliakalnis, o pagal Lukos ežerą driekiasi buvusio seniausio Lietuvoje žvėryno valdos. Galvės–Akmenos tarpežerį saugo sargybinė kalva Arakalnis (Rėkalnis), o Galvę ir Skaistį skiriančiame pusiasalyje šviečia atgimęs Užutrakio dvaro architektūrinis ansamblis. Apyežeriuose apstu stovyklų, poilsiaviečių, sporto bazių ir... pirmapradės gamtos židinių, saugomų Plomėnų ornitologiniame draustinyje ir Varnikų botaniniame-zoologiniame draustinyje.

Vidinėje pilies sienų pusėje buvo medinės galerijos, jų vietoje susidariusiame kultūriniame sluoksnyje aptikta net 102 arbaleto strėlių antgaliai, lanko strėlių antgalių, peilių, cilindrinių spynų, raktų, žirklių, žiedų, apyrankių, molinių verpstukų, žiestos keramikos šukių.
XVI a. vid. Senieji Trakai buvo pertvarkyti į gatvinį rėžinį kaimą. Saugomas dvipusio gatvinio kaimo planas ir tūrinė erdvinė struktūra. Vertinga Trakų gatvė, kurioje išlikę XIX a. pab. – XX a. pr. statytų vienaaukščių, galais į gatvę pasuktų medinių namų. (26 A3)

Trākai rašytiniuose šaltiniuose minimi nuo 1384 m. Piliakalnis (Pilies, kitaip Aukų, kalnas) datuojamas XIV a. pab. – XV a. pr. Jis įrengtas atskiroje kalvoje, Pusiasalio pilies teritorijoje. Piliakalnio aikštelė keturkampė, 45 × 17 m dydžio, šlaitai statūs, 12–14 m aukščio. Anksčiausių įtvirtinimų liekanos buvo sunaikintos per vėlesnes rekonstrukcijas arba užpiltos storu žvyro sluoksniu. Tuo metu kalva gerokai paaukštinta, aikštelė apjuosta 50 × 15 m dydžio, 2 m storio plytų ir akmenų gynybine siena. Jos pietrytinėje dalyje pastatytas (atrodo, liko neužbaigtas) 15 × 18 m dydžio plytų ir akmenų mūro pastatas. Šio piliakalnio statiniai priklausė Trakų Pusiasalio pilies gynybiniam kompleksui. Tiesa, jo raida iki šiol nėra visiškai aiški. Kol kas išskirti du pagrindiniai pilies raidos etapai: pastatymo ir rekonstrukcijos. 1413 m. raštuose buvo paminėta sena medinė pilis. Manoma, kad stipri mūrinė Trakų Pusiasalio pilis pradėta statyti tik XV a. Ji buvo ne kartą niokojama kryžiuočių, o praūžus XVII a. karams su švedais ir rusais pilis nebuvo atstatyta. Dabar pilies kieme kasmet rengiamos senovės karybos šventės.
Einant į vienintelę Lietuvoje pilį saloje, pasitinka 4,5 m aukščio ąžuolinė Vytauto Didžiojo skulptūra (aut. I. Užkurnys, 1994 m.). Nuo ilgo pėsčiųjų tilto į Pilies salą atsiveria didinga gotikinės pilies panorama. Pilį sudaro dviejų korpusų rūmai, sujungti penkių aukštų bokštu, ir plataus griovio atskirtas priešpilis. XV a. ši pilis buvo Lietuvos valdovų rezidencija. Joje 1430 m. spalio 27 d. mirė Vytautas Didysis. Po II pasaulinio karo atstatytoje pilyje veikia eksponatų gausus Trakų istorijos muziejus.
Senoji Trakų dalis – gatvių tinklas, aikštės tūrinė erdvinė kompozicija – urbanistikos vertybė. Miesto planas linijinis, susiklostęs dar XIV–XV a. Gatvių tinklas netaisyklingas, vyrauja XIX a. II p. – XX a. pastatai. Šiaurinė šios teritorijos dalis užstatyta vienaaukščiais mediniais karaimų sodybų pastatais. Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčios statybą 1409 m. fundavo Vytautas Didysis. Gotikinė, halinė bebokštė bažnyčia laiptuotu fasadu buvo pastatyta apside į rytus ir pritaikyta miesto gynybai. Bažnyčios šventorius aptvertas mūrine tvora, jos šiaurinėje pusėje yra vartai. Bažnyčia netaisyklingo stačiakampio plano, jos vakarinio galo kampuose stovi du keturkampiai bokštai. Tarp bokštų yra žemas siauras prieangis. Iš viso bažnyčia turi tris įėjimus. Senasis, pagrindinis, įėjimas

buvęs šiaurės pusėje, t. y. nuo Pusiasalio pilies. 1654–1667 m. bažnyčia degė. 1700 m. Matas Rėmeris pristatė prie bažnyčios koplyčią, kuri tapo giminės mauzoliejumi. Čia yra ir dailininko Alfredo Rėmerio kapas (1832–1397). Bažnyčios atstatymo darbai tęsėsi iki 1718 m., tada ji įgavo baroko bruožų. Tais pačiais metais buvo sukurtas barokinis didysis altorius su skulptūromis, gipsatūromis. Altoriaus centre – stebuklais garsėjantis Trakų Dievo Motinos paveikslas, jame vaizduojama Švč. Mergelė Marija su Kūdikiu. Bažnyčios interjere – kelios dešimtys įvairių dailės vertybių. Bažnyčios šventoriuje buvo kapinės, kuriose iki šiol yra išlikę pavienių XIX–XX a. pab. Trakų parapinės bažnyčios kunigų kapų.

Trakų Pusiasalio pilies teritorijoje išliko dominikonų vienuolyno pastatai. 1779 m. Pusiasalio pilies pirmajame kieme pradėta statyti 46 m ilgio ir 28 m pločio trinavė bažnyčia su dviem bokštais pagrindiniame vakarų fasade. Statant bažnyčią nugriauti pilies vartų bokšto mūrai, dalis jų panaudota pamatams. Pagrindinis bažnyčios įėjimas stovėjo už pilies fosos, t. y. mieste, o presbiterija – pilies kieme. 1823–1826 m. bažnyčia buvo rekonstruota – pietrytinė jos nava panaudota dviejų aukštų su rūsiu vienuolyno korpusui įrengti, dalis šiaurės vakarų navos pritaikyta koplyčiai, kitoje dalyje įrengtos vienuolyno celės, virtuvės ir ūkinės patalpos. Centrinė nebaigtos bažnyčios nava buvo naudojama kaip vienuolyno kiemas. Dominikonų vienuolyno kompleksą ir dabar sudaro du dviejų aukštų stačiakampio plano korpusai. Koplyčioje išliko sieninės tapybos elementų – tapyti šoniniai altoriai ir frizas. Po 1988–1999 m. atliktų restauravimo darbų pastatai pritaikyti Trakų istorijos muziejaus administracijai.

Trakų centre, buvusioje turgaus aikštėje, baltuoja mūrinis šv. Jono Nepomuko koplytstulpis. Manoma, jis pastatytas XVII a. kaip skelbimų stulpas, o vėliau imtas vadinti šv. Jono Nepomuko, žvejų ir vandens apsuptų miestų globėjo, vardu. Dabartinį vaizdą koplytstulpis įgavo XIX a. I p. Apie 1960 m. sovietų valdžios įsakymu skulptūra buvo įmesta į ežerą. Vėliau muziejininkų iniciatyva surasta ir saugoma Trakų istorijos muziejaus fonduose. 1990 m. restauruota ir pašventinta šv. Jono Nepomuko statula iškilmingai grąžinta į buvusią vietą. Švč. Dievo Motinos Gimimo cerkvė pastatyta 1863 m., I pasaulinio karo metais apgriauta, atstatyta tik 1938 m.

Po 1409 m., kai Trakai gavo savivaldos teisę, Vytautas čia apgyvendino nemažai karaimų ir pavedė jiems miesto ir pilių apsaugą. Prie Totoriškių ežero, XIV a. pab. karaimų gyventoje teritorijoje, vadinamajame Mažajame mieste, yra išlikę karaimų maldos namai – kenesa (Karaimų g. 30). Ši karaimų šventykla iki XVIII a. buvo kelis kartus sugriauta ir atstatyta. 1812 m. kenesą dar kartą sudegino per Trakus ėję prancūzų kariai, ji atstatyta karui pasibaigus. Kenesos pastatas kvadrato formos, vieno aukšto, dviejų patalpų. Į salę, vyrų dalį, patenkama iš prieangio per trejas duris. Tame pačiame prieangyje įrengti laiptai į balkoną, moterų dalį. Balkoną laiko keturios medinės kolonos. Patalpos lubos – aštuonbriaunis mėlynai dažytas kupolas. Pagrindinis pastato fasadas asimetriškas, aukštai išdėstyti arkiniai langai su profiliuotais apvadais. Mažajame mieste stovi ir karaimų gyvenamieji namai. Karaimų namus labai lengva atskirti: dažniausiai jie galu su trimis langais pasukti į gatvės pusę (sakoma, kad vienas langas skirtas Dievui, kitas – karaliui, o trečias – pačiam karaimui). Karaimų palikimas stebina architektūros lakoniškumu ir tradiciškumu, taip pat paties miesto urbanistiniu planavimu. Karaimų sodybų ir kitų miestiečių senųjų gyvenamųjų namų daugiausia išliko Birutės, Karaimų, Kęstučio ir Vytauto gatvėse. Įdomus vieno aukšto ištęsto stačiakampio plano su prieangiu pietiniame gale namas (Karaimų g. 63). XIX a. statytas gyvenamasis namas (Vytauto g. 82) stačiakampio plano, su galerija vakarinėje pusėje ir dviem priemenėmis. Pagrindinis namo fasadas simetriškas, pagrįstas horizontalių ir vertikalių linijų ritmu. Svarbiausias akcentas – pastoginė galerija, einanti per visą fasado ilgį. Karaimų kapinės Užtiltėje mena daugelį Trakų karaimų kartų, čia palaidota LDK ir visai Europos istorijai svarbių asmenų.

Prie parapinės bažnyčios nuo 1409 m. veikia Trakų parapijos mokykla (Birutės g. 8). 1803 m. ši mokykla buvo perduota Vilniaus universiteto globai, vėliau pastatas, iki tol buvęs senosios klebonijos oficina, vėl atiduotas mokyklai. Namas stačiakampio plano, su priestatu rytinėje pusėje. Pastatas rekonstruotas 1960 m., tačiau jo planas ir apdaila mažai pasikeitė. Trakų istorinio nacionalinio parko direkcija įsikūrusi būdingame XIX a. pr. Trakų miesto pastate (Karaimų g. 5). Tai buvęs Rusijos imperijos paštas, kurį 1810 m. pasistatė Pusiasalio pilyje rezidavę dominikonai. 1925 m. šiame name dar buvo operacijų ir bendroji salė, telegrafas, archyvas, penki gyvenamieji kambariai. Manoma, kad mūrinės prieangio kolonos pastatytos XX a. 4-ame dešimtmetyje. Paštas čia veikė iki pat 1960 m. Vytauto ir V. Kudirkos gatvių kampe stovintis gyvenamasis namas yra įdomaus kampinio plano ir puošybos, su prieangiu vakarinėje pusėje ir priestatu pietinėje. Čia yra buvusi Trakų smuklė.

1948 m. atidarytas Kraštotyros muziejus pamažu išaugo į Trakų istorijos muziejų. Pagrindinė Trakų istorijos muziejaus ekspozicija veikia Trakų Salos pilyje. Vakariniuose kazematuose eksponuojami baldai, pypkės, spaudai, kišeniniai laikrodžiai, porceliano, stiklo ir kaulo dirbiniai, medžioklės trofėjai iš muziejaus kolekcijų. Karaimų etnografinė paroda veikia 1938 m. statytame name (Karaimų g. 22). Čia įrengta unikali karaimų tautos ekspozicija, liudijanti apie šios tautinės mažumos istoriją ir gyvenimą Lietuvoje. Sakralinio meno ekspozicija įrengta buvusioje dominikonų vienuolyno koplyčioje (Kęstučio g. 4). Trakų miesto kapinėse (Vilniaus g.), Lenkijos karių kapų sklype, yra Nepriklausomybės kovose žuvusio J. Urbelionio kapas. (25 H2)

BALSỸS (KRYŽIÕKŲ EŽ.)

Vilniaus miestas, Neries mažųjų intakų (Riešės) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 111,9 m BS.
Ežero plotas – 55 ha, maitinančiojo baseino plotas – 3 km², santykinis baseinas – 5,5.
Kranto linijos ilgis – 5,2 km, vingiuotumas – 2,0.
1 sala, plotas – 0,06 ha.
Didžiausias gylis – 38,8 m, vidutinis – 15,2 m, santykinis – 4,65 %.
Vandens tūris – 8,3 mln. m³.

Šiauriniame Vilniaus paribyje, Verkių regioninio parko teritorijoje, plyti ledyno liežuvio išgulėta Riešės–Turniškių dubuma. Priešingai nei abipus banguojantys kalvynai, ji yra smėlinga, apaugusi žaliašiliais ir išvagota rinų. Vienoje iš jų – giliausioje – telkšo Balsio ežeras. Jo statūs, miškingi krantai iškilę virš vandens iki 40 m. Beveik tiek pat jie nusileidžia ir po vandeniu, smigdami gilyn vidutiniškai 10 ° kampu. Giliausia vieta yra pietrytinėje dalyje, visai šalia vilniečių mėgstamo paplūdimio. Pietiniame ežero gale yra sekli įlanka, kurioje aptinkama labai retų dumblių augavietė. Seklesnis, apaugęs vandens augalais ir šiaurvakarinis galas, ten net iškyla salelė.

Kalbininkai ežero vardą kildina iš liet. *balsas* „baltas", bet gajus ir Kryžiokų pavadinimas, siejamas su pasakojimu apie kadaise Vilnių puolusius, bet lietuvių sumuštus ir į ežerą sugintus kryžiuočius. Vis dėlto daugeliui vilniečių šis ežeras yra vienas iš vadinamųjų Žaliųjų ežerų ir, be abejonės, žaliausias. Išties ežeras ryškiai žalias ir saulėtą sieną, ir drengiamas lietaus, ir... po ledu. Tai tikras, o ne tas laikinas žalumas, kuriuo nusidažo vasarą daugelio mūsų žydinčių ežerų vanduo. Priežastis labai paprasta: ežerą dosniai maitina požeminiai vandenys (5000 m³ per parą!), o juose yra daug karbonatų, intensyviai sklaidančių žaliabangę šviesos spektro dalį. Karbonatingos ir ežero dugne besikaupiančios nuosėdos – molis, dumblas. Praeityje, atšilimo laikotarpiais, sąlygos karbonatingoms nuosėdoms kauptis buvo dar palankesnės, nes Balsio apyežeryje kai kur atsidengia stori gėlavandenių klinčių klodai. Bandyta šį turtą eksploatuoti. Vienas iš tokių buvusių karjerų yra visai šalia viešojo paplūdimio.

Balsys priskiriamas prie vadinamųjų termiškai labai gilių ežerų, nes vandens temperatūra gelmių priedugnyje per metus kinta tik puse laipsnio – nuo 4,1 °C iki 4,6 °C. Kita vertus, ji visada – ir žiemą, ir vasarą – yra aukštesnė už gėlo vandens didžiausio tankio temperatūrą, ir tai vėlgi susiję su šiltesnio, tačiau druskingesnio (sunkesnio) požeminio vandens kaupimusi ežero priedugnyje. Yra požymių, kad šis vanduo nesimaišo su paviršiniu vandens sluoksniu net ir savaiminių sąmaišų laikotarpiais (pavasarį ir rudenį). Jei taip yra iš tiesų, į priedugnį negali atkeliauti ir deguonis, vandenyje pradeda kauptis sieros vandenilis. Ežeras patvenktas, jo vandens masė visiškai atsinaujina per 4 metus. Vandens perteklius nuteka į Riešės upelį – dešinįjį Neries intaką.

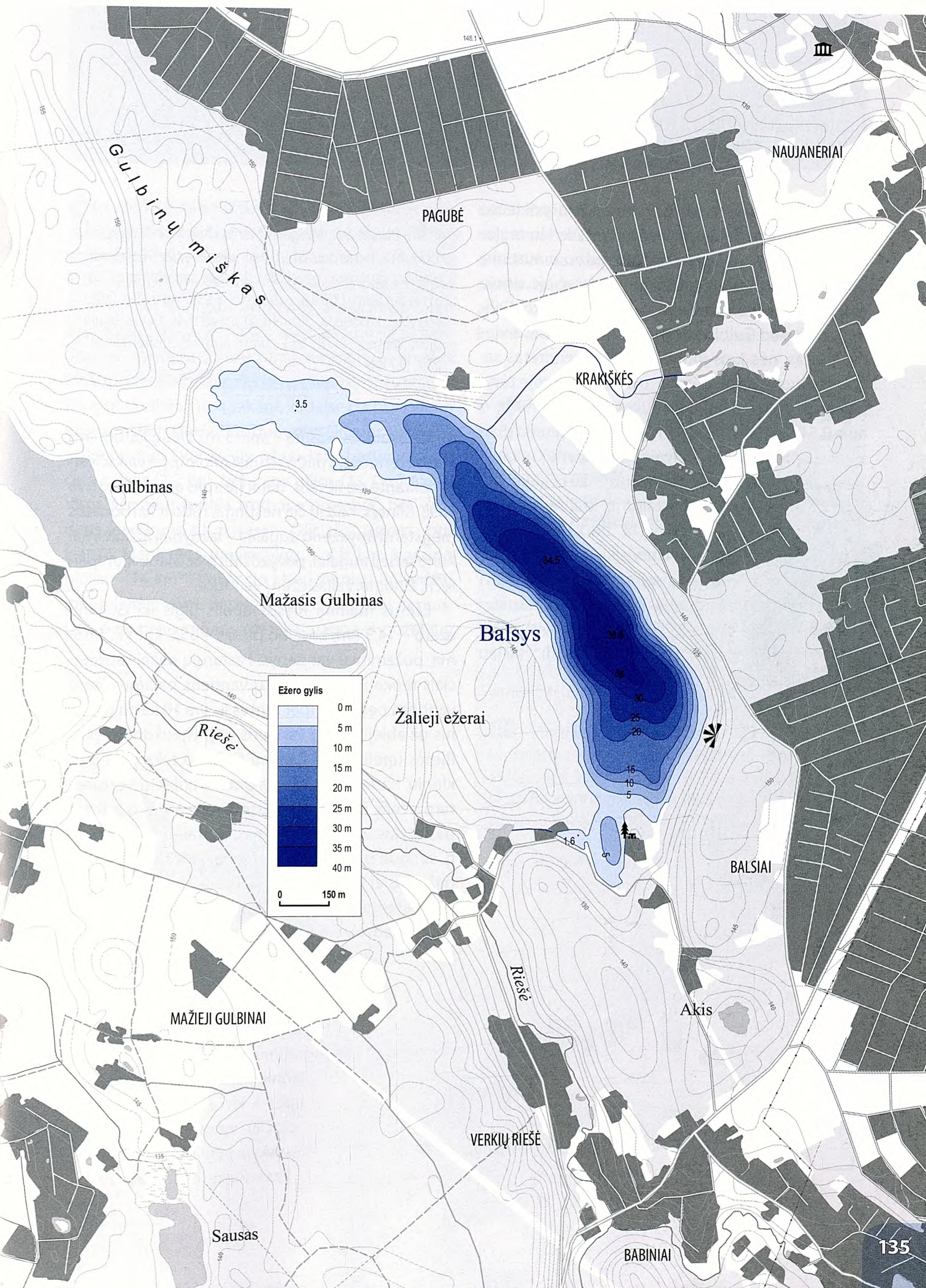
Balsys nėra itin žuvingas ežeras, bet patyrę spiningautojai sugeba pagauti stambių lydekų, o meškeriotojai – karšių, kuojų, raudžių, plakių; įleista ungurių ir upėtakių, yra vėžių. Valtį ar vandens dviratį galima išsinuomoti čia pat – pietinėje pakrantėje yra nuomos punktas, poilsiavietė. Aplink ežerą veda dviračių takas, rytiniame krante įrengta apžvalgos aikštelė.

Ⓜ **Eurõpos** párkas. Tai muziejus po atviru dangumi, 1993 m. įkurtas skulptoriaus Gintaro Karoso. Muziejaus idėja – meno kalba įprasminti geografinį Europos žemyno centrą, esantį Bernotų kaime už kelių dešimčių kilometrų. Europos parko muziejus kuriamas kaip harmoningas gamtos ir meno kūrinių ansamblis. 55 ha plote eksponuojama per 100 įvairių pasaulio šalių menininkų, tarp jų žymiausių šiuolaikinio meno kūrėjų skulptūrų ir kompozicijų. (22 C4)

Liubãvo dvarą įkūrė Vilniaus kanauninkas Mikalojus Tiškevičius, kuriam šios žemės atiteko 1786 m. XIX a. pr. dvaras priklausė Dominykui Tiškevičiui ir jo žmonai Sofijai Slizien. Išlikęs 1902 m. iš tašytų akmenų sumūrytas dvaro vandens malūnas. Dabar malūnas restauruotas, jame veikia Liubavo dvaro muziejus. (22 C3)

Ⓜ **Bernótų** kaimo pamiškėje yra geografinis Europos centras, jį 1989 m. nustatė Prancūzijos nacionalinis geografijos institutas. Centrą žymi 9 tonas sveriantis akmuo. 2004 m. Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą proga atidengtas obeliskas su Europos Sąjungos simboliais (skulpt. G. Jokūbonis). Šalimais – Bernotų piliakalnis. Jis įrengtas vaizdingoje kalvoje Girijos ežero rytiniame krante. Aikštelė 90 × 18 m dydžio, šiauriniame jos krašte supiltas pylimas. Piliakalnio šlaitai statūs, iki 12 m aukščio. Pagal atsitiktinius radinius jis datuojamas I tūkst. pr. ir XIV a. (22 B2)

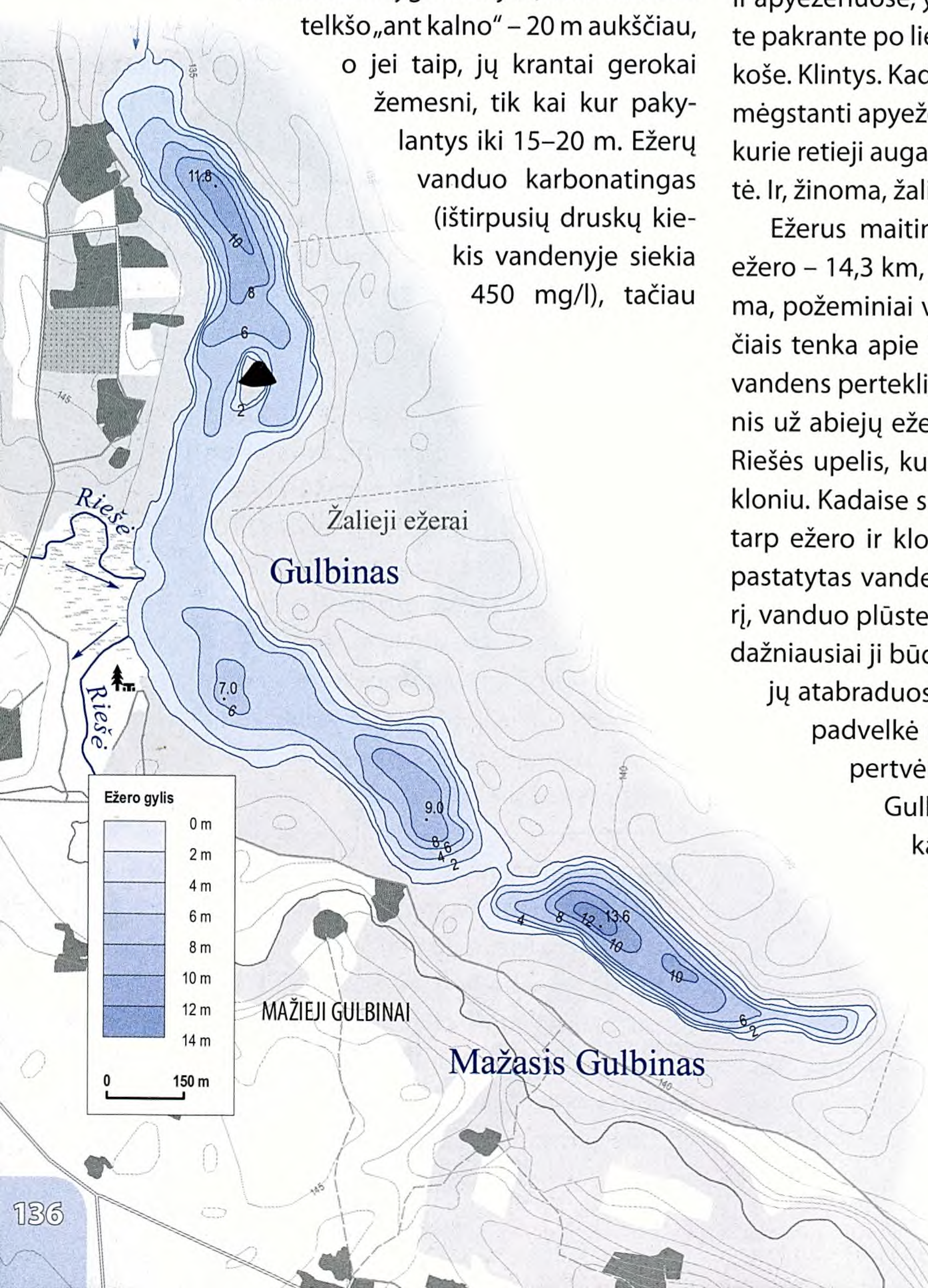

NAUJANERIAI
Gulbinų miškas
PAGUBĖ
KRAKIŠKĖS
3.5
Gulbinas
Mažasis Gulbinas
Balsys
34.5
38.5
Ežero gylis
0 m
5 m
10 m
15 m
20 m
25 m
30 m
35 m
40 m
0
150 m
Žalieji ežerai
Rieše
1.6
BALSIAI
MAŽIEJI GULBINAI
Rieše
Akis
VERKIŲ RIEŠĖ
Sausas
BABINIAI

GULBINAS IR MAŽASIS GULBINAS

Vilniaus miestas, Neries mažųjų intakų (Riešės) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 132,4 m BS.
Ežerų plotas – 37 ha ir 9,9 ha, maitinančiojo baseino plotas – 69,1 km^2, santykinis baseinas – 147.
Kranto linijos ilgis – 4,4 km ir 1,5 km, vingiuotumas – 2,0 ir 1,4.
1 sala, plotas – 0,33 ha.
Didžiausias gylis – 11,8 m ir 13,6 m, vidutinis – 4,2 m ir 5,6 m, santykinis – 1,7 % ir 3,9 %.
Vandens tūris – 1,5 mln. m^3 ir 0,55 mln. m^3.

Baltojo paukščio vardu pavadinti ežerai priklauso vadinamųjų Žaliųjų ežerų grupei (Verkių regioninio parko Žaliųjų ežerų kraštovaizdžio draustinis) ir tįso su Balsio ežero duburiu lygiagrečioje rinoje apie 2 km į rytus nuo Vilniaus–Utenos plento. Galima sakyti, kad Gulbinas ir Mažasis Gulbinas yra vienas ežeras, nes juos jungia trumpas nendrėtas sąsiauris. Nuo Gulbino į šiaurę toje pačioje rinoje tūno pelkėjantys Raistelio ir Baraukos akies ežerėliai, o apie 0,5 km į rytus už miškingo gūbrio „žaliuoja" Balsio ežeras. Palyginti su juo, abu Gulbinai telkšo „ant kalno" – 20 m aukščiau, o jei taip, jų krantai gerokai žemesni, tik kai kur pakylantys iki 15–20 m. Ežerų vanduo karbonatingas (ištirpusių druskų kiekis vandenyje siekia 450 mg/l), tačiau ne itin skaidrus (vasarą – apie 3 m). Daug karbonatų ir apyežeriuose, ypač Mažųjų Gulbinų: jei vaikščiosite pakrante po lietaus, batai netruks apsivelti balsva koše. Klintys. Kad jų čia nestinga, rodo ir karbonatus mėgstanti apyežerio augalija – lazdynai, ąžuolai, kai kurie retieji augalai, pavyzdžiui, plačialapė klumpaitė. Ir, žinoma, žalias ežerų vanduo.

Riešės Švč. Mergelės Marijos bažnyčia pastatyta 1939 m. Ji mūrinė, istoristinė, vienabokštė. Reikšmingiausias saugomas paveikslas „Marijos pagarbinimas" tapytas ant lentų (XVIII a. pab. ar XIX a.). Gausu ir kitų dailės vertybių: krikštykla, altorėlis su paveikslais „Gailestingoji Dievo Motina" (1736 m.), „Dievo Motinos apsireiškimas" ir kt. (22 B4)

Ežerus maitina Riešės upelis (ilgis iki Gulbinų ežero – 14,3 km, baseino plotas – 65,8 km^2) ir, žinoma, požeminiai vandenys. Pastarųjų daliai sausmečiais tenka apie 20 % visų vandens pajamų. Ežerų vandens perteklių (per metus jis yra 10 kartų didesnis už abiejų ežerų vandens tūrį) išplukdo tas pats Riešės upelis, kuris žemiau Gulbino teka giliu senkloniu. Kadaise susižavėta dideliu aukščių skirtumu tarp ežero ir klonio: iškasta nauja vaga, o ant jos pastatytas vandens malūnas. Kartais, ypač pavasarį, vanduo plūstelėdavo ir į senąją Riešės ištaką, bet dažniausiai ji būdavo sausa. Ežerai šiek tiek nuseko, jų atabraduose pradėjo augti medžiai. O paskui padvelkė nauji vėjai: malūnas suiro, perkasą pertvėrė aklina užtvanka, ir pakilęs abiejų Gulbinų vanduo atrado pirmykštę ištaką. Riešės žemupys – nuo Gulbino iki santakos su Nerimi – tapo hidrografiniu draustiniu. Šiame senklonio ruože upelė labai srauni (per 1 km nusileidžia 4–5 m), plačiai vingiuoja ir galiausiai suskyla į dvi savarankiškas šakas – Riešę ir Turniškę.

LÝNAS ir RAUKOVĖ (VĖŽÌNIS)

Vilniaus r. savivaldybė, Neries mažųjų intakų (Manierkos) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 180,3 m BS.
Ežerų plotas – 7,1 ha ir 9,7 ha.
Kranto linijos ilgis – 1,3 km ir 1,9 km, vingiuotumas – 1,4 ir 1,7.
Didžiausias gylis – 14,4 m ir 27 m, vidutinis – 5,3 m ir 6,7 m, santykinis – 4,8 % ir 7,7 %.
Vandens tūris – 0,38 mln. m³ ir 0,64 mln. m³.

Šių ežerėlių reikia ieškoti apie 5 km į pietus nuo Buivydžių, rytiniame Lietuvos paribyje. Jie tyvuliuoja erdviame klonyje, skiriančiame Buivydžių ir Baravykinės moreninius masyvus – Baltarusijoje dunksančios senosios Ašmenos aukštumos prieigas. Kloniu kadaise sruvo priešpaskutinio ledyno tirpsmo vandenys, vilkę daug nešmenų – smėlio, žvyro, todėl ežerų dugnas išlygintas, išlikusios tik giliausios duobės. Tiesą sakant, kadaise čia būta vieno ežero, tačiau užpelkėjus duburio sėkliams Raukovė atsiskyrė nuo Lyno, o šis – nuo šalia besimarkstančios mažos (2,2 ha), bet gana gilios (13,3 m) Akies. Visus ežerėlius jungia trumpos protakos, bet vandens jose būna tik pavasarį. Oficialiai sistema priklauso Manierkos upelio (ilgis – 4,8 km, baseino plotas – 14 km²), įtekančio į Nerį žemiau Buivydžių (ties Vilkinės rėva), baseinui, bet iš tiesų yra nenuotaki. Šiek tiek vandens ežerėliai gauna iš požemių, todėl visų jų vandens temperatūra prie dugno yra neįprastai aukšta – apie 5–6 °C. Vanduo nėra skaidrus (vasarą – apie 3 m), turi gelsvą atspalvį. Ežerus juosiantys sausi, miškėti krantai pakyla virš vandens apie 15 m. Plikesnis tik šiaurinis Raukovės krantas, kuriame įsikūrę Paežerių ir Papilių kaimai.

 Balìngrado Dievo Apvaizdos bažnyčią 1827 m. pastatė Punžonių dvaro savininkai Balinskiai. Parapija įkurta 1928 m., suremontuota ir bažnyčia. Ji mūrinė, vienabokštė. Rūsyje palaidotas jos fundatorius Ignas Balinskis. Į rytus nuo bažnyčios šventoriaus tvoros yra I pasaulinio karo vokiečių karių kapinės. (23 G3)

 Buivýdžių Šv. Jurgio bažnyčia (medinė) buvo pastatyta XVIII a. pab. Po 1986 m. vietoj medinės bažnyčios iškilo tokios pat išvaizdos mūrinė. Šalia bažnyčios išlikusi 1787 m. statyta mūrinė Radžiševskių koplyčia-mauzoliejus. Pastato stogas aukštas, piramidinis, viršuje – angelo pavidalo vėtrungė. (23 H4)

 Punžionių dvaro sodyba susijusi su žymaus lenkų kariuomenės generolo Danieliaus Konaževskio (1871–1935) vardu. Vaizdingoje vietoje XIX a. pab. – XX a. pr. pastatyto dvaro rūmai neišliko (jų vietoje – rūsys), tebėra administratoriaus namas, svirnas, tvartas. Kiek nuošaliau stovi Šv. Kazimiero ir šv. Vincento koplyčia – Konaževskių šeimos mauzoliejus. (23 G3)

Paežeriai
Raukovė
Lynas
Papiliai
Ežero gylis
0 m
2 m
6 m
10 m
14 m
18 m
22 m
26 m
30 m
0 100 m

SPĖRĄ

Širvintų ir Vilniaus r. savivaldybės, Neries mažųjų intakų (Musės) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 99 m BS.
Ežero plotas – 82 ha, maitinančiojo baseino plotas – 22,4 km², santykinis baseinas – 27,3.
Kranto linijos ilgis – 4,9 km, vingiuotumas – 1,5.
Didžiausias gylis – 2,8 m, vidutinis – 1,9 m, santykinis – 0,27 %.
Vandens tūris – 1,56 mln. m³.

Ežeras telkšo Kernavės–Musninkų–Bartkuškio trikampio viduryje, ledyno išslėgtoje dubumoje. Ilgas ir permainingas buvo jo tapsmas. Vėlyvajame ledynmetyje, kai Neries žemupyje dar tūnojo aptirpusi ledyno plaštaka, įpiečiau jos ištvino didelės marios, kurių dugne klostėsi smulkios molžemio dalelės. Ilgainiui marios ėmė sekti ir ant buvusio jų dugno vėl užslinko trumpam sustiprėjęs ledynas. Kai jis pagaliau pradėjo tirpti, vanduo plovė priešakyje sustumtas nuogulas ir plukdė jas į naujas – mažesnes – marias, kurias jau buvo galima vadinti Spėros mariomis. Jų vandens lygis buvo apie 9 m aukščiau negu dabartinio ežero vandens paviršius. Į marias tekėjusios upės vilko daug smėlio, kuris klostėsi žiočių deltose. Iš palaido, augalų šaknimis dar nesutvirtinto smėlio vėjas supustė aukštas kopas. Jos išliko pietiniame apyežeryje – Viršuliškių miške. Ledynui toliau pasitraukus, atsivėrė Neries žemupys, gilyn pradėjo graužtis intakų vagos. Spėros marių vanduo plūstelėjo į Musės upę. Jei būtų pasukęs priešinga kryptimi – Neries link, šiandien neturėtume nė tokio ežero. Marios slūgo sparčiai (gal visa tai stebėjo mūsų protėviai, ir iš čia atsirado ežero pavadinimas, kurį kalbininkai kildina iš liet. *spėras, spėrus*, t. y. „spartus, greitas"), tačiau dabartinį vandens lygį pasiekė ne išsyk. Buvo dar vienas ilgesnis „atodūsis", kurį šiandien primena stataus apardyto kranto likučiai, aptinkami 2 m aukštyje, ir papėdėje augantis padrėkęs miškas – buvęs atabradas.

Po paskutinio slūgio marių vietoje liko telkšoti seklus ežeras: 0–2 m gylių intervalui tenka apie 86 % vandens paviršiaus ploto. Spėros ežero dubens didžiąją dalį kloja sapropelingas molis; siaurų žvyrėtų atabradų fragmentų yra tik kalvų remiamoje šiaurinėje pakrantėje ties Viršuliškių kaimu bei bangų stipriau skalaujamame rytiniame krante (ties Meilūnų kaimu). Į šiaurvakarius išsikišusią ežero „koją" juosia pelkė, o į šiaurės rytus nutįstanti įlanka yra labai uždumblėjusi, nors prieš kelias dešimtis metų čia buvo platus smėlėtas atabradas. Priežastis aiški – prie pat kranto dunksančios galvijų fermos (Paspėrių kaimas), kurių nuotėkos ilgą laiką maitino ežero dumblius ir vandens augalus. Pastarųjų – virš vandens iškilusių (nendrių, meldų) ir plūduriuojančių (lūgnių, vandens lelijų) juosta tanki ir beveik neturi spragų, o centrinę dugno lygumą, kur gylis didesnis kaip 2 m, ištisai kloja panirusių vandens augalų (daugiausia plūdžių, nerčių) kilimas.

Mažas ežero gylis ir santykinai didelis vandens paviršiaus plotas lemia, kad šiltuoju metų laiku vandens masė yra nuolat išmaišoma iki pat dugno, o vandens temperatūra mažai skiriasi nuo oro temperatūros. Dėl tos pačios priežasties ežeras užšąla su mažomis šilumos atsargomis (visos vandens masės temperatūra mažesnė nei 1 °C). Ežero vanduo yra hidrokarbonatinis, bet ištirpusių druskų kiekis menkas – apie 200 mg/l. Spėrą maitina keli striuki, vasarą išdžiūvantys upokšniai bei požeminiai vandenys, o vandens perteklių (tris kartus didesnį už paties ežero tūrį) išplukdo Spėros upelis – Musės intakas.

Rimtomis žuvimis ežeras niekada negarsėjo: pūgžliai, ešeriukai, plakiukai, viena kita kuojytė ar raudė – įprastas čia užklystančio meškeriotojo laimikis. Tačiau laikai keičiasi: ežeras reguliariai įžuvinamas, išnyko brakonieriai „elektrikai" – atsirado stambesnių žuvų. Seklus užaugantis ežeras patinka ir vandens paukščiams. Vasarą čia nuolat plaukioja bent kelios ausuotųjų kragų šeimos, nendrynuose šmirinėja antys. Ypač judru rudenį ir pavasarį – ežeras tuomet primena perpildytą viešbutį, o į jį susirinkusių sparnuotųjų keleivių balsų nepajėgia nuslopinti net Viršuliškės miškas.

Mùsninkai žinomi nuo 1422 m. Tuo metu Musninkų dvaras priklausė vienam žymiausių Vytauto bajorų Kristinui Astikui. 1522 m. pastatyta pirmoji bažnyčia, priklausiusi evangelikams reformatams. Jos vietoje 1865 m. iškilo dabartinė neogotikos bruožų turinti Švč. Trejybės bažnyčia. Šventorių juosia mūro tvora su 14 Kryžiaus kelio koplytėlių.

Čia pat įspūdinga medinė varpinė, pastatyta 1868 m. iš nugriautos bažnyčios medžiagų. Bažnyčios interjere – vertingas vitražas „Marijos karūnavimas" (1933 m.). Musninkų dvaras ir jo sodyba sunykę. Dvaro prieigose prie kelio į Čiobiškį XVIII a. buvo pastatyta aukšta mūrinė koplytėlė Barboros Radvilaitės atminimui. Bažnyčios šventoriuje yra Vasario 16-osios Akto signataro kun. Alfonso Petrulio (1873–1928) kapas.

Musninkų naujųjų kapinių centre ilsisi Lietuvos savanoriai, žuvę 1919–1920 m. Kapinėse palaidotas ir Didžiosios kovos apygardos vado Jono Misiūno-Žalio Velnio pavaduotojas Juozas Norkus-Kerštas. Jis 1945 m. kovo 10 d. apsistojo Kaimynėlių kaimo sodyboje. Ji tuo metu buvo apsupta liaudies gynėjų ir padegta. Besiverždamas iš gaisro, partizanas buvo nušautas. Kapinėse taip pat yra Juliaus Garbatavičiaus-Šalčio (1914–1945) – 1945 m. žuvusio Didžiosios kovos apygardos partizanų būrio vado – simbolinė kapavietė su paminklu. Tikrąją partizano palaikų išniekinimo ir užkasimo vietą žymi pasodintas ąžuoliukas ir kryžius. (20 C1)

Bar̃tkuškio dvaro rūmai stovi šiaurinėje Bartkuškio kaimo dalyje. 1841 m. šį dvarą nusipirko Pliateriai. 1845–1855 m. jie čia pastatė dviaukščius vėlyvojo klasicizmo stiliaus rūmus. Rūmų vidurinę dalį užima platus šešių kolonų portikas. Aplink ošia parkas. Alėjos gale – masyvūs trijų arkų vartai. Išlikę keletas pastatų: rūmai, kumetynas, oficina, spirito varykla, arklidės. Netoliese yra Bartkuškio vandens malūnas, pastatytas 1805 m. Tai dviejų aukštų plytų mūro pastatas su rūsiu. Čia veikė garsus popieriaus fabrikas, todėl vietovė iki šiol dažnai vadinama Papiernia. (20 D2)

Musė
Spėra
Paspėriai
Spėra
Ežero gylis
0 m
1 m
2 m
3 m
0 150 m
Žvirgždupė
Meiliūnai
Viršuliškių miškas

77 20 C6 VÍEVIS

**Elektrėnų savivaldybė, Neries mažųjų intakų pabaseinis, absoliutusis aukštis – 111,2 m BS.
Ežero plotas – 291,8 ha, maitinančiojo baseino plotas – 23,3 km², santykinis baseinas – 8,0.
Kranto linijos ilgis – 8,4 km, vingiuotumas – 1,4.
Didžiausias gylis – 33 m, vidutinis – 12,9 m, santykinis – 1,7 %.
Vandens tūris – 37,6 mln. m³.**

Erdvus (ilgis – 2,7 km, didžiausias plotis – 2 km), netaisyklingo ovalo formos ežeras telkšo ledyno liežuvio išgulėtoje ir prieledyninių marių nuosėdų aplygintoje dubumoje, kurios dugnas pakilęs virš jūros lygio apie 120 m. Ežero vardo kilmė miglota. Kalbininkai spėja, kad pavadinimas gali būti vedamas iš liet. *ieva*, nes vakariniame ežero krante įsikūrusį Vievininkų kaimą vietiniai žmonės vadina Jievinikais. Kad ir kaip ten būtų, aišku, jog ežero vardu buvo pavadintas ir šiauriniame krante išaugęs Vievio miestelis...

Ežero krantai lėkšti, pakyla virš vandens iki 15 m. Apyežeris priemolingas, smulkiai kalvotas; miškų nėra, vyrauja ganyklos ir dirbami laukai – žmogaus rankomis sukurtas kraštovaizdis. Atabradai gana platūs ir smėlėti, ypač „miesčioniškame" šiauriniame krante. Miestelėnams tai didelis privalumas, bet, kita vertus, vandens kokybė viešajame paplūdimyje dažną vasarą neatitinka sanitarinių higienos normų. Gal ji pagerės, kai už gautas ES lėšas bus užbaigta paplūdimio infrastruktūros rekonstrukcija?

Ežerą maitinantis baseinas yra santykinai mažas – tik 8 kartus viršija paties ežero plotą, todėl ir atsrūvantys intakai (iš viso penki) – striuki ir būna gyvi tik pavasarį. Tada ir ežero vandens lygis šiek tiek pakyla – apie 20 cm. Vandens perteklių išplukdo Pylimo upelis (ilgis – 2,3 km), įtekantis į Bražuolę – kairįjį Neries intaką. Ežero vanduo skaidrus (vasarą – apie 4 m) ir palyginti minkštas (ištirpusių druskų kiekis – apie 250 mg/l).

Vievis – gilus, tačiau vėjams atviras ežeras, ir bangų sukelti sūkuriai gali išmaišyti vandenį iki pat dugno: net ir didžiausios gelmės priedugnyje vandens temperatūra vasarą kartais siekia 10 °C. Žuvininkai Vievį vadina seliavų ežeru, o miestelėnams jis – kuojų, nes kiekvieną pavasarį, dažniausiai gegužės mėnesį, į šiaurinę pakrantę atplaukia neršti tuntai sidabrinių žuvelių, ir tada kiekvienas meškerę galintis išlaikyti vieviškis tampa žveju...

 Abrõmiškių dvarą įkūrė Abraomas Poniatovskis 1571 m. Nuo jo vardo kilo ir vietovės pavadinimas. 1748 m. dvaras atiteko prancūzų kilmės grafui de Reusui. Dvaro rūmus sudaro dvi dalys: centre senoji medinė dalis su aukštu keturių kolonų portiku ir šoniniai mūriniai priestatai. Peizažinis dvaro parkas su trimis tvenkiniais šalia ežero buvo įkurtas XIX a. I p. Iš ypač vertingų parko medžių minėtini sachalininis kėnis ir didžialapė liepa. Sabališkių kapinėse yra dvarininkų de Reusų koplyčia-mauzoliejus. Tai liaudiško klasicizmo statinys, XIX a. I p. jis buvo pradėtas statyti kaip bažnyčios varpinė, vėliau Abromiškių dvarininkų pritaikytas mauzoliejui.(20 B5)

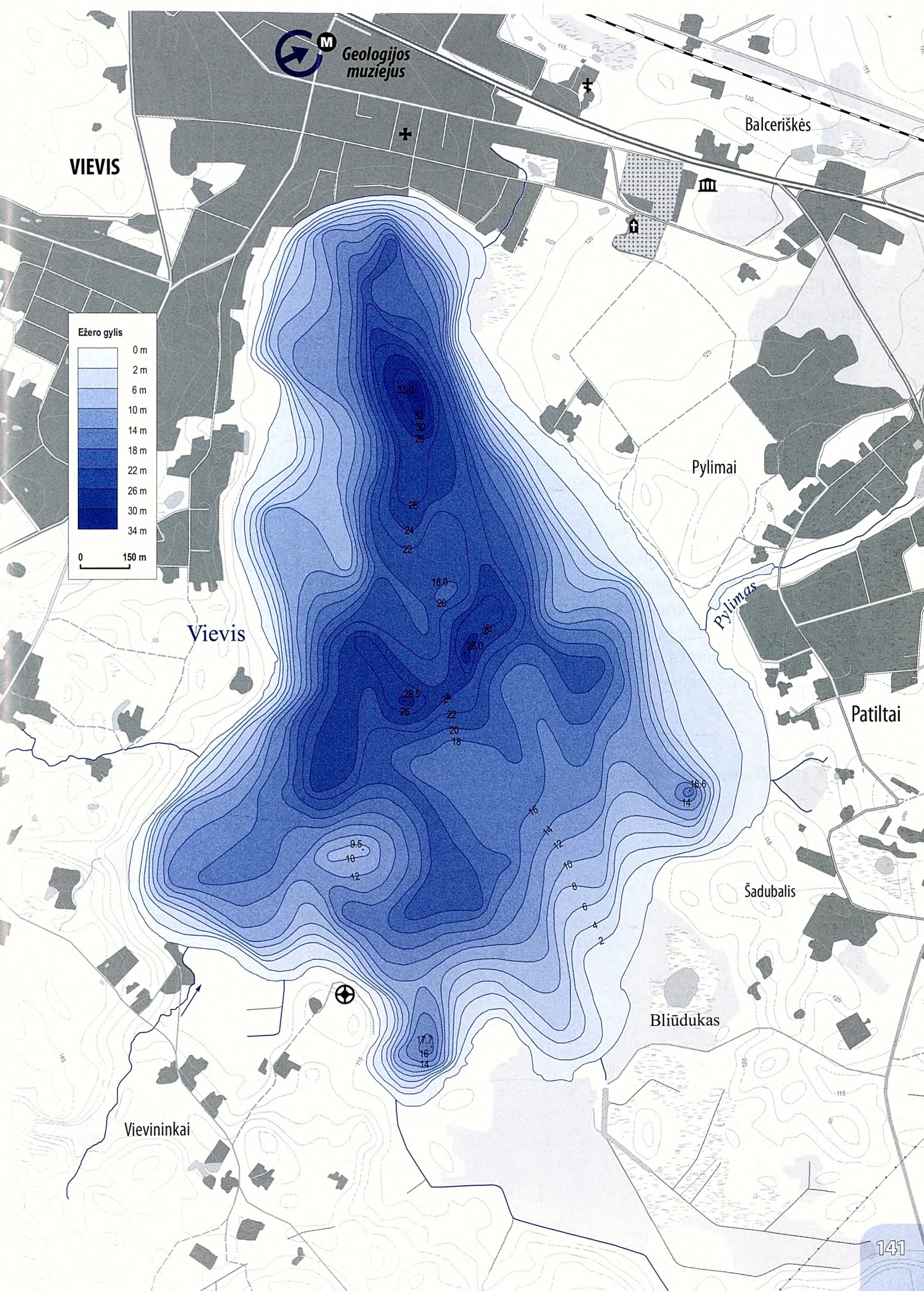

 Ausiùtiškių konglomeratas – tai neįprastos formos nuosėdinės uolienos darinys iš susicementavusio įvairiagrūdžio smėlio, žvirgždo, gargždo, riedulių. Jis stūkso kairiajame Neries krante. Konglomeratas 2,1 × 5,5 × 3,2 m dydžio, 12,8 m apimties. Gerai matomas vis dar išlikęs pirminis susicementavusių nuogulų sluoksniuotumas. Panašių konglomeratų luistų užtinkama visuose Neries šlaituose nuo jos santakos su Žeimena iki Kernavės. (21 E5)

 Vařliškių pilkapynai, išsidėstę dideliame miško plote, archeologų tyrinėti XIX a. II p. ir XX a. pab. Nustatyta, kad šiuose iš smėlio supiltuose pilkapiuose buvo laidojami sudegintų mirusiųjų palaikai ir nesudeginti žirgai. Įkapės – geležiniai ir žalvariniai dirbiniai, moliniai indai ir kt. – datuojamos X–XI a. (20 D5)

Víevis. Šiame miestelyje įsikūręs Geologijos muziejus garsus čia saugomo 1953–1999 m. iš Lietuvos gelmių iškelto kerno (cilindrinio uolienos stulpelio, gaunamo gręžiant koloniniu gręžimu) rinkiniu. Muziejuje įrengta geologo prof. Juozo Dalinkevičiaus (1893–1980) memorialinė ekspozicija, lauke eksponuojami įvairūs rieduliai. (20 C5)

 Verkšionių akmenys (Užkeikta Veselia), pasak legendos, atsiradę dėl prakeiksmo. Pasakojama, kad jaunosios motinai nepatiko būsimas žentas, todėl ji jaunuosius prakeikė: „Kad jūs akmenimis pavirstumėt." Kai vestuvininkai kėlėsi per upę, jų vežimai apvirto ir visas pulkas suakmenėjo. Nusekus Neriai, dabar matomi penki didesni pabroliais laikomi akmenys ir keturi mažesni – pamergės. (20 D5)

Geologijos muziejus
VIEVIS
Balceriškės
Ežero gylis
0 m
2 m
6 m
10 m
14 m
18 m
22 m
26 m
30 m
34 m
0
150 m
Pylimai
Vievis
Pylimas
Patiltai
Šadubalis
Bliūdukas
Vievininkai

ŠULINIÑKŲ EŽERAS

Trakų r. savivaldybė, Neries mažųjų intakų (Bražuolės) pabaseinis, absoliutusis aukštis –154,0 m BS.
Ežero plotas – 25,7 ha, maitinančiojo baseino plotas – 1,5 km², santykinis baseinas – 5,8.
Kranto linijos ilgis – 2,2 km, vingiuotumas – 1,2.
1 sala, plotas – 0,25 ha.
Didžiausias gylis – 35,5 m, vidutinis – 12,4 m, santykinis – 6,3 %.
Vandens tūris – 3,2 mln. m³.

Ežeras tyvuliuoja šiauriniame Trakų istorinio nacionalinio parko pakraštyje šalia Trakų–Rykantų kelio. Duburys labai gilus, stačiašlaitis ir greičiausiai bus rinos, kurioje telkšo ir Dydiškių ežeras, dalis. Kita vertus, neatmestina prielaida, kad duburį išplovė į ledyno plyšį („šulinį") kritęs krioklys. Panašių duburių – gilesnių ir seklesnių, ežeringų ir sausų – Šulininkų apylinkėse daug. Priemolingi ežero krantai pakyla virš vandens paviršiaus 20–25 m, atabradas siauras, žvyringas, pasitaiko riedulių. Šiaurės rytiniame krante įsikūręs Šulininkų kaimas, o vakariniame apyežeryje ošia to paties pavadinimo miškas.

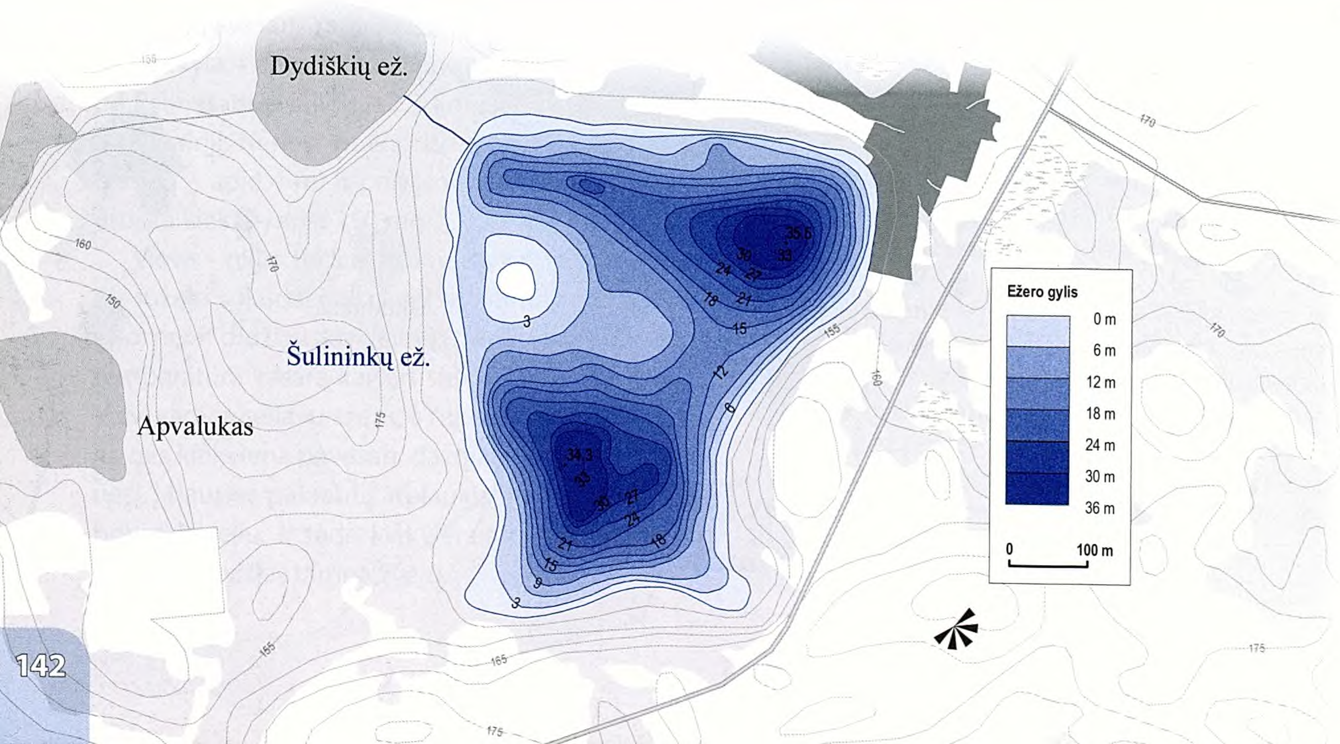
Itin vandeningais metais ežero vandens perteklius nuteka į gretimą Dydiškių ežerėlį, tačiau šis yra... nenuotakus. Taigi galima pagrįstai spėti, kad abu kaimynai elgiasi panašiai, kaip ir didieji Trakų ežerai: jų vanduo filtruojasi į požemius ir išsilieja tiesiai į Nerį arba jos intaką Bražuolę. Beje, Bražuolės upelio šaltiniuotos versmės – tik už 3 km į vakarus nuo Šulininkų ežero.

Žr. Akmena, p. 128, Trakų ežerai, p. 129.

Pagal dydį ežeras yra itin gilus, be to, jį supa aukšti, statūs krantai – tikras šulinys, todėl vėjas negali kiek stipriau įsisiausti ir suplakti vandens. Paviršinio vienodos temperatūros vandens sluoksnio storis vasarą siekia 3–5 m, o žemiau temperatūra sparčiai krinta ir 12 m gylyje būna artima 4 °C. Tokia ji išlieka ir žiemą. Šitokius šaltavandenius, deguonies niekada nestokojančius ežerus mėgsta sykinės žuvys. Pasakojama, kad tarpukaryje jos buvo įveistos ir Šulininkų ežere. Ar išliko – nežinia, bet ežeras vis tiek išskirtinis: jame gyvena neįprastai didelės seliavos.

Rykantų Švč. Trejybės bažnyčia – renesanso architektūros paminklas, turintis gotikos bruožų. Dabartinę bažnyčią XVI a. II p. pastatydino Mikalojus Talvošas. Bėgant metams, ji vis labiau iro ir nyko – remontuoti pradėta tik XIX a. pab. 1935 m. šventovė restauruota, atnaujintas jos interjeras. Sienos gausiai išpuoštos freskomis. Pagrindiniame fasade išlikusi šv. Jurgio freska (XVIII a.). Viduje dominikonai įrengė barokinius altorius. Saugomi vertingi paveikslai: „Šv. Vincentas Ferarietis" (XVIII a.) ir „Kristaus nuplakimas" (XIX a.). Abipus didžiojo altoriaus taip pat išliko Oginskių portretai (XVII a. II p.). (26 A1)

V

MERKIO PABASEINIO EŽERAI

DIDŽIÙLIS (DAŨGŲ EŽ.)

Alytaus r. savivaldybė; Merkio up. pabaseinis; absoliutusis aukštis – 128 m BS.
Ežero plotas – 954 ha, maitinančiojo baseino plotas – 50,1 km², santykinis baseinas – 5,2.
Kranto linijos ilgis – 42 km, vingiuotumas – 3,8.
1 sala, plotas – 1,6 ha.
Didžiausias gylis – 44 m, vidutinis – 13,2 m, santykinis – 1,3 %.
Vandens tūris – 126 mln. m³.

Didžiuliais vadinamų ežerų Lietuvoje yra trys, bet išties didelis ir Dzūkų aukštumoje didžiausias yra šis, išsidriekęs painiame rinų raizginyje įpiečiau Daugų miestelio. Senieji Daugai, regis, kadaise buvo įsikūrę ežero saloje, kuri tik žmonių pastangomis tapo pusiasaliu. Ežero išvaizda šiek tiek pasikeitė ir tarpukaryje, kai melioruojant pašlapusias apylinkių žemes jo vandens lygis pažemėjo apie 2 m. Rinos kerta ledyno liežuvių sandūroje supiltą moreninį masyvą, todėl ežero krantai, ypač šiauriniai ir vakariniai, aukšti (pakyla virš vandens iki 30 m), statūs, riedulingi. Apyežeryje daug iškilių alkakalnių (Doškonių, Daugų, Karliškių, Andriūnų), mitologinių akmenų (Salos, Papiškių, Geidukonių). Kranto linija itin raityta, su toli į ežerą išsišaunančiais pusiasaliais (Salos, Papiškių), ragais (Kirklių), uždaromis įlankomis (Savisto).

Svarbiausias ežero maitintojas – Abistos upelis (ilgis – 8,2 km, baseino plotas – 19,6 km²), atsrūvantis nuo įšiauriau telkšančių Noso ir Neveiglo ežerų. Abista išplukdo ir ežero vandens perteklių į Varėnę – dešinįjį Merkio intaką. Palyginti menkas tas perteklius – per metus apie 12 mln. m³, taigi ežero vandens tūriui visiškai atsinaujinti reikia 10 metų. Ežero vandens lygis per metus svyruoja nedaug – apie 30 cm. Vandens skaidrumas vasarą siekia 3 m, vandenyje ištirpusių druskų kiekis – apie 250 mg/l. Vandens temperatūra ežero gelmėse ištisus metus panaši – 3,5–4,5 °C, taigi ežeras yra termiškai labai gilus, o ichtiologai pasakytų – tinkantis seliavoms. Šių žuvų čia išties yra, bet nestinga ir kitų: stintų, sykų, šamų, ungurių, lydekų, o gausiau apžėlusiose įlankose – karšių, karpių, karosų, kuojų. Ežere rengiamos spiningautojų varžybos, leidžiama povandeninė žūklė.

Genionių akmuo (Kiškio Bažnyčia) yra netaisyklingos formos, 2 × 2,7 m dydžio, iki 1,2 m aukščio, kiek apskaldytas. Sprendžiant iš pavadinimo, kitados šioje vietoje būta miškų ir žvėrių deivės Medeinos (Žvėrūnos) šventvietės. Įdomu, kad dar neseniai Genionių kaime keliant vaikus už ausų ir klausiant jų, ar matė kiškio bažnyčią, buvo žiūrima būtent į šio akmens pusę. (31 F3)

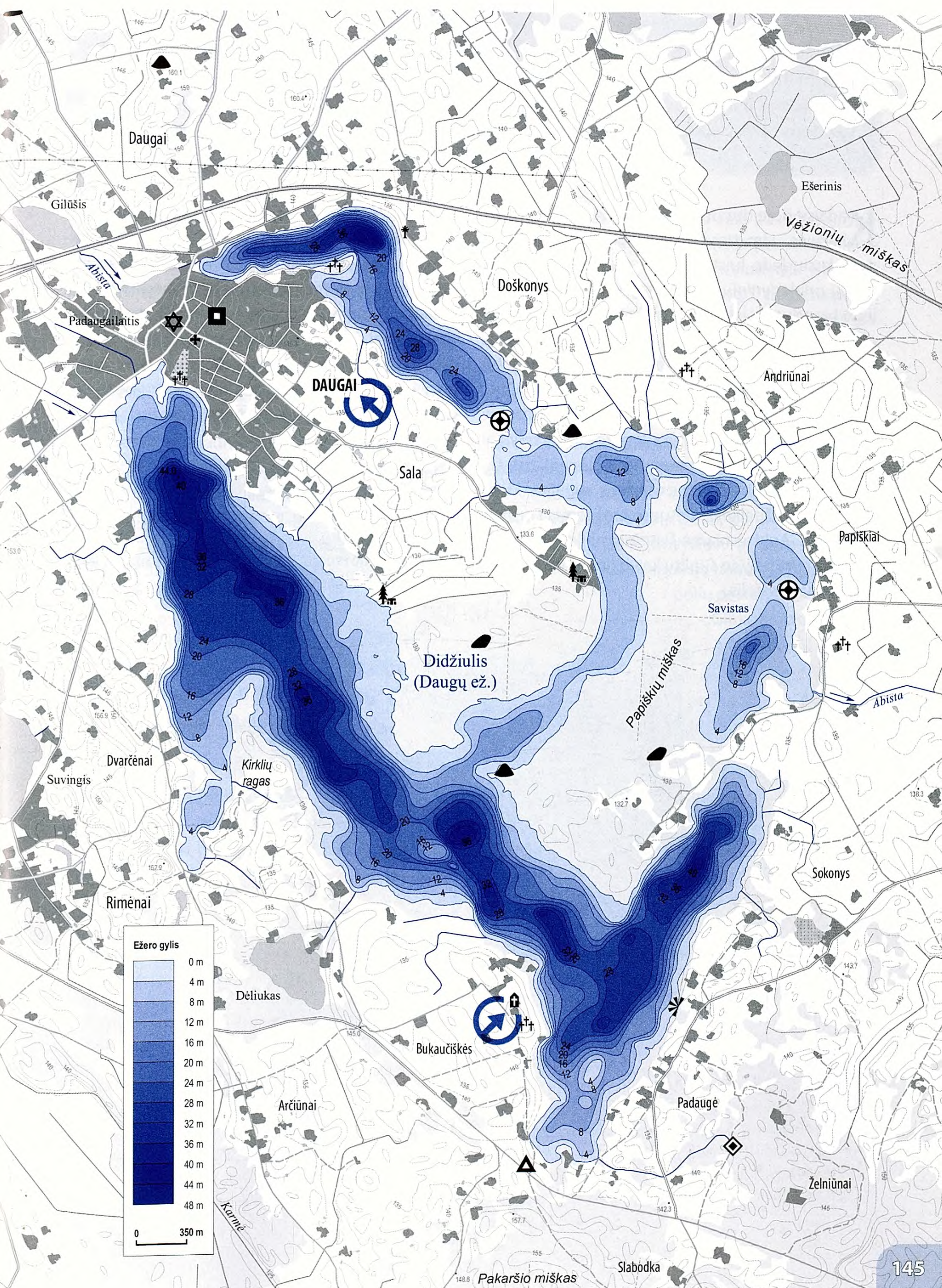

Bukaũčiškių dvaro koplyčia-mauzoliejus pastatyta 1848 m. Ji mūrinė, neogotikinių formų. Šalia kadaise buvo dvaro sodyba. Tarpukaryje Bukaučiškių dvarą buvo įsigijęs Vasario 16-osios Akto signataras kunigas Vladas Mironas (1880–1953). Jis buvo sovietų represuotas, mirė Vladimiro kalėjime. Netoliese esančių kapinių pakraštyje kario kryželis žymi Felikso Kamandulio, žuvusio Nepriklausomybės kovose, kapą.

Daũgai paminėti dar 1384 m. XV a. pr. – XVI a. čia buvo valdovo medžioklės dvaras. Augant miesteliui, Daugų sala sujungta su krantu, taigi virto pusiasaliu. Senoji miestelio dalis – urbanistikos paminklas. Saugomas gatvių tinklas, tūrinė erdvinė kompozicija. Centrinėje Daugų dalyje XVI a. II p. susidarė stačiakampė, o XX a. I p. – trapecinė aikštė. Prie senosios stačiakampės aikštės yra romantizmo laikotarpio Dievo Apvaizdos bažnyčia (1862 m.). Tai bebokštis akmenų mūro statinys, turintis gotikos, klasicizmo ir baroko stiliaus bruožų. Šventoriaus tvora akmenų mūro, su klasicistiniais vartais. Bažnyčioje yra vertingų XVIII–XIX a. paveikslų. Šventpetriu vadinamame kalnelyje, manoma, stovėjo senoji XVI a. statyta Šv. Petro bažnyčia. Dauguose išliko ir didžiulė mūrinė sinagoga. Apie 1955 m. rekonstravus pastatą į kultūros namus ir pristačius du priestatus, sinagogos išvaizda smarkiai pakito.
Daugų miestelio kapinėse yra 1990 m. šalia kapinių rastų ir perlaidotų Dainavos apygardos partizanų, žuvusių 1944–1954 m. Daugų apylinkėse, kapas. Pietinėje kapinių dalyje palaidota dešimt Nepriklausomybės kovose žuvusių karių. Šią vietą žymi iš akmens ir medžio pastatytas paminklas, karių kryželiai. Yra duomenų, kad čia buvo palaidota daugiau Lietuvos karių, bet jų kapavietės seniai pamirštos. (30 D4)

Babrìškių Šv. arkangelo Mykolo bažnyčia 1838 m. buvo pastatyta kaip kapinių koplyčia. II pasaulinio karo pabaigoje sudegus Senosios Varėnos bažnyčiai, čia buvo perkeltas parapijos centras. Bažnyčia akmenų mūro, turi klasicizmo bruožų. Šventoriuje – koplytėlė. (31 F4)

Pãmusių pilkapynas būdingas V–XII a. Tai didelis pietryčių Lietuvos laidojimo paminklas. Tyrinėjant apie 100 iš smėlio supiltų ir akmenų vainikais apdėtų pilkapių rasta degintinių kapų su gausiomis įkapėmis: darbo įrankiais, ginklais, papuošalais. (31 F3)

Daugai
Gilūšis
Abista
Padaugailaitis
DAUGAI
Doškonys
Ešerinis
Vėžionių miškas
Andriūnai
Sala
Papiškiai
Savistas
Didžiulis
(Daugų ež.)
Papiškių miškas
Abista
Kirklių ragas
Dvarčėnai
Suvingis
Rimėnai
Sokonys
Dėliukas
Bukaučiškės
Arčiūnai
Padaugė
Želniūnai
Karmė
Pakaršio miškas
Slabodka
Ežero gylis
0 m
4 m
8 m
12 m
16 m
20 m
24 m
28 m
32 m
36 m
40 m
44 m
48 m
0
350 m

DIDŽIÙLIS (DUSMENŲ̃ EŽ.)

Trakų r. savivaldybė, Merkio up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 132,5 m BS.
Ežero plotas – 191,5 ha, maitinančiojo baseino plotas – 28,5 km², santykinis baseinas – 14,9.
Kranto linijos ilgis – 5 km, vingiuotumas – 1,02.
Didžiausias gylis – 5,2 m, vidutinis – 2,0 m, santykinis – 0,3 %.
Vandens tūris – 3,8 mln. m³.

Kadaise šioje dubumoje tysojo ledyninis Varėnės liežuvis. Jam traukiantis dubumoje liko daug nutrūkusių ledo luistų, kuriuos palaidojo klaidžiojančių prieledyninių upių sąnašos. Atšilus klimatui, ledo branduoliai ištirpo ir smėlingoje lygumoje pradėjo vertis didesni ir mažesni termokarstiniai ežerai. Šitaip atsirado ir Didžiulis, telkšantis prie Dusmenų miestelio, pusiaukelėje tarp Onuškio ir Pivašiūnų. Ežerui būdingi visi termokarstinių ežerų bruožai: ovalo forma, menkai raityta kranto linija, tolygiai centro link gilėjantis dugnas. Atabradas platus, tačiau dumblėtas ir apaugęs vandens augalais, krantai – žemi ir užpelkėję, pietuose juos remia Dusmenų miškas. Aukštesniame šiauriniame krante, kur iš smėlio išnyra ledyno supiltų kalvų grandinė, įsikūręs Dusmenų miestelis.

Ežeru prateka Dusmena (Varėnės intakas; ilgis iki ežero – 5,5 km, baseino plotas – 20,6 km²) – melioratorių jau seniai ištiesintas upelis, atsrūvantis nuo Gėjaus pelkynų. Todėl ir ežero vanduo rusvas, neskaidrus (apie 1,5 m), nors per metus atsinaujina daugiau nei du kartus. Iš ežero tos pačios Dusmenos išplukdomas vanduo maitina Daugų žuvininkystės tvenkinius. Didžiulis laikytinas karšių ežeru. Be karšių, jame sugaunama stambokų lydekų, gražių kuojų.

 Dusmenų̃ Šv. apaštalų Simono ir Judo Tado bažnyčią 1818 m. pastatė Pažaislio vienuoliai kamalduliai. Ji medinė, liaudies stiliaus, turi klasicizmo bruožų, su keturių kolonų portiku, trapecijos formos frontonu ir bokšteliu. (31 F2)

Dusmenys
Didžiulis
Dusmena
Dusmenėliai
Svitukas
Dusmenų miškas
Vilkinis
Ūta

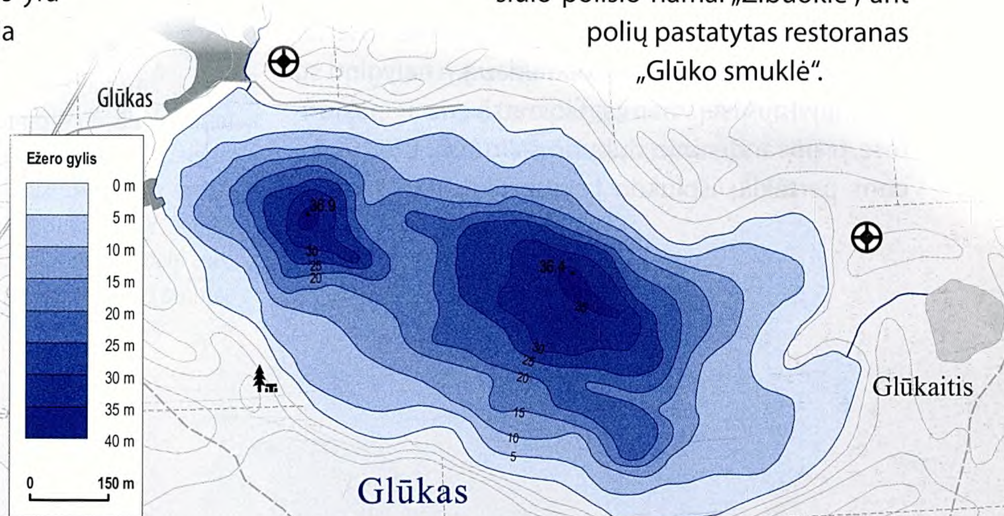
Ežero gylis
0 m
1 m
2 m
3 m
4 m
5 m
0 250 m

GLŨKAS

Varėnos r. savivaldybė, Merkio up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 109,3 m BS.
Ežero plotas – 69 ha, maitinančiojo baseino plotas – 2,3 km², santykinis baseinas – 3,3.
Kranto linijos ilgis – 4,1 km, vingiuotumas – 1,4.
Didžiausias gylis – 36,9 m, vidutinis – 12,6 m, santykinis – 3,9 %.
Vandens tūris – 8,7 mln. m³.

Glūkas tyvuliuoja apie 3 km į šiaurę nuo Varėnos banguotoje smėlingoje lygumoje, kurią suplovė daug sąnašų vilkusi prieledyninė upė, o šios senslėnyje dabar yra Merkio žemupys. Sąnašos palaidojo šen bei ten likusius ledo luistus, kuriems vėliau ištirpus atsivėrė katilo formos – ovališki, turintys lygų dugną ir menkai vingiuotą kranto liniją – ežerai. Šitoks yra ir Glūkas. Ežero krantai aukšti ir statūs, atabradai smėlėti, menkai apaugę vandens augalais, tačiau siauri. Apyežeryje auga sausi pušynai (Glūko ir Lagerio miškai), yra žemyninių kopų; šiauriniame krante archeologai aptiko net kelių akmens ir geležies amžių gyvenviečių liekanas. Kaip ir daugelio kitų termokarstinių ežerų, Glūką maitinantis baseinas yra itin mažas – tik 3 kartus viršija paties ežero plotą. Iš gretimo Glūkaičio ežerėlio atsrūvantis upelis – vos gyvas, tad svarbiausi Glūko maitintojai yra krituliai, iškrintantys tiesiog į ežerą, ir į gilų duburį įsiliejantys požeminiai vandenys. Štai kodėl ežero vanduo yra itin skaidrus (vasarą – apie 4 m), o vandens lygis stabilus (per metus svyruoja apie 20–30 cm). Vandens temperatūra ežero gelmėse per metus kinta nedaug (apie 4 °C, iki 5 °C), vandenyje ištirpusių druskų kiekis – apie 220–280 mg/l. Vandens perteklius trumpa (0,5 km) protaka nuplaukia į Varėnio ežerą. Ichtiologai Glūką priskiria prie karšiams tinkamų ežerų, bet garsėja jis... aukšlėmis. Kasmet čia rengiamos šių žuvelių meškeriojimo varžybos.

Pasak kalbininkų, Glūko vardas artimas hidronimui Glušokas, kuris kildinamas iš lenkiško *gluchy* „nuošalus, atkampus". Kažkada čia gal ir buvo nuošali vieta, bet ne šiais laikais. Ežeras telkšo netoli judraus Varėnos–Alytaus kelio, pietiniame jo krante įrengta puiki stovyklavietė, savo paslaugas siūlo poilsio namai „Žibuoklė", ant polių pastatytas restoranas „Glūko smuklė".

Ãkmenio kaimo akmuo (kitaip – Užkeiktos Mergos, Nuotakos) laikomas stebuklingu. Jis stulpo pavidalo, 1,15 m aukščio, viršuje – metalinis kryželis ir duobutė švęstam vandeniui įpilti. Padavimuose pasakojama, kad nuotaka, prievarta tekinama už nemylimo, čia pavirtusi akmeniu. Šis akmuo Vincą Krėvę-Mickevičių įkvėpė parašyti padavimą „Užkeikta merga". Netoliese – medinė 1759 m. suręsta Nukryžiuotojo Jėzaus bažnyčia ir senovinės atviro tipo konstrukcijos varpinė. Iki pat XX a. vid. maldininkai, keliaujantys į bažnyčią, stabtelėdavo ir prie akmens. Čia buvo meldžiama laimės ir sveikatos, aukojama vilna, linai, smulkios monetos. (31 H5)

Senóji Varėnà. Čia vargonininko šeimoje gimė ir vaikystę praleido Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875–1911). Jo gimtojo namo nebėra, tą vietą ženklina paminklinis akmuo. 1975–1976 m. Varėnoje stovyklavę liaudies meistrai iš visos Lietuvos palei Varėnos–Druskininkų kelią pastatė 22 medžio skulptūras, stulpus ir pavadino šią kompoziciją „Čiurlionio keliu". Šimtosioms M. K. Čiurlionio gimimo metinėms pastatyti kūriniai buvo papuošti etnografiniais motyvais, bokštais, varpais, saulutėmis, žalčiais ir Zodiako ženklais. 1989 m. Senosios Varėnos centre atstatytas Nepriklausomybės paminklas. Kapinėse (A. Ryliškio g.) yra kovose už Nepriklausomybę žuvusių karių kapai. (31 G6)

LAVYSAS

Varėnos r. savivaldybė, Merkio up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 106 m BS.
Ežero plotas – 155,2 ha, maitinančiojo baseino plotas – 45 km², santykinis baseinas – 29,0.
Kranto linijos ilgis – 4,6 km, vingiuotumas – 1,05.
Didžiausias gylis – 10,2 m, vidutinis – 5,3 m, santykinis – 0,7 %.
Vandens tūris – 8,2 mln. m³.

Erdvaus, ledo luisto išgulėto ir poledynmetyje iš naujo atgimusio termokarstinio duburio, kuriame telkšo Lavyso ežeras, reikia ieškoti Merkio ir Ūlos tarpupyje, apie 10 km į pietvakarius nuo Varėnos. Iš Perlojos, Mergežerio ir Žiūrų kaimų Lavyso link veda švelniai per Dainavos girios bangas slystantys vieškeliai. Ežeras yra beveik idealiai apskritas, jo krantai žemi, apjuosti sausų kerpšilių (Lavyso ir Trakiškių miškai); šiek tiek užpelkėję tik kai kurie pietinių ir vakarinių pakrančių ruožai. Atabradai platūs (apie 70 m), kietadugniai, smėlėti, todėl ir poilsiautojų nestinga. Jaukiausios stovyklavietės – šiauriniame, terasų išlankstytame kampe. Galima rinktis ir poilsio namus („Keružė“) ar kaimo sodybas („Nakcižibis“).

Ežerą maitina palyginti didelis baseinas, bet paviršiniai intakai (du upeliai, iš jų didžiausias – Genutės upelis) vandens atplukdo nedaug – nelyginti su požeminėmis versmėmis. Šios atsiveria ir pakrantėse, ir povandeninio duburio šlaituose. Ežero vandens perteklių išplukdo Lavysa (ilgis – 4,2 km) – kairysis Merkio intakas. Itin sausais laikotarpiais, ypač trunkančiais daugelį metų, upelis išdžiūva iki dugno, taigi galima spėti, kad ežerą maitina seklieji gruntiniai vandenys. Jų, persikošusių per Dainavos miškų smėlynus, ir mineralizacija menka. Lavyso vandenyje ištirpusių druskų kiekis siekia apie 150 mg/l, vandens skaidrumas – 3,5–4 m. Stipresnių vėjų sukeltos bangos išmaišo santykinai seklų ežerą iki pat dugno, todėl vandens temperatūra priedugnyje vasarą gali siekti net 18 °C, o žiemos pradžioje – tik 2 °C. Ichtiologai Lavysą priskiria prie karšiams tinkamų ežerų, o žvejai jame visada nori pagauti... lynų.

Žiūrai. Netoli šio kaimo yra žymi Ūlos atodanga ir Ūlos akimi vadinama versmė. Ūlos, kaip ir kitų Pietų Lietuvos upių, slėnių reljefą formavo ledynų tirpsmo vandenys. Jiems nuslūgus, iškilo smėlėti plotai. Ūlos akies duburys 4,4 × 3,4 m dydžio, jo centre nuolat kunkuliuoja vandens srovės permaišomas smėlis. Vanduo nuteka į Ūlą. Senieji gyventojai tiki, kad Ūlos akies vanduo gali pagelbėti nuo įvairių ligų, jei prie šaltinio bus einama vos saulei nusileidus. (37 F2)

Lavyso miškas
Lavysas
Lavysa
Genutė
Žiūrai

Ežero gylis
0 m
2.5 m
5 m
7.5 m
10 m
12.5 m
0 200 m

83
30 D5

NEDÌNGIS (NEDZÌNGIS)

Varėnos r. savivaldybė, Merkio up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 123 m BS.
Ežero plotas – 316,3 ha, maitinančiojo baseino plotas – 53,6 km², santykinis baseinas – 17,0.
Kranto linijos ilgis – 7,2 km, vingiuotumas – 1,14.
Didžiausias gylis – 6,9 m, vidutinis – 3,4 m, santykinis – 0,3 %.
Vandens tūris – 10,7 mln. m³.

Ežeras plyti Dzūkų aukštumos pietinėje pašlaitėje, apie 3 km į pietryčius nuo kelio, vedančio iš Daugų į Merkinę. Panašų atstumą tektų įveikti nuo Nedingės miestelio šiaurės kryptimi, jeigu pasirinktumėte Valkininkų–Merkinės kelią. Abu keliai sliuogia moreninių grandinių pašlaitėmis ir juosia duburį, kuriame tarp dabartinių Pilvingių ir Purvelių kaimų kažkada buvo pasitvenkęs didelis ežeras. Jį maitinusios prieledyninės upės vilko daug smėlio, todėl duburys sparčiai seklėjo, dalis jo virto smėlinga lyguma, kita dalis – mažesnioji, kuri atsinaujino ištirpus palaidotam ledo luistui – išliko, joje dabar telkšo Nedingis. Norisi tikėti, kad ši istorija atsispindi ir ežero pavadinime, t. y. Nedingis yra niekur „nedingęs, išlikęs" ežeras (kalbininkai mano, kad ežero pavadinimas yra labai senas ir sietinas su senovės indų *nedati* „teka, srūva"). Nedingis nedingo ir naujausiais laikais, kai melioruojant pašlapusias žemes ežero vandens lygis nukrito apie 1 m.

Nedingis – tipiškas termokarstinis ežeras: taisyklingo ovalo forma (ilgis – 2,2 km, didžiausias plotis – 2,1 km), menkai vingiuojanti kranto linija, lygus ir palengva centro link gilėjantis dugnas. Krantai žemi, daugelyje vietų užpelkėję, šiauriniai ir pietiniai – miškingi. Pažemėjus ežero vandens lygiui, senasis atabradas atsidūrė sausumoje, bet ir naujasis gana platus – iki 150–200 m, smėlėtas. Labai platūs vandens augalų – nendrių, meldų, duonių – sąžalynai.

Ežerą maitina keli upeliai, iš jų dosniausias – Karmė (ilgis – 6,1 km, baseino plotas – 33 km²), atsrūvantis nuo Suvingio ežero; kiti intakai – Surglodė (Nedingėlė), Karšis – yra daug menkesni (baseinų plotas atitinkamai yra 7,2 km² ir 3,8 km²). Ežero vanduo neskaidrus (apie 1–1,5 m) ir vasarą būna šiltas iki pat dugno, o po ledu, priešingai, šaltas (vandens temperatūra prie dugno žemesnė kaip 4 °C). Geografai šitokius ežerus vadina termiškai labai sekliais ežerais. Nedingyje sukauptam vandeniui visiškai atsinaujinti reikia šiek tiek daugiau nei pusmečio; vandens perteklių išplukdo Amarnia (Nedingė) – dešinysis Merkio intakas (ilgis – 15,1 km).

Ežere pagaunama įvairių žuvų (bene 11 rūšių), daugiausia – karšių.

Žr. Didžiulis (Daugų ež.), p. 144.

84 30 D4 SUVÌNGIS

Alytaus r. savivaldybė, Merkio up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 137,6 m BS.
Ežero plotas – 104 ha, maitinančiojo baseino plotas – 13,7 km², santykinis baseinas – 13,2.
Kranto linijos ilgis – 4,7 km, vingiuotumas – 1,32.
1 sala, plotas – 0,5 ha.
Didžiausias gylis – 13,3 m, vidutinis – 5,8 m, santykinis – 1,2 %.
Vandens tūris – 6 mln. m³.

Ežeras, kurio pavadinimo prasmė neaiški net kalbininkams, telkšo apie 2 km į pietvakarius nuo Daugų, ledyno liežuvių sandūroje iškilusio moreninio masyvo pietinėje pašlaitėje. Tačiau aukščiausios masyvo kalvos, tarp jų – Maldzytakalnis (Daugų alkakalnis), iškylantis virš jūros lygio 197 m, dunkso įšiauriau. Neaukšta moreninė pertvara (aukštis – iki 157 m BS, plotis – apie 1 km) skiria Suvingį nuo Didžiulio (Daugų) ežero. Ovalo formos ežero dubuo (ilgis ir didžiausias plotis vienodi – apie 1,1 km), regis, bus išgulėtas nuo ledyno nutrūkusio ledo luisto.

Ežerą maitina Miesčionkos upelis (ilgis – 7,9 km, baseino plotas – 12 km²), atsrūvantis nuo Kalesninkų miško pietinio pakraščio. Upelio atplukdomas vanduo sugeba atnaujinti ežerą per 1,5 metų. Ežero vanduo vasarą gana skaidrus (apie 3,5 m), jo temperatūra gelmėse siekia apie 8 °C. Suvingio vandens perteklių išplukdo Karmės (Nedingėlės) upelis, kuris už 6 km įteka į Nedingio ežerą.

Žr. Didžiulis (Daugų ež.), p. 144.

Suvingio apyežeris plikokas, išskyrus vakarinę pakrantę, dengiamą siauros miško juostos. Čia į ežerą išsišaunančiame rage įrengta poilsiavietė. Priešingame, rytiniame krante, savo paslaugas siūlo kaimo turizmo sodyba „Dvarčėnų dvaras". Karšiams tinkamas ežeras periodiškai įžuvinamas, jame galima pagauti ir lydeką, ir sunkų sidabrinį karosą, ir smulkesnę lietuvišką žuvelę.

Karlìškių (Mergos) akmuo yra 3,4 × 2,9 × 1,3 m dydžio riedulys, pūpsantis prie istorinio Mergos Akmens vienkiemio. Padavimuose pasakojama, kad Karliškių akmuo – tai motinos prakeikta ir akmeniu pavirtusi nuotaka. Esą anksčiau akmenyje dar buvo galima įžiūrėti nuotakos galvą, papuoštą vainiku. XX a. I p. įvairioms žmonių ir gyvulių ligoms gydyti dar buvo naudojami sutrinti akmens gabalėliai. (30 C4)

Pócelonių alkakalnis (Perkūnkalnis) – senovės lietuvių religijos paminklas. Pasakojama, kad ant šio vaizdingo kalno kitados buvo garbinamas dievas Perkūnas, su jo kultu siejamas ir kalno viršuje į žemę susmegęs plokščias akmuo. (30 C4)

Karliškės
Miesčionka
Suvingis
Dvarčėnai
Rimėnai
Karmė
karj.
Ežero gylis
0 m
3 m
6 m
9 m
12 m
15 m
0 150 m
13.3

VI

NEMUNO VIDURUPIO MAŽŲJŲ INTAKŲ PABASEINIO EŽERAI

85
34 C4

ÁNČIA

Lazdijų r. savivaldybė, Nemuno vidurupio mažųjų intakų (Baltosios Ančios) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 112,3 m BS.
Ežero plotas – 490,8 ha, maitinančiojo baseino plotas – 164 km², santykinis baseinas – 33,4.
Kranto linijos ilgis – 33 km, vingiuotumas – 4,4.
Didžiausias gylis – 26 m, vidutinis – 9,3 m, santykinis – 1 %.
Vandens tūris – 45,6 mln. m³.

Į kairįjį Nemuno krantą nusidriekiantį Dainavos smėlingosios lygumos iškyšulį raižo itin tankus rinų tinklas. Dauguma rinų ištįsusios iš šiaurės į pietus, ilgos ir siauros – upiškos, duobėtos. Ančios ežero, telkšančio įpiečiau Veisiejų miestelio, dubuo sudarytas iš dviejų tokių rinų ir jas jungiančio koridoriaus, kuris galbūt taip pat yra rinos dalis. Sudėjus viską, ežero ilgis siekia 9,4 km, o plotis – iki 1,2 km šiaurinėje dalyje (jos gumbas vadinamas Veisiejo ežeru) ir tik 200–300 m pietinėje atkarpoje. Skiriasi ir rinų krantai: šiaurinės – plikesni, bet aukštesni (vakarinis šlaitas pakyla virš jūros lygio iki 140 m), pietinės – miškingi (Gudiškės, Šilainės, Ilgininkų miškai) ir šiek tiek žemesni. Rinų sankirtoje dunkso Mėčiūnų piliakalnis. Ežeras yra Veisiejų regioninio parko teritorijoje ir turi kraštovaizdžio draustinio statusą.

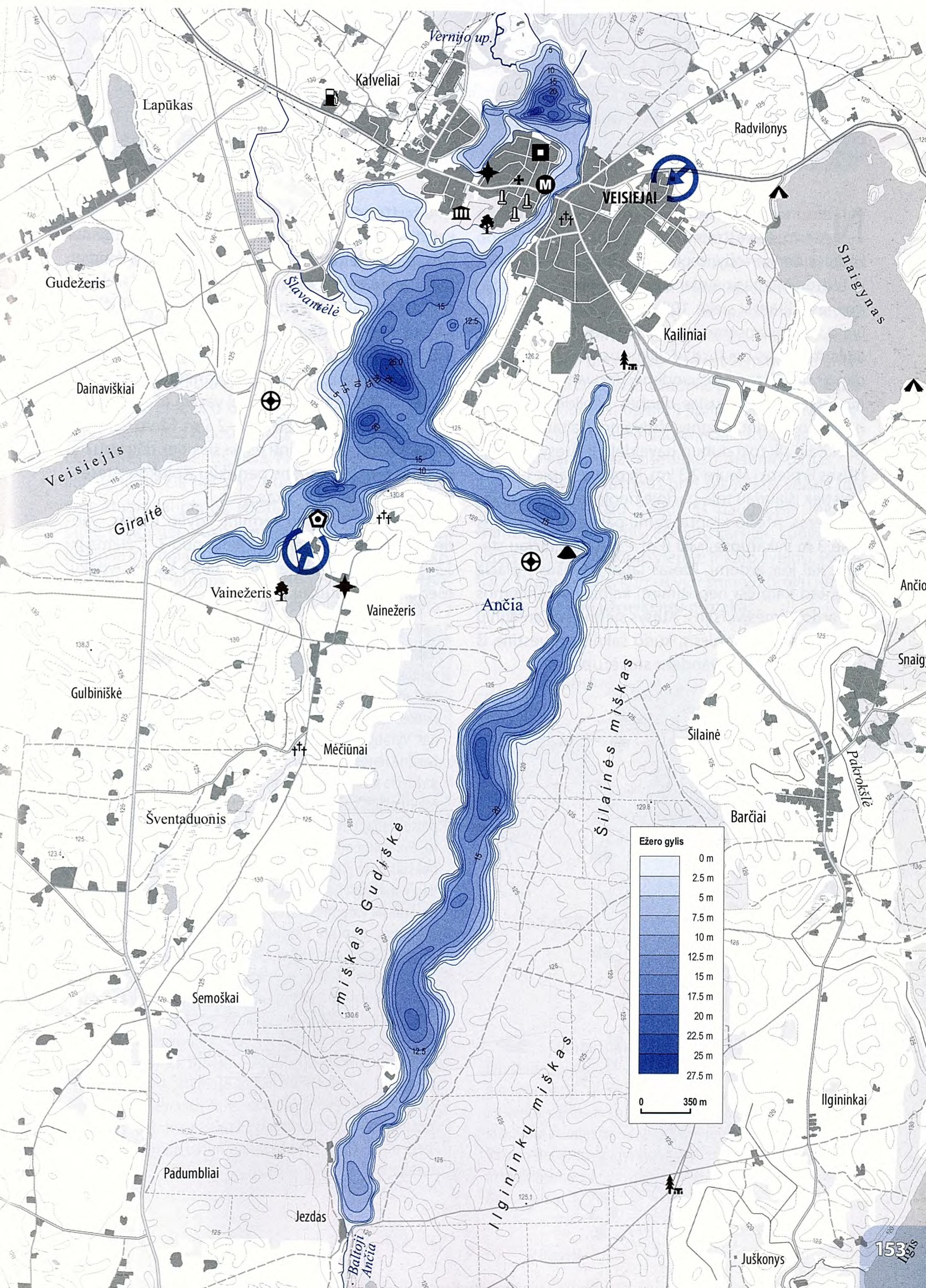
Ežerą maitinantis baseinas nusidriekia toli į šiaurę ir apima ten telkšančius didesnius ir mažesnius ežerus – Prapuntą, Veliuonį, Spartą, Balsį, Liūnelį, Šlavantą, Šlavantėlį (jų vandenis surenka Šlavantėlės upelis), Morkavą, Samanį, Ilgį, Verniją (Vernijo upelio baseinas). Vernijo ir Šlavantėlės upelių baseinams (jų plotas atitinkamai yra 87 km² ir 57,2 km²) tenka beveik 84 % ežerą maitinančio baseino ploto; abu upeliai įteka į šiaurinę rinos dalį. Ežerui labai svarbūs ir požeminiai vandenys, išsiliejantys šaltiniais ir pakrantėse, ir povandeninėje dubens dalyje. Kaip tik jie lemia savitą šilumos pasiskirstymą: siauro, vėjo prastai išmaišomo ežero vanduo vasarą yra ryškiai susisluoksniavęs pagal temperatūrą, bet gelmėse ji yra neįprastai aukšta, siekia 7–8 °C. Vanduo turi žalią atspalvį, jo skaidrumas vasarą – apie 3 m (prieš keletą dešimtmečių buvo perpus mažesnis), ištirpusių druskų kiekis – apie 350 mg/l. Ežero vandens tūris atsinaujina vidutiniškai per 18 mėnesių, jo vandens perteklių išplukdo Baltoji Ančia – kairysis Nemuno intakas.

Ančia – karšių ir kuojų ežeras, bet jame pagaunama ir lydekų, ešerių, šamų, ungurių, lynų, seliavų ir kitokių žuvų – bene 13 rūšių. Ežero atabradai siauri, tačiau smėlingi ir palyginti menkai apaugę vandens žolynais. Pietiniame ežero gale Jezdo kaime veikia poilsio namai „Ančia“.

 Vaĩnežerio gynybiniai įtvirtinimai yra Ančios ežero pakrantėje. Jie užima net 0,9 ha plotą. Apie 40 × 60 m dydžio aikštė, į kurią buvo patenkama iš pietryčių kampo, apjuosta 5–6 m aukščio pylimu. Įtvirtinimai buvo įrengti Vainežerio dvaro sodybos pakraštyje, neabejojama, kad jie buvo naudoti Šiaurės karo (1701–1721) metais. Archeologai nustatė, kad XVII–XVIII a. įtvirtinimai buvo įrengti kitados ten buvusioje akmens ir geležies amžiaus gyvenvietėje. (34 C4)

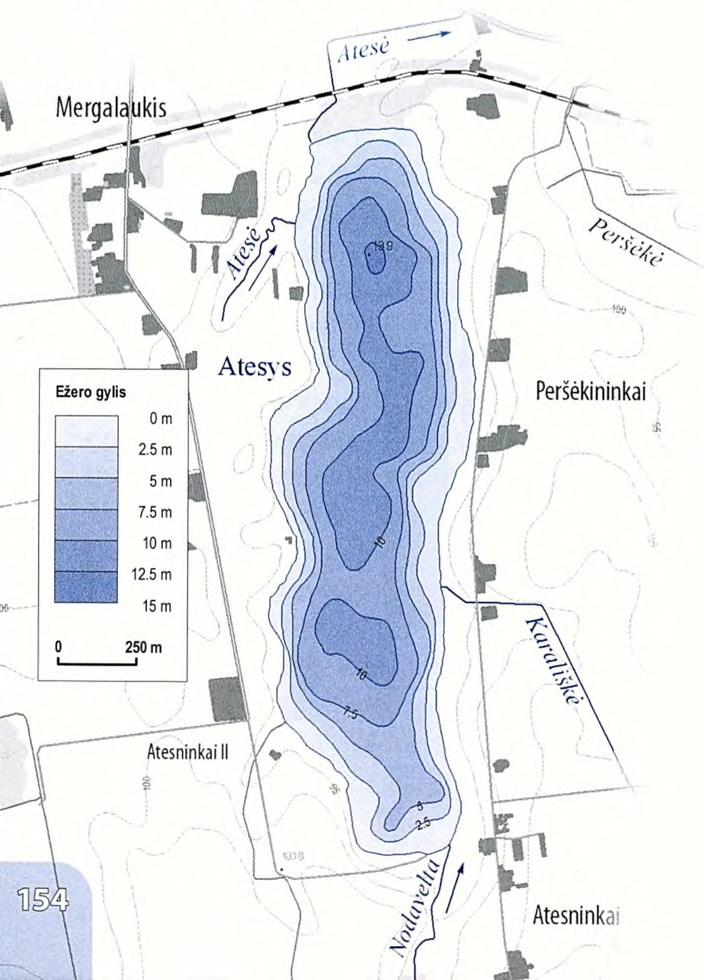
Veisiejaĩ minimi jau 1253 m. Didysis kunigaikštis Aleksandras 1501 m. šią valdą paskyrė Mykolui Glinskiui, vėliau dvaras tapo Masalskių nuosavybe. Mykolas Masalskis XVIII a. pab. pastatė prabangius rūmus, užveisė didelį parką. Vėliau Veisiejai atiteko Oginskiams. Per I pasaulinį karą miestelis degė, apgriauti rūmai buvo apleisti, o paskui ir nugriauti. Tebestovi tik jų flygelis (Santarvės g. 7).
Senojoje miesto dalyje išlikę XVI a. II p. miestelio plano elementų. Centro erdvių struktūroje išsiskiria aikštė (čia 1990 m. atstatytas Nepriklausomybės paminklas). Veisiejų Šv. Jurgio bažnyčia yra viena didžiausių Lietuvoje. Pastato dydis – 31 × 49 m, aukštis – 28 m. Bažnyčia klasicistinė, turi baroko stiliaus bruožų, bebokštė, trinavė, bazilikinė. Šventorių puošia septyni kryžiai. Varpinėje – vertingas žalvarinis varpas. Seniausias bažnyčios paveikslas – „Šv. Antanas Paduvietis“ (XVII a.). Didžiajame altoriuje – paveikslas „Nuėmimas nuo kryžiaus“. Šv. Vincento Ferariečio paveikslas (XIX a.) buvo nutapytas pagal Vilniaus Šventosios Dvasios bažnyčioje esantį pavyzdį. Paveikslas „Jėzaus Atsimainymas“ – laisvai interpretuota Rafaelio kūrinio kopija. Kultūros vertybėmis taip pat pripažintos skulptūros „Nukryžiuotasis“, „Jonas Nepomukas“, paveikslai „Matas Evangelistas“, „Mykolas Arkangelas“, „Čenstakavos Marija“, „Nukryžiuotasis“, „Vyskupo palaiminimas“, 14 stacijų ir vargonai.
Vakarinį Veisiejų pakraštį juosiantis dvaro sodybos parkas yra vienas seniausių Lietuvoje. Svarbus parko elementas – 22 aukštų liepų ratas ir 5,1 m apimties, 30 m aukščio uosis. Veisiejų krašto muziejus (Vytauto g. 47) įsteigtas 1998 m. Ekspozicijoje pasakojama apie esperanto kalbos kūrėją Liudviką Zamenhofą (1859–1917), kitus iškilius Veisiejų krašto žmones. L. Zamenhofui ir ilgus metus Veisiejuose dirbusiam, vietos kapinėse palaidotam kompozitoriui Juozui Neimontui (1875–1963) čia pastatyti paminklai. (34 C3)

Vernijo up.
Kalveliai
Lapūkas
Radvilonys
VEISIEJAI
Snaigynas
Gudežeris
Šlavantėlė
Kailiniai
Dainavišklai
Veisiejis
Giraitė
Vaineželis
Vainežeris
Ančia
Ančio
Snaig
Gulbiniškė
Mėčiūnai
Šilainė
Šilainės miškas
Pakrokšlė
Šventaduonis
Barčiai
miškas Gudiškė
Ežero gylis
0 m
2.5 m
5 m
7.5 m
10 m
12.5 m
15 m
17.5 m
20 m
22.5 m
25 m
27.5 m
0
350 m
Semoškai
Ilgininkų miškas
Ilgininkai
Padumbliai
Jezdas
Baltoji Ančia
Juškonys

ATESỸS

Alytaus r. savivaldybė, Nemuno vidurupio mažųjų intakų (Peršėkės) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 91,7 m BS.
Ežero plotas – 109,2 ha, maitinančiojo baseino plotas – 21,2 km², santykinis baseinas – 19,3.
Kranto linijos ilgis – 5,4 km, vingiuotumas – 1,5.
Didžiausias gylis – 13,9 m, vidutinis – 6,8 m, santykinis – 1,2 %.
Vandens tūris – 7,4 mln. m³.

Nemuno vidurupio plynaukštę, kurioje telkšo Atesio ežeras (apie 5 km į rytus nuo Simno), kadaise dengė ledyno plaštaka. Jai traukiantis, šioje teritorijoje pasitvenkė erdvios prieledyninės marios, o jų krantai siekė 100–105 m aukštį virš jūros lygio. Marios apsėmė ir anksčiau ledyno pakraštyje išplautas rinas bei jose užsilikusius ledo luistus. Kadangi šie ištirpo po vandeniu (povandeninis termokarstas), atsivėrusias duobes užpildė molingos nuosėdos, ir rinų dugnas išsilygino, šlaitai – sulėkštėjo. Kaip tik tokį duburį paveldėjo ir Atesys. Ežeras ištįsęs iš pietų į šiaurę 2,3 km, jo plotis – apie 0,6 km; šiek tiek įšiauriau toje pačioje rinoje telkšo Angininkų ežeras. Atesio krantai žemi, pakilę virš vandens apie 3 m vakaruose ir iki 8 m – rytuose, tačiau statoki, kai kur ardomi. Ežeras labai panašus į plačią upę, tad kaip čia neprisiminti kalbininkų siūlomos jo vardo kilmės versijos: Atesys sietinas su antikiniu vandenvardžiu *At(h)esis*, kurio šaknis *at-* vestina iš šaknies, reiškusios „vandens srovė; upelis“.

Apyežeryje banguoja molinga lyguma, kraštovaizdis seniai sukultūrintas – dirbami laukai, ganyklos, pagal duburio krantus nutįsę gatviniai kaimai. Miškų nėra, tad lietaus ir sniego tirpsmo vandenys greitai suteka į ištiesintus upelius – griovius, o iš jų – į ežerą. Pavasarį ežero vandens lygis pakyla vidutiniškai 45 cm. Upeliai (Atesė, Karališkė, Nodavelta) atplukdo ir maisto medžiagų (vandenyje ištirpusių druskų – apie 400 mg/l), todėl vasarą ežero vanduo žydi, jo skaidrumas tesiekia 2–2,5 m. Ežero vandens tūriui visiškai atsinaujinti reikia šiek tiek daugiau nei dvejų metų, jo vandens perteklių išplukdo Atesė – dešinysis Peršėkės intakas.

Atesys – vidutinio terminio gylio ežeras, vandens temperatūra gelmėse kinta nuo 3 °C žiemą iki 13–14 °C vasarą. Ežere pagaunama karšių, lydekų, ešerių, kuojų, raudžių.

Sim̃nas pirmąkart paminėtas 1382 m. Savivaldos teisę miestelis gavo 1626 m. Urbanistikos vertybe laikomas spindulinis, savaimingos raidos, išsirutuliojęs iš linijinio miestelio plano. Vyrauja XX a. statyti vieno dviejų aukštų pastatai. Dabartinė renesansinė Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia pastatyta 1520 m. Tai vienintelė bazilikinė kryžminio plano bažnyčia Lietuvoje. Ji trinavė, su penkiasiene presbiterija, pastatyta su nebaigtu dviejų tarpsnių bokštu. Po šoninėmis navomis išmūrytos kriptos. XVII a. II p. bokštas buvo paaukštintas, pristatyta presbiterija, dar vėliau – dvi koplyčios ir šiaurinė zakristija. Po 1847 m. gaisro bokštas iki vidurinės navos aukščio nugriautas, suskliaustos navos, tarpsniu paaukštinti laiptų bokšteliai. Bažnyčioje yra Švč. Marijos Rožinės altorius (XVIII a.), jame kabo Švč. Mergelės Marijos paveikslas. Simno kapinėse yra du bendri Lietuvos partizanų kapai: vienas pietinėje kapinių dalyje, kitas – šiaurės rytų pusėje. 1945 m. vasario 21 d. Liepakojų kaime nukauti dvidešimt du partizanai buvo atgabenti į miestą ir jų kūnai išniekinti aikštėje. Atgimimo metais partizanai perlaidoti kapinėse. Antrame kape 1989 m. buvo palaidoti Žuvinto ežero pakrantėje rastų užkastų keturiasdešimt keturių Lietuvos partizanų, žuvusių 1945 m. gegužės 16 d. Kalniškės miško mūšyje su NKVD kariuomene, palaikai. (28 C3)

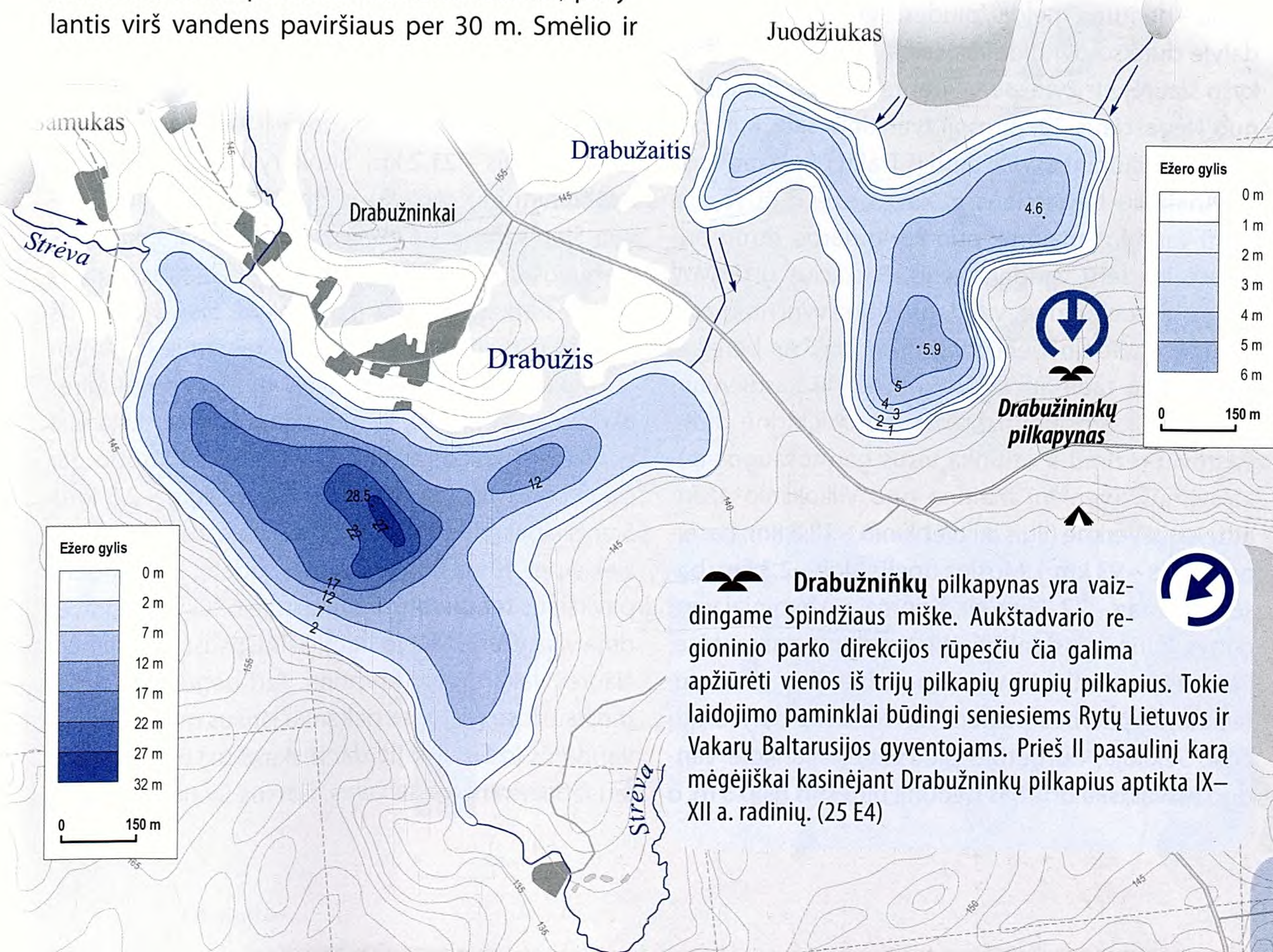
DRABÙŽIS ir DRABUŽÁITIS

Trakų r. savivaldybė, Nemuno vidurupio mažųjų intakų (Strėvos) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 132,2 m ir 132,3 m BS.
Ežero plotas –51,4 ha ir 27,8 ha, maitinančiojo baseino plotas –14,9 km^2 ir 3,2 km^2, santykinis baseinas – 30,0 ir 11,5. Kranto linijos ilgis – 4 km ir 3 km, vingiuotumas – 1,6 ir 1,6.
Didžiausias gylis – 28,5 m ir 5,9 m, vidutinis – 9,7 m ir 2,9 m, santykinis – 3,5 % ir 1,0 %.
Vandens tūris – 5,0 mln. m^3 ir 0,8 mln. m^3.

Ežerai telkšo Aukštadvario regioninio parko Spindžiaus kraštovaizdžio draustinyje, apie 0,5 km į pietus nuo Trakų–Aukštadvario kelio. Drabužio duburys – rinos, kurioje išsiliejo ir kiti Strėvos aukštupio ežerai (į šiaurės vakarus – Strėvytė, Strėvininkų, Šamukas, į rytus – Spindžiukas ir Spindžius) dalis, Drabužaičio – ištirpusio ledo luisto palikta slėsnuma. Drabužio atabradai smėlėti, bet labai siauri, vos kelių metrų pločio, o kai kur krantai sminga stačiai į vandenį, ir jokio lygesnio laiptelio, kur būtų galima be baimės pliuškentis, nėra. Kiek lėkštesnis tik ežero įlankų, kurių čia net trys, dugnas. Kitaip Drabužaityje: atabradai platūs, lėkšti, bet daug kur uždumblėję, pakrantės – užpelkėjusios. Sausesni ir statesni pietiniai ir rytiniai krantai, užremti Spindžiaus miško.

Drabužio šiaurinis apyežeris – plikokos, perdžiūvusios akmeningos kalvos, bet įpiečiau jos nyra į smėlynus, pasikaišo žaliasamaniais pušynais. Ypač status ir aukštas pietvakarinis ežero krantas, pakylantis virš vandens paviršiaus per 30 m. Smėlio ir priemolio sluoksnių sandūroje atsiveria šaltiniai, dosniai pamaitinantys ir Drabužį. Apie tai byloja ežero vandens temperatūra vasarą: nuo 10 iki 28 m gylyje ji beveik nesikeičia, būna apie 6–6,5 °C, t. y. artima požeminio vandens temperatūrai. Žalsvas ežero vanduo, karbonatingas dugną klojantis dumblas taip pat patvirtina, kad požeminės versmės itin svarbios. Drabužio vandens perteklius išplaukia Strėvos (Drabužės) upeliu į Spindžiuko ežerą. Upelis vandeningas net ir sausmečiais (debitas – apie 50 l/s), jo vanduo kadaise suko ir malūno girnas.

Drabužis priskiriamas prie seliavoms veistis tinkamų ežerų, tačiau žvejus jis daugiausia masina stambiomis lydekomis, ešeriais, karšiais, kuojomis ir lynais – nelygu, kokioje vietoje ir kaip žvejosi. Panašiai ir Drabužaityje, kurį su vyresniuoju broliu jungia trumpa (0,3 km) užpelkėjusi protaka.

AUKŠTÃDVARIO TVENKINYS

Trakų r. savivaldybė, Nemuno vidurupio mažųjų intakų (Verknės) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 118,8 m BS.
Tvenkinio plotas – 173,9 ha, maitinančiojo baseino plotas – 122 km², santykinis baseinas – 70,2.
Kranto linijos ilgis – 12 km, vingiuotumas – 2,6.
4 salos, plotas – 5,4 ha, salingumas – 3,1 %.
Didžiausias gylis – 26,7 m, vidutinis – 5,3 m, santykinis – 1,8 %.
Vandens tūris – 8,9 mln. m³.

Ežerinės kilmės tvenkinys telkšo pietrytiniame Aukštadvario pakraštyje, šalia Trakų–Prienų kelio, Aukštadvario regioniniame parke. Hidroelektrinės, pradėjusios veikti 1960 m., tvenkinys atsirado ne tuščioje vietoje. Anksčiau čia tyvuliavo Verknės pratekami Negasčiaus ir Navos ežerai. Upę pertvėrus užtvanka, vandens lygis pakilo daugiau kaip 1,5 m ir abu ežerai susijungė. Dabar virš vandens kyšo tik aukščiausia juos skyrusios pertvaros dalis – toliausiai į vakarus nuklydusi tvenkinio sala. Prie jos, buvusiame Navos ežere, didžiausia gelmė – beveik 27 m. Į pietus nuo Negasčiaus telkšojo užpelkėję Baluosių ežerėliai (Baluosėlis, Baluosys ir Baluosiukas). Pakilus vandens lygiui, jie taip pat prisijungė prie tvenkinio – pavirto jo pietrytine įlanka. Čia seklu (tik įlankos viduryje gelmės siekia 9 m), lėkštose pelkėtose pakrantėse veši viksvos, asiūkliai, puplaiškiai, giliau – nendrės, meldai, plūdės. Sekliausioje įlankos dalyje dunkso dvi didokos salos. Trečioji, V formos, kyšo šiaurėje ir žymi seną krantą, skyrusį Baluosius nuo Negasčiaus. Tai pirmoji tvenkinio sala, kuri pasitinka keliauninką, vykstantį iš Trakų į Aukštadvarį.

Anksčiau Negasčiaus ir Navos ežerai buvo apsupti vandens malūnų, nuo kurių darbo ritmo priklausė ir ežerų vandens lygis. Pastačius 0,18 MW galios hidroelektrinę, vandens lygio svyravimų amplitudė padidėjo bene dešimteriopai. Ar bereikia sakyti, kaip tada atrodė pakrantės po kasdieninių potvynių ir atoslūgių? Dabar hidroelektrinė dirba pastoviu režimu ir atitinka visus gamtosaugos reikalavimus. Tvenkinį maitina nuo Vilkokšnio ežero atitekanti Verknė (ilgis iki tvenkinio – 18,8 km, baseino plotas – 93 km²), Mošios upelis (ilgis –2,3 km, baseino plotas – 22,7 km²) ir, žinoma, požeminiai vandenys, kurie liejasi šaltiniais ir tvenkinio pakrantėse. Per metus tvenkinio vanduo atsinaujina 12 kartų, tačiau jo ypatybės pavienėse tvenkinio dalyse skiriasi. Seklioje, durpėtoje pietrytinėje įlankoje vanduo rusvas, skaidrumas nebūna didesnis kaip 3 m, o temperatūra ir priedugnyje, ir paviršiuje – tokia pat. Visai kitas vaizdas giliojoje tvenkinio dalyje: vanduo žalsvas, skaidrus (jei nežydi, iki 5 m), vienodos temperatūros sluoksnis – iki 7–8 m gylio, o prie dugno vandens temperatūra per metus kinta vos 3–4 °C; vandenyje ištirpusių druskų – apie 360 mg/l. Tvenkinys žuvingas. Sugaunama gražių lydekų, kuojų, raudžių, karšių, lynų, karosų, ungurių. Vilūnų miško remiamoje pietinėje Negasčiaus pakrantėje įrengta stovyklavietė, o šiauriniame krante, prie pat Trakų–Aukštadvario kelio, – poilsio aikštelė, smėlėtas paplūdimys. Kitapus kelio markstosi nedidukas (2,5 ha) tamsžalis Marčio ežerėlis. Šios apskritos „duobutės" gylis siekia net 14 m. Ežerėlį maitina Kartuvių kalno požemių vanduo, todėl jis visada sklidinas kaip akis, net trumpą upokšnį, bėgantį tvenkinio link, sugeba išmaitinti.

Hidroenergetikai Aukštadvario tvenkiniui taip pat priskiria Sienio ir Zamkelio ežerus. Jei priimtume jų siūlomą schemą, Aukštadvario tvenkinio plotas siektų 293,4 ha, vandens tūris – 19 mln. m³, o kranto linijos ilgis – 21,2 km. Šitokį ryškų visų tvenkinio morfometrinių rodiklių padidėjimą daugiausia lemia Sienis. Nors šis ežeras visiškai savarankiškas – su buvusiu Negasčiumi jį sieja ne sąsiauris, o gyva Verknės atkarpa, verta jį aplankyti. Sienis telkšo iš šiaurės ir pietų akmeningomis kalvomis užremtoje rinoje (prie Nikronių kaimo dunkso mitologinis akmuo su ženklais), kurios šlaitai iš tiesų kyla virš vandens it kokios sienos. Dėl to ežeras atrodo dar siauresnis (vidutinis plotis – 400 m, ilgis – 2,5 km). Sienis labai gilus: rytinėje, platesnėje, dalyje gelmės siekia net 40 m. Bet pavasarį ir rudenį, kai vandens paviršiaus temperatūra būna apie 6 °C, vėjas pravėdina visą ežerą. Mat jo ilgoji ašis ištįsusi vyraujančių šiaurės vakarų vėjų kryptimi. Tad deguonies net ir didžiausiose gelmėse pakanka ištisus metus. Tokius vandenis (o Sienyje jie dar ir skaidrūs) mėgsta šiaip jau labai išrankios seliavos. Garsus Sienis ir karšiais,

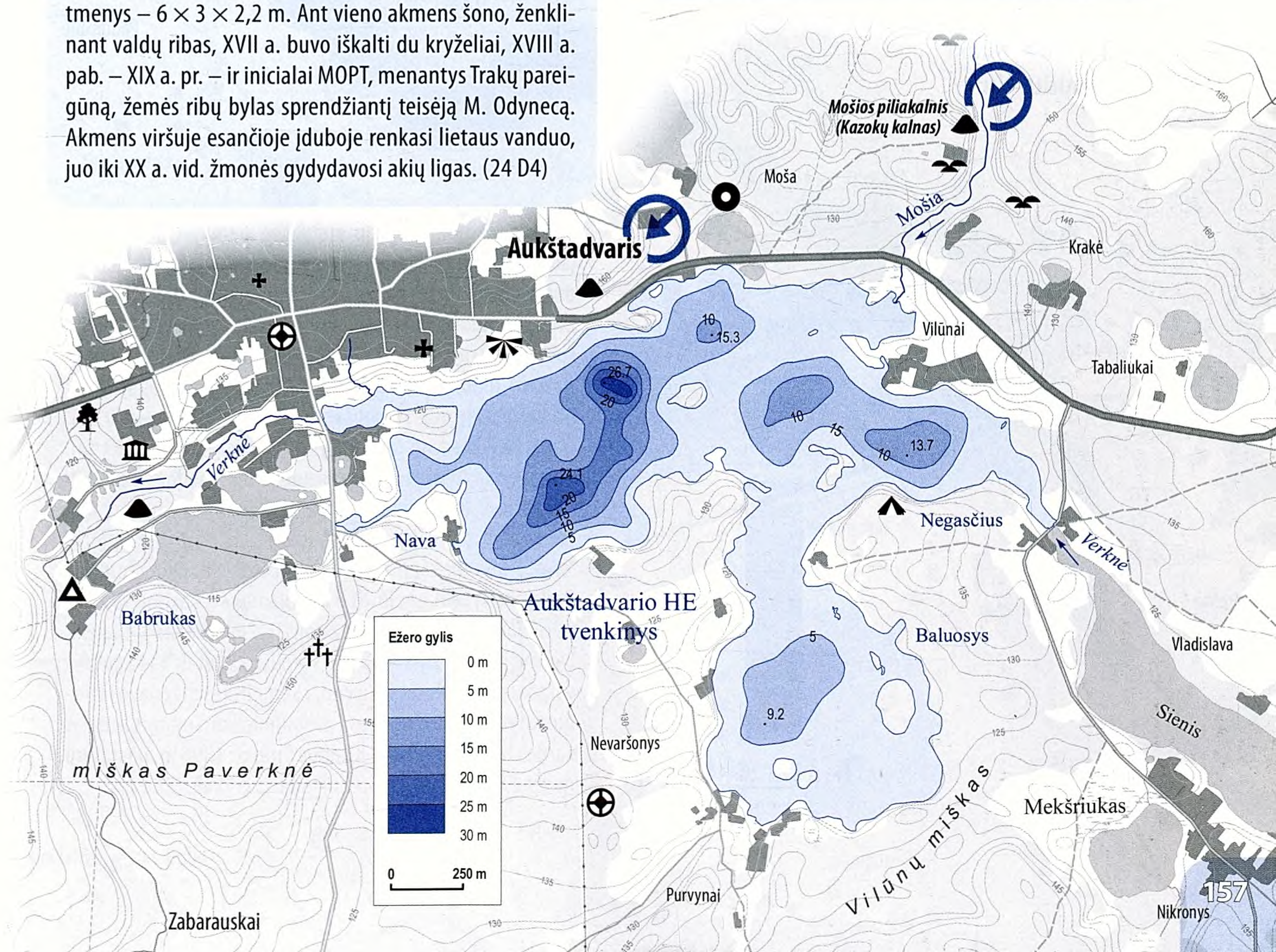
lydekomis, stambiais ešeriais. Nors ežero atabradai siauri, bet smėlingi, žvyringi ir nelabai užžėlę, tad gerų maudyklių nestinga.

Poilsiautojų labai mėgstamas Zamkelio ežeras spindi stačiašlaičio piliakalnio papėdėje. Nors Aukštadvario ežerų pakrantėse aptikta ir akmens amžiaus stovyklų, šis piliakalnis, be abejonės, garsiausias. Jį ir papėdėje buvusią senovės gyvenvietę kasinėję archeologai aptiko daug keramikos fragmentų, metalo lydymo krosnelių liekanų, bylojančių, kad čia mūsų protėvių gyventa jau II a. iki Kr.

Mošiōs piliakalnis (Kazokų kalnas) įrengtas atskiroje kalvoje, dešiniajame Mošios krante. Aikštelė 18 × 4,5 m dydžio, ją žiedu juosia pylimas. Piliakalnio šlaitai statūs, iki 20 m aukščio. Pietų papėdėje 1,5 ha plote yra senovės gyvenvietė, kurios kultūriniame sluoksnyje aptiktas židinys, lipdytos keramikos šukių. Čia pat ir trys dideli pilkapynai, datuojami III–VI a. Svarbiausias to meto laidosenos bruožas – pilkapių sampilas virš kapo – buvo sukraunamas iš keleto dešimčių ir net kelių šimtų vidutinio dydžio akmenų. (24 D4)

Nikroniū̃ akmuo su ženklais – vienas gražiausių ir įdomiausių tarp Dzūkijos mitologinių akmenų. Jo matmenys – 6 × 3 × 2,2 m. Ant vieno akmens šono, ženklinant valdų ribas, XVII a. buvo iškalti du kryželiai, XVIII a. pab. – XIX a. pr. – ir inicialai MOPT, menantys Trakų pareigūną, žemės ribų bylas sprendžiantį teisėją M. Odynecą. Akmens viršuje esančioje įduboje renkasi lietaus vanduo, juo iki XX a. vid. žmonės gydydavosi akių ligas. (24 D4)

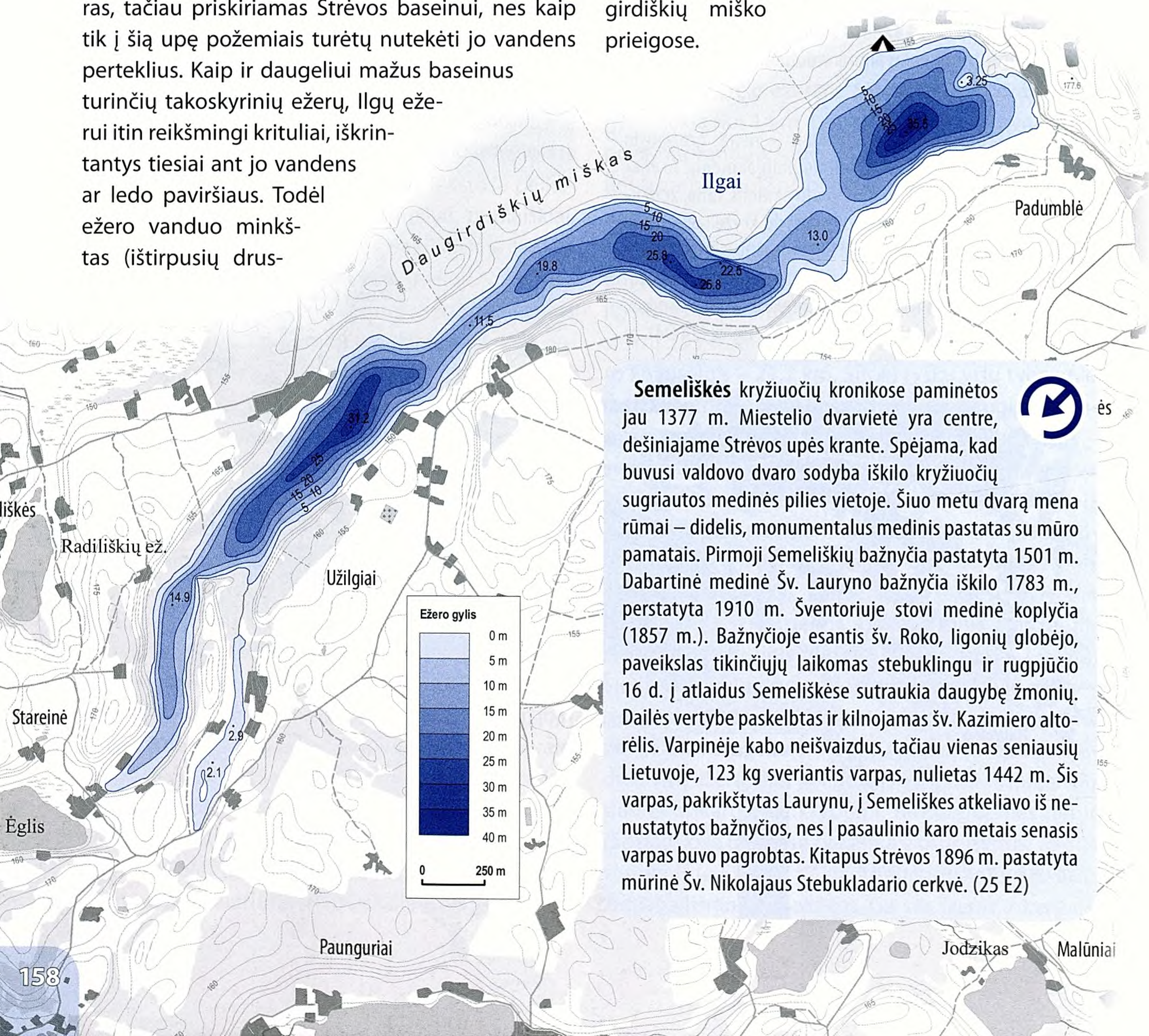
Aukštādvaris. Čia stovėjusi Navos, arba Navininkų, pilis minima jau XIV a., karų su kryžiuočiais metais. Medinės pilies būta piliakalnyje (Pilaitėje) kairiajame Verknės krante. Piliakalnio aikštelė 80 × 50 m dydžio, apjuosta iki 2 m aukščio pylimu. Šlaitai statūs, 9–15 m aukščio. Piliakalnio papėdėje plyti III–XIV a. senovės gyvenvietė, kurią tyrinėjant rasta pastatų, geležies lydymo krosnelių liekanų, įvairių metalinių dirbinių, lipdytos ir žiestos keramikos, gyvulių kaulų. Nuo XV a. pr. ant piliakalnio stovėjo didžiojo kunigaikščio dvaras, tuomet gyvenvietei prigijo Aukštadvario vardas. Prie Vilniaus kelio stūkso aukštas Kartuvių kalnas. Padavimai šią vietą sieja su senovės lietuvių religija, taip pat pasakojama, kad baudžiavos metais ponai ant kalno kardavo jiems nusikaltusius žmones. 1518 m. Aukštadvaryje buvo pastatyta pirmoji bažnyčia. Dabartinė dvibokštė Kristaus Atsimainymo bažnyčia iškilo 1913 m. Ji medinė, turi neogotikos bruožų. Mūrinis Šv. Dominyko bažnyčios ir dominikonų vienuolyno ansamblis pastatytas 1635 m. Vėliau vienuolyne buvo kareivinės, o bažnyčia paversta cerkve. Šiandien vienuolyne – Šv. Dominyko pensionatas. Vakariniame miestelio pakraštyje yra XVI a. dvaras. 1837 m. statyti dvaro rūmai turi klasicizmo bruožų. Čia lankydavosi VU filomatų organizacijos nariai, tarp kurių buvo poetas Adomas Mickevičius. Senas ąžuolas, po kuriuo sėdėdavo ir rašydavo poetas, ir dabar vadinamas jo vardu. Aukštadvario kapinėse yra Nepriklausomybės kovose žuvusių Lietuvos karių kapų. (24 C3)

89 25 F2 ÌLGAI

Trakų r. savivaldybė, Nemuno vidurupio mažųjų intakų (Strėvos) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 147,0 m BS.
Ežero plotas – 133,3 ha, maitinančiojo baseino plotas – 6,2 km², santykinis baseinas – 4,7.
Kranto linijos ilgis – 13,8 km, vingiuotumas – 3,4.
2 salos, plotas – 0,3 ha. Didžiausias gylis – 35,5 m, vidutinis – 11,7 m, santykinis – 2,7 %.
Vandens tūris – 15,6 mln. m³.

Savo vardą pateisinantis – išties ilgas (4,6 km), bet labai siauras (didžiausias plotis siekia tik 0,65 km) ežeras telkšo apie 10 km į vakarus nuo Trakų. Ežero dubuo – klasikinė rina, kurios dugne ritmiškai kaitaliojasi gilios duobės ir jas skiriantys balnai. Krantai statūs ir aukšti, virš jūros lygio pakyla iki 180–200 m. Iš šiaurės vakarų ir pietryčių ežerą spaudžia moreninių kalvų grandinės; nuolaidesnis tik siauras pietinės pakrantės ruožas – savotiški vartai, per kuriuos rinos vandenys kadaise tekėjo į Strėvos dubumą. Dabar vartai sausi. Ilgai – nenuotakus ežeras, tačiau priskiriamas Strėvos baseinui, nes kaip tik į šią upę požemiais turėtų nutekėti jo vandens perteklius. Kaip ir daugeliui mažus baseinus turinčių takoskyrinių ežerų, Ilgų ežerui itin reikšmingi krituliai, iškrintantys tiesiai ant jo vandens ar ledo paviršiaus. Todėl ežero vanduo minkštas (ištirpusių druskų kiekis – apie 180 mg/l), gana skaidrus (vandens skaidrumas vasarą – apie 4 m), o maisto medžiagų stokojanti vandens augmenija veši tik seklesnėse pietinio „dvišakio" įlankose. Ilgai priskiriami prie terminiškai labai gilių ežerų, kurių vandens temperatūra priedugnyje per metus beveik nesikeičia, t. y. ir vasarą, ir žiemą yra artima 4 °C. Deguonies niekada nestokojančiame ežere pagaunama stambių lydekų ir ešerių, įlankose – lynų, karšių, karosų. Ežero atabradai siauri, žvyringi. Geriausios stovyklavietės – šiauriniame krante, Daugirdiškių miško prieigose.

Semeliškės kryžiuočių kronikose paminėtos jau 1377 m. Miestelio dvarvietė yra centre, dešiniajame Strėvos upės krante. Spėjama, kad buvusi valdovo dvaro sodyba iškilo kryžiuočių sugriautos medinės pilies vietoje. Šiuo metu dvarą mena rūmai – didelis, monumentalus medinis pastatas su mūro pamatais. Pirmoji Semeliškių bažnyčia pastatyta 1501 m. Dabartinė medinė Šv. Lauryno bažnyčia iškilo 1783 m., perstatyta 1910 m. Šventoriuje stovi medinė koplyčia (1857 m.). Bažnyčioje esantis šv. Roko, ligonių globėjo, paveikslas tikinčiųjų laikomas stebuklingu ir rugpjūčio 16 d. į atlaidus Semeliškėse sutraukia daugybę žmonių. Dailės vertybe paskelbtas ir kilnojamas šv. Kazimiero altorėlis. Varpinėje kabo neišvaizdus, tačiau vienas seniausių Lietuvoje, 123 kg sveriantis varpas, nulietas 1442 m. Šis varpas, pakrikštytas Laurynu, į Semeliškes atkeliavo iš nenustatytos bažnyčios, nes I pasaulinio karo metais senasis varpas buvo pagrobtas. Kitapus Strėvos 1896 m. pastatyta mūrinė Šv. Nikolajaus Stebukladario cerkvė. (25 E2)

90

225 F2

MÁRGIS

Trakų r. savivaldybė, Nemuno vidurupio mažųjų intakų (Strėvos) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 145,1 m BS.
Ežero plotas – 121,3 ha, maitinančiojo baseino plotas – 57,7 km^2, santykinis baseinas – 47,6.
Kranto linijos ilgis – 9 km, vingiuotumas – 2,3.
1 sala, plotas – 0,2 ha. Didžiausias gylis – 20,5 m, vidutinis – 8,6 m, santykinis – 1,6 %.
Vandens tūris – 10,4 mln. m^3.

Nutįsęs per 3,7 km, bet labai siauras (didžiausias plotis – tik 0,42 km) ežeras telkšo žvyringame Dzūkų aukštumos tarpugūbryje šalia Trakų–Aukštadvario kelio. Ant tos pačios į Strėvos dubumą nusileidžiančios rinos suverti ir mažesni Margio kaimynai – Juodikis, Katyšius, Ungurys ir Unguraitis. Šiuo iš paskutinio ledynmečio paveldėtu keliu į Strėvą nuteka ir Margio vandens perteklius, kurio per metus susidaro apie 13 mln. m^3. Taigi ežerui visiškai atsinaujinti pakanka vienų metų. Daugiausia vandens suplaukia pavasarį, ir ežero vandens lygis pakyla apie 70–80 cm. Ežerą maitina trys melioratorių kadaise ištiesinti upeliai ir, žinoma, požeminiai vandenys, kai kur išsiliejantys šaltiniais ir duburio šlaituose, ypač šiauriniuose. Ežero krantai sausi, statūs ir aukšti, pakylantys virš vandens iki 15–20 m; atabradai siauri, žvyrėti, tik vietomis pakaišyti reta vandens augmenija. Sakoma, kad ežere galima pagauti gražių lydekų, ešerių, kuojų, lynų, karšių, tačiau patikrinti šiuos pasakojimus sudėtinga. Margis – elitinis ežeras, jo pakrantėse išdygusias prabangias vilas saugo sunkiai įveikiamos tvoros. Kita vertus, jame galima rasti ir plačiajai visuomenei skirtų spragų: Markutiškių, Penkininkų ir Markininkų kaimuose savo paslaugas siūlo keliomis žvaigždutėmis pasipuošusios sodybos su pirtimis, viešbučiai, SPA centrai. Rasite čia ir į ežerą brendančių lieptų, valčių prieplaukų, taigi turėsite galimybę pagauti išsvajotą auksinę žuvelę. Tiesa, už ją teks mokėti...

Žr. Trakų ežerai, p. 129.

91
35 H2
KULEINIS

Varėnos r. savivaldybė, Nemuno vidurupio mažųjų intakų pabaseinis, absoliutusis aukštis – 73 m BS.
Ežero plotas – 3,7 ha.
Kranto linijos ilgis – 0,76 km, vingiuotumas – 1,1.
Didžiausias gylis – 10,6 m, vidutinis – 5,7 m, santykinis – 4,9 %.
Vandens tūris – 0,21 mln. m³.

Nemunas žemiau Merkinės teka pralaužtiniu slėniu, kuris yra savotiška riba tarp Sūduvos ir Dzūkų aukštumų. Upės vagoje daug akmeningų rėvų, o dešiniojo kranto terasose – termokarstinių ežerų. Visa grandinė šitokių ežerų, išsidėsčiusių buvusiame ledyno tirpsmo vandenų nuosrūvos latake, ties Netiesų kaimu peršoka į kairįjį Nemuno krantą ir baigiasi antrojoje terasoje atsivėrusiu Kuleinio ežerėliu. Pasak kalbininkų, vandenvardis kildintinas iš liet. *kulys* „įlanka, užsisukimas, vingis; kampas". Ežerėlis pateisina savo vardą: uždaras, pasislėpęs Kibyšių miške, tačiau per vakarinio apyežerio slėsnumas, vadinamąsias Pokrykštės pievas, ir senvages jį kartais pasiekia ir Nemuno vanduo. Tiesa, tai atsitinka tik per labai didelius potvynius, bet šitokie Nemuno užsisukimai iš esmės pakeičia Kuleinio gyvenimą: iki tol tik lietaus ir požeminių vandenų maitinamas žaliaspalvis, skaidrus (vandens skaidrumas vasarą – iki 4–5 m) ežerėlis paruduoja, jo vandens skaidrumas sumažėja daugiau nei perpus (1,5–2 m). Potvyniui pasibaigus, į slūgstantį Nemuną išplaukia ir dalis ežerėlyje gyvenanačių žuvų – šitaip atsitiko su čia įveistais karpiais. Kuleinis – šiltas ežeras, vandens temperatūra gelmėse vasarą siekia apie 5,5 °C, o žiemą – apie 4,5 °C ir nesikeičia iki pat jį dengiančio plono (10–20 cm) ledo apačios. Šitokį neįprastą šilumos pasiskirstymą žiemą ežerotyrininkai vadina poledine homotermija, kurią nulemia ežerėlį gausiai maitinantys požeminiai vandenys: žiemą jie būna šiltesni ir lengvesni už slūgsantį po ledu paviršinį vandens sluoksnį, kyla į viršų, maišosi, o iš čia ir rezultatas – drungnas 4,5 °C „kokteilis". Nors Kuleinį retsykiais užlieja Nemunas, šiaip jau jis ištisus metus yra nenuotakus. Dosniai požeminių vandenų maitinamam ežerui tai nenormalu, todėl galima pagrįstai spėti, kad vandens perteklius patenka į greta tekantį Nemuną taip pat požemiais.

Kuleinis telkšo Dzūkijos nacionalinio parko vakariniame iškyšulyje. Jį lengviausia pasiekti nuo Kibyšių kaimo (nuo Merkinės 6 km į vakarus, pakeliui į Leipalingį) galulaukių pietų link vingiuojančiu miško keleliu, o vandens kelionių mėgėjams – Nemunu, nuplaukus pasroviui nuo Merkinės apie 10 km. Ežerėlio atabradai smėlėti, labai siauri ir daugelyje vietų apaugę vandens augalais. Apyežeryje vyrauja sausi pušynai (rytiniame krante įrengta poilsiavietė), bet yra ir užpelkėjusių pakrančių. Neišsigąskite žalčių. Šių mielų padarėlių čia itin daug, be to, saulėtą ramią dieną jie taip pat mėgsta paplaukioti ežerėlyje...

 Jonionių griova (Didžioji) yra Nemuno slėnyje, vakariniame kaimo pakraštyje. Ji stačiašlaitė, beveik 1 km ilgio ir 15 m gylio. Griova patikimai saugo retuosius augalus ir skaidrius šaltinius. Didžioji jos vertė – atodangose užfiksuota geologinė informacija apie seniausią šio krašto praeitį. (36 B2)

Merkìnė pirmąkart paminėta XIV a., tačiau gausios akmens amžiaus stovyklavietės apie Nemuno ir Merkio santaką rodo, kad šis kraštas buvo gyvenamas jau prieš 10–12 tūkst. metų. Merkinės piliakalnis įrengtas Nemuno, Merkio ir Stangės santakos kyšulyje. Strategiškai svarbi pilis XIV–XV a. pr. stovėjo ant 30 m aukščio kalvos, kurios buvusios aikštelės dydį šiandien sunku nustatyti (griuvo paplauta Stangės). 1377 m. kryžiuočių kariuomenė sudegino Merkinės papilį, 1394 m. pilį sudegino patys lietuviai. Atstatytą pilį 1403 m. vėl degino kryžiuočiai.
XV a. pr. valdovo dvaras kūrėsi papilyje, Gardino gatvės rajone, čia pat buvo laidojama (kapinės veikė, matyt, iki XVII a. vid.). XV a. kapų rasta ir Merkinės bažnyčios, pastatytos XIV a. pab. – XV a. pr., šventoriuje. XV–XVII a. prekybinių kelių kryžkelėje įsikūręs miestas suklestėjo, tapo svarbiu administraciniu ir ekonominiu krašto centru. Merkinėje būta rotušės su laikrodžiu bokšte, trijų mūrinių bažnyčių ir dviejų vienuolynų (jų vietas dabar ženklina tautodailininko Antano Česnulio sukurti koplytstulpiai). Po gaisrų ir karų XVIII a. miestas nyko. Nors ir naujai užstatytas, viduramžiais susidaręs gatvių tinklas ir trikampės aikštės planas išliko iki šių dienų. Tebestovi ir du miesto ribas žymėję stulpai.
Merkinės Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia minima nuo 1392 m. 1648 m. ji rekonstruota: iš naujo suskliausti skliautai, pastatytas trijų tarpsnių frontonas.

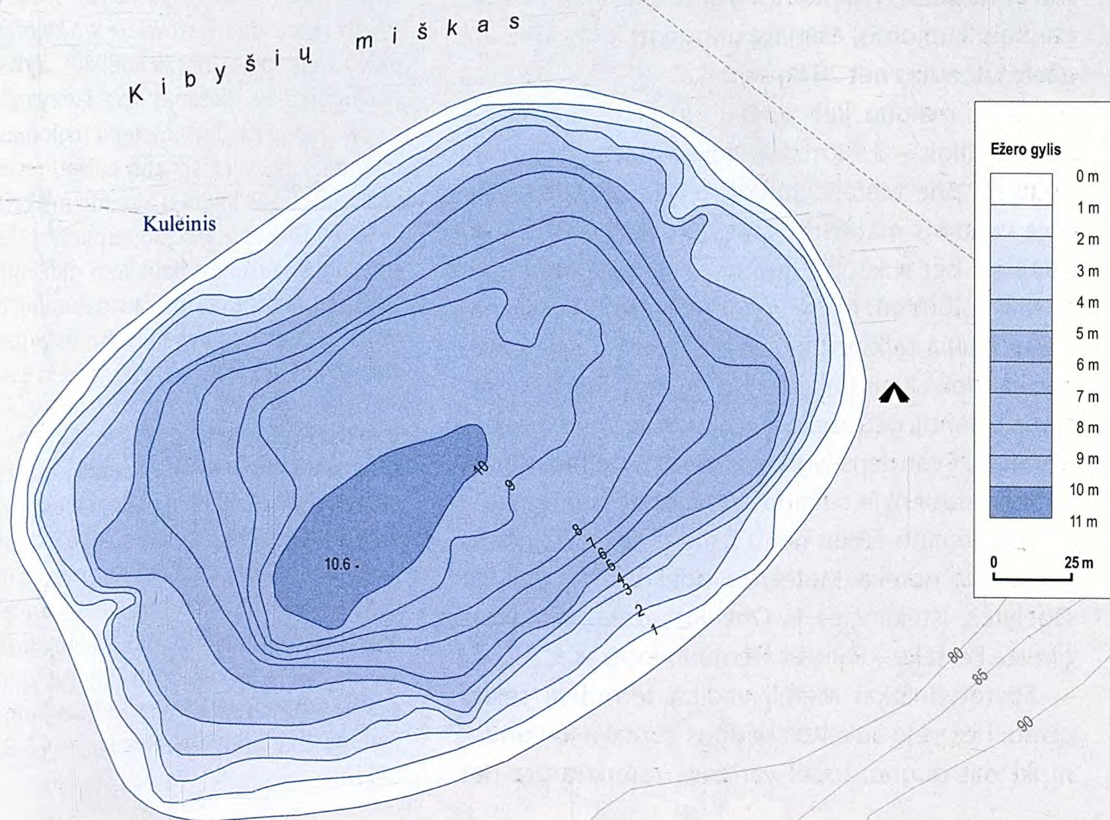
Gotikinė šventovė įgijo savitų baroko bruožų. Vidaus erdvė išliko gotikinė. Galbūt XVII a. II p. bažnyčios lauko sienoje buvo įmūryti du akmeniniai patrankų sviediniai. Pagrindiniai šventoriaus vartai kartu yra ir varpinė (XIX a.). Šventoriuje – vietos kunigų kapai, čia ilsisi ir kunigas, lietuviškos spaudos platintojas Konstantinas Jagminas. Bažnyčios viduje – penki barokiniai altoriai su skulptūromis, didžiajame yra Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų paveikslas (XVII a. pab.). Dešiniojo altoriaus viršutiniame tarpsnyje – nedidelis Marijos su Kūdikiu atvaizdas (XVI–XVII a.). Šis ant lentų tapytas kūrinys yra seniausias bažnyčios paveikslas.

Ant apgriautos renesansinės Merkinės rotušės pamatų caro valdžia 1888 m. pastatė Viešpaties Kryžiaus cerkvę (veikė iki 1940 m.). Šiaurinė rotušės siena sutapo su pietine cerkvės siena. Dabar cerkvėje įkurtas Merkinės kraštotyros muziejus.

Merkinę mėgo lankyti Lietuvos ir Lenkijos valdovai. 1648 m. gegužės 20 d. čia mirė Lenkijos karalius, Lietuvos didysis kunigaikštis Vladislovas Vaza IV. Legenda byloja, kad, pajutęs artėjant mirtį, valdovas liepęs išnešti jį į miestelio aikštę. S. Dariaus ir S. Girėno vardu pavadintoje aikštėje stovintis namas, kuriame mirė valdovas, šiandien vadinamas Vazos namu. Tam įvykiui atminti prie vėlesniais metais rekonstruoto namo pritvirtinta trimis kalbomis užrašyta atminimo lenta. Miestelyje yra ir daugiau vertingų pastatų. Merkinės globos namų pastato (Gardino g. 28) frontone išlikusi data – 1887 m. Istorizmo laikotarpio (XX a. pr.) mūrinis sinagogos pastatas per II pasaulinį karą buvo apgriautas, dabar jis iš dalies atstatytas, čia įrengta mokyklos aktų salė.

Po II pasaulinio karo Merkinės apylinkėse vyko arši laisvės kova. Spėjama, kad buvusiame miestelio sąvartyne galėjo būti užkasti apie šešių šimtų žuvusių kovotojų kūnai. Vėliau toje vietoje buvo įrengtas mokyklos stadionas. Atgimimo metais ten iškilo Kryžių kalnelis, buvo pastatyta koplytėlė. Kalnelyje – apie 200 kryžių, atskiri koplytstulpiai skirti partizanų vadams Juozui Vitkui-Kazimieraičiui ir Adolfui Ramanauskui-Vanagui. (36 C2)

Zakavõliai ir **Maksimónys** garsėja juodosios keramikos tradicijomis. Čia yra įrengtos dirbtuvės, kur specialiu išdeginimo būdu gaminami neglazūruoti, juosvo metalo atspalvio dirbiniai. Zakavolių kaime keramikas Petras Pretkelis įkūrė ir Juodosios keramikos muziejų. Savo gaminius jis dega seniausioje Lietuvoje juodosios keramikos krosnyje. Maksimonių kaime Elvyra Petraitienė su vaikais Sauliumi Indrašiumi ir Džiugu Petraičiu savo sodyboje įrengė atvirą keramikos darbų galeriją-pavėsinę. (36 C2, 36 B1)

METELỸS

Lazdijų r. savivaldybė, Nemuno vidurupio mažųjų intakų (Peršėkės) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 105,1 m BS.
Ežero plotas – 1290 ha, maitinančiojo baseino plotas – 42,7 km², santykinis baseinas – 3,3.
Kranto linijos ilgis – 18,8 km, vingiuotumas – 1,5.
Didžiausias gylis – 15 m, vidutinis – 6,8 m, santykinis – 0,4 %.
Vandens tūris – 87,7 mln. m³.

Antras pagal dydį Užnemunės ežeras plyti Metelių regioniniame parke, apie 7 km į šiaurę nuo Seirijų. Metelys, kaip ir jo kaimynai – Dusios ir Obelijos ežerai, išsiliejo ledyno liežuvio išslėgtoje ir pasilikusio ledo luisto užkonservuotoje ovališkoje dubumoje (ilgis – 6,8 km, plotis – 2,7 km). Ežero krantai žemi, su plačiomis terasomis, šiaurės rytiniame ir pietvakariniame kampe – ardomi bangų, skardėti. Atabradai platūs, smėlingi, bet pasitaiko ir uždumblėjusių ruožų, ypač pelkėjančiose įlankose. Ten ir vandens augalų – nendrių, meldų – juosta plačiausia ir tankiausia. Pietinius ežero krantus remia Statiškės ir Širvinto miškai. Du galingi Širvinto miško ąžuolai – Senasis ir Drevėtasis, augantys šalia kelio Seirijai–Simnas, paskelbti gamtos paminklais. Pats ežeras ir jo pakrantės turi kraštovaizdžio draustinio statusą. Ežere peri antys rudės, pilkosios žąsys, didieji baubliai, plovinės vištelės, švygždos ir kiti vandens paukščiai. Metelys garsėja ir žuvimis: gražiai įmitusiomis lydekomis, lynais, karosais, karšiais, karpiais, kuojomis, ešeriais, unguriais ir kt.; 1985 m. ežere sugautas net 28 kg šamas.

Ežerą maitina keli upeliai, iš jų didžiausias – Dubelis (ilgis – 3,9 km, baseino plotas – 19,2 km²). 1926 m. prie Metelio buvo įsteigta pirmoji Lietuvoje vandens matavimų stotis. Tiesa, ji veikė tik iki 1932 m., bet sukaupti duomenys leidžia bent apytiksliai apibūdinti ežero vandens pulsą. Jis labai panašus į šalia telkšančios Dusios ežero pulsą: pavasarį vandens lygis pakyla apie 20 cm ir aukščiausias būna balandį, gegužę, o kartais net birželio mėnesį; per metus vandens lygis svyruoja maždaug 30 cm. Metelio dubenyje sukauptam vandens tūriui visiškai atsinaujinti reikia net 13 metų. Ežero vandens perteklius nuteka Metelytės upeliu. Šio upelio ir Obelytės, ištekančios iš Obelijos ežero, santakoje gimsta Peršėkė – kairysis Nemuno intakas.

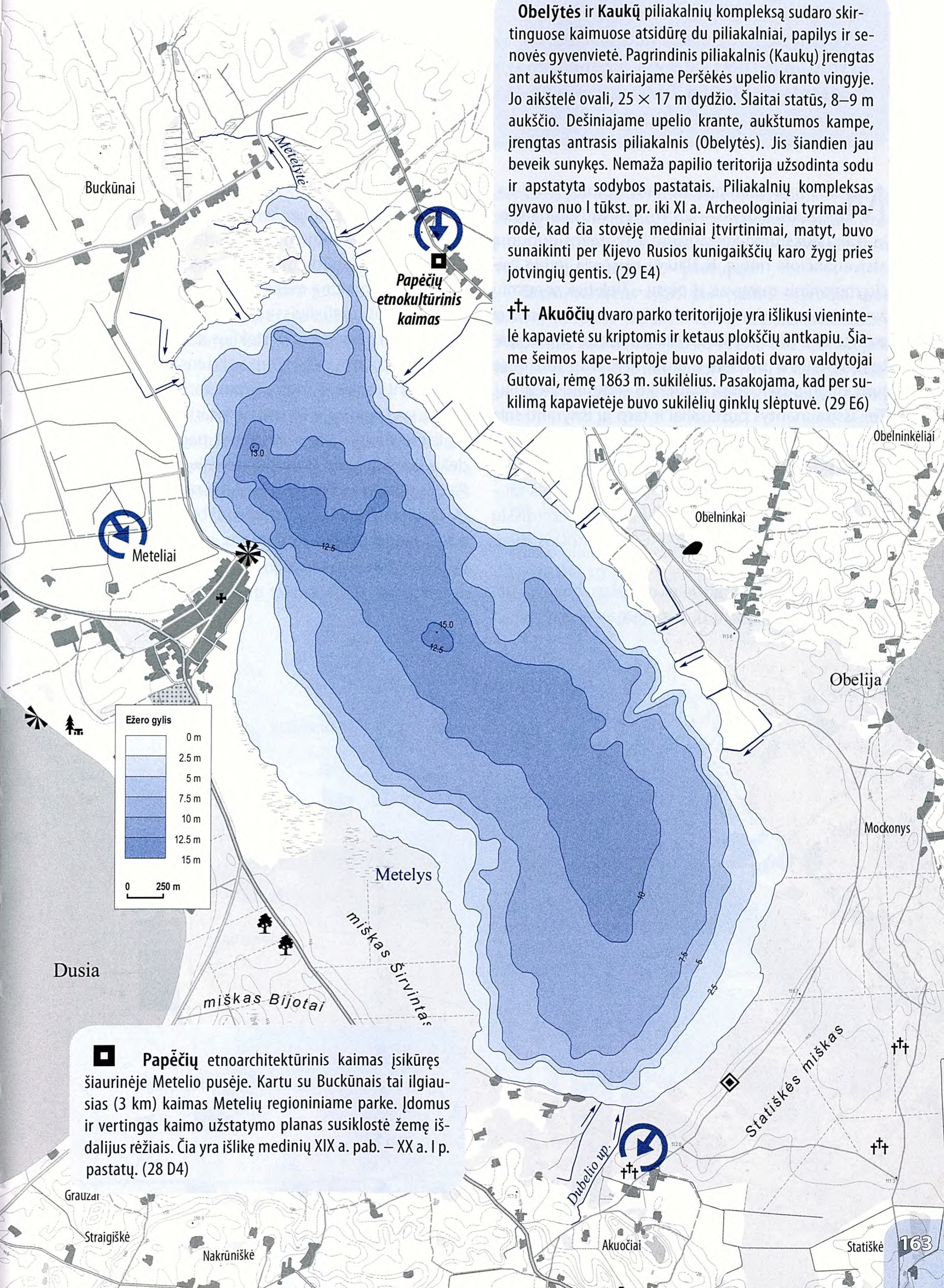
Ežerotyrininkai Metelį vadina termiškai sekliu ežeru, nes vėjo sukeltos bangos suplaka jo vandenį iki pat dugno, todėl vandens temperatūra net ir gelmėse nedaug skiriasi nuo paviršinio vandens sluoksnio temperatūros. Ežero vandens skaidrumas vasarą kinta nuo 2,5 m iki 5 m – nelygu, kaip intensyviai vystosi mikroskopiniai dumbliai; vandenyje ištirpusių druskų kiekis siekia apie 320 mg/l.

Poilsiautojai dažniausiai renkasi vakarinį Metelio krantą, kur yra automobilių stovėjimo aikštelė, įrengta poilsiavietė, nuomos punktas ir, žinoma, smėlėtas paplūdimys. Smalsesni lankytojai atras Širvinto–Bijotų miškus kertantį ir Dusios ežero link vedantį pažintinį taką, rytiniame Metelio krante dunksantį mitologinį Laumės akmenį, šiek tiek įšiauriau – Papėčių piliakalnį.

Meteliaĩ tarp didžiausių Dzūkijos ežerų įsikūrė 1508 m. Senoji miestelio dalis – urbanistikos paminklas. Pirmąją bažnyčią 1619 m. čia pastatė Povilas Sapiega. Dabartinė Kristaus Atsimainymo bažnyčia, turinti klasicizmo ir neobaroko architektūros bruožų, pastatyta 1822 m. Ji dvibokštė, trinavė, bazilikinė. Bažnyčioje yra keletas vertingų XVII a. pab. paveikslų: „Marija su Kūdikiu", „Arkangelas Mykolas", „Šv. Jurgis", „Šv. Juozapas", „Šv. Jadvyga" ir kt. Dusios ežero pakrantėje įsikūrusi Metelių regioninio parko direkcija ir Gamtos mokykla, siūlanti pažintines keliones. Pėsčiųjų pažintinis takas Bijotų ir Širvinto miškais tęsiasi 3,3 km ir veda per Dusios ir Metelio tarpuežerį. Tai pati siauriausia smėlingos sausumos dalis tarp didžiųjų ežerų. Norintiesiems susipažinti su pusiau natūralių pievų ir lapuočių miškų gamtos įdomybėmis nutiesta papildoma Širvinto atšaka. (28 D5)

Dãpkiškės. Čia gimė 1831 m. sukilimo dalyvis Simonas Konarskis (1808–1839), daugelio mūšių su caro kariuomene dalyvis. Sukilimui pralaimėjus pasitraukė į Vakarus. 1838 m. grįžtantį į tėvynę S. Konarskį sučiupo rusų žandarai. Sušaudytas Vilniuje. Ant neaukštos kalvos stovinti Dapkiškių dvaro sodyba priklauso mažųjų dvarų grupei, neišsiskiriančiai puošnumu. Vieno aukšto gyvenamasis rūmas pastatytas ant akmenų ir plytų mūro pamatų, kiti dvaro sodybos pastatai – malūnas, kumetynai, tarnų namai, daržinės, kluonas, virtuvė – iki šių dienų neišliko. (29 F3)

Obelýtės ir **Kaukų̃** piliakalnių kompleksą sudaro skirtinguose kaimuose atsidūrę du piliakalniai, papilys ir senovės gyvenvietė. Pagrindinis piliakalnis (Kaukų) įrengtas ant aukštumos kairiajame Peršėkės upelio kranto vingyje. Jo aikštelė ovali, 25 × 17 m dydžio. Šlaitai statūs, 8–9 m aukščio. Dešiniajame upelio krante, aukštumos kampe, įrengtas antrasis piliakalnis (Obelytės). Jis šiandien jau beveik sunykęs. Nemaža papilio teritorija užsodinta sodu ir apstatyta sodybos pastatais. Piliakalnių kompleksas gyvavo nuo I tūkst. pr. iki XI a. Archeologiniai tyrimai parodė, kad čia stovėję mediniai įtvirtinimai, matyt, buvo sunaikinti per Kijevo Rusios kunigaikščių karo žygį prieš jotvingių gentis. (29 E4)

Akuõčių dvaro parko teritorijoje yra išlikusi vienintelė kapavietė su kriptomis ir ketaus plokščių antkapiu. Šiame šeimos kape-kriptoje buvo palaidoti dvaro valdytojai Gutovai, rėmę 1863 m. sukilėlius. Pasakojama, kad per sukilimą kapavietėje buvo sukilėlių ginklų slėptuvė. (29 E6)

Papė̃čių etnoarchitektūrinis kaimas įsikūręs šiaurinėje Metelio pusėje. Kartu su Buckūnais tai ilgiausias (3 km) kaimas Metelių regioniniame parke. Įdomus ir vertingas kaimo užstatymo planas susiklostė žemę išdalijus rėžiais. Čia yra išlikę medinių XIX a. pab. – XX a. I p. pastatų. (28 D4)

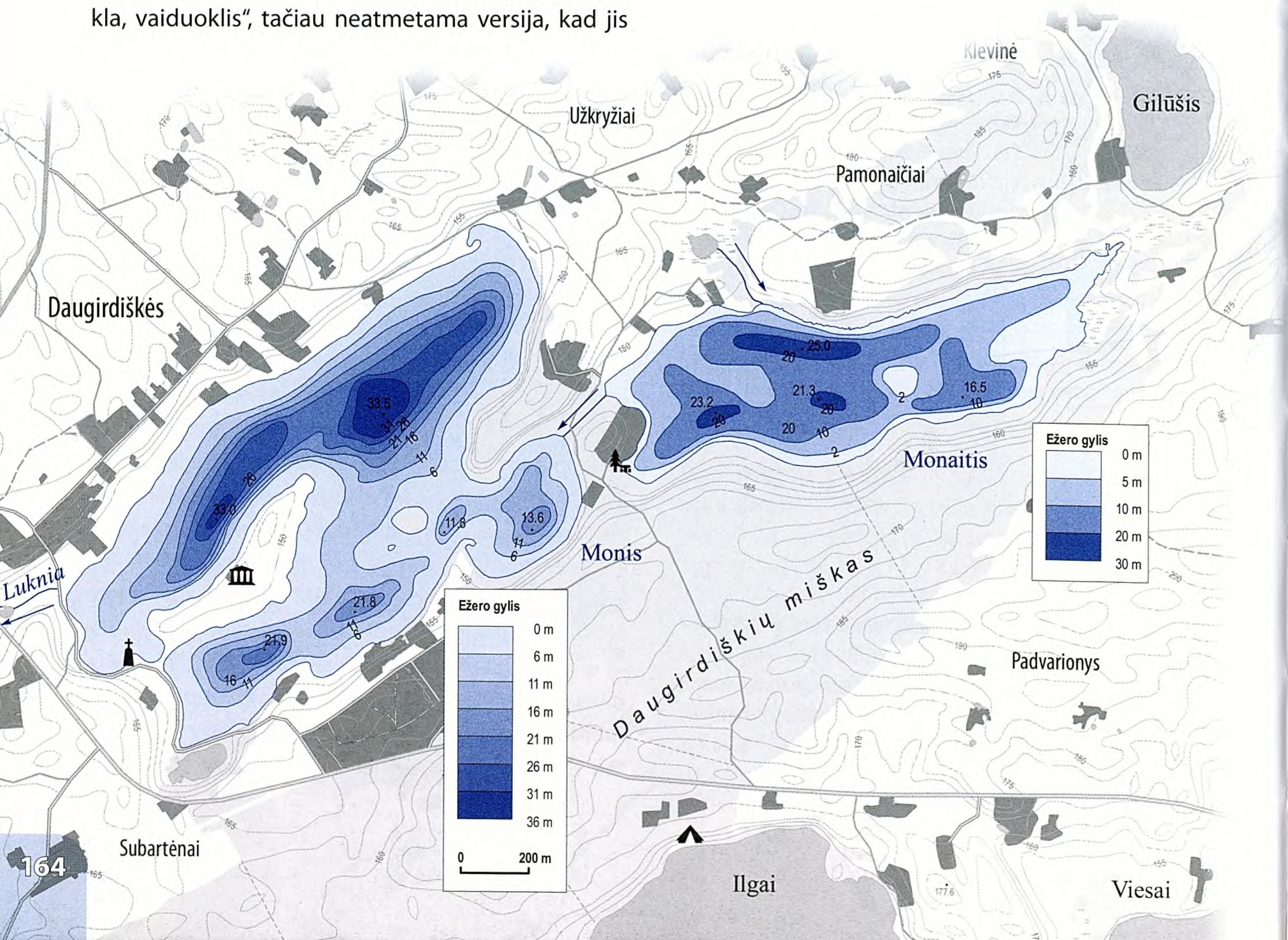
MÓNIS

Elektrėnų savivaldybė, Nemuno vidurupio mažųjų intakų (Strėvos) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 147,0 m BS.
Ežero plotas – 102,3 ha, maitinančiojo baseino plotas – 18,9 km², santykinis baseinas – 18,5.
Kranto linijos ilgis – 6,9 km, vingiuotumas – 1,9.
1 sala, plotas – 0,6 ha. Didžiausias gylis – 33,5 m, vidutinis – 13,2 m, santykinis – 2,9 %.
Vandens tūris – 13,4 mln. m³.

Monis ir jo prielipas Monaitis (plotas – 49 ha, didžiausias gylis – 25 m) telkšo įšiauriausioje Trakų aukštumą kertančioje ir į Strėvos dubumą atsiveriančioje rinoje. Iš šiaurės pusės ją remia Laičių moreninis masyvas, iš pietų – šiek tiek senesnių žvyringų, bet irgi aukštų kalvų lankas. Ežero krantai pakyla virš vandens iki 20–25 m, statūs, sausi. Atabradai siauri ir smėlėti, o ardomų krantų ruožuose juos dengia gargždas, pasitaiko didesnių riedulių. Toli išsišaunantys pusiasaliai ir tarp jų išnyranti sala skaido ežero duburį į dvi dalis; gilesnė šaka tenka Daugirdiškių kaimui, o seklesnė – Subartėnams. Kadaise visas ežeras priklausė Daugirdų (prieš tai – Gerkiškių) dvarui ir buvo vadinamas Daugirdiškių ežeru; pietiniame pusiasalyje išliko senosios dvarvietės likučių.

Ežero vardas gali būti kilęs nuo slav. *monas* „šmėkla, vaiduoklis", tačiau neatmetama versija, kad jis yra senesnis ir gali būti siejamas su *liet.* „tekėti, srūti". Ledynmečio pabaigoje, kai pasitraukė Strėvos dubumoje tūnojęs ledyno liežuvis, tas tekėjimas galėjo būti išties įspūdingas ir vertas įamžinimo. Šiuo metu Monis maitina melioratorių beveik visai ištiesintą Luknios upelį (ilgis – 3,7 km) – dešinįjį Strėvos intaką. Ežero vandens perteklius per metus siekia apie 4,5 mln. m³, taigi ežero vandens tūriui visiškai atsinaujinti reikia 3 metų. Ežero vandens lygis per metus svyruoja apie 80 cm, pavasarį – 70 cm.

Ežere daugiausia seliavų, bet pagaunama ir lydekų, karšių, lynų, ungurių, vėgėlių bei kitų žuvų. Pakrantėse yra didesnių ir mažesnių poilsiaviečių (A. Daukanto kaimo turizmo sodyba; mokymo centras „Daugirdiškės"), apžvalgos ir poilsio aikštelių (Monio–Monaičio tarpežeris).

PRAPÙNTAS

Lazdijų r. savivaldybė; Nemuno vidurupio mažųjų intakų (Baltosios Ančios) pabaseinis; absoliutusis aukštis – 125,5 m BS.
Ežero plotas – 126,8 ha, maitinančiojo baseino plotas – 15,5 km², santykinis baseinas – 12,2.
Kranto linijos ilgis – 8,3 km, vingiuotumas – 2,1.
Didžiausias gylis – 22,3 m, vidutinis – 8,7 m, santykinis – 1,75 %.
Vandens tūris – 11 mln. m³.

Tarp Seirijų ir Šventežerio driekiasi priemolingų kalvų lankas, atskiriantis didžiųjų Užnemunės ežerų (Dusios, Metelio, Obelijos) ledyninę dubumą nuo Pietryčių smėlėtosios lygumos. Prapuntas tyvuliuoja pietiniame šio lanko šlaite, apie 10 km į pietvakarius nuo Seirijų. Ežero dubuo – rinos ir ledo luisto guolio derinys. Gal poledynmetyje vykusi dubens pertvarka – palaidoto ledo tirpsmas – atsispindi ir ežero pavadinime, kuris siejamas su liet. *pusti (punta)* „tinti, brinkti, pūstis“? Pietrytiniai ežero krantai iškyla virš vandens iki 20–25 m, nuo jų atsiveria erdviausios panoramos; poilsiautojų itin lankoma regykla – Buteliūnų piliakalnis. Vakariniai krantai žemesni, lėkštesni. Šiaurinėje dalyje į ežerą išsišauna 0,5 km ilgio pusiasalis. Apyežeris plikokas, sukultūrintas, į ežerą tekančių upelių vagos – ištiesintos. Prapuntą galima vadinti takoskyriniu ežeru, nes jo vandens perteklius nuteka pietų kryptimi – į Baltąją Ančią (per Veliuonio, Sparto, Šlavanto, Ančios ežerus), o artimojo įšiauresnio kaimyno – Babrų ežero, telkšančio tik už 1 km, – į Šešupę.

Ežero vandens lygis per metus svyruoja apie 0,5 m, vandens skaidrumas vasarą siekia 3–3,5 m. Prapuntas vadinamas karšių ežeru, bet nestokoja ir kitų žuvų. Įlankose pagaunama lynų ir karosų, lydekų, stambių raudžių, kuojų ir ešerių, gelmėse – šamų.

✝ **Šventežerio** Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčia (1882 m.) – jau ketvirtoji miestelyje. Tai originalus istorizmo epochos medinės architektūros pavyzdys. Grakščių proporcijų pagrindinis fasadas susideda iš keturkolonio portiko ir ant jo užstatyto bokšto. XIX a. pab. barokinius altorius sukūrė liaudies meistras Vincas Penčyla. Prie klebonijos pastatytas kryžius su koplytėle (aut. J. Pileckas, 1938 m.). (28 C6)

Mikyčiai
Prapuntai
Paliūnų ež.
Prapuntas
Buteliūnai
Veliuonis

22.3
15.5
22.2
20.5
15.5
10.5
5.5

Ežero gylis
0 m
5.5 m
10.5 m
15.5 m
20.5 m
25.5 m
0 200 m

95
35 E1

SEIRÌJIS

Lazdijų r. savivaldybė, Nemuno vidurupio mažųjų intakų (Baltosios Ančios) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 120,4 m BS.
Ežero plotas – 501,2 ha, maitinančiojo baseino plotas – 46,8 km², santykinis baseinas – 9,3.
Kranto linijos ilgis – 9,7 km, vingiuotumas – 1,2.
Didžiausias gylis – 19,2 m, vidutinis – 7,9 m, santykinis – 0,76 %.
Vandens tūris – 39,6 mln. m³.

Didelio ledo luisto išslėgtas asimetriškas duburys, kuriame telkšo erdvus (ilgis – 3 km, didžiausias plotis – 2,8 km), ovalo formos ežeras, yra apie 2 km įpiečiau Seirijų miestelio – pakeliui į Druskininkus. Ežerą juosia plikokos moreninės kalvos, kiek aukščiau pakylančios virš vandens tik vakariniame krante; pietinės ir rytinės pakrantės žemesnės, užpelkėjusios. Atabradai platūs ir smėlėti, vietomis apaugę nendrėmis, švendrais, plūdėmis. Ežeras atviras visų krypčių vėjams, kurie nesunkiai jį išmaišo iki pat dugno, ir vandens temperatūra gelmėse vasarą gali siekti 14–15 °C. Vanduo skaidrus (vasarą – apie 3–5 m) ir palyginti minkštas (ištirpusių druskų kiekis siekia apie 220 mg/l). Ežerą maitina keli upeliai, iš jų vandeningiausias Sagavas (ilgis – 1,5 km), atsrūvantis nuo kaimynystėje telkšančio Sagavo ežero. Vandens perteklių išplukdo Seira (ilgis – 32,6 km) – Baltosios Ančios intakas. Ežerą maitinantis baseinas yra santykinai mažas (tik 9 kartus didesnis už paties ežero plotą), todėl visam vandens tūriui atsinaujinti reikia vidutiniškai 4 metų.

Seirijis – karšiams veistis tinkamas ežeras. Be karšių, jame pagaunama didelių lydekų ir kuojų, ešerių, raudžių, lynų ir kt. žuvų. Tačiau ežeras garsus ir... brakonieriais. Sakoma, kad jų statomų tinklų ilgis matuojamas kilometrais.

Seirìjų Švč. Mergelės Marijos Škaplierinės bažnyčią 1584 m. pastatė Radvilos. Ji buvo šio krašto kalvinizmo centras. 1824 m. renesansinė šventovė atnaujinta ir perduota katalikams. Ant baltai tinkuoto mūrinio pastato klasicistinio frontono imitacijos iškilo neaukštas, bet masyvus bokštas. Bažnyčioje saugoma vertinga liturginė taurė (aut. L. Šildbergas, 1871 m.). (29 E6)

◈ **Stātiškės** miške palaidoti žuvę 1863 m. sukilimo dalyviai. 1863 m. birželio 21 d. keli šimtai sukilėlių šioje vietoje susikovė su Rusijos armijos daliniu. Sukilėliai įsitvirtino pamiškėje ir, kaip teigiama, per anksti atidengė ugnį, todėl mūšį pralaimėjo. Trisdešimt penki sukilėliai žuvo, dalis jų pateko į nelaisvę. Žuvusiųjų kapui buvo parinkta vieta prie šventais laikomų ąžuolų. Sukilėliams vadovavęs artilerijos karininkas Povilas Suzinas po kelių dienų buvo iškilmingai perlaidotas senosiose Seirijų kapinėse. (29 E6)

SNAIGÝNAS

Lazdijų r. savivaldybė, Nemuno vidurupio mažųjų intakų (Baltosios Ančios) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 117,5 m BS.
Ežero plotas – 207,5 ha, maitinančiojo baseino plotas – 7 km², santykinis baseinas – 3,4.
Kranto linijos ilgis – 11,6 km, vingiuotumas – 2,3. 3 salos, plotas – 1,5 ha, salingumas – 0,7 %.
Didžiausias gylis – 24,9 m, vidutinis – 7,6 m, santykinis – 1,5 %.
Vandens tūris – 15,6 mln. m³.

Žr. Ančia, p. 152.

Radvilonys

Snaigynas

Ežero gylis
0 m
2.5 m
7.5 m
10.5 m
12.5 m
17.5 m
22.5 m
25 m
0 200 m

Beržiniai

Taikūnai

Snaigynas

Trikojis

Rininės kilmės ežeras, ištįsęs iš šiaurės vakarų į pietryčius 3,6 km, telkšo Veisiejų regioniniame parke, apie 2 km nuo Veisiejų miestelio, pakeliui į Leipalingį. Ežero krantai žemi (pakilę virš vandens 2–4 m), tačiau sausi, smėlėti. Smėlis dengia ir atabradus, kurie labai saikingai apaugę vandens augalais; platesnės nendrių, meldų, lūgnių juostos aptinkamos tik šiauriniame ežero gale. Ežerą maitinantis baseinas itin mažas (tik 3,3 karto didesnis už paties ežero plotą), todėl ir maisto medžiagų, reikalingų dumbliams žydėti, suplaukia nedaug (ežero vandenyje ištirpusių druskų kiekis – apie 200 mg/l). Iš čia ir išskirtinai didelis žalią atspalvį turinčio vandens skaidrumas, vasarą siekiantis 6–7 m. Ežero vandens perteklių išplukdo Snaigyno upelis, kuris už 200 m įteka į toje pačioje rinoje telkšantį Trikojo ežerą, o iš pastarojo – į Baltąją Ančią.

Snaigynas – karšių ežeras. Sugavęs jame daugiau nei 1 kg sveriantį karšį, nieko nenustebinsi. Gražiai įmitusios ir kitos ežere gyvenančios žuvys – ešeriai, lydekos, lynai, karosai, raudės, šamai, unguriai. Nors užkietėję žvejai įrengtų stovyklaviečių nemėgsta, reikėtų dėl visa pikta priminti, kad jų ieškoti reikėtų vakariniame krante. Ten pat, Kailinių kaime, savo paslaugas siūlo ir kaimo turizmo sodyba „Tėviškė“. Sentimentalesni poilsiautojai galėtų nukakti ir į priešingame krante esantį Paterų kaimą. Čia prabėgo poeto Sigito Gedos vaikystė, čia, Snaigyno pakrantėje, brendo jo eilės...

ŠAMÙKAS

Trakų r. savivaldybė, Nemuno vidurupio mažųjų intakų (Strėvos) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 134 m BS.
Ežero plotas – 8,5 ha, maitinančiojo baseino plotas – 5,4 km², santykinis baseinas – 63,5.
Kranto linijos ilgis – 1,2 km, vingiuotumas – 1,2.
Didžiausias gylis – 8,3 m, vidutinis – 5,2 m, santykinis – 2,6 %.
Vandens tūris – 0,44 mln. m³.

Ežerėlis tūno giliame rininiame klonyje, skrodžiančiame Aukštadvario kalvyno pietinę pašlaitę ir toliau nutįstančiame Strėvos dubumos link. Toje pačioje rinoje, o tiksliau – išlikusiose jos duobėse, telkšo ir Šamuko kaimynai: įšiauriau – Strėvininkų ir Strėvytės ežerėliai, įpiečiau – Drabužis ir Spindžiukas. Šamukas – iš jų „arčiausiai pasaulio", prasmegęs visai šalia Trakų–Aukštadvario plento. Duburį iš šiaurės ir pietvakarių remia itin aukšti krantai, ypač status ir aukštas pietvakarinis krantas, pakylantis virš vandens iki 50 m. Pavasarį jis skendi žalzganame sprogstančių beržų šyde, vasarą apsitaisęs vientisu tamsžaliu drabužiu, o rudenį, regis, visus saulės spindulius surinkęs. Papėdė pašlapusi, šaltiniuoja, neša ežerui duoklę. Net sausais vidurvasariais Šamukas gauna iš požemių apie 10 l/s. Didesniam ežerui tai būtų vieni juokai, tačiau Šamukui – daug, nes iš požemių sutekėjęs vanduo sugeba jį atnaujinti per vienus metus. Gruntinio vandens temperatūra ištisus metus maždaug vienoda – apie 6–7 °C, tad ir Šamuko vanduo kiek kitoks nei jo gentainių: vasarą vandens temperatūra priedugnyje siekia 10 °C – sekliam ežerui pernelyg žema, o žiemą, priešingai, vanduo šiltas – 4,2–4,5 °C.

Šaltinių vandeniu minta ir į ežerą įtekantis upelis – Strėvos aukštupys, puošiantis jo siaurą atabradą gražia smėlėta delta. Beje, giliu, tačiau pelkėtu kloniu tekantis upokšnis surenka daug organinių rūgščių, todėl Šamuko vanduo neskaidrus, rusvas. Ežerėlio vandens perteklius tuo pačiu Strėvos upeliu nuteka į Drabužio ežerą.

Šamukas telkšo Aukštadvario regioninio parko teritorijoje, bet, priešingai nei kiti jo kaimynai, neturi jokio specialaus gamtosauginio statuso (šiaurinė rinos dalis iki Šamuko priklauso Strėvos ištakų hidrografiniam draustiniui, o pietinė – nuo Šamuko pakrantės – Spindžiaus kraštovaizdžio draustiniui). Kodėl? Kartais sunku suprasti draustinių planuotojų logiką...

Iamašava
Bijūnai
Drabužninkai
Šamukas
Drabužninkai
Strėva
Drabužis
8.3
6.30
8.10

Ežero gylis
0 m
1 m
2 m
3 m
4 m
5 m
6 m
7 m
8 m
9 m
0 100 m

Žr. Drabužis, p.155, Aukštadvario tvenkinys, p. 156.

ŠKILÍETŲ EŽERAI

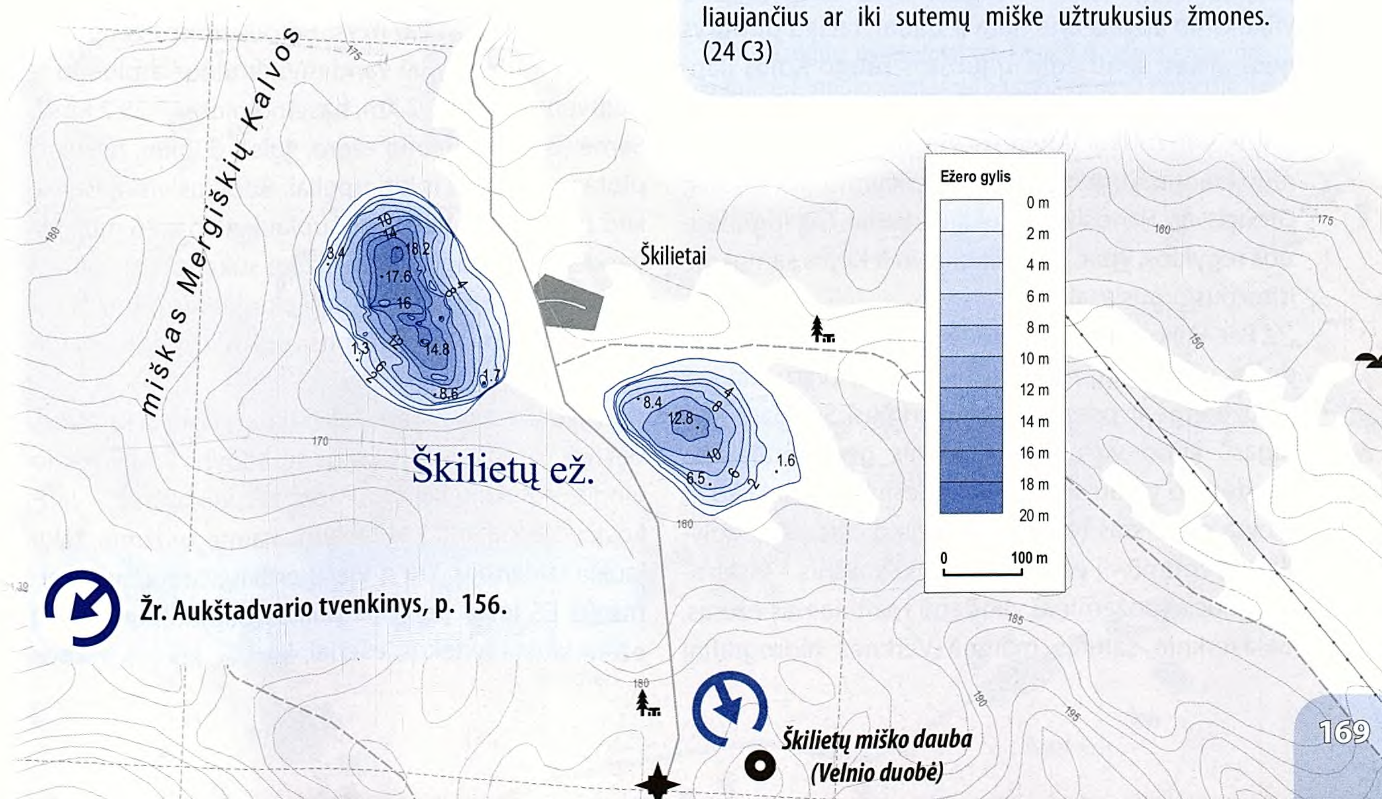
Trakų r. savivaldybė, Nemuno vidurupio mažųjų intakų (Verknės) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 151 m BS.
Ežerų plotas – 4,6 ha ir 4,4 ha.
Kranto linijos ilgis – 1,0 km ir 1,1 km.
Didžiausias gylis – 18,2 m ir 12,8 m, vidutinis – 7,8 m ir 4,1 m, santykinis – 7,7 % ir 5,4 %.
Vandens tūris – 0,36 mln. m³ ir 0,18 mln. m³.

Nuo Aukštadvario į šiaurę – Beižionių link – nutįsta aukščiausia Dzūkų aukštumos juosta, susidariusi tarp Strėvos ir Verknės dubumomis slinkusių ledyno liežuvių. Daugelio kalvų momenys pakyla virš jūros lygio daugiau kaip 200 m, o aukščiausios, Gedanonių kalvos, net 257,4 m. Priemolingas tarpliežuvinis masyvas kimšte prikimštas akmenų; kai kurie iš jų (Ustronės riedulynas, Daudų akmenys, Mergiškių akmuo su duobute) kyšo paviršiuje, stebina žmones savo forma, gausa. Kai kuriose masyvo dalyse, ypač pietinėje, morena užklojo ir nuo ledyno nutrūkusius ledo luistus. Pastariesiems vėliau ištirpus, radosi gilūs, stačiašlaičiai duburiai. Viename iš jų, esančiame apie 5 km į šiaurę nuo Aukštadvario, markstosi Škilietų ežerėlių akys (Aukštadvario regioninis parkas, Mergiškių kraštovaizdžio draustinis). Jie nedideli, tačiau labai giliai įdubę. Šlaitai kai kur, ypač į Gedanonių pusę, pakyla virš vandens 40–50 m. Pridėkite dar 18 m po vandeniu – iš viso 60–70 m! Iš tiesų kur čia nesusimąstysi, kas galėjo išmušti tokią skylę, ypač kai šalia, Mergiškių Kalvų miško gūdumoje, tūno paslaptingoji Velnio duobė. Pasakojama, kad joje nugrimzdusių karvių griaučiai („skeletai") išplaukdavę ežerėliuose, todėl žmonės juos ir pavadinę Škilietais.

Ežerėliai uždari, juos maitina tik krituliai ir iš požemių suplaukęs vanduo; požemiais nuteka ir vandens perteklius. Į kurią pusę? Galima tik spėlioti, tačiau veikiausiai – į Verknę. Nors ežerėliai telkšo greta – to paties duburio duobėse, jie visiškai skirtingi. Vienas iš jų, įšiauriau prasmigęs, yra skaidrus, kietadugnis, vos vienu kitu vandens augalėliu žvyrėtą atabradą pasikaišęs; antras – seklesnis, dumblu tvoskiantis, nendrynais pasišiaušęs, lūgnių lapais nuklotas, pakraščiuose kai kur pelkaitėmis liulantis. Kita vertus, abiejų ežerėlių vanduo vasarą yra labai ryškiai susisluoksniavęs pagal temperatūrą, kuri prie dugno yra apie 4,5 °C.

Škilíetų miško dauba (Velnio duobė) yra piltuvo formos, 37 m gylio, o jos dugne – dar 9,5 m durpių storymė. Viršuje Velnio duobė yra net 200 × 220 m dydžio, dugne – 63 m skersmens. Iki šiol mokslininkai neturi vienos nuomonės apie daubos kilmę. Pasakojimuose apie Velnio duobę dažniausiai minimi vaiduokliai, velniai, gąsdinę keliaujančius ar iki sutemų miške užtrukusius žmones. (24 C3)

Žr. Aukštadvario tvenkinys, p. 156.

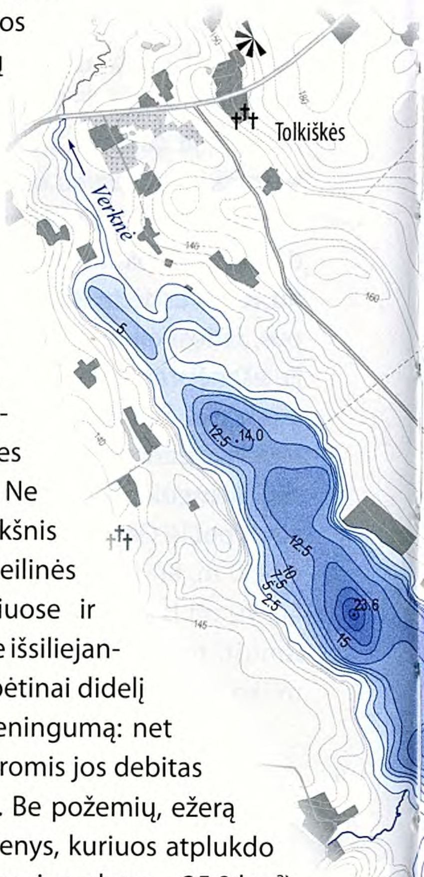
99 25 E5 VILKÓKŠNIS

Trakų r. savivaldybė, Nemuno vidurupio mažųjų intakų (Verknės) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 124,7 m BS.
Ežero plotas – 337 ha, maitinančiojo baseino plotas – 67,3 km², santykinis baseinas – 20,0.
Kranto linijos ilgis – 26 km, vingiuotumas – 4,0.
Didžiausias gylis – 23,6 m, vidutinis – 7,1 m, santykinis – 1,1 %.
Vandens tūris – 24 mln. m³.

Didžiausią Verknės upės baseine, labai ilgą (8 km), tačiau siaurą (vidutinis plotis – 600 m), išlinkusį iš rytų į šiaurės vakarus ežerą nesunku rasti, jis telkšo Rūdiškių–Onuškio pusiaukelėje, pietrytiniame Aukštadvario regioninio parko kampe. Vilkokšnio rina kadaise buvo ledyno vandenų nuosrūvos latako – Verknės proupės – žemupys. Šiaurinę duburio dalį kerta dar viena rina, kurioje išsiliejo 2 km ilgio, siaura (plotis – 100–200 m) įlanka, vadinama Koja. Nuo jos į rytus toje pačioje rinoje telkšo nuo Vilkokšnio atitrūkę Pakojo ir Saloviškių ežerėliai, o į vakarus – Žalieji Prūdeliai, iš kurių į Vilkokšnį srūva šaltiniuotas Žaliosios upelis. Jo jėgos pakako čia stovėjusiam vandens malūnui.

Vilkokšnio krantai aukšti, statūs, pakilę virš vandens iki 30 m, o artimajame apyežeryje, ties Žuklijais, kai kurios kalvos iškilusios virš jūros lygio 173 m, taigi virš ežero – beveik 50 m. Gynybai parankūs kalvų momenys tapo piliakalniais, Žuklijų kaime jų net du. Ežero duburio, ypač Kojos įlankos, šlaitus vagoja senų raguvų randai. Kai kurie iš jų – nuo vėlyvojo ledynmečio, kai dar nebuvo miškų, ir srūvantys vandenys galėjo nekliudomi gremžti, plauti ir varpyti stačius rinų šlaitus. Didesnių miškų Vilkokšnio apyežeryje nėra ir dabar, tačiau duburys nėra plikas: senų eglynų juostos saugo Kojos įlankos ramybę, vakarinį ežero krantą remia Kreivakojo ir Tolkiškių miškai. Atviresni vėjams tik ežero rytinio rago krantai, kuriuose įsikūrė Žydkaimio, Savaitiškių, Grendavės, Panošiškių, Žuklijų kaimai. Čia ir geriausios regyklos, ypač nuo Vilkokšnio ir Kojos santakoje įsiterpusio pusiasalio.

Per Vilkokšnio riną plūdę ledyno tirpsmo vandenys vilko daug nešmenų – smėlio, žvyro, kai kur jie uždengė ir priemolingus darinius. Susidarė „pyragas", kurio viršutinis sluoksnis gerai praleidžia vandenį, o giliau slūgsantis, priešingai, jį sulaiko, ir šis yra priverstas tekėti požemyje didžiausio nuolydžio kryptimi – į ežero duburį. Vilkokšnis – išskirtinai gausiai požeminių vandenų maitinamas ežeras. Galaverknio šaltinis maitina Verknės hidrografinį aukštupį, įtekantį į Baluosiu vadinamą Vilkokšnio rytinį prielipą. Prie Panošiškių kaimo stačiame ežero šlaite išsiliejantys vandenys išplovė didelį sufozinį cirką, šis neužšąla ir žiemą, todėl čia spiečiasi pasilikusios antys. Ypač daug šaltinių Kojos įlankos pietiniame krante – net atabrade, todėl jo dugnas klampus, „verdantis". Šaltinių vandenį surinkusių upokšnių (jų net aštuoni) vandens temperatūra vasarą tesiekia 10–12 °C, bet žiemą ji yra santykinai aukšta, todėl verdenes dengia labai plonas ledas. Ne veltui sakoma, kad Vilkokšnis neužšąla, iki nepasiima eilinės aukos. Ežero viršvandeniuose ir povandeniniuose šlaituose išsiliejantys šaltiniai nulemia ir stebėtinai didelį ištekančios Verknės vandeningumą: net ir išskirtinai sausomis vasaromis jos debitas yra didesnis kaip 0,6 m³/s. Be požemių, ežerą maitina ir paviršiniai vandenys, kuriuos atplukdo Galuverknė (ilgis – 2 km, baseino plotas – 25,2 km²), Samė (išteka iš Samio ežero, ilgis – 3,2 km, baseino plotas – 15 km²) ir kiti upeliai. Sudėjus viską išeitų, kad per metus į Vilkokšnį suplaukia apie 26 mln. m³ vandens, t. y. didžiuliame ežere sukauptam vandeniui visiškai atsinaujinti užtenka vienų metų. Vanduo minkštas, jame ištirpusių druskų kiekis – apie 190 mg/l.

Vilkokšnio pakrantėse labai daug privačių valdų, bet kai kurios iš jų („Dalgedų sodyba", „Vilkokšnio vingis" – Žuklijų kaime, „Papartis", „Vilkokšnis" – Jankovicų kaime ir kt.) pritaikytos kaimo turizmui, taigi laukia lankytojų. Yra ir viešų erdvių: Grendavės kaime už ES lėšas įrengtas puikus paplūdimys. Žvejų ežere laukia lydekos, ešeriai, karšiai, kuojos ir kitos

žuvys. Norintys apžvelgti ežerą iš paukščio skrydžio gali pasinaudoti Antakalnio kaime įsikūrusios UAB „Aerodream“ teikiamomis paslaugomis. Tačiau visą laiką būtina prisiminti, kad esate kraštovaizdžio draustinyje. Jame saugoma sudėtingos formos rina, į ją atsiveriantys šaltiniai, o apyežeryje – į Lietuvos raudonąją knygą įrašytų paukščių (didžiųjų baublių, didžiųjų dančiasnapių, pievinių ir pelkinių lingių, griežlių, juodųjų peslių, mažųjų erelių rėksnių, švygždų, tulžių) buveinės, plačialapių klumpaičių augavietės, kadagiais apaugę sausi karbonatingi pietrytiniai šlaitai, Žuklijų piliakalniai, Tolkiškių dvarvietė.

Onuškis žinomas nuo tada, kai Žygimantas Senasis jo dvaro savininkui 1524 m. suteikė privilegiją kurti miestelį, rengti savaitinius turgus. Po poros metų jau minima ir bažnyčia. Kaip urbanistikos vertybė saugomas miestelio gatvių tinklas, aikštės planas ir jos tūrinė erdvinė kompozicija. Miestelio planas – linijinis, savaimingos raidos, dabartinę formą įgavęs dar iki XVII a. vid. Vyrauja XX a. I p. vienaaukščiai mediniai namai. XIX a. pr. sudegė senoji miestelio bažnyčia. Dabartinė vėlyvojo klasicizmo Šv. apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčia pastatyta 1829 m. pagal Vilniaus arkikatedros pavyzdį. Ji halinė, stačiakampio plano, su šešių dorėninių kolonų portiku, turi romantizmo bruožų. Meniniu požiūriu vertingi „Šv. Roko“ ir „Šventosios Dvasios atsiuntimo“ paveikslai (XIX a.). Šventoriuje – Vasario 16-osios Akto signataro Donato Malinausko (1869–1942) kapas. Jo palaikai iš Sibiro į Onuškį perkelti 1993 m. Miestelyje dėmesį patraukia 1926 m. felčerio namas (Trakų g. 18) su ant dviejų mūrinių kolonų iškeltu mezoninu. Namo viduje išliko autentiško interjero elementų. Senųjų Onuškio kapinių pakraštyje būdavo užkasami žuvusių arba nukankintų Lietuvos partizanų kūnai. Atkūrus Nepriklausomybę ši vieta sutvarkyta, atidengtas paminklinis akmuo. Kelio Onuškis–Rūdiškės 26-ame kilometre yra paminklas, žymintis Lietuvos partizanų kautynių vietą. Čia 1948 m. spalio 27 d. Didžiosios kovos apygardos partizanai surengė pasalą ir susprogdino sunkvežimį su enkavėdistais. Iki šių dienų išlikęs sovietmečiu pastatytas paminklinis akmuo su žuvusiųjų pavardėmis. (24 D6)

Rūdiškių Švč. Jėzaus Širdies bažnyčia buvo pastatyta 1925–1932 m. Mūrinės bažnyčios šventoriuje yra vertingas koplytstulpis su dviem skulptūromis (XIX a.).
Miestelio geležinkelio stoties statinių kompleksą (Stoties g. 1, 5), statytą XIX a. pab. – XX a. I p., sudaro stotis, vandens bokštas ir namas. 1929 m. iškilęs geležinkelio stoties pastatas dailus, istoristinis, su mansardiniu stogu. (25 G5)

Vytautãvos Šv. Antano Paduviečio bažnyčia stovi viena laukuose. Čia prie Lenkijos okupuoto Vilniaus krašto demarkacinės linijos buvo Paulinavos dvarelis. 1930 m., kai Lietuva minėjo Vytauto Didžiojo metines, nutarta kaimą pavadinti Vytautava ir šioje vietoje pastatyti bažnyčią. Dvaro savininkas Donatas Malinauskas (Vasario 16-osios Akto signataras) bažnyčios statybai padovanojo keletą dvaro pastatų. Jie buvo išardyti ir kunigo Nikodemo Švogžlio-Milžino rūpesčiu 1939 m. Vytautavoje pastatyta bažnyčia. (25 F4)

Žuklijų piliakalniai (du) yra Vilkokšnio ežero pakrantėje. Pirmojo piliakalnio aikštelė 20 × 12 m dydžio, ją žiedu juosia pylimas. Šlaitai statūs, 5–8 m aukščio. Šiaurinėje papėdėje – senovės gyvenvietė. Antrojo piliakalnio (Piliakalniuko) aikštelė 23 × 17 m dydžio, šlaitai 4–6 m aukščio. Piliakalniai datuojami I tūkst. – XIV a. (25 E5)

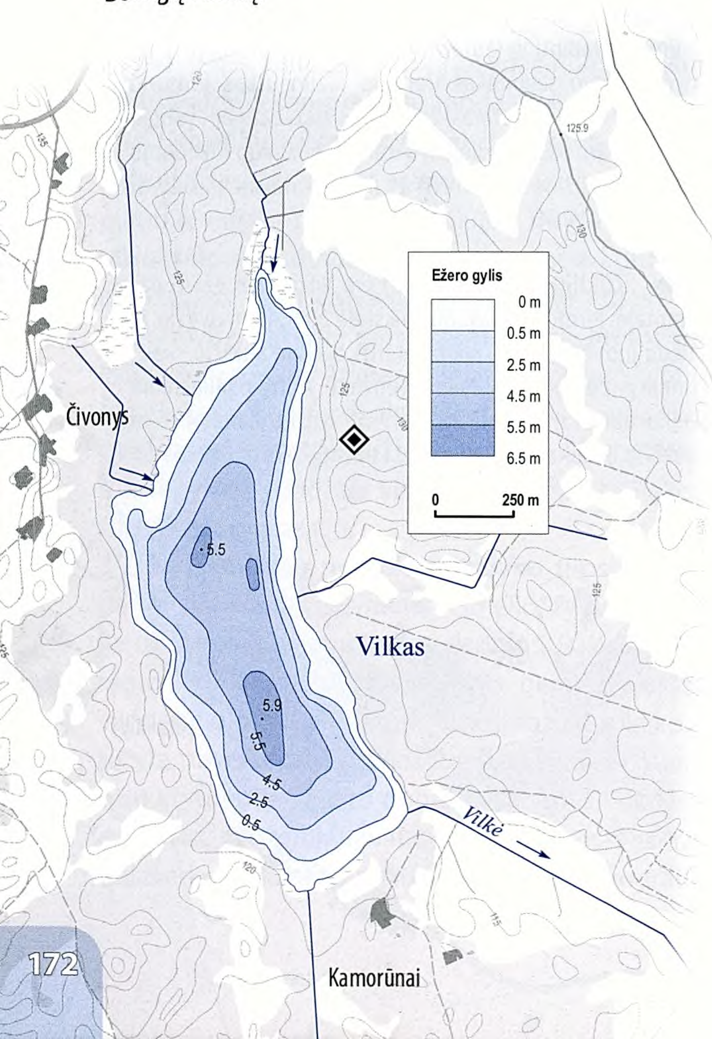
Vilkokšnis
Žuklijai
Žuklijų piliakalniai
Koja
Verknė
Sarne
Grendavė
Savaitiškės
Žydkaimis
Antakalnis

Ežero gylis
0 m
5 m
10 m
15 m
20 m
25 m
0 250 m

VIĨKAS

Lazdijų r. ir Druskininkų savivaldybės, Nemuno vidurupio mažųjų intakų (Baltosios Ančios) pabaseinis, absoliutusis aukštis – 112,4 m BS.
Ežero plotas – 89,2 ha, maitinančiojo baseino plotas – 8,4 km², santykinis baseinas – 9,4.
Kranto linijos ilgis – 5 km, vingiuotumas – 1,5.
Didžiausias gylis – 5,9 m, vidutinis – 3 m, santykinis – 0,55 %.
Vandens tūris – 2,7 mln. m³.

Rytiniame Lazdijų rajono pakraštyje, tarp Veisiejų ir Leipalingio, dunkso Kamorūniškės miškas. Kilpinėdami jo keliukų labirintu, galite pasiekti erdvų rininį duburį – Vilko ežero guolį. Ežeras ištįsęs iš šiaurės į pietus beveik 2 km, siauras (vidutinis plotis – 400 m), tačiau seklokas – rina, matyt, nesugebėjo atsinaujinti poledynmetyje, kai tirpo palaidoti ledo luistai. Apyežeris kalvotas, ypač vakarinėje pusėje, bet krantai ne itin statūs, todėl vandeniui bent kiek nuslūgus, jie gerokai nutolsta nuo ežero. Rytiniame krante ošia sausi šilai, bet yra ir supelkėjusių, tamsiais eglynais apaugusių pakrančių. Atabradai platoki, daugiausia smėlėti, pasikaišę aukštais nendrynais, meldais, o seklesniuose padumblėjusiuose užutėkiuose – alavijiniais aštriais. Ežerą maitina keli striuki upeliai ir požemiai, o vandens perteklių išplukdo Vilkė, kuri už 4,4 km įteka į Seirą, o ši – į Baltąją Ančią.

Ežeras ir jo pakrantės 1960 m. įgijo botaninio draustinio statusą. Vilko įžymybės – mažažiedės vandens lelijos, pelkinės žilės ir, žinoma, menturlapės ežerutės. Pastarųjų tankūs gyvatiškų stiebų sąžalynai kai kur ištisai nukloję atabradus ir jų pakraščius. Ežere pagaunama karšių, lydekų, ešerių, raudžių. Bet vieta atkampi, poilsiavimui tinkamų vietų ne tiek ir daug – tikra vilkinyčia...

Léipalingis. Miestelio dvaras žinomas nuo 1503 m. Bevardžio upelio slėnyje, atskiroje kalvoje, įrengtas Černiauskų piliakalnis. Jo aikštelė 50 × 11 m dydžio, šlaitai statūs, 6–7 m aukščio. Išsamiau netyrinėtas piliakalnis datuojamas I tūkst. – II tūkst. pr. Antras prie Leipalingio esantis piliakalnis vadinamas Druskininkėlių (Saltoniškės) vardu. Jo aikštelė yra 22 × 14 m dydžio, šlaitai – 10–11 m aukščio. Vakariniame Leipalingio pakraštyje, dešiniajame Seiros krante, yra kapinynas, kuriame archeologai ištyrė daugiau kaip šimtą XVI–XVII a. laikotarpio kapų.
Miestelio planas spindulinis. Pirmoji bažnyčia čia pastatyta apie 1580 m., dabartinė Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia iškilo 1821 m. Ji klasicistinė, turi baroko bruožų. Fasadas pabrėžtas trikampiu frontonu, suskaidytas piliastrais. 1885 m. buvo pastatyta varpinė, šventorius aptvertas gražia mūro tvora. Aikštėje prie bažnyčios – Šv. Agotos koplyčia (XIX a.) ir atstatytas Nepriklausomybės paminklas. Bažnyčios viduje išliko vertingos stacijos (1859 m.), klausyklos (1919–1920 m.). Varpinėje kabo senas 1816 m. varpas.
Apie 200 metų Leipalingio dvarą valdė Sapiegos. Vėlesni savininkai Kruševskiai pastatydino neoklasicistinius rūmus. Šių rūmų šiauriniame fasade dominuoja platus šešių kolonų portikas. Pietinis fasadas turi keturių kolonų portiką.
Leipalingio kapinėse palaidotas Nepriklausomybės kovų dalyvis Florijonas Janukavičius, vakarinėje jų dalyje – dar septyni Lietuvos kariai, pasieniečiai ir šauliai, žuvę 1919–1923 m. Prisimenant juos, 1928 m. Leipalingyje buvo pastatytas paminklas žuvusiesiems už Nepriklausomybę. Leipalingį garsina ir mokyklos kraštotyros muziejus, kurį dar 1957 m. įkūrė mokytojas Algirdas Volungevičius. Šiandien muziejuje sukaupta apie 12 tūkst. eksponatų. (35 F4)

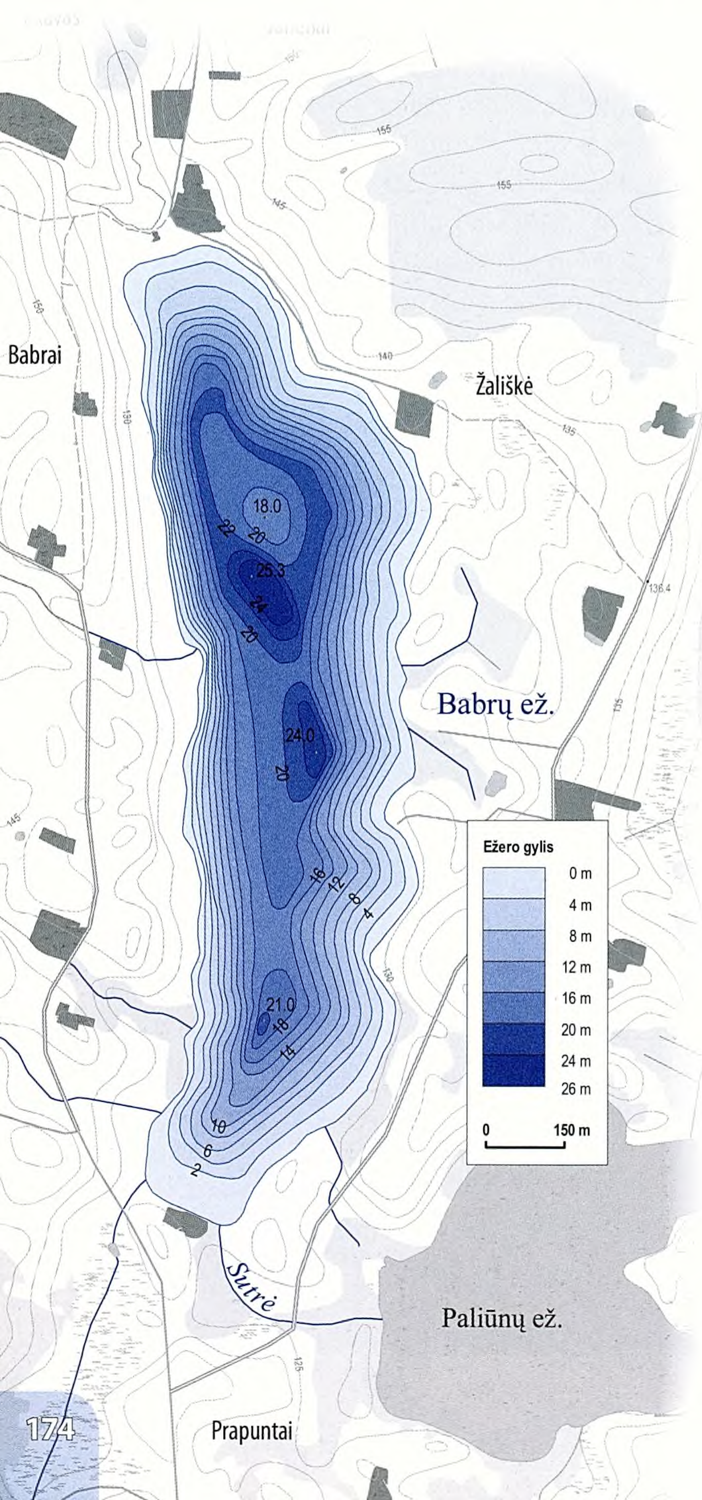
VII

ŠEŠUPĖS PABASEINIO EŽERAI

BABRAĨ

Lazdijų r. savivaldybė, Šešupės up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 125,3 m BS.
Ežero plotas – 67,8 ha, maitinančiojo baseino plotas – 7,1 km², santykinis baseinas – 10,5.
Kranto linijos ilgis – 4,5 km, vingiuotumas – 1,5.
Didžiausias gylis – 25,3 m, vidutinis – 12 m, santykinis – 2,7 %.
Vandens tūris – 8,1 mln. m³.

Ilgo (1,9 km), bet siauro (plotis – 0,5 km) „bebrų" ežero rininės kilmės duburys įsirėžęs į Sūduvos aukštumą juosiantį moreninį kalvagūbrį, kuris skiria Baltosios Ančios ir Šešupės baseinus. Apyežerio reljefas aukštėja vakarų link (ties Šventežeriu kai kurios kalvos pakyla virš jūros lygio net 187 m), tad ir rinos krantai šiek tiek asimetriški: vakarinis krantas, kuriame pabirusios Babrų kaimo sodybos, pastebimai aukštesnis (pakyla virš vandens apie 25 m) už rytinį. Aplink plyti ganyklos, dirbami laukai, kad ir iš kurio kranto žiūrėsi – ežeras kaip ant delno. Atabradai smėlėti, saikingai pakaišyti meldais bei nendrėmis, tačiau, kaip dažniausiai ir būna rininiuose ežeruose, – siauri.

Ežerą 1934 m. pirmą kartą tyrinėjo ir jo batimetrinį planą sudarė Kauno Vytauto Didžiojo universiteto geografai, tarp jų – būsimasis profesorius, akademikas Kazimieras Bieliukas, kaupęs duomenis daktaro disertacijai „Dovinės baseino ežerai". Taigi Babrai – Dovinės upės baseino ežeras, Dovinės hidrografinis aukštupys. Ežero vandens perteklių išplukdantis upelis Sutrė srūva į Paliūnų ežerą, iš jo – į Senkučio ežerą, o iš pastarojo – į Dusią. Kadangi ežerą maitinantis baseinas labai mažas (ir absoliučiai, ir santykinai), vandens perteklius taip pat menkas, ir ežero vandens tūriui atsinaujinti reikia daugiau nei 7 metų.

Žvejams Babrai – stambių lydekų ir ešerių ežeras. Pagaunama jame ir karšių, lynų, karosų, kuojų, raudžių. Žališkės kaime yra sodyba, kurioje galima apsistoti, išsinuomoti valtį. Ežerą nesunku pasiekti, jis telkšo Seirijų–Lazdijų pusiaukelėje.

Trãko miškas žaliuoja aukščiausiose Metelių regioninio parko kalvose. Čia auga bekočių ąžuolų giraitė. Tai vienintelė medžių rūšis, įrašyta į Lietuvos raudonąją knygą, ir tik čia yra jų augavietė Lietuvoje. Kivakalniu vadinamas alkakalnis apipintas padavimais – jo vardas siejamas su Kijevo raganomis, kurios esą čia atskrisdavo į trumpiausios vasaros nakties šventę. Dar neseniai kalno aikštelėje buvo matyti niekada neužauganti duobelė – svarbiausia burtininkų susirinkimų vieta. Kiekvienas burtininkas esą privalo per metus užburti dvylika žmonių, antraip yra teisiamas. Tie, kurie viršija šį skaičių, paaukštinami. (28 D6)

DUSIÀ

Lazdijų r. savivaldybė, Šešupės up. pabaseinis, absoliutusis aukštis – 106,3 m BS.
Ežero plotas – 2334 ha, maitinančiojo baseino plotas – 84,5 km², santykinis baseinas – 3,6.
Kranto linijos ilgis – 21,6 km, vingiuotumas – 1,3.
Didžiausias gylis – 32,4 m, vidutinis – 15,4 m, santykinis – 0,6 %.
Vandens tūris – 360 mln. m³.

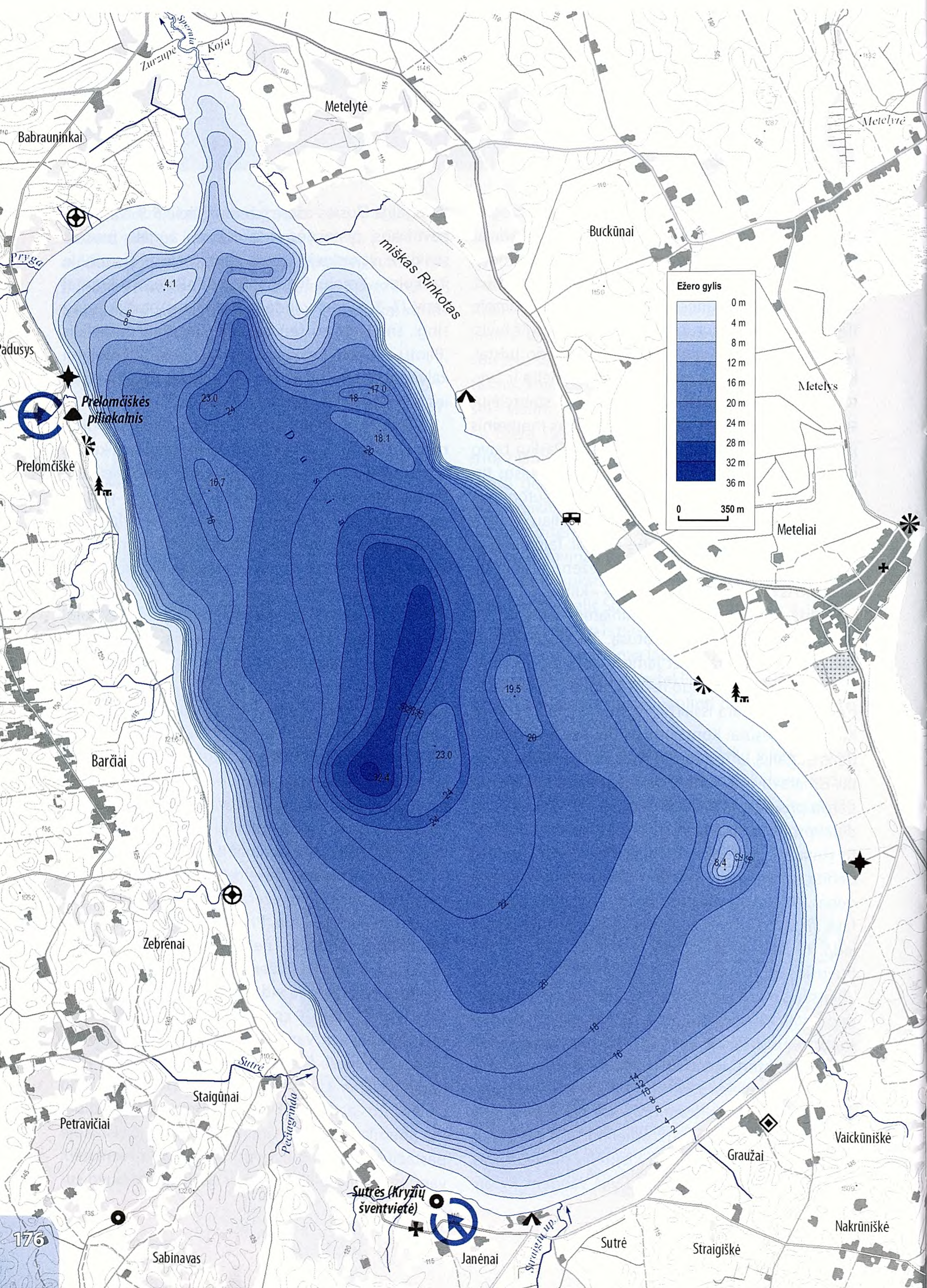
Sunku įsivaizduoti Lietuvos žemėlapį be hidrografinio „logotipo" – trijų žydrų lašų jo pietvakariniame kampe. Ten, erdvioje buvusio ledyno dubumoje, įsisprauduosioje į Sūduvos aukštumų kalvagūbrius, plyti didieji Užnemunės ežerai. Kadaise šioje vietoje tūnojo Nemuno vidurupio plaštakos ledyno liežuvis. Jam pradėjus tirpti, atitrūko didžiuliai ledo luistai, kuriuos prieledyninės upės pridengė smėlio ir žvyro patalais. Vėliau tirpsmas kiek sulėtėjo, stabtelėjusio ledyno pakraštyje susidarė neaukštas moreninis pylimas ir užtvėrė dubumą iš šiaurės. Paskui buvo ir prieledyninės marios, ir palaidotų ledo luistų tirpimas, ir plačiai išsilieję ežerų vandenys, suformavę krantuose erdvius terasų laiptus, ir pagaliau iš ežerų ištrūkę Nemuno link skubantys upeliai. Taip geografai supaprastintai aiškina didžiųjų ežerų, tarp jų didžiausio iš didžiųjų – Dusios ežero – kilmę.

Dusia plyti Metelių regioniniame parke ir turi hidrografinio draustinio statusą. Tai trečias pagal dydį Lietuvos ežeras, bet jame sukauptas vandens tūris mažai atsilieka nuo rekordininko Drūkšių ežero. 1926 m. vasarą išskirtinį Sūduvos ežerą tyrinėjo Kauno profesūra: Konstantinas Regelis aprašė vandens augaliją, o Teodoras Daukantas ir Kazys Pakštas išmatavo gylį, sudarė batimetrinį planą. Prie šio darbo prisidėjo ir Hidrometrinė partija (biuras): vedėjas prof. Steponas Kolupaila ir technikas B. Poškaitis išmatavo įtekančių ir ištekančių upelių vandens debitą, pirmą kartą įvertino ežero reguliuojamąją gebą. 1934 m. pavasarį Kauno universiteto geografai išmatavo Dusios ežero gylį antrą kartą. Šįsyk nuo ledo, tiksliau, todėl ežeras „pagilėjo": vietoj plane buvusios 30 m gylio žymos atsirado 32,4 m žyma. Vėlesniais metais Dusią dar ne sykį tyrinėjo biologai, geografai, hidrologai, o nuo 1941 m. beveik be pertraukų iki šiol veikia vandens matavimo stotis. Galima drąsiai tarti, kad Dusia yra vienas iš geriausiai ištirtų Lietuvos ežerų.

Dusios dubuo lėkštadugnis, palengva gilėja centro link; atabradai platūs, smėlingi arba žvyringi, kai kur pabarstyti dreisenų kiautelių nuolaužomis. Botanikai yra apskaičiavę, kad virš vandens kyšanti augalija Dusios ežere užėmusi apie 5 % vandens paviršiaus, platesnės ir tankesnės augalų juostos susidarė vakarinėje ežero pakrantėje ir šiaurinėje įlankoje – Kojoje. Rytiniai ir pietiniai ežero krantai žemi (3–5 m virš vandens paviršiaus), tačiau terasingi, smėlingi, su šen bei ten išlikusiais miškeliais (Bijotų, Rinkoto); vakarinį krantą remia priemolingi kalvagūbriai, todėl jis kur kas aukštesnis, jame iškilęs ir Prelomciškės (Eglynų) piliakalnis.

Ežero ilgoji ašis ištįsusi iš šiaurės vakarų į pietryčius 8,4 km, plotis siekia 4,2 km, taigi bet kurios krypties vėjui čia yra kur įsibėgėti, vandenis įsiūbuoti. Intensyviai maišomame vandenyje padaugėja deguonies, susilygina temperatūra: vienodos temperatūros paviršinis sluoksnis (epilimnionas) būna vidutiniškai 9 m storio, tačiau labai dažnai stiprios audros išmaišo ežerą iki 20–25 m gylio, ypač pavasarį ir rudenį, kai vandens temperatūros, taigi ir tankio, skirtumas paviršiuje ir priedugnyje nėra didelis. Net ir didžiausioje Onelės gelmėje vandens temperatūra per metus svyruoja 7–8 °C. Stiprūs vėjai ilgai neleidžia ežerui užšalti, jis užsikloja ledu vidutiniškai gruodžio 29 d., t. y. kai susidaro beveik 70 °C neigiamos oro temperatūros (paros vidurkio) suma. Iki to laiko ežero vanduo atiduoda atmosferai labai daug šilumos, stipriai atvėsta. Bet nėra to blogo, kas neišeitų į gera – tiek prisisotina deguonies, kad jo niekada nestokoja net ir ilgiausią žiemą.

Ežerą maitinantis baseinas itin mažas – tik 3,6 karto didesnis už patį ežerą, todėl atsrūvantys upeliai (Sutrė, Pečiagrinda, Pryga, Šventupė) atplukdo labai mažai vandens – ne ką daugiau, nei jo iškrinta lietumi ir sniegu į ežero paviršių. Pavasarį ežero vandens lygis pakyla vidutiniškai 22 cm, o per metus svyruoja apie 40 cm. Vandens skaidrumas vasarą būna apie 5 m, vandenyje ištirpusių druskų kiekis siekia 330 mg/l. Ežero vandens tūris visiškai atsinaujina tik per 15 metų. Vandens perteklių išplukdo Dovinė (jos dalis tarp Dusios ir Simno ežerų vadinama Spernia) – Šešupės intakas. 1971 m. jos ištakoje pastačius šliuzą reguliatorių, Dusia tapo tvenkiniu: vandens lygis pakilo 0,6 m, ir šitaip ežere buvo su-

Metelytė
Babrauninkai
Zurzupė
Koja
Prygą
miškas Rinkotas
Buckūnai
Ežero gylis
0 m
4 m
8 m
12 m
16 m
20 m
24 m
28 m
32 m
36 m
0
350 m
Metelys
Padusys
Prelomčiškės piliakalnis
Prelomčiškė
Metelys
Meteliai
Barčiai
Zebrėnai
Sutrė
Staigūnai
Petravičiai
Pečiagrinda
Graužai
Vaickūniškė
Sutrės (Kryžių šventvietė)
Nakrūniškė
Sabinavas
Janėnai
Sutrė
Straigiškė
Straigių up.
Dusia
4.1
23.0
17.0
18.1
16.7
19.5
23.0
8.4

kaupiama papildomai apie 12 mln. m³ vandens. Juo buvo užpildomi Simno žuvininkystės ūkio tvenkiniai, „gelbėjamas" žemiau telkšantis Žuvinto ežeras ir praskiedžiamas užterštas Šešupės vanduo žemiau Marijampolės. Projektas nepasiteisino: po keletą dešimtmečių trukusio ekologinio eksperimento vandens reguliavimo Dusioje galiausiai buvo atsisakyta, bet užtvanka Spernios ištakoje liko.

Lankytojus Dusia traukia plačiais smėlėtais atabradais, skaidriu vandeniu, didelėmis buriavimui tinkamomis erdvėmis, tvarkingomis poilsiavietėmis (jų daugiausia pietinėje ir rytinėje pakrantėje) bei kaimo turizmo sodybomis (Metelytės, Vickūniškės, Teizininkų, Zebrėnų kaimai) ir, žinoma, žuvimis – jų čia gyvena net 18 rūšių.

 Giráitės miškas – kraštovaizdžio draustinis. Jame yra įrengtas pažintinis takas, kuriuo keliaujant galima stebėti miško įvairovę: 150 metų augantį ąžuolyną, atsodintus miškus su skroblais ir bukais, kenkėjų sunaikintus medynus. Šiame miške yra septyni kadaise čia buvusio Papečių dvaro tvenkiniai, sujungti protakomis į vieną sistemą. (28 B6)

◈ **Kálniškės** miškas įrašytas į laisvės kovų istoriją. 1945 m. gegužės 16–17 d. čia įvyko vienas didžiausių mūšių, jame susidūrė partizanai (jų galėjo dalyvauti daugiau nei šimtas) ir okupantų kariuomenė. Lietuvių kovotojams vadovavo Jonas Neifaltas-Lakūnas. Kovoje didvyriškai kovėsi ir žuvo jo žmona Albina Neifaltienė-Pušelė ir dar daugiau nei keturiasdešimt partizanų. NKDV karių sužeista ir nukauta keli šimtai. Apie šį kruviną mūšį buvo kuriamos dainos ir eilėraščiai. Mūšio vietoje šiandien pastatyta atminimo kryžių. Tame pačiame miške, į rytus, yra ir daugiau Lietuvos partizanų žūties vietų: V. Neimano-Jaunučio ir V. Tuinylos-Kario (viena vieta), partizanų vado J. Neifalto-Lakūno. (28 B4)

 Prelom̃čiškės piliakalnis įrengtas Dusios ežero pakrantėje. Aikštelė ovali, 16 × 35 m dydžio. Jos pietiniame krašte supiltas 4 m aukščio pylimas. Šlaitai statūs, iki 10 m aukščio. Į visas puses nuo piliakalnio plyti senovės gyvenvietė. Plačiau netyrinėtas piliakalnis datuojamas I tūkst. – XIII a. (28 C5)

 Sùtrės (Kryžių) šventvietė yra pietinėje Dusios ežero pakrantėje. Pasakojama, esą Lietuvos kariuomenės etmonas Mykolas Višnioveckis, būdamas Ašmenos apskrityje, Borūnuose, lankė ten esantį bazilijonų vienuolyną. Jam labai patikęs malonėmis garsus Dievo Motinos paveikslas, todėl jis užsisakęs paveikslo kopiją, kurią vėliau visuomet turėdavęs karo žygiuose. 1702 m., stovyklaudamas su nedideliu daliniu prie Dusios, etmonas įsakė čia pastatyti tris kryžius ir ant jų pakabinti paveikslą. Staiga pasirodė švedai. Atsitraukdami lietuviai per sumaištį pamiršo paveikslą. Kariams grįžtant atgal, vienas mūšyje apakęs kareivis paprašė jį nuvesti prie kryžiaus, nusiplovė akis ten buvusio šaltinėlio vandeniu ir praregėjo. Šiai stebuklingai vietai prigijo Kryžių vardas. 1816 m. čia pastatyta medinė koplyčia, bet 1963 m. ateistų iniciatyva ji buvo nugriauta. 1993 m. Kryžiuose, nuošaliau nuo senosios koplyčios vietos ir šulinio, pastatyta moderno stiliaus koplyčia. (28 D6)

 Metelių regioninis parkas įsteigtas 1992 m. Jo plotas – 15 300 ha, miškai užima 22 %, ežerai – 28 % teritorijos. Didžiausios parko gamtos vertybės – vieni švariausių šalyje Dusios, Metelio ir Obelijos ežerai. Įvairus ir turtingas parko kraštovaizdis: Teizų–Verstaminų kalvagūbriai, sufozinių cirkų paveikti gūbrių šlaitai, siauros keteros ir užpelkėję lobai, raguvų suskaidytas Žagarių moreninio masyvo šiaurrytinis šlaitas, Dusios vakarinėje pakrantėje (Barčių geomorfologinis draustinis) ir Obelijos ežero rytinėje pakrantėje plytintys gūbriai.

Parke užregistruota 1676 augalų ir gyvūnų rūšys (iš jų 113 įrašytos į Lietuvos raudonąją knygą). Didieji Dusios, Metelio, Obelijos ežerai yra europinės svarbos teritorija migruojantiems paukščiams. Kasmet per sezoninę migraciją čia susitelkia daugiau nei 10 tūkst. paukščių (ausuotieji kragai ir laukiai, kuoduotosios antys, klykuoliai, rudagalvės ir didžiosios antys, didieji kormoranai, gulbės ir kt.). Juodabalės herpetologiniame draustinyje saugomi nykstantys baliniai vėžliai (iš viso čia jų suskaičiuojama apie 36). Trako miške – vienintelė šalyje bekočių ąžuolų (tai vienintelis medis, įrašytas į Lietuvos raudonąją knygą) giraitė. Obelytės gamtiniame rezervate saugomi liepiniai skroblynai, o Širvinto miške – senesni nei 300 metų ąžuolai.

Nepakartojamą Metelių regioninio parko kraštovaizdį daugiau lemia gamtinės nei kultūrinės vertybės. Nuo Prelomciškių piliakalnio atsiveria puikus vaizdas į Dusią, paukščius geriausia stebėti Prelomciškių gamtiniame take nuo Padusio kalvų. Keturiuose senuosiuose Obelninkų, Žagarių, Papėčių, Barčių kaimuose ir Metelių bažnytkaimyje dar išlikę valakinių ir išretintų vienkieminių gyvenviečių apstatymo ženklų. Įdomūs aštuoni parko piliakalniai, manoma, įrengti dar jotvingių. Verta aplankyti Prelomciškės, Giraitės piliakalnius, o Verstaminų kaime jų yra net keturi, tiesa, tikraisiais laikomi tik du iš jų. Nuo švedų karų laikų parke išlikusi katalikų garbinama vieta – Kryžių koplyčia, 1863 m. sukilėlių kapai, daili Metelių bažnyčia ir varpinė.

Parke įrengtos poilsiavietės prie Dusios, Metelio ežerų, yra kaimo turizmo sodybų. Visuose ežeruose (išskyrus paukščių apsaugos zonas vasarą) galima žvejoti. Dusios ežerą yra pamėgę buriuotojai – vasaros pabaigoje čia kasmet vyksta burlentininkų regata. (28 B5)

ŽODYNĖLIS

Absoliutusis aukštis – bet kurio taško aukštis nuo plokštumos, sutampančios su jūros vidutiniu vandens paviršiaus lygiu (Lietuvoje priimta skaičiuoti nuo Baltijos jūros vidutinio vandens lygio – BS skaičiavimo sistema).

Akivaras – atviro vandens plotas ežerinės kilmės pelkėje.

Anaerobinė bakterija – bakterija, kuri gyvena ir dauginasi laisvojo deguonies neturinčioje aplinkoje.

Apyežeris – ežero apylinkės (ribų neturi).

Atabradas – ežero dubens dalis nuo kranto linijos iki povandeninio šlaito (1–2 m gylio).

Aukštesnieji vandens augalai (makrofitai) – nesisteminė daugialąsčių augalų grupė; augalai turi stiebą, lapus ir šaknis.

Baltijos aukštumos – kalvotos ir ežeringos moreninės aukštumos į pietus ir rytus nuo Baltijos jūros, jas sustūmė paskutinis pleistoceno ledynas, slinkęs iš Skandinavijos per Baltijos jūros dubumą.

Batimetrinis planas – stambaus mastelio žemėlapis, kuriame izobatėmis pavaizduotas ežero dubens reljefas.

Biogeninės (maisto) medžiagos – vandenyje ištirpę cheminiai junginiai, ypač azoto ir fosforo, skatinantys dumblių ir aukštesniųjų vandens augalų augimą ir dauginimąsi (biologinį produktyvumą).

Deguonies atsargos – ištirpusio deguonies kiekis vandenyje.

Drenuoti – surinkti paviršinį arba požeminį vandenį.

Dumbliai – žemesnieji, dažniausiai vienaląsčiai mikroskopiniai augalai; gausiai daugindamiesi jie sukelia vadinamąjį vandens žydėjimą.

Epilimnionas – paviršinis beveik vienodos temperatūros ežero vandens sluoksnis šiltuoju metų laikotarpiu.

Eutrofinis ežeras – daug maisto medžiagų sukaupęs, sparčiai užaugantis, intensyviai žydintis ežeras; šią raidos stadiją anksčiausiai pasiekia seklūs ežerai.

Evorzinė duobė – nuo ledyno pakraščio ar į plyšį krintančio krioklio vandens išplauta duobė žemės paviršiuje.

Ežero kranto linijos vingiuotumas – ežero kranto linijos ilgio ir tokio pat ploto (kaip ir ežeras) skritulio apskritimo ilgio santykis.

Ežero plotas – kranto linijos ribojamas plotas, t. y. į ežero plotą įeina ir salų plotas.

Ežero pratakumas (vandens atsinaujinimo laikas) – ežero vandens tūrio ir per vienus metus iš jo nutekančio vandens tūrio santykis.

Ežero santykinis gylis – didžiausias gylis, išreikštas ežerui lygiapločio skritulio skersmens dalimis.

Ežero vandens lygio svyravimai – ežero vandens paviršiaus aukščio pokyčiai per vieną ar kitą laikotarpį – daugelį metų, vienus metus, sezoną ir pan.; svyravimų dydį apibūdina amplitudė – skirtumas tarp aukščiausio ir žemiausio vandens lygio per tiriamąjį laikotarpį.

Ežero vandens masė (tūris) – ežero dubenyje sukauptas vandens kiekis.

Ežero vandens paviršiaus plotas – ežero plotas, atėmus salų plotą.

Ežero vidutinis gylis – ežero vandens tūris, padalytas iš ežero vandens paviršiaus ploto.

Gėlavandenės klintys – ežere susidariusios karbonatingos nuogulos.

Geomorfologija – bendra geografijos ir geologijos šaka, tirianti Žemės paviršiaus reljefo formas, jų sandarą, kilmę, amžių ir raidą.

Gylio taškas – sudarant batimetrinius planus, gyliai ežere matuojami atskiruose, tolygiai išdėstytuose pagal ežero plotą taškuose.

Gruntinis vanduo – arčiausiai žemės paviršiaus slūgsantis, nespūdinis požeminio vandens sluoksnis.

Hidrologija – geofizinės krypties geografijos mokslo šaka, tirianti vandens apytaką, vandens išteklius, jų pasiskirstymą, sąveiką su aplinka.

Hidronimas – vandenvardis, tikrinis hidrografinio objekto vardas.

Hipolimnionas – giliausiai slūgsantis ežero vandens sluoksnis, kuriame temperatūra palengva krinta nuo 7 °C iki 4–5 °C (priklauso nuo ežero gylio ir išsiliejančio požeminio vandens temperatūros).

Ichtiologija – zoologijos mokslo šaka, tirianti žuvų sandarą, gyvenseną, sistematiką, paplitimą.

Intakas – į ežerą įtekantis upelis.

Ištakas – iš ežero ištekantis upelis.

Izobatė – žemėlapio linija, jungianti vaizduojamo ežero vienodo gylio vietas.

Kanjonas – gilus ir palyginti siauras upės slėnis stačiais šlaitais ir plokščiu dugnu; ežerų, jūrų ir vandenynų dugne yra povandeninių kanjonų – išgraužų.

Kietas vanduo – vandenyje yra daug ištirpusių kalcio ir magnio druskų.

Konvekcinė, arba savaiminė, sąmaiša – ežero vandens sąmaiša, vykstanti dėl vandens tankio (temperatūros) pokyčių.

Krituliai – lietus (skystieji krituliai) ir sniegas (kietieji krituliai).

Ledynas – slenkantis ledo masės telkinys Žemės paviršiuje.

Ledynmetis – Žemės geologinės istorijos šalto klimato laikotarpis, kai išplisdavo žemyninė ledo danga.

Ledyno plaštaka, liežuvis – aktyvaus žemyninio ledyno skirtingo dydžio (mažėjančia tvarka) iškyšuliai.

Ledo luistas – sutrupėjusio ledo liežuvio dalis.

Limnosistema – ežero ekosistema.

Lobas – prieledyninių marių dugne performuota rina.

Loma – lygumos paviršiaus pažemėjimas, turintis lėkštus šlaitus ir dugno nuolydį viena kryptimi.

Maitinantysis baseinas – sausumos plotas, iš kurio į ežerą suteka paviršinis ir požeminis vanduo.

Meromiktinis ežeras – savaime tik iš dalies išsimaišantis ežeras, kurio priedugnyje yra susikaupęs didesnę mineralizaciją, taigi ir tankį, turintis vanduo.

Metalimnionas – antras nuo paviršiaus termiškai susisluoksniavusio ežero vandens sluoksnis, kuriame vandens temperatūra staigiai (kartais keletą laipsnių per 1 m) krinta – nuo temperatūros, buvusios šiltame epilimnione, iki maždaug 7 °C.

Mezotrofinis (vidutinmaistis) ežeras – tarpinė ežero raidos stadija eutrofijos (senėjimo) link.

Mineralizacija – ištirpusių druskų kiekis ežero vandens tūryje (mg/l).

Morena – ledyno atvilktų, sustumtų ir pertrintų uolienų mišinys.

Nenuotakus ežeras – paviršinio ištako neturintis ežeras.

Nuotėkis – vandens kiekis, nutekantis iš maitinančiojo baseino per vieną ar kitą laikotarpį (parą, mėnesį, metus ir pan.).

Oligotrofinis (mažamaistis) ežeras – pradinė (ankstyvoji) ežero raidos stadija, kai maisto medžiagų kiekis vandenyje yra labai mažas.

Organinė produkcija – naujos organinės medžiagos (biomasės), sukurtos per vieną ar kitą laikotarpį, kiekis (dumblių ir aukštesniųjų vandens augalų biomasės kiekis – pirminė biologinė produkcija).

Ozas – siaura, pailgos formos smėlio ar žvyro kalva, susidariusi iš ledyno plyšyje susiklosčiusios medžiagos.

Pabaseinis – didelės upės, pavyzdžiui, Nemuno, baseino dalis.

Panuovolis – ežero dugno struktūrinis elementas, esantis tarp atabrado ir ežero gelmių.

Paplūdimys – lėkšta, mažai pakilusi virš vandens, bangų veikiama ežero kranto dalis.

Paviršinė prietaka – upeliais ir duburio šlaitais į ežerą sutekantis vanduo.

Požeminė prietaka – į ežero povandeninę dubens dalį iš požemio išsiliejantis vanduo.

Požeminiai vandenys – į ežerą įsiliejančių gruntinių (nespūdinių) ir tarpsluoksninių (spūdinių) vandenų visuma.

Prieledyninė upė – nuo tirpstančio ledyno arba pagal ledyno pakraštį tekėjusi upė.

Protaka – trumpas upelis tarp greta telkšančių ežerų.

Rina – po ledynu tekėjusios upės (suspausto vandens srauto) išplauta vaga.

Salingumas – salų ploto dalis ežero plote.

Santykinis baseinas – ežerą maitinančio baseino ir paties ežero plotų santykis.

Sėklius – gretimas ežero gelmes (duobes) skiriantis paaukštėjimas (sekluma).

Spūdinis povandeninis šaltinis – iš tarpsluoksninio (spūdinio) požeminio vandens sluoksnio išsiliejantis šaltinis.

Sufozinis krateris – kylančiojo vandens šaltinio išplautas pažemėjimas ežero dugne.

Takoskyra – upės ar ežero paviršinį baseiną apibrėžianti linija, einanti per aukščiausius reljefo taškus.

Takoskyrinis ežeras – takoskyros kertamas ežeras, turintis nuotėkį į du gretimus upių baseinus; platesnė prasmė – arti takoskyros telkšantis ežeras.

Tarpsluoksniniai vandenys – požeminiai vandenys, esantys tarp dviejų vandeniui nelaidžių sluoksnių (vandensparų).

Teritorijos ežeringumas – ežerų ploto dalis aptariamoje teritorijoje.

Termokarstinis ežeras – ežeras, kurio dubuo susidarė poledynmetyje ištirpus palaidoto ledo luistui.

Upės baseinas – teritorija, iš kurios vanduo suteka į vandens telkinį.

Vandens debitas – vandens tūris, nutekantis per upės vagos skersainį per 1 sekundę.

Vandens didžiausio tankio temperatūra – keičiantis vandens temperatūrai, kinta ir jo tankis, tačiau ši priklausomybė nėra tiesinė; gėlas vanduo būna tankiausias (sunkiausias), kai jo temperatūra yra apie 4 °C, o vandens temperatūrai toliau kylant arba, atvirkščiai, krintant, tankis mažėja, t. y. vanduo tampa lengvesnis.

Vandens skaidrumas – ežerotyroje juo vadinama 30 cm skersmens balto skritulio (Sekio disko) matomumo ribos gylis.

Vandens tankis – masės ir tūrio santykis, priklausantis nuo vandens temperatūros, mineralizacijos (druskingumo) ir slėgio.

Vandens žydėjimas – intensyvus dumblių dauginimasis ir augimas ežero vandenyje.

Svarbiausi literatūros šaltiniai

Aukštaitis J. *Lietuvos nacionaliniai parkai.* Vilnius: Margi raštai, 1996.

Basalykas A. *Lietuvos TSR fizinė geografija,* 2 t. Vilnius: Mintis, 1965.

Bieliukas K. *Dovinės baseino ežerai.* Kaunas: VDU, 1937.

Gailiušis B., Jablonskis J., Kovalenkovienė M. *Lietuvos upės. Hidrografija ir nuotėkis.* Kaunas: Lietuvos energetikos institutas, 2001.

Kilkus K. *Lietuvos draustinių ežerai.* Vilnius: Mokslas, 1986.

Kilkus K. *Dimiktinių ežerų terminės struktūros.* Vilnius: VU leidykla, 2000.

Kudaba Č. *Žemės giedra.* Vilnius: Kultūra, 2004.

Lietuva. Kelių atlasas. Vilnius: Alma littera, 2011.

Lietuvos saugomos teritorijos: informacinis leidinys – žinynas. Vilnius: Lututė, 2006.

Sokolovaitė L. (rengėja). *Trakų didžiųjų ežerų vardynas.* Vilnius: Trakų istorinio nacionalinio parko leidinys, 2010.

Virbickas J. (red.). *Lietuvos ežerų hidrobiologiniai tyrimai.* Vilnius: Mintis, 1975.

Vanagas A. *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas.* Vilnius: Mokslas, 1981.

Apie autorių ir jo tekstus

Kęstutis Kilkus (g. 1947 08 01, Vilniuje) – habilituotas gamtos mokslų daktaras, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys, Vilniaus universiteto profesorius emeritas, Lietuvos mokslo premijos laureatas. Kompetentingas autoritetas, kurio mokslinių ir pedagoginių vardų bei garbingų laimėjimų sąrašą galima tęsti ilgai. Ir kartu visada santūrus. Tad, matyt, pakaks pasakyti, kad Kęstučio Kilkaus darbai nužymi esmines šių dienų Lietuvos hidrologijos gaires. Daug dėmesio skirdamas ežerams, jis suformavo šalyje naują ežerų hidrologijos tyrimų kryptį.

Vis dėlto daugiausia žinių apie autorių teikia jo parašytas tekstas. Informacija, žodžiais pasklindanti jo straipsniuose ar knygose, dažnai neleidžia atskirti objektyviai įvertintų ir subjektyviai pajaustų tikrovės bruožų. Bet abejonių dėl tikrumo nekyla. Viskas patirta. Įvairiai: klampojant aplink ežerus, renkant duomenis archyvuose, skaičiuojant funkcinių ryšių rodiklius.

Iš tos patirties randasi kūrybos laisvė – kartais jis leidžia sau kai ką nutylėti, bet tiksliai žino, ką pasakyti. Kiekvieną žodį čia dengia konkrečios atminties klodas: kas, kur, kaip ir kada daryta. Tad keliaujant profesoriaus kūrinių puslapiais dažnai išvysti balkšvą rūkaną, išgirsti meldų šiugždesį, pajunti šaltinio vėsą... Geros kelionės skaitant naują knygą!

1 2 3
4 5 6 7 8 9
10 11 12 13 14 15
16 17 18 19
20 21 22 23
24 25 26 27
28 29 30 31 32 33
34 35 36 37 38

ŽEMĖLAPIAI
1 : 100 000 (1 cm – 1 km)

Rodyklė nukreipta į konkrečią lankytiną vietą ir skaičius rodo aprašomo ežero eilės numerį, prie kurio yra pateiktas lankytinos vietos aprašymas

Žemėlapio lapo numeris

Ežero aprašymo eilės numeris

Žemėlapio lapo koordinačių tinklelis, kurio numeracija yra naudojama lankytinų vietų ir ežerų aprašyme

Nuoroda į gretimą žemėlapio lapą

Lankytinos vietos

- Kalva, piliakalnis / Hill, mound
- Pilkapis, pilkapių grupė / Barrow, Group of barrow
- Akmuo / Stone
- Mitologijos vertybė / Mythological object
- Archeologijos vertybė / Archaeological object
- Urbanistikos vertybė / Urbanistical object
- Pilis / Castle
- Piliavietė / Place of a castle
- Dvaro sodyba / Manor
- Dvarvietė / Place of a manor
- Architektūros vertybė / Architectural objects
- Bažnyčia / Church
- Cerkvė / Orthodox church
- Sinagoga / Synagogue
- Mečetė / Mosque
- Kenesa / Kenesa
- Koplyčia / Chapel
- Koplytėlė / Oratory
- Kryžius / Cross
- Memorialinė sodyba / Memorial farmstead
- Etnokultūros vertybė / Ethno cultural object
- Inžinerinis paveldas / Engineering heritage
- Vėjo malūnas / Windmill
- Vandens malūnas / Water mill
- Motorinis malūnas / Motor mill
- Gynybiniai įtvirtinimai / Bunkers
- Istorinių įvykių, žūties, žudynių vietos / Place of historic event
- Istorinis valstybės sienos žymuo / Historical signs of national boundary
- Nuskendusio laivo vieta / Sunken ship place
- Paminklas / Monument
- Senosios kapinės / Old cemetery
- Šaltinis / Spring
- Parkas, medis / Park, notable tree
- Hidrografinis paminklas / Hydrographic object
- Geologinė vertybė / Geological object
- Pažintinis takas / Cognitive walkway
- Pramogų parkas / Adventure park
- Muziejus / Museum
- Panorama / Panorama
- Apžvalgos bokštas / View tower

Turistinė informacija

- Poilsio aikštelė / Rest site
- Stovyklavietė / Campsite
- Kempingas / Camping
- Degalinė / Petrol stations
- Keltas / Ferry
- Geležinkelio stotis / Railway station
- Uostas / Port
- Oro uostas / Airport
- Aerodromas /Aerodrome
- Švyturys / Lighthouse
- Vėjo jėgainė / Wind turbine
- Žirgynas / Stud farm
- Pasienio punktas / Border cross point

Ribos

- Valstybės siena / National boundary
- Savivaldybės riba / Boundary of municipality
- Rezervato riba / Boundary of reserve
- Nacionalinio ir regioninio parko riba/ Boundary of National & Regional park
- Draustinio riba / Boundary of nature preserve

Keliai

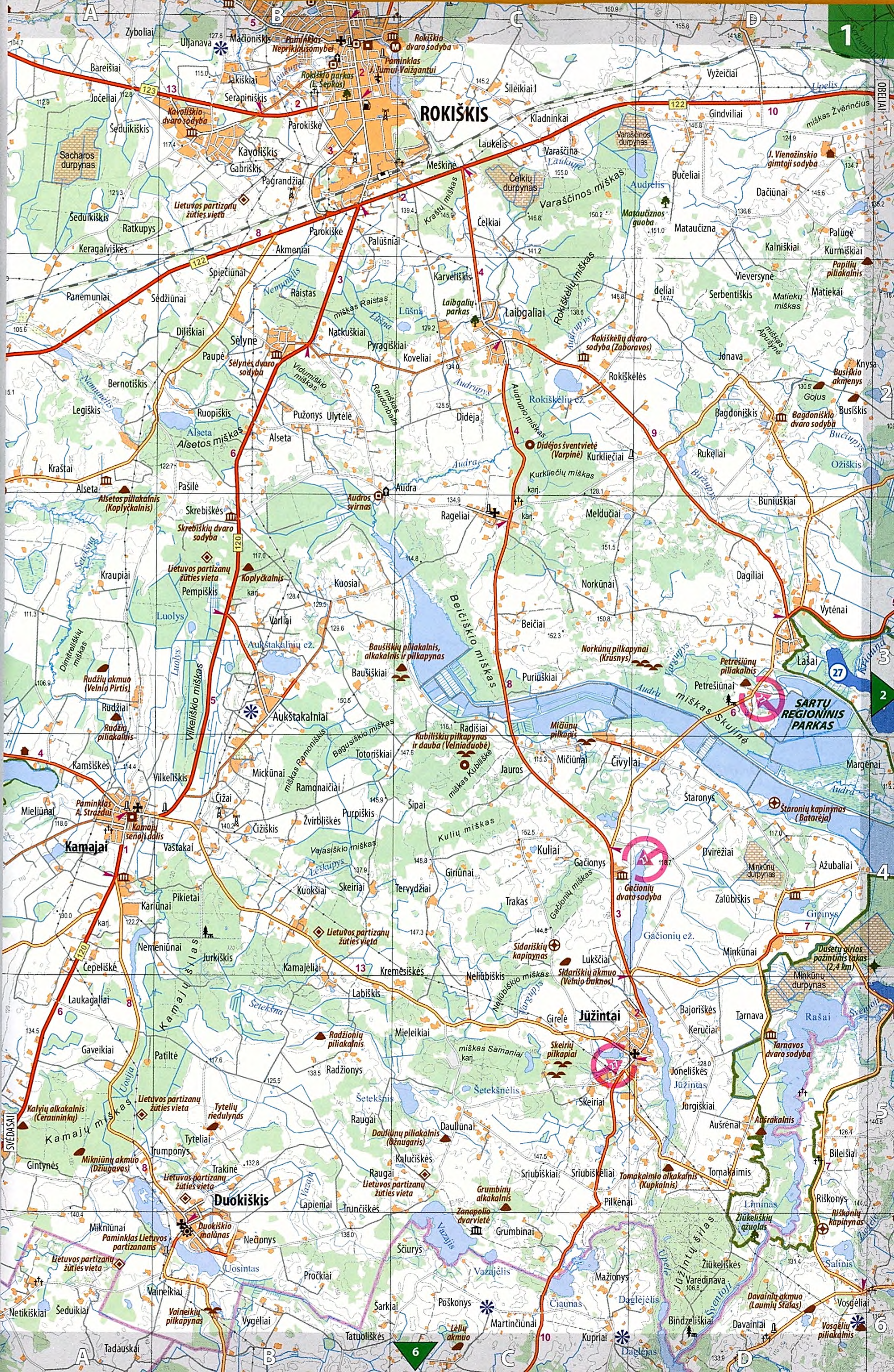
- A 1 — Magistralinis kelias (130 km/h) / Main road (130 km/h)
- A 13 — Magistralinis kelias (100 km/h) / Main road (100 km/h)
- A 11 — Magistralinis kelias (90 km/h) / Main road (90 km/h)
- 141 — Krašto kelias / National road
- Rajoninis kelias (asfaltas) / Regional road (asphalt)
- Rajoninis kelias (žvyras) / Regional road (gravel)
- Vietinis kelias (asfaltas) / Local road (asphalt)
- Vietinis kelias (žvyras) / Local road (gravel)
- Pagrindinė gatvė / Main street
- Gatvė / Street
- Geležinkelis / Railway
- Siaurasis geležinkelis / Narrow railway
- Vaizdingas kelias / Panoramic routes
- 2 — Atstumas kilometrais / Distance in kilometres

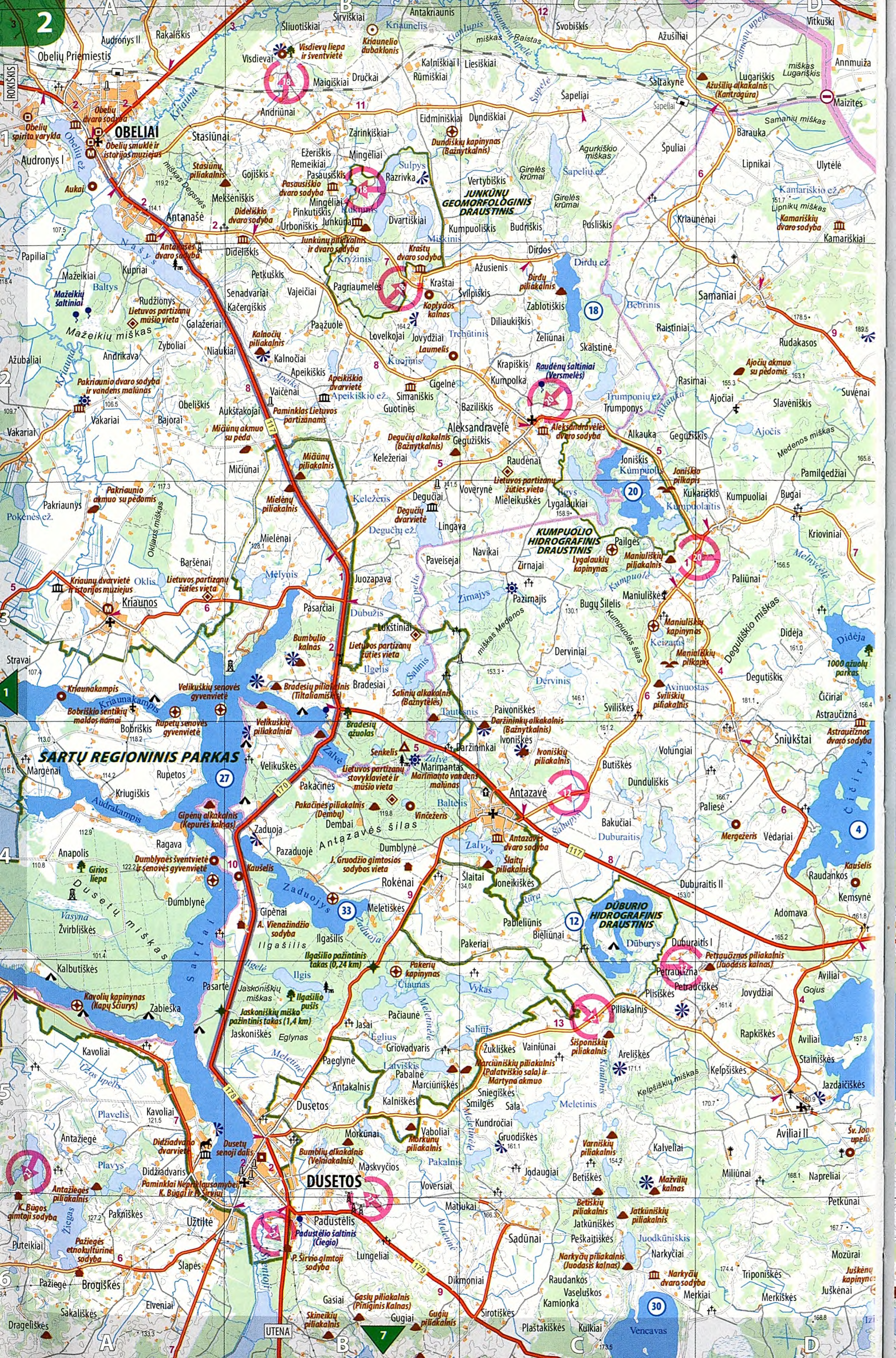
Gyvenvietės

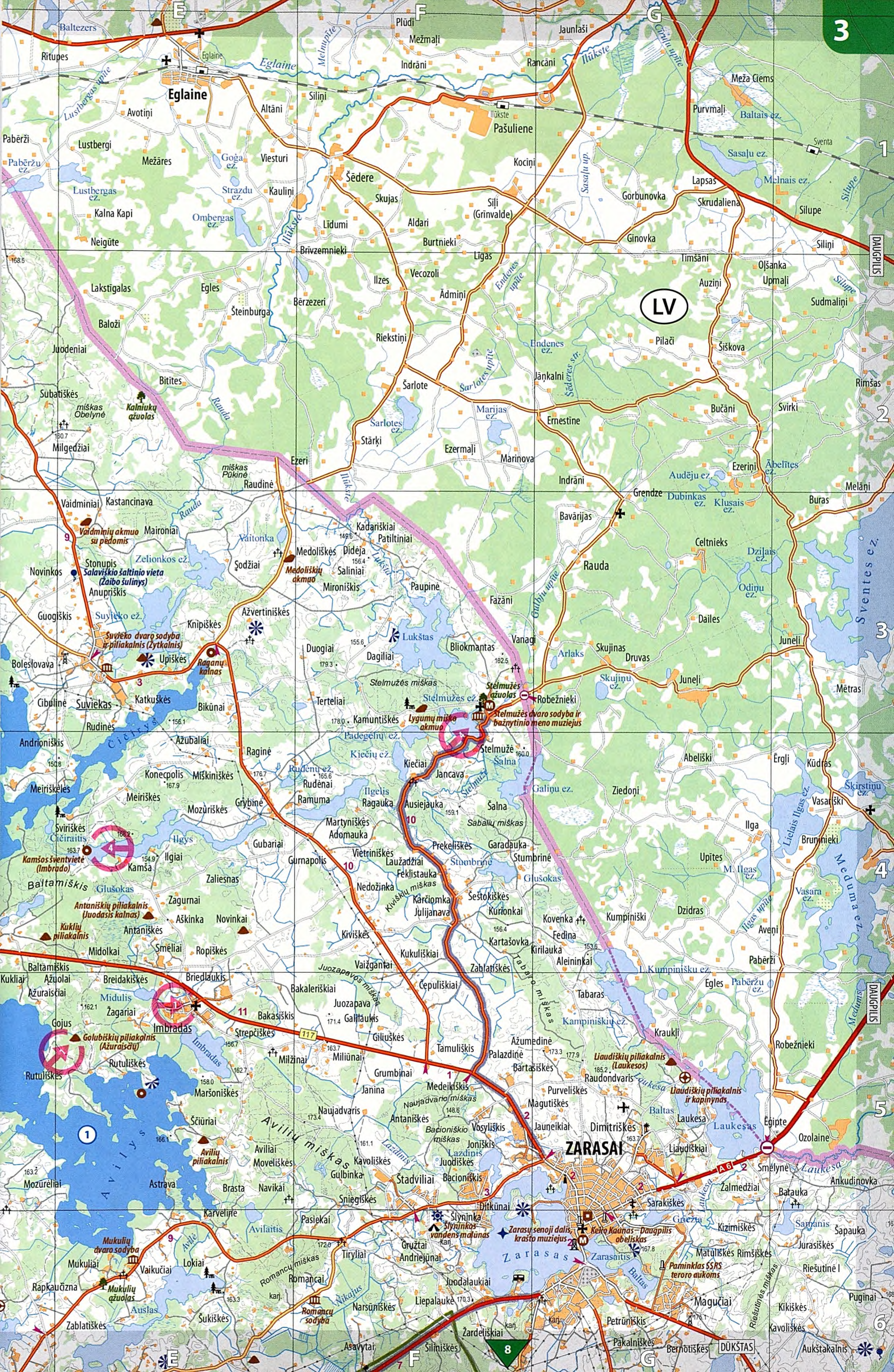
VILNIUS	Sostinė / Capital
KLAIPĖDA	Miestas 100 000 - 500 000 gyv. / Town 100 000 - 500 000 hab.
ALYTUS	Miestas 50 000 - 100 000 gyv. / Town 50 000 - 100 000 hab.
UKMERGĖ	Miestas 20 000 - 50 000 gyv. / Town 20 000 - 50 000 hab.
BIRŽAI	Miestas 10 000 - 20 000 gyv. / Town 10 000 - 20 000 hab.
MOLĖTAI	Miestas 3000 - 10 000 gyv. / Town 3000 - 10 000 hab.
LINKUVA	Miestas < 3000 gyv. / Town < 3000 hab.
BŪTINGĖ	Miesto dalis / Part of town
Veliuona	Miestelis / Small town
Avižieniai	Gyvenvietė > 1000 gyv. / Settlements > 1000 hab.
Grūžiai	Gyvenvietė 100 - 1000 gyv. / Settlements 100 - 1000 hab.
Akstinai	Gyvenvietė < 100 gyv. / Settlements < 100 hab.
Papilys	Seniūnijos centras / Centre of neighbourhood

Žemėlapio pagrindas

- Upė / River
- Ežeras, tvenkinys / Lake, pond
- Miškas, kvartalinė linija / Forest, clearing line
- Pelkė / Swamp
- Vaismedžių sodas / Orchard
- Sodų bendrija / Garden association
- Užstatyta teritorija / Built-up area
- Smėlynas / Sand
- Durpynas / Peatbog
- Karjeras / Open pit
- Kapinės / Graveyard
- 35.7 Izolinija / Isoline
- LKS-94 koordinačių tinklelis / Geographic coordinate system

1
ROKIŠKIS
Kamajai
Duokiškis
Jūžintai
Laibgaliai
Aukštakalniai
SARTŲ REGIONINIS PARKAS
Beičiškio miškas
Varaščinos miškas
Rokiškėlių miškas
Alsetos miškas
Vilkeliškio miškas
Kamajų šilas
Kamajų miškas
miškas Skujinė
Sacharos durpynas
Čelkių durpynas
Minkūnų durpynas
Aukštakalnių ež.
Gačionių ež.
Rašai
Alsetos piliakalnis (Koplyčkalnis)
Kalvių alkakalnis (Cerauninku)
Tarnavos dvaro sodyba
Rokiškio dvaro sodyba
Gačionių dvaro sodyba
Sėlynės dvaro sodyba
Skrebiškių dvaro sodyba
Bagdoniškio dvaro sodyba
Rokiškėlių dvaro sodyba (Zaboravos)
Kavoliškio dvaro sodyba
Kubiliškio piliakalnis ir dauba (Velniaduobė)
Didėjos šventvietė (Varpinė)
Lietuvos partizanų žūties vieta
OBELIAI
SVĖDASAI
2
6

2
ROKIŠKIS
Obelių Priemiestis
Audronys II
Rakalškis
Šiluotiškiai
Visdievai
Visdievų liepa ir šventvietė
Krauneliо dubakloпis
Širviškiai
Antakriauniis
Svobiškis
Vitkuški
Ažušiliai
Anmmuiža
Maigiškiai
Družkai
Kalniškiai I
Liesiškiai
Rumiškiai
Šapeliai
Saltakyne
Lugariškis
Ažušilių alkakalnis (Kantrogūra)
Maižites
OBELIAI
Obelių dvaro sodyba
Obelių spirito varykla
Obelių smuklė ir istorijos muziejus
Andriūnai
Stasiūnai
Eidminiškiai
Dundiškiai
Dundiškių kapinynas (Baznytkalnis)
Baraukа
Samanių miškas
Audronys I
Zarinkiškiai
Ežeriškis
Remeikiai
Mingėlai
Pasiušiškis
Razrivka
Vertybiškis
Junkūnų geomorfologinis draustinis
Girelės krūmai
Sapeliu ež.
Špuliai
Lipnikai
Ulytėlė
Aukai
Stasiūnų piliakalnis
Gojiškis
Pasausiškio dvaro sodyba
Mingėliai
Pinkutiškis
Junkūnai
Dvartiškiai
Kamariškių ež.
Lipnikų miškas
Kamariškių dvaro sodyba
Kamariškiai
Antanašė
Mekšėniškis
Didelškio dvaro sodyba
Urboniškis
Junkūnų piliakalnis ir dvaro sodyba
Kumpuoliškis
Budriškis
Pusliškis
Kriaunenai
Papiliai
Didelškis
Antanašės dvaro sodyba
Krаštų dvaro sodyba
Dirdos
Dirdų ež.
Mažeikiai
Kupriai
Petkuškis
Pagriaumelės
Kraštai
Ažusienis
Dirdų piliakalnis
Samaniai
Mažeikių šaltiniai
Baltys
Rudžionys
Senadvariai
Vajeičiai
Švilpiškis
Zablotiškis
Bebrinis
Lietuvos partizanų mūšio vieta
Kačergiškis
Koplyčios kalnas
Diliaukiškis
Raistiniai
Galažeriai
Mažeikių miškas
Pažuolė
Lovelkojai
Jovydžiai
Trečiūtinis
Želiūnai
Skaistinė
Rudakasos
Ažubaliai
Zyboliai
Kalnočių piliakalnis
Niaukiai
Kalnočiai
Laumelis
Andrikava
Kuojinis
Krapiškis
Raudėnų šaltiniai (Versmelės)
Ajočių akmuo su pėdomis
Apeikiškis
Cigelnė
Kumpolka
Rasimai
Pakriaunio dvaro sodyba ir vandens malūnas
Obeliškis
Vaičėnai
Apeikiškio dvarvietė
Simaniškis
Bazilškis
Trumponių ež.
Ajočiai
Slavėniškis
Suvenai
Vakariai
Bajorai
Aukštakojai
Paminklas Lietuvos partizanams
Apeikiškio ež.
Guotinės
Aleksandravėlė
Aleksandravėlės dvaro sodyba
Trumponys
Alkauka
Gegužiškis
Ajočis
Medenos miškas
Mičiūnų akmuo su pėda
Degučių alkakalnis (Baznytkalnis)
Gegužiškis
Keležeriai
Raudėnai
Joniškis
Joniškio pilkapis
Pamilgedžiai
Mičiūnai
Mičiūnų piliakalnis
Kumpuolis
Kukariškis
Pakriaunio akmuo su pėdomis
Keležeris
Degučiai
Lietuvos partizanų žūties vieta
Voverynė
Mieleikiškės
Lygalaukiai
Kumpuoliai
Bugai
Pakriaunys
Pokenės ež.
Oklaus miškas
Mielėnų piliakalnis
Degučių dvarvietė
Lingava
Kumpuolio hidrografinis draustinis
Kriovіniai
Mielėnai
Deguču ež.
Pailgės
Manuliškių piliakalnis
Baršėnai
Navikai
Lygalaukių kapinynas
Mėlyniś
Paveiseja
Zirnajai
Kumpuolė
Paliūnai
Kriaunų dvarvietė ir istorijos muziejus
Oklis
Lietuvos partizanų žūties vieta
Juozapava
Zimajys
Pazirnajis
Bugų Šilelis
Manuliškės
Kriaunos
Pasarčiai
Dubulis
Lokštiniai
Manuliškių kapinynas
Dideja
Dideja
Degučio miškas
Kumpuolos šilas
Keizaras
Bumbulio kalnas
Lietuvos partizanų žūties vieta
miškas Medenos
Derviniai
Manuliškių pilkapis
Stravai
Ilgelis
Salinis
Dervinas
Degutiškis
1000 ąžuolų parkas
Kriaunakampis
Velikuškių senovės gyvenvietė
Bradesių piliakalnis (Tiltalamiškis)
Bradesiai
Salinių alkakalnis (Baznytėlės)
Paivoniškės
Avinuostas
Svilių piliakalnis
Sviliškės
Čičiriai
Bobriškio sentikių maldos namai
Kriaunakampis
Rupetų senovės gyvenvietė
Velikuškių piliakalniai
Bradesių ąžuolas
Tautenis
Daržininkų alkakalnis (Baznytkalnis)
Ivoniškės
Astraučinē
Bobriškis
Darzinmkai
Volungiai
Šniukštai
Astraučinės dvaro sodyba
Sartų regioninis parkas
Senkelis
Marimantas
Marimanto vandens malūnas
Ivoniškio piliakalnis
Margėnai
Velikuškės
Zalvė
Lietuvos partizanų stovyklavietė ir mūšio vieta
Butiškės
Dunduliškis
Rupetos
Kriugiškis
Pakačinės
Antazavė
Paliesė
Čičirys
Audrakampis
Pakačinės piliakalnis (Dembu)
Vinčežeris
Baltelis
Bakučiai
Vedariai
Gipėnų alkakalnis (Kepurės kalnas)
Zaduoja
Dembai
Dubaraitis
Mergežeris
Ragava
Pazaduojė
Antazavės šilas
Dumblynė
Zalvys
Antazavės dvaro sodyba
Anapolis
Dumblynės šventvietė ir senovės gyvenvietė
Kaušelis
J. Gruodžio gimtosios sodybos vieta
Šlaitai
Šlaitų piliakalnis
Kaušelis
Raudankos
Girios liepa
Zaduojys
Rokėnai
Joneikiškės
Dubaraitis II
Kemsynė
Dusetų miškas
Dumblynė
Gipėnai
Meletiškės
Dubūrio hidrografinis draustinis
Adomava
Vasyna
A. Vienažindžio sodyba
Pabieliūnis
Bieliūnai
Žvirbliškės
Ilgašilis
Ilgašilio pažintinis takas (0,24 km)
Dubūrys
Duburaitis I
Pakeriai
Petrauznos piliakalnis (Juodasis kalnas)
Kalbutiškės
Sartai
Pakerių kapinynas
Petraužnа
Petraučiškės
Aviliai
Pasartė
Jaskoniškių miškas
Ilgašilio pušis
Čiaunas
Vykas
Plisiškės
Jovydžiai
Kavolių kapinynas (Kapų Sciurys)
Zabieska
Jaskoniškių miško pažintinis takas (1,4 km)
Jasai
Pačiaunė
Piliakalnis
Gojus
Jaskoniškės
Eglynas
Salinis
Rapkiškės
Kavoliai
Griovadvaris
Žukliškės
Vainiūnai
Šišponiškių piliakalnis
Areliškės
Aviliai
Paeglynė
Marčiūniškių piliakalnis (Palatviškio sala) ir Martynų akmuo
Stainiškės
Antakalnis
Pabalnė
Kelpšiškės
Kelpšiškių miškas
Jazdaičiškės
Meletinė
Marčiūniškės
Kalniškės
Sniegiškės
Smilgės
Sala
Meletinis
Plavelis
Kavoliai
Dusetos
Antažiegė
Didžiadvario dvarvietė
Dusetų senoji dalis
Morkūnai
Vaboliai
Morkūnų piliakalnis
Kundročiai
Grudiškės
Varniškių piliakalnis
Kalveliai
Aviliai II
Sv. Jono upelis
Plavys
Bumblių alkakalnis (Velniakalnis)
Pakalnis
Jodaugiai
Miliūnai
Napreliai
Didžiadvaris
Paminklai Nepriklausomybei K. Būgai ir P. Širviui
DUSETOS
Maskvyčios
Voversiai
Betiškės
Mažvilių kalnas
Antažiegės piliakalnis
Petkunai
K. Būgos gimtoji sodyba
Pakniškės
Užtiltė
Padustėlis
Matjukai
Betiškių piliakalnis
Jatkūniškių piliakalnis
Jatkūniškės
Pažiegės etnokultūrinė sodyba
Padustėlio šaltinis (Čiegio)
Sadūnai
Peškaitiškės
Juodkūniškis
Mozūrai
Puteikiai
P. Širvio gimtoji sodyba
Lungeliai
Narkyčių piliakalnis (Juodasis kalnas)
Narkyčiai
Slapės
Raudankos
Triponiškės
Juškėnų kapinynas
Pažiegė
Brogiškės
Dikmoniai
Vaseliuškos
Narkyčių dvaro sodyba
Merkiai
Merkiškės
Juškėnai
Elveniai
Gasiai
Gasių piliakalnis (Piniginis Kalnas)
Kamionka
Sirotiškės
Sakališkės
Skineikių piliakalnis
Gugių piliakalnis
Drageliškės
UTENA
Gugiai
Plaštakiškės
Kulkiai
Vencavas

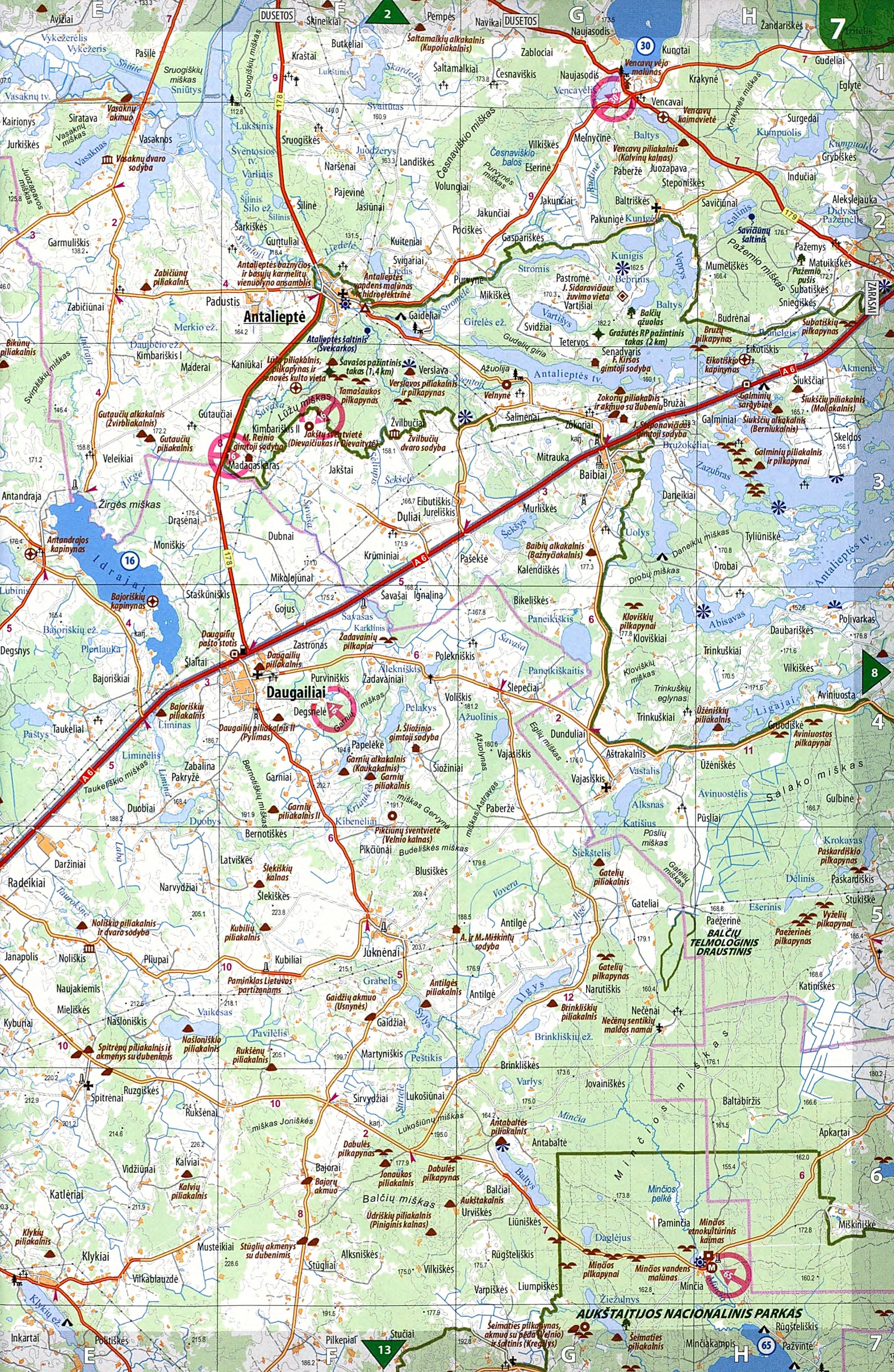

3
E
F
G
Baltezers
Ritupes
Eglaine
Plūdi
Mežmaļi
Jaunlaši
Indrāni
Rančāni
Ilūkste
Meža Ciems
Purvmaļi
Baltais ez.
Siliņi
Altāni
Avotiņi
Pašuliene
Pabērži
Lustbergi
Mežāres
Goģa ez.
Viesturi
Šēdere
Kociņi
Sventa
Sasaļu ez.
Lapsas
Melnais ez.
Pabēržu ez.
Lustbergas ez.
Strazdu ez.
Kauliņi
Skujas
Siļi (Grinvalde)
Gorbunovka
Skrudaliena
Silupe
Kalna Kapi
Ombergas ez.
Līdumi
Aldari
Ginovka
Siliņi
Neigūte
Brivzemnieki
Burtnieki
Ligas
Timšani
Olšanka
Upmaļi
Auziņi
DAUGPILIS
Ilzes
Vecozoli
Ādmiņi
Sudmaliņi
Lakstīgalas
Egles
LV
Baloži
Šteinburga
Bērzezeri
Riekstiņi
Pilači
Šiškova
Endenes ez.
Judeniai
Jānkalni
Bitites
Šarlote
Rimšas
Subatiškės
miškas Obelynė
Kalniukų ąžuolas
Marijas ez.
Ernestine
Bučāni
Svirki
Šarlotes ez.
Milgedžiai
Stārķi
Ezermaļi
Marinova
Ezeri
Ezeriņi
Ābelītes
miškas Pūkinė
Raudinė
Auděju ez.
Indrāni
Grendze
Dubinkas ez.
Klusais ez.
Buras
Meļāni
Vaidminiai
Kastancinava
Kadariškiai
Patiltiniai
Bavārijas
Vaidminių akmuo su pėdomis
Maironiai
Vaitonka
Medoliškės
Dideja
Celtnieks
Stonupis
Zelionkos ez.
Šodžiai
Saliniai
Rauda
Dzilais ez.
Novinkos
Salaviškio šaltinio vieta (Žaibo šulinys)
Medoliškių akmuo
Mironiškis
Paupinė
Odiņu ez.
Anupriškis
Fazāni
Guogiškis
Suvieko ez.
Ažvertiniškės
Dailes
Knipiškės
Suviekо dvaro sodyba ir piliakalnis (Žytkalnis)
Lukštas
Vanagi
Juneļi
Duogiai
Bliokmantas
Skujinas
Boleslavova
Upiškės
Raganų kalnas
Dagiliai
Arlaks
Druvas
Svente ez.
Stelmužės miškas
Stelmužės ąžuolas
Robežnieki
Juneļi
Skujinu ez.
Cibulinė
Suviekas
Katkuškės
Bikūnai
Terteliai
Stelmužes ez.
Metras
Rudinės
Kamuntiškės
Lygumų miško akmuo
Stelmužės dvaro sodyba ir bažnytinio meno muziejus
Andrioniškis
Ažubaliai
Padegelių ez.
Stelmužė
Abeliški
Ērgli
Kudras
Raginė
Kiečių ez.
Kiečiai
Šalna
Galiņu ez.
Rudenų ez.
Meiriškelės
Konecpolis
Miškiniškės
Rudėnai
Jancava
Ziedoņi
Skirstiņu ez.
Meiriškės
Ramuma
Grybinė
Ilgelis
Ragauka
Ausiejauka
Šalna
Vasaļski
Mozūriškės
Martyniškės
Adomauka
Sabalių miškas
Lielais Ilgas ez.
Ilga
Sviriškės
Cieraitis
Ilgys
Gubariai
Vietriniškės
Prekeliškės
Garadauka
Bruņnieki
Kamšos šventvietė (Imbrado)
Kamša
Ilgiai
Gurnapolis
Laužadžiai
Stumbrinė
Stumbrinė
Upītes
M. Ilgas ez.
Medumas ez.
Baltamiškis
Glušokas
Zaliesnas
Nedožinka
Feklistauka
Kivišku miškas
Šeštokiškės
Glušokas
Vasara ez.
Antaniškių piliakalnis (Juodasis kalnas)
Zagurnai
Karčiomka
Kurionkai
Dzidras
Kuklių piliakalnis
Aškinka
Novinkai
Julijanava
Kovenka
Kumpiniški
Antaniškės
Kiviškės
Kartašovka
Fedina
Aveņi
Midolkai
Smėliai
Ropiškės
Kukuliškiai
Kirilauka
Aleininkai
Pabērži
Baltamiškis
Briedlaukis
Vaižgantai
Zablatiškės
Juozapavos miškas
Kukliai
Ąžuolai
Breidakiškės
Bakaleriškiai
Čepuliškiai
Tabaro miškas
L. Kumpinišķu ez.
Egles
Pabēržu ez.
Ąžuraisčiai
Midulis
Tabaras
Žagariai
Juozapava
Kampiniškių ez.
Gojus
Imbradas
Bakasiškis
Galilaukis
Ažumedinė
Kraukļi
Robežnieki
Golubiškių piliakalnis (Ąžuraisčių)
Strepčiškės
Giliuškės
Tamuliškis
Palazdinė
Liaudiškių piliakalnis (Laukesos)
Rutuliškės
Rutuliškės
Imbradas
Milžinai
Miliūnai
Bartašiškės
Liaudiškių piliakalnis ir kapinynas
Grumbiniai
Raudondvaris
Janina
Medeikiškis
Purveliškės
Maršoniškės
Naujadvario miškas
Magutiškės
Baltas
Laukesa
Naujadvaris
Antaniškės
Vosyliškis
Jaunekiai
Dimitriškės
Egipte
Ščiūriai
Bačioniškio miškas
Laukesas
Ozolaine
Avilys
Aviliu miškas
Joniškis
Zarasai
Aviliu piliakalnis
Aviliai
Lazdinis
Lazdinis
Liaudiškiai
Smėlynė
Laukesa
Ankudinovka
Mozūriškiai
Moveliškės
Kavoliškės
Juodiškės
Gulbinka
Štadviliai
Bačioniškis
Zalmedžiai
Astrava
Bataukа
Brasta
Navikai
Snieginės
Sarakiškės
Ditkūnai
Karvelinė
Pasiekai
Slyninka
Slyninkos vandens malūnas
Zarasų senoji dalis, krašto muziejus
Kelio Kaunas–Daugpilis obeliskas
Griežta
Kizimiškės
Samanis
Šapauka
Avilaitis
Gružtai
Zarasas
Zarasaitis
Matuliškės
Rimšiškės
Jurasiškės
Mukulių dvaro sodyba
Andriejūnai
Tiryliai
Paminklas SSRS teroro aukoms
Riešutinė I
Mukuliai
Vaikučiai
Lokiai
Romancų miškas
Juodalaukiai
Baltas
Rapkaučizna
Mukulių ąžuolas
Romancai
Puginai
Auslas
Nikajus
Magučiai
Romancų sodyba
Narsūniškės
Liepalaukė
Riešutinės miškas
Kikiškės
Zablatiškės
Sukiškės
Petrūniškis
Kavoliškės
Asavytai
Silmiškės
Žardeliškiai
Pakalniškės
Bernotiškės
DŪKŠTAS
Aukštakalnis
8
117
A6
1
2
3
4
5
6

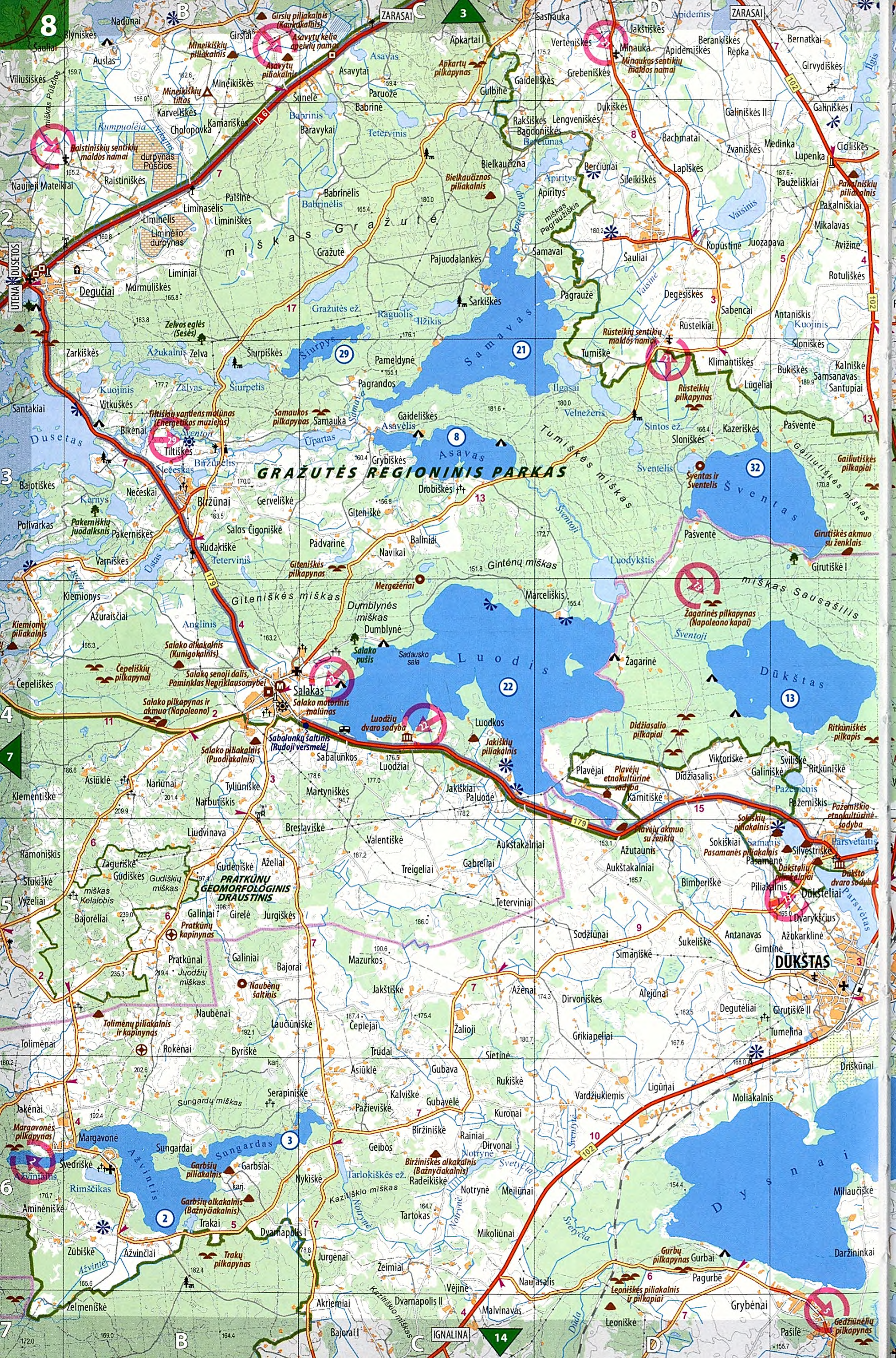

4
A
B
C
D
Bitaitis
Velnio Kakta
KUPIŠKIS
Uldukai
Jurgiškis
Sviesteliškis
Trakininkai
Marinava
Meldiškiai
Astravka
Karūniai
Žemaitėliai
Skaidrė
Bylėnai
Burbekliai
Paežerių sentikių maldos namai
Viešintos
Paežeriai
Pušiai
Balčiūniškiai
Bylėnų kapinynas (Milžinų kapai)
Pelyšų dvaro rūmai
Skudai
Balčiūniškių dvarvietė
Viešintas
Lietuvos partizanų kapai
Šilai
Papilių piliakalnis
Smėlinka
Juozapava
Gilvydžiai
Gilvydžių kapinynas
Viešintėlės
Laičiai
Juodviliškis
Žliobiškiai
Šimonių miškas
Lietuvos partizanų žūties vieta
Lietuvos partizanų žūties vietos
miškas Klimbalė
Medinos
Nemeiriai
Laiteliai
Akmena
PELYŠOS GEOLOGINIS DRAUSTINIS
Plikiškiai
Katinų šventvietė (Sedeikių)
Sedeikių dvaro sodyba
Lašinių rėva
Naujasėdis
Paminklas Lietuvos partizanams
Maldeikių pilkapynas (Milžinų kapai)
Didžiuliškių vėjo malūnas
Šilelis
Vidugiriai
Maldeikiai
Didžiuliškiai
Pelyšos atodanga
Lašinių piliakalnio vieta
K. Inčiūros gimtoji sodyba
Čiunkiai
Valečkai
Sedeikiai
Magylų akmuo
Lašiniai
Akmenos miškas
Vašuokėnų dvaro sodyba
Pelyšėlės
Gyvatynė
Gyvatynė (Magylai)
Vašuokėnai
Termintiškis
Pelyšėlių kapinynas
Mendrupys
Magylų kapinynas
Smalinos miškas
Karčekai
Pakapė
Juodžgalys
Griežionys
Padvarninkų ežerėlis
S. ir L. Didžiulių sodyba ir kapai
Griežioniškiai
Mendrupio akmuo su pėdomis
Pašvenčio etnokultūrinė sodyba
Smalina
Magylų miškas
Vertimai
Kraujo kalnas
Pašventys
Taurožė
Briedinė
Gerkiškiai
Gailiutiškis
Grumbiniai
Padvarninkai
Griežionėlės
Beržoniškis
Pirmaliūnis
Beržuona
Dubiškės
Dubriškio miškas
P. A. Baltakio gimtosios sodybos vieta
Pagriežiai
Lydžiai
Pienagalys
Zabelynė
Ramaškonys
Šienraistis
Andrioniškio miškas
Latavėnai
Motiejūnai
Mediniškiai
Kildonys
Justinava
Krausagalys
Daugeliškiai
Pavarės III
Andrioniškis
Dubulės miškas
Ziedoniai
TROŠKŪNAI
Butkiškis
Lietuvos partizanų žūties vieta
Paandrioniškis
Duobulė
Troškūnų mokykla ir senoji dalis
M. Karkos gimtosios sodybos vieta
Stukonys
Gečionys
Dauguliai
Svileliai
Lietuvos partizanų kapai
Karčiai
Varius
Smėlynė
Gurskai
Mažionys
Palatavys
Vilkaraistis
Palatavio piliakalnis
Lietuvos partizanų kapai
Niūronių etnokultūrinė sodyba
Stakės
Variaus atodanga
Lietuvos partizanų žūties vieta
miškas Pavarės
Lietuvos partizanų kapai
Troškūnų (Smėlynės) dvaro sodyba
Kalnuočiai
Rudžionys
Bareišiai
Bareišėliai
Karalienės kapas
Arklio muziejus
Niūronys
Pavarės II
Elmininkų ąžuolas (šeliakamienis)
Troškūnų miško muziejus, girininkijos arboretumas ir skulptūrų parkas
Pajuostinys
Latava
Girelė
Niūronių girelė
J. Biliūno gimtoji sodyba
Pavarių akmuo
Sabaliūnai
Kaupiniškiai
Maželiai
Šventoji
Troškūnų miškas
Juostinas
Paminklas Lietuvos partizanams
Pasmodai
Krepšiagalys
Migdoliškis
Pavarių liepa
Paminklas Lietuvos partizanams
Pavarių ąžuolas
Pavarių liepa
Mažvilka
Vagilka
Purvynai
Biebė
Klimiškiai
Krivinskai
Ažupiečiai
Peniankai
Paelmis
Paelmio akmuo
Gojus
Tamošiūnai
Pagojė
Gyliai
Šiekšteliai
Šeimyniškėliai
Šeimyniškėlių piliakalnis, kapinynas ir senovės gyvenvietė
Dievulio miškas
Lagedžiai
Ližai
Sepetiškis
Anykščių šventvietė (Šventragis)
Naujieji Elmininkai
Piktagalys
Nevėžis
Paraiščių durpynas
Naujonys
Vikonys
Skiauroji gilė stoties kompleksas
Janydžiai
Kuniškiai
Zablackai
Anykščiai
Dievaraistis (Nevėžio ištakos)
Pieniony Pakarkliai
Anykščių senoji dalis, rūmai (Okuličiūtės dvarelis) ir dvarvietė
Paraiščiai
ANYKŠČIAI
Šusiena
Aleksandrava
Posiniai
Vėjeliškiai
Apykeliai
Anulyno miškas
Jokūbava
Pasventupys
J. Biliūno kapas (Laimės žiburys)
Liudiškių piliakalnis ir senovės gyvenvietė
Janušavos miškas
Dabužių miškas
Pazniokai
Pažintinis takas (Anykščių šilelis, 1,5 km)
Anykščių žydų žudynių vieta ir kapai
Dabužiai II
Dabužiai
Šeimyniškiai
Marčiupis
Anykščiai
Liudiškiai
Vaitutiškiai
Koncevičiškiai
Sirvydai
Liepdegėnai
Pagirjai
Jurzdikas
Slavėnų akmuo (Marčiupio)
K. Kairio kletelė
Vyšniakalnis
A. Vienuolio gimtosios sodybos vieta
Slavės atodanga
K. Sirvydo gimtosios sodybos vieta
Ažuožeriai
Ilgis
Slavėnų dvaro sodyba
Mackeliškiai
Aleininkai
Velniaraistis
Sodeliškiai
Naujokai
Deveniai
Margiai
Margiai
Katlėriai
Slavėnai
Paminklas Lietuvos partizanams
Pienionių miškas
Storių kalnas (Stupakalnis)
Veršeliai
Pukeniai
Peniankai
Dvaronių dvarvietė ir akmuo (Puntukas)
Storiai
Vaivadiškiai
Peniankų pilkapynas
Puntukas
Dvaronys
Sintautai
Ignotiškis
Susiena
Šunykšta
Vaišviliškiai
Dvaronių ąžuolai (Šventieji)
Skapiškiai
Sodeliškiai
Varneliai
Dečionys
Dvareliai
KAVARSKAS
Mūrelis
Navinos uolos (Gegutės)
Navina
Ažugojai
10
Alaušupys
Pelyša
Sventoji
Juosta

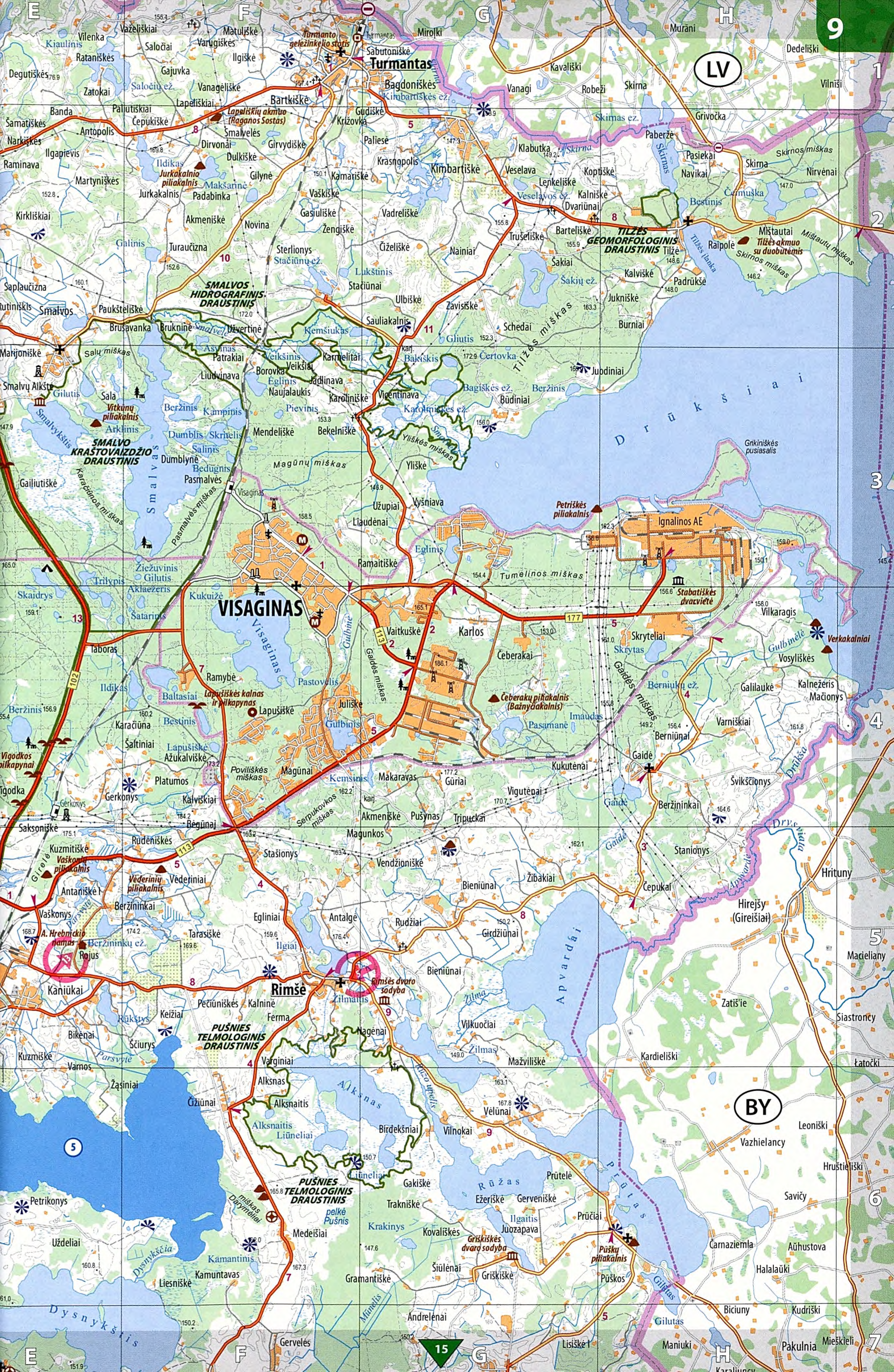

KUPIŠKIS
KAMAJAI
UTENA
UKMERGĖ
Inkliuzai
Puodžiuliškis
Brakniai
Paminklas Lietuvos partizanams
IŽENO TELMOLOGINIS DRAUSTINIS
Druskiai
Aluotų piliakalnis (Druskių)
Jotkonių sen. gyvenvietės
Miškinių miškas
Miškinių pilkapynas
Rimdžiai
Gykiai
Svėdasa
Kraštai
Savičiūnų dvaro sodyba
Savičiūnai
Kraštų palivarko sodyba
Kraštėliai
Kraštų miškas
Visėtiškių piliakalpai ir senovės gyvenvietės
Visėtiškės
Žoviškių sen. gyvenvietė
Žoviškiai
Čiukai
Bajorai
Svėdasų dvaro sodyba
Moliakalnis
Svėdasai
Tourakalnis
Ežerėlių kalnas
Juodeglynis
Rudakasai
Šimonių miškas
Lietuvos partizanų žūties vieta
Skaistis
Ertėjai
Svėdasų senoji dalis
Kartakalnis
Daujočiai
Narbučiai
Vožupis
Šilagaliai
Puroniškis
Kuojinis
Lietuvos partizanų žūties vieta
Priegodas
Sliepšiškis
Svėdasų dvarvietė ir paminklas J. Tumui-Vaižgantui
Alaušas
Uosintas
Miliūniškis
Uosintėlis
Auleliai
Mikieriai
Laukinių žvėrių aptvaras
ŠVENTOSIOS KRAŠTOVAIZDŽIO DRAUSTINIS
Alkatiškės ežeras
Vikonys
Sausalaukė
Palaukiškiai
miškas Juodkalnis
Denionių ež.
Lietuvos partizanų žūties vieta
Kušlai
Šventoji
Inkūnų šaltinis
Inkūnai
Galvydžiai
Liepagiriai
Legai
Mičionių šventvietė (Kiškio Bažnyčia)
Narantis
Dauneikiai
Pauriškiai
Mičionys
Galvydžių miškas
Grikiapeliai
Grikiapelių miškas
Gaidžiai
Ragaišiai
miškas Valdaginė
miškas Saldagiris
Pūstinka
Girelė
Butėnai
Starkonių miškas
Mickūnų tiltas
Butėnų pilkapynas (Milžinų kapai)
Šaltiniai
Šaltinių pilkapynai
Taurožės šaltinis
Medinos
Grikiapelių pilkapynas
Butėnų dvarvietė
Butėnų atodanga
Žaliosios atodanga
Žalioji
Vilkabrukų miškas
1863 m. sukilėlių stovyklavietė
Antupiai
Kupriai
Medinos
Mickūnų miškas
Mickūnai
Knebiai
Užulieknis
Jononių miškas
Jononys
Stasiškiai
Šventupys
Ramuldavos miškas
Aknysčiai
Mikniūnai
Gerkonių miškas
Leliūnai
Sterkiškis
Daniūnai
Gerkonys
Toliškės
Varkujai
Dobilynės miškas
Rukšiškiai
Zigmantava
Vainiūnai
Jazminava
Sterkonys
Peštiniai
Varkujų kapinynas (Pavarželis)
Stalnioniškis
Rašimėliai
Rašimai
Kapčiuškiai
Jurzdikas
Papšiai
Paulinkiškiai
Ramuldava
Jankaviškis
Juozapava
Papšių koplyčia-mauzoliejus
Varniškių piliakalnis (Kartakalnis)
Budasas
Zablūdava
Aknysta
Aknystos
Kavolių ež.
Vosgėlių miškas
Gintiniai
Miškiniai
Starkai
Stanislava
Čekonys
Sindriai
Debeikių valsčiaus pastatas
Debeikiai
Aknystų dvaro sodyba
Gudeliai
Elmininkai
Sindrių miškas
miškas Ažuolynė
Ąžuolynė
Palipšės šventvietė (Gudės Laukas)
Karališkis
Vosgėliai
Ilgabrada
Kalveliai
Meldučiai
Palipšės šaltinis
Marimpolis
Kurtiniai
Palipšė
Jokūbėliškis
Steponava
Elmininkai I
Medžiuoliai
Aušra
Dusynai
Vajėšiai
Bebarždžiai
Baravainiai
Bikūnai
Kurtinių alkakalnis (Trakai)
Radiškis
Surviliškis
Karalinava
Mažeikiškių kapinynas (Pikio kalva)
Mažeikiai
Karalinava
Staleriškis
Peliūškos
Ivonys
Kiaušai
Grubai
Elmiškis
Puodžiai
Kuzmiškiai
Šileikiai
Tilvikai
Rubikiai
Surdegis
Elmininkų miškas
Aniūnai
Trumbatiškis
Kilėviškiai
Aknystėlių kapinynas
Grūdeliškis
Dobilynė
Katlėriškiai
Trumbatiškio kapinynas
Aknystėlės
STABULANKIŲ GEOLOGINIS DRAUSTINIS
Bičionių kapinynas
Siaurojo geležinkelio ruožas Anykščiai–Rubikiai
Rubikių piliakalnis (Perkūnas)
Gaidamiškiai
Kilėva
Žažumbris
Piliakalnio piliakalnis
Kelpiškis
Aknystėlės
Aknystėlių piliakalnis
Bičionys
Piliakalnis
Krioksllio pilkapių vieta
Krioksllys
Gečionių miškas
Gečionys
Sarteniškis
Legeniškis
Narkiškis
Žažumbrio ąžuolas
Subačiai
Stabulankiai
Keblonys
Rubikių gelmė (Šventvartė)
Didžioji sala
Šlapios
Burbiškio vandens malūnas
Pagraužiai
Paežeriai
Velykūnai
Pilviškiai
Valtkūnų kapinynas
Meliaušiškis
Midiaušiškio etnokultūrinis kaimas
Burbiškio dvaro sodyba
Rubikių sala (Varnagrotė)
Vaitkūnai
Rubikių ež.
ANYKŠČIŲ REGIONINIS PARKAS
J. Karoso gimtoji sodyba
Apšlavos
Sabelkai
Pagiriai
Vaisiutiškis
Staniškis
Sungailiškis
Kiškeliai
Pečiuliai
Burbiškis
Bijeikių piliakalnis
Terpežeriai
Balteniškiai
Ažugirka
Lankelės
Vietiškės
Klykūnai
Dusynas
Lementiškis
Tautgiriai
miškas Ažuolynė
Mačionys
Gaspariškis
Ažugiriai
Vareikiai
Zarankiškis
Kurkleliai
Burbiškio miškas
Bijeikiai
Mažeikiškis
Balteniai
Šaltupys
Lelіūnų dvaro rūmai
Leliūnai
Paplentė
Topoliškiai
Kurklelių dvarvietė
Mozūriškiai
Mozūriškių akmuo su pėda
Zvyrinka
Varnaraistis
Kavoliškis
Pečiuliškis
Plepiškiai
Aukštakalnis
Mištujis
11
26

Užpaliai
Vyžuonos
Sudeikiai
UTENA
Alaušas
Vyžuonų miškas
Vaiskūnų geomorfologinis draustinis
Vyžuonų botaninis draustinis
Dvarašilis
Kušlių miškas
Drobčiūnų miškas
Kastulynės miškas
Utenos tv.
Saldutiškis
Daugailiai
Kaniūkai
Jotaučiai
Vyturiai
Aukštakalnis
Dauniškis
Ąžuolija
Gedimino
Pakermėžys
Antalgė
Jasonys
Narkūnai
Degučiai
Vaikutėnai
Kirkliai
Bikuškis
Salos
Alkai
Petroniškis
Juodlankiai
Skrebulė
Bradesai
Rukliai
Šėšelai
Stumbrė
Nuodeguliai
Dičiūnai
Medeniai
Krūvelė
Miškiniai
Gojus
Seduikiai
Aliai
Ilgis
Mockėnai
Vijeikiai
Klovinai
Nemeikščiai
Liaumuškos
Jonelišės
Puodžiai
Kryželia
Margavonės
Seibokiškis
Pailgis
Šungailiškis
Padborka
MOLĖTAI
UTENA
UKMERGĖ
A6
A14
118
12
1
5

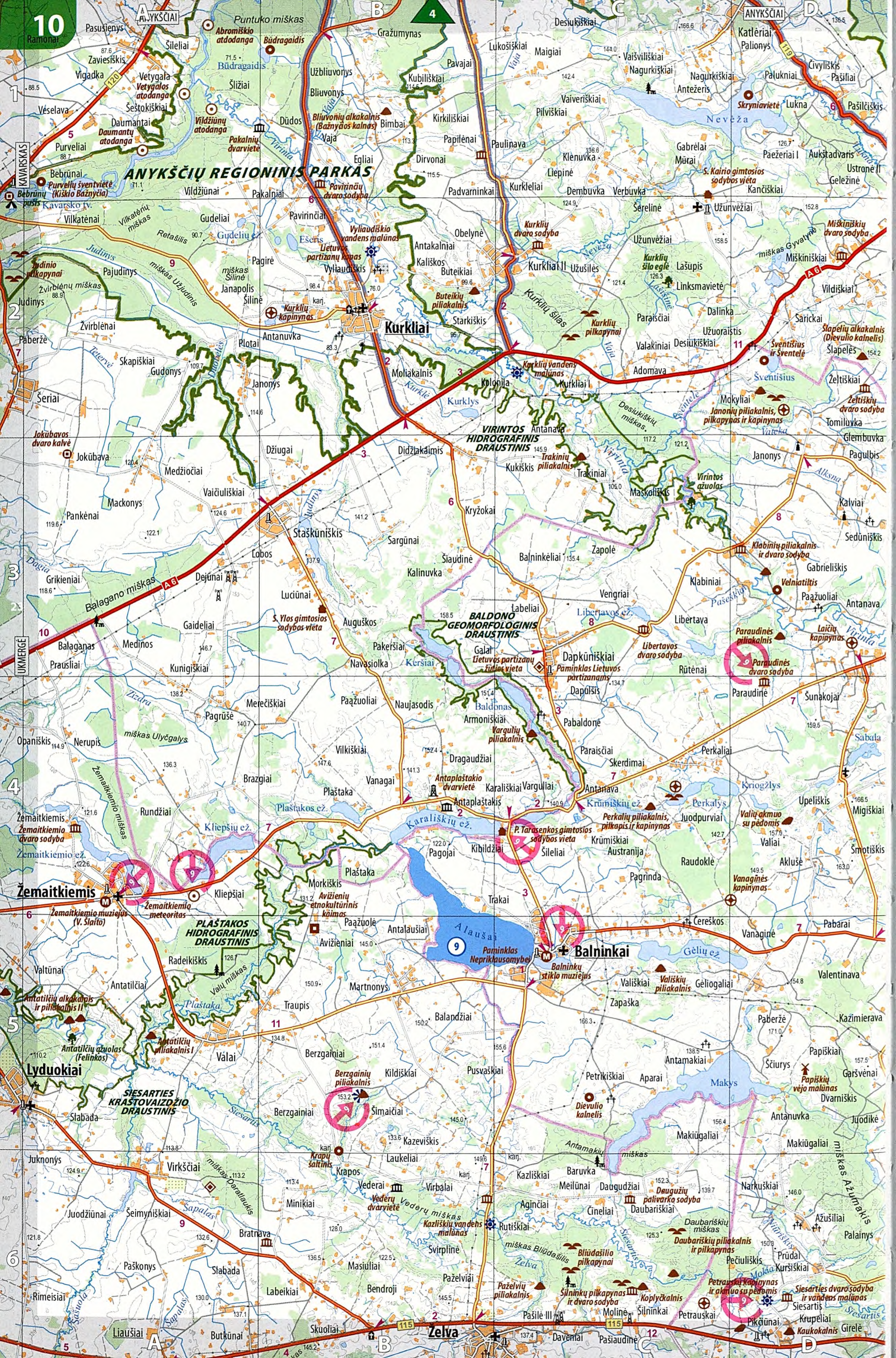

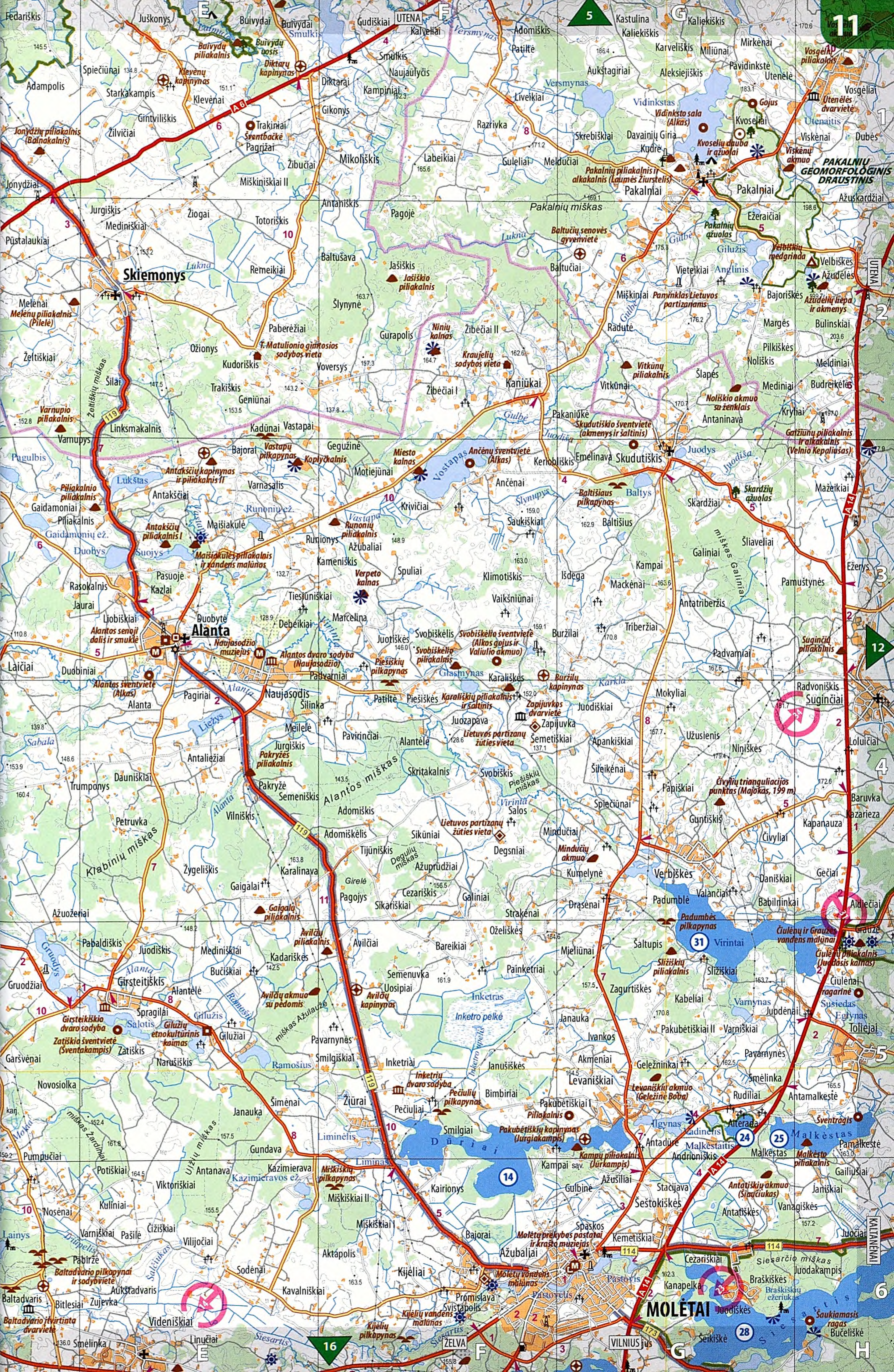
7
DUSETOS
2
13
ZARASAI
Avižiai
Vykežerėlis
Vykežeris
Pašilė
Skineikiai
Kraštai
Butkeliai
Pempės
Navikai
Šaltamalkių alkakalnis (Kupoliakalnis)
Šaltamalkiai
Zablociai
Naujasodis
Kunotai
Žandariškės
Gudeliai
Egiyte
Vencavų vėjo malūnas
Vencavai
Vencavų kaimavietė
Krakynė
Surgedai
Kumpuolis
Kumpuolėlis
Grybiškės
Vencavų piliakalnis (Kalvinų kalnas)
Paberžė
Juozapava
Steponiškės
Inducīai
Alekšiajauka
Savičiūnai
Savičiūnų šaltinis
Pažemių miškas
Pažemys
Matuikiškės
Pažemio pušis
Subatiškės
Sniegiškės
Budrėnai
Subatiškių pilkapynas
Vasaknų tv.
Kairionys
Siratava
Vasaknų akmuo
Vasaknų miškas
Jurkiškės
Vasaknos
Vasaknų dvaro sodyba
Sruogiškių miškas
Snūtys
Lukštinis
Šventosios tv.
Varlinis
Šilinis
Šilo ež.
Šilinė
Sruogiškės
Naršėnai
Pajevinė
Jasiūnai
Landiškės
Juodžerys
Česnaviškio miškas
Česnaviškio balos
Purvynės miškas
Volungiai
Eseriné
Vilkiškės
Melnyčinė
Baltys
Jakunčiai
Baltriškės
Pakunigė
Kuniai
Pociškės
Gaspariškės
Kuiteniai
Svigariai
Purvynė
Stromis
Kunigis
Bebrinis
Pastromė
J. Sidaravičiaus žuvimo vieta
Vartišiai
Mikiškės
Girelės ež.
Vartįšius
Svidžiai
Tetervos
Baltys
Bačių ąžuolas
Gražutės RP pažintinis takas (2 km)
Senadvaris
F. Kiršos gimtoji sodyba
Mumeliškės
Bružų pilkapynas
Eikotiškės
Eikotiškio kapinynas
Siukščiai
Šiukščių piliakalnis (Molliakalnis)
Galminių sargybinė
Galminiai
Šiukščių piliakalnis (Berniukalnis)
Skeldos
Galminių piliakalnis ir pilkapynai
Akmenis
Garmuliškis
Juozapavos miškas
Zabičiūnų piliakalnis
Zabičiūnai
Padustis
Antalieptės bažnyčios ir basųjų karmelitų vienuolyno ansamblis
Antalieptės vandens malūnas ir hidroelektrinė
Antalieptė
Gaideliai
Merkio ež.
Antalieptės šaltinis (Švelcarkos)
Kimbariškis I
Maderai
Kaniūkai
Lūžų piliakalnis, pilkapynas ir senovės kulto vieta
Savasos pažintinis takas (1,4 km)
Verslava
Verslavos piliakalnis ir pilkapynas
Tamašaukos pilkapynas
Ažuolija
Velnynė
Antalieptės tv.
Gudelių giria
Bikūnų piliakalnis
Svirplėkių miškas
Gutaučių alkakalnis (Žvirbliakalnis)
Gutaučiai
Gutaučių piliakalnis
Kimbariškis II
M. Reinio gimtoji sodyba
Lūžų miškas
Jakštų šventvietė (Dievaičiukas ir Dievaitytė)
Žvilbučiai
Žvilbučių dvaro sodyba
Šalmenai
Zokoriai
Zokorių piliakalnis ir akmuo su dubeniu
Bružai
J. Stepanovičiaus gimtoji sodyba
Mitrauka
Baibiai
Družokeliai
Veleikiai
Madagaskaras
Jakštai
Šekšėlė
Antandraja
Žirgės miškas
Žirgė
Drąsėnai
Eibutiškis
Jureliškis
Duliai
Murliškės
Šekšys
Daneikiai
Tyliūniškė
Antandrajos kapinynas
Moniškis
Dubnai
Krūminiai
Pašekšė
Baibių alkakalnis (Bažnyčiakalnis)
Kalendiškės
Drobių miškas
Drobai
Uolys
Antaliepto tv.
Idrajai
Lubinis
Mikolojūnai
Staškūniškis
Gojus
Savasai
Ignalina
Bikeliškės
Paneikiškis
Kloviškių pilkapynas
Kloviškiai
Abisavas
Polivarkas
Dauboriškės
Bajoriškių kapinynas
Bajoriškių ež.
Daugailių pašto stotis
Zastronas
Karklinis
Žadavainių pilkapiai
Polekniškis
Paneikiškaitis
Trinkuškiai
Vilkiškės
Degsnys
Plenlauka
Šlaftai
Daugailių piliakalnis
Purviniškis
Alekniškis
Žadavainiai
Šlepečiai
Kloviškių miškas
Trinkuškių eglynas
Bajoriškiai
Daugailiai
Degsnelė
Garnių miškas
Pelakys
Volūiškis
Ažuolinis
Avinuosta
Bajoriškių piliakalnis
Liminas
Užėniškių piliakalnis
Ligajai
Trinkuškiai
Grūodiškė
Avinuostos pilkapynai
Taukeliai
Paštys
Daugailių piliakalnis II (Pylimas)
J. Šliožinio gimtoji sodyba
Papelekė
Šiožiniai
Ažuolynas
Eglių miškas
Dunduliai
Aštrakalnis
Užėniškės
Liminėlis
Zabalina
Garnių alkakalnis (Kaukakalnis)
Garnių pilkapiai
Vajasiškis
Vastalis
Salako miškas
Taukelškio miškas
Pakryžė
Bernotiškių miškas
Garniai
Vajasiškis
Alksnas
Avinuostėlis
Gulbinė
Duobiai
Kriaukys
Kibeneliai
Gervynė
miškas Astravas
Paberžė
Katišius
Pūsliai
Duobys
Garnių piliakalnis II
Pikčiūnų šventvietė (Velnio kalnas)
Pūslių miškas
Bernotiškės
Pikčiūnai
Budeliškės miškas
Šiekštelis
Gatelių miškas
Krokavas
Paskardiškio pilkapynas
Daržiniai
Latviškės
Gatelių piliakalnis
Dėlinis
Paskardiškis
Radeikiai
Narvydžiai
Šlekiškių kalnas
Šlekiškės
Blusiškės
Vovera
Gateliai
Esérinis
Stukiškė
Vyželių piliakalnis
Paežerinė
Paežerinės pilkapynas
Tauročinė
Noliškio piliakalnis ir dvaro sodyba
Kubilių piliakalnis
Antilgė
A. ir M. Miškinių sodyba
Balčių telmologinis draustinis
Janapolis
Noliškis
Pliupai
Kubiliai
Juknėnai
Naujakiemis
Paminklas Lietuvos partizanams
Grabelis
Antilgės piliakalnis
Antilgė
Ilgys
Gatelių pilkapynai
Narutiškis
Katinįškės
Mieliškės
Vaikėsas
Gaidžių akmuo (Usnynės)
Brinkliškių piliakalnis
Nečėnai
Nečėnų sentikių maldos namai
Kyburiai
Našloniškis
Pavilėlis
Gaidžiai
Sylys
Brinkliškių ež.
Našloniškio piliakalnis
Spitrėnų piliakalnis ir akmenys su dubenimis
Rukšėnų piliakalnis
Martyniškis
Peštikis
Brinkliškės
Minčios miškas
Varlys
Jovainiškės
Baltabiržis
Spitrėnai
Ruzgiškės
Sirvydžiai
Lukošiūnai
Rukšėnai
miškas Joniškės
Lukošiūnų miškas
Mincia
Antabalės piliakalnis
Antabalė
Apkartai
Dabulės pilkapynas
Dabulės pilkapynas
Vidžiūnai
Kalviai
Bajorai
Bajorų akmuo
Jonaukos piliakalnis
Balčiai
Aukštakalnis
Baltys
Minčios pelkė
Kalvių piliakalnis
Katlėriai
Balčių miškas
Urviškės
Udrišių piliakalnis (Piniginis kalnas)
Liūniškės
Pamincia
Minčios etnokultūrinis kaimas
Miškiniškė
Klykių piliakalnis
Musteikiai
Stūglių akmenys su dubenimis
Alksniškės
Rūgšteliškis
Dagiėjus
Klykiai
Vilkabiauzdė
Stūgliai
Vilkiškės
Minčios pilkapynai
Minčios vandens malūnas
Klykių ež.
Varpiškės
Liumpiškės
Žiežulnys
Mincia
Aukštaitijos nacionalinis parkas
Rūgšteliškis
Inkartai
Politiškės
Pilkenpiai
Stučiai
Seimatiės piliakalnis, akmuo su pėda (Velnio) ir šaltinis (Kregždys)
Seimatiės piliakalnis
Minčiakampis
Pažvintė
E
F
G
H
1
2
3
4
5
6
7
8
16
30
65
178
179
A6

8
ZARASAI
3
ZARASAI
UTENA
DUSETOS
GRAŽUTĖS REGIONINIS PARKAS
PRATKŪNŲ GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
Salakas
DŪKŠTAS
Samavas
Asavas
Luodis
Dūkštas
Šventas
Dysnai
Žvintis
Sungardas
Šiurpys
Dusetas
miškas Gražutė
Giteniškės miškas
Tumiškės miškas
miškas Sausašilis
Gintėnų miškas
Dumblynės miškas
Sungardų miškas
Kaziliškio miškas
Degučiai
Zarkiškės
Zelva
Šiurpiškės
Bikėnai
Tiltiškės
Biržūnai
Rudakiškė
Navikai
Dumblynė
Luodkos
Sabalunkos
Luodžiai
Jakštiškiai
Paluodė
Aukštakalniai
Ažutaunis
Bimberiškė
Pasamanė
Piliakalnis
Dūkšteliai
Gimtinė
Žagarinė
Marceliškis
Pašventė
Kazeriškės
Slonišķės
Sabenciai
Rūsteikiai
Kopūstinė
Šauliai
Pagraužė
Samavai
Pajuodalankės
Šarkiškės
Gaideliškės
Grybiškės
Drobiškės
Giteniškė
Balniai
Padvarinė
Gerveliškė
Salos Čigoniškė
Tylūniškė
Narbutiškis
Martyniškės
Liudvinava
Breslaviškė
Valentiškė
Treigeliai
Gabreliai
Tetervinai
Gudeniškė
Aželiai
Girelė
Jurgiškės
Galiniai
Pratkūnai
Bajorai
Mazurkos
Jakštiškė
Naubėnai
Laučiūniškė
Rokėnai
Byriškė
Serapiniškė
Sungardai
Margavonė
Garbšiai
Trakai
Dvarnapolis I
Dvarnapolis II
Jurgėnai
Žeimiai
Akriemiai
Bajorai I
Malvinavas
Naujasalis
Vėjinė
Mikoliūnai
Tartokas
Radeikiškė
Notrynė
Meiliūnai
Dirvonai
Rainiai
Biržiniškė
Geibos
Kalviškė
Gubavėlė
Pažieviškė
Kuronai
Gubava
Rukiškė
Asiūklė
Trūdai
Sietinė
Čeplejai
Žalioji
Ažėnai
Dirvoniškės
Alejūnai
Grikiapeliai
Vardžiukiemis
Ligūnai
Moliakalnis
Miliaučiškė
Daržininkai
Gurbai
Pagurbė
Grybėnai
Leoniškė
Pasilė
Simaniškė
Šukeliškė
Antanavas
Sodžiūnai
Degutėliai
Girutiškė II
Tumeliņa
Drišķūnai
Ažukarklinė
Dvaryksčius
Slivestriškė
Sokiškiai
Pažemiškis
Ritkūniškė
Viktoriškė
Didžiasalis
Plavėjai
Karnitiškė
Galiniškė
Sviliškė
Girutiškė I
Bukiškės
Kalniškė
Samsanavas
Santupiai
Lūgeliai
Klimantiškės
Tumiškė
Antaniškis
Kuojinis
Sloniškės
Rotuliškės
Avižinė
Mikalavas
Pakalniškiai
Pauželiškiai
Lupenka
Medinka
Zvaniškės
Galiniškės II
Bachmatai
Lapiškės
Dukiškės
Lengveniškės
Rakšiškės
Bagdoniškės
Bielkaučizna
Berčiūnai
Šileikiškės
Apirītys
Grebeniškės
Minauka
Jakštiškės
Verteniškės
Sashauka
Apkartai I
Gaideliškės
Gulbinė
Babrinė
Parūožė
Asavytai
Sūnelė
Mineikiškės
Girsiai
Nadūnai
Blyniškės
Auslas
Viliušiškės
Karvelišķės
Kamariškės
Cholopovka
Raistiniškės
Naujieji Mateikiai
Baravykai
Babrinėlis
Pilšinė
Liminasėlis
Liminiškės
Gražutė
Liminiai
Murmuliškės
Vitkuškės
Santakiai
Bajotiškės
Polivarkas
Nečeskai
Pakerniškės
Varniškės
Kiemionys
Ažuraisčiai
Čepeliškės
Klementiškė
Asiūklė
Nariūnai
Ramoniškis
Zaguriškė
Gudiškės
Stukiškė
Vyželiai
Bajorėliai
Tolimėnai
Jakėnai
Svedriškė
Rimšičkas
Aminėniškė
Zūbiškė
Ažvinčiai
Zelmeniškė
Pagrandos
Pameldynė
Samauka
IGNALINA
14
7
B
C
D
Salako pilkapynas ir akmuo (Napoleono)
Salako senoji dalis, Paminklas Nepriklausomybei
Salako motorinis malūnas
Sabalunkų šaltinis (Rudoji versmėlė)
Luodžių dvaro sodyba
Žagarinės pilkapynas (Napoleono kapai)
Gražutės ež.
Sintos ež.
Šventoji
Bernatkai
Girvydiškės
Galniškės I
Cicliškės
Šventas ir Šventelis

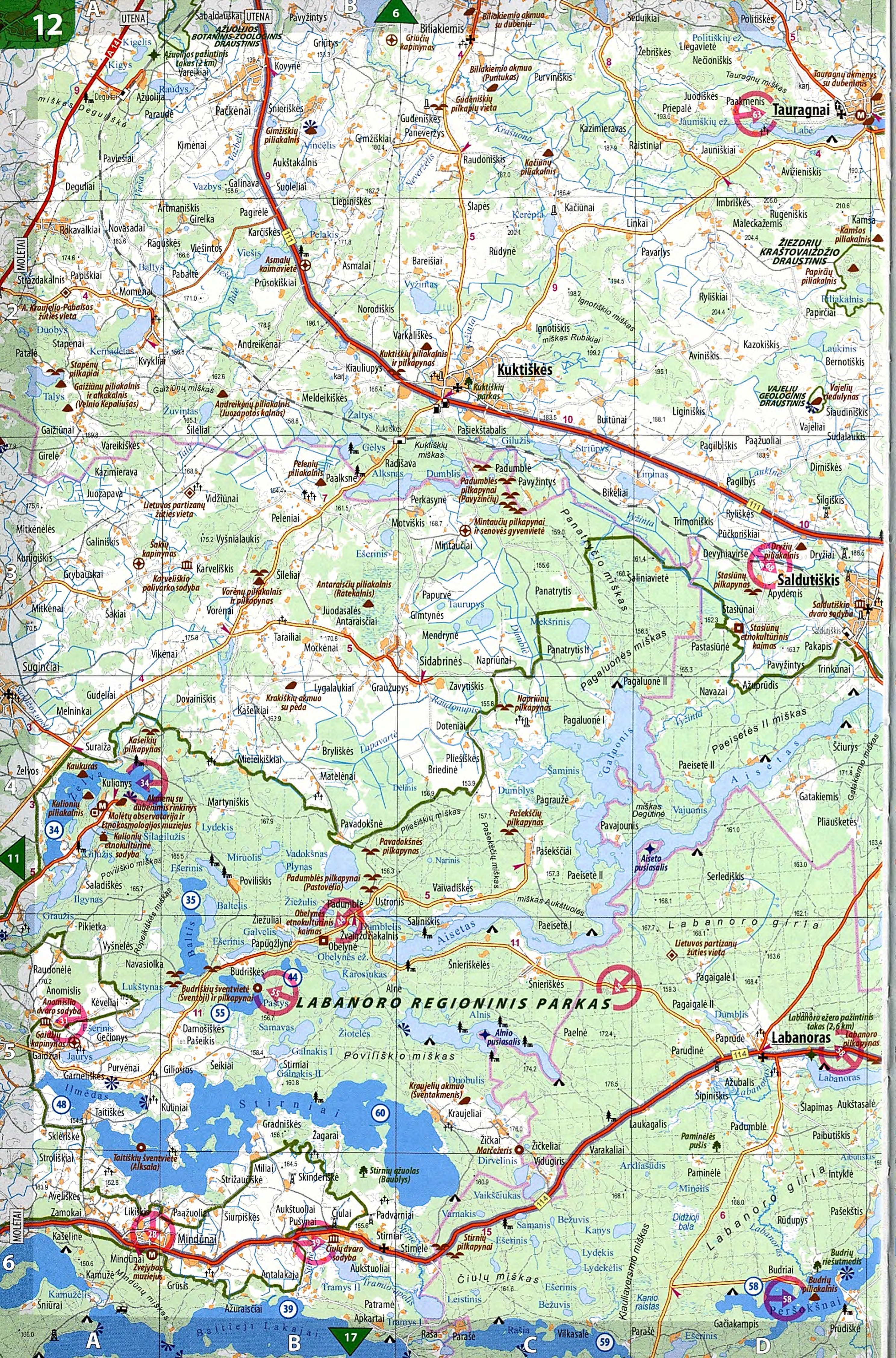

LV
BY
Turmantas
Turmanto geležinkelio stotis
Sabutoniškė
Bagdoniškės
Kimbartiškės ež.
Mirolki
Kavališki
Vanagi
Robeži
Skirna
Murāni
Dedeliški
Vilniši
Grivočka
Skirnas ez.
Paberže
Pasiekai
Navikai
Skirna
Skirnos miškas
Nirvėnai
Vilenka
Važeliškiai
Matuliškė
Varugiškės
Rataniškės
Saločiai
Ilgiškė
Kiaulinis
Degutiškės
Gajuvka
Zatokai
Vanagėliškė
Saločių ež.
Lapeliškiai
Bartkiškė
Banda
Paliutiškiai
Čepukiškė
Lapeliškių akmuo (Raganos Sostas)
Gudiškė
Križovka
Šamatiškės
Narkiškės
Antopolis
Smalvelės
Dirvonai
Girvydiškė
Paliese
Ilgapievis
Dulkiškė
Krasnopolis
Kimbartiškė
Klabutka
Raminava
Ildikas
Jurkakalnio piliakalnis
Makšarinė
Gilynė
Kamariškė
Veselava
Koptiškė
Martyniškės
Jurkakalnis
Padabinka
Vaškiškė
Lenkeliškė
Kalniškė
Veselavos ež.
Dvariūnai
Kirkliškiai
Akmeniškė
Gasiuliškė
Vadreliškė
Trušeliškė
Barteliškė
Tilžės geomorfologinis draustinis
Bešunis
Čemuška
Mištautai
Tilžės akmuo su duobutėmis
Mištautų miškas
Galinis
Novina
Žengiškė
Tilžė
Raipolė
Skirnos miškas
Tilžės lanka
Turaučizna
Sterlionys
Stačiūnų ež.
Čiželiškė
Nainiai
Šakiai
Padrūkšė
Šakių ež.
Kalviškė
Saplaučizna
Lukštinis
Stačiūnai
Smalvos hidrografinis draustinis
Ulbiškė
Zavišiškė
Jukniškė
Rutiniškis
Smalvos
Paukšteliškė
Burniai
Sauliakalnis
Schedai
Tilžės miškas
Brusavanka
Bruknine
Smalvelė
Dėvertinė
Kemšiukas
Glutis
Čertovka
Marijoniškė
Salų miškas
Asynas
Patrakiai
Veikšinis
Karmelitai
Bakšiskis
Judiniai
Liudvinava
Borovka
Veikšiai
Jadlinava
Eglinis
Naujalaukis
Karoliniškė
Vigentinava
Bagiškės ež.
Beržinis
Smalvų Alkšta
Gilutis
Sala
Būdiniai
Vitkūnų piliakalnis
Beržinis
Kampinis
Pievinis
Karolinškių ež.
Drūkšiai
Arklinis
Dumblis
Skrinelis
Mendeliškė
Bekelniškė
Yliškės miškas
Smalvo kraštovaizdžio draustinis
Salinis
Grikiniškės pusiasalis
Smalvykštis
Dumblynė
Magūnų miškas
Yliškė
Gailiutiškė
Bedugnis
Pasmalvės
Smalva
Karačiūnų miškas
Pasmalvės miškas
Visaginas
Užupiai
Vyšniava
Petriškės piliakalnis
Ignalinos AE
Liaudėnai
Eglinis
Ramaitiškė
Tumelinos miškas
Žiežuvinis
Trilypis
Gilutis
Akiaezeris
Skaidrys
Kukuižė
VISAGINAS
Šatarinis
Vaitkuškė
Karlos
Stabatiškės dvarvietė
Vilkaragis
Verkakalniai
Gulbinėlė
Skrytelai
Vosyliškės
Čeberakai
Skrytas
Gaidės miškas
Taboras
Ramybė
Baltasiai
Lapušiškės kalnas ir pilkapynas
Lapušiškė
Pastovėlis
Juliškė
Gulbinis
Gaidės miškas
Čeberakų piliakalnis (Bažnyčiakalnis)
Pasamanė
Imaudas
Berniukų ež.
Galilaukė
Kalnežeris
Mačionys
Beržinis
Ildikas
Karačiūna
Šaltiniai
Bestinis
Lapušiškė
Ažukalviškė
Varniškiai
Berniūnai
Drūkša
Vigodkos pilkapynai
Vigodka
Platumos
Poviliškės miškas
Magūnai
Kemšis
Makaravas
Gūriai
Kukutėnai
Gaidė
Šviksčionys
Gerkonys
Kalviškiai
Serpukovkos miškas
Akmeniškė
Pušynas
Vigutėnai
Tripučkai
Beržininkai
Saksoniškė
Begūnai
Rudėniškės
Magunkos
Kuzmitiškė
Vaškonių piliakalnis
Staišionys
Vendžioniškė
Stanionys
Drysviata
Girelė
Vėderinių piliakalnis
Vėderiniai
Bieniūnai
Žibakiai
Hrituny
Antaniškė
Čepukai
Beržininkai
Vaškonys
Egliniai
Antalgė
Rudžiai
Girdžiūnai
Hirejšy (Gireišiai)
Apvardai
Macieliany
A. Hrebnickio namas
Beržininkų ež.
Tarasiškė
Ilgiai
Rojus
Kaniūkai
Rimšė
Rimšės dvaro sodyba
Bieniūnai
Zatiš'ie
Pečiūniškės
Kalninė
Zilmalis
Žilma
Siastroncy
Kukstys
Keižiai
Ferma
Vilkuočiai
Pušnies telmologinis draustinis
Nagėnai
Bikėnai
Šciurys
Žilmas
Kardieliški
Kuzmiškė
Varnos
Varginiai
Mažviliškė
Łatočki
Parsvytė
Žąsiniai
Alksnas
Čižiūnai
Alksnaitis
Vėlūnai
Alksnaitis
Liūneliai
Birdekšniai
Vilnokai
Leoniški
Vazhielancy
Hruštieliški
Liūneliai
Prūtelė
Prūtas
Gakiškė
Rūžas
Ežeriškė
Gerveniškė
Savičy
Petrikonys
Pušnies telmologinis draustinis
Pušnis
Trakniškė
Ilgaitis
Prūčiai
Dvynių miškas
Medeišiai
Krakinys
Kovališkės
Juozapava
Griškiškės dvaro sodyba
Pūškų piliakalnis
Carnaziemla
Aŭhustova
Uždeliai
Kamantinis
Griškiškė
Šiulėnai
Pūškos
Halalaŭki
Dysnykščia
Kamuntavas
Liesniškė
Gramantiškė
Gilutas
Dysnykštis
Mūnelis
Andrelėnai
Gilutas
Biciuny
Kudriški
Gervelės
Lisiškė
Maniuki
Pakulnia
Miaskieli
Karaliuncy
102
113
177
Kaniūkai

15

10
ANYKŠČIAI
ANYKŠČIŲ REGIONINIS PARKAS
Kurkliai
VIRINTOS HIDROGRAFINIS DRAUSTINIS
BALDONO GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
PLAŠTAKOS HIDROGRAFINIS DRAUSTINIS
SIESARTIES KRAŠTOVAIZDŽIO DRAUSTINIS
Žemaitkiemis
Balninkai
Lyduokiai
Zelva
UKMERGĖ
KAVARSKAS
Puntuko miškas
Abromiškio atodangos
Būdragaidis
Ramonai
Pasusienys
Šileliai
Zaviesiškis
Vigadka
Vetygala
Vetygalos atodanga
Šeštokiškiai
Vėselava
Daumantai
Daumantų atodanga
Purveliai
Bebrūnai
Purvelių šventvietė (Kiškio Bažnyčia)
Vildžiūnų atodanga
Pakalnių dvarvietė
Gražumynas
Užbliuvonys
Bliuvonys
Bliuvonių alkakalnis (Bažnyčios kalnas)
Bimbai
Dūdos
Vaja
Egliai
Lukošiškiai
Pavajai
Kubiliškiai
Kirkiliškiai
Papilėnai
Dirvonai
Paulinava
Padvarninkai
Kurkleliai
Desiukiškiai
Maigiai
Vaivilškiai
Nagurkiškiai
Vaiveriškiai
Pilviškiai
Klenuvka
Liepinė
Dembuvka
Verbuvka
Katlėriai
Palionys
Čivyliškis
Pašiliai
Paluknai
Skrynviaietė
Lukna
Pašilčiškis
Antežeris
Nevėža
Gabrėlai
Mūrai
Paežeriai I
Aukštadvaris
Ustronė II
S. Kairio gimtosios sodybos vieta
Kančiškiai
Geležinė
Šerelinė
Užunvėžiai
Miškiniškių dvaro sodyba
Miškiniškiai
Vildžiūnai
Pakalniai
Pavirinčiai
Pavirinčių dvaro sodyba
Vilkatėnai
Gudeliai
Relašilis
Kavarsko tv.
Vyliaudiškio vandens malūnas
Lietuvos partizanų kapas
Vyliaudiškis
Antakalniai
Kališkos
Buteikiai
Buteikių piliakalnis
Obelynė
Kurklių dvaro sodyba
Kurkliai II
Užušilės
Kurklių šilas
Kurklių pilkapynai
Kurklių šilo eglė
Lašupis
Linksmavietė
Dalinka
Paraiščiai
Užuoraištis
Valakiniai
Desiukiškiai
Šarickai
Šlapelių alkakalnis (Dievulio kalnelis)
Šlapelės
Šventiškis ir Šventelė
Adomava
Šventišius
Želtiškiai
Želtiškių dvaro sodyba
Judinio pilkapynai
Judinys
Pajudinys
Žvirblėnų miškas
Pagirė
Janapolis
Šilinė
Kurklių kapinynas
Antanuvka
Starkiškis
Paberžė
Žvirblėnai
Plotai
Skapiškiai
Gudonys
Janonys
Moliakalnis
Kurklių vandens malūnas
Kolonija
Kurkliai I
Kurklys
Mokyliai
Janonių piliakalnis, pilkapynas ir kapinynas
Tomiluka
Glembuvka
Pagulbis
Šeriai
Jokūbavos dvaro kalvė
Jokūbava
Džiugai
Didžlakaimis
Antanava
Trakinių piliakalnis
Trakiniai
Kukiškis
Maskoliškis
Virintos ąžuolas
Janonys
Alksna
Kalviai
Sedūniškis
Medžiočiai
Vaičiuliškiai
Mackonys
Pankėnai
Staškūniškis
Kryžokai
Sargūnai
Šiaudinė
Balninkėliai
Zapolė
Klabinių piliakalnis ir dvaro sodyba
Gabrieliškis
Velniatiltis
Paąžuoliai
Antanava
Grikieniai
Dagia
Balagano miškas
Dejūnai
Lobos
Kalinuvka
Luciūnai
Vengriai
Klabiniai
Libertava
Pašekšlys
S. Vilos gimtosios sodybos vieta
Auguškos
Labeliai
Libertavos ež.
Libertavos dvaro sodyba
Paraudinės piliakalnis
Paraudinės dvaro sodyba
Laičių kapinynas
Virinta
Gaideliai
Balaganas
Prausliai
Medinos
Kunigiškiai
Pakeršiai
Navasiolka
Keršiai
Galai
Lietuvos partizanų žūties vieta
Dapkūniškiai
Paminklas Lietuvos partizanams
Dapolšis
Rūtėnai
Paraudinė
Šunakojai
Pagrūšė
Merečiškiai
Paąžuoliai
Naujasodis
Armoniškiai
Baldonas
Vargulių piliakalnis
Pabaldonė
Sabala
Opaniškis
Nerupis
miškas Ulyčgalys
Zizdra
Vilkiškiai
Dragaudžiai
Paraiščiai
Skerdimai
Perkaliai
Brazgiai
Plaštaka
Vanagiai
Antaplaštakio dvarvietė
Antaplaštakis
Karališkiai
Vargulai
Antanava
Perkalių piliakalnis, pilkapis ir kapinynas
Juodpurviai
Valių akmuo su pėdomis
Upeliškis
Migiškiai
Žemaitkiemio miškas
Rundžiai
Plaštakos ež.
Kliepšių ež.
Karališkių ež.
Krūmiškių ež.
Perkalys
Kriogžlys
Žemaitkiemio dvaro sodyba
Žemaitkiemio ež.
Pagojai
Kibildžiai
P. Tarasenkos gimtosios sodybos vieta
Šileliai
Krūmiškiai
Austranija
Valiai
Aklušė
Smotiškis
Raudoklė
Pagrinda
Žemaitkiemio muziejus (V. Šlaito)
Žemaitkiemio meteoritas
Kliepšiai
Morkiškis
Plaštaka
Avižienių etnokultūrinis kaimas
Trakai
Vanagėnės kapinynas
Čereškos
Pabarai
Vanaginė
Paąžuolė
Avižieniai
Antalaušiai
Alaušas
Paminklas Neprikl ausomybei
Balninkų stiklo muziejus
Gėlių ež.
Valentinava
Valtūnai
Radeikiškis
Antatilčiai
Valių miškas
Martnonys
Vališkiai
Vališkių piliakalnis
Gėliogaliai
Zapaška
Kazimierava
Antatilčių alkakalnis ir piliakalnis II
Traupis
Plaštaka
Balandžiai
Paberžė
Antatilčių ąžuolas (Felinkos)
Antatilčių piliakalnis I
Vālai
Bergzgainai
Pusvaškiai
Antamakiai
Papiškiai
Šciurys
Papiškių vėjo malūnas
Garšvėnai
Dvarniškis
Kildiškiai
Petrikiškiai
Aparai
Makys
Berzgainių piliakalnis
Šimaičiai
Berzgainiai
Slabada
Siesartis
Dievulio kalnelis
Antanuvka
Juodikė
Makiūgaliai
Makiūgaliai
Kazeviškis
Krapų šaltinis
Laukeliai
Antamakių miškas
Juknonys
Virkščiai
miškas Daralliaukis
Krapos
Vederai
Virbalai
Kazliškiai
Baruvka
Meilūnai
Daugudžiai
Narkuškiai
Vederų dvarvietė
Vederų miškas
Minikiai
Agincīai
Daugužių palivarko sodyba
Daubariškiai
Užusiliai
Juodžiūnai
Šeimyniškiai
Sapalas
Kazliškio vandens malūnas
Rutiškiai
Cineliai
Daubariškių miškas
miškas Ažumakis
Palainys
Bratnava
Svirplinė
miškas Blūdašilis
Žalva
Daubariškių piliakalnis ir pilkapynas
Pečiuliškis
Paškonys
Slabada
Masiuliai
Pazelviai
Blūdašilio pilkapynai
Prūdai
Kuršiškiai
Rimeisiai
Labeikiai
Bendroji
Paželvių piliakalnis
Šilninkų pilkapynas ir dvaro sodyba
Koplyčkalnis
Petrašiūnai kapinynas ir akmuo su pėdomis
Siesarties dvaro sodyba ir vandens malūnas
Siesartis
Pašilė III
Molinė
Šilninkai
Petrauskai
Pikčiūnai
Krupeliai
Girelė
Kaukokalnis
Liaušiai
Butkūnai
Skuoliai
Zelva
Davenai
Pasiaudinė
Sasiola
A
B
C
D
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
A6
115
120

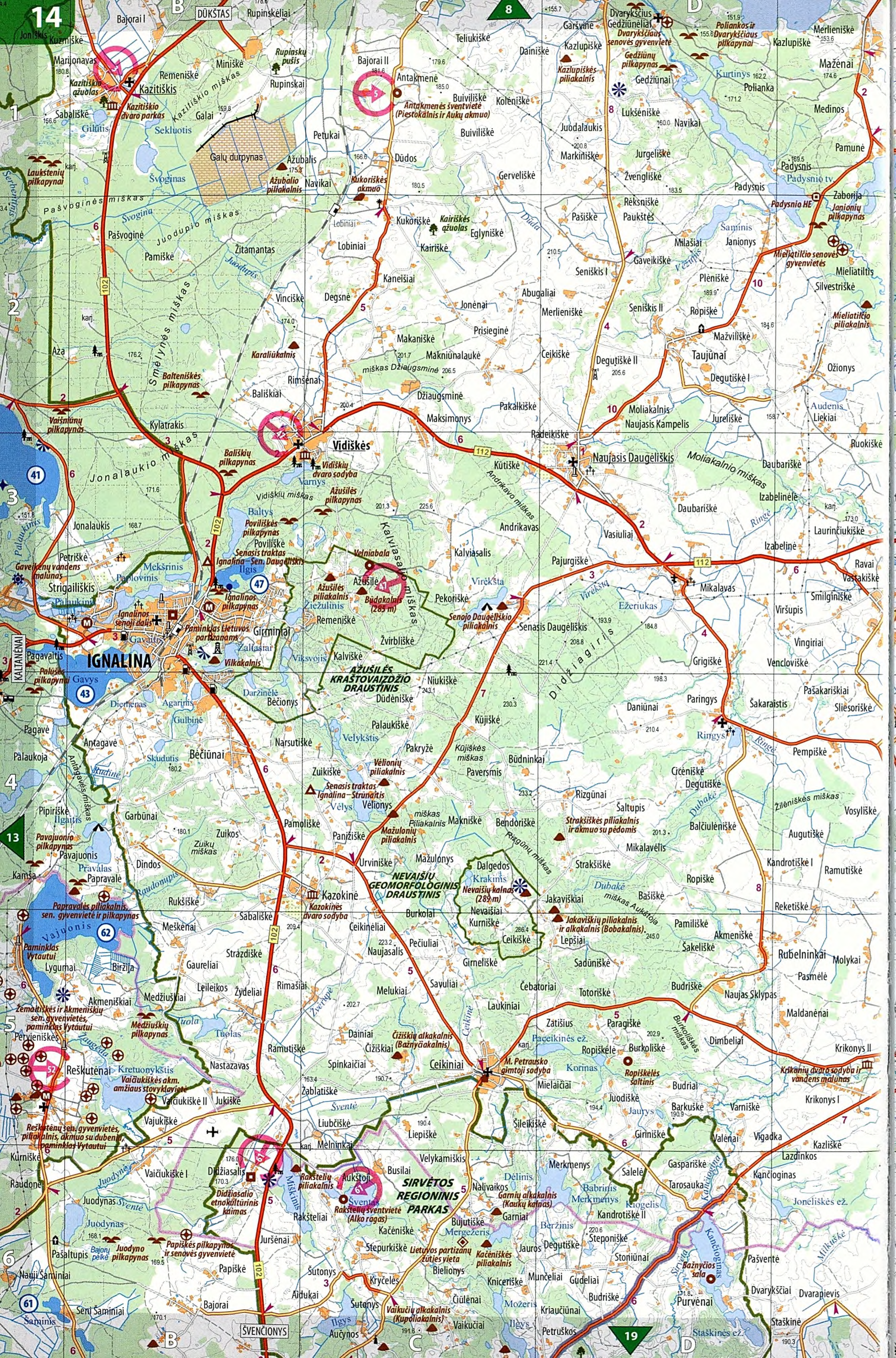

11
Fedariškis
Juškonys
Buivydai
Buivydų piliakalnis
Buivydų ozas
Smulkis
Diktarų kapinynas
UTENA
Gudiškiai
Kalveliai
Vesmynas
Adomiškis
Patilte
Kastulina
Kaliekiškis
Karveliškis
Miliūnai
Mirkėnai
Vosgėlių piliakalnis
Adampolis
Spiečiūnai
Klevėnų kapinynas
Starkakampis
Klevėnai
Smulkis
Naujaulyčis
Diktarai
Kampiniai
Aukštagiriai
Aleksiejiškis
Pavidinkstė
Utenėlė
Vosgėliai
Utenėlės dvarvietė
Gintvilišlis
Žilvičiai
Trakiniai
Švento Baltė
Pagrižai
Gikonys
Liveikiai
Vidinkstas
Vidinkšto sala (Alkas)
Gojus
Kvoseliai
Jonydžių piliakalnis (Balnakalnis)
Jonydžiai
Mikoliškis
Žibučiai
Miškiniškiai II
Razrivka
Labeikiai
Guleliai
Meldučiai
Skrebiškiai
Davainių Giria
Kudrė
Kvoselių dauba ir ąžuolai
Viskėnai
Viskėnų akmuo
Dubės
PAKALNIŲ GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
Pakalnių piliakalnis ir alkakalnis (Laumės Žiurstelis)
Pakalniai
Pakalnių miškas
Ažuskardžiai
Jurgiškis
Mediniškiai
Žiogai
Totoriškis
Antaniškis
Pagojė
Ežeraičiai
Pakalnių ąžuolas
Pūstalaukiai
Baltučių senovės gyvenvietė
Baltučiai
Lukna
Gilužis
Velbiškių medgrinda
Velbiškės
Ažudelės
Skiemonys
Remeikiai
Baltušava
Jašiškis
Jašiškio piliakalnis
Vietelkiai
Anglinis
Miškiniai
Paminklas Lietuvos partizanams
Bajoriškės
Ažudelių liepa ir akmenys
Melėnai
Melėnų piliakalnis (Pilelė)
Šlynynė
Paberėžiai
Gurapolis
Ninių kalnas
Žibėčiai II
Radutė
Margės
Bulinskiai
Ožionys
T. Matulionio gimtosios sodybos vieta
Kraujelių sodybos vieta
Pilkiškės
Noliškis
Želtiškiai
Kudoriškis
Voversys
Vitkūnų piliakalnis
Šlapės
Meldiniai
Šilai
Trakiškis
Žibėčiai I
Kaniūkai
Vitkūnai
Mediniai
Budreikėlės
Geniūnai
Noliškio akmuo su ženklais
Kryliai
Varnupio piliakalnis
Linksmakalnis
Kadūnai
Vastapai
Gulbė
Pakaniūkė
Antaninava
Vampyrs
Skudutiškio šventvietė (akmenys ir šaltinis)
Gaižiūnų piliakalnis ir alkakalnis (Velnio Kepaliūsas)
Pugulbis
Bajoraí
Vastapų pilkapynas
Kopiškalnis
Geguži̇nė
Miesto kalnas
Ančenų šventvietė (Alkas)
Emelinava
Skudutiškis
Juodys
Antakščių kapinynas ir piliakalnis II
Lukštas
Motiejūnai
Vostapas
Kerlobliškis
Baltys
Mažeikiai
Pakalnio piliakalnis
Antakščiai
Varnasalis
Ančenai
Skardžių ąžuolas
Gaidamoniai
Rūnonių ež.
Krivičiai
Baltiškiai pilkapynas
Skardžiai
Piliakalnis
Maišiakulė
Vastapa
Saukiškiai
Baltiškis
Gaidamonių ež.
Antakščių piliakalnis I
Runionių piliakalnis
Šlaveliai
Duobys
Suojys
Runionys
Ažubaliai
Maišiakulės piliakalnis ir vandens malūnas
Kameniškis
Galiniai
Ežerys
Rasokalnis
Pasuojė
Spuliai
Klimotiškis
Kampai
Jaurai
Kazlai
Verpeto kalnas
Išdėga
Mackėnai
Pamuštynės
Tiesjūniškiai
Antatriberžis
Ljobiškiai
Duobytė
Vaikšniūnai
Alantos senoji dalis ir smukle
Alanta
Debeikiai
Marcelina
Triberžiai
Laičiai
Naujasodžio muziejus
Alantos dvaro sodyba (Naujasodis)
Juotiškis
Svobiškėlis
Svobiškėlio šventvietė (Alkos gojus ir Valiulio akmuo)
Buržiliai
Padvamiai
Sugindų piliakalnis
Duobiniai
Svobiškėlio piliakalnis
Glasmynas
Padvarniai
Piešiškių pilkapynas
Karališkės
Buržilų kapinynas
Karkla
Alantos šventvietė (Alkas)
Naujasodis
Patiltė
Piešiškės
Karališkių piliakalnis ir šaltinis
Zapijuvkos dvarvietė
Mokyliai
Radvoniškis
Sugindai
Alanta
Pagiriai
Šilinka
Juozapava
Zapijuvka
Juodiškiai
Liežys
Meilėje
Pavirinčiai
Lietuvos partizanų žūties vieta
Semetiškiai
Užusienis
Loluičiai
Sabala
Jurgiškis
Alantelė
Apankiškiai
Ninškės
Antaliežiai
Pakryžės piliakalnis
Skritakalnis
Svobiškis
Piešiškių miškas
Šileikėnai
Trumponys
Dauniškiai
Pakryžė
Semeniškis
Alantos miškas
Papiškiai
Čivylių trianguliacijos punktas (Majokas, 199 m)
Baruvka
Kazarieza
Adomiškis
Vilniškis
Virinta
Salos
Spiečiūnai
Guntiškis
Kapanauza
Petruvka
Lietuvos partizanų žūties vieta
Mindučiai
Čivyliai
Adomiškelis
Sikūniai
Degsniai
Mindučių akmuo
Klabinių miškas
Tijūniškis
Deguliu miškas
Verbiškės
Žygeliškis
Karalinava
Ažuprūdžiai
Kumelynė
Daniškiai
Gaigalai
Girelė
Cezariškis
Valančiai
Gečiai
Ažuožeriai
Pagojys
Sikariškiai
Galiniai
Drąsėnai
Padumblė
Babilninkai
Aidaičiai
Gaigalų piliakalnis
Strakėnai
Padumblės pilkapynas
Palabdiškis
Juodiškis
Mediniškiai
Avilčių piliakalnis
Avilčiai
Oželiškės
Mielūnai
Šaltupis
Virintai
Čiulėnų ir Graužių vandens malūnai
Graužė
Grudžiai
Bučiškiai
Kadariškės
Bareikiai
Painketriai
Čiulėnų piliakalnis (Juodasis kalnas)
Gruodžiai
Alanta
Semenuvka
Sližiškių piliakalnis
Sližiškiai
Girsteitiškis
Alantėlė
Avilčių akmuo su pėdomis
Uosipiai
Avilčių kapinynas
Zagurtiškės
Čiulėnai
Ragaminė
Spragilai
Giluišio etnokultūrinis kaimas
Kabeliai
Varnynas
Judėnai
Girsteitiškio dvaro sodyba
Salotis
Giluišiai
Giluižis
Inketras
Inkėtro pelkė
Susiedas
Eglynas
Zatiškio šventvietė (Šventakampis)
Zatiškis
miškas Ažulauže
Janauka
Pakubėtiškiai II
Varniškiai
Tolejiai
Garšvėnai
Naruškiškis
Pavarnynės
Ivankos
Smilgiškiai
Akmeniai
Pavarnynės
Novosiolka
Ramošius
Inketriai
Janušiškės
Geležninkai
Smėlinka
Inketrių dvaro sodyba
Pečiulių pilkapynas
Bimbiriai
Levaniškiai
Levaniškių akmuo (Geležinė Boba)
Rudiliai
Antamalkestė
Janauka
Šimėnai
Žiūrai
Pečiuliai
Pakubėtiškiai I
Piliakalnis
Šventragis
Užulių miškas
Gundava
Liminėlis
Smilgiai
Dūriai
Pakubėtiškių kapinynas (Jurgiakampis)
Igynas
Ažuolinis
Antadūrė
Malkestaitis
Alteriada
Malkestas
Pamalkestė
Pumpučiai
Antanava
Kazimierava
Limino
Kampai
Kampų piliakalnis (Jurkampis)
Andrioniškis
Malkėstos
Malkesto piliakalnis
Gailiūšiai
Potiškiai
Kazimieravos ež.
Miškiškių pilkapynas
Kairionys
Gulbinė
Ažušiliai
Stačjava
Antatiškių akmuo (Šiauciukas)
Janiškiai
Viktoriškiai
Miškiškiai II
Seštokiškės
Antatiškės
Vanagiškės
Kulniai
Miškiškiai I
Spaskos
Juociai
Nosėnai
Varniškiai
Čižiškiai
Bajorai
Molėtų prekybos pastatai ir krašto muziejus
Kemetiškiai
KALTANĖNAI
Lainys
Pasilė
Viliūčiai
Ažubaliai
Cezariškiai
Siesarčio miškas
Pablřžė
Aktapolis
Kijėliai
Molėtų vandens malūnas
Pastovis
Kanapelka
Braškiškės
Juodakampis
Baltadvario pilkapynai ir sodybvietė
Sodėnai
Promislava
Braškiškių ežerukas
Baltadvaris
Bitlesiai
Aukštadvaris
Kavalniškiai
Svistapolis
Pastovėlis
MOLĖTAI
Juodiškės
Saukiamasis ragas
Bučeliškė
Zujevka
Kijėlių vandens malūnas
Siesartis
Baltadvario įtvirtinta dvarvietė
Videniškiai
Linučiai
Kijėlių pilkapynas
Seikiškė
Smėlinka
ŽELVA
VILNIUS
A6
A14
119
114
173
5
12
16
14
24
25
28
31
E
F
G
H
1
2
3
4
5
6

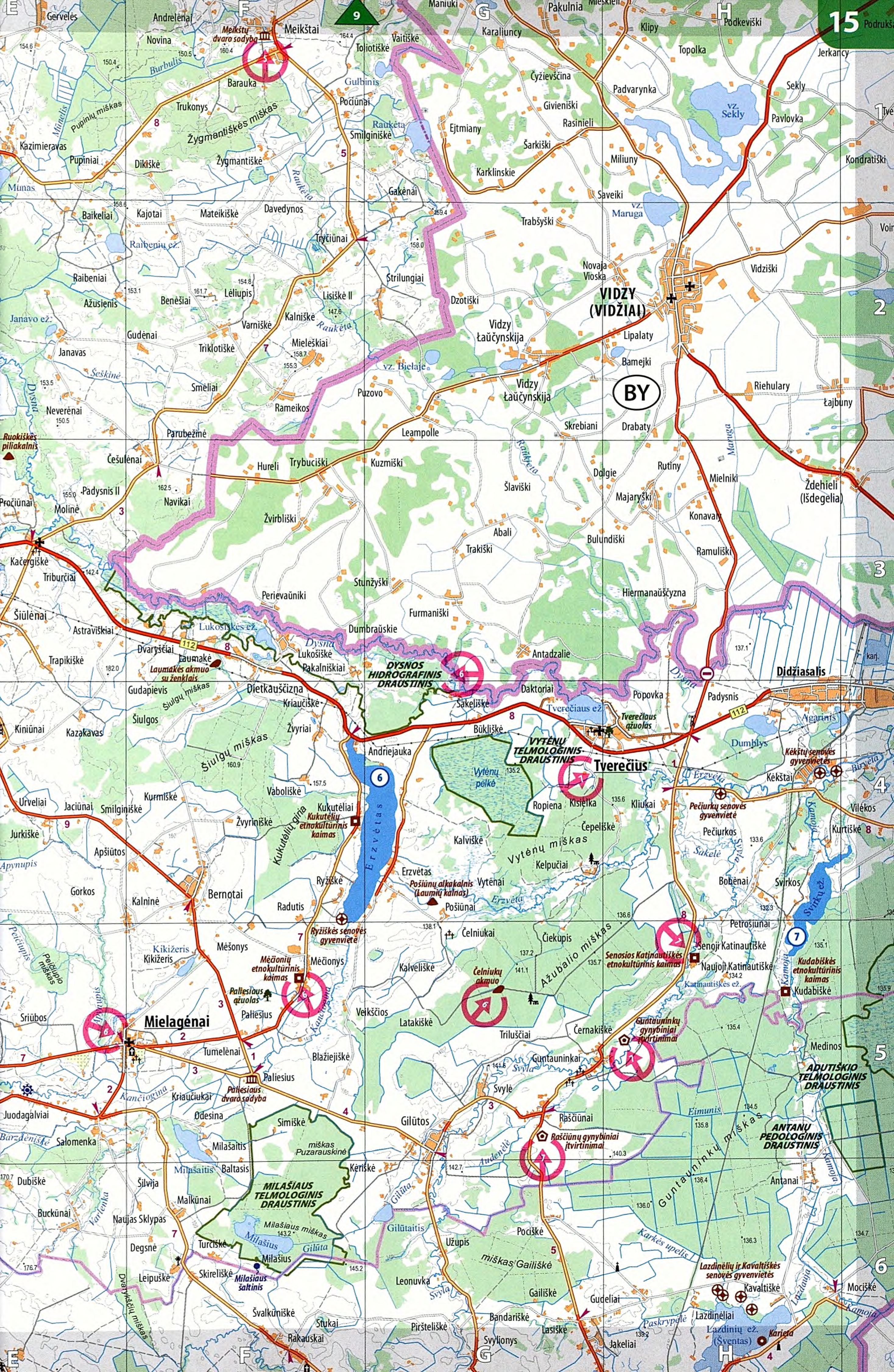

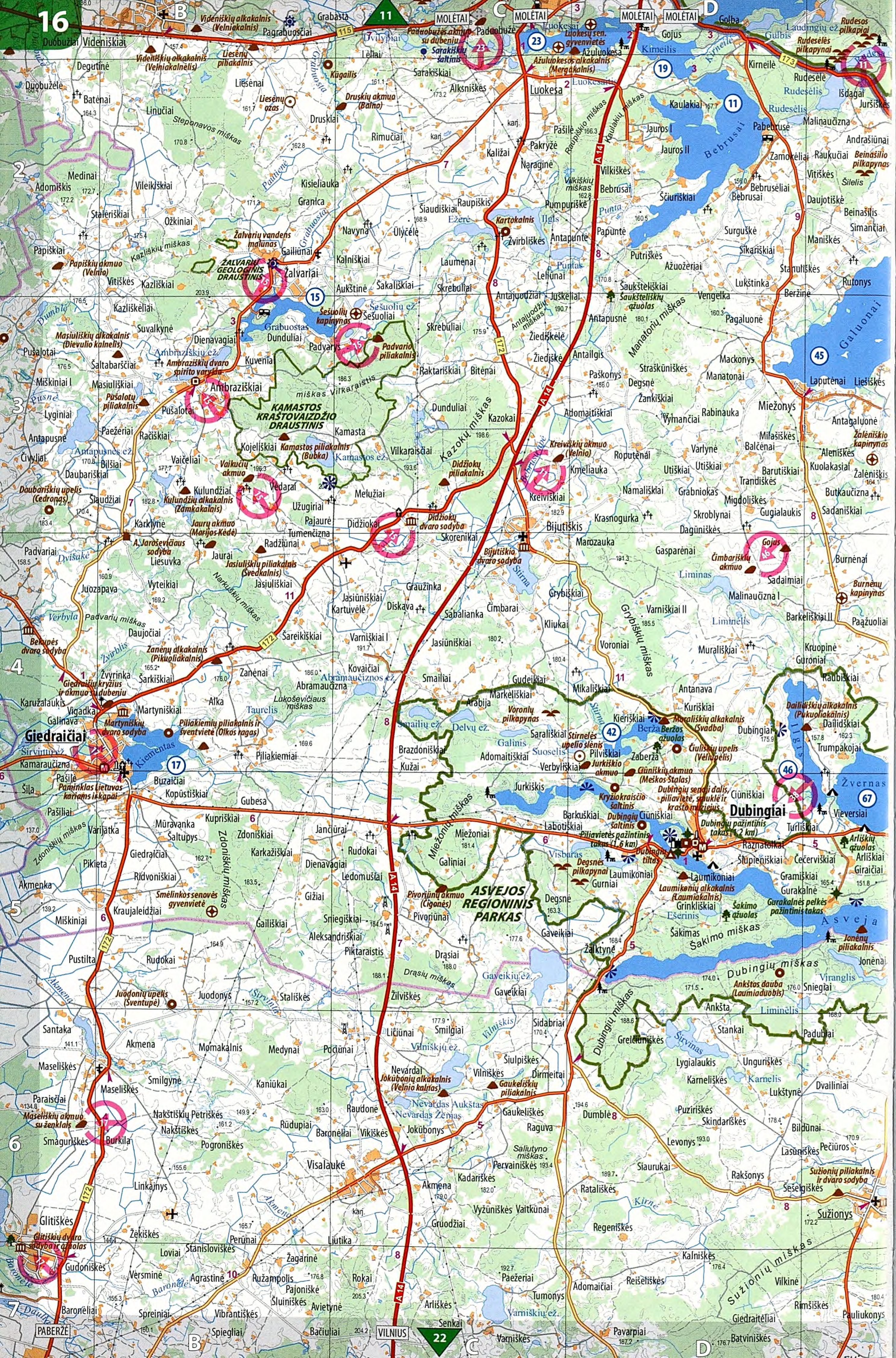
12
UTENA
Sabaldauskai
Ažuolijos botaninis-zoologinis draustinis
Ažuolijos pažintinis takas (2 km)
Kigelis
Kigys
Pavyžintys
Grūtys
Biliakiemis
Biliakiemio akmuo su dubeniu
Griūčių kapinynas
Politiškės
Šeduikiai
Žebriškės
Liegaviete
Nečioniškis
Tauragnų akmenys su dubeniu
Vareikiai
Koyynė
Ažuolija
Parudė
Pačkėnai
Šnieriškės
Biliakiemio akmuo (Puntukas)
Purviniškis
Gudeniškių piliakalnio vieta
Juodiškės
Paakmenis
Tauragnai
Priepalė
Jauniškių ež.
Labė
Gimžiškių piliakalnis
Vincėlis
Kimėnai
Gimžiškiai
Gudeniškės
Paneverzys
Krašuona
Kazimieravas
Raistiniai
Jauniškiai
Paviešiai
Aukštakalnis
Raudoniškis
Kačiūnų piliakalnis
Avižieniškis
Deguliai
Vazbys
Galinava
Suoleliai
Liepiniškės
Imbriškės
Rugeniškis
Artmaniškis
Girelka
Pagirėlė
Karčiškės
Šlapės
Kačiūnai
Linkai
Maleckažemis
Kamša
Kamšos piliakalnis
Žiezdrių kraštovaizdžio draustinis
Rokavalkiai
Novašadai
Raguškės
Viešintos
Pelakis
Rūdynė
Pavarlys
Papirčių piliakalnis
MOLĖTAI
Baltys
Pabalte
Asmalų kaimavietė
Asmalai
Bareišiai
Straždakalnis
Papiškiai
Momėnai
Prūsokiškiai
Vyžintas
Ryliškiai
Papirčiai
A. Kraujelio-Pabaisos žūties vieta
Noradiškis
Ignotiškio miškas
Duobys
Stapėnai
Andreikėnai
Varkališkės
Ignotiškis
miškas Rubikiai
Kazokiškis
Laukinis
Patalė
Kerūdadas
Kvykliai
Kuktiškių piliakalnis ir pilkapynas
Kuktiškės
Avinišks
Bernotiškis
Stapėnų pilkapiai
Kiauliupys
Kuktiškių parkas
Gaižiūnų piliakalnis ir alkakalnis (Velnio Kepaliuša)
Gaižiūnų miškas
Meldeikiškės
Vajelių geologinis draustinis
Vajelių riedulynas
Talys
Žuvintas
Andreikėnų piliakalnis (Juozapotos kalnas)
Žaltys
Pašiekštabalis
Buitūnai
Liginiškis
Šiaudiniškis
Gaižiūnai
Šilelial
Kuktiškės
Vajeliai
Giluzis
Strūpys
Vareikiškės
Gėlys
Pagilbiškis
Paažuoliai
Sūdalaukis
Girelė
Kuktiškių miškas
Radišava
Padumblė
Dirniškės
Kazimierava
Pelenių piliakalnis
Paalksnė
Alksnas
Dumblis
Padumblės pilkapiai (Pavyžinčių)
Pavyžintys
Bikėliai
Limnas
Pagilbys
Juozapava
Vidžiūnai
Lietuvos partizanų žūties vieta
Perkasynė
Šilgiškis
Peleniai
Motviškis
Mintaučių piliakalnis ir senovės gyvenvietė
Trimoniškis
Ryliškės
Mitkėnėlės
Galiniškis
Vyšnialaukis
Mintaučiai
Pučkoriškiai
Dryžių piliakalnis
Dryžiai
Kunigiškis
Sakių kapinynas
Eserinis
Panatrytis
Devyniavirše
Grybauskai
Karveliškis
Karveliškio palivarko sodyba
Voreniu piliakalnis ir pilkapynas
Šileliai
Antaraiščių piliakalnis (Ratekalnis)
Papurvė
Taurupys
Saliniavietė
Stasiūnų pilkapynas
Saldutiškis
Apydėmis
Mitkėnai
Šakiai
Vorėnai
Juodasalės
Antaraisčiai
Gimtynės
Panatrytis
Mekšrinis
Stasiūnai
Saldutiškio dvaro sodyba
Tarailiai
Mendrynė
Pastasiūnė
Stasiūnų etnokultūrinis kaimas
Pakapis
Pavyžintys
Trinkūnai
Vikenai
Mockėnai
Sidabrinės
Napriūnai
Panatrytis II
Pagaluonės miškas
Sugintčiai
Pagaluonė II
Navazai
Ažuprūdis
Gudeliai
Lygalaukiai
Graužupys
Zavytiškis
Dovainiškis
Krakiškių akmuo su pėda
Raudonupis
Napriūnų pilkapynas
Melniknai
Kaselkiai
Doteniai
Pagaluonė I
Paeisetės II miškas
Kaseikių pilkapynas
Suraiža
Lupavartė
Bryliškės
Pliešiškės
Galuonis
Šciurys
Mieleikiškiai
Briedinė
Šaminis
Paeisetė II
Aisetas
Želvos
Kaukuras
Kulionys
Matelėnai
Dumblys
Gatakiemis
Akmuo su dubenimis rinkinys
Martyniškis
Delnis
Pagraužė
Pliaukšėtės
Kulionių piliakalnis
Molėtų observatorija ir Etnokosmologijos muziejus
Pavadokšnė
Pliešiškių miškas
Pasekščių pilkapynas
Pavajounis
miškas Degutinė
Vajuonis
Kulionių etnokultūrinė sodyba
Šilagiluzis
Lydekis
Pavadokšnės pilkapynas
Giluzis
Miruolis
Vadokšnas
Pašekščiai
Aiseto pusiasalis
Serlediškis
Saladiškės
Poviliškio miškas
Eserinis
Poviliškis
Plynas
Narinis
Paeisetė II
Ilgynas
Padumblės pilkapiai (Pastovėlio)
Pasekščių miškas
Ustronis
Vaivadiškės
miškas Aukštuolės
Baltelis
Žiežulis
Padumblė
Grauzis
Pikietka
Žiežuliai
Obelynės etnokultūrinis kaimas
Dumblelis
Saliniškis
Paeisetė I
Labanoro giria
Vyšnelės
Galvelis
Eserinis
Papūgžlynė
Zvaigždžiakalnis
Obelynė
Obelynės ež.
Baltis
Lietuvos partizanų žūties vieta
Raudonėlė
Navasiolka
Budriškės
Karosiukas
Šnierišķėlės
Anomislis
Lukštynas
Budriškių šventvietė (Šventoji) ir pilkapynai
Pastys
Alnė
Šnieriškės
Pagaigalė I
Keveliai
LABANORO REGIONINIS PARKAS
Pagaigalė II
Anomislio dvaro sodyba
Samavas
Alnis
Dumblis
Gaidžių kapinynas
Eserinis
Gečionys
Damošiškės
Pašeiškis
Žiotelės
Alnio pusiasalis
Paelnė
Parudinė
Paprūdė
Labanoras
Labanoro ežero pažintinis takas (2,6 km)
Labanoro pilkapynas
Gaidžiai
Garneliškės
Purvėnai
Giliosios
Šeikiai
Galnakis I
Poviliškio miškas
Stirniai
Galnakis II
Ažubalis
Šipiniškis
Labanoras
Ilmedas
Duobulis
Kraujelių akmuo (Šventakmenis)
Šlapimas
Aukštasalė
Taitiškės
Kuliniai
Stirniai
Gradniškės
Kraujeliai
Laukagalis
Padumblė
Paibutiškės
Sklėriškė
Žagarai
Paminėlės pušis
Taitiškių šventvietė (Alksala)
Žičkai
Marčežeris
Žičkeliai
Varakalai
Stroliškiai
Miliai
Dirvelinis
Vidugiris
Arkliašūdis
Paminėlė
Intyklė
Strižauskė
Skinderiškė
Stirnių ąžuolas (Baublys)
Minėlis
Avelinkės
Vaikščiukas
Pašekštis
Zamokai
Likiškės
Paažuolis
Aukštuoliai
Čiulai
Padvarniai
Didžioji bala
Rūdupys
Kašeline
Šiurpiškės
Pušynai
Varnakis
Samanis
Bežuvis
Kanys
Labanoro giria
Mindūnai
Stirniai
Stirnelė
Stirnių pilkapiai
Eserinis
Lydekis
Budrių riešutmedis
Mindūnai
Žvejybos muziejus
Kamužė
Čiulų dvaro sodyba
Aukštuoliai
Čiulų miškas
Lydekėlis
Budriai
Budrių piliakalnis
Grūsis
Antalakaja
Tramys II
Tramio upelis
Ešerinis
Klaušiaverso miškas
Kamužėlis
Šniūrai
Mindūnų miškas
Bežuvis
Kanio raistas
Peršokšnai
Ažuralščiai
Patrame
Leistinis
Apkartai
Tramys I
Gačiakampis
Prūdiškė
Baltieji Lakajai
Rasa
Paraše
Rašia
Vilkasalė
Parašė
Eserinis
A
B
C
D
1
2
3
4
5
6
11
17

AUKŠTAITIJOS NACIONALINIS PARKAS
Tauragnas
Tauragnų piliakalnis ir pilkapynas
Taurapilio piliakalnis ir pilkapynas
Taurapilis
Šimkūnai
Šimkūnų akmenys su dubenimis
Šeimatis
Šeimaties akmenys (Mokas ir Mokiškas)
Šeimatės sentikių maldos namai
Stučių ir Šeimatės pilkapiai
Stučiai
Pilkeniai
Minčiakampis
Daunorių miškas
Daunorių pilkapynas
Daunoriai
Utenas
Aukštagirys
Aukštaglynis
Aukštagynio šventvietė (Dievaragis)
Pažvintė
miškas Dievaragys
Knytelė
Utenykštis
Baltelė
Byvamis
Vaišnoriškė
Žiegžmaris
Vaišnoriškės etnokultūrinis kaimas
Ažvinčių giria
Laukstėniai
Užsleniai
Šeimaties miškas
Plaušys
Varniškės II
Vyžių akmuo (Kauprinių)
Skroblus I
Varniškių, Skroblaus I pilkapiai
Vyžiai
Varniškių miškas
Varniškės
Varniškės etnokultūrinis kaimas
Varniškių ąžuolai ir liepa
Skroblus II
Lietuvos partizanų žūties vieta
Strazdai
Strazdų etnokultūrinis kaimas
Baluošas
Suminų etnokultūrinis kaimas
Suminai
Suminų pušis
Ilgasalė
Jačiūniškės
Sėlės piliakalnis
Sėlė
Mirėlis
Sėlės miškas
Stripeikių pilkapynas II
Stripeikiai
Tautiškio pilkapynas
Tautiškis
Kaboriškės
Bitininkystės muziejus
Stripeikių pilkapynas I
Linkmenų miškas
Pliūtušė
Papliausys
Ripeliaulaukis
Joskutis
Beržaragis
Valdžiuškės
Trainiškis
Trainiškio ąžuolas
Vaišniūnų pilkapynas
Vaišniūnai
Vaišniūnų ąžuolas
Beržatiltis
Žiedrių akmuo su pėda (Velnio)
Žiedrių akmuo (Laumės)
Žiedrai
Grašiai
Gegūniškis
Akmeniškės
Mediniškis
Strokiniai
Pakaso (Valkuto) vandens malūnas
Šiliniškės
Šilinikšių miškas
Almajas
Palmajė
Palmajės alkakalnis (Baznytkalnis)
Gineitiškės
Ginučių kalnas
Ginučių piliakalnis ir vandens malūnas
Ginučiai
Srovė
Simoniškis
Gruodiškis
Ginučių pilkapynas
Medžiukalnio šaltinis
Baltys
Drūkšiai
Gaideliai
Gėlainis
Apvynija
Alžutėnų akmuo (Velnio)
Alžutėnai
Gaiveniai
Petkūniškis
Kalytiškė
Kemešys
Klevšiškis
Indubakių riedulynas ir akmuo su dubeniu
Vilko muziejus
INDUBAKIŲ GEOLOGINIS DRAUSTINIS
Indubakiai
Sarkiai
Sarakalnis
Ripaičiai
Kirdeikiai
Paukojė
Ūkojas
Papiliakalnė
Papiliakalnės ir Ginučių piliakalniai
Laumiakys
Narinis
Asėkas
Linkmenų miškas
Ešerinio ežerėliai
Dringio ragas
Katiniškė
Plaučiškės
Katinškė
Staniuliškiai
Staniuliškių piliakalnis
Kuliniai
Kimbariškės senovės gyvenvietė
Ladakalnis
Puziniškio piliakalnis
Riešutinė
Prūsokiškės
Drobiškis
ež.
Gėlaitė
Mineiškiemis
Kimbariškė
Alksnaitis
Salos
Puziniškis
Asalnai
Asalnų pušis
Ožių ragas
Antalamėstė
Lamėstas
Geniakalnio kapinynas
Geniakalnis
Maleišiai
Degutinės
Mergakapis
Benediktavas
Salų etnokultūrinis kaimas
Alksnas
Asalnykštis
Mergaragis
Gaveikėnai
Juodinis
Linkmenų piliakalnis
Antalksnė
Lūšykštis
Pabiržė
Pabiržės Raistas
Meironių etnokultūrinis kaimas
Meironys
Palūšės pažintinis takas (3,5 km)
Ūniškės
Šeliškės
Šiškiniai
Pylimas
Derviniškė
Vežiškės
Rukšėnai
Medinos
Darželiai
Kaukiškė
Pabiržės sen. gyvenvietė (Vyskupo Kepurė)
Kiškiai
Lūšiai
Palūšė
IGNALINA
Antakalnis
Vidiškis
Subiškis
Šventas
Pakalas
Varniškė
Jovaraučiškės
Lapiakalnis
Peleniai
Mačiutiškės
Palūšės ąžuolas
Palūšės takas (4,7 km)
Pajuodenė
Krivasalio alkakalnis (Šventakalnis)
Subiškio pilkapynas
Krivasalis
Pažieždris
Žiezdras
Mozūriškė
Cjonai
Rukiškė
Morkūniškė
Šakarvai
Šilinė
Šakarvos miškas
Karalienės kalnas
Bendrovė
Sidariškės
Naujasodis
Linkmenys
Tumėniškė
Pupiškė
Grikiapelė
Drūtinai
Šakarva
Paeisetė
Ziezdrelė
Zablačiškio miškas
Pusvaršnėliai
Ramusis
Ešerinis
Liminas
Ramiojo pilkapynas
Sidariškių pilkapynas
Linkmenų žydų žudynių vieta
Kuprių šventvietė (Alkaragis)
Dvaršiai
Antaprūdė
Narušiai
Motiejunai
Šakarvos pilkapynai ir senovės gyvenvietė
Pagranda
Paalsuodė II
Sidabrinė
Kiaunas
Kiauneliškis
Pakiaunys
Pakiaunio dvaro sodyba
Mykoliškis
Maksiūnai
Stagalėnai
Senieji Bajorai
Padumblys
Naujieji Bajorai
Pabaltys
Pastoviškis
Stirninė
Paulinavas
Palabažio miškas
Kupriai
Šiliai
Simoniškės
Labakaršio pušis
Labakaršys
Peliagrindą
Kazimieriškė
Kuprių pilkapynas
Peleko akm. amžiaus stovyklavietė
Pažeimenys
Žeimenys
Rekučių pilkapynai, senovės gyvenvietės ir gynybinis įtvirtinimas
Paversmis
Pelekas
Paalsuodė I
Briedinės
Palabažys
Šileikiškė
Kamčiatkos miškas
Obelų Rago miškas
Obelų Rago kadagiai
Alsuodis
miškas Gasiulis
Jakutiškis
Labažis
Aukšlinis
Linkiškių miškas
Pakretuonė
Pakretuonės akm. amžiaus stovyklavietės
Rekučiai
Palabažys
Obelų Ragas
Kretuonėlė
Pakretuonės vandens malūnas
Labanoro pušys
Lietuvos partizanų mūšio vieta
Mekšrinis
Žvirbliškė
Berniūnai
Beržija
Perlojus
Linkiškės
Ožkiniai
Pakretuonė
Kūriniai
Kretuonas
Pabaltės pušis
Kastantinavas
Paškščio pilkapynas
Baltas
Terpežys
Pagilūtė
Kukliai
Kaltanėnų senoji dalis, dvarvietė ir ąžuolas
Kaltanėnų dvaro sodyba
Kaltanėnai
Pažemys
Paženys
Žotelės
Kriogžlys
Bielėniškės senovės gyvenvietė
Azukalnis
Bedugnis
Giedrelis
Indrajai
Salaičiai
Liedelė
Kaltanėnų pilkapynas
Antaniškė
Pakretuonės pilkapynai ir sen. gyvenvietė
Miroolis
Paluknys
Antaliedė I
Liedis
Kuklių senovės gyvenvietė
Sakališkė
Antaniškės pilkapynai
Kretuonų ąžuolai
Kretuonų etnokultūrinis kaimas
Pošiūniškė
Kretuonys
miškas Klinauka
Murmų senovės gyvenvietė
Murmos
Siekštys
Luknelis
Želmenos miškas
Liedaitis
Kuklių miškas
Naujoji Brasta
Peikenis
Bruknynė
Kiškėnų miškas
Kretuonų pilkapynai
Pamurmė
Juodapurvis
Antaliedė II
Keroty
Salnis
Seniškis
Beržinis
Ilgaitis
Bruknynės vandens malūnas
Pašventys
Pajaurės miškas
Naujі Samaniai
Antašaminė
Zilėniškė
Gervežeris
1863 m. sukilėlių kapai
Rušiškės
Lukna
Šventelės miškas
Senos Pašaminės sen. gyvenvietė
Šventas
Girutaitis
Girutiškis
Buivydų miškas
Buivydai
Vitalina
Telys
KALTANĖNAI
Sena Pašaminė
Dėmė
Nauja Pašaminė
E
F
G
H
7
14
18

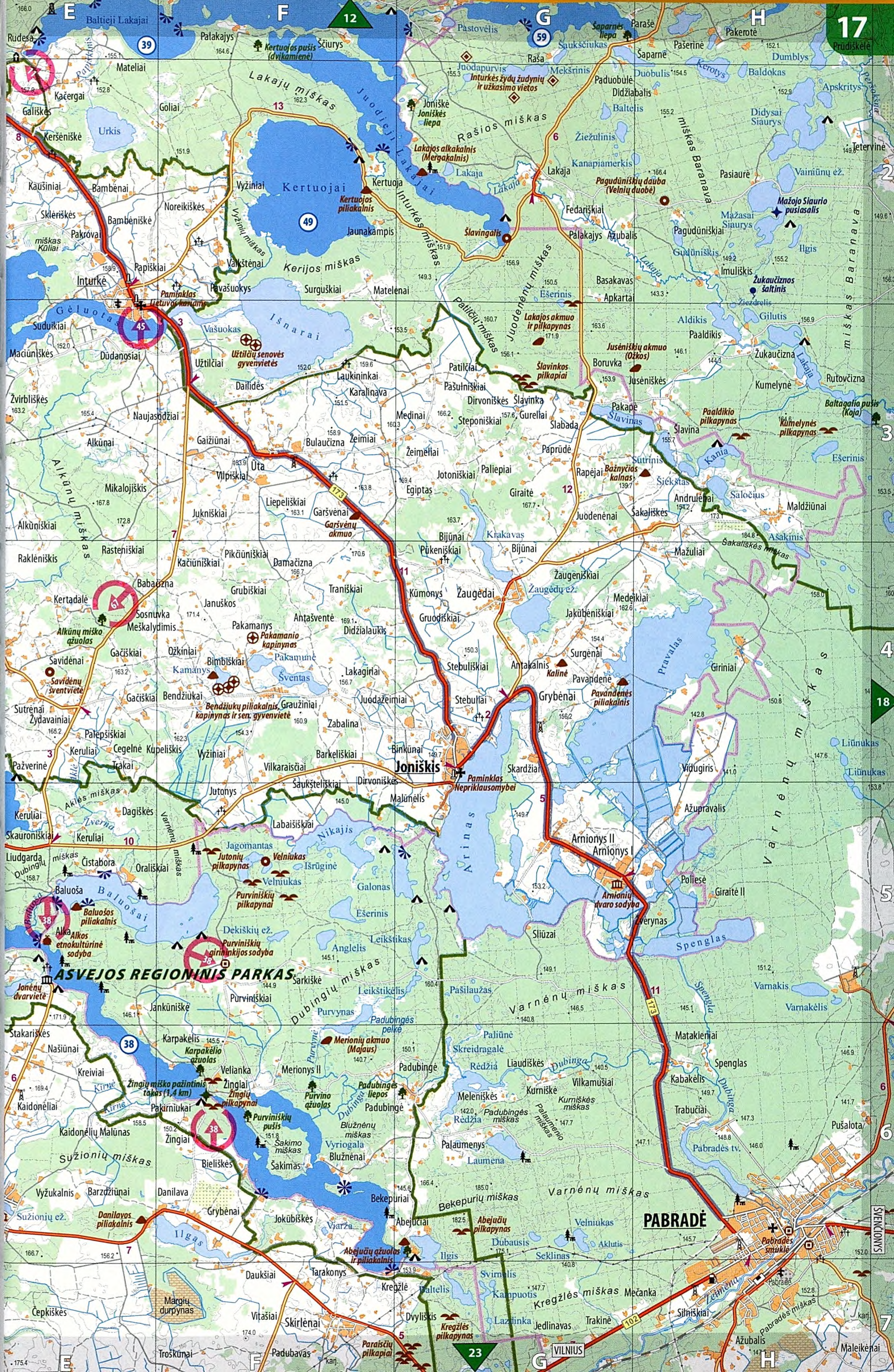

DŪKŠTAS
8
Bajorai I
Rupinskėliai
Joniškis
Kuzminiškė
Marijonavas
Kazitiškis
Kazitiškio ąžuolas
Kazitiškio dvaro parkas
Remeniškė
Miniškė
Rupiaskų pušis
Rupinskai
Sabališkė
Galai
Gilūtas
Sekluotis
Kazitiškio miškas
Galų durpynas
Petrukai
Ažubalis
Ažubalio piliakalnis
Navikai
Laukstenių pilkapynai
Švogimas
Pašvoginės miškas
Svogina
Pašvoginė
Juodupio miškas
Pamiškė
Žitamantas
Juodupis
Smėlynės miškas
Vinciškė
Degsnė
Aža
Karaliukalnis
Balteniškės pilkapynas
Rimšėnai
Bališkiai
Vaišnūnų pilkapynas
Kylatrakis
Jonalaukio miškas
Bališkių pilkapynas
Vidiškės
Vidiškių dvaro sodyba
Varnys
Vidiškių miškas
Ažušilės pilkapynas
Baltys
Poviliškės pilkapynas
Poviliškė
Senasis traktas Ignalina–Sen. Daugėliškis
Ignalinos pilkapynas
Ilgis
Jonalaukis
Palaukinis
Petriškė
Gaveikėnų vandens malūnas
Mekšrinis
Paplovinis
Strigailiškis
Palūknys
Ignalinos senoji dalis
Paminklas Lietuvos partizanams
Gavaitis
Girėniniai
Zalktasar
Ziežulinis
Remeniškė
Vilkakalnis
IGNALINA
KALTANĖNAI
Pagavaitis
Paliūšės pilkapynai
Gavys
Diernenas
Agarinis
Darželė
Bečionys
Ažušilė
Velniabala
Ažusilė
Budakalnis (285 m)
Kalviasalio miškas
Kalviasalis
Žvirbliškė
Kalviškė
Viksvojis
AŽUŠILĖS KRAŠTOVAIZDŽIO DRAUSTINIS
Niukiškė
Dūdeniškė
Pagavė
Gulbinė
Antagavė
Palaukoja
Bėčiūnai
Skudutis
Rudinė
Antagavės miškas
Narsutiškė
Velykštis
Palaukiškė
Pakryžė
Zuikiškė
Vėlionių piliakalnis
Senasis traktas Ignalina–Strūnaitis
Vėlys
Vėlionys
Pipiriškė
Ilgaitis
Garbūnai
Pavajuonio pilkapynas
Pavajuonis
Zuikos
Zuikų miškas
Pamoliškė
Paniziškė
Mažulonių piliakalnis
Makniškė
Piliakalnis
Urviniškė
Mažulonys
Dindos
Pravalas
Papravalė
Kamša
Raudonupis
Papravalės piliakalnis, sen. gyvenvietė ir pilkapynas
Vajuonis
Paminklas Vytautui
Lygumai
Biržija
Rukšiškė
Meškėnai
Kazokinė
Kazokinės dvaro sodyba
Sabališkė
Ceikiniai
NEVAIŠIŲ GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
Burkolai
Naujasalis
Pečiuliai
Saviuliai
Melukiai
Gaureliai
Leileikos
Strazdiškė
Žydeliai
Rimašiai
Medžiušiai
Akmeniškiai
Žemaitiškės ir Akmeniškių sen. gyvenvietės, paminklas Vytautui
Medžiuškių pilkapynas
Pervieniškės
Reškutėnai
Kretuonykštis
Vaičiukiškių akm. amžiaus stovyklavietė
Nastazavas
Ramutiškė
Dainiai
Čižiškiai
Čižiškių alkakalnis (Bažnyčiakalnis)
Spinkaičiai
Žablatiškė
Vaičiukiškė II
Jukiškė
Vajukiškė
Reškutėnų sen. gyvenvietės, piliakalnis, akmuo su dubeniu, paminklas Vytautui
Kurniškė
Vaičiuliškė I
Didžiasalis
Didžiasalio etnokultūrinis kaimas
Miškinis
Rakštelių piliakalnis
Rakštelių šventvietė (Alko ragas)
Rakštelė
Raudonė
Juodynas
Juodynė
Juodyno pilkapynas
Papiškės pilkapynas ir senovės gyvenvietė
Papiškė
Jurišėnai
Pašaltupis
Naujį Šaminiai
Seni Šaminiai
Šaminis
Bajorai
ŠVENČIONYS
Liepiškė
Liubčiškė
Mėlninkai
Velykamiškis
Busilai
Rukšoji
Sventas
SIRVĖTOS REGIONINIS PARKAS
Bujutiškė
Kačėniškė
Stepurkiškė
Lietuvos partizanų žūties vieta
Bielionys
Sutonys
Aidukai
Kryčeles
Sutonys
Vaikučių alkakalnis (Kupoliakalnis)
Ilgys
Aučynos
Vaikučiai
Ciūlėnai
Mozeris
Kriaučiūnai
Petruškos
Staškinės ež.
19
Bajorai II
Antakmenė
Antakmenės šventvietė (Piestokalnis ir Aukų akmuo)
Buivilišké
Buiviliškė
Dūdos
Kukoriškės akmuo
Kukoriškė
Kairiškės ąžuolas
Eglyniškė
Kairiškė
Lobiniai
Kaneišiai
Jonėnai
Makaniškė
Makniūnalaukė
miškas Džiaugsminė
Džiaugsminė
Maksimonys
Teliukiškė
Dainiškė
Kolenišké
Gerveliškė
Abugaliai
Prisieginė
Merlieniškė
Ceikiškė
Pakalkiškė
Radeikiškė
Kūtiškė
Andrikavo miškas
Andrikavas
Kalviasalis
Virėkšta
Pekoriškė
Senojo Daugėliškio piliakalnis
Senasis Daugėliškis
Didžiagiris
Kūjiškė
Kūjiškės miškas
Paversmis
Būdninkai
Rizgūnai
Šaltupis
Dalgedos
Krakinis
Nevaišių kalnas (289 m)
Nevaišiai
Kurniškė
Ceikiškė
Jakaviškiai
Jakaviškių piliakalnis ir alkakalnis (Bobakalnis)
Lepšiai
Strakšiškė
Strakšiškės pilkapynas ir akmuo su pėdomis
Ragūnų miškas
Girmeliškė
Čebatoriai
Laukiniai
Totoriškė
Sadūniškė
Zatišius
Paragiškė
Paceikinės ež.
Ceikinė
Ceikiniai
M. Petrausko gimtoji sodyba
Ropiškėlė
Burkoliškė
Korinas
Ropiškėlės šaltinis
Mielaičiai
Juodiškė
Jaurys
Budriai
Barkuškė
Šileikiškė
Gininiškė
Merkmenys
Dėlinis
Nalivaikos
Garnių alkakalnis (Kaukų kalnas)
Garniai
Mergežeris
Kačėniškės piliakalnis
Jauros
Degutiškė
Steponiškė
Kandrotiškė II
Stoniūnai
Kriceniškė
Munčeliai
Gudeliai
Budriškė
Saleiš
Gaspariškė
Tarosauka
Kančioginas
Bažnyčios sala
Purvėnai
Garšvinė
Dvaryksčius
Gedžiūneliai
Dvaryksčiaus senovės gyvenvietė
Gedžiūnų pilkapynas
Gedžiūnai
Kazlupiškė
Kazlupiškės piliakalnis
Lukšeniškė
Juodalaukis
Markiniškė
Jurgeliškė
Žvengliškė
Pašiškė
Rėksniškė
Paukštės
Gaveikiškė
Seniškis I
Seniškis II
Degutiškė II
Moliakalnis
Naujasis Kampelis
Naujasis Daugėliškis
Moliakalnio miškas
Vasiuliai
Pajurgiškė
Mikalavas
Ežeriukas
Grigiškė
Daniūnai
Paringys
Ringys
Cicėniškė
Degutiškė
Dubakė
Balčiulėniškė
Mikalavėlis
Ropiškė
Bašiškė
Dubakė miškas
Pamiliškė
Šakeliškė
Budriškė
Barniškės miškas
Dimbeliai
Varniškė
Valėnai
Vigadka
Poliankos ir Dvaryksčius pilkapynai
Merlieniškė
Mažėnai
Kurtinys
Polianka
Medinos
Navikai
Pamuné
Padysnis
Padysnio tv.
Padysnis
Padysnio HE
Zaborija
Janionių pilkapynas
Šaminis
Milašiai
Janionys
Mieliatilčio senovės gyvenvietės
Mieliatiltis
Silvestriškė
Plėniškė
Ropiškė
Mieliatilčio piliakalnis
Mažviliškė
Taujūnai
Degutiškė I
Ožionys
Audenis
Jureliškė
Liekiai
Ruokiškė
Dauboriškė
Izabelinėlė
Dauboriškė
Laurinčiukiškė
Izabelinė
Ravai
Vastakiškė
Smilginiškė
Viršupis
Vingiriai
Venclovišké
Šakaraistis
Pašakarškiai
Sliesoriškė
Pempiškė
Žilėniškės miškas
Vosyliškė
Augutiškė
Kandrotiškė I
Ramutiškė
Reketiškė
Akmeniškė
Rubelninkai
Molykai
Pasmėlė
Naujas Sklypas
Maldanėnai
Krikonys II
Krikonių dvaro sodyba ir vandens malūnas
Krikonys I
Kazliškė
Lazdinkos
Kančioginas
Joneliškės ež.
Pašventė
Dvaryčiai
Dvarapievis
Staškinė
Kančiogina
13

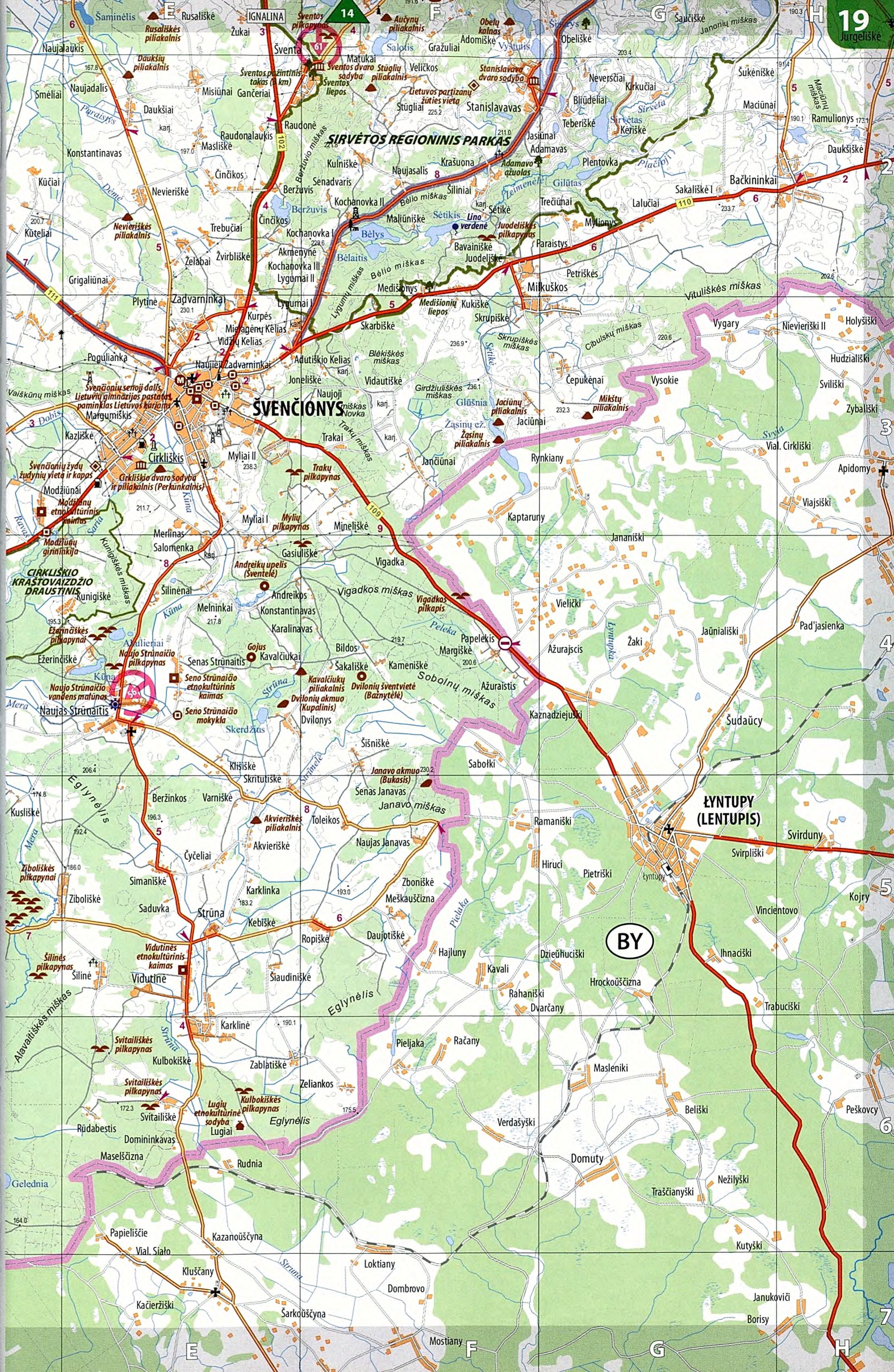

15
VIDZY (VIDŽIAI)
BY
Meikštai
Mielagėnai
Tverečius
Didžiasalis
Vytėnų miškas
Šiulgų miškas
Žygmantiškės miškas
Ažubalio miškas
Guntauninkų miškas
miškas Gailiškė
miškas Puzarauskinė
Ėrzvėtas
Kukutėlių giria
DYSNOS HIDROGRAFINIS DRAUSTINIS
VYTĖNŲ TELMOLOGINIS DRAUSTINIS
MILAŠIAUS TELMOLOGINIS DRAUSTINIS
ADUTIŠKIO TELMOLOGINIS DRAUSTINIS
ANTANŲ PEDOLOGINIS DRAUSTINIS
Meikštų dvaro sodyba
Laumakės akmuo su ženklais
Kukutėlių etnokultūrinis kaimas
Ryžiškės senovės gyvenvietė
Mėčionių etnokultūrinis kaimas
Paliesiaus ąžuolas
Paliesiaus dvaro sodyba
Pošiūnų alkakalnis (Laumių kalnas)
Čelniukų akmuo
Tverečiaus ąžuolas
Pečiurkų senovės gyvenvietė
Kėkštų senovės gyvenvietės
Senosios Katinautiškės etnokultūrinis kaimas
Kudabiškė etnokultūrinis kaimas
Guntauninkų gynybiniai įtvirtinimai
Rasčiūnų gynybiniai įtvirtinimai
Lazdinėlių ir Kavaltiškės senovės gyvenvietės
Milašiaus šaltinis
Ruokiškės piliakalnis
Karieta
Lazdinių ež. (Šventas)
Tverečiaus ež.
Lukosiškės ež.
Svirkų ež.
vz. Sekly
vz. Maruga
vz. Bielaje
Raibenių ež.
Janavo ež.
Kačergiškė
Šiulėnai
Padysnis
Ždeheli (Išdegelia)
Vidzy Łaučynskija

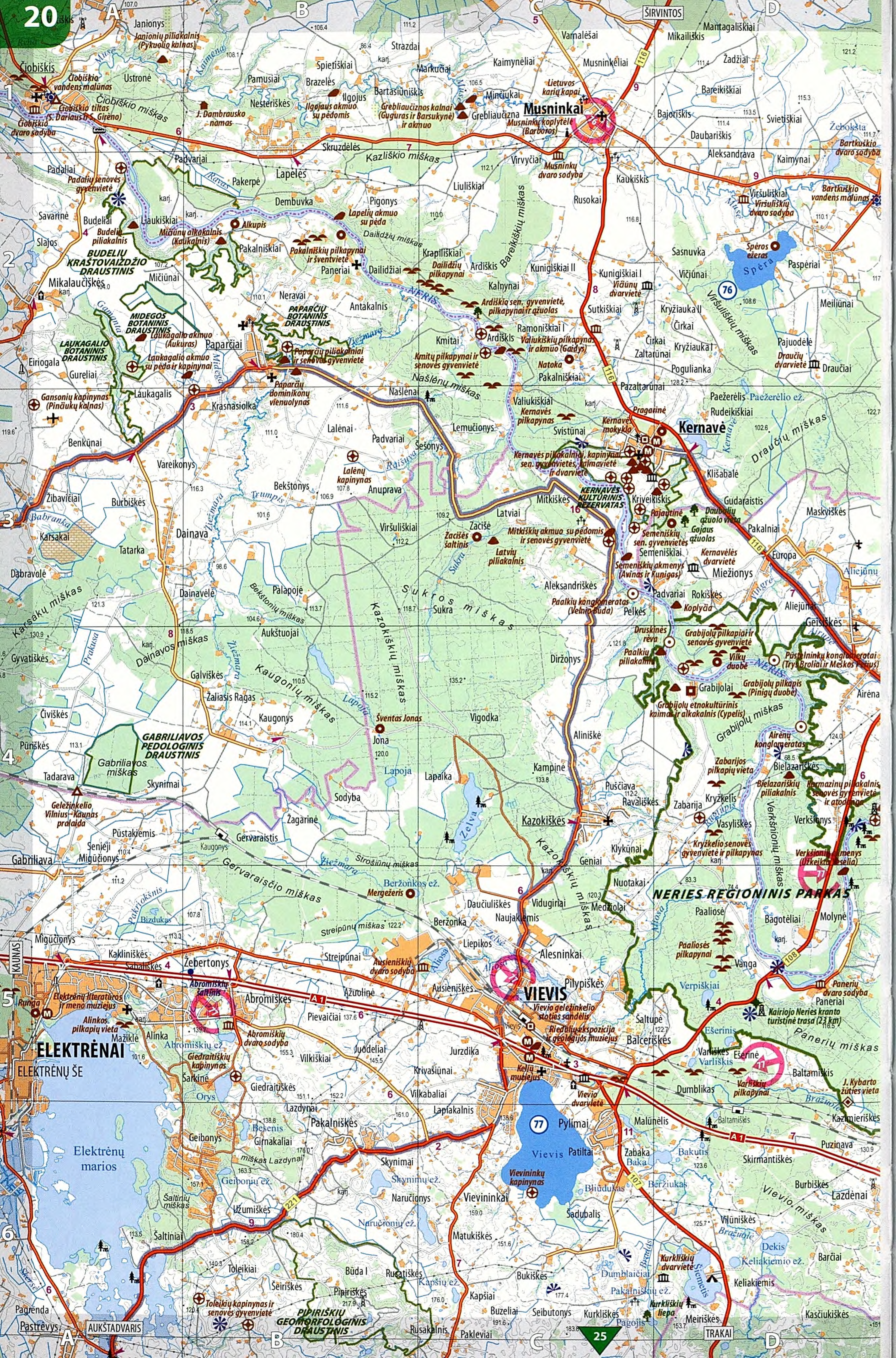

Molėtai
Videniškiai
Videniškių alkakalnis (Velniakalnis)
Pagrabuosčiai
Grabašta
Dvylys
Paduobužės akmuo su dubeniu
Paduobužė
Sarakiškių šaltinis
Luokesai
Luokesų sen. gyvenvietės
Ažuluokesos alkakalnis (Mergakalnis)
Ažuluokesa
Gojus
Kirneilis
Kirneilė
Golba
Gulbis
Laumių ež.
Rudesos pilkapiai
Rudesėlės pilkapynai
Rudesėlė
Rudesėlis
Išdagai
Juršiškės
Duobužiai
Deguntinė
Duobužėlė
Batenai
Liesenai
Liesenų ožas
Lėliai
Kūgailis
Druskių akmuo (Balno)
Sarakiškiai
Alksniškės
Luokesa
Kaulakiai
Bebrusai
Pabebrusė
Malinaučizna
Andrašiūnai
Zamokėliai
Raukučiai
Beinašilio pilkapynas
Vitiškės
Šilelis
Linučiai
Steponavos miškas
Druskiai
Rimučiai
Kalinai
Pašilė
Pakryžė
Naraginė
Jauros I
Jauros II
Vilkiškės
Bebrusai
Bebrusėliai
Daujotiškė
Beinašilis
Simančiai
Medinai
Adomiškis
Staleriškiai
Vileikiškiai
Ožkiniai
Kisieliauka
Granica
Žalvariu vandens malūnas
Šiaudiškiai
Raupiškis
Ežerė
Kartokalnis
Žvirbliškės
Antapunte
Papuntė
Pumpuriškė
Šciuriškiai
Surguškė
Šikariškiai
Maniškės
Papiškiai
Papiškių akmuo (Velnio)
Kazliškių miškas
Žalvarių geologinis draustinis
Gailiūnai
Žalvariai
Navyna
Ūlyčėlė
Kalniškiai
Laumėnai
Lelionai
Putriškės
Ažuožeriai
Stanuliškės
Rutonys
Vitiškės
Kazliškiai
Aukštinė
Sakališkiai
Skrebuliai
Antajudžiai
Juškeliai
Šaukšteliškiai
Šaukštelių ąžuolas
Vengelka
Lukštinka
Beržinė
Kazliškiai
Suvalkynė
Dienavagiai
Grabuostas
Dunduliai
Šešuolių ež.
Šešuolių kapinynas
Šešuoliai
Padvarių piliakalnis
Padvarys
Skrebuliai
Antapušnė
Manatonų miškas
Pagaluonė
Galuonai
Pušalotai
Ambraziškių ež.
Ambraziškių dvaro spirito varykla
Ambraziškiai
Kuvenia
Šaltabarščiai
Miškiniai I
Masiuliškiai
Masiuliškių akmuo (Dievulio kelnėlis)
Raktariškiai
Bitėnai
Žiedišiškėlė
Žiedišiškė
Antailgis
Paškonys
Straškūniškės
Mackonys
Manatonai
Laputėnai
Liešiškės
Pušalotų piliakalnis
Pušalotai
miškas Vikaraistis
Kamastos kraštovaizdžio draustinis
Dunduliai
Kazokai
Degsnė
Žankiškiai
Adomaitiškiai
Rabinauka
Miežonys
Lyginiai
Antapušnė
Paežeriai
Račiškiai
Kamasta
Kazokų miškas
Vymančiai
Antagaluonė
Žaleniškio kapinynas
Mifasiškės
Balčėnai
Aleniškės
Kuolakasiai
Žaleniškis
Civyliai
Antapušnės ež.
Bilšiai
Daubariškiai
Vaičeliai
Kojelškiai
Kamastos piliakalnis (Bubka)
Kamastos ež.
Vilkaraistiai
Didžiokų piliakalnis
Kreivišks akmuo (Velnio)
Kmeliauka
Roputėnai
Varlynė
Utiškiai
Barutiškiai
Trandiškės
Butkaučizna
Daubariškių upelis (Cedronas)
Šlaudžiai
Vaikučių akmuo
Vedarai
Kulundžiai
Kulundžių alkakalnis (Zamkakalnis)
Užugiriai
Pajaurė
Meluižiai
Kreiviškiai
Namališkiai
Grabniokas
Migdoliškės
Gugialaukis
Sadaniškiai
Karklynė
Jaurų akmuo (Marijos Kėdė)
Tumenčizna
Didžiokai
Didžiokų dvaro sodyba
Skorenikai
Bijutiškis
Krasnogurka
Skroblynai
Dagūniškės
Padvariai
Dvišakė
A. Jaroševičiaus sodyba
Liesuvka
Jaurai
Radžiūnai
Jasiuliškių piliakalnis (Švedkalnis)
Bijutiškio dvaro sodyba
Marozauka
Gasparėnai
Gojus
Čimbariškių akmuo
Sadaimiai
Burnėnai
Juozapava
Vyteikiai
Jasiuliškiai
Narkūniškių miškas
Stirna
Grybiškiai
Liminas
Malinaučizna I
Burnėnų kapinynas
Verbyla
Padvarių miškas
Jasiūniškiai
Kartuvėlė
Diskava
Graužinka
Sabalianka
Čimbarai
Varniškiai II
Barkeliškiai II
Paąžuoliai
Bekupės dvaro sodyba
Daujočiai
Žvirblis
Sareikiškiai
Varniškiai I
Jasiūniškiai
Kliukai
Voroniai
Grybiškių miškas
Limėnėlis
Murališkiai
Kruopinė
Gurėniai
Žanėnų alkakalnis (Pikuoliakalnis)
Žvyrinka
Šarkiškiai
Zanėnai
Abramaučizna
Kovaičiai
Abramaučiznos ež.
Smailiai
Gudeikiai
Markeliškiai
Mikališkiai
Antanava
Raubiškiai
Giedraičių kryžius ir akmuo su dubeniu
Karužalaukis
Vigadka
Martyniškiai
Alka
Lukoševičiaus miškas
Taurelis
Arabija
Voronių pilkapynas
Kierišiai
Kuriškiai
Morališkių alkakalnis (Svadba)
Dailidiškių alkakalnis (Pukuolkalnis)
Dailidiškiai
Giedraičiai
Martyniškių dvaro sodyba
Martyniškių piliakalnis ir šventvietė (Olkos ragas)
Smailių ež.
Delvų ež.
Sarališkiai
Stirnelės upelio slėnis
Beržai
Beržos ąžuolas
Dubingiai
Trumpakojai
Širvintų ež.
Kamaraučizna
Kiementas
Piliakiemiai
Brazdoniškiai
Galinis
Adomaitiškiai
Suoselis
Pilviškiai
Jurkiškių akmuo
Žaberžė
Čiulišiškių upelis (Velnupelis)
Žvernas
Pašilė
Paminklas Lietuvos kariams ir kapai
Buzaičiai
Kupiškiai
Kopūstiškiai
Kužai
Verbyliškės
Jurkiškės
Čiūniškių akmuo (Meškos Stalas)
Dubingių senoji dalis: piliavietė, šaukiklė ir krašto muziejus
Čiūniškiai
Vieversiai
Šila
Pašiliai
Gubesa
Miežonių miškas
Kryžiokraičio šaltinis
Barkuškiai
Dubingių šaltinis
Dubingių pažintinis takas (2 km)
Turliškiai
Zdoniškių miškas
Varijatka
Mūravanka
Šaltupys
Zdoniškiai
Jančiurai
Miežonėliai
Labotiškiai
Giūniškiai
Piliavietės pažintinis takas (1,6 km)
Raznatiškiai
Arliškių ąžuolas
Arliškiai
Giraičiai
Pikieta
Giedraičiai
Karkažiškiai
Rudokai
Galiniai
Visbaras
Degsnės pilkapynai
Gurniai
Laumikoniai
Stupieniškiai
Čečerviškiai
Akmenka
Ridvoniškiai
Dienavagiai
Ledomušiai
Laumikonių alkakalnis (Laumikonis)
Gramiškiai
Gurakalnė
Grinkliškiai
Šakimo ąžuolas
Gurakalnės pelkių pažintinis takas
Smėlinkos senovės gyvenvietė
Gižiai
Asvejos regioninis parkas
Degsnė
Eserinis
Šakimas
Asveja
Miškiniai
Kraujaleidžiai
Gailiškiai
Sniegiškiai
Pivoriūnų akmuo (Cigonės)
Pivoriūnai
Gaveikiai
Šakimo miškas
Jonėnų piliakalnis
Aleksandriškiai
Piktaraistis
Pustilta
Rudokai
Drąsiai
Žalktynė
Dubingių miškas
Jonėnai
Drąsių miškas
Gaveikių ež.
Ankštos dauba (Laumiaduobis)
Virangiai
Juodonys
Stališkės
Širvinta
Juodonių upelis (Šventupė)
Žilviškės
Gaveikiai
Sniegiai
Ankšta
Liminėlis
Santaka
Liciūnai
Smilgiai
Vilniškis
Sidabriai
Stankai
Padubriai
Akmena
Momakalnis
Medynai
Pociūnai
Dubingių miškas
Grelčiūniškės
Sirvinas
Lygialaukis
Unguriškės
Maseliškės
Smilgynė
Kaniūkai
Vilniškių ež.
Šiulpiškės
Dirmeitai
Karneliškės
Karnelis
Dvaliniai
Maseliškės
Nevardai
Jokūbonių alkakalnis (Velnio kalnas)
Gaukeliškių piliakalnis
Lukštynė
Paraiščiai
Nakštiškių Petriškės
Nevardas Aukštas
Nevardas Žemas
Raudonė
Gaukeliškės
Dumblė
Puziniškės
Skindariškės
Bildūnai
Maseliškių akmuo su ženklais
Nakštiškės
Rūdupiai
Baronėliai
Vikiškės
Jokūbonys
Raguva
Levonys
Lasiniškės
Pečiūros
Smaguriškės
Burkila
Pogroniškės
Visalaukė
Salutyno miškas
Pervainiškės
Siaurukai
Rakšonys
Sužionių piliakalnis ir dvaro sodyba
Seselgiškės
Linkajnys
Akmena
Kadariškės
Ratališkės
Kirnė
Sužionys
Glitiškės
Glitiškių dvaro sodyba ir ąžuolas
Žekiškės
Perūnai
Liūtika
Gruodžiai
Vyžuniškės
Vaitkūnai
Regeniškės
Kalniškės
Gudoniškės
Loviai
Stanislovišės
Žagarinė
Paežeriai
Reiseliškės
Sužionių miškas
Vilkinė
Rimšiškės
Vermsinė
Agrastinė
Ružampolis
Pajoniškė
Šluiniškės
Rokai
Tumonys
Adomaičiai
Baronėliai
Spreiniai
Vibrantiškės
Avietynė
Arliškės
Vamiškių ež.
Giedraitėliai
Pauliukonys
Paberžė
Spiegliai
Bačiuliai
Vilnius
Senkai
Varniškės
Pavarpiai
Batviniškės

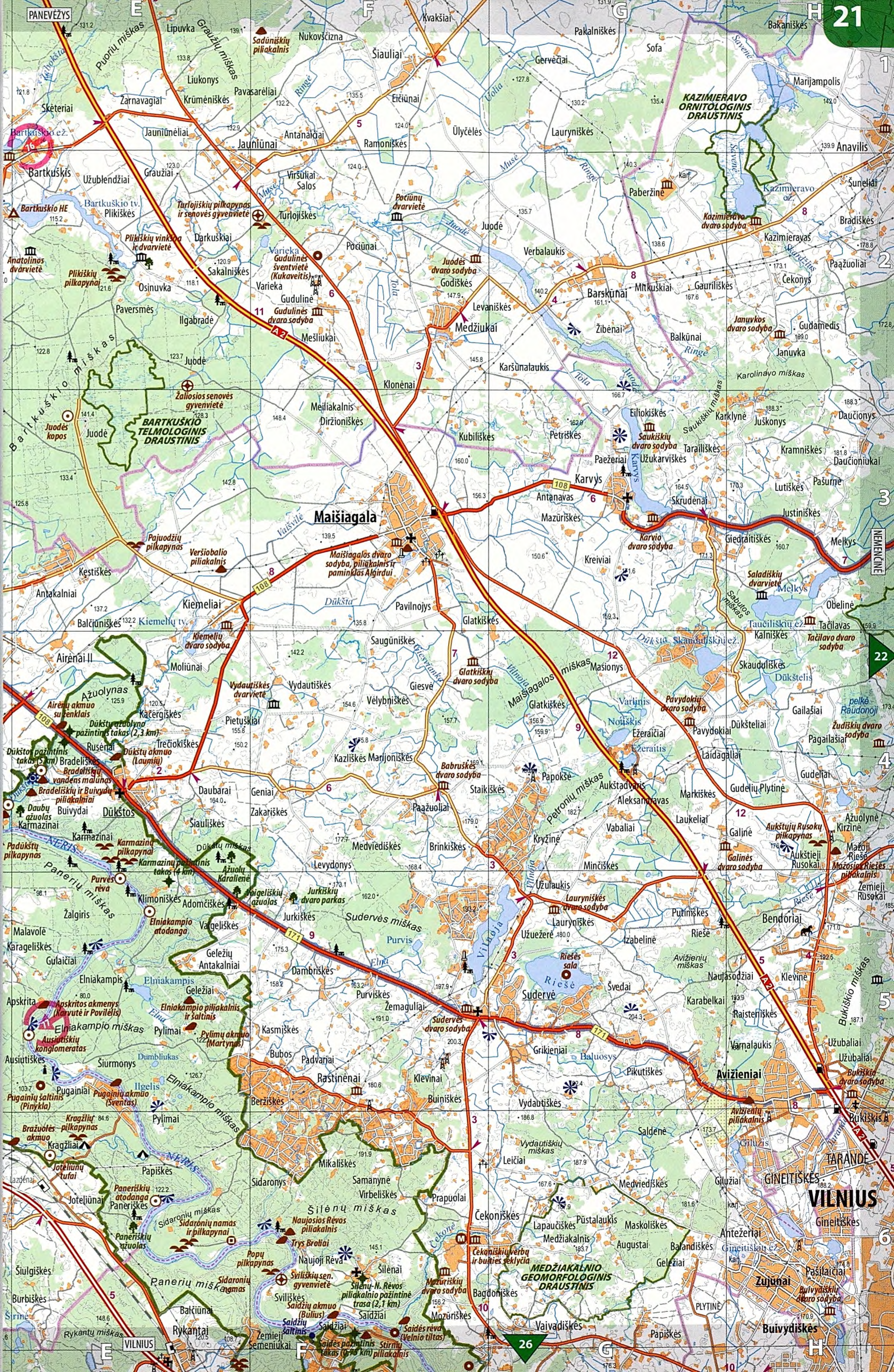

E
F
G
H
12
59
39
49
45
38
61
18
23
Prūdiškėlė
Rudesa
Baltieji Lakajai
Palakajys
Kertuojos pušis (dvikamienė)
Šciurys
Pastovėlis
Šaparnės liepa
Paraše
Paširinė
Pakerotė
Dumblys
Šaparnė
Saukščiukas
Judpadurvis
Mekšrinis
Rasa
Paduobulė
Duobulis
Inturkės žydų žudynių ir užkasimo vietos
Didžiabalis
Baldokas
Mateliai
Kačergai
Lakajų miškas
Joniškė
Joniškės liepa
Baltelis
Apskritys
Gališkės
Goliai
Rašios miškas
Didysai Siaurys
Kertuojai
Urkis
Keršeniškė
Lakajos alkakalnis (Mergakalnis)
Žiežulinis
Tetervinė
Lakaja
Lakaja
Kanapiamerkis
Pasiaurė
Vainiūnų ež.
Kaušiniai
Bambėnai
Vyžiniai
Kertuoja
Kertuojos piliakalnis
Pagudūniškių dauba (Velnių duobė)
Mažojo Siaurio pusiasalis
Sklėriškės
Bambeniškė
Noreikiškės
Fedariškiai
Mažasai Siaurys
Pakrovai
Jaunakampis
Šlavingalis
Palakajys
Ažubalis
Pagudūniškiai
Ilgis
miškas Kūliai
Gudūniškis
Valkštėnai
Kerijos miškas
Juodenėnų miškas
Papiškiai
Imuliškis
Žukaučiznos šaltinis
Inturkė
Paminklas Lietuvos kariams
Pavašuokys
Surguškiai
Matelenai
Basakavas
Eserinis
Apkartai
Gėluotas
Vašuokas
Išnarai
Patiličių miškas
Lakajos akmuo ir pilkapynas
Aldikis
Gilutis
Suduikiai
Paaldikis
Maciūniškės
Dūdanosiai
Užtiliai
Užtiliai senovės gyvenvietės
Jusėniškių akmuo (Ožkos)
Žukaučizna
Laukininkai
Patiličiai
Boruvka
Rutovčizna
Kumelynė
Dailidės
Pašulniškiai
Jusėniškės
Žvirbliškės
Kalinava
Dirvoniškės
Šlavinka
Šlavinkos pilkapiai
Baltagalio pušis (Koja)
Naujasodžiai
Medinai
Steponiškiai
Gurellai
Pakapė
Šlavinas
Paaldikio pilkapynas
Kumelynės pilkapynas
Gaižiūnai
Bulaučizna
Žeimiai
Slabada
Šlavina
Alkūnai
Žeimeliai
Paprūdė
Kania
Eserinis
Alkūnų miškas
Úta
Vilpiškiai
Egiptas
Jotoniškiai
Paliepiai
Rapėjai
Bažnyčios kalnas
Šiekštas
Mikalojiškis
Liepeliškiai
Giraitė
Andrulėliai
Salocius
Maldžiūnai
Garšvėnai
Garšvėnų akmuo
Jukniškiai
Juodenėnai
Sakališkės
Alkūniškiai
Bijūnai
Krakavas
Asakinis
Rasteniškiai
Pūkeniškiai
Bijūnai
Sakališkės miškas
Mažuliai
Raklėniškis
Kačiuniškiai
Pikčiūniškiai
Damacizna
Žaugeniškiai
Babaičizna
Traniškiai
Kūmonys
Žaugėdai
Žaugėdų ež.
Medeikiai
Kertadalė
Grubiškiai
Januškos
Antašventė
Jakūbeniškiai
Sosnuvka
Meškalydimis
Gruodiškiai
Alkūnų miško ąžuolas
Pakamanys
Didžialaukis
Pakamanio kapinynas
Gačiškiai
Ožkiniai
Surgėnai
Pravalas
Savidėnai
Bimbiškiai
Pakamunė
Antakalnis
Stebuliškiai
Kalinė
Savidėnų šventvietė
Kamanys
Lakaginiai
Giriniai
Šventas
Pavandenė
Gačiškiai
Bendžiukai
Juodažeminiai
Pavandenės piliakalnis
Grybėnai
Bendžiukų piliakalnis, kapinynas ir sen. gyvenvietė
Graužiniai
Sutrėnai
Stebuliai
Žydavainiai
Zabalina
Palepšiškiai
Liūnukas
Keruliai
Cegelnė
Kupeliškis
Vyžiniai
Binkūnai
Skardžiai
Vidugiris
Liūnukas
Pažėverinė
Trakai
Barkeliškiai
Joniškis
Paminklas Nepriklausomybei
Vilkaraiščiai
Jutonys
Saukšteliškiai
Dirvoniškės
Malūnėlis
Akiės miškas
Dagiškės
Keruliai
Labaišiškiai
Ažupravalis
Skauroniškiai
Keruliai
Arinas
Arnionys II
Arnionys I
Liudgarda
Cistabora
Jagomantas
Nikajis
Dubingių miškas
Orališkiai
Jutonių pilkapynas
Velniukas
Išrūginė
Baluoša
Velnaukas
Galonas
Poliesė
Giraitė II
Purviniškių pilkapynai
Arnionių dvaro sodyba
Baluošos piliakalnis
Baluošai
Eserinis
Žverynas
Alka
Dekiškių ež.
Šliūzai
Alkos etnokultūrinė sodyba
Leikštukas
Spenglas
Anglelis
Purviniškių girininkijos sodyba
ASVEJOS REGIONINIS PARKAS
Jonėnų dvarvietė
Šarkiškė
Pašilaužas
Varnėnų miškas
Varnakis
Purviniškiai
Leikštukėlis
Varnakėlis
Jankūniškė
Purvynas
Padubingės pelkė
Stakariškės
Karpakelis
Paliūnė
Mataklėnai
Našiūnai
Meriionių akmuo (Majaus)
Karpakelio ąžuolas
Skreidragalė
Kreiviai
Velianka
Meriionys II
Liaudiškės
Spenglas
Žingių miško pažintinis takas (1,4 km)
Žingiai
Žingių pilkapynai
Padubingė
Rėdžia
Kurniškė
Vilkamušiai
Kabakelis
Kaidonėliai
Pakirniukai
Purvino ąžuolas
Padubingės liepos
Meleniškės
Kurniškės miškas
Trabučiai
Pušalota
Kaidonėlių Malūnas
Purviniškių pušis
Bliūnėnų miškas
Redžia
Padubingės miškas
Žingiai
Sakimo miškas
Vyriogala
Palaumenys
Pabradės tv.
Sužionių miškas
Bieliškės
Bliūnėnai
Laumena
Šakimas
Varnėnų miškas
Vyžukalnis
Barzdžiūnai
Danilava
Bekepurių miškas
Bekepuriai
Grybėnai
PABRADĖ
Sužionių ež.
Danilavos piliakalnis
Abejučiai
Abejučių pilkapynas
Velniukas
Ilgas
Jokūbiškės
Dubausis
Aklutis
Pabradės smuklė
ŠVENČIONYS
Ilgis
Seklinas
Abejučių ąžuolas ir piliakalnis
Daukšiai
Tarakonys
Svirnelis
Kregždė
Baltelis
Kampuotis
Kregždės miškas
Mečanka
Pabradės miškas
Margių durpynas
Silniškiai
Čepkiškės
Vitašiai
Dvyliškis
Skirlėnai
Lazdinka
Jedlinavas
Trakinė
Kregždės pilkapynas
Ažubalis
Maleikėnai
Paraiščių pilkapiai
Troškūnai
Padubavas
VILNIUS
173
102

18
LABANORO REGIONINIS PARKAS
miškas Baranava
Pastoviškis
Pašilinis
Girutiškio pelkė
Juodynėlis
Luknelė
Slabadiškė
KALTANĖNAI
Delynė
Veikūnų pilkapynas
Senos Pašaminės kapinynas
Sena Pašaminė
Dėmė
Verlinas
Pelkė
Beržalotas
Siaurys
Sirgelis
Jusiai
Balčiukas
Kampuotėlė
Gramackų pilkapynas
Veikūnų miškas
Veikūnai
Vėjinė
Rudžionys
Daraičiai
Mozūriškės liepa
Mozūriškė
Karačiukas
Petrežeris
Kampuotis
Žeimena
Biržiškės
Gramackai
Pempelka
Baroniškė
Paperšokšnis
Lūšnios liepa
Padūmė
Ešerinis
Juodiškis
Augustavas
Lūšnia
Balmis
Gaigalinis
Gaigalinio kadagys
Platumai
Švenčionėlių žydų žudynių vieta ir kapai
Švenčionėlių motorinis malūnas
Pakampė
Pakamšė
Pilypai
Liubiškės dvaro sodyba
Justiniškė
Pliauškės I
Januliškio dvaro sodyba
Januliškis
Januliškio šaltinis
Januliškio juodalksnis
Peršokšnos pažintinis takas (1,1 km)
Peršokšnos eglė
Antaviešė
Shieginis
Karosas
Švenčionėliai
Paminklas B. Laurinavičiui
Šalnaitis
1941 m. sušaudytų ir S. Guigos Tarzano kapai
Kampiniai
Užuklonis
Liubiškė
Pliauškės II
Drūstėnai
Antaviešės šaltinis
Gilutis
Švenčionėlių miškas
Platumai
Trūdai
Sutrė
Varakaliai
ŠVENČIONĖLIAI
miškas Baranava
Vėrsminiai ežerai
Juodenis
Statkuškė
Mežionėliai
Švenčionėlių pilkapynai
Kvederiškė
Mežionėlių šventvietė (Šventelė)
Laimiškė
Beržynė
Lipsės šaltinis
Krakinis
Peršokšna
Paduobės pilkapynai
Švenčionėlių miškas
Garnys
Paduobės piliakalnis
Burbos
Poškonys
Vaiškūnai
Vilkaslastis
Toleikos
Argirdiškės pušis
Argirdiškė
Lamanina
Peikenis
Šeškuškė II
Šeškuškė I
Sudotos piliakalnis, sen. gyvenvietė ir alkvietė
Sudotėlis
Dotenėnų pilkapynas
Dotenėnų miškas
Dotenėnai
Dubis
Senadvaris
Poškonių pelkė
Ažuraistis
Saldūskis
Lakaja
Sudota
Santaka
Rėviškė
Balkutis
Juodežeris
Blusinė
Rimkai
Rinkūnų pilkapynas
Kirdeikiškė
Kirdeikiškės piliakalnis ir pilkapynai
Papinigiai
Mežionių akmuo (Pirtis)
Naujasodis
Rinkūnai
Pirktinė I
Bogutiškės piliakalnis
Mėžionys
Mėžionių etnokultūrinis kaimas
Mėžionių pilkapių vieta
Peršaukščio pilkapynai
Baldoniškės raistas
Baldoniškės
Molinė
Kuliakampis
Pakinis
Lūlinės pilkapynas
Jonlaukis
Daubariškė
Lūlinė
Memeliškė
Pirktinė II
Bogutiškė
Karosininkas
Ilgaitis
Gulbinis
Gulbinė
Melagėnai
Kirdeikos
Pliauškės III
Grybų alkakalnis (Velnyno)
Pabudės akmuo
Grybai
Girelė
Rackiškės dvarvietė
Peršaukštis
Peršaukštis
Krakinis
Pažiemys
Jaunadaris
Žeimena
Grybų ąžuolas, liepos ir tuopos
Paulinavo miškas
Peršaukščio miškas
Kasčiukų pilkapynai
17
Molinė
Mažalotė
Matusonys
Petruškos
Pelkė Šlabalė
Pakarvinės akmenys
Lauženų liepa ir ąžuolas
Šakalių akmuo
Lauženai
Šarių ež.
Kasčiukai
Melagėnai
Kisieliškė
Šakaliai
Juodasai
Mažalotė
Aklūns
Ilgys
Melagėnų pilkapynas
Pakarvinė
Dvarčiškiai
Šarių pelkė
Šarių tuopa
Mažalotė
Mažalotės dvaro sodyba
Pašilinis
Gojinis
Šilinis
ŽEIMENOS KRAŠTOVAIZDŽIO DRAUSTINIS
Melagėnų miškas
Sariai
Šarių kapinynas
Veralijos miškas
Kulišiškės miškas
Žirnėliškė
Karvinė
Malinovka
Meškerinė
Rudeliškė
Laukianka
Bevarė
Popeliškės pilkapynas
Šaria
Laukiai
Popeliškė
Juzina
Bajoriškė
Laukių pilkapynai
Šaria
Antasarė
Družulėnų miškas
Družulėnai
Žeimena
Vainyla
Juodupis
Meškerinė
Paženimenė
Pabradės miškas
Ašvaraistis
Šutai
Trakų miškas
Trakai
Sulikiškiai
Baleviciu senovės gyvenvietė
Šakimas
Pažeimenė
Mera
Paglūščės ež.
miškas Ašvaraistis
Tadarina I
Daumilų miškas
Daumilai
Santaka
Gužių pilkapynas
Gužiai
Ažumiškė II
Pabradės miškas
Acintas
Santaka
Voverė
Katelninkų miškas
Voverė
PERŪNO TELMOLOGINIS DRAUSTINIS
Burbliškė II
Burbliškių miškas
Katelninkų kapinynas
Svirkiškė
Bielkiškė
Katelninkai
Pabradės pilkapynai
Padvarė
Naujadvario pilkapynas
Baliulių pilkapynas ir piliakalnis
Perūnas
Santaka
Mera
PABRADĖ
Sarokpolis
Naujadvaris
Baliuliai
miškas Balaganai
Voverė
Karklinė
Pavoverė
Merionys I
Pamerionys
Žalavas
Žukiškė
Žvėryno pelkė
Bronislavavas
Simanavas
Piorkos
Pamerionių pelkė
Zalavo dvaro sodyba
Jenarališkė
Kulniškės miškas
Naujiniškė
Padvarininkai
Ilma Didžioji
Akolionija
Vincentavas
Ramutiškė
Rapiejai
13
A
B
C
D
1
2
3
4
5
6
7
11
56
102
111
10
9
8

19
ŠVENČIONYS
SIRVĖTOS REGIONINIS PARKAS
CIRKLIŠKIO KRAŠTOVAIZDŽIO DRAUSTINIS
ŁYNTUPY (LENTUPIS)
BY
Ignalina
Švenčionių senoji dalis, Lietuvių gimnazijos pastatas, paminklas Lietuvos kariams
Švenčionių žydų žudynių vieta ir kapas
Cirkliškio dvaro sodyba ir piliakalnis (Perkunkalnis)
Naujo Strūnaičio vandens malūnas
Seno Strūnaičio etnokultūrinis kaimas
Seno Strūnaičio mokykla
Vidutinės etnokultūrinis kaimas
Lugių etnokultūrinė sodyba
Dvilonių šventvietė (Bažnytėlė)
Dvilonių akmuo (Kupalinis)
Janavo akmuo (Bukasis)
Andreikų upelis (Šventelė)
Lietuvos partizanų žūties vieta
Švento pažintinis takas (1 km)
Šventos dvaro sodyba
Stanislavavo dvaro sodyba
Adamavo ąžuolas
Uno verdenė
Medišonių liepos
Šventos liepos
Mielagėnų Kelias
Zadvarninkai
Cirkliškis
Naujas Strūnaitis
Strūna
Vidutinė
Adutiškio Kelias
Stanislavavas
Bačkininkai
Milkuškos
Švenčionėliai
Kaznadziejuški
Šudaŭcy
Svirduny
Trakų miškas
Vigadkos miškas
Sobolnų miškas
Janavo miškas
Bėlio miškas
Lygumų miškas
Vituliškės miškas
Alavaitiškės miškas
Kunigiškės miškas
Eglynėlis
Strūna
Mera
Kūna
Dubis
Peleka
Łyntupka
Sirvėta
Bėlys
Beržuvis
Šventa
Gilūtas
Vysočki
Pieljaka
Domuty
Masleniki
Dvarčany
Hrockoŭščizna
Ihnaciški
Trabuciški
Vincientovo
Kojry
Peškovcy
Beliški
Nežilyški
Traščianyški
Kutyški
Janukoviči
Borisy
Mostiany
Šarkoŭščyna
Dombrovo
Loktiany
Kazanoŭščyna
Klusčany
Kačieržiški
Papielišćie
Vial. Siało
Rudnia
Maselščizna
Rūdabestis
Domininkavas
Svitailiškė
Lugiai
Zeliankos
Zablatiškė
Kulbokiškė
Karklinė
Šiaudiniškė
Kebiškė
Ropiškė
Daujotiškė
Hajluny
Kavali
Rahaniški
Dzieŭhuciški
Verdašyški
Račany
Ramaniški
Hiruci
Pietriški
Sabołki
Zboniškė
Meškauščizna
Naujas Janavas
Senas Janavas
Toleikos
Akvieriškė
Karklinka
Simaniškė
Saduvka
Čyčeliai
Beržinkos
Varniškė
Kušliškė
Ziboliškė
Šilinė
Kliūiškė
Skritutiškė
Šišniškė
Dvilonys
Bildos
Kavalčiukai
Senas Strūnaitis
Ežerinčiškė
Akulieriai
Melninkai
Šilinėnai
Kunigiškė
Salomenka
Merlinas
Modžiūnai
Kazliškė
Margumiškis
Poguliankа
Mylia I
Mylia II
Trakai
Naujoji Novka
Joneliškė
Vidautiškė
Skarbiškė
Gasiuliškė
Andreikos
Konstantinavas
Karalinavas
Vigadka
Mineliškė
Kameniškė
Margiškė
Papelekis
Ažuraistis
Šakališkė
Kaptaruny
Jananiški
Vieličkі
Ažurajscis
Žaki
Rynkiany
Jančiūnai
Jaciūnai
Čepukėnai
Vysokie
Vygary
Nievieriški II
Holyšiški
Hudziališki
Sviliški
Zybališki
Vial. Cirkliški
Apidomy
Viajsiški
Jaŭniališki
Pad'jasienka
Svirpliški
Kukiškė
Skrupiškė
Petriškės
Paraistys
Mylionys
Lalučiai
Sakališkė I
Daukšiškė
Ramulionys
Maciūnai
Šukėniškė
Neverščiai
Kirkučiai
Blūdeliai
Teberiškė
Keriškė
Plentovka
Trečiūnai
Jasiūnai
Adamavas
Obeliškė
Šaučiškė
Jurgeliškė
Gražuliai
Adomiškė
Veličkos
Stūgliai
Matukai
Švenčionys
Rusališkė
Žukai
Šaminėlis
Naujalaukis
Naujadalis
Daukšiai
Smėliai
Misiūnai
Gančeriai
Raudonė
Raudonalaukis
Masliškė
Konstantinavas
Kūčiai
Nevieriškė
Čiinčikos
Beržuvis
Kulniškė
Senadvaris
Naujasalis
Krašuona
Šiliniai
Šėtikė
Kochanovka II
Kochanovka I
Kochanovka III
Maliūniškė
Bavainiškė
Juodeliškė
Akmenynė
Lygumai II
Lygumai I
Trebučiai
Žvirbliškė
Želabai
Grigaliūnai
Plytinė
Kūteliai
Kurpės
Vidžių Kelias
Medišonys
E
F
G
H
1
2
3
4
5
6
7
102
109
110
111
14

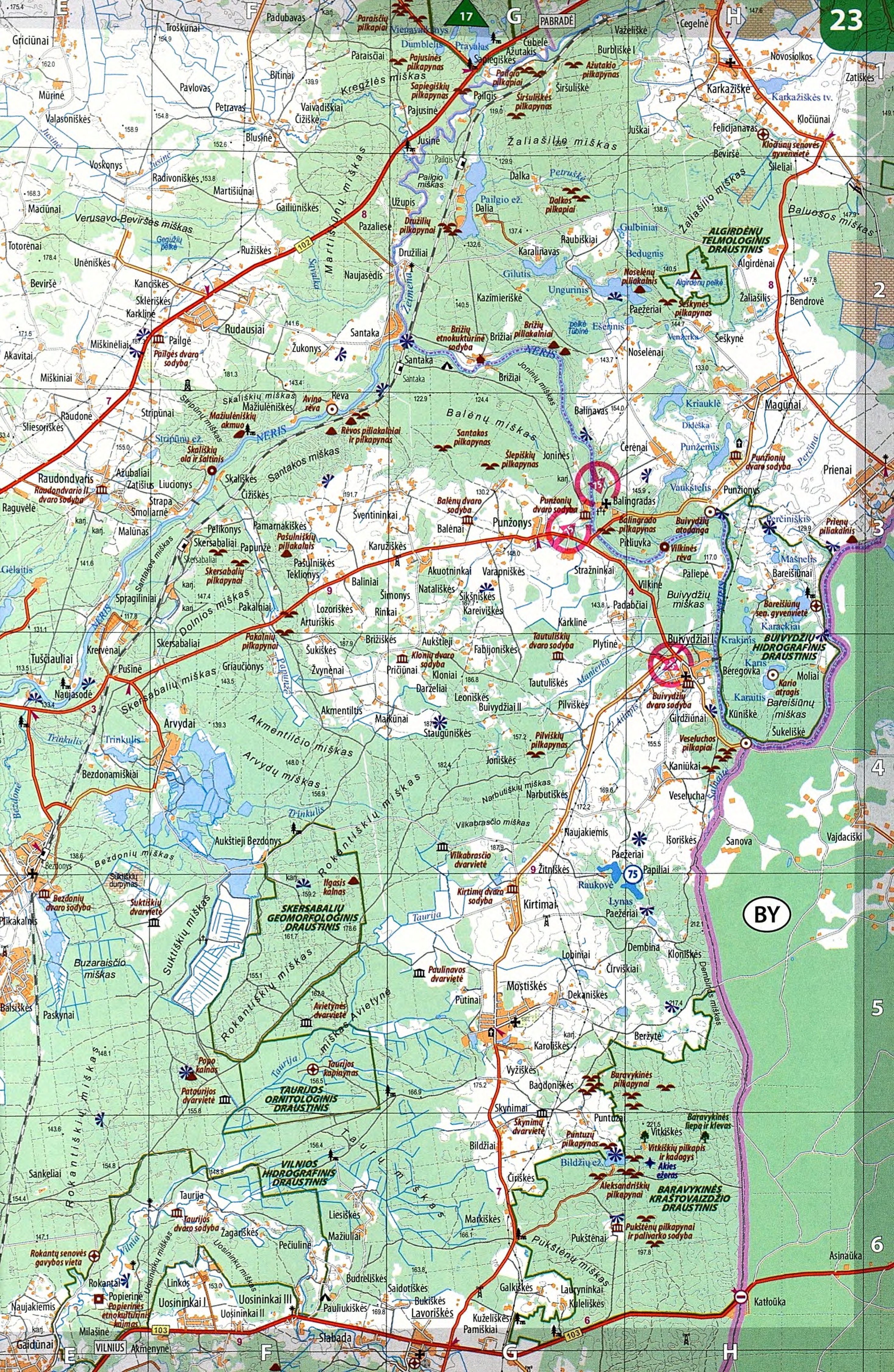

A
B
C
D
ŠIRVINTOS
KAUNAS
AUKŠTADVARIS
TRAKAI
25
Musninkai
Kernavė
KERNAVĖS KULTŪRINIS REZERVATAS
NERIES REGIONINIS PARKAS
VIEVIS
ELEKTRĖNAI
ELEKTRĖNŲ ŠE
Elektrėnų marios
Paparčiai
Čiobiškis
Janionys
Varnalėšai
Mikailiškis
Spietiškiai
Brazelės
Pamusiai
Nesteriškės
Ustronė
Skruzdėlės
Lapelės
Padvariai
Padaliai
Pakerpė
Dembuvka
Pigonys
Liuliškiai
Rusokai
Kaukiškis
Aleksandrava
Kaimynai
Virvyčiai
Kazliškio miškas
Čiobiškio miškas
BUDELIŲ KRAŠTOVAIZDŽIO DRAUSTINIS
MIDEGOS BOTANINIS DRAUSTINIS
LAUKAGALIO BOTANINIS DRAUSTINIS
PAPARČIŲ BOTANINIS DRAUSTINIS
GABRILIAVOS PEDOLOGINIS DRAUSTINIS
PIPIRIŠKIŲ GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
Mikalaučiškės
Slajos
Savarinė
Budeliai
Liaukiškiai
Pakalniškiai
Paneriai
Dailidžiai
Kraplliškiai
Ardiškis
Kunigiškiai II
Kunigiškiai I
Sasnuvka
Spėra
Paspėriai
Meiliūnai
Eiriogala
Gureliai
Laukagalis
Krasnasiolka
Benkūnai
Vareikonys
Žibavičiai
Burbiškės
Karsakai
Tatarka
Dainava
Dabravolė
Dainavėlė
Karsakų miškas
Dainavos miškas
Gyvatiškės
Galvišikės
Žaliasis Ragas
Kaugonys
Kaugonių miškas
Kazokiškių miškas
Sukros miškas
Sukra
Aukštuojai
Palapojė
Bekštonys
Lalėnai
Padvariai
Sesonys
Naslėnai
Lemučionys
Latviai
Mitkiškės
Zacišė
Viršuliškiai
Aleksandriškės
Pelkės
Rokiškės
Semeniškiai
Miežionys
Pakalniai
Europa
Maskviškės
Gudaraistis
Klišabalė
Rudeikiškiai
Pazaltarūnai
Zaltarūnai
Pogulianka
Drauguj miškas
Diržonys
Grabijolai
Airėna
Aliniškė
Vigodka
Jona
Sodyba
Lapaika
Kampinė
Kazokiškės
Puščiava
Ravališkės
Zabarija
Vasyliškės
Kryžkelis
Verkšionys
Geniai
Klykūnai
Nuotakai
Paaliosė
Bagotėliai
Molynė
Vanga
Čiviškės
Pūniškės
Tadarava
Gabriliavos miškas
Skynimai
Žagarinė
Gervaraistis
Gervaraiščio miškas
Pūstakiemis
Senieji Migučionys
Gabriliava
Migučionys
Kakliniškės
Žebertonys
Abromiškės
Ąžuolinė
Pievačiai
Streipūnai
Beržonka
Dauciuliškės
Naujakiemis
Liepikos
Vidugiriai
Medžiolai
Alesninkai
Pilypiškės
Ausieniškės
Saltupė
Balceriškės
Paneriai
Panerių miškas
Baltamiškis
Dumblikas
Malūnėliai
Zabaka
Patiltai
Pylimai
Vievis
Jurzdika
Vilkiškiai
Vilkabaliai
Lapiakalnis
Krivašiūnai
Juodeliai
Giedraitiškės
Lazdynai
Pakalniškės
Girnakalai
Geibonys
Skynimai
Naručionys
Vievininkai
Sadubalis
Matukiškės
Užumiškės
Šaltiniai
Toleikiai
Seiriškės
Būda I
Pipiriškės
Rusakalnis
Pakleviai
Kapšiai
Buzeliai
Seibutonys
Kurkliškės
Bukiškės
Dumblaičiai
Keliakiemis
Barčiai
Dekis
Vilūniškės
Lazdėnai
Burbiškės
Skirmantiškės
Puzinava
Kazimieriškės
Vievio miškas
Pagrenda
Pastrėvys
Rungа
Mažiklė
Alinka
A1

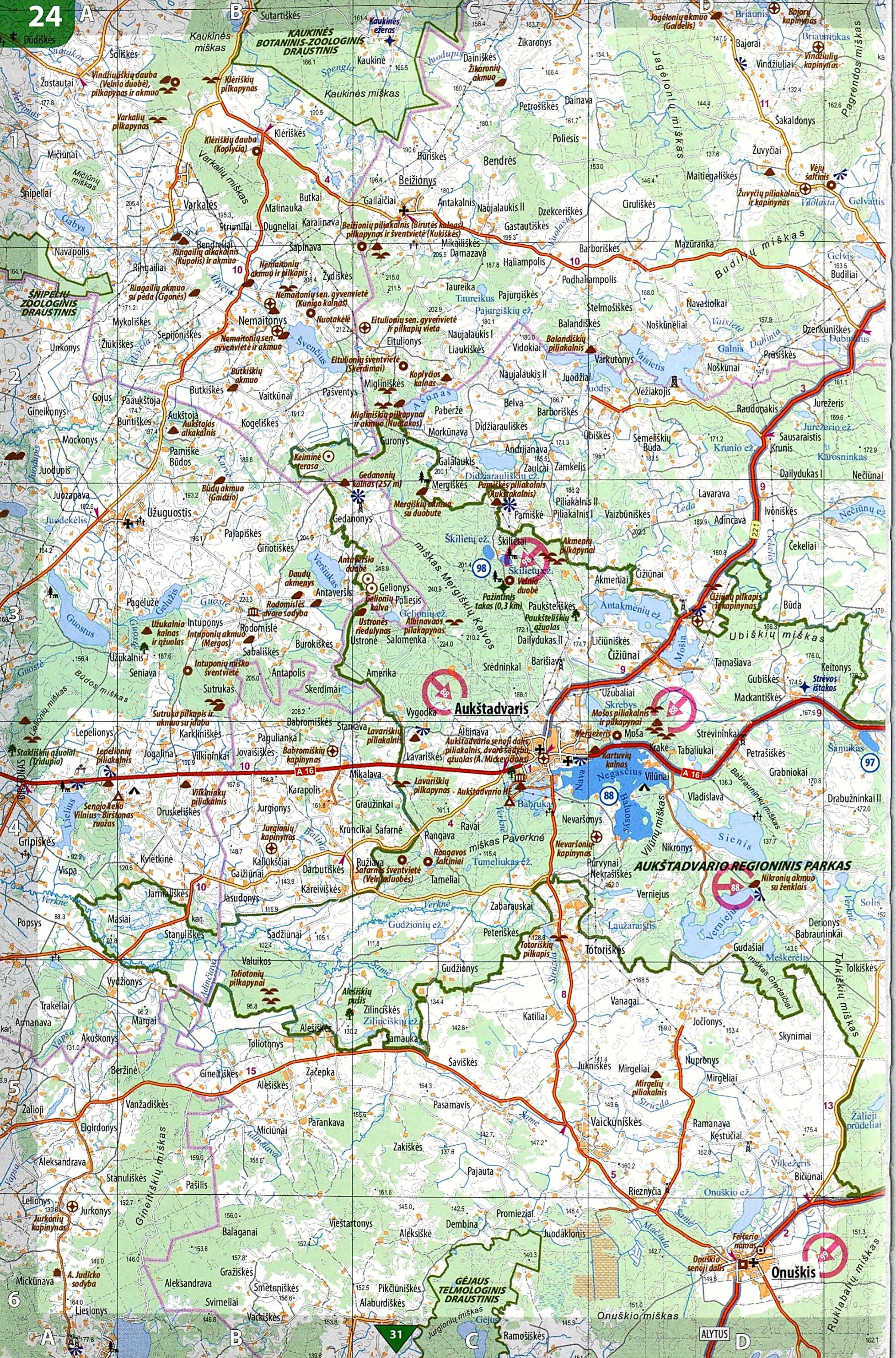

PANEVĖŽYS
Maišiagala
VILNIUS
KAZIMIERAVO ORNITOLOGINIS DRAUSTINIS
BARTKUŠKIO TELMOLOGINIS DRAUSTINIS
MEDŽIAKALNIO GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
Bartkuškis
Dūkštos
Avižieniai
Suderve
Sudervės miškas
Paneriu miškas
Elniakampio miškas
Šilėnų miškas
Barskūnai
Medžiukai
Karvys
Riešė
Bukiškis
Zujūnai
Gineitiškės
Tarandė
Pikutiškės
Kiemeliai
Šiauliai
Juodė
Anavilis
Rykantai
NEMENČINĖ
PLYTINĖ
22
26

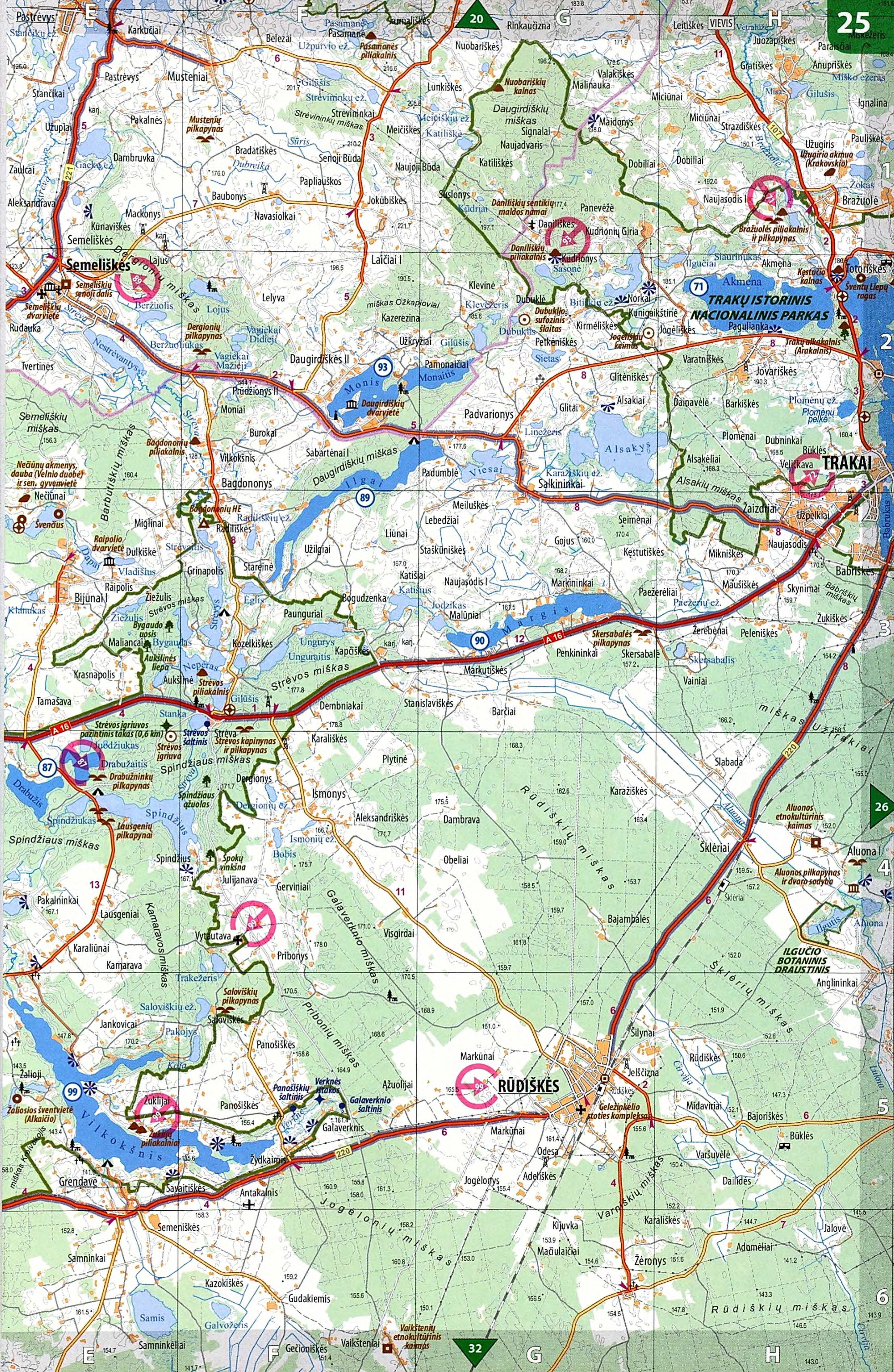

MOLĖTAI
16
21
27
VILNIUS
NEMENČINĖ
Bezdonys
Paberžė
Didžioji Riešė
Riešė
Kalinas
Jadvygiškės
Raudondvaris
Avietynė
Skirgiškės
Gėla
Vilkaraistis
Nemenčinė II
BALSIAI
NAUJIEJI VERKIAI
VERKIAI
SANTARIŠKĖS
VISORIAI
BAJORAI
JERUZALĖ
BALTUPIAI
FABIJONIŠKĖS
PAŠILAIČIAI
JUSTINIŠKĖS
ŠEŠKINĖ
VALAKUPIAI
TURNIŠKĖS
AUKŠTAGIRIS
DVARČIONYS
PYLIMĖLIAI
KAIRĖNAI
Galgiai
Europos centras
Europos centro muziejus (Europos parkas)
EUROPOS CENTRO KRAŠTOVAIZDŽIO DRAUSTINIS
VERDEIKIŲ GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
VANAGINĖS GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
VERKIŲ REGIONINIS PARKAS
VERŽUVOS HIDROGRAFINIS DRAUSTINIS
TAPELIŲ KRAŠTOVAIZDŽIO DRAUSTINIS
AUKŠTAGIRIO GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
VALAKUPIŲ KLONIO GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
DVARČIONIŲ GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
Nemenčinės miškas
Sakiškių miškas
Antavilio miškas
Kairėnų miškas
Vyteniškių miškas
Galiūnų miškas
Girijos miškas
Skerdimų miškas
Azulaukės miškas
Baguškių miškas
Raudondvario miškas
Gulbinų miškas
Žalieji ežerai
Gulbinas
Balsys
Antavilio ež.
Tapelių ež.
Neris
A 14
108
102
172
MAIŠIAGALA
UKMERGĖ

PABRADĖ
17
Griciūnai
Troškūnai
Padubavas
Paraiščių piliakapiai
Vienažindys
Dumblelis
Pravalas
Čubelė
Ažutakis
Sapiegiškės
Važeliškė
Burbliškė
Cegelnė
Novosiolkos
Zatiškės
Paraiščiai
Pajusinės pilkapynas
Sapiegiškių pilkapynas
Pailgio piliakalpiai
Ažutakio pilkapynas
Karkažiškė
Karkažiškės tv.
Mūrinė
Bitinai
Pavlovas
Petravas
Vaivadiškiai
Čižiškė
Kregždės miškas
Pailgis
Pajusinė
Širšuliškė
Širšuliškės pilkapynas
Valasoniškės
Blusinė
Jusinė
Žaliašilio miškas
Juškai
Felicijanavas
Kločiūnai
Klodiunų senovės gyvenvietė
Beviršė
Šileliai
Voskonys
Radivoniškės
Martišiūnai
Pailgio miškas
Dalka
Petruškė
Maciūnai
Verusavo-Beviršės miškas
Gailiūniškės
Užupis
Pailgio ež.
Dalia
Dalkos pilkapiai
Žaliašilio miškas
Baluošos miškas
Totorėnai
Gegužių pelkė
Pažaliesė
Družilių pilkapynai
Raubiškiai
Gulbiniai
ALGIRDĖNŲ TELMOLOGINIS DRAUSTINIS
Unėniškės
Ružiškės
102
Družiliai
Karalinavas
Bedugnis
Algirdėnai
Kanciškės
Naujasėdis
Gilutis
Noselėnų piliakalnis
Algirdėnų pelkė
Žaliašilis
Bendrovė
Beviršė
Sklėriškės
Kazimieriškė
Ungurinis
Paežeriai
Šeškynės pilkapynas
Karklinė
Rudausiai
Santaka
Pelkė Tūbinė
Eserinis
Venzerka
Šeškynė
Miškinėliai
Pailgė
Pailgės dvaro sodyba
Žukonys
Bržių etnokultūrinė sodyba
Bržiliai
Bržių piliakalniai
Noselėnai
Akavitai
Santaka
Joninių miškas
Miškiniai
Skalliškių miškas
Mažiulėniškės
Reva
Avino rėva
Bržiai
Balinavas
Kriauklė
Maguniai
Raudonė
Stripūnai
Mažiulėniškių akmuo
Balėnų miškas
Dkleška
Sliesoriškės
Stripūnų ež.
NERIS
Rėvos piliakalniai ir pilkapynas
Santakos pilkapynas
Čerenai
Punžemis
Punžionių dvaro sodyba
Prienai
Skališkių ola ir šaltinis
Šlepiškių pilkapynas
Joninės
Raudondvaris
Ažubaliai
Zatišius
Liucionys
Skališkės
Santakos miškas
Vaukštelis
Punžionys
Raudondvario II dvaro sodyba
Strapa
Smoliarnė
Čižiškės
Šventininkai
Balėnų dvaro sodyba
Punžonių dvaro sodyba
Balingradas
Perčiniškis
Prienų piliakalnis
Raguvėlė
Malūnas
Pelikonys
Pamarnakiškės
Pašulniškių piliakalnis
Balėnai
Punžonys
Balingrado pilkapynas
Buivydžių atodanga
Skersabaliai
Papunžė
Karužiškės
Piliuvka
Vilkinės rėva
Mašnelis
Pašulniškės
Skersabalių pilkapynai
Teklionys
Akuotninkai
Varapniškės
Stražninkai
Paliepė
Bareišiūnai
Gėlaitis
Baliniai
Natališkės
Vilkinė
Buivydžių miškas
Spragilniai
Dolnios miškas
Pakalniai
Šimonys
Šikšniškės
Padabčiai
Bareišiūnų sen. gyvenvietė
Lozoriškės
Kareiviškės
Karackai
Arturiškis
Rinkai
Karklinė
Buivydžiai
Krakinis
BUIVYDŽIŲ HIDROGRAFINIS DRAUSTINIS
Pakalnių pilkapynai
Bržiškės
Aukštieji
Fabijoniškės
Tautulškių dvaro sodyba
Plytinė
Tuščiauliai
Krevėnai
Skersabaliai
Šukiškės
Klonių dvaro sodyba
Beregovka
Pušinė
Griaučionys
Žvyrėnai
Pričiūnai
Kloniai
Tautuliškės
Molliai
Naujasodė
Skersabalių miškas
Darželiai
Leoniškės
Buivydžiai II
Pilviškės
Buivydžių dvaro sodyba
Kario atragis
Karaitis
Bareišiūnų miškas
Trinkulis
Arvydai
Akmentilčio miškas
Akmentiltis
Markūnai
Staugūniškės
Pilviškių pilkapynas
Girdžiūnai
Kūniškė
Šukeliškė
Veseluchos pilkapiai
Arvydų miškas
Joniškės
Kaniukai
Bezdonamiškiai
Narbutiškių miškas
Narbutiškės
Veseluchа
Trinkulis
Vilkabrasčio miškas
Naujakiemis
Išoriškės
Sanova
Vajdaciški
Aukštieji Bezdonys
Vilkabrasčio dvarvietė
Paežeriai
Bezdonių miškas
Bezdonys
Ilgasis kalnas
Žitniškės
Papiliai
Raukovė
75
Suktiškių durpynas
Kirtimų dvaro sodyba
Bezdonių dvaro sodyba
Suktiškių dvarvietė
SKERSABALIŲ GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
Kirtimai
Lynas
Paežeriai
BY
Pikakalnis
Taurija
Dembina
Kloniškės
Buzaraiščio miškas
Suktiškių miškas
Rokantiškių miškas
Lobiniai
Čirviškiai
Paulinavos dvarvietė
Balsiškės
Paskyniai
Putiniai
Moštiškės
Dekaniškės
Avietynės dvarvietė
miškas Avietynė
Karoliškės
Beržytė
Popo kalnas
Taurija
Taurijos kapinynas
Vyžiškės
Baravykinės pilkapynai
Patauriijos dvarvietė
TAURIJOS ORNITOLOGINIS DRAUSTINIS
Bagdoniškės
Skynimai
Puntuža
Baravykinės liepa ir klevas
Skynimų dvarvietė
Vitkiškės
Pantuzų pilkapynas
Vitkiškių pilkapis ir kadagys
Sankeliai
VILNIOS HIDROGRAFINIS DRAUSTINIS
Bildžiai
Bildžių ež.
Akies ežeras
Čiriškės
Aleksandriškių pilkapynai
BARAVYKINĖS KRAŠTOVAIZDŽIO DRAUSTINIS
Taurija
Taurijos dvaro sodyba
Žagariškės
Liesiškės
Markiškės
Rokantų senovės gavybos vieta
Mažiuliai
Pečiulinė
Pukštėnai
Pukštėnų pilkapynai ir palivarko sodyba
Asinauka
Pukštėnų miškas
Uosininkų miškas
Rokantai
Linkos
Budreliškės
Saidotiškės
Galkiškės
Laurynіnkai
Kuleliškės
Naujakiemis
Popierinė
Popierinės etnokultūrinis kaimas
Uosininkai I
Uosininkai III
Uosininkai II
Pauliukiškės
Bukiškės
Lavoriškės
Kuželiškės
Pamiškiai
Katlоūka
Milašinė
103
103
Gaidūnai
VILNIUS
Akmenynė
Slabada
E
F
G
H
1
2
3
4
5
6

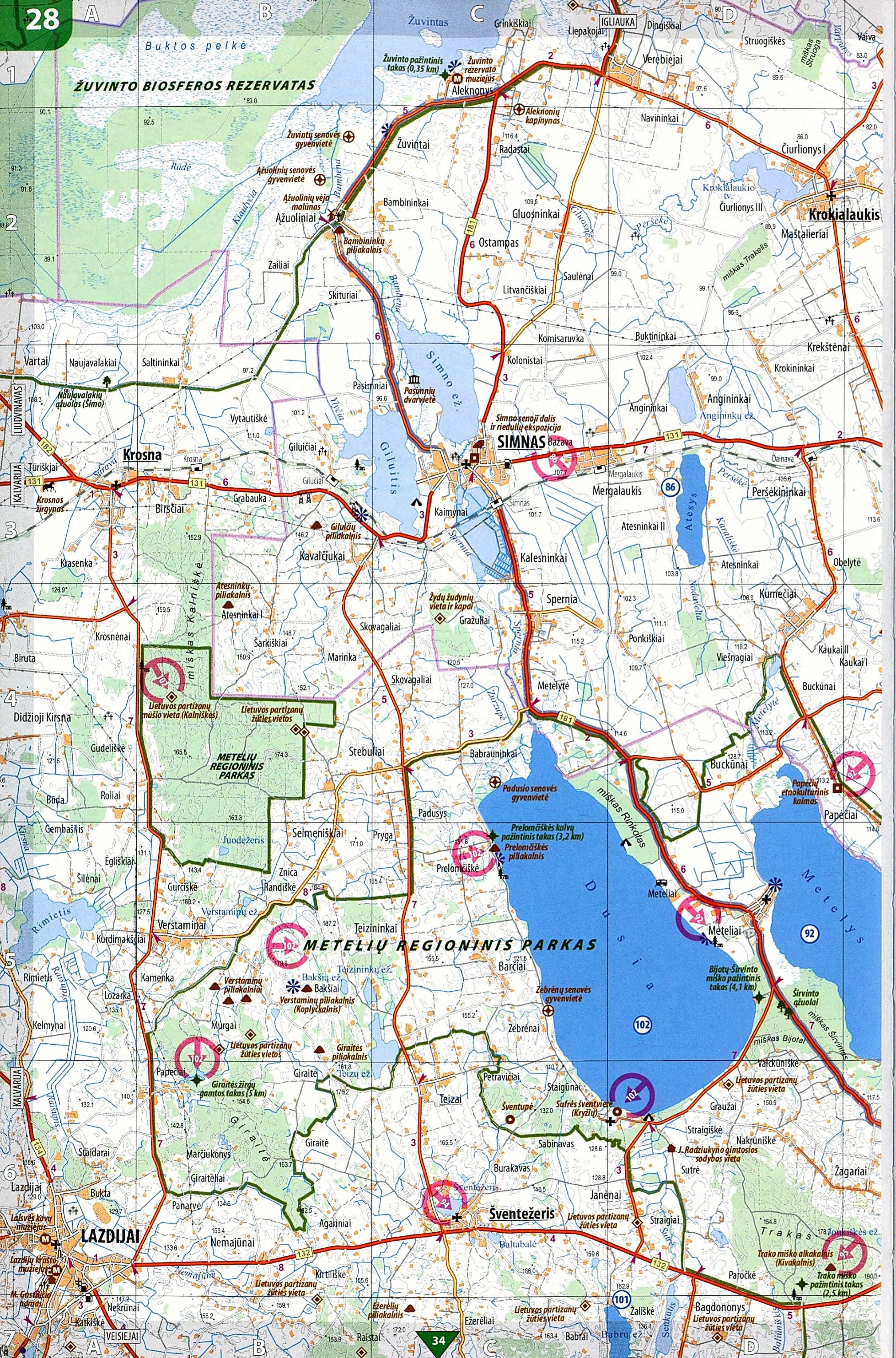

Aukštadvaris
AUKŠTADVARIO REGIONINIS PARKAS
KAUKINĖS BOTANINIS-ZOOLOGINIS DRAUSTINIS
ŠNIPELIŲ ZOOLOGINIS DRAUSTINIS
GĖJAUS TELMOLOGINIS DRAUSTINIS
Onuškis
Nemaitonys
Užuguostis
Varkalės
Beižionys
Bendrės
Vindžiuliai
Budiliai
Čižiūnai
Vilūnai
Negaščius
Sienis
Verniejus
Mergiškių Kalvos miškas
Gedanonių kalnas (257 m)
Budiliškų miškas
Ubiškių miškas
Gineitiškių miškas
Tolkiškių miškas
Rukiabaliu miškas
Onuškio miškas
Kaukinės miškas
Varkalių miškas
Būdos miškas
Jagelonių miškas
Pagrendos miškas
A 16
Alytus

25
20
26
32
E
F
G
H
1
2
3
4
5
6
Pastrėvys
Karkučiai
Pasamanė
Pasamanės piliakalnis
Semeliškės
Nuobariškės
Rinkaučizna
Leitiškės
VIEVIS
Juozapiškės
Paraščiai
Miškežeris
Belezai
Užpurvio ež.
Pastrėvys
Musteniai
Gilušis
Strėvininkai
Strėvininkų miškas
Lunkiškės
Nuobariškių kalnas
Daugirdiškių miškas
Signalai
Naujadvaris
Malinauka
Valakiškės
Gratiškės
Anupriškės
Ignalina
Stančikai
Užupiai
Pakalnės
Mustenių pilkapynas
Meičiškės
Katiliškė
Maidonys
Miciūnai
Stradiškės
Pauliškės
Zaulcai
Dambruvka
Bradatiškės
Senoji Būda
Naujoji Būda
Katiliškės
Dobiliai
Užgiris
Užugirio akmuo (Krakovskio)
Aleksandrava
Baubonys
Papliaušcos
Jokūbiškės
Šušlonys
Daniliškių šentikių maldos namai
Panevėžė
Naujasodis I
Bražuolė
Mackonys
Kūnaviškės
Semeliškės
Navasiolkai
Daniliškės
Kudrionių Giria
Bražuolės piliakalnis ir pilkapynas
Lajus
Laičiai I
Daniliškių piliakalnis
Kudrionys
Sasonė
Ilgučiai
Akmena
Totoriškės
Semeliškių senoji dalis
Dergionių miškas
Klevinė
Dubuklė
Norkai
TRAKŲ ISTORINIS NACIONALINIS PARKAS
Kastučio kalnas
Šventų Liepų ragas
Semeliškių dvarvietė
Lelyva
miškas Ožkapioviai
Kazerezina
Dubuklio sufozinis šlaitas
Kirmėliškės
Kunigeikštinė
Jogėliškės
Pagulianka
Rudauka
Lojus
Berzuolis
Dergionių pilkapynas
Vagiekai Didieji
Užkryžiai
Gilušis
Petkeniškės
Jogelionių kaimas
Trakų alkakalnis (Arakalnis)
Tvertinės
Nestrėvantys
Vagiekai Mažieji
Daugirdiškės II
Pamonaičiai
Monaitis
Sietas
Varatniškės
Jovariškės
Prūdžionys II
Monis
Daugirdiškių dvarvietė
Glitėniškės
Alsakiai
Daipavėlė
Barkiškės
Plomėnų ež.
Plomėnų pelkė
Semeliškių miškas
Moniai
Burokai
Padvarionys
Linežeris
Glitai
Plomėnai
Dubninkai
Bagdonorių piliakalnis
Sabartėnai I
Alsakys
Alsakėliai
Būklės
Veličkava
TRAKAI
Nečiūnų akmenys, dauba (Velnio duobė) ir sen. gyvenvietė
Nečiūnai
Barburiškių miškas
Vilkokšnis
Daugirdiškių miškas
Padumblė
Viesai
Karažiškių ež.
Alsakių miškas
Bagdonys
Ilgai
Šalkininkai
Žaizdriai
Užpelkiai
Švendus
Miglinai
Bagdonorių HE
Radiškių ež.
Radiškės
Meiluškės
Lebedžiai
Seimėnai
Naujasodis
Raipolio dvarvietė
Dulkiškė
Liūnai
Gojus
Kęstutiškės
Mikniškės
Babriškės
Dapai
Vladišius
Grinapolis
Stareinė
Užilgiai
Staškūniškės
Raipolis
Katišiai
Naujasodis I
Markininkai
Paežerėliai
Mausiškės
Skynimai
Babriškių miškas
Bijūnai
Žiežulis
Bogudzenka
Katisius
Jodzikas
Paežerių ež.
Žukiškės
Klaniukas
Bygaudo uosis
Egliš
Paunguriai
Malūniai
Margis
Žerebėnai
Pelėniškės
Maliancai
Bygaudas
Ungurys
Kozelkiškės
Kapčiškės
Skersabalės pilkapynas
Skersabalė
Penkininkai
Skersabalis
Auksinės liepa
Ungurėlis
A 16
Krasnapolis
Neperas
Aukšlinė
Strėvos piliakalnis
Strėvos miškas
Markutiškės
Vainiai
Tamašava
Stanka
Gilušis
Dembniakai
Stanislaviškės
Barčiai
miškas Užtrakiai
Strėvos įgriuvos pažintinis takas (0,6 km)
Duodžiukas
Strėvos šaltinis
Strėva
Strėvos kapinynas ir pilkapynas
Karališkės
Plytinė
Slabada
Strėvos įgriuva
Drabužaitis
Spindžiaus miškas
Drabužninų pilkapynas
Dergionys
Rūdiškių miškas
Karažiškės
Aluonos etnokultūrinis kaimas
Drabužis
Spindžiukas
Spindžiaus ąžuolas
Dergionių ež.
Ismonys
Aleksandriškės
Dambrava
Aluona
Lausgenių pilkapynai
Spindžius
Ismonių ež.
Šklėriai
Aluona I
Spindžiaus miškas
Bobis
Obeliai
Aluonos pilkapynas ir dvaro sodyba
Spindžius
Spokų vinkšna
Julijanava
Gerviniai
Pakalninkai
Lausgeniai
Kamaravos miškas
Galaverkio miškas
Visgirdai
Bajambalės
Ilgutis
Karaliūnai
Vytautava
Pribonys
ILGUČIO BOTANINIS DRAUSTINIS
Kamarava
Trakežeris
Šklėrių miškas
Anglininkai
Salovišių pilkapynas
Salovišės
Pribonių miškas
Jankovicai
Salovišių ež.
Pakojys
Šilynai
Panošiškės
Rūdiškės
Kela
Markūnai
RŪDIŠKĖS
Jelščizna
Zalioji
Panošiškių šaltinis
Verknės ištakos
Galaverkio šaltinis
Ąžuolijai
Midaviriai
Žalioios šventvietė (Alkakiio)
Žuklijai
Panošiškės
Geležinkelio stoties kompleksas
Bajoriškės
Vilkokšnis
Žuklijų piliakalnis
Galaverknis
Markūnai
Būklės
Odesa
Varšuvėlė
Žydkaimis
220
Grendavė
Antakalnis
Jogėlonys
Adeliškės
Dailidės
Savaitiškės
Varniškių miškas
Karališkės
Jalovė
Jogelonių miškas
Semeniškės
Kijuvka
Adamėliai
Samninkai
Mačiulaičiai
Žeronys
Kazokiškės
Gudakiemis
Rūdiškių miškas
Samis
Galvožeris
Vaikštenių etnokultūrinis kaimas
Samninkėliai
Gečioniškės
Vaikšteniai

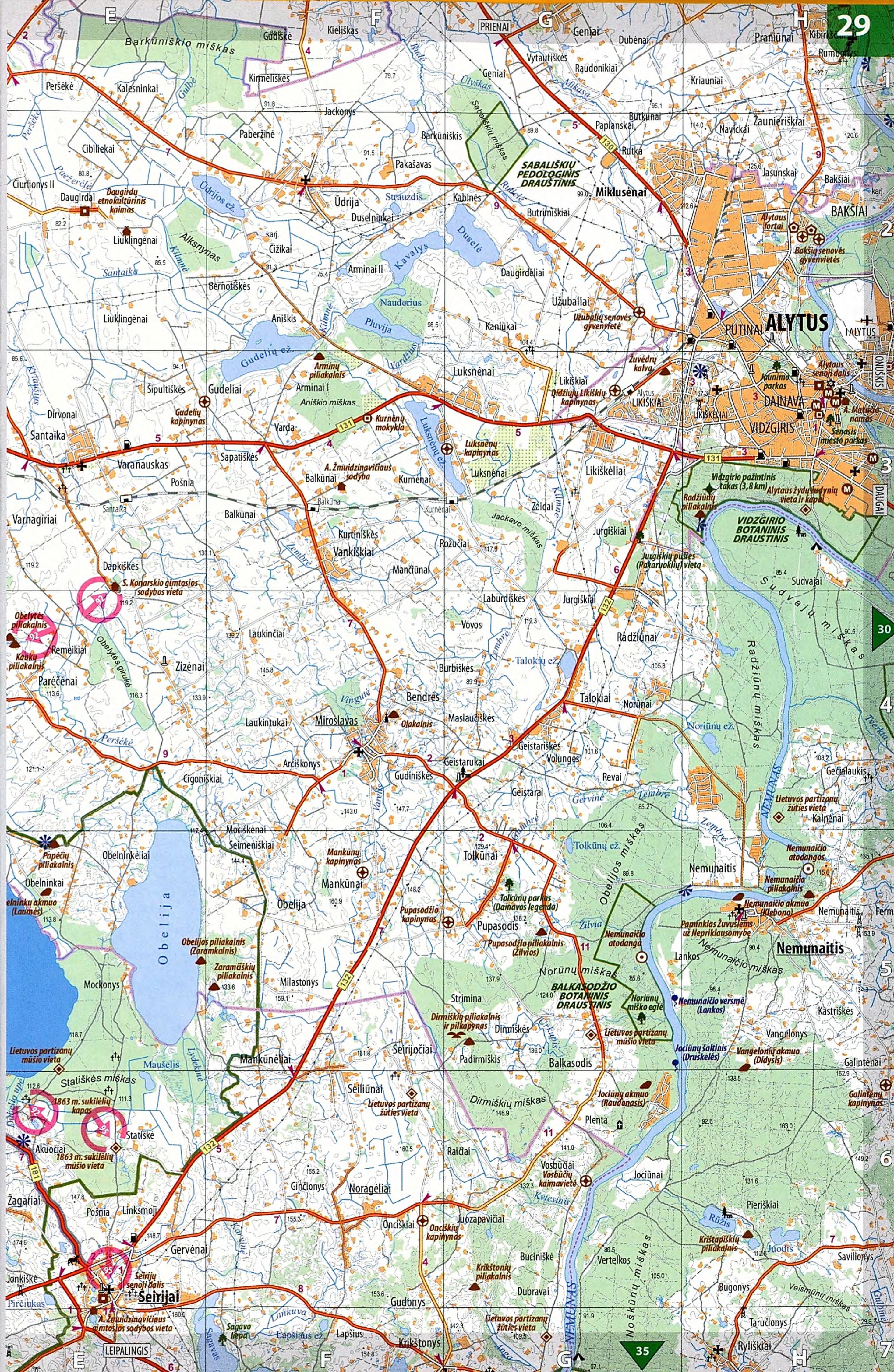

26
KAUNAS
Lykantai
Vosyliukai
Kopylčninkai
Karveliškės
Naujoji
Kriaučiūnai
PILAITĖ
Pilaitės piliavietė ir dvaro sodyba
KAROLINIŠKĖS
LAZDYNAI
LAZDYNĖLIAI
Raišiai
Gudeliai
Gudelių piliakalnis
Televizijos bokštas
GRIOVIŲ GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
Platiniškės
Grioviai
Pasieniai
Naujakiemis
Smilgiai
Bieliūnai
Užlandžiai
Naravų piliakalnis
Gariūnų pilkapynas
Vaičiūniškės
Bieliūnų akmuo (Gaidelis)
Grigiškių akvedukas
GRIGIŠKĖS
Dėdeliškės
Giruliai
Gipiliu miškas
Panerių miškas
Dirkiškių miškas
Sausiai
Sausių pilkapynas
Padvariškių pilkapynas
Maišinės ąžuolas (V. Bergo)
Moluvėnai
Moluvėnų senovės gyvenvietė
Didžiulis
Kiemeliškės
Kariotiškės
Karpiškės
Naujasis Lentvaris
Lentvaris
Lentvario dvaro sodyba
LENTVARIS
Skynimai
NAUJOJO LENTVARIO BOTANINIS DRAUSTINIS
VOKĖS HIDROGRAFINIS DRAUSTINIS
Maciuliškės
Bališkės
Kulokiškės
Mūrinė Vokė
Gureliai
Geležinkelio Vilnius–Kaunas tiltas
LIUDVINAVAS
Vaidegiai
Trakų Vokės dvaro sodyba
TRAKŲ VOKĖ
Užukampis
Jankiškės
Panerių memorialinis muziejus
Panerių geležinkelio tunelis
ŽEMIEJI PANERIAI
AUKŠTIEJI PANERIAI
NAUJAKIEMIS
Kazbiejai
Metropolis
Vaidotai
Baltosios Vokės dvaro sodyba
Baltoji Vokė
VAIDOTAI
Pagiriai
PAGIRIAI
Daniliškės
Guobos
Guobų miškas
Buda I
Būda II
Senoji Būda
Mencas
Būda III
Raudoniškės
Čiukiškės
Paulišskės
Ežerėlis
Purvis
Būda
Šulninkai
Raudonė I
Raudonė II
Padvariškės
Šalininkų ež.
Apušė
Algirdo sala
Šventoji gelmė
UŽUTRAKIS
Skaistis
Galvė
Užutrakio dvaro sodyba
Varnikai
Varnikų miškas
Varnikų pažintinis takas (3 km)
Dumblė
Ilgelis
Jurgelė
Padumblė
Rūbežius
Serapiniškės
Račkūnai
Račkūnų miškas
TRAKAI
Ostruvka
Narezkai
Senieji Trakai
Senųjų Trakų piliavietė ir senovės gyvenvietė
Ferma
Pilialaukis
Antaniškės
Pagiriai
Ladygos
Dobrovolė
Turgaičiai
Užubrastis
Žūkai
Miškiniai
Bedugnė
Šventininkų ež.
Šventininkai
Gojus
Juodbaliai
Strakiškės
Užtrakiai miškas
Zinkiškės
Strakiškių senovės gyvenvietė
Naujasis Tarpupis
Senasis Tarpupis
Guopstos
Plakna
Guopstų ež.
Mažieji Lygainiai
Palygainiai
Ilgutis
Gudeliai
Dydieji Lygainiai
Asdrė
Tarnėnų miškas
Keturiasdešimt Totorių kapinynas
Keturiasdešimt Totorių
Tarnėnai
Skurbutėnų dvarvietė
Skurbutėnai
Keturiasdešimt Totorių tv.
Kryžiškės
Kryžiškių dvaro sodyba
Melekonių miškas
Kaišialakiai
Višteliony
Baušiškės
Apatiškės
Karvys
Lukna
Medvėys
Ropėjos
Gojus
Gojaus miškas
Jurgelionys
Kajetoniškės
Bakieriškės
Dainiai
Kiauliškės
Paluknys
Ropėjos miškas
Kryžiškių tv.
Juodosios Vokės dvaro sodyba
Juodoji Vokė
Dvaras
Krenupė
Baltosios Vokės durpynas
PAPIO ORNITOLOGINIS DRAUSTINIS
Papiškių miškas
Papiškių senovės gyvenvietė
Papiškės
Mikailiškių miškas
Žvėrynas
Pakrempė
Luknelis
Lukonys
Barakai
Liepynai
Karklotis
Papis
Mikašiūnai
Girija
Vaira
Ilgalaukis
Rudnia
Paežerėliai
Barakų miškas
Mamavys
Rūdiškių miškas
Madžiūnai
VARĖNA
Baltosios Vokės žuv. tv.
BALTOJI VOKĖ
Giria
A1
A16
A4
21
25
33
70
72
78
A B C D

VILNIUS
Šeškinė
Viršuliškės
Šnipiškės
Žirmūnai
Antakalnis
Sapieginė
Rokantiškės
Naujoji Vilnia
Dievoniškės
Mažieji Pupojai
Žvėrynas
Karoliniškių kraštovaizdžio draustinis
Lyglaukiai
Užupis
Belmontas
Pavilnių regioninis parkas
Žemasis Pavilnys
Aukštasis Pavilnys
Markučiai
Naujamiestis
Vilkpėdė
Naujininkai
Rasos
Ribiškės
Guriai
Liepkalnis
Kuprioniškės
Burbiškės
Rivonys
Vilniaus oro uostas
Kirtimai
Panerių erozinio kalvyno kraštovaizdžio draustinis
Užusieniai
Raisteliai
Salininkai
Vokės senslėnio šlaitų geomorfologinis draustinis
Pakupečiai
Ąžuoliai
Pupinė
Kuzmiškės
Mickūnai
Daškūnai
Baraškos
Baraškos
Nemėželė
Kalviškės
Juodšiliai
Juodšilių pilkapynas
Barkiškės
Miškiniai
Šiaudinė
Melekonys
Dusinėnai
Dusinėnų pilkapynai
Dusinėnų miškas
Valčiūnai
Prūdiškės
Kelmytė
Parudaminio pilkapynas
Kalvelių dvaro sodyba
Kalveliai
Parudaminio dvaro sodyba
Parudaminys
Merešlėnai
Valčiūnų miškas
Didžialaukis
Baboniškės
Beržiškės
Beržiškės
Galiniai
Terešiškės
Karužiškės
Benkartai
Eglinė
Arliškės
Žalioji
Jašiūnų miškas
ŠALČININKAI
Vilniaus žydų žudynių vieta ir kapas
Grigaičiai
Rokantiškės
Pakalniškės
Nemėžis
Nemėžio dvaro sodyba
Kuprioniškės
Nemėžis
Kloniai
Daržininkai
Stankutiškės
Talkotiškės
Murlinė
Paliepiai
Basiukų palivarko sodyba
Basiukai
Katiliškės
Akalotė
Pagrūšys
Kineliai
Rudamina
Rudaminа
Papiškių piliakalnis
Parapijoniškės
Marijoniškės
Skaidiškės
Skaidiškių dvaro sodyba
Didžiasalis
Struvės lanko geodezinis punktas
Katiliai
Motiejiškės
Liepiškės
Ąžuolinė
Liepynai
Šiaudinė
Mikutiškės
Jarmališkės
Jamališkių miškas
Skrabinė
Rusinai
Papiškės
Dukeliai
Antupiai
Sakalninkai
Šveicarai
Gegužinės miškas
Gegužinė
Užudvaris
Akmenytė
Akmenytės miškas
Paliepiukai
Liepiškių miškas
Šiaudinė
Ivoniškės
Juodalaukis
Kalniškės
Pajuodžiai
Juodosios Balos miškas
Veliučionys
Šatrininkai
Kapitulščizna
Dobromislė
Kyviškės
Popielai
Pupeliai
Karklėnai
Didieji Karklėnai
Užupio Karklėnai
Lyta
Darželiai
Viktariškės
V. Sirokomlės namas
Bareikiškės
Mykoliškės
Pakalniai
Užukenė
Daubėnų kraštovaizdžio draustinis
Daubėnai
Benediktiškių dvarvietė
Lukšinė
Benediktiškės
Pavalkiai
Kisieliškės
Kisieliškių dvaro sodyba
Žybartonys
Kruopynės (Žybartonių) kalnas (292,16 m)
Tilteliai
Juodiškės
Elžbietinė
Kunių miškas
Akmeniškių dvaro sodyba
Akmeniškės
Čekėnai
Totoriškės
Samalaukė
Naujakiemis
Katkai
Lokiai
Totorinė
Pyšna
Pakalniai
Pėteša
Pėtešos dvaro sodyba
Pėtešos miškas
Užupėnai
Mikalinė
Užuglobis
Piktakonys
Samalaukės miškas
Naujieji Piktakonys
Zasčiūnai
Skibiškių dvarvietė
Skibiškės
Žagarė
Slabada
Migūnų pilkapynas
Ožlakalnis
Žalioji
Pakovarniškės
Pakovarniškių dvaro sodyba
Naudžių dvaro sodyba
Marijampolis
Marijampolio akmuo su pėda
Vilkiškės
Migūnai
Akloji
Juočikiai
Akloji
Lopatiškės
Galvininkai
Dvarykščiai
Bagušiai
Rakonys
Raguvėlė
Bedugnė
Marijampolio miškas
Juodžiai
Marijampolio miško akmuo
Pamaraziai
Pamaraziai
Piliakainys
Barkuškės
Marazai
Zakariškių miškas
Keidžių dvaro sodyba
Zakariškės
Zakariškių dvaro sodyba
Pleniškės
Altaronys
Skvironys
Staniškės
Misiūčėnai
Misiučėnų vandens malūnas
Keidžiai
Elžbietinė
Vilkiškės
Gureliai
Vaitiešiūnai
Vilkiškių dvaro sodyba ir vandens malūnas
Merkio Vilkiškės
Misiūčėnai
Mažeikiai
MICKŪNAI
SUMSKAS
MINSKAS
A 3
A 15
101
103
106
E
F
G
H

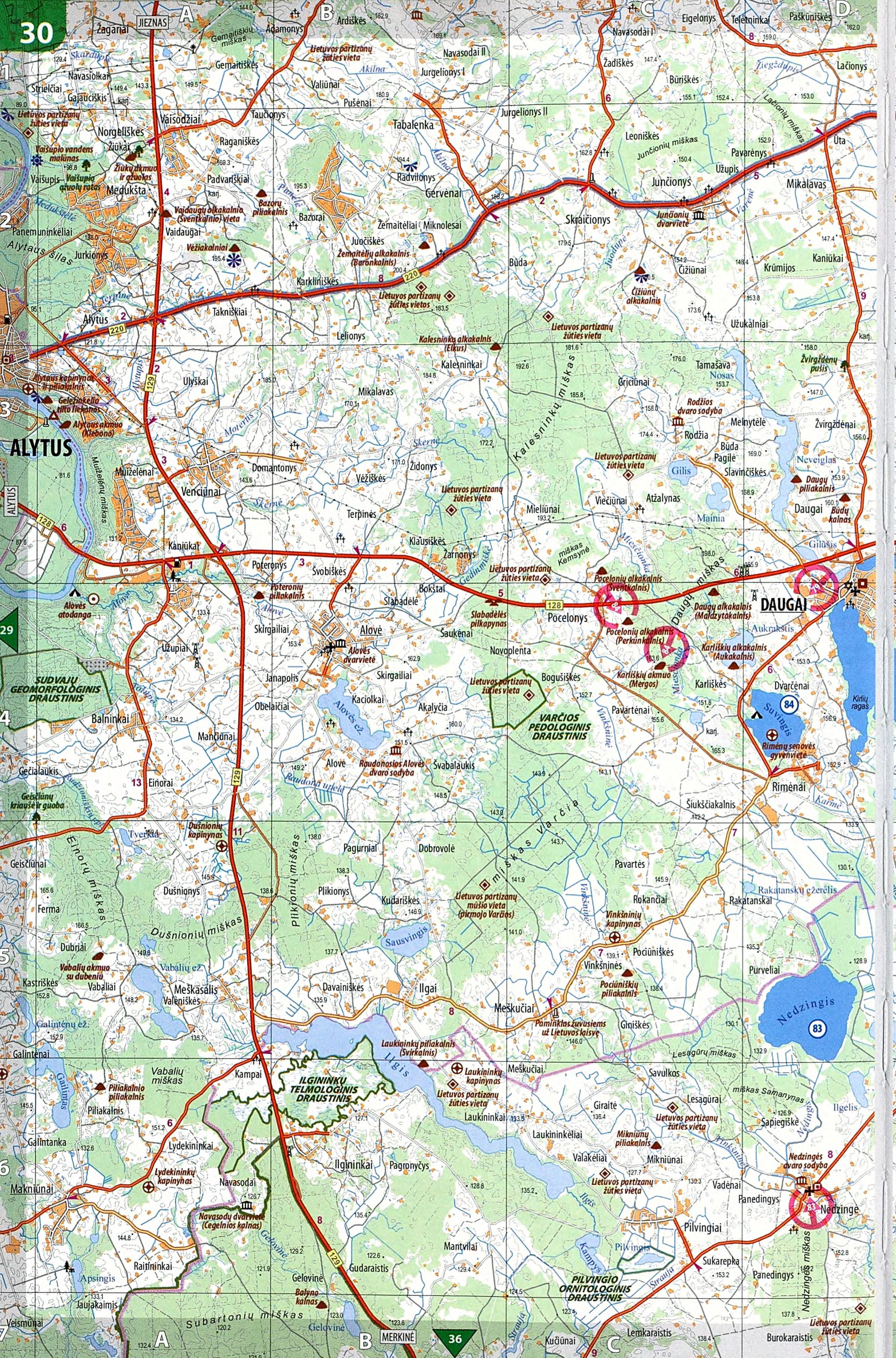
Buktos pelkė
ŽUVINTO BIOSFEROS REZERVATAS
Žuvintas
Grinkiškiai
Liepakojai
IGLIAUKA
Dingiškiai
Struogiškės
miškas Struoga
Vaiva
Žuvinto pažintinis takas (0,35 km)
Žuvinto rezervato muziejus
Aleknonys
Verėbiejai
Aleknonių kapinynas
Navininkai
Žuvintų senovės gyvenvietė
Žuvintai
Radastai
Čiurlionys I
Rūdė
Ąžuolinių senovės gyvenvietė
Ąžuolinių vėjo malūnas
Bambinės
Bambininkai
Krokialaukio ež.
Čiurlionys III
Krokialaukis
Kiaulyčia
Ąžuoliniai
Glausninkai
Peršekė
Bambininkų piliakalnis
Ostampas
miškas Trakelis
Mąštalieriai
Zailiai
Saulėnai
Skituriai
Litvančiškiai
Komisaruvka
Buktininkai
Krekštėnai
Vartai
Naujavalakiai
Saltininkai
Kolonistai
Krokininkai
Simno ež.
LIUDVINAVAS
Naujavalakių ąžuolas (Simo)
Pasimniai
Pasimnių dvarvietė
Angininkai
Angininkų ež.
Vytautiškė
Simno senoji dalis ir riedulių ekspozicija
Krosna
Giluičiai
Giluitis
SIMNAS
Bažava
Dainava
KALVARIJA
Tūriškiai
Mergalaukis
Peršėkininkai
Krosnos žirgynas
Grabauka
Kaimynai
Atesys
Birščiai
Giluičių piliakalnis
Atesninkai II
Kavalčiukai
Kalesninkai
Obelytė
Krasenka
miškas Kalniškė
Atesninkai
Atesninkų piliakalnis
Žydų žudynių vieta ir kapai
Sperniа
Kumečiai
Atesninkai I
Gražuliai
Ponkiškiai
Krosnėnai
Skovagaliai
Šarkiškiai
Viešnagiai
Kaukai II
Kaukai I
Biruta
Marinka
Skovagaliai
Metelytė
Buckūnai
Lietuvos partizanų mūšio vieta (Kalniškės)
Didžioji Kirsna
Lietuvos partizanų žūties vietos
Gudeliškė
METELIŲ REGIONINIS PARKAS
Stebuliai
Babrauninkai
miškas Rinkelės
Buckūnai
Papečių etnokultūrinis kaimas
Būda
Roliai
Padusio senovės gyvenvietė
Papečiai
Gembašilis
Padusys
Prelomčiškės kalvų pažintinis takas (3,2 km)
Prelomčiškės piliakalnis
Juodežeris
Selmeniškiai
Pryga
Egliškiai
Šilėnai
Prelomčiškė
Metelys
Dusia
Gurčiškė
Znica
Randiškė
Meteliai
Rimietis
Verštaminų ež.
Verštaminai
Teizininkai
Kurdimakščiai
METELIŲ REGIONINIS PARKAS
Barčiai
Bijotų-Širvinto miško pažintinis takas (4,1 km)
Rimietis
Kamenka
Taizininkų ež.
Bakšių ež.
Bakšiai
Širvinto ąžuolai
Lozorka
Verštaminų piliakalniai
Verštaminų piliakalnis (Koplyčkalnis)
Zebrėnų senovės gyvenvietė
Kelmynai
Murgai
Zebrėnai
miškas Bijotai
miškas Širvintas
Lietuvos partizanų žūties vietos
Giraitės piliakalnis
Papečiai
Giraitė
Teizų ež.
Petravičiai
Staigūnai
Vaičkūniškė
Lietuvos partizanų žūties vieta
Giraitės žirgų gamtos takas (5 km)
Šventupė
Sufrės šventvietė (Kryžių)
Graužai
Giraitė
Straigiškė
Nakrūniškė
Staidarai
Giraitė
Sabinavas
J. Radziukyno gimtosios sodybos vieta
Marčiukonys
Burakavas
Sutrė
Žagariai
Lazdijai
Bukta
Giraitėlai
Šventežeris
Janėnai
Panarvė
Agarinai
Šventežeris
Lietuvos partizanų žūties vieta
Straigiai
Laisvės kovų muziejus
Nemajūnai
Baltabalė
Trakas
Jonkiškės ež.
LAZDIJAI
Trako miško alkakalnis (Kivakalnis)
Lazdijų krašto muziejus
Nemajūnė
Krtiliškė
Paročkė
Trako miško pažintinis takas (2,5 km)
Lietuvos partizanų žūties vieta
M. Gustaičio namai
Nekrūnai
Ežerėlių piliakalnis
Lietuvos partizanų žūties vieta
Žališkė
Bagdonorys
Lietuvos partizanų žūties vieta
Katkiškė
VEISIEJAI
Raistai
Ežerėliai
Babrai
Babrų ež.
Senkutis
Baltuniškė

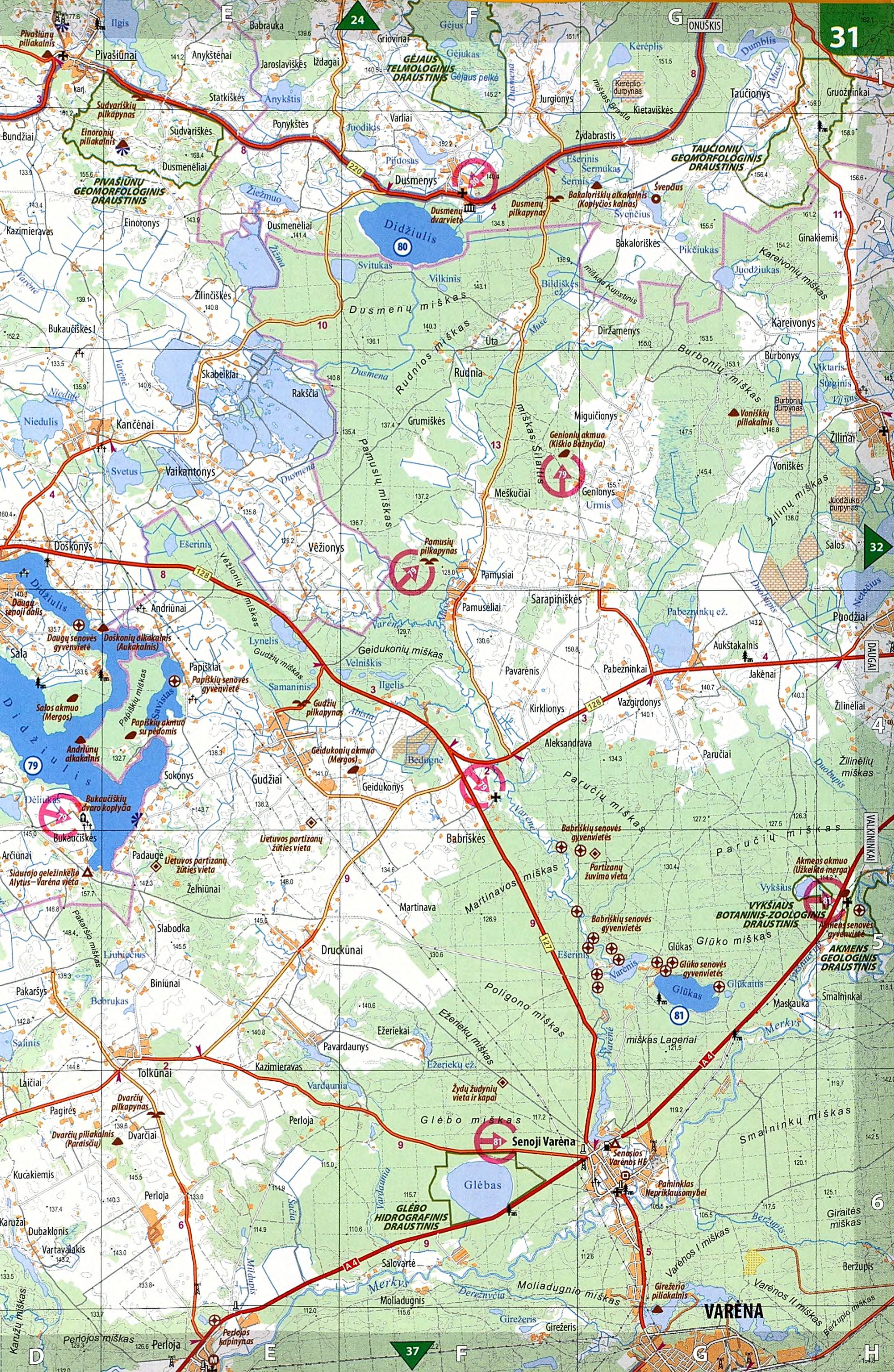

34

ALYTUS
Nemunaitis
Seirijai
Miroslavas
Daugirdai
Simnas
Obelija
Alytaus piliakalnis
Sabališkių pedologinis draustinis
Vidzgirio botaninis draustinis
Balkasodžio botaninis draustinis
Putinai
Dainava
Vidzgiris
Likiškiai
Bakšiai
Luksnėnai
Gudeliai
Santaika
Varanauskas
Udrija
Miklusėnai
Pupasodis
Noragėliai
Gudonys
Krikštonys
Leipalingis
Prienai
Nemunas
Dusia
Obelija
Barkūniškio miškas
Radžiūnų miškas
Sudvajų miškas
Nošiūnų miškas
Dirmiškių miškas
Statiškės miškas

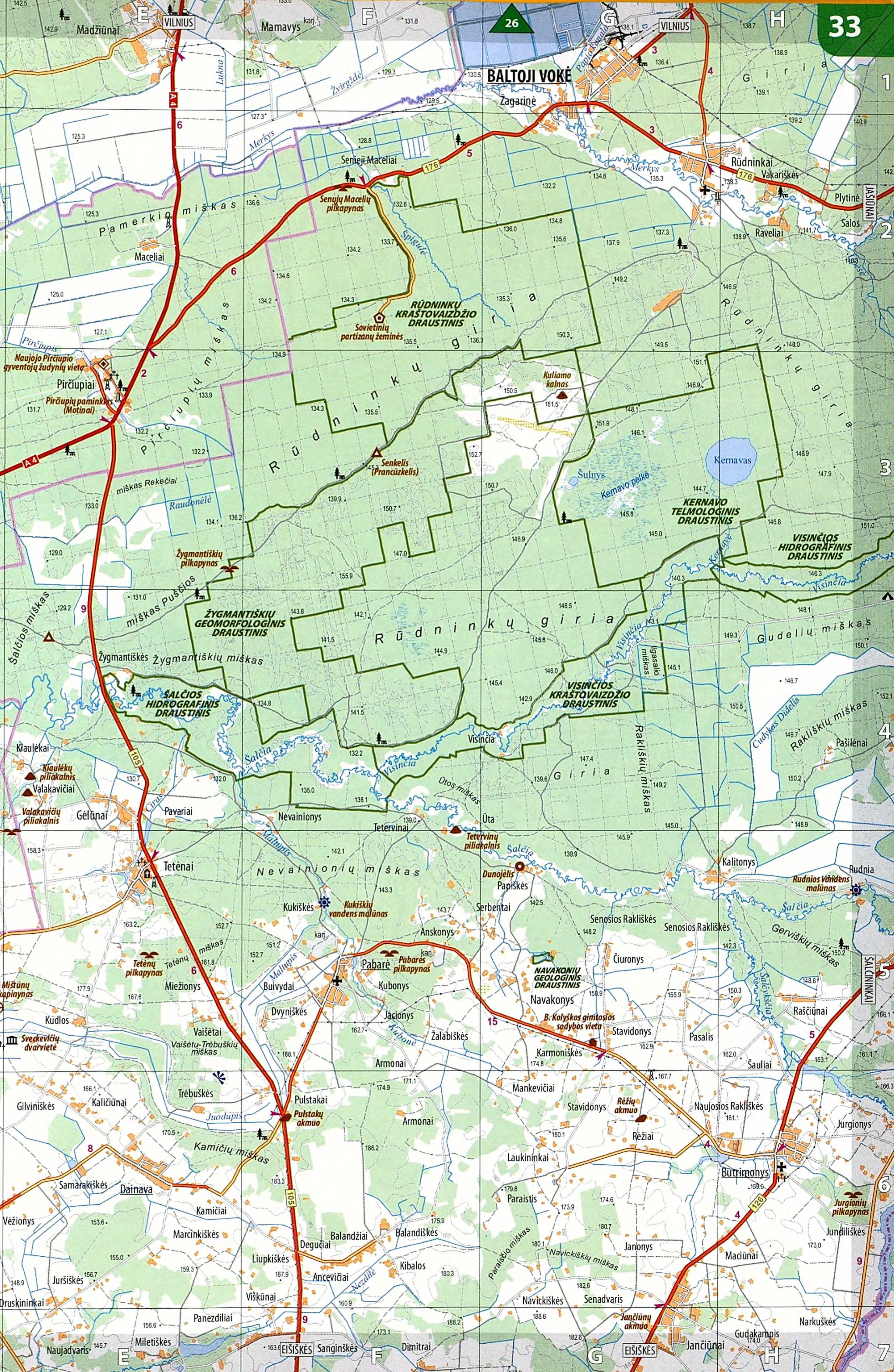

30
35

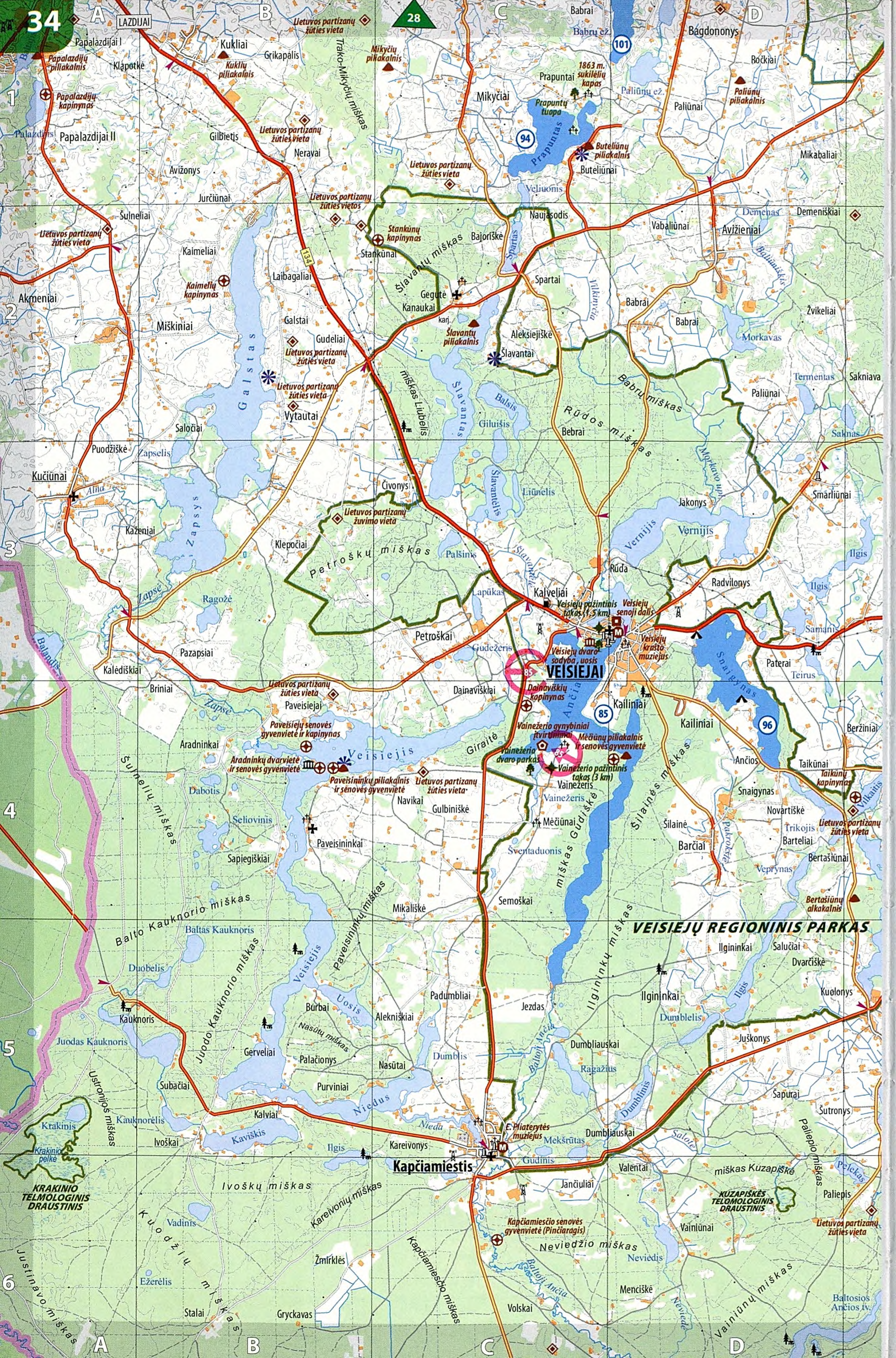

30
Žagariai
JIEZNAS
Gemaitiškių miškas
Adamonys
Ardiškės
Eigelonys
Telešninkai
Paškūniškės
Lietuvos partizanų žūties vieta
Navasodai I
Navasodai II
Žadiškės
Lačionys
Navasiolkai
Gemaitiškės
Jurgelionys I
Akilna
Būriškės
Strielčiai
Gajauciškis
Valiūnai
Lazdėnų miškas
Lietuvos partizanų žūties vieta
Pušėnai
Jurgelionys II
Vaisodžiai
Taučionys
Uta
Leoniškės
Tabalenka
Norgeliškės
Žiūkai
Raganiškės
Junčionių miškas
Pavarėnys
Vaišupio vandens malūnas
Užupis
Vaišupis
Žiūkų ąžuolas ir ąžuolas
Vaišupio ąžuolų ratas
Medukšta
Padvarškiai
Radvilonys
Gervėnai
Junčionys
Mikalavas
Bazorų piliakalnis
Vaidaugų alkakalnis (Šventkalnio) vieta
Panemuninkėliai
Vaidaugai
Bazorai
Žemaitėliai
Miknolesai
Skraičionys
Jučiškės
Veżiakalniai
Žemaitėlių alkakalnis (Baronkalnis)
Junčionių dvarvietė
Alytaus šilas
Jurkionys
Būda
Kaniūkai
Krūmijos
Čižiūnai
Karkliniškės
Čižiūnų alkakalnis
Lietuvos partizanų žūties vietos
Alytus
Takniškiai
Užukalniai
Lietuvos partizanų žūties vieta
Lelionys
Kalesninkų alkakalnis (Eikus)
Kalesninkai
Žvirgždėnų pušis
Alytaus kapinynas ir piliakalnis
Ulyškai
Tamašava
Nosas
Mikalavas
Griciūnai
Geležinkelio tilto liekanos
Rodžios dvaro sodyba
Alytaus akmuo (Mebono)
Rodžia
Melnytėlė
Žvirgždėnai
ALYTUS
Kalesninkų miškas
Moterys
Būda
Pagirė
Skerne
Lietuvos partizanų žūties vieta
Neveiglas
Mūželėnai
Domantonys
Židonys
Gilis
Slavinčiškės
Vėžiškės
Lietuvos partizanų žūties vieta
Daugų piliakalnis
Venčiūnai
Viečiūnai
Atžalynas
Mielūnai
Daugai
Būdų kalnas
Mainia
Terpinės
Klausiškės
Gilūšis
Kaniūkai
Žarnonys
miškas Kemsynė
Lietuvos partizanų žūties vieta
Poteronys
Svobiškės
Pocelonių alkakalnis (Šventkalnis)
DAUGAI
Daugų miškas
Alovės atodanga
Poteronių piliakalnis
Slabadėlė
Bokštai
Slabadėlės pilkapynas
Pocelonys
Daugų alkakalnis (Maldytokalnis)
Aukrakstis
Skirgailiai
Alovė
Saukėnai
Pocelonių alkakalnis (Perkūnkalnis)
Karliškių alkakalnis (Aukakalnis)
29
Užupiai
Alovės dvarvietė
Novoplenta
Karliškių akmuo (Mergos)
SUDVAJŲ GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
Janapolis
Skirgailiai
Lietuvos partizanų žūties vieta
Bogušiškės
Karliškės
Dvarčėnai
Kaciolkai
Kirlių ragas
Obelaičiai
Alovės ež.
Akalyčia
VARČIOS PEDOLOGINIS DRAUSTINIS
Pavartėnai
Balninkai
Manciūnai
Savingis
Rimėnų senovės gyvenvietė
Gečialaukis
Alovė
Raudonosios Alovės dvaro sodyba
Svabalaukis
Einorai
Rimėnai
Geisčiūnų kriaušė ir guoba
Raudona upelė
Šiukščiakalnis
Einorų miškas
Dušnionių kapinynas
Plikonių miškas
Pagurniai
Dobrovolė
miškas Varčia
Geisčiūnai
Pavartės
Dušnionys
Plikionys
Lietuvos partizanų mūšio vieta (pirmojo Varčios)
Rokančiai
Rakatanskai
Rakatanskų ežerėlis
Ferma
Kudariškės
Vinkšninių kapinynas
Dušnionių miškas
Sausvingis
Dubriai
Pociūniškės
Purveliai
Vabalių akmuo su dubeniu
Vabalių ež.
Vinkšninės
Kastriškės
Vabaliai
Meškasalis
Valeniškės
Davainiškės
Ilgai
Pociūniškių piliakalnis
Nedzingis
Meškučiai
Galintėnų ež.
Paminklas žuvusiems už Lietuvos laisvę
Ginijškės
Laukininkų piliakalnis (Svirkalnis)
Galintėnai
Lesagūrų miškas
Kampai
ILGININKŲ TELMOLOGINIS DRAUSTINIS
Meškučiai
Savulkos
Vabalių miškas
Ilgis
Laukininkų kapinynas
miškas Samanynas
Piliakalnio piliakalnis
Lietuvos partizanų žūties vieta
Lesagūrai
Ilgelis
Piliakalnis
Laukininkai
Giraitė
Lietuvos partizanų žūties vieta
Sapiegiškė
Lydekininkai
Laukininkėliai
Mikniūnų piliakalnis
Galmtanka
Valakėliai
Mikniūnai
Nedzingės dvaro sodyba
Lydekininkų kapinynas
Ilgininkai
Pagronyčys
Lietuvos partizanų žūties vieta
Vadėnai
Makniūnai
Navasodai
Panedingys
Navasodų dvarvietė (Cegelnios kalnas)
Nedzingė
Pilvingiai
Raitininkai
Gelovinė
Mantvilai
Pilvingis
Kampys
Sukarepka
Apsingis
Gudaraistis
Gelovinė
PILVINGIO ORNITOLOGINIS DRAUSTINIS
Panedingys
Jaujakaimis
Balyno kalnas
Nedzingės miškas
Veismūnai
Subartonių miškas
Gelovinė
MERKINĖ
36
Kučiūnai
Lemkaraistis
Burokaraistis
Lietuvos partizanų žūties vieta
A
B
C
D

31
24
32
37
D
E
F
G
H
1
2
3
4
5
6
ONUŠKIS
DAUGAI
VALKININKAI
Pivašiūnų piliakalnis
Pivašiūnai
Ilgis
Babrauka
Anykštėnai
Jaroslaviškės
Iždagai
Griovinai
Gėjus
Gėjukas
GĖJAUS TELMOLOGINIS DRAUSTINIS
Gėjaus pelkė
Kerėplis
Kerėplio durpynas
Dumblis
Taučionys
Gruožninkai
Sudvariškių pilkapynas
Statkiškės
Anykštis
Ponykštės
Varliai
Jurgionys
Kietaviškės
Einoronių piliakalnis
Sudvariškės
Bundžiai
Dusmenėliai
Judikis
Pilotas
Žydabrastis
Ešerinis
Šermukas
Šermis
TAUČIONIŲ GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
PIVAŠIŪNŲ GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
Dusmenys
Ziezmuo
Dusmenų dvarvietė
Dusmenų pilkapynas
Bakalioriškių alkakalnis (Koplyčios kalnas)
Švendus
Svenčius
Kazimieravas
Einoronys
Dusmenėliai
Didžiulis
80
Pikčiukas
Bakalioriškės
Ginakiemis
Svitukas
Vilkinis
Bildiškės ež.
Juodžiukas
Kareivonių miškas
Žilinčiškės
Dusmenų miškas
Kareivonys
Bukaučiškės I
Rudnios miškas
Ūta
Diržamenys
Burbonys
Burbonių miškas
Skabeikiai
Dusmena
Rudnia
Niedulis
Rakščia
Viktaris
Voniškių piliakalnis
Burbonių durpynas
Grumiškės
Miguičionys
Žilinai
Kančėnai
miškas Šilaitis
Genionių akmuo (Kiškio Bažnyčia)
Svetus
Vaikantonys
Pamusių miškas
Meškučiai
Genionys
Voniškės
Urmis
Žilinų miškas
Juodžiuko durpynas
Doškonys
Ešerinis
Pamusių pilkapynas
Vėžionys
Salos
Pamusiai
Sarapiniškės
Andriūnai
Didžiulis
Daugų senoji dalis
Vėžionių miškas
Pamušeliai
Pabezninkų ež.
Netečius
Puodžiai
Daugų senovės gyvenvietė
Doškonių alkakalnis (Aukakalnis)
Lynelis
Gudžių miškas
Geidukonių miškas
Aukštakalnis
Sala
Papiškiai
Papiškių senovės gyvenvietė
Velniškis
Pavarėnis
Pabezninkai
Jakėnai
Samaninis
Ilgelis
Kirklionys
Vazgirdonys
Žilinėliai
Papiškių miškas
Gudžių pilkapynas
Salos akmuo (Mergos)
Papiškių akmuo su pėdomis
Aleksandrava
Paručiai
Andriūnų alkakalnis
Geidukonių akmuo (Mergos)
Bedugnė
Žilinėlių miškas
79
Sokonys
Gudžiai
Geidukonys
Paručių miškas
Dėliukas
Bukaučiškių dvaro koplyčia
Bukaučiškės
Babriškės
Babriškių senovės gyvenvietės
Paručių miškas
Arčiūnai
Padaugė
Lietuvos partizanų žūties vieta
Partizanų žuvimo vieta
Akmens akmuo (Užkeikta merga)
Vykšius
Siaurojo geležinkelio Alytus–Varėna vieta
Želniūnai
Martinavos miškas
VYKŠIAUS BOTANINIS-ZOOLOGINIS DRAUSTINIS
Akmenų senovės gyvenvietė
Martinava
Babriškių senovės gyvenvietės
Glūkas
Glūko miškas
AKMENS GEOLOGINIS DRAUSTINIS
Slabodka
Druckūnai
Ešerinis
Glūko senovės gyvenvietės
Liubiecius
Varėnis
Glūkas
Glūkaitis
Pakaršys
Biniūnai
Poligono miškas
Maskauka
Bebrukas
81
Smalninkai
Ežerėkų miškas
Ežerėkai
miškas Lagerių
Salinis
Pavardaunys
Ežerėkų ež.
Merkys
Laičiai
Tolkūnai
Kazimieravas
Varduonia
Dvarčių pilkapynas
Žydų žudynių vieta ir kapai
Pagirės
Perloja
Glėbo miškas
Smalninkų miškas
Dvarčių piliakalnis (Paraisčiu)
Dvarčiai
Senoji Varėna
Senosios Varėnos HE
Kučakiemis
Glėbas
Paminklas Nepriklausomybei
Perloja
GLĖBO HIDROGRAFINIS DRAUSTINIS
Giraitės miškas
Karuža
Dubakionis
Vartavalakis
Varėnos I miškas
Beržupis
Salovartė
Dereznyčia
Moliadugnio miškas
Beržuplis
Merkys
Girežerio piliakalnis
Varėnos II miškas
Moliadugnis
Giraitės
Karužų miškas
Perlojos miškas
Perloja
Perlojos kapinynas
Girežeris
VARĖNA
Beržupio miškas
A4
128
220
121

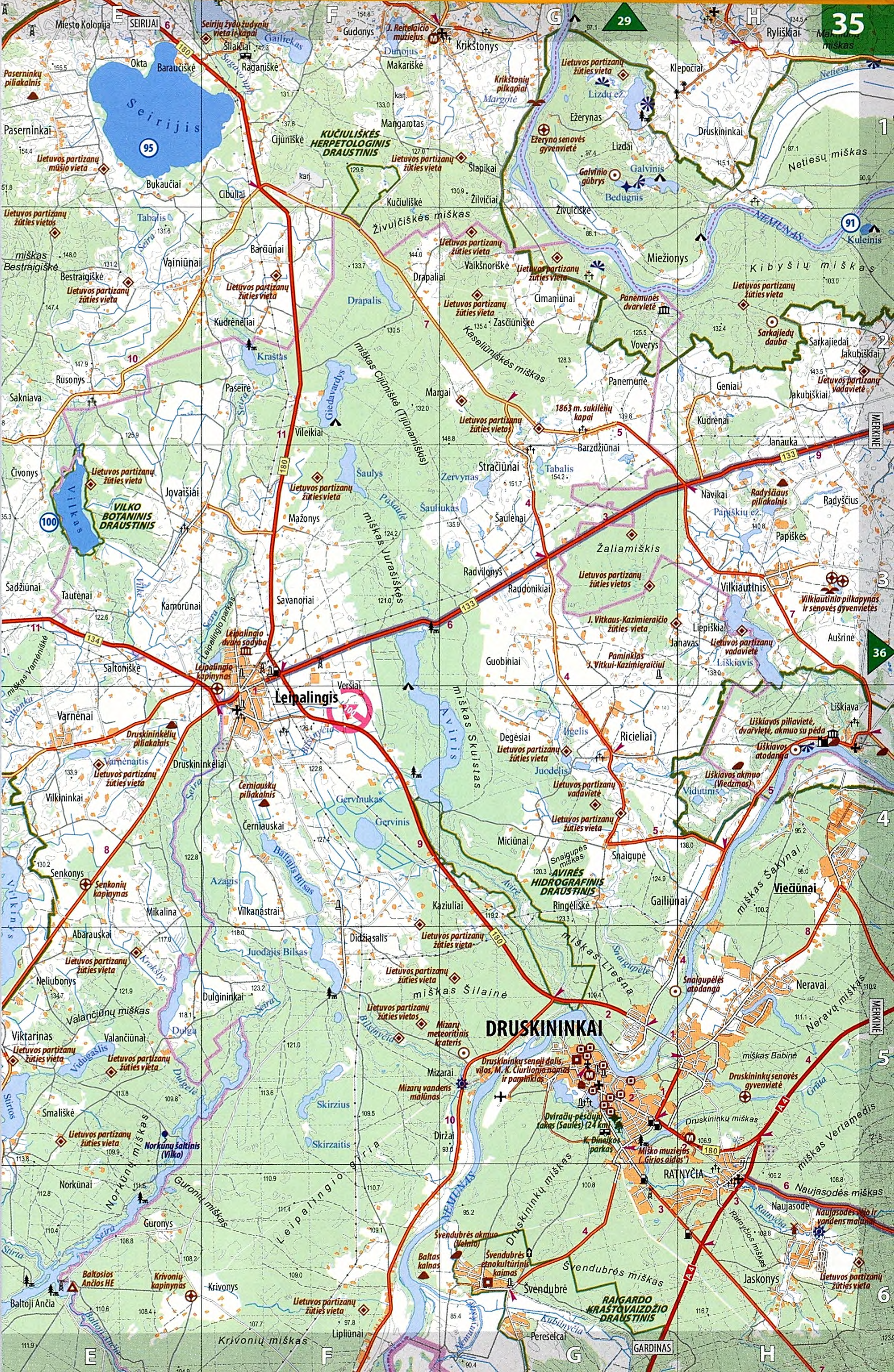

A
B
C
D
25
38
31
Vaikšteniai
Samninkėlių miškas
Gruožninkai
Dagiliškės
Dagiliškis
Klepočiai
Klepočių etnokultūrinis kaimas
Rūdiškių miškas
Žeronių kapinynas
1863 m. sukilimo dalyvių kapai
Inklėriškės
Gruožninkėliai
Graužeris
Gniožys
Smaliai
Liepońys
Liepónių etnokultūrinis kaimas
Pageluožys
Pagraužupio miškas
Inklėriškių miško sampilai
Bytautonių miškas
Paspengliai
Spenglininkai
Greižėlis
Spengla
Mažieji Liepońys
Bytautonys
Lydekinis
Kaniūkų miškas
Kaniūkų ež.
Kalvių miškas
Tiltų tv.
Tiltų miškas
Žvingelškių miškas
Naujienų Sala
Pamerkiai
Radžiūnai
Kaniūkai
Kalvių etnokultūrinis kaimas
Kalviai
Tiltų etnokultūrinis kaimas
Tiltai
Naujienos
Damononys
Kalėnai
miškas Forma
Graužupis
Žilinai
Verbiciškės
Lielukas
Dargužiai
Dargužių etnokultūrinis kaimas
Raudonėlė
Užtilčiai
Vaitakarčmis
Čižiūnų etnokultūrinis kaimas
Čižiūnai
Vergakiemis
Palieliukio miškas
Pūčkornės
Degsnės
Čižiūnų dvarvietė
Dargužių miškas
Norvydiškės
Juodikis
miškas Degsnė
Valkininkai
Užuperkasis
Strielčiškių miškas
Pūčkornių miškas
Valkininkų senoji dalis
Paklėštarė
Zakoriai
Puodžiai
Laukiapušis
Geležinkelio stoties kompleksas
Valkininkų glž. st.
Santakio miško pažintinis takas (2 km)
Valkininkų miškas
DAUGAI
Strielčiškės
SPENGLOS HIDROGRAFINIS DRAUSTINIS
miškas Ežeraičiai
Salčia
miškas Žydvalakis
Žilinėliai
Kuršių akmenys su pėdomis
miškas Stirnabalė
Kukliai
Vainabalio miškas
Daržininkai
Karpiškės
Kuršiai
Biekšių miškas
Pamerkio miškas
Naujosios Naniškės
Bartelių miškas
Kukiškės
Pošalčiai
MERKINĖ
Barteliai
Biekšios
Pamerkių atodanga
Šventorėlis
Pošalčių miškas
Verseka
Pamerkiai
Merkys
Mielupiai
Mielupių senovės gyvenvietė
Krūminių kapinynas
Moliai
Senosios Naniškės
Mielupių miškas
Krūminiai
Taurupis
Čebatoriai
Urkionys
Šarkiškių miškas
Krūminių piliakalnis
Šlaitas
Katinų kalnas
Šarkiškės
Mištūnai
Duobupis
Voriškės
Papiškės
Jakėnai
Mištūnų ąžuolas
Matuizos
Giniūnai
TAURUPIO KRAŠTOVAIZDŽIO DRAUSTINIS
Giraitė
Juodupis
Kulys
Butvydonys
Matuizų miškas
Semoškos
Lietuvos partizanų žūties vieta
Jurgiškės
Semoškų miškas
Paversekis
Jurgiškių miškas
Pasgrindos miškas
Pajuodupis
Giraitės miškas
Giraitė
Pasgrinda
Jurgiškių pilkapynas
Baronas
Užuklonys
Marijanavas
miškas Girelkos
Pabaronė
Žagarių miškas
Balandiškės
Vežionys
Pasgrindos pilkapynas
Adomiškės
Diežiškės
Eišiškių tv.
Skersabalių miškas
Žagariai
Beržupis
Verseka dvaro sodyba
miškas Pabaronė
Jundiškės
Versekos miškas
Pasgrinda
Matuizos
Duobupis
Paverseokio miškas
Karsokai
Jundiškių miškas
Verseka I
Vaidagai
Bandiškės
Kamorūnų miškas
Kamorūnai
Vaidagai
Didžiosios Zubiškės

26
BALTOJI VOKĖ
Žagarinė
Rūdninkai
Vakariškės
Plytinė
Salos
Raveliai
Madžiūnai
Mamavys
VILNIUS
Senieji Maceliai
Senųjų Macelių piliakalnis
Pamerkio miškas
Maceliai
RŪDNINKŲ KRAŠTOVAIZDŽIO DRAUSTINIS
Sovietinių partizanų žeminės
Rūdninkų giria
Naujojo Pirčiupio gyventojų žudynių vieta
Pirčiupiai
Pirčiupių paminklas (Motinai)
Pirčiupių miškas
Kuliamo kalnas
Senkelis (Prancūzkelis)
miškas Rekečiai
Raudonėlė
Kernavas
Šulnys
Kernavo pelkė
KERNAVO TELMOLOGINIS DRAUSTINIS
VISINČIOS HIDROGRAFINIS DRAUSTINIS
Žygmantiškių piliakalnis
miškas Pušėios
Šalčiosi miškas
ŽYGMANTIŠKIŲ GEOMORFOLOGINIS DRAUSTINIS
Žygmantiškės
Žygmantiškių miškas
ŠALČIOS HIDROGRAFINIS DRAUSTINIS
VISINČIOS KRAŠTOVAIZDŽIO DRAUSTINIS
Gudelių miškas
Rakliškių miškas
Pašilėnai
Visinčia
Šalčia
Kiaulėkai
Kiaulėkų piliakalnis
Valakavičiai
Valakavičių piliakalnis
Gėlūnai
Pavariai
Nevainionys
Tetervinai
Ūta
Ūtos miškas
Tetervinų piliakalnis
Tetėnai
Nevainionių miškas
Dunojėlis
Papiškės
Serbentai
Kalitonys
Rudnia
Rudnios vandens malūnas
Kukiškės
Kukiškių vandens malūnas
Anskonys
Senosios Rakliškės
Gerviškių miškas
Tetėnų pilkapynas
Miežionys
Pabarė
Pabarės pilkapynas
Kubonys
Čiuronys
NAVAKONIŲ GEOLOGINIS DRAUSTINIS
Navakonys
Buivydai
Dvyniškės
Jacionys
B. Kolyškos gimtosios sodybos vieta
Stavidonys
Pasalis
Rašėiūnai
Mištūnų kapinynas
Kudlos
Sveckevičių dvarvietė
Vaišėtai
Vaišėtų-Trebuškių miškas
Žalabiškės
Armonai
Karmoniškės
Šauliai
Trebuškės
Pulstakai
Pulstakų akmuo
Mankevičiai
Stavidonys
Režių akmuo
Naujosios Rakliškės
Gilviniškės
Kaličiūnai
Juodupis
Režiai
Jurgionys
Kamičių miškas
Laukininkai
Butrimonys
Samarakiškės
Dainava
Paraistis
Jurgionių pilkapynas
Vežionys
Kamičiai
Marcinkiškės
Jungiliškės
Balandžiai
Balandiškės
Paraisčio miškas
Janonys
Liupkiškės
Degučiai
Kibalos
Navickiškių miškas
Maciūnai
Juršiškės
Ancevičiai
Druskininkai
Viškūnai
Navickiškės
Senadvaris
Panezdiliai
Jančiūnų akmuo
Narkušės
Naujadvaris
Miletiškės
EIŠIŠKĖS
Sanginiškės
Dimitrai
Gudakampis
Jančiūnai
JAŠIŪNAI
ŠALČININKAI

LAZDIJAI
28
Papalazdijai I
Papalazdijų piliakalnis
Klapotkė
Papalazdijų kapinynas
Papalazdijai II
Kukliai
Kuklių piliakalnis
Grikapalis
Lietuvos partizanų žūties vieta
Trako-Mikyčių miškas
Mikyčių piliakalnis
Babrai
Babru ež.
101
Bagdononys
Bočkiai
Prapuntai
1863 m. sukilėlių kapas
Mikyčiai
Prapuntų tuopa
Paliūnų piliakalnis
Paliūnai
94
Prapuntas
Buteliūnų piliakalnis
Buteliūnai
Mikabaliai
Gilbietiš
Neravai
Avižonys
Jurčiūnai
Veliuonis
Naujasodis
Demenas
Demeniškiai
Avižieniai
Vabaliūnai
Šulneliai
Stankūnų kapinynas
Stankūnai
Bajoriškė
Kaimeliai
Šlavantų miškas
Spartas
Spartai
Laibagaliai
Kaimelių kapinynas
Akmeniai
Gegutė
Kanaukai
Babrai
Žvikeliai
Galstai
Galstas
Gudeliai
Mišikiniai
Šlavantų piliakalnis
Aleksiejiškė
Šlavantai
Morkavas
Vytautai
Saločiai
Miškas Liubeils
Šlavantas
Balsis
Giluišis
Rūdos miškas
Babrų miškas
Bebrai
Termentas
Sakniava
Puodžiškė
Zapselis
Kučiūnai
Alna
Kaženiai
Zapsys
Čivonys
Šlavantėlis
Liūnelis
Jakonys
Smarliūnai
Lietuvos partizanų žuvimo vieta
Klepočiai
Petroškų miškas
Palšinis
Vernijis
Vernijis
Rūda
Radvilonys
Ilgis
Ragožė
Lapūkas
Kalveliai
Veisiejų pažintinis takas (1,5 km)
Veisiejų senoji dalis
Veisiejų krašto muziejus
Samanis
Pazapsiai
Petroškai
Gudežeris
Veisiejų dvaro sodyba, uosis
VEISIEJAI
Snaigynas
Paterai
Teirus
Kalėdiškiai
Briniai
Paveisiejai
Dainaviškiai
Dainaviškių kapinynas
Kailiniai
85
Kailiniai
96
Beržiniai
Aradninkai
Paveisiejų senovės gyvenvietė ir kapinynas
Veisiejis
Giraitė
Vainežerio gynybiniai įtvirtinimai
Mėčiūnų piliakalnis ir senovės gyvenvietė
Vainežerio dvaro parkas
Vainežerio pažintinis takas (3 km)
Ančios
Taikūnai
Taikūnų kapinynas
Aradninkų dvarvietė ir senovės gyvenvietė
Paveisininkų piliakalnis ir senovės gyvenvietė
Lietuvos partizanų žūties vieta
Vainežeris
Vainežeris
Navikai
Šilainės miškas
Snaigynas
Novartiškė
Dabotis
Šuinelių miškas
Gulbiniškė
Mėčiūnai
Šilainė
Trikojis
Barteliai
Seliovinis
Paveisininkai
Šventaduonis
Barčiai
Bertašiūnai
Sapiegiškiai
Miškas Gudiškė
Veprynas
Semoškai
Bertašiūnų alkakalnis
Balto Kauknorio miškas
Mikališkė
Paveisininkų miškas
VEISIEJŲ REGIONINIS PARKAS
Baltas Kauknoris
Ilgininkai
Salučiai
Dvarčiškė
Duobelis
Ilgininkų miškas
Kuolonys
Padumbliai
Ilgininkai
Kauknoris
Juodo Kauknorio miškas
Burbai
Uosis
Jezdas
Durnblelis
Nasūtų miškas
Alekniškiai
Juškonys
Juodas Kauknoris
Gerveliai
Palačionys
Dumblis
Dumbliauskai
Ustronijos miškas
Nasūtai
Ragažius
Subačiai
Purviniai
Sapurai
Niedus
Krakinis
Kauknorėlis
Kalviai
Dumblis
Šutronys
Kaviškis
E. Pliaterytės muziejus
Meksrūtas
Dumbliauskai
Krakinio pelkė
Ivoškai
Kareivonys
Kapčiamiestis
Gudinis
Valentai
Miškas Kuzapiškė
Pelekas
KRAKINIO TELMOLOGINIS DRAUSTINIS
Ivoškų miškas
Jančiuliai
Paliepiai
Kareivonių miškas
KUZAPIŠKĖS TELMOLOGINIS DRAUSTINIS
Kuodžių miškas
Vadinis
Kapčiamiesčio senovės gyvenvietė (Pinčiaragis)
Vainiūnai
Lietuvos partizanų žūties vieta
Neviedžio miškas
Neviedis
Justinavo miškas
Žmirklės
Ežerėlis
Kapčiamiesčio miškas
Baltoji Ančia
Menciškė
Stalai
Gryckavas
Volskai
Vainiūnų miškas
Baltosios Ančios tv.

35
29
36
DRUSKININKAI
Leipalingis
Seirijis
Vilkas
Nemunas
Kibyšių miškas
Kučiuliškės herpetologinis draustinis
Vilko botaninis draustinis
Avirės hidrografinis draustinis
Raigardo kraštovaizdžio draustinis
Druskininkų miškas
Leipalingio giria
Lietuvos partizanų žūties vieta
Ratnyčia
Švendubrė
Viečiūnai
Neravai
Liškiava
Vilkiautinis
Krikštonys
Ryliškiai
Gardinas
Merkinė
Seirijai

B C D
30
ALYTUS
Kazamkas
Kazamkėlis
Subartonys
Gilšė
Masališkės
Šarūno kalnas
Gudakiemio akmuo su ženklais (Gurės)
Burokaraistis
V. Krėvės gimtoji sodyba
Totorių muziejus
Pagilšys
Masališkių dvarvietė
Parudnia
Apsingė
Samūniškės
V. Krėvės kapas
Pakelinis
Gudakiemis
Margiai
Burokaraisčio ež.
Burokaraisčio miškas
Burokaraistėlė
Kurmiškė
Linamarkė
Subartonių ąžuolynas
Pelekiškė
Degsnės
Netiesa
Rudnia
Netiesėlis
Netiesų ežerėliai
Netiesos
Gilušis
Dumblinas
Pakampys
Lauja
Zakavolių kadagys (V. Vitkausko)
Merkinė
Purpliai
Kaibūčiai
Purplių miškas
Netiesų senovės gyvenvietė ir ąžuolai
Kempė
E. Petraitienės keramikos dirbtuvė
Maksimonys
P. Pretkelio keramikos dirbtuvė
Kačingė
Zakavoliai
Mergelės Akelės
A 4
Merkinė
Netiesų miškas
Merkinės kraštotyros, Lietuvos krikščionybės ir kančių muziejai
Purpliai
Purplių senovės gyvenvietė
Mardasavo miškas
Maksimonių sen. gyvenvietė
Maksimonys
Bingelių miškas
Stangė
Mardasavo dvarvietė
Paūlių akmuo (Petriuko)
Jonionių atodanga
Sluėjo rėva
Merkinės senoji dalis, piliakalnis ir kapinynas
Glynas
Lietuvos partizanų žūties vieta
Jonionių akmenys ir sen. gyvenvietė
Merkinės tiltas
Bingelių sen. gyvenvietė
Bingeliai
Mardasavas
Kibyšiai
Jonionių griova (Didžioji)
Jonionys
Čiesukų dvarvietė
Puvočių senovės gyvenvietė
Lietuvos partizanų žūties vieta ir bunkeris
133
Pamerkinės sen. gyvenvietė
Čiesukai
Dubaklonis
Čiesukų sen. gyvenvietė
Merkinės sen. gyvenvietė
Jonionys
miškas Dūdiškės
Jablanavas
Lankininkai
Spyriai
Mardasavo atodanga
Rūsingė
Nemunas
Pašilingė
Čiesukų miškas
Jablanavo miškas
miškas Kvaraciejiškė
miškas Sumantraistis
Lietuvos partizanų mūšio vieta
Dubaklonis
Puvočių senovės gyvenvietė
35
Merkys
Puvočių akmuo (Perkūno)
Maksimai
Maksimų miškas
Velnių Bažnyčia
Bajorės rėva
Lietuvos partizanų vadavietė
Merkys
Kasčiūnai
Gruda
Lietuvos partizanų mūšio vieta
Dubakonio miškas
Pašilingė
Paminklas pokario kovoms atminti
Noruliai
Roduka
Puvočiai
Krušonių skardis
Trasninkų pušis (drevėta)
Panaros akmuo
Lietuvos partizanų žūties vieta
DZŪKIJOS NACIONALINIS PARKAS
Trasninkas
Paskroblio miškas
Tetervinė
Panara
Ulčičiai
Dubininko ąžuolas
Dubininko etnokultūrinis kaimas
miškas Paliepė
Dubininkas
Dubininkas
A 4
Krušonys
Norulių miškas
Dubininko miškas
Lietuvos partizanų žūties vieta
Uciekos skardis
miškas Luciškė
Gudeliai
Viršurodukis
miškas Kemsynė
miškas Dinįškės
Lietuvos partizanų žūties vieta
Lietuvos partizanų žūties vieta ir bunkeris
Skroblus
Liškiavos akmuo (Laumės)
Rudnios šlaunins kalvaragis
Rudnia (Rudnelė)
Trikampis
Žeimių griova (Ulioko ravas)
Šunupio miškas
Kubilnyčios šaltinis
G. Didelytės sodyba
16
Grova
Rudnios cirkas
Žeimiai
Utieka
Šunupis
Rudnios pietinis kalvaragis
Trikampio miškas
Nemunas
Žiogeliai
Žiogelių etnokultūrinis kaimas
Randamonių šaltinis (Kunigės)
Grova
Maždieraus šaltinis
Kapiniškių miškas
Aukštagirio cirkas ir šaltinis
A 4
J. Vitkaus-Kazimieraičio slėptuvė
Viečiūnų miškas
miškas Pašunupiai
Šlavinto kalnas (159,3 m)
Mašnyčia
Mašnyčių miškas
Randamonių ež.
Aukštagirio augavietė
Mašnyčios
Ilgis
Kapiniškių miškas
Randamonys
Čirštų sufozinis cirkas ir šaltinis
Bakanauskų ež.
DRUSKININKAI
Grūtas
Grūto miškas
Mašnelis
Kapiniškiai
Aukštagirio geležies gamybos vieta
Darželių miškas
Drevėtos pušys
Sovietinių skulptūrų muziejus (Grūto parkas)
Lietuvos partizanų žūties vieta
Kapiniškių šaltinis (Verduolis)
Darželiai
Vijūninės miškas
Skroblaus pažintinis takas (4 km)
Mašnyčia
Grūto miškas
Randamonių miškas
Drevėta pušis
Timakavo miškas
Kapiniškiai
14
Darželiai
Kapiniškių senovės gyvenvietė
Timakavas
Kalnuočių kalnas
Kermušijos miškas
CIMAKAVO ORNITOLOGINIS DRAUSTINIS
Margionių liepa (Lietuva) ir kadagys
Skroblaus versmės
Cimokinė
Margionių Etnografinis kaimas ir sodybos
Ažutos miškas
Kermušija
Margionių klojimo teatro muziejus
Margionys
Latežerio etnokultūrinis kaimas
11
miškas Golia
Šklėrių miškas
Latežeris
Ūžnine
Dubo pušis
Latežerio dervos ir terpentino gamykla
Dubo miškas
Latežeris
Latežerio miškas
miškas Šilaičiai
Dubas
Pagelėžinkelio miškas
Šulnelio miškas
miškas Valakai
miškas Duobinė
Latežerio ąžuolas
Piesčiai
Šklėriai
Balaitės miškas
A B C D
1 2 3 4 5 6

VARĖNA
Perloja
Perlojos istorijos-etnografijos muziejus
Paminklas Vytautui
Perlojos miškas
Ilgis
Žiežulis
Mergežerio miškas
Mergežeris
Mergežerio senovės gyvenvietė
Derežnos šaltiniai
Gamtos kūrinių muziejus (Rojaus kampelis)
Varėna
Eišiškės
Barčių miškas
Milioniškės miškas
Milioniškė
Merkys
Derežna
Jakulių miškas
Lavyso miškas
Lavysas
Genutė
Paūlių miškas
Lavysa
Trakiškių miškas
Paūliai
Lietuvos partizanų žūties vieta
Trakiškių kalvagūbris
Trakiškiai
Mardasavo miškas
Ūla
Ūlos atodanga
Ūlos šaltinis (Ūlos akis)
Žiūrai
Žiūrų senovės gyvenvietės
Bižai
Mančiagirė
Mančiagirės senovės gyvenvietė
Varėnos miškas
Palkabalio miškas
Lietuvos partizanų žūties vieta
Palkabalis
Zervynų miškas
Noškūnų miškas
Dėlinis
Skersabalės miškas
Versminio miškas
Mančiagirės miškas
Mančiagirės atodangos
Mekšrinis
Zervynų etnokultūrinis kaimas
Zervynų ąžuolas
Zervynų senovės gyvenvietės
Zervynų pušys (drevėtos)
Zervynos
Išrūgnis
Pauosupės miškas
Uosupis
Kašėtos
Versminis
Marcinkonių senovės gyvenvietė
Marcinkonių miškas
Aukštakalnis (168,0 m)
Šventos eglės
A. Matučo drevė
Pauosupė
Pauosupės senovės gyvenvietė
Kašėtos
Mažupis ir Mačiulos ežero vieta
Kašėtų senovės gyvenvietės
Kašėtų miškas
Pavilnis
miškas Aukštakalnis
DZŪKIJOS NACIONALINIS PARKAS
Drevėtos pušys
Gaidžių kopa
Marcinkonys
Žydkalnis (153,0 m)
Aklelis
ŪLOS KRAŠTOVAIZDŽIO DRAUSTINIS
Malinis
Lynas
Lynežerio ąžuolas
Lynežerio etnokultūrinis kaimas
Lynežeris
Lynežerio liepa
Bieliukas
Dumblelis
Rudnios senovės gyvenvietės
Lynežerio senovės gyvenvietė
Lynupis
Zackagirio pažintinis takas (13,8 km)
Marcinkonių senovės gyvenvietė
Girinio pažintinis takas (3 km)
Dzūkijos nacionalinio parko muziejus
Kastinis
Marcinkonių senovės gyvenvietė
Grūda
Čepkelių valstybinio rezervato muziejus
miškas Varnasalis
miškas Drevių Kampas
Lynežerio miškas
Krokšlys
Paminklas S. Dariui ir S. Girėnui
Juodas
Krokšlio etnokultūrinis kaimas
miškas Barsukinė
Čepkelių pažintinis takas (1,5 km)
Užuožerės miškas
Ežerinukas
Ešerinis
Čepkelių raistas
Čepkių ež.
Paramėlio senovės gyvenvietė
ČEPKELIŲ VALSTYBINIS GAMTINIS REZERVATAS
Grybaulios miškas
Morės ež.
Vido ež.
Šekinis
Balnas
Šilelis
Katra
Aneių ež.
Grybaulia
Žaliasis
Katros senovės gyvenvietės
miškas Tirštukės Sala
Jogailos kalnas (150 m)
Sausieji miškai
Katra
Katros senovės gyvenvietė
Musteikos miškas

Kamorūnų miškas
Kamorūnai
32
Vaidagai
Rukonys
Didžiosios Zubiškės
Verseka II
miškas Bedugnė
Pavainikės
Kipiūčių miškas
Paturis
Anciuškos
Stačionys
Kalesninkai
Gumbiškės
Šniūrai
miškas Užupis
Vydenių miškas
Vydeniai
Riliškiai
127
10
Kijučiai
Kamarauciškės
Kijutiškės
Gojus
Uosupis
Barčiai
Šviestaukis
Dabrai
Šviestaukis
Naujasėdžiai
Purvėnai
Gudiškės
Naniškės
Čepeliūnai
Kalėdonių miškas
Kalėdonys
Razumna
Razumnos miškas
Ulbinų piliakalnis
Cibonys
Ulbinai
Petuchavas
Daugidonys
Mangėliškės
Vosbiniškės
Dipiškės
Ramonai
Dainavos miškas
Pikiškės
Gumbiškės
ŠARKUČIŲ KRAŠTOVAIZDŽIO DRAUSTINIS
Juočių miškas
Senkonys
Kriviliai
Aladiškės
Pašiškės
Bilinskės
Beržiškės
Nočia
Dainava
Šipeta
Juočiai
Melekonys
Smilhinis
Dainavos miškas
Kaniavėlės piliakalnis
Papiškės
Grisoniškės dauba (Kliesteriaus)
Grišoniškės
Milvyda
Dalina
Kaniavėlė
Jurieli
Noškūnai
Mikalčiūnų miškas
Pakaniavys
Mikalčiunai
Panočiai
Strėžiūnai
Sabaluncy
Pavilancy
Pakuliškės
Krukliai
Bagočiai
Bieluncy
Stonjūnai
Molinė
Kaniavėlė
Kaniūkai
Jasauskai
Ūta
Paminklas A. Barauskui
37
Prauda
Mickancy
Postaūki
Ūtos miškas
Kaniava
Daržininkai
Puzieli
Hatuūka
Paršelis
Kaziukonys
Būdų miškas
Sałapiaciški
Titnago kasimo ir apdirbimo vieta
Rudnios miškas
Titnas
Rudnia
Drucminai
Nača (Nočia)
Nača (Nočia)
BY
Rudnios senovės gyvenvietės
Rudnios vandens malūno vieta
Pažuolė
Būdos
Ūla
Druc minų miškas
Sienyčia
Dumblelis
13
Hinieli
Niekrašuncy
Miažancy
Gribašos miškas
Kaniavėlė
Kalvių miškas
Gribaša
Margių senovės gyvenvietės
Dumblis
Krokšlio miškas
Krokšlys
Margiai
Šiliniai
Dubo ežero vieta
Dubičių miškas
Kalviai
Podubičiai
Podubičių miškas
Šulai
Tabalis
Karavidkių miškas
Karaviškės
Mantotai
TABALIO BOTANINIS DRAUSTINIS
KATROS BOTANINIS-ZOOLOGINIS DRAUSTINIS
Karaviškių senovės gyvenvietės
Dubičiai
Bedugnis
Saltoniškių miškas
Paramėlio senovės gyvenvietė
Katra
Saltaniški
Paramėlio miškas
Paramėlis
Dubičių senovės gyvenvietė
Dubičių piliakalnis (Karalienės Bonos pilis)
Pelesos ežero vieta
PELESOS BOTANINIS-ZOOLOGINIS DRAUSTINIS
Stojai
Stojų miškas
Stojų ež.
Nizelė
Ramanava
Paminklas 1863 m. sukilėliams
Kajutis
Karaliaučiznos miškas
Ūla
Vysokie
Pielasa
Motorka
Kuli
Rakai
Leliancy
Ryski
Balbutai
Nietanka
Zamošša
Pasieka-Dvarčany
Pravaža
Lipkuncy
A
B
C
D

Kilkus, Kęstutis

Ki75 Ežerai : 119 Lietuvos ežerų / Kęstutis Kilkus. – Vilnius : Alma littera, 2013. – 220 p. : iliustr., žml.

ISBN 978-609-01-0965-6

Nors mūsų šalies ežeringumas artimas pasaulio vidurkiui, neretai sakoma, kad Lietuva yra ežerų kraštas. Pažvelgus į žemėlapį matyti mėlynomis ežerų akimis nusagstyta pasaga – ežeringoji Lietuvos juosta, besidriekianti iš šiaurės rytų į pietvakarius. Knygoje pateikiami išsamūs ežerų aprašai: ežero ir jo vardo kilmė, salos, intakai, vandens temperatūros sluoksniai, kraštovaizdis, dėmesio verti gamtos, kultūros ir istorijos paminklai. Bene pirmą kartą skaitytojai gali susipažinti su detaliais batimetriniais ežerų planais, kuriuose pavaizduotas ežero duburio povandeninės dalies (dubens) reljefas. Batimetriniai planai yra daug darbo reikalaujantys kartografiniai kūriniai, todėl šias „vizitines korteles" turi tik išrinktieji – apie 800 Lietuvos ežerų, tarp jų ir aprašomi šioje knygoje.

UDK 556.6(474.5)

Kęstutis Kilkus
EŽERAI. 119 LIETUVOS EŽERŲ

Redaktorė Vitalija Dalmantaitė
Žemėlapius parengė ir maketavo Aira Dubikaltienė
Dailininkas Edvardas Jazgevičius
Viršelyje panaudota Zigmanto Jonikos fotografija
Korektorė Gražina Stankevičienė

Tiražas 2000 egz.
Išleido leidykla „Alma littera", Ulonų g.2, LT-08245 Vilnius
Interneto svetainė: www.almalittera.lt
Spausdino UAB BALTO print, Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

53,05

Lankytinos vietos

- Kalva, piliakalnis / Hill, mound
- Pilkapis, pilkapių grupė / Barrow, Group of barrow
- Akmuo / Stone
- Mitologijos vertybė / Mythological object
- Archeologijos vertybė / Archaeological object
- Urbanistikos vertybė / Urbanistical object
- Pilis / Castle
- Piliavietė / Place of a castle
- Dvaro sodyba / Manor
- Dvarvietė / Place of a manor
- Architektūros vertybė / Architectural objects
- Bažnyčia / Church
- Cerkvė / Orthodox church
- Sinagoga / Synagogue
- Mečetė / Mosque
- Kenesa / Kenesa
- Koplyčia / Chapel
- Koplytėlė / Oratory
- Kryžius / Cross
- Memorialinė sodyba / Memorial farmstead
- Etnokultūros vertybė / Ethno cultural object
- Inžinerinis paveldas / Engineering heritage
- Vėjo malūnas / Windmill
- Vandens malūnas / Water mill
- Motorinis malūnas / Motor mill
- Gynybiniai įtvirtinimai / Bunkers
- Istorinių įvykių, žūties, žudynių vietos / Place of historic event
- Istorinis valstybės sienos žymuo / Historical signs of national boundary
- Nuskendusio laivo vieta / Sunken ship place
- Paminklas / Monument
- Senosios kapinės / Old cemetery
- Šaltinis / Spring
- Parkas, medis / Park, notable tree
- Hidrografinis paminklas / Hydrographic object
- Geologinė vertybė / Geological object
- Pažintinis takas / Cognitive walkway
- Pramogų parkas / Adventure park
- Muziejus / Museum
- Panorama / Panorama
- Apžvalgos bokštas / View tower

Turistinė informacija

- Poilsio aikštelė / Rest site
- Stovyklavietė / Campsite
- Kempingas / Camping
- Degalinė / Petrol stations
- Keltas / Ferry
- Geležinkelio stotis / Railway station
- Uostas / Port
- Oro uostas / Airport
- Aerodromas / Aerodrome
- Švyturys / Lighthouse
- Vėjo jėgainė / Wind turbine
- Žirgynas / Stud farm
- Pasienio punktas / Border cross point

Ribos

- Valstybės siena / National boundary
- Savivaldybės riba / Boundary of municipality
- Rezervato riba / Boundary of reserve
- Nacionalinio ir regioninio parko riba/ Boundary of National & Regional park
- Draustinio riba / Boundary of nature preserve

Keliai

- A 1 — Magistralinis kelias (130 km/h) / Main road (130 km/h)
- A 13 — Magistralinis kelias (100 km/h) / Main road (100 km/h)
- A 11 — Magistralinis kelias (90 km/h) / Main road (90 km/h)
- 141 — Krašto kelias / National road
- Rajoninis kelias (asfaltas) / Regional road (asphalt)
- Rajoninis kelias (žvyras) / Regional road (gravel)
- Vietinis kelias (asfaltas) / Local road (asphalt)
- Vietinis kelias (žvyras) / Local road (gravel)
- Pagrindinė gatvė / Main street
- Gatvė / Street
- Geležinkelis / Railway
- Siaurasis geležinkelis / Narrow railway
- Vaizdingas kelias / Panoramic routes
- 2 — Atstumas kilometrais / Distance in kilometres

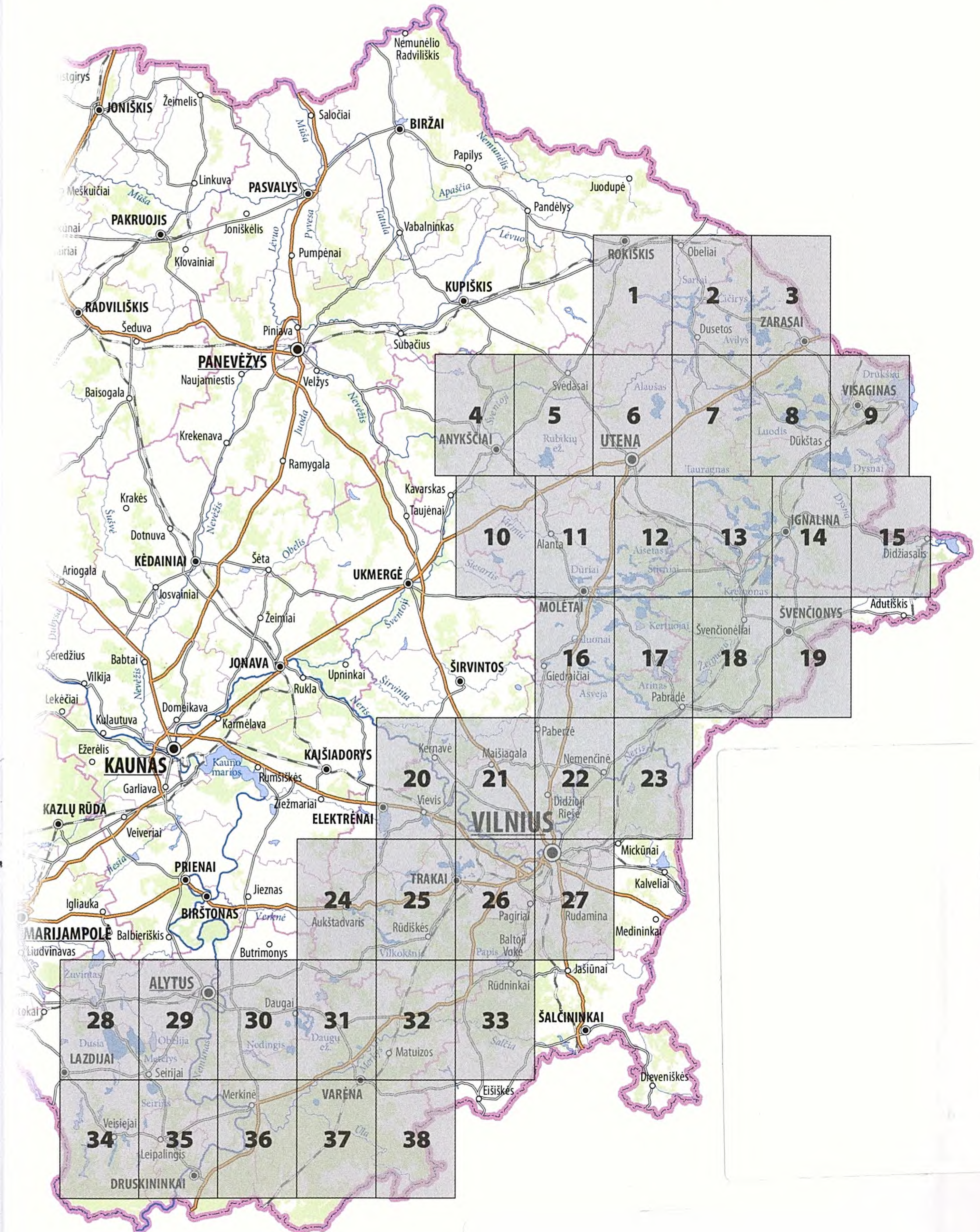
Gyvenvietės

VILNIUS	Sostinė / Capital
KLAIPĖDA	Miestas 100 000 - 500 000 gyv. / Town 100 000 - 500 000 hab.
ALYTUS	Miestas 50 000 - 100 000 gyv. / Town 50 000 - 100 000 hab.
UKMERGĖ	Miestas 20 000 - 50 000 gyv. / Town 20 000 - 50 000 hab.
BIRŽAI	Miestas 10 000 - 20 000 gyv. / Town 10 000 - 20 000 hab.
MOLĖTAI	Miestas 3000 - 10 000 gyv. / Town 3000 - 10 000 hab.
LINKUVA	Miestas < 3000 gyv. / Town < 3000 hab.
BŪTINGĖ	Miesto dalis / Part of town
Veliuona	Miestelis / Small town
Avižieniai	Gyvenvietė > 1000 gyv. / Settlements > 1000 hab.
Grūžiai	Gyvenvietė 100 - 1000 gyv. / Settlements 100 - 1000 hab.
Akstinai	Gyvenvietė < 100 gyv. / Settlements < 100 hab.
Papilys	Seniūnijos centras / Centre of neighbourhood

Žemėlapio pagrindas

- Upė / River
- Ežeras, tvenkinys / Lake, pond
- Miškas, kvartalinė linija / Forest, clearing line
- Pelkė / Swamp
- Vaismedžių sodas / Orchard
- Sodų bendrija / Garden association
- Užstatyta teritorija / Built-up area
- Smėlynas / Sand
- Durpynas / Peatbog
- Karjeras / Open pit
- Kapinės / Graveyard
- 35.7 Izolinija / Isoline
- LKS-94 koordinačių tinklelis / Geographic coordinate system

Atlaso skaidymas lapais

Nors mūsų šalies ežeringumas artimas pasaulio vidurkiui, neretai sakoma, kad Lietuva yra ežerų kraštas. Pažvelgus į žemėlapį matyti mėlynomis ežerų akimis nusagstyta pasaga – ežeringoji Lietuvos juosta, besidriekianti iš šiaurės rytų į pietvakarius. Ši knyga skirta daugiau nei 100 įdomiausių Lietuvos ežerų.

- Išsamūs ežerų aprašai: ežero ir jo vardo kilmė, salos, intakai, vandens temperatūros sluoksniai, kraštovaizdis.
- Dėmesio verti gamtos, kultūros ir istorijos paminklai.
- Detalūs batimetriniai ežerų (gylio) planai, kuriuose pavaizduotas ežero duburio povandeninės dalies (dubens) reljefas.
- Detalūs žemėlapiai.

Knyga kviečia keliautojus ir aistringus žvejus į pažintį su Lietuvos ežerų gelmėmis, turtinga jų augalija bei gyvūnija ir ledynmečius menančia istorija.

